

فن منقش

9794

M.Ü.İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi
Fen Edebiyat Koleksiyonu

* F 0 0 9 9 4 *

Lat. Enstiduso

KITAPLIGI

فن منطق

مترجم برهان

ول

Lat. Enstiduso

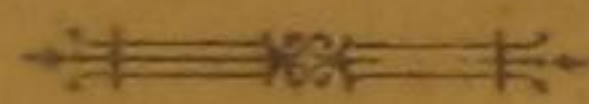
No. 9494

KITAPLIGI

مؤلف اصل کتاب کتبوی

مترجم

معموره العزیز والی سابق عبد النافع اقدی

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سی جابندن مطبعہ عامرہ دہ

طبع اولیٰ منشور

—•••—

—

۱۳۰۴

— فن منطق —

میرزا شرح مترجم برهان

— مؤلف اصل کتاب کتبوی —

(مترجم)

معموره العزیز والی — بقی عبدالنافع افندی

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سی جانبند مطبعہ عارودہ طبع اولیٰ شد

کتابک مشار الیہ جانبندن حین تقدیمندہ مقام جلیل صدارت عظمیٰ جان جواباً تبشیر
وتلطیفی شامل تہطیر بیورلش اولان تلغرافنامہ صامی سرنامہ صحایف افکار اوراق
اوزرہ بو محلدہ طبع وتمثل قلندی

علم منطقہ بدین برهان معرفت لری اولان ترجمہ داخلہ نظارت جلیہ سنہ مبعوث
تحریر انگریزہ برابر مطالعہ و تقدیر اولندی و مکافاتہ حامل اولدق لری نشانک بر
درجہ ترفیعی و ترجمہ نک بالطبع تکثیر نسخی ایچون معارف نظارتہ اعطاسی
عرض واستبدان اولندرق موجبہ ارادہ سنیہ حضرت پادشاهی دخی اول
مرکزہ متعلق بیورلشی نشان عالی در دست ارسال اولغله تبشیر و تبریک قلندور
فی ۲ ایلول سنہ ۹۷ سعید

(مترجم مشار الیہ دیگر آثار)

(مطبوع) علم بلاغتدن ترجمہ تلخیص : علم حدیثدن ترجمہ تحفہ الفکر : ادبندن ترجمہ اداب
و مظل

عربی و فارسی و ترکی عروض رسالہ سی : ادبیاتدن کامل الآثار : دیگر نافع الآثار و سورنامہ
(غیر مطبوع) علم تصوفدن رہبر سیر و سلوک : کذلک ترجمہ تلخیص رسالہ : نحو دن مقدمہ این
قشیرہ هشام ترجمہ سی

٢	ديباجة مترجم
٦	ديباجة مصنف
	ام الكتاب
١١	في قوله تعالى انا عرضنا الامانة على السموات والارض والآية
١٥	مقدمه وفيها بحثان
١٦	البحث الاول في تعريف العلم
١٨	تقسيم العلم الى التصور والتصديق
١٩	معنى الاذعان
١٩	تقسيم التصور الى التصور بشرط شيء والتصور الساذج والتصور المطلق
٢١	تقسيم التصور والتصديق الى البديهي والنظري
٢٢	تعريف النظر
	الفرق بين النظر والتنبيه
٢٤	معنى مبدأ القياس عند الحكماء
٢٥	في الموصل الى التصور النظري والتصديق النظري واجزائهما
٢٧	في موضوع المنطق وغايته
٢٨	في المعقولات الاولى والثانية
٣١	البحث الثاني في الدلالة وفيه معنى الدال والمدلول والدليل والفهم
٣٣	تقسيم الدلالة الى اللفظية وغير اللفظية والوضعية والطبيعية والعقلية
٣٤	في الطبع والطبيعة
٣٥	في الوضع اللفظي واقسامه
٣٧	تقسيم الدلالة الى المطابقة والتضمن والالتزام
٣٨	الذهن
٤٠	تقسيم اللفظ الى المفرد والمركب
٤٢	تقسيم اللفظ المفرد الى الادوات والكلمة والاسم
٤٦	تقسيم المركب الى التام والناقص وتقسيم التام الى الخبري والانشائي
٤٩	تقسيم المفرد والمركب الى الحقيقة والكناية والمجاز والغلط
٥٠	في المجاز المرسل
٥٣	في الاستعارة
٥٤	تقسيم الاستعارة في المفرد الى المصراحة والمكنية وتقسيم المصراحة الى الاصلية والتبعية
٥٦	الاستعارة المكنية والتخييلية

٥	تقسيم المفرد الى المشترك والمنقول والمرتل والمختص
	تقسيم المفرد الى الجزئي الحقيقي والكلّي وتقسيم الكلّي الى المشكك والمتواطىء
	تقسيم المعنى الى المفرد والمركب
٦٣	الباب الاول في المعاني المفردة
٦٣	فصل في الكلّي والجزئي
٦٦	في اقسام الكلّي
٦٩	في الحمل بالمواطئة والحمل بالاشتقاق
٧٠	في المعقول الاول والثاني
٧٢	تقسيم المعقولات الثانية الى ما يبحث عنه في المنطق وما لا يبحث فيه وفيه
	تقسيم الكلّي الى المنطقي والطبيعي والعقلي
٧٨	الجزئي اما مادي او مجرد
٨٣	في النسب الاربع بين الكليات بحسب الصدق والحمل
٩٠	في النسب الاربع بحسب الصدق والتحقيق
٩١	في هل البسيطة والمركبة
٩٣	قد تعتبر النسب بحسب تحقق القضيتين وعدم تحققها في مادة واحدة
٩٥	وقد تعتبر النسب بحسبهما مطلقا وفيه ان التحقيق المعبر في نسب الاتفاقيات
	ما هو بحسب الواقع المحقق وفي نسب غيرها ما هو اعم منه وما بحسب الفرض
٩٧	في النسب بين المفهومين بحسب المفهوم
٩٩	في الكلّي والجزئي الاضافي
١٠٢	فصل في الذاتى والعرضى
١٠٤	تقسيم الذاتى الى المشترك الناقص والمشارك التام
١٠٥	في المطلوب بما هو
١٠٨	في المطلوب بأى شيء هو
١٠٩	ما يتعلق بتمييز الذاتى والعرضى
١١٢	فصل في الكليات الخمس
١١٢	النوع الحقيقي
١١٣	الجنس الحقيقي
١١٥	الفصل
١١٧	الخاصه
١١٨	العرض العام
١٢٠	تصادق الكليات بعضها في مفهوم واحد
١٢١	فصل في اقسام الذاتيات

- ١٢١ النوع اما بسيط او مركب
١٢١ قد يطلق النوع على الحقيقي والكلى الاخص منه يسمى صنف او على النوع الاضافي
١٢٢ تقسيم الجنس الى القريب والبعيد
١٢٤ تقسيم فصل الماهية الى القريب والبعيد
١٢٤ في كون الفصل مقوماً للماهية التي كان جزءاً منها ومقسماً لما فوقها
١٢٦ في ترتيب الانواع نزولاً من النوع العالي الى النوع الحقيقي ويسمى نوع الانواع وما بينهما انواع متوسطة
١٢٨ في كون وضع الكليات مرتبة بالصعود والنزول للتوضيح والتمثيل
١٣٠ في عدم تكرار الجزء الواحد من الماهية بعينه فيها وعدم تركيبها من امرين متساويين ولا من اجناس وفصول غير متناهية
١٣٢ فصل في اقسام العرضيات وتقسيم كل من الخاصة الى العرض اللازم والمفارق
١٣٣ الخاصة اما شاملة او غير شاملة وايضاً اما خاصة النوع او خاصة الجنس
١٣٤ في الخاصة المضافة
١٣٥ تنبيه في اللزوم الخارجي والذهني
١٣٧ تقسيم اللزوم مطلقاً الى بين وغير بين
١٣٨ في اللزوم البين بالمعنى الاخص
١٣٩ الباب الثاني في القول الشارح
١٤٠ في الحد التام
١٤١ في الحد الناقص
١٤٢ في الرسم التام
١٤٣ في الرسم الناقص
١٤٤ كون التوضيح والتمثيل بالمثال والتقسيم من قبيل الرسم الناقص
١٤٥ التعريف مطلقاً اما حقيقي او تنبيهي ومنه التعريف اللفظي
١٤٦ وايضاً التعريف مطلقاً اما حقيقي واما اسمي
١٤٧ في كون ماهيات الاصناف اعتبارية
١٤٩ في ان المعرف مطلقاً لا بد ان يكون معلوماً قبل التعريف بوجه ما
١٥٠ فصل في اشتراط جميع اقسام التعريف بكونه اجلي من المعرف ومعلوماً قبل المعرف
١٥١ في الدور التقدمي والدور المعني
١٥٣ شرط المتأخرون مساوات التعريف المعرف صدقاً والحق جواز الاعم في الحد الناقص والاعم والاخص في الرسم الناقص وان الحد التام مشروط بالمساوات صدقاً ومفهوماً
١٥٥ وفي انهم شرطوا ايضاً في التعريف تقديم الجنس على الفصل

صحيفه	سطر	سهو	صواب
٢	١١	اساطين	سلاطين
٤	٣٠	نادر	نوادير
٩	١٩	احتمالدين	احتمالندن
١٩	٢٩	متباينه در	متبايندر
٢٩	١٩	اجزاي	اجزاء
٣٠	١٥	ومناسبات	ومناسبات
٣١	٢٨	وتصوره	زيرا تصويره
٤٠	٥	متقين	متيقن
٤١	٥	مفرده في	مفرده في
٤٤	٧	طرفته	طرفته
٤٥	٧	ادادان	ادادن
٤٩	٤	الخطب	التخاطب
٩٤	١٤	ايلدكر	ايلدكري
٥٣	٧	اولوسه	اولور ايسه
٥٦	٢٥	عرض	غرض
٥٨	٠٦	معناد	معناه
٦٢	٣٠	بونلرن	بونلر ايله
٦٥	٣	معلومه	معلوم اولان
٦٨	٢٨	مركبك	مركبك
٦٩	١	افرد	افراد
٧٠	٣	وحدني	وحديني
٧٠	٩	وحدني	وحديني
٧١	٢٧	بو	دو
٧٢	٦	لفهوم	لفهوم
٧٤	١٣	كلي	كلي
٧٦	١٣	بدن	بدون
٨٠	١٩	حرت	حرکت
٨١	٢٣	اتاسندن	اتاسندن
٨٢	٢٢	افرادى آخر	افراد آخر
٧٤	١٩	وحقيقه	وحقيقه
٨٩	٢٥	والاعتبارات	والاعتبارات

صوب	سہو	صفحہ	سطر
ماعداسی اولان جزئیات	زبدن ماعداجزیات متعددہ	۸۹	۲۸
متعددہ اوزرہ صادق	اوزرینہ دہ صادق		
وهذا الضاحك وهذا الكاتب	وهذا الكاتب	۹۸	۱۷
کلی	کل	۹۰	۸
مراد	مراد	۹۰	۱۶
مفرقوضہ	مفرقوضہ	۹۲	۲۰
اواعم	اول اعم	۹۳	۱۴
النهان	النهار	۹۵	۱۳
من غیر فرق فرق	من غیر فرق	۹۶	۳۰
کلبہ	کلبیہ	۹۷	۲۷
وجهلہ	وجهیلہ	۹۷	۲۸
محققہ	محقق	۱۰۱	۵
فرادنہ	افرادنہ	۱۰۵	۱۰
مذکورنک	مذکورنک	۱۰۶	۱۳
ہمان	ہمافی	۱۰۹	۱۷
ذاتی	ذاتینک	۱۱۰	۱۹
اولوسہ	اولور ایسہ	۱۱۱	۱۲
هو ذاته	فی ذاته	۱۱۵	۲۷
اعمد	تعمید	۱۱۶	۳
بریسیدر کہ	بریسیدرنتہ کیم	۱۱۶	۸
اسودابض ایچون	مثلا سودایله ایض	۱۲۰	۱۹
المجرات	المجرات	۱۲۱	۵
اولنوب	اولوب	۱۲۱	۲۶
شاملہ	شاملہ	۱۳۳	۲۰
تمیل	تمیل ایتمک	۱۳۳	۲۸
یاقر دین	یاقر دین	۱۳۶	۲۷
زاویہ	زاویہ	۱۳۷	۲۰
زاویہ	زاویہ	۱۳۷	۲۱
واودر	وارد	۱۴۲	۱۲
حاصلی	حاصل	۱۴۳	۳۹
چارپا	چارپا	۱۴۴	۱
لفظیہ	لفظی	۱۴۶	۶

صوب	سہو	صفحہ	سطر
تسلل	تسلیل	۱۵۰	۳
یاحد و یارسم	یاحد نام	۱۵۰	۱۵
معاً	معنا	۱۵۲	۹
واشبو	واشبو	۱۵۲	۲۲
معنی	معنی	۱۵۳	۱۸
موصول	موصولی	۱۵۶	۹
مذکورہ	مذکورہ	۱۵۷	۳
نحمدہ	نحمد	۱۵۹	۱۲

الحمد لله الذي جعل المنطق عنوانا لمقل الانسان وآلة تظهر سرالجنان* بالدليل
والبرهان وفهم مقاصد التصور والتصديق الذوى العطن والاذهان* والصلاة والسلام
على سيدنا محمد الذي بين ماهيات الاشياء حدا ورسمها بالفصول وانواع البيان* وعلى
آله واصحابه الذين صدقوه في احكامه بالتسليم والاذعان* وبعد فلما كانت الرسالة
المرغوبة المسماة بالبرهان مع الحاشية للفاضل اللوزعى اسماعيل افندى الشهير بكنبوى
اولى بان يعتمد عليها الاخوان* واخرى بها بان يستند بها ذوى العرفان* ومتكلفة بتحقيقات
رائقة وتدقيقات فائقة ومحتاجة الى الكشف والتمنية لما ان ابكارها آية عن خطبة
كل عازب ومخدراتها محتجبة لا تتجلى لكل طالب لكن لما كانت عبا راتها عربية
لا يصل الى ما لها كل قاصد وراغب لان رفع استارها على العوام عسير* وتميز لبها
عن قشرها غير يسير* ترجعها بالتركية من هو للعلم والادب زين* وبه يخفى عن
القلب كل رين* وكانت مثابته عندي مثابة الروض العاطر* ومكانته من ودى محل
القلب والخطاطر وسمعت من لفظه ما هو غداء الروح وشاهدت من خلقه فيض
الملائكة والروح الى ثبت يستخف الجبال الرواسى وانعطاف يلين القلوب القواسى
وهو في ميدان التحقيق والتدقيق طلق عنانه* وبرهان التطبيق مائل بين براعه
ولسانه* وكانما حشر الصواب والتوفيق بين بيانه وبنانه وهو احق بما قلته من
شعرى* نافع صيغ من التوفيق* اذ صيغت الناس جميعا من نطف* ولما نقلها من التسويد
الى التبييض عرضها على فسعدت بصرى بمطالعته اولا وآخرها جعل الله سعى ذلك
الفاضل مشكورا واجره موفورا قلت ولتمسك عنان القلم والافحاس منه تملأ الدفاتر
ويحارفيها السامع والناظر

قال بلسانه ورقه بينانه اضعف الورى
وخادم العلم والفقر الفقير محمد بن حسين
المفتى بمعمورة العزيز
عنى عنها

المنطق عن تحديد تمام حقيقة ناقص* والفكر عن تعدد آله في فيفاء الحيرة ناكص*
احده جدا لا يفي بتعريفه تصور منطبق* واشكره شكرا لازما لتصديق نعمائه على التحقيق
واصله واسلم على من ارسله الله برهانا للبرايا* وارشداهم الى التقويض لاحكام القضايا*
وعلى آله واصحابه الذين استقرؤا ممثلين بسنن النبي الاكرم* ولا يقاس بهم في الفضل
احد من الامم* وبعد فقد تشرف ناظرى بمطالعة هذا المؤلف الفاخر* وانشرح خاطرى
بالخوض في بحر تحقيقاته الزاخر* واسمت سرح اللحظ في مراتع رياضه وارتشفت
زلال الماك من مناهل حياضه* وخلوت به اياما وليالى* والتقطت من كنوز فوائده
اللالى* فالفيتة كافلا لشرح حقايق رسالة البرهان* التى لم تنسج على منوالها
كتاب في فن الميزان* ويحزى ان يكون فيه عليها التكلان* قد اقام ميزان البرهان في
عكاظ حل مشكلات مسائلها* ورحم لمساوم ترجمة عوبصاتها ومحاولها*
فأبرز تلك الخريدة العربية في ملابس الروم* لتجلى على منصتها لكل خاطب لها
يروم* فتحققت ان مؤلفه الماجد الخطير* والنقاد التحرير* قد ابدع في تأليفه* واصاب في
تميزه بهذا الاسم وتعريفه* كيف وقد اعرب فاغرب* واوجز فاعجز* واطال فاطاب*
واجاد حين اجاب* فاهو الاتيان نافع* وبرهان لفضل مسديه قاطع وهو الفاضل الذي غدى
بدر العلوم والمعارف* وربى في حجر دوحه المجد وظلها الوارف* ولبس اردية النجاة
في صباه* ولاح عنوان السعادة على صحائف علاه* واسعدته الجدود* فبدت عرائس
افكاره مودة الحدود وارث المكارم كابر ابدكار سلاله عقد سودد تحلت به نحور
افاضل اكابر* حبلثدى المعارف راضع* بحر على علومواجه المتلاطمة متواضع*
تصدى للفضل فبلغ اطوريه* ومارس العضلات فانقادت اليه*

شعر

* فكم من معان حازها بديانه * وفكرته قد قيدت للشوارد *
* ومنطقه حاوى الشفايحجواهر * صحاح بها يزدان عقد القلائد *

من تطلع الفضلاء الى فضائله التى يعتمد عليها ابن العميد* ولم تفك راقية في درج
المزيد وعبد الحميد عبد الحميد وهو رب بلاغة وبراعة* وقريحة للنظم والنثر مطواعة
شعر

يقلد اجياد الطروس تماثما بصنفي لآك من نظام ومن نثر

ايقن شكل الدهرانه عن مثله عقيم* فاستنتج قضايا المطالب من فكره السليم* المحقق
الفاضل القطن الالمعى* والمدقق الكامل السن اللوزعى* اكل افراد الصنف الاول
من كبار رجال الدولة العلية* وحاز الرتبة الاولى من المراتب المعبرة في السلطنة السنية
مرجع اهل الفرق والتميز* المنصرف الآن بلواء معمورة العزيز* سيدى ومولاي* الذى
بيده عقد ولاى* المولى الاجل الافخم صاحب السعادة والفخر الاشم حضرت عبد

النافع افندي المحترم لازال يملأ الاوراق * بمراق ويزين الافاق بما فاق * ولا برحت
حدائق براعة بنانه تخلد للدول مآثر * وحقايق بلاغة بيانه تنظم في نحور الدهور
قلائد جواهر * ولتختم الكلام * متملا بما قيل مناسبا للمقام *

شعر

* لعمرى لقد احمث بالاضل منطقي * وقد كنت ذانطق وفضل بيان *
* وحركت ميزاني فائني لسانه * فلا زلت مشكورا بكل لسان *

كتبه العبد الفقير الى فيض ربه اللاهوتي *

عبد المجيد جدى الخربوتى * الشهير بابن

شارح قصيدة البردة * جعل الله

الطافه العلية

اهما عدة

شاهانه ده دفتر دارلق و منصرفلق امثالی مأمور بتلرده اجرای وظائفه حصر
ورزش و اقدام و مانند طوب چوکان ایادی تصاریف و تقلبات روز کارده فیومابا خلصا
و یومابا العذیب دورا قطار و جزار طلدن اقتطاف برک و بارفا اعتبار و ایالاولی الا بصار .
ایدرک تقلیب صحایف ایام ایتمکله برابرالده بولنان سرماییه مزجات علیه نک دخی نخل بیتر
عدادنده هدر و بی اثر قالمسندن اجتناب و توفی و بنا برین مالا یدرک کله لایترک
کله و تیره سنده بو طریق بر توفیقه دخی سوق مطایای مساعی ایله بلطفه واحسانه
تعالی ایام خالیه و تعطیلاتده ترجه مطول امثالی بعض نوادر آثار قلبه تودیع
دارالمعارف اعصار ایدلشیدی من الجملة رمیه من غیررام مضرب مثلی اولان اثر
مذکور معلولک طبع و تمثیلیله نزد باوه چینان افنان فنونده افصحر هذام انتم
لاتبصرون مدیحه سیله مسرح انظار اعتبار و خصوصیه مقدمات مصنفات
نامعدوده مزیت نام نامی ملو کانه سیله فائز سرنامه عز و اعتبار و کلیات مؤلفات
مرغوبه مدایح جلالت ذات سامی نعات عادلانه سیله حائز صیت محاسن آثار اولان
خداوندکار اسبق خلد آشیان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینک نزد
همایون شهریارلرنده جواز عواطف جزیله ایله حسن تلقی به سزاوار و روایات
موثوقه بعض قرناى خاصه ایله مثبت اولدیغی وجهله مدت متوافره فائز فیض
مطالعات اوله رقی بین الآثار مظهر شرف امتیاز و اعتبار بیورلسی مستعینا بتوفیقه تعالی
انظار عمومیه تقدیمه لایق دیگر بر اثر معتبر ایله توفیه فریضه شکرانینه سائق اولمیله
خادم علوم مالیه اولان فن واضح البرهان منطقده دخی لسان عذب الیاب عثمانی به
عرض و ابراز خدمت امنیه سی خاطر فائز تهییج و عصرنده مکان فضائی مرکز اعلام
اهل علوم و مجلس مغبوط المحافلی بحال اقدام قروم اوله رقی ایادی اخلافه بونجه
مصنفات مقبوله و مطبوعه ترك و ایداعیله هر فنده مراتب اکثر اسلافه تقدم
کوسترجه سنه خطوات کالاتنی فراز اشتها ره تمديد و ایصال و مغاوزه سباق
فنونده اکتساب قصب السبق کمال ایتش اولان کتبوی اسماعیل افندی مرحومک
فن مذکورده متقدمین و متأخرین ارباب عقولک فرائد ثمینة اصدا ف افکار و خلاصه
مؤلفات و آثار بر کزیده لری اوله رقی ترتیب و تدوینیله احیای آیین کم ترك الاول
بیورمش اولدق لری برهان نام متن متین مکملک کشف ستاره غوامض و دقائق
وحل معاهد حقابق ذیلنده بر قول شارح مزیل الاستار و بر میزان کهر سنج
تام العیاره مشاهده احتیاج واضحی امنیه مذکورده نک بو خدمته انصراف
و انعطافی ترویج ایدرک عون و توفیق صمدانی به متوکل و روحانیت جلیله
حضرت رسالت معتمد و متوسل اولدیغی حالده درگاه فیض اکتناه حضرت غوث

(دیباجه میزان شرح مترجم برهان)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ بِهِ نَسْتَعِينُ

الحمد لله الذي ابدع فطرة عباده الفاطنين بايداع بدائع العقول والاعظار * حيث
اوصلهم بتوسيط مقدمات البديهييات والملمحات في مناهج النظريات الى معارج
نتائج الافكار والآثار * وسور حدود معاشرتهم بالرسم التام محصورة بما امر ونهى *
وبعث فيهم رسلا وعين لهم سبلا ليكون عليهم حجة قياستهم معها * والصلوة والسلام
على نبيه الذي استوى برهان العدل بميزان شريعته * وانطوى محاسن الاخلاق
على الاطلاق في حلية نبوته * وعلى آله واصحابه وعترته * الذينهم قضاوا ومضوا
بالحق راسخا في اكل سيرته واجل سنته (وبعد)

منتظم عقد اللاك منطق وچنان . و مستودع انبان حسن بيان . اولان فرائد اجابت
انتمای خير دعا و نيايش و موائل لطافت رسای ثنا . و ستايش مهر آسمان سلطنت عظما . و بدر
درخشان خلافت کبرا . فخر سلاطين عثمانی . و محجر عيون جهانبانی . مظهر تأيد
الهي . غره جبین شهنشاهی . تاجدار عديم المثال . شهریار جید الخصال . اسمح اساطین
جهان . ولی نعمت عمیم الاحسان . لازالت اقطار البلاد مشرقة بانوار معدنه افند من
حضرتلرینه احق و احرا والبق و سزادرکه تاریخ سلطنت سلیم خان اولدن بوانه
دکین دودمان احقرانه م بو خاندان جلیل العنوان عثمانینک ملازمت درگاه مراجع
اکتناه عبودیت و ابا عن جد احتماى وظائف توارث نسبت و صداقتله پرورده نعم
جزیله فراون و منعم نوال و طافت بی پایان اولمیله بو عبد کبضاعه . یعنی اطنه لی
عبد النافع عديم الاستطاعه . دخی عنفوان شبابه اکتساب سرمایة دانش و معارف
ایچون قاعده تقدیم اهمه رعایت و بعده من اقتنی اثر ابا فاضلم شهرانده ترسیخ
قدم عزیمت ایدرک باب دولت ابد مدته ملازمت و طریق رجاله انسلاک و دخالتله
او توبش سنه بی متجاوز برمدته عاجزانه و فاخرانه عقیفانه و صادقانه و لایات والویه

اعظمند بالا ستمداد بر خیلو صحائف مسوداته صرف سواد مداد ایدلشیدی مع
 هذا نه سمند خادم بو حلیه فسیحه ده غبار فرسان ارباب مآثره مدار التحاق
 اوله جق بر منهج اقتداره سالک ونه ده کارگاه بضاعهم الباس دوش روزکاره
 سزاوار اوله جق پرند بر نقش و نگار قریحه به مالک اولوب محافل اصحاب فضائل
 و کالاته عرضه تقدیم و انحاء اولغه شایان اوله جق متاع مستحضر حس
 و وجدان یالکز اعتراف عجز و قصوره محصور و خصوصیه شوا امر خطیر ایله
 اشتغال عاجزانه مکرید جزیره سنده کائن رسمو متصرفلغندن بالانفصال در سعادته
 عود و قفول و دیجور خانه یأس و فترده اختیار عزلت و خول ایله * اعل
 النفس بالامال ارقیها * ما ضیق الدهر لولا فمحه الأمل * ظهورات غیبیه سنده
 انتظاردن دیگر اسباب صوریه تسلیدن مهجور اوله رقی طالع ناسازک بر وقت
 غیر مسابعدنه مصادف و تشتت بالی موجب بعض وقایع متأله دخی مترادف
 اولدبغی جهته و وقوع خطیئات و هفواتدن طولابی راعه بی راعه عند اعظم
 و افلخده معذوردر و او اثناده بیداری طالع خوابیده ایله عواطف علیه حضرت
 پادشاه رحمتشاه کریم الخصالدن قسطمونی ولایت جلیله سیله مجبور
 و مسرور و بر مدت او مقامده پابند شکل ارزاق مقدره و بوائثاده سحاب مظلم آفاقدن
 مفارق ملک و ملته باریده اولان تکرک مصائبدن حصه مند تأثیرات مکدره اوله رقی
 بعد برهه من الزمان * روزگار آندی بر دیاره دخی * مغزاسنجه تحویلا خربوت
 سنجانی متصرفلغنه مأمور بیورلدبغی حالده غوائل حربیه کسب اشتداد و قاطبه
 مصالح و وظائفه حق تقدیمی اولان مهام عسکریه بی اعداد ایتسیله تمشیت
 خدمات مرتبه به روز و لیلال حصر مساعی و مقدرت و بو جهته اثر مذکور
 اوزره اکثر ازمنه و احیانده نسج عناکب نعمیان و عطالت اولنه رقی تیسر حسن
 اختتام و استحصال نتیجه اتمامی اوج سنده به قریب امتداد المشرق و اگرچه زحام
 خواطر مهامدن فرصتیاب اولنه بیلان ایامده ممکن مرتبه تقلیل مواقع خطا
 و غفلته تحذیق نظر اعتنا و دقت و ایجاز مغل و اطناب مملدن آزاده اولمق اوزره
 التزام سلاست عبارات و وضوح جزالت تعبیرات ایله برابر صورت اقتصاده
 ربایت ایدلش ایسه ده شاید سهام قدح و تشنیع حساده هدف و بواغورده
 صرف و ایثار اولنان انوار بصر محو و تلف اولمق و هم و تحاشیسی مسودات
 مستحضره نك تبیض و تدویننه برایام متطاوله مانع و حاجز و ضمیر عاجزانه اشبو
 تردد و تراخیدن آزاده اوله جق بر مرجع موجب الاطمینانی تدارکدن عجز ایله
 مشتمل اولمشیکن وجودی نادر اعصاردن معدود اوله رقی فضلی بنامک نور حدقه
 افتخاری دینلسه سزاوار و ورع و تقواده مغبوط ابرار اولان خربوت علمای

بنامندن و مدرسین کرامدن فاضل مشهور نعیمی افندی زاده عبدالحمید افندی
 حضرتلری طرفلندن استطلاع سرنهفته بال و ترحیب خاطر پر بلبال ایله رفع قناع
 اشتباه ایچون مطالعه سنده رغبت و اثبات ملکه کامله اثر پروری ایله مقاصد
 و مبادیسنه امرار نظر اعتنا و دقت بیورله رقی مهم اولان بعض فرائد فوائدک
 تحشیه سیله علاوه مآثر جلیله به همت و بر تقریض بلیغ ایله ساحه تشجیعده تمیحه
 بازوی مفخرت ایتلری عین ابتهاجه روشناساز و سائق مواقع انتشار و ابراز
 اولسیله باحسانه تعالی پوته عرفانده مذاب اولش بر کلچیه سیمین خالص العیار
 وحاده فکر ثاقبدن چکمش بر تار زرین بهادار و کارگاه تأییدات معنویه ده نسج
 ایدلش بر دیبای زیبای پرنگار اوله رقی اوراق خایل سروسطورنده فائز بنابه
 جنات و حب الحصد و النخل باسقات لها طلع نضید آثار بدیعده سی پدید و هویدا
 و اقتطاف ایادی اصحاب کالاته عرض و انحاء سزا کورنمشدر همان جناب
 رب بی انداد تعالی شانه و بهر برهانه اشبو اثر پرسدادی عیون رغبات اصحاب
 حسن نهاد ایله ملحوظ و کزک اصابت العین عیبینان حساددن محروس و محفوظ
 ایدوب باعث استفاده طلبة علوم و نزد کهر فروشان معارفده میزان البرهان نام
 متناسبیله موسوم اوله رقی بو عبداحقر بر صیثاتی حصول امنیه خیردما و مشوبات
 ایله بر مراد و ذخیر نافع روز معاد بیورسون آمین و الحمد لله رب العالمین و الصلوة
 والسلام علی رسولہ النبی الامین و علی اخوانه من الانبیاء والمرسلین و آله و آلهم اجمعین

روشنا بخش دل اهل نظر	بواثر لکه بتون نور بصر
اولدی هپ درج صحفده مکنون	چله سیدر کهر بحر فنون
قلدی اسرار علومه محرم	همت حضرت غوث اعظم
نامک خیر ایله یاد اولسیدر	امل ذخیر معاد اولسیدر
خلف خیرم ایدوب معبودم	با خصوصکم اوقویه محمودم
دل دیجورمی قیلسون احیا	کوسه تروب فضل و کمان مولى
ابن اسحق ایله آل رمضان	نسلز اهل علوم و عرفان
فضل ایله منتشر اولسون نامی	شرف بیتنی اولوب حامی

حفظ ایده سوء نظر دن مولى

حسبنا الله تعالى و کفی

محصول فقرتین هر نوع محامد عالیہ کہ مقدمہ مقاصد اولہرق بسط و نشرہ سزا
وہر جنس مدایح متناہیہ کہ معرض توجہ و خطابہ نظم و ترکیبہ احرار
جہیسنک مفتوح ابواب فیوضات و توفیقات جل شانہ حضرتلرینہ اختصاصی
مفید اولوب مراد صورت اخباردہ انشا حد و ثنادر اشبو فقرتیندہ اخذ و ایراد
اولنان نوع و جنس و مقدم و تالی و موجه و بسیطہ و مرکبہ تعبیاتی باسرها
اصطلاحات فندندر

قال رحمه الله (المتزہ کنہ ذاتہ عن حدود مدارك الالباب . المتقدس جل صفاته عن
رسوم النقص والنقص بلا ارتياب) تنزه بعد و تعالی و کنہ حقیقت معناسنہ
اولوب حقیقت الہیہ عین ذاتدر حدود برشیک غایاتی اولوب مدارکن مراد
ادر اکندر الباب جمع لب اولہرق عقل معناسنہدر شوقدر فرق موجوددر کہ
لب عقل مزکی اولہرق عقل اعدر بو فرقہ بناء جناب باری ادراکی خصیصہ
عقول زکیہ اولان احکام جلیلہ بی اصحاب البابہ تعلیق و تخصیص ایدرک و من
یؤتی الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً و ما یدکر الا اولوالالباب بیورمشر

حقیقت باری تعالی بہ علمک وقوع و جوازندہ اختلاف اولنہرق حقیقت الہیہ
بشر ایچون معلوم اولدیغنه جہور محققین جزم ایدوب فقط متکلمیندن اکثریسی
مخالفتندہ بولندیلر وفلاسفہ و امام غزالی و امام حرمن جواز علی منع ایدوب قاضی
وامثالی توقف ایتشدردر و اکثر کلام صوفیہ امتناعی مشعردر جل صفات معظم
صفات اولوب مراد صفات جلیلہدر تقدس تطہر معناسنہدر رسومدن مراد
آثار اولوب نقص ضد احکام و نقص نقصاندر

محصول کلام ذات اقدس الہی بی ادراک عقول زکیہ مخلوقدن تنزیہ و صفات
جلیلہ سنی آثار نقص و سمات نقصدن تقدسدر حدورسم دخی اصطلاحات فندندر
قال رحمه الله (علی ان عم آلاء جلیبہ غیر محصورہ فی مداد الکتاب . وخص الانسان
بنعماء منشرة سیم المنطق الفصیح فی کل باب) منم علیہی اتیانی محامد و مدایحہ
تحقق استحقاق وصفی بہ اشارتدر و بو سببنداشی منم علیہ اوزرہ داخل اولان
لفظ علی حقیقتندہ لام تعلیلہ معناسنہ اولدیغی بیان ایدلشدردر آلاء مع فتح اللام
ہمزہنک کسر و فتحیہ الی لفظنک جعی اولہرق نعمت و احسان معناسنہدر جلی
روشن و ظاہردر مداد کسریم ایلہ مرکبدر نعم الہیہنک مداد کاتباندہ حصر
اولنہ مامسی کال کثرتدن کنایتدر نعماء نعمت و منتدر سیم لاسیم تقدیرندہ اولہرق
کثرت استعمالی جہتلہ اسقاط لا کثیر الوقوعدر آخرندہ مازاندہ و موصولہ
و موصوفہ اولق صور ثلثہ سنہ محتمل و معنای سی مثل اولہرق بعضاً خصوصاً
معناسنہ منتقل اولور کل باب بیاندن ہر بر نوع مقامندہدر

میران البرہان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال المصنف رحمه الله (انواع محامد عالیہ بسطت مقدمہ لمفتح الابواب واجناس
مدایح تالیہ رکبت موجهہ لذلک الجناب) جناب مؤلف جد و ثنای حضرت
کبریا ایلہ تزین دیباچہ کتاب و بو وسیلہ ایلہ اشبو مجلہ جیلہ نعم جزیلہدن
معدود آثار جلیلہدن اولدیغی لطیفہ سنی اشراپ انلش و اصطلاحات فندن اکثرہ
قرینک سالت عباراتہ درج و نسجیلہ دستکاه براعت و بلاغندہ اعمال صنایع
بدیعہ فلشدردر و انواع و اجناس مقام لام جنسندہ اولہرق طریق تفندہ ابراز شیوہ
غرابت وجد جہتندہ اختیار تعبیروانواع ایلہ اخصیت جدہ اشارت ایتشدردر
محامد محاسن کی جمع جد و مدایح جمع مدح اولسی علی القاعدہ محمدت و مدحتک
جعاری اولق صورتندن لفظ جدک شیوع استعمالنہ نظرا انسب مقامدر

مقدمہ لفظنک کسر دالہ حصری مختار صاحب کشاف اولہرق فتح دالدن ابا
ایتمش ایسندہ جلال دوانی شرح تہذیبہ کلام زنجشیری بہ التفات ایتوب بلکہ
جہت فتحی ترجیح ایتشدردر و فقرہ ثانیہ دہ تالیہ اخذی قضیہ شرطیہنک جزینندہ
مصطلح اهل فن اولان مقدم و تالی بہ اشارت اولق اوزرہ صورت فتحی مرجدر
تالیہ تابعہ و متلوہ معنیندہ محتمل اولوب تلاوت اوراد موظفہ کی متناہی
قرات اولنسمیلہ مراد مدایح متناہیہ اولش اولور موجهہ توجیہدن خطاب
معناسنہدر ذاک الجناب حضرت مفتوح الابوابہ اشارتدر فتح ابوابدن مقصود خلق
اسباب مطالب و دفع موانعہ یسر و توفیقہ مظہریتی جالب اولق معنای مجازیسی
اولوب مراد جملہ مقاصد خیریدن اولان اشبو تالیف کتابدہ عون و توفیق
الہی بہ اظہار شدت احتیاجدر

محصول فقرتین جناب رب العالمین محمد حامدین و مدایح مادحینه نوجهله مستحق
وسزا اولسونکه مداد کاتبین ضبط و ارقامه کافی اولوب و کمال ظهورده اولان
نعم جزیه سنی تعمیم و بین الخلائق نوع انسانی سائر مخلوقاتک مظهر اوله مدیغی
نعم جليلة مبسوطه به و باخصوص مفصح مافی الضمیر اولان هر نوع بیانده نطق
فصیحه تخصیص ایله مظهر لطف عیم المشرر لفظ منطق تألیف ابتدکی کتابک علم
منطقدن اولدیغنه براعت استمهلال اولوب محصوره و منتشره و عموم و خصوص
اصطلاحات فندندر قال رحمه الله (فسبحان من ردت الافکار والمخابر عن غرائب
ملكه و ملکوته و ارتدت الابصار والبصار الی بدئها فی عجائب عظمته
وجبروته) لفظ سبحان تسبیح ایچون علم اوله رق سبحه نزهه تنزیها بلیغاً معناسنه در
و برأسه تنزیه الهی به قصد تخصیصیه جمیع قبا یحندن تنزیه بلیغ معناسنه قلنه رق
جناب باری به لازم الاضافه عدیله لغت فصیحه ده اضافندن عدم قطعی التزام
ایدلشدر بمضاحین تعجبه دخی مستعمل اولوب احیاناً واقع اولورکه اصالة تنزیه
وتبعاً تعجب قصد اولنور حاصلی تعظم وتبارک معناسنه اوله رق مراد نقایصدن
تنزیه وعظمت وجلالت الهیه دن تعجدر افکار و ابصارک مردود و مرتد اولسی
عجز و وصولدن مجازدر ملک عالم ظاهر ملکوت عالم باطندرکه عالم امر اطلاق اولنور
ابصار عین معناسنه بصرك و بصائر عین قلب معناسنه بصیرتک و عجایب عجیبک
جو عیدر عظمت وجبروت کبریا یعنی اولولوق معناسنه در

محصول فقرتین غرائب ملک و ملکوتندن افکار عامه و خواص قطع طمع ادراک
ایله عاجز و سرگردان و عجائب عظمت و کبریا سنده عیون و عقول مراتب ادراکک
پایه اولینه رجعتله واله وحیران اولان حضرت خلاق عظیم الشانی آثار بدیعه
قدرت الهیه سندن تعجبله جمیع نقایصدن تقدیس و تنزیهدر کائن بوکلامک مأخذی
سوره ملکده واقع * مازی فی خلق الرحمن من تفاوت فارجم البصر هل ترى
من فطور ثم ارجع البصر کرتین یقلب الیک البصر خاسئاً وهو حسیر * نظم جللی
اولوب مقام جدده ابرادی اشبو نظم کریمده خلقک رجانه اضافه سیله اشعار
بیورلدیغی وجهله جناب بارینک بو مثللو مصنوعات بدیعه بی قدرت باهره سیله
خلق و ایجاد بیورمسی رجه و فضلاً اولوب ابداعنده نیجه نعم لاتخصی اولدیغنه
مبیدر فطوردن مراد خلقنده خلل معناسی اوله رق یعنی هر نقدر کمال تأمل ایله
ارتیاد و طلب خللده اعاده بصر و امعان ایدلسه طول معاوده و کثرت
مراجعتدن حسیر و کلیل اوله رق اصابت مطلوب بدن خاسی و بعید بر حال ایله بصر
صاحبنه منقلب و مردود و کائن ذل و صفار ایله مطرود اولور

قال رحمه الله (واصناف صلوات مرتبه ید التمجیل والانتخاب مخوبه علی

کلیات الاخلاص و افراد الآداب علی من عرف حقائق الحق و رفع موجبات
الاحتجاب و میز حدود حدائقها بخواص البیان و فصل الخطاب) اصناف یده
لام جنس مقامنده اوله رق مراد اجرای براعتله اخصیت صلاته اشارتدر تمجیل
و انتخاب ایچون اثبات یداستعاره مکنیه و تخیلیه و علی اختلاف المذاهب اجرای
تصرفات فن بیانیه عائد بروظیفه اولوب مراد انواع صلواتک الی مجمل و منتخبی
حضرت سید کائنات ایچون اثباتده مبالغه در محتویه جامعه معناسنه صفت صلواتدر
کلیات اخلاصدن مقصود ریاضت و سمعه دن آزاده اولان خلوص نامدن عبارت
و افراد آدابدن هر بر فردی احتوایی مجموع شرائط آدابیه رعایتدن کنایتدر حقائق
ماهیت معناسنه جمع حقیقتدر حق اسماء صفاندن اولدیغی مثللو اقوال و عقاید
و ادیان و مذاهبه دخی حق اوزره اشتغالرندن ناشی اطلاق اولسه رق قول حق
و مذهب حق دینلورکه مقابلی باطلدر و حکمک حق اولسی و افعک حکمه مطابقدر
احتجاب زیر پرده خفاده استناردر حقائق حقه اثبات حدائق و بساتین استعاره
مکنیه و تخیلیه و حدود مرشحدر خواص بیان مجرد وضع ایله اولیه رق
تراکیدن استفاده اولان امور دن عبارتدرکه بو خواصی مفید اولان خصوصیاتیه
مزایا و کیفیات اطلاق اولنور فصل خطاب حق ایله باطل بیننی فارق معناسنه
اولوب مراد قرآن مبینی اشتغالی جهندن مجزئه نبویه در معلوم ارباب تفاسیر
اولدیغی وجهله آیات قرآنیه وجوه نظم جهندن اقسام ثمانیه به منقسم اوله رق
بوندن ظاهر و نص و مفسر و محکم تعبیر اولنان اقسام اربعه نک معانیسی ظاهر و جلی
و اجمال و تعدد احتمالدن خالی اولوب علی من عرف قولی بو اقسامک تفسیرینه
ناظردر و دیگر اقسام اربعه ذکر اولنان اقسامک مقابله اولان خفی و مشکل
و مجمل و متشابهدرکه اجمال و یاخود ظاهره مخالفت امثالی اسبابدن ناشی بونلرده
معنای مراد غیر متضخ و صورت اطلاع محتجب اولسیله مقصوده اطلاع معنای مراد
اوزره تنصیص و یاخود مقصوده دال اوله رق شیلر وضع و تخصیص اولنوق طریقله میسر
اولور ایددی رفع موجبات احتجاب اشبو اقسام اربعه اخیریه به ناظردر و کذلک
آیات قرآنیه احکام نظم و قوف جهندن دخی عبارته نص و دلالت نص و اشارت نص
و اقتضاء نص اقسام اربعه سنده منقسم اوله رق میز حدود حدائقها قولی بو جهته منعطفدر
مفهوم کلام آیات منزله قرآنیه دن مستنبطه اولان احکام جليلة شرعیه بی خواص
و مزایای تراکیب و بیان و مجزئه باهر البرهان ایله امت مرحومه سنده تعریف
و تعلیم و غوامض و مشکلاتنی توضیح و تفهیم ایدوب حدود و ارکاننی تمیز و تحدید
ایدن حضرت نبی ذیشان و فوور تعظیبات ایله مجمل و منتخب اولوب خلوص قلب
و رعایت ادبیه مقارن اولان صنوف تصلبه ایله دعا در

قال رحمه الله (لمانه المتوسط بيننا وبين نتائج ام الكتاب بقوانين عاصمه عن الخطأ في طرق الصواب وبراہین قاصه لظهور مغالطات مصاقع الخطباء وواصمه لمشاغبات الشعراء ومجادلات الخيلاء) جناب رسالتنا آية عليه الصلوة والسلامك تصليه به استحقاق قريني بيان وتعليق در ام الكتاب بيان مفسرين اوزره آيات محكمات اولوب كتابك امي يعني اصلي اولسي في انفسها معاني سي متضحه اوله رق تأويل متشابهات وبيان مشكلات ومجملاته مرجع اولديغنه مبيندر قوانين جمع قانون اوله رق اصله وقاعده به مراد در عاصمه عصمتدن حافظه وقاصمه كاسره وقاطعه معنارينه در خطبا جمع خطيب اولوب خطبه على رؤس الاشهاد انشاد اولنان كلام بليغدر مصاقع منبر وزنده مصقك جعي اولوب خطيب مصقع فصيح مجهردر ككه قوة فصاحت وبلاغيله محافله اقرانه تفوق وتقدم ايدن بليغ معناسنده در مشاغبه الدادوب فريفته املك ووصم شق ايتك معناسنده در خيلاء ضم وكسرخا وقبح يا ايله كبر وعجب معناسنده در واصطلاحاً مجادله اظهار صواب مقصود اولوب مجرد الزام خصم ايچون مسئله عليه منازعه در كه اكثر منشائي كبر و غرور اوله رق غرض خصمه غايه در مفهوم كلام حضرت پيغمبر ذیشان صنوف صلوات شريفه به نوجهله احق واجرا اولسونكه نتائج آيات محكمات اولوب موجب فوز وسعادت دارين اولان احكام جليله ايله امت مرحومه سي بيننده منيج صواب واستقامتده خطا وزللدن موجب حفظ وعصمت اولان اصول وقوانين وبلغاي خطبانك ظهور و غلبه مغالطاتي وشعرايك تخيلات ومشاغباتي ومغرور مكاسب عقل وظن اولان متكبرين معاندنيك مجادلات ومخاصماتي كسر وقطع ايدن حجج وبراہين ايله واسطه تبليغ اولشدر صلي الله عليه وسلم بوقره رده دخی صنف وكلي وافراد وتعريف وحقايق وايجاب وحدود وحد متوسط ونتيجه وبرهان تعبيراتي بتون مصطلحات فندن اولوب وفك طرق صوابده خطادن عاصمه وبراہيني قاطعه اولديغنه اشارت خفيه موجوده در

قال رحمه (وهلي اله واصحابه الذين عرفوا احكامه الخمسة الموصلة الى رب الارباب وشرحوا اقواله بينات تمثل لها صور الصواب من وراء حجاب) مصنفك حاشيه ده بياني وجهله احكام خسه دن مراد وجوب وندب واباحه وكرهت وحرمت اولوب بينات دلائل وموضحاتدر اشبو بيناتدن ايچون وراء حجابدن صور صوابك ممتله اولسي اقوال واحاديث نبويه ده مودوع ومستتر اولان صور صوابك بينات مذكوره دن ناشي بروز وظهورندن عبارتدر

مفهوم كلام حضرت پيغمبر ذیشانك در كاه ر بو بينه موصله اولان احكام خسه شريفيني بزه تعريف وتعليم واقوال واحاديث نبويه زي پرده خفادن صور

صوابك تمثل وبروزني موجب اولان ادله وايضاحات بينه ايله شرح وتفهم ايدن آل واصحاب كز ينه تصليه ايله دما در

قال رحمه الله (حيث قضوا بالحق مع مقاسات العوارض في الامانات المحمولات المشروطة بمداومة الانفصال عن اهل العناد وملازمة الاتصال باشراف الممكنات) حضرت آل واصحابك تصليه وترضيده كيفيت استحقاق قريني بياندر مقاسات مكابده ومعانات يعني شدت وزحمت ويرمك معناسنه اولوب محمولاتدن مراد اداسي تعهد اولنان تكليفدر حل ايله تعبير عهد سندن خروج صعب ودشوار اولديغنه اشارتدر حاشيه ده بياني وجهله امانات محموله دن مراد * انا عرضنا الامانة على السموات والارض والجبال فابين ان يحملنها واشفقن منها وحملها الانسان * نظم جليلنده اولان امانتدر علامه قاضينك انوار تنزيلده بياني وجهله امانتدن مراد طاعت الهييه اولوب امانتله تسميه سي واجبة الادا اولسي جهتنددر ومعنى طاعت الهييه عظمت شانندن ناشي بر حيثيتي حمله در كه اكر اشبو اجرام عظام اوزره حل اولنوبده بونلر ذات شعور وادراك اولسه لر جلندن اباواندن اعراض ايدر لر حالبو كه انسان ضعف بنيه ورخاوت قوه سيله برابر حل وتلق ايتشدر زيرا طاعته رعايت وحقوقته قيام ومباشرت خيردارينه باعث مظهر يندر وظلوم اولسي تعهدني ايفا وحق طاعته رعايت واعتنا ايتماسندن وجهول اولسي كنه طاقتنه جهالتندن ايچوندر وبو وصفك جنسه اضافه سي باعتبار الاغلبدر وعند البعض اول خلقت اجرامده جناب باري اجرام مذكوره ده خلق فهم وادراك ايله تحقيق بن عظيم الشان بر فريضة فرض ايتدم بو فريضة ده مطيع ايچون جنتي وعاصي ايچون ناري خلق ايلدم بيور مسيله اجرام مذكوره خلق اولندقرلي حال اوزره مسخر اولدقريني وفريضة مذكوره بي تعهد ايده ميوب ثواب وعقابي طالب اولدقريني بيان ايتديلر وقتا كه دوش آدم خلعت خلقتله تكريم وتشريف وتكليف مذكورك عرضيله سامعه انتباهي تشنيف بيورلدقده علو همت آدمي واستعداد وقابليت فطري فريضة مذكوره نك تعهد وتلقينه سائق ومنطق فصيح اجابته ناطق اوله رق تحمل مشاق ايتسي جهتدن ظلوم ووخامت طاقتنه جهول اولدي ومختار قاضي اوزره امانتله مراد عقل وتكليف واجرام اوزره عرضندن مقصود امانتك استعدادرينه اضافه سيله اعتباري اولوب ابا واشفاققرلي ابا طبعيدن يعني اياقت واستعدادرينك قدانندن عبارتدر وحل انسان ايله مراد قابليت واستعدادي وظلوم وجهول اولسي قوه غضبيه وشهويه سنك غلبه سيدر بو صورته انه كان ظالوما جهولا حل امانت ايچون علت اولقي جهتي مستحسندر چونكه قوتين اوزره همين ورقب اوله رق تعدى وتجاوز حدود دن محافظه سي جله فوائد عقلدن اولوب

و تکلیفدن معظم مقصود اشبو قوتینک تعدیل و کسر سورتیدر

محمصول کلام آل واصحاب کرام نوجهله دعای مذکوره مستحق والی آخر الزمان خیرایله یاده نصل احق اولمز که اجرام عظامک حل و تعهددن ابا واعراض ایدرک انسان ضعیف اوزره محموله و اهل عناد و مخالفتدن تباعد و انفصال و مقاتله وجدال و حضرت اشرف کائناته اتباع و اتصال ایله مشروطه اولان امانات یعنی تکالیف و طاعات معروضه و مکلفه نك شدت و مقاساتیله برابر هر بر احزان و شدائده صبر و مقاومت کوسرتدرك حق ایله قضا و اعلاء کلمه الله و ظائفی حقیه اجرا ایتدیلر قال رجه الله (فتحوا فی الصراط المستقیم مسورات المقاصد و الاسباب وقد حوا فی جنود الظنون السقیمه من خلفهم قدح شهاب اذینوا لوازمها الخفیة بمصابیح مقدمات دائمة بانوار الیقین وعدلوا فی تحصیل نظر یاتنها الموجهة الى ضروریات الدین فبددهم مسلمات الهدی متحدسة بمقبولات السنة و متواتر الکتاب و شاهددهم المشهورات من وهیيات الضلال منعکسة الى سواء سبیل الوهاب) مسورات مقاصد و اسباب ایله مراد مقاصد و وسائل دینیهدن صعب المنال اولان مواضع خفیة اولوب حصون ایله مسوره اولان بلادده تشبیه ایدلشدرد قدح طعن اولوب من خلفهم من ورائهم معناسندهدر

مفهوم کلام آل واصحاب کرام صراط مستقیم یعنی دین قویمه مقاصد و اسبابه متعلق مواضع صعب و خفایی کشف و فتح ایدوب و جنود و مساو مساویه اولان ظنون فاسدیه حواله شهاب طعن و قدح ایله بالکلیه محو و ابطال و حاصلی شهره مستقیم حق زحام ظن و اشتباهدن و ارسته ایدرک طریقت منجیه اسلامیه بی اقصای بیناته ایصال ایتدیلر زیرا مقاصد و اسبابک لوازم و مقتضیاتندن اولوب لکن مأخذری خفی اولان وادی انوار یقین ایله دائمه و ثابته اولان مصابیح مستنیره مقدمات یعنی دلالت محکمات ایله بیان و ایضاح ایلدیلر و نظریات موجهه و مقبوله سنک تحصیلنده مسائل ضروریه و بدیهه دینییه مراجعه و سائر وجوهدن قطع نظر التفات و رغبت قیلدیلر و بوجهندن مسلمات مسائل هادیه دینییه سنن مقبوله و کتاب متواتر ایله متحدسة و دفعة سانحه اولهرق انلره توجه و استقبال ایله بدیهیاتندن اولدی و وهیيات غوایت و ضلالتدن اولان قضایای مشهورات شهره حقه میل و انعطاف ایدرک انلری معاینه ایله مشاهداتندن اولدی

مصنف بوقره لرده قضایای یقینییه نك ضروریات و نظریات قسمینده و اکتسابده ضروریات مبادی اول اولهرق نظریاتک یقینیاتندن اولسی واسطه ضروریات ایله اولدیغنه اشارت ایلشدرد و ضروریات التي قسم اولوب اولیات و قضایا قیاساتها معها و مشاهدات و متواترات و مجربات و حدسیاتندر و غیر یقینیات

مشهورات و مسلمات و مقبولات و مظنونات و مخیلاتندر ته کیم باب خامسده ایضاحاتی مندر جدر

قال رجه الله (وقد اطلعتوا فی ریاض المطالب عن قیود التقليد الى جهات التحقيق و حملوا فی بوادی المبادئ القریبة و البعیده علی جیاد التوفیق) اطلقوا صیغه مفعول اولوب اطلاق خلاف تقييد در که تخلیه ایتک یعنی صالیور مکدر ریاض روضه نك جمعیدر که چایرو چنلو صولق محلدربستان دخی دینلور جهات جهتک جمعی اولوب جانب و ناحیه معناسندهدر بوادی جمع بادیه اولهرق صحرا معناسندهدر مبادی وسائل معناسندهدر جیاد جمع جواد اولوب سریع السیر معناسنده صفت فرسدر

مفهوم کلام مشارالیهم بساتین مطالب و مقاصدده جهات و جوانب تحقیقه متوجه اولهرق قیود تقلیددن اطلاق اولندیلر یعنی تصفیة بال و قطع مناهج استدلال ایله هر بر مقاصدده مرتبه تحقیقه و اصل و قیود تقلیددن منفصل اولدیلر و وسائل قریبه و بعیده بادیه لرنده فرسان توفیقندن اولهرق بالسهوله طی مغاور مطالب قلدیلر

قال رجه الله (ماطلع علی جنان الجنان طوابع العرفان عن افق الاکتساب و ما سطع اذعان الاذهان بمطالع ايقان یوجب حسن مآب) جله جد و تصلیه به مربوط و ما مصدریه اولهرق مدت طلوع الطوابع و مدت سطوع الاذعان مفادندهدر جنان اول کسر جیم ایله بساتین و ثانی فتح ایله قلب معناسنده اولوب بینلرنده جناس موجوددر طوابع جمع مکسر طالعدر عرفان معرفت کی بیلک معناسنده مصدردر افق ضم همزه و ضم و سکون قالله اطراف سمادر سطوع ارتفاع معناسنده اولوب ساطع مرتفع دیمکدر مطلع محل طلوع اولوب جمعی مطالعدر اذعان اعتقاد ایتک و ایقان شک و کاندن عاری اولقدرد مآب مرجع معناسندهدر محصول فقرتین طریق کسب و نظردن قابوده معرفت و مجهولاته و قوف و ادراک حاصل و اعتقاد اذهان وسیله نجات اوله جق درجه جزم و یقینه و اصل اولدیجه جد و تصلیه نك دوام و استمرارنی مفیددر مصنف بوقره لرده دخی قضیه نك یقینییه و تقلید و اقسام سائریه اولان انقسامنه اشارت ایلشدرد چونکه آئیده تفصیلاتی معلوم اوله جخی و جهله قضیه نك طرفینی بیننده ایجاب و یاسلب ایله اولان نسبت یعنی وقوع و لاوقوعه علم اگر مساوات و جهله اولورسه شک اوله جخی مثلاً برنوع اذعان و قبول ایله بونلردن بری راجح اولورسه تصدیق و اعتقاد اولهرق بواعتقاد دخی اگر احتمال طرف آخر بالکلیه منقطع اوله جق حیثیتده جازم و تشکیک مشککه زائل اولیه جق صورنده ثابت و واقعه مطابق اولورسه یقین تعبیر اولنور و اگر واقعه مطابق اولورسه جهل مرکب و ثابت اولورسه تقلید و جازم اولورسه ظن دینلور

قال رحمه الله (وبعد فلما كان المنطق نطاق الافكار وبه يرتفع طباق الانظار وميزان عدول بشخص المصدق عن المكذب ومقياس عقول يميز عن العقم كل منجذب ويهتدى بهداه كل نظار كانه علم في رأسه نار فهذا كان خادما للعلوم بالاستيعاب وسيد القوم خادمهم بالاثار المستطاب) منطق لغة تكلم وادراك معنائه اولوب مراد فن منطقدر نطاق اكثر وقت خدمت واشتغاله انتطاق ايديلان قوشا قدر طباق مراتب مفهومنده اولوب خلق سبع سموات طباقاً نظم جليلي بعضها فوق بعض ايله مفسردر انظار وزنا ومعنا افكاردر عدول جمع مادل اولوب تشخيص تعيين وتميز مقياس ميزان معنارينه در عقم ضمتين وبعضا سكون ايله غير ولود نسوه اولوب امرأه عقيم ونسوة عقم ديتلور منجباب محراب وزنده ولدنجيب وكريم طوغرمق معنادي اولان مرأه دركه امرأه منجبة ومنجباب ولدت النجباء معنائه در يهتدى يكون مهتديا معنائه دركه طريق مستقيم بولقدر بهداه بدلالته مفادنده در علم جبل واستيعاب احاطه ومستطاب مستحسن معنارينه در محصول كلام بعد الحمدلة والتعليه بيان سبب تأليفدر يعني علم منطق فكر ونظرله نطاق ميان كبي موجب تقويت ومراتب انظار وافكار ايچون سبب ترقيات منزلت اولوب صادق كاذبين تشخيص وتعيين ايدى جك ميزان عدول وعقبي ولوددن يعني منتج مطالب اوليان مقدمه لرى مقدمات متجه دن تميز وتبين ايدى جك مقياس عقول بر فن خطير وبوعلك هدايت ودلالته هر بر اهل نظر طريق صوابه مهتدى اوله رق كائن بوفن جليل دلالت ارباب نظر واستدلalde شاهقنده نارمضى ومستير اولان جبل مرتفعه نظير اولوب بوسيدن ناشى فن مذکور جميع علومك رهبر وخادمي ودلالت اثر سيد البشر ايله خادم قوم قومك سيديدر بالاثار المستطاب قولى اراد ايلديكى سيد القوم خادمهم لفظى مشكات نبوتدن مقتبس اولديغنه اشارت اولوب ابن عباس رضى الله عنهما دن مرويدر مأثور منقول معنائه در

قال رحمه الله (وكان بعض المشتغلين عندي مشتغلا ذكاء وفي توقد ذهنه الذكى يحكى ذكاء قابلا للتخلى بجواهر الانهار الحدسية من بين الاتراب مائلا الى تجلى زواهر الانوار القدسية حين اناب) ذكاء اول فتح ايله علونك معنائه اولوب ذكى دخى بوندن اوله رق مراد نام وسريع الفهم معناسيدر وذكاء ثانى شمس معنائه در توقد اشتعال معنائه اولوب يحكى فعلنه متعلقدر تحلى زين حدس سرعت ادراك معنائه فتح ايله اولوب كسرايله غلط مشهوردر اتراب امثال واقران مفادنده اوله رق من قابلا لفظنه متعلقدر زواهر الانوار انوار زاهره معنائه صفتك موصوفه اضافه سى قبيلنددر انوار ضم ايله نورك جمعيدر كه معروفدر بعضا ضيانوردن اقوى واتم ايدو كنه قائل اوله رق * هو الذى جعل الشمس ضياء والقمر

نورا * نظم جليليله تنوير مدعا ايتشدر قدس طهر كبي باكلك معنائه اولوب جنت ايچون حظيرة القدس اطلاق بومعنادندر مفهوم كلام شخصا علت غائية تأليفنى بيان ايله طلبه سى بيننده بوتأليف مشوق اولوب ذهن باريكى نار موقده ونور خورشيد كبي متوقد ومشتعل وثمره سرعت انتقال اولان جواهر مسائل ايله تحلى وتزينه قابل واعمال فكر ايله رجوع ومطالعه ايتديكى خفايانك مانند انوار مضيئه تجلى وظهورنه متشوق ومائل اولان بر طالب اهيلك وجودنى ايتاندر كه توحيدده رساله مرغوبه سى بولنان وزير حسن پاشا زاده محمد بك اولديغنى مرويدر

قال رحمه الله (جمعت له ولا مثاله مواعيد عوائد ونظمت فى سلك البيان فرائد فوائد ورتبتها على مقدمة وخسة ابواب نفهم الله تعالى فى كل ما يستل ويحاج وما توفيق الابالله الجليل وهو حسبي ونعم الوكيل) مواعيد جمع مائده يعني اوزرنده طعام اولان سفره در عوائد جمع مائده اولوب راجعه يعنى منقله معنائه دركه مراد كتب قومدن اخذ وجمع ايتديكى بياندر فرائد فريده نك جمعى اوله رق دره ثمينه وفوائد جمع فائده در وهو حسبي محسبي وكافى فى كل امورى مفادنده در

ملخص كلام فن منطق خادم علوم اولوب وميان مخاطبينده صفات مشروحه ايله متصف اهل وطالبى موجود اولسيله طالب مومى اليه امثالى اذ كيا ايچون كتب قومدن ملخص ومهذب اوله رق اشبو كتاب پرفوائدى جمع وتدوين ولؤلؤ ثمين كبي سلك بيانه نظم ايله بر مقدمه وبش باب اوزره ترتيب وتعيين ايلديكى مفيددر همان جناب وهاب كافه موارد سؤال وجوابده اشبو كتاب مزيتنصاب ايله جله بى منتفع ومستفيد ايدرك مؤلف مرحومى تيسر حسن اتمام اثريله رغبات عامه به مظهر بيورمش اولديغى مثله بوعبد احقرى دخى اشبو شرح كثير النفع لطيفك حسن تيسر ايكالنه موفق ونظرا اعتبار ارباب فضل وكاله اليق واحق بيورسون آمين

قال رحمه الله (مقدمة وفيها بحثان) مقدمه مؤلفينك اوائل كتبه على وجه البصيرة تحصيل مسائل فنه معين وموجب نفع محصلين اولوق اوزره امام مقاصده اراد ايلد كارى شيلدر كه مثلاً تأليف ايتد كرى رساله قنغى فندن ايسه بوجه مانصوريه وسيله اولسايچون رسم وتعريف وموضوعيله وجه احتياجنى تعيين وتوصيف ايدر لر وافاده واستفاده وساطت الفاظ ايله حاصل اوله جفتدن احوال لفظدن مهم كورد كرى دخى اتيان ايلر لر بوسيله ايله طالب اكتساب تحصيلنه بدأ وشروع ايلديكى مطالبه معلومات ايجاليه حاصل ايدرك مسائل مقصوده فنى اغياردن فارق وصدد استفاده بولنديغى فوائده كسب شعور ايله استيعاب واحاطه سنه متشوق اولور بناء عليه مصنف رحمه الله اشبو مقدمه ده ايكى بحث مهمى درج ايدرك بحث اولده

فك ماهيته اشارت له موضوع وغايته بيان واشبو امور ثلثه به معرفتك نتيجة سى اولان
احتياج فن ميراني درميان ايدرك ابتداء بونك ايضاح وبيانجه موقوف عليه سى اولان
علم مطلق مع التعريف تقسيم ايشدر بحث ثانی دخی مسائل الفاظدن ايرادينه لزوم
كوردیكى شيلدر

قال رحمه الله (البحث الاول ان العلم وهو الصورة الحاصلة من الشئ عند العقل)
بحث اوله شروع ايدرك علمك اقسامنى صدد بيانده بيوررلكه علم عند العقل برشیدن
حاصله اولان صورتدر معلومدرکه برشيتك عند العقل حصول صورتى اوشيتك
عند العقل ديكرندن موجب امتيازى اوله رقى علم صورت حاصله سى اولديغى شيتك
مايه الامتيازيدر حاصللى خارجده برشيتك صورت وپيكرى سبب امتيازى اولديغى كى
معنى دخی عقلده امتيازه سبب اولمسيه عقلده حاصل اولان معنایه صورت اطلاق
بوجهندن نشئت ايشدر (۲) و بوفنده مجو ث عنه اولان علم علم كاسب و مكتسب
اوله رقى علم الهى بووصفدن منزّه و متعالى اولمسيه بو تعريف علم مخلوقه مختصدر
ماهيت علم مطلقده اقوال ائمه متخالفه در شويله كه بعضيلرى علمك كنه و حقيقتيله تصور
ماهيتى ضرورى و تعريف و تحديددن مستغنى اولديغنه قائل و بعضيلرى نظرى
اولمسنه ذاهب و مائل اولوب مذهب ثانى اصحابى دخی اختلاف ايدرك بر جاعت
تعمير تحديدينه ذهاب ايله تحصيل معرفنده طريق تمثيل و تقسيمه ميل و اعتبار
و ديكرلى تحديدينه عسرت اولديغى جهتنى اختيار ايشدر و مذهب اخيره
انتصار ايدنلى كيفيت تحديدينه اختلاف ايدرك و حكمها و متكلمين مقتضای مسلك
و مذهبلىنه جهت توفيق كوزدهرك علمك تعدد حدودينه سببيت و ير مشلدر

شويله كه حكمها علمك وجود ذهنيدين عبارت اولديغى جزم و تعيين ايتد كد نصكره
چونكه برشيتك ذهنده صورتى حاصله اولقسزى اوشيتنه علم حاصل اوليوب
و صورتك حين حصولنده حصول علم بالبداهه معلومدر انجى حين حصول
ادراكده صورت حاصلده بشقه ايكي شى دخی وجود اوله رقى اول ذهنيك

(۲) مصنفك جلال حاشيه سنده اولان محققاتى وجهله زمثلشمى تصور ايتديكر حينده البته اذهانه
شمسه شبهه اوله رقى بالبداهه بر صورت حاصله اولور و بوصورتك حصولنده هيچ بر عاقل ايچون
نزاعه مساغ اولمى و بويابده متكلمين ايله حكمها بيئنده اولان نزاع انجى اشد بوذهنده حاصله اولان
صورتندن عبارت اولديغى تعيينده در شويله كه يا ماهيت نوعيده شمس مساو بدر پرزنته كيم جمهور
حكمها و بعض متكلمين بويله اولمى اختيار ايشلدر و يا خود شمس مباينه در درز بوياسه ايكي وجهندن
خالى اوليوب يا صورت مذكوره عالم مثال و مثل معلقه تسميد اولان اشباح مجرده دن اولور نته كيم بعض
حكمها بوصورته ذاهب اولمشلدر كه اثبات ايدنلى عندند اعيان مجرده دن اولمش اولور و يا خود وقت
تصورده شمس ايچون نفسده حاصل اولان شبهه و مثال اولور نته كيم مذهب متكلمين بودر چونكه متكلمين
وجود ذهني نى شى ايدرك حكمها نك ذهابى وجهله اكر حين تصور ناره عند الاذهان نار موجود اولمى
لازم كلسه احترام اذهانى اقتضا ايدردى ديوا ايراديتدكرى مثلاً عالم مثالهده قائل اولمى نظرى جهته
عندلنده مختار اولان صورت حاصله نك شيخ و مثال اولمشلدر

صورت مذكوره بى مبدأ فياضدن قبول و تلقيسى وثانى عالم ايله معلوم بيننده كى
اضافه يعنى احدهما نك آخره نسبت مخصوصه سيدر بناء عليه علم اشبو امور ثلثه دن
قنغيسى اولوب و مقولات عشره نك قنقى قسمندن ايدو كنى تعيينده اختلاف
ار او قوعيله بر طائفه صورت حاصله اولمى اختيار ايله علمك مقوله كيفندن
اولديغى جزم و اعتبار ايلديلو و كيفياتك حواس خمس ايله محسوسه و استقامت
و استداره امثالى كيات مخصوصه و لين و صلابت كى استعداديه و ذوات انفس
حيوانيه به مختصه يعنى نفسانيه اولمى اوزره اقسام اربعده ده بيان حصريه
علمك حيات و صحت و مرض كى قسم رابعندن يعنى كيفيات نفسانيه دن اولديغى
ترجيح و ايشار ايتديلر و بعضيلر علم صورت مذكوره بى ذهنيك قبولى اولمى جهتنى
تصويب ايدرك معنای تأثرى حامل اولمسيه مقوله انفعالدين و بعض آخر عالم ايله
معلوم بيننده اضافه و نسبت اولمى طرفنه ذهاب ايله مقوله اضافه دن اولمى
التزام ايتديلر و صور حاصله اشيانك حقايق عقليه سى اوله رقى حقايق خارجيه سيله
اتحادينه ذاهب اولان بر طائفه دخی علم مقولاتدن قنقى مقوله به تعلق ايدرسه
او مقوله دن اوله رقى امر معلوم جوهر ايسه علم دخی جوهر و اعراضدن برشى ايسه
علم دخی بونك عيني اوله جغنى بيان ايتديلر انجى امور ثلثه مذكوره دن صورت
حاصله علم كى مطابقتله توصيف اوله رقى علم واقعه مطابقت و غير مطابقتدر
دينلديكى كى صورت دخی واقعه مطابقت و غير مطابقت اولمى اوزره توصيف
قلنديغى واضح و انفعال و اضافه ايسه خارجده موجود اولمى نظرى جهته توصيفه
غير صالح اولمسيه مذهب اول حكمها و منطبقون عندنده اصح مذاهب عدا و لنديغنه
و حكمها نك حصول صورة الشئ عبارده سيله اولان تعريفلىنك حمل موافقى
الصورة الحاصلة معناسى اوله جغنه بناء مؤلف مرحوم حسب الفن اشبو
مذهب مختاره توفيقاً علمك صورت حاصله اولمسيه تعريفى اختيار ايشدر
سيلكوتى مرحوم على وجه الخلاصه ديمشدر كه اكر علم مقوله كيفندن دينلورسه
تعريف حكمها اولان حصول صورتندن مراد صورت حاصلده در مقوله انفعالدين
اولورسه تعريف ظاهرى اوزره در زيرا عقلده صورتك حصوليله مراد عقلك
صورتله اتصافى و صفتى قبوليدر و اما علم عالم ايله معلوم بيننده تعلق و يا خود صفت
حقيقه ذات اضافه در دينلورسه بو قوله ذاهب اولنلردن امام رازيدن بشقه صورته
قائل اولان بو قدر تعريف مشهورده عند العقل محلنده فى العقل ايله معبر ايسه ده آييده
تفصيلاً بيان اولنه جغنى وجهله على قول جزئيات ماديه نك محل ارتسامى نفس
ناطقه اوليوب بلكه قوى وآلات اولمسيه مصنف على المذهبين ادراك جزئياته
قصد شمول ايچون تعبير مذكورى اختيار ايشدر

قال رحمه الله (ان كان ادراكا للنسبة التامة الخبرية على سبيل الاذعان فتصديق)
يعني اكر علم حاصل على سبيل الاذعان والتسليم نسبت تامة خبريه بي ادراك
اولورسه تصديق تسميه اولور ادراك تعبير به تصديق ادراك يعني تحت علمه
داخل اوله رق مقوله كيفدن اولوب بعضيلرك ذهابي وجهله فعل
اولمديغني وعلى سبيل الاذعان نسبت تامة خبريه بي ادراك تعبير به
اجزاء قضيه ده معتبر اولان نسبت تامة خبريه اولوب اشبو نسبت
خبريه بدون الاذعان تصور ومع الاذعان تصديق اولمق مذهب مختارني اختياره
مبندر نه كيم تفصيلاتي آتیده ميبندر حاصلی نسبت تامة خبريه نسبت خارجيه بي
اشعار ايتسيميله بونسبتی ادراك ايكي وجهله اولوب بر وجه طرفينه متعلقه
ويبنلرنده رابطه اولمسي ووجه آخر نسبتك خارجده دخي اولوجهله اولمسي
حيثيتندنركه حكم بوندن عبارت اوله رق بالذات تصويره مخالفدر شويله كه حكم
ادراك اوله رق متعلقی نسبت تامة خبريه در ومتعلقی اذعانن قطع نظر بالذات
تصوره مغايردر معنای اذعان نسبت ذهنيه نك ايجابا وياسلبا واقعه مطابقتی تسليم
وقبول اولوب استر نسبت واقعه در دينسون واستر سه نفس الامر مطابقه در
تعبير ايدلسون مآل متحد اوله رق اشبو حالت اجماليه ايجون اذعان وتسليم
دينلور فارسیده كاف فارسينك كسري ورا نك فتحيله كرويدن معناسنه اوله رق
لسانمزده اينانق وقبول ايتمكدر

ايمدي تصديق بر علم وادراكه اطلاق اولنوركه تعلق ايتديكي امر نسبتك غيري
وياخود نسبت ناقصه وانشائي اوليوب نسبت تامة خبريه در وبونكله برابر
نسبتك واقعه مطابقتی اذعان وقبولی دخي مقتضى اوله رق بلا اذعان تصديق
تحقق اليز لكن نسبتك حقيقة واقعه مطابقتی غير مقتضيدركه مثلا مسافه
بعيده دن بر قرالتی كورر وبو شبح انساندر ديو اعتقاد وجزم ايله ادراك ايدرز
اشته بو علمز تصديقدر حالبوكه شبح مذکور ادراك ايتديكيز كبي نفس الامر ده
انسان اوليوب فرس اولسه علمزك تصديق اولمسنه مانع دكلدر حاصلی
تصديقده اقتضا ایدن واقعه مطابقتی ديو اذعان وقبول اولوب يوقسه حقيقة
وفي نفس الامر مطابقتی دكلدر بوبابده مثال واضح حدوث وقدم عالم مسئله سي
اولوب شويله كه متكلمينك حدوث عالمه قولاری واقعه مطابقتی اذعان وتسليم
مقارنله برابر نفس الامر ده اولان حدوثه دخي مطابق اوله رق بوكلامك
مداولی اولان علم تصديق اولديغی مثالو حكمانك قدم عالمه قولاری دخي
هرنقدر نفس الامر ده اولان حدوثه مطابق دكل ايسده مطابقتی اذعان
وتسليم ينه مقارن اولديغی جهته ينه تصديقدر

قال رحمه الله (والا فتصور سواء كان ادراكا لغير النسبة او للنسبة الناقصة
او التامة الانشائية او الخبرية بدون الاذعان) واكر علم حاصل نسبت تامة
خبريه بي على وجه الاذعان ادراكك غيري اولورسه علمدن بوقسمه تصور اطلاق
اولنور بوده استر نسبتك غيري بي واستر نسبت ناقصه بي وياخود نسبت تامة
انشائي بي وياخود بدون الاذعان نسبت تامة خبريه بي ادراك اولسون اشبو
ادراكات اربعه دن جله سي تصور ايدر ايمدي تصور بعضا مفرداتی ادراك اوله رق
بوده ياتصور انسان كبي واحدي وياخود انسان ايله كاني تصور كبي بلا نسبت
متعددي تصور اولور وبعضا نسبتله برابر متعددي تصور اوله رق بوده ياغلام
زيد والحيوان الناطق وخسة عشر امثالي تقييدية اضافيه وتوصيفيه وتعداديه
وسائر مركبات ناقصه اولور وياخود اضرب وبعث واشتریت امثالي انشائي
اولور زيرا بوقولر نفس الامر ده طلب ضرب واييجاد بيع وشرادن عبارت
اوله رق احدا زمنة ثلثه ده برامرك وقوعندن حكايه اولماميله انشا اولوب خبر
دكلدر وياخود خبر ايسده شكيات ووهميات ومخيلاندن اولور زيرا بونلرده اولان
نسبتلرك ادراك وقوعي بلا اذعان اولمسيه تصوردر الحاصل اقسام مذكوره
ادراكاتك جله سي حكمدن خالی اولدقلى جهته تصور ايدر واما قضية شرطيه نك
اجزاسی سيد شريفك تحقيق وجهله بونده دخي حكم اوليوب يالكز حكم
فرضی موجود اولمسيه ادراكی بالفعل تصديق اوليوب بلکه قوة قريبه ايله
تصديقندر

خفي اولسونكه علمك تقسيمده مشهور اولان تصور ايله تصديقه تقسيمي اولوب
بعضيلر بوندن عدول ايله تصور سازج ايله تصديقه تقسيم ايتشلدردر چونكه حكمه
مقارن اولمق وحكمدن عاری بولمق وحكمه مقارنت وعدم مقارنتی ملحوظ ومعتبر
اولماق اعتبار ايله اوج قسم تصور موجوددر كه اول تصور بشرط شي اولوب
شيدن مراد حكمدر وثاني تصور بشرط لاشي اولوب تصور سازج بودر وثالث
تصور لابشرط شي اولوب بونصور تصور مطلقدر كه حكمه مقارن اولوب اوليان
جميع تصوراته شاملدر

متأخرين عندنده حكم نسبتك ايقاع ويا انتراعي اولديغی جهته افعال نفسدن
برفعلدر بوضوئنده حكم ادراك اولمز زيرا ادراك افعال اولوب فعل ايسه تأثير
وايجاد اثر وانفعال تأثر وقبول اثر اوله رق احدهما آخرك ماصدق عليه اوزره
صادق اوله مز شويله كه مقرر اولديغی وجهله مقولات عشره بالذات متباينه در
حاصلی متأخرينك مينای توهمی كنديله حكمدن تعبير اولنان اسناد وايقاع
وانتراع وايجاب وسلب امثالي الفاظ حكمك فعل اولمسنه دلالت ايلمسيدر

و یا خود سلیکونی مرحومک بیانی وجهله امام رازی رحمه الله ايله تابعلرینک
فعلیت حکم ايله قوللرینک مبناسی امر معنوی اولوب شویله که ایمان مکلف بهدر
یعنی جناب باری عبادنی ایمان ايله مکلف قلمشدر معنای ایمان ایسه تصدیق اولوب
و مکلف بهک فعل اختیاری اولسی لابد اولسیله تصدیق فعل اختیاری اولق
اقتضا ایدر بوجهتد ناشی امام و تابعلری دیمشدر که شرط تصدیق اولان حکم
یعنی نسبتک ایقاع و یا انتزاعیکه کندی اختیار که صدق خبره و یا خود مخبره
نسبت ایدرک تسلیمدن عبارتدر فعل اختیاری اولوب تکلیف دخی بواعتبار ايله در
وقاضی آمدی دیمشدر که ایمان ايله تکلیف ایمانه موصل اولان نظر ايله تکلیف اولوب
بوايسه فعل اختیار ایدر و بعضیلر ایمان مجرد تصدیق اولیوب بلکه تصدیق
مع التسليم اولسنه ذاهب اولمشدر و علامه تفتازانی رحمه الله مکلف بهک
مقوله فعلدن اولسی تحت لزومه اولیوب مقوله اخراذن اولسنک جوازی
و تکلیف مکلف بهک تحصيلی اعتباریله اولوب تحصيل ایسه فعل اختیاری
اولدیغنی بیان ایشدر

الحاصل متأخرون حکم ادراک اولیوب فعل اولسنه ذاهب اولمشدر ایسه ده وجدانمزه
مراجعته معلومز اولور که نسبت حکمیة حلیه و اتصالیه و انفصالیه بی بعد الادراک
حال حکمه بزم ایچون حاصل اوله جق شی تأثیر و فعل اولیوب، بلکه نسبتی اذعان
و قبولدر و بو اذعان و قبول نسبت واقع یعنی اشیانک نفس الامر یسنه مطابقه و یا خود
غیر مطابقه در دیو ادراکدن عبارت اوله رق بو ادراکک غیری دکدر حاصلی اگر حکم
صورت ادراکیه اولسه نفسک صور نایجی قبولی و نتیجه نک نفس اوزره مبدأ فیاضدن
قیضانی صحیح اولزایدی شویله که طرفین ايله نسبتیه متعلقه اولان تصورات قبل الفکر
حاصله اولسیله اگر حکم نفس ایچون فعل اولق لازمکسه نفسک حکمه نسبتی نفسدن
صدور یله اولوب مبدأ فیاضدن قبولیله اولزایدی حالبو که علم حکمتیه ثابت
اولدیغنی اوزره نتایج ایچون افکار اسباب موجوده دکدر که حتی نتایج بزم افعالمز اولوبده
افکاردن تولد ایش اولسون بلکه افکار جانب و اهاب الصدور دن صور نتایج
عقلیه نک قبول و تلقیسنه نفس ایچون معدن و معد موجب استعداد اولان شی اولوب
استعداد ایسه فعل ايله اجتماعدن آیدر بوجهتله حق اولان حکم مقوله کیفدن اوله رق
تحت علمه داخل اولوب نسبت تامه خبریه یه متعلقه اولان ادراکدر اشته
حکمه اولان بواختلاف تصدیق ندن عبارت اولدیغنده و علمک تصور و تصدیقه
صورت تقسیمده منشأ تخالف آرای اسلافدر شویله که شرح موافقه اولان
تحقیقاتدن مستبان اولدیغنی وجهله حکمک ادراک اولسنی جزم ایدنلردن اوائل
عندنده تصدیق نفس حکمدر و بو ذهابده بولان بعض متأخرینک کلامندن متبادر

اولان تصدیقک حکمه مقارن ادراک اولسیدر و مختار امام رازی اوزره حکم
فعل اوله رق تصدیق تصورات ثلثه ايله حکمدن مرکب اولان مجموعدر و شهادت
وجدان ايله معلوم اولور که اگر حکم ادراکدر دینلورسه علمی تقسیمده صواب
اولان کر علم نسبت واقعدر و یا خود غیر واقعدر دیو ادراک معنایسته حکم اولورسه
تصدیق و الا تصوردر دینلسیدر بو صورتده علمک هر بر قسمی ایچون بر طریق موصل
خاص اوله رق بوده حجت و قول شارحدر و اگر حکم فعلدر دینلورسه صواب اولان
علمک تصور ساذج ايله تصدیقه مقارن اولان تصویره تقسیمدر بو صورتده اشو
قسمین ایچون بر طریق خاص اولیوب بلکه تصور مطلق ایچون بر طریق کاسب
خاص و تصور مطلقه عارض اولان حکم ایچون طریق مخصوص آخر اولمش
اولور و اما تصدیق مختار امام اولدیغنی وجهله حکم و غیر یسندن مرکب اوله رق
علمدن بر قسم قلمده حکم استر فعل و استزادراکدر دینسون هیچ بر وجه
متصور دکدر و بو اجالی ایضاحده تحقیقات شریفیه نک خلاصه سی بودر که
علمک اشو تصور و تصدیق قسمینه تقسیمی انجق بونلردن هر برینک موصل
و مستحصللری اوله جق طریقده آخرندن امتیازندن ایچوندر شویله که حکم ايله
مسمی اولان ادراک ایچون بر طریق خاص اولوب بو طریق اشبو ادراک
ایصال یعنی بو طریق ايله عقل بو نوع ادراکک مجهولانتی استحصال ایدر
بو طریق ایسه اقسام معلومه سنه متقسمه اولان جنددر و بو ادراکک ماعداسی
اولان ادراکات ایچون دخی دیگر طریق موصل اولوب بو دخی قول شارحدر
ایمدی محکوم علیه ايله محکوم به و نسبت حکمیة نک تصورلری قول شارح ايله
استحصال اولنقده تصورات سائر یه مشارک اولسیله برابر بونلری حکمه ضم
ایدوبده مجموعنی علمدن بر قسم عدیه تصدیق تسمیه سنده هیچ بر فائده ملحوظ
دکدر چونکه بو مجموع ایچون بر طریق خاص اولیوب غرض فن ایسه علمه
موصل اولان طریقلری یساندر و بو غرض یلندیکی صورتده علمک تقسیمده
واجب اولان اشو امتیاز طرقی ملاحظه نک غیریسی اولدیغنده اشتباهه محل
قلمز بو صورتده حکم علمک تصدیق ايله مسمی احد قسمینی اولوب لکن وجودنده
وصحت و تحقیقنده علمک قسم آخری افرادندن امور متعددده نک ضمیله مشروط
اولمش اولور که بوده طرفین ايله نسبتک تصور ایدر

قال رحمه الله (وکل منهما اما بدیهی او نظری مکتسب بالنظر) علمک قسمینی اولان
تصور و تصدیقندن هر بر لرینی بدیهی و نظری یه تقسیمدر یعنی کرک تصور و کرک
تصدیق مطلقا علم یا بدیهی اوله رق فکر و نظر واسطه سیله اولقسنرین بالبداهه
حاصل اولور و یا خود نظری اوله رق فکر و نظر و ساططیله کسب اولنور

حاصلی ارباب کسیدن هر بر شخص ایچون حصول شانندن اولان علومدن بعضیسی تصور بدیهی و بعضیسی تصور نظری و كذلك بعضیسی تصدیق بدیهی و بعضیسی تصدیق نظری اوله رق علوم بو اقسامه منقسمدر چونکه ماسبقدن مستبان اولدیغی وجهله علمک تحقیق بر شیئک ذهنده حصوله متوقف اولوب نفوس انسانده صور اشیاک حصولی ایسه بالاستقراء احداسبابه مستنددرکه بوده استقراء تام و بداهت و احساس و تواتر و تجربه و حدس و نظردر ایمدی اکر عندالعقل حصول صورت اشبوطرق سبعة دن نظرک غیر بسيله اولورسه بو علم ضروری اوله رق بعضاً مرادفی اولق اوزره بدیهی دخی اطلاق اولوروا کر صورتک حصولی فکر و نظر و ساطتیه اولور ایسه بو علم نظری اولور و تصور و تصدیقک اشبو قسمینه انقسامی هر نقدر علم کلامده مبسوط اولدیغی وجهله حقنده اختلافات کثیره واقع و مذاهب عدیده منفرع اولمش مسائلدن ایسه ده محل تردد و اشتباه دکلدر چونکه اکر جمیع تصورات و تصدیقات بدیهی دینلده اشیا دن هیچ برشیئی تحصیلده نظر و کسبه محتاج اولما مقلغمز لازمکلور بوا یسه خلاف واقع اوله رق تصورات و تصدیقاتدن یک چوق علومی تحصیلده بالضرور محتاج اعمال فکر و نظر اولدیغمز امر معلومدر و كذلك اکر جمیع تصورات و تصدیقات نظری اولق لازمکله دورویا تسلسلی مؤدی اولور شویله که بر علمک تحصیلنه قصد و محاوله ابتدیکمز حینده نظری اولسيله البته حصولی علم آخره توقف ایدر اشبو علم آخر دخی نظری اوله جفندن بونک حصولی دخی بشقه بر علمه متوقف اولوب وهلم جراً یاسلسله اکتساب الی غیر الزهائیه ذاهب اولور بوا یسه تسلسلدر و یا خود علم اوله رجوع ایدرک دوری مستلزم او اور تمه سی مفصلانده مندر جدر

قال رحمه الله (وهو ملاحظة المعقول لتحصيل المجهول) نظر بیلنمیان شیئی کسب و تحصيل ایتک و او کرتمک ایچون عندالعقل حاصل و مخزون اولان امری ملاحظه ایلکدرکه خلاصه سی امر مجهوله کسب شعور ایچون جهت معلومه نفسک قصدا توجهیدر ملاحظه معقول جنس اوله رق نظره و غیر یسنه شاملدر مثلاً مجرد توجه عقل ایله حاصله اولان شیلرده ابتداء تحصيل ایچون عقلک جهت معقوله توجهی نظر دکلدر كذلك موضوعات قضایای طبیعیه ده اولدیغی وجهله اوزرینه برشی ایله حکم ایچون جهت معقوله توجه عقل نظردر کادر و تحصيل المجهول قولی فصل اوله رق بوقید ایله نظردن ماعداسی خروج ایدر زیرا امور عقلیه مرایا امثالی اوله رق بعضاً مجرد کندی بی مشاهده ایچون نظر ایدرسن و بعضاً اتفاق اوله رق مقابله سنده واقع اولدیغی صورت سرشیده مشاهده ایچون نظر ایلرسن و بعضاً مشاهده یه واسطه ایتک اوزره برشیئه مقابل قیلرسن حاصلی ملاحظه

عند النفس حاصله اولان صورته توجه ایدرک محسوسات و یاخیلاتدن اولنلری حواس و خیالندن حس مشترکه و موهوماتدن بولنلری حافظه دن و اهیه یه و معقولاتی عقل فعال ایله معبر اولان خزانه عقلدن نفس عقله احضاردن عبارت اولوب اوله تخیل و ثانی یه توهم و ثالثه تعقل اطلاق اولور

قال رحمه الله (وقيل ترتيب امور معلومة للتأدي الى المجهول) بعضیلر نظری تعریفده مجهوله تأدی و وصول ایچون ذهنده امور معلومه بی ترتیدر دیدیلر مثلاً تحصيل معرفت انسانه محاوله ایدوب و حیوان ایله ناطق معلومز اولسه اشبو حیوان ایله ناطق حیوانی تقدیم و ناطق تأخیر ایدرک ترتیب ایدرز حنا که بو ترتیبدن ذهمنز تصور انسانه تأدی ایدرک كذلك عالم محدثدر دیو تصدیق مراد ایدوبده اشبو مطلوبک طرفینی بیلنه متغیری توسط ایدرک العالم متغیر و کل متغیر حادث دیو حکم ایلسک بزم ایچون حدوث عالم ایله تصدیق حاصل اولور ترتیب لغتده هر برشیئی مرتبه سنده قلمقدر یعنی بین الاشیا ترتیب اشبو اشیا دن هر برشیئی عند مرتبه اولان مرتبه سنده وضع ایلکدر و اصطلاحده اشیا متعده بی اوزرینه واحداسمی اطلاق اولسه جق یعنی شیء واحددر دینلککه صالح اوله جق حیثینده قلوب و بواشیادن بعضیسی ایچون بعض آخرینه تقدم و تأخر ایله نسبت اولسیدر و مفهوم ترتیبدن اشبو تقدم و تأخر ایله نسبت داخل اولوب مفهوم تألیفده بونست غیر معتبردر ترکیب دخی تألیفه مرادقدر حاشیه ده مصنفک بیانی وجهله تعریف اولده اولان ملاحظه ایله تعریف ثانیه واقع ترتیبدن مراد اختیاری اولاندرنه کیم ذوی الاختیاره اسناد اولنان بوکبی افعال اختیاریه دن حین اطلاقده متبادر اولان بودر بو صورتده بدیهیاتدن کندیده حکم قیاس خفی واسطه سیله بلا اختیار دفعه بالاضطرار حاصل اولان حدسیات و غیر بسی تعریف نظردن خارج قالور مجهولدن مراد مجهول تصدیق و تصویری اوله رق دعوی و معرفدن عبارتدر چونکه معلوم تصویری و تصدیقی یه منقسم اولدیغی کبی مجهول دخی منقسم اوله رق مجهول تصویری ایله حین ادرا کنده ادراکی تصور اوله جق مجهولی و تصدیق ایله حین ادرا کنده ادراکی تصدیق اوله جق مجهولی مراد ایشلدر مجهوله وصول قیدیه مقابل دلیل اولان تنبیه تعریفدن خروج ایدر زیرا تنبیه دخی امر معقولی ملاحظه و ترتیب امور معلومه ایسه ده تحصيل مجهول ایچون اولیوب بلکه معلومدن ازاله خفا ایچوندر حاصلی نظر انجق تعریف ایله دلیلده جاری اوله رق مثلاً انسانی معرفت ایچون حیوان ناطق ایله تعریف نظردن بر طریق و حدوث عالمی اثبات ایچون عالم حادثدر زیرا عالم متغیردر و هر بر متغیر حادثدر دیواتیان اولنان دلیل طریق دیگردر

نظری تعریفده اقوال متخالفه در چونکه بر طائفه نظر مجرد نفسک مطلوب ادراکی به توجهندن عبارت اوله رق مبداء فیضی عام اولسبیله هر نوقت مطلوب ادراکی به توجه اولسبیله معلومات سابقه و مستحضره نك اعانه سنه احتیاج مس ایتکسزین امر مطلوب جانب مبدادن افاضه اولنور دیو جزم ایتلریله نظری اشبو ذهابلرینه توفیقاً بعضیلری عدمی قبله رق ذهنك غفلات و موانعدن تجریدی طریقیله و بعضیلری وجودی قبله رق عقلك جهت مطلوبه تحدیق واجاله سبیله تعریف ایتشلردر حکما مبداء فیاض ایله مراد صور عقلیه نك خزانه حافظه سیدر و بو خزانه جوهر مجرد اوله رق بوندن مرآت ناطقه به استعدادات متفاوته سنه کوره اشعه صور عقلیه منعکس اولور و تکرر اعلام و الهام ایله نفس ناطقه نك ملكة استحضاری اشبو خزانه حافظه واسطه سبیله میسر اولور دیو زعم ایتشلردر

و بر طائفه دخی مجهولاتك معلوماتدن تعلیم و تعلمه قائل اولمشلردر که مذهب ظاهر و منصور اشبو مختار ارباب تعالیمدر و معلوماتدن مجهولاتك اکتسابی یعنی انسان بیلدیکی شیلر واسطه و اعانه سبیله بیلدکری شیلردن استدکری بی او کرمسی ایسه مجهول اولان امر مطلوبه مناسب و ملایم کوردیکی معلومات و مستحضراتنی طویلوب بر ترتیب و هیئت مخصوصه موصله به وضع و ادخال ایتسنه متوقفدر بوايسه مطلوبك ذاتیات و عرضیاتیه حدود و سطادن مبادیسنه یعنی معلومات مناسبه مظفر اولنجه به دکن نفسنده اولان صور مناسبه مخزونه دن بر صورتدن صورت اخرایه انتقال ایله حرکت ایدرك مبادی مذکور بی بر صورت معینه و متمیزده استحضار ایدوب اشبو حرکت اولی ایله لاجل الاکتساب اقتضایده چك ماده بی تهیه ایتدکد نصکره مطلوب مذکورك حقیقی اوزره و یا خود ماعداسندن تمیز ایده چك وجهله تصورنه و یا خود یقینی و یا غیر یقینی اوله رق مطلوبك تصدیقنه مؤدی اوله رق ترتیب خاص ایله ترتیبه تحرك و مباشرت ایدرك اشبو حرکت ثانیه ایله حرکت اولیده کی استحضار ایلدیکی ماده نك ترتیب و هیئت مخصوصه سنی اجرا و اکمال ایلسبیله حاصل اوله جفندن طریق نظرده ذهنك ایکی حرکتی اولمش اولور و ذکر اولنان معلومات مستحضره مناسبه مبادی دینلور و شبهه سز حقیقت نظر اشبو حرکتیندن عبارت اولسبیله برابر ذهنك جهت مطلوبه توجهنی و غفلات و موانعك ذهندن ازاله سنی و معقولاتدن حصول مطلبدن طولانی لزومی اولنلرینی اخذ ایله قصورنی ترك ایتك اوزره معلوماتك ملاحظه سنی دخی مستلزم و مقتضی اولدیغندن اصحاب تعاریف بو اعتباراتدن اخذ و انتخاب ایله هر کس کندی ذهابنه توفیقاً بودا ره بی کوزده رک بر صورتله تعریف ایتشلردر

شویله که متقدمین حکما انه حرکت من المطلوب الی المبادی ومنها الی المطلوب

یعنی نظر ذهنك بوجه مامعلوم اولان مطلوبدن مبادی اولان معلومات مناسبه به و مبادیدن بوجه آخر مجهول اولان مطلوبه حرکت می اولسبیله و متأساخرین حکمادن بعضیلری بعضاً مجرد حرکت ثانیه نك حصول مطلوبه کفایتنه نظرایدرک حرکت ثانیه ذهنه بنا و لازمی اولان ترتیب امور معلومه للتأدی الی المجهول قوللریله تعریف ایدوب بعض محققین دخی امر بسیط ایله تحصیل مطلوبی تجو یزایدرك مختار مصنف اولان ملاحظه المعقول لتحصیل المجهول الیه تعریفنی اختیار ایتشلردر که معقول ایله مراد حاصل عندالعقل معنایی اولوب مفرد و یا اکثر و تصور و یا تصدیق و یقینی و ظن و جهل مرکب اولقدن اعدر

قال رحمه الله (فالوصول الی التصور النظری یسمى معرفة وقولا شارحا و اجزائه کلیات الخمس المعلومة بداهة و اکتسابا و الموصل الی التصدیق النظری یسمى دلیلا و جهة و اجزائه القضايا المعلومة كذلك) ایدمی تصور نظری به ایصال ایدن معقوله معرف و قول شارح تسمیه اولوب مشهور اولان تعریف اطلاقدر شارح لفظی موضح معناسنه اولوب معرف ایسه شرح ماهیت ایتسبیله قول شارح تسمیه ایدلشدر و اشبو قول شارحك اجزائی بداهة و یا خود کسبا معلومه اولان کلیات خسدر که قریباً ذکر اولنجه جفی و جهله جنس و فصل و نوع و خاصه و عرض عامدن عبارتدر مصنفك حاشیه ده بیانی و جهله کلیات خسك اجزاء تعریف اولسی تغلیبه مبنی اولوب و الا بوندن نوع حقیقی اصلاً تعریفدن جزء دکلدر و تصدیق نظری به موصل اولان معقوله دلیل و جهت تسمیه اولوب اجزائی كذلك بداهة و یا خود کسبا معلومه اولان قضایادر حاصلی اجزای تعریفات کلیات خس و اجزای ادله قضیه لر اوله رق بوندن ترکیب ایدرک و چونکه تعریف تصور مجهوله و دلیل تصدیق مجهوله واسطه اوله جفندن و مجهول اولان مبادی دیگر مجهولی ادراکه واسطه اوله میه جفندن مبادی مذکورده نك معلومه اولسی ضروری اولوب و بونلرك معلوم اولسی یا ذاتاً بدیهیادن و یا خود مقدما دیگر معلومات واسطه سبیله اکتساب ایدلش نظریاتدن اوله جفی جهله المعلومة بداهة و اکتساباً قیدلریله تصریح و بیان ایتشدر

قال رحمه الله (وقد یقع الخطأ فی کل من الاکتسابین فاحتج الی قانون باحث عن احوال المعلومات من حیث الایصال عاصم عن الخطأ وهو المنطق) هر شخصه نسبتله علی الدوام افکار و اذهانه استقامت و سلامت تصور اولدیغندن اذهان و عقولك کیف مایشاء تصرف ایتسنده قصور و نقایصه تصادفدن سالم اولنجه به رق اکتساب تصویری و تصدیقیدن هر بررلنده احیاناً خطا و قوعی غیر منکر در بداهت عقل ایسه خطائی صوابدن تمیزده وافی اولیوب و الا خطادن هارب

وصوابی طالب اولان عقلادن هیچ برخطا واقع اولماقی اقتضا ایدردی حالبوکه اکثر عقلا مقتضای فکرلرنده یکدیگره مناقض اولوب مثلاً بعضیلرینک فکری حدوث عالمی و بعضی آخرلرینک فکری قدم عالمی تصدیقه متأدی اولور بلکه شخص واحد بحسب الوقتین نفسنی مناقض اوله رق بروقتده برشی فکری ایدرک بر حکمی اعتقاد وینه اوشیئی وقت آخرده تفکر ایدرک اعتقادی حکم اوله مناقض بر حکم آخره ارتداد ایلر بو ایسه فکرلنده اولان صوابسزلقدن نشئت ایدوب والا اجتماع نقیضین لازمکلور فقط افکار کاسبه نك خطاسی تصدیقاندۀ ظاهر اولوب لکن هر بر تصور معانیدن بر معنی اوله رق و بین المعانی تناقض و تمناع اولوب انجق تمناع معانی به لازمکلان احکام ضمیمه بیننده اوله بیله جکی جهته تصوراتده خطا درجه تصدیقاندۀ ظاهر دکلر و بو وجهله اکتسابینده احياناً خطا غیر منکر اولمسيله معلومات مستحضره مناسبه و ساططيله مجهولاته نه کیفیتله تأدی و وصول ممکن و میسر اوله جفنی تعریف و تعیین ایدرک وقوع خطادن موجب حفظ و عصمت اوله جق حیثیتدن احوال معلوماتدن بحث ایده جک و ماده و صورۀ فکر مخصوصک صحتنی معرفتده کندی به رجوع ایدیله جک بر قانونه لزوم و احتیاج کور نمشد بر بو قانون ایسه علم منطقدر الحاصل بیان سابقدن معلوم اولدیغی و جهله فکر و نظر ایچون ماده اولوب بوده امور معلومه دن و برده صورت اولوب بو ایسه ترتیب اموره لازمکله جک هیئت اجتماعیه دن عبارتدر ایمدی اشبو ماده و صورت صحیحۀ اولدقلری حینده فکر دخی و بونلردن احدهما فاسد اولدیغی تقدیرده فکر دخی فاسد اولور بناء علیه بر تصورک اکتسابی مراد ایدلسه هر فصل تصوردن اولورسه اولسون بو اکتسابک حصولی ممکن اولوب بلکه تصور مطلوبه مناسبیت مخصوصه سی اولان تصوراتدن اولسی لابد و تصدیقاندۀ دخی حصول اکتساب بو اصله مستنددر ایمدی مطالب تصویری و تصدیقیه دن هر بر مطلوب ایچون مبادی معینه اوله رق مطلوب بو مبادیدن اکتساب اولنور کذلک اشبو مبادیدن هر قنغی طریق ایله اولورسه اولسون اکتساب ممکن اوله میوب بلکه شرائط مخصوصه به مربوط اولان طریق مخصوصک تعییننه محتاجدر بوسبيله هر بر مطلوبی اکتسابده ایکی شیئه احتیاج اولوب بریمی مبادینک غیر یسندن تمیزی و ثانی اشبو مبادیده واقع اولان طریق مخصوصک شرائطيله معرفتدر و بو وجهله مبادی مطلوب استخراج اولنوب و طریق مخصوصندن سلوک ایدیلور ایسه مطلوبه اصابت میسر اولور و اگر مبادی و طریقندن برنده خطا واقع اولورسه مطلوبه اصابت ایدیله مز بو ایکی امرک تحصیلنه کما ینبغی متکفل اولان علم ایسه انجق فن معتبر منطق اوله رق انه قانون باحث دن احوال المعلومات من حیث الایصال

عاصم عن الخطأ تعریفله رسم الملشدر یعنی منطق بر آلت قانونیه درکه مطلوب مجهوله واسطه ایصال اولق حیثیتدن احوال معلومات تصویری و تصدیقیه دن باحث و فکر و نظرده عقلی خطادن عاصم و حارس اوله رق فکر و نظرک صحیح و فاسدی بوفن ایله فرق و تمیز اولنور

قال رحمه الله (فوضوعه المعلومات وغایته العصمة عن الخطأ فی الافکار) ایمدی تحقیقات مسروده دن مستبان اولور که موضوع علم منطق معلومات تصویری و تصدیقیه وغایتی یعنی علت غائیة وفائده مرتبه سی افکارده وقوع خطادن عصمت و سلامتدر موضوع علمدن مراد علمده اعراض و احوال ذاتیه سندن بحث اولنان شیدر مثلاً علم طبده صحت و مرض حیثیتدن بدن انساندن بحث اولدیغی جهته موضوعی بدن انساندر و کذلک علم نحو اعراب و بنا حیثیتدن کلماتدن باحث اولمسيله موضوعی کلمات عربیه در و بو عوارضک حقوق بالذاته اولور انسان ایچون متعجب کی و یاخود جزء مساویسی ایچون اولور ناطق اولدیغی جهته متکلم اولسی کی و یاخود خارج مساویسی ایچون اولور انسان ایچون متعجب واسطه سيله ضاحک اولق کی و بوبابده واسطه دن مراد عروضده و ساططدرکه واسطه به عروضی بالاصاله و عروضه عروضی بالتبعیه اولسیدر

و علوم ایچون تعیین موضوعاتده سبب بودرکه انسانیتک شرف و سعادتق حقایق و احوال اشباه معرفت اولمسيله طاقت بشریه مساعد اوله بیله جکی دائره ده حقایق و احوال دن بحث ایله انسانی نوعه تسهیل طرق معرفت امنیه سيله تدوین علومه صرف افکار و همت اولنوب انجق اشبو حقایق و احوالک اکثر اشباهه تخالف و تشتملناشی انواعی متکثر و بونلرک مختلطاً ضبط و احاطه سی متعسر اولمسيله لاجل التسهیل بر شیئه و یاخود اشباه عیدیه مناسبه به متعلقه اولان احوال ذاتیه بی افزاز و تفریق ایله اوشی واحد و یاخود اشباه متناسبه منفردۀ نك حقایق و احوالندن باحث اوله جق مستقلاً بر علم و دیگرلرندن باحث دیگر علوم مستقلة وضع و تدوین ایدرک بوشیلر علوم مذکورۀ نك موضوعی عدوتسمیه ایدلشددرکه هر بر علم موضوعات مسائلی او علمک موضوعنه راجعه و منحلۀ اولور شویله که مسائل علم موضوعک احوال مخصوصه سندن بحث ایله بواسطه الادله اثبات اولنورق حاصل اولان قضایای کسبیه دن عبارت اولوب بوقضیه لک بمحولاتی موضوع علم ایچون اعراض ذاتیه در و موضوعاتی یا موضوع علمک نفسی و یا نوعی و یاخود عرض ذاتیسی و یا عرض ذاتیسنک نوعی اوله رق بو واسطه ایله مسائل مدونه موضوع علم اولان شیئه ارجاع اولنور و بوسبيله علمک موضوعی مسائلک جهت وحدتی یعنی وحدته و بر اشوب شی واحد حکمی اکتساب المنسبه سبب اولان جهتی اولمش

اولور و بوتقريب ايله احوالدين موضوعده متشارك اولان هر برطائفه موضوع
آخرده متشارك اولان طائفه دن بنفسها ممتاز بر علم منفرد و مستقل اوله رق علوم
في انفسها يكد يكرندن كسب تمايز ايدر

موضوع علم منطقده اختلاف اوله رق قدما و بعض متأخرين معقولات اولي اوزره
منطقه اولان معقولات ثانيه اولسني اختيار ايتديلر معقولات ثانيه بر شيئه ذهنده
وجودي حسييله عارضه اولان كليت و جزئيت و ذاتيت و عرضيت امثاليدر و بونك ذهنده
عارض اولديغي شي حيوان امثالي معقولات اولي اولوب تفصيلي باب اولده كلسه
كر كدر و معقولات اولي جزئيئك تحت كليده اندراجي كبي معقولات ثانيه تحتنده
مندرجه اولوب مثلا مفهوم حيوان مفهوم جنسده مندر جدر و معقولات ثانيه دن
موضوع فن اعتبار ايديلانلر مجهولاته ايصالده مدخل و تعلق اولوب واحكامي
تحتنده واقع معقولات اولي به سرايت ايدنلر در مثلا جنس اوزرينه موصل بعيد
اولسييله حكيم تحتنده اولان حيوانه ساري اوله رق حيوان انسان ايچون موصل بعيددر
كذلك جنس ايله فصلدن مركب موصل قريب اولسييله بو حكيم تحتنده اولان حيوان
ناطقه ساري اوله رق حيوان ناطق انسان ايچون موصل قريبدر و مجهولاته
ايصالده تعلق شو و جهله در كه وجود خارجيه بعض اشيايله بعض آخريته توصل
اوله رق مثلا ايقادار ايله حرارت ماحصوله كديكي كبي وجود ذهنيده دخی اشيان
بعضييله بعض آخريته توصل اولنوب ذهن معلوماتدن مجهولاته نافذ اولور و تنه كه
موجودات خارجيه ده اشيان هر قنغسييله اولورسه اولسون استنلان شي آخره
توصل ممكن اولديغي مثلاً موجودات ذهنيده دخی قنغي معلوم ايله اولورسه
اولسون مطلوب اولان هر مجهوله توصل ممكن اوله ميوب بلكه مابه التوصل اوله جق
معلوم ايله مجهول مطلوب بيننده وجود مناسبتدن لابددر و معلومات و مجهولاتك عدم
تناهيسي جهته بو مناسباتك وجه جزئي تفصيلي اوزره بحث و بياني ممكن
اولماسيله معلومات ايچون مناسبات مذكوره دن انبسا و اظهار ايده جك عوارض
كلييه اعتبارينه محتاج اولمشلر در تا كه ايصال مجهولاته متعلقه اولان احكام ايله اشبو
عوارض كلييه اوزرينه طبائع معلومات موصله به سرايت ايده جك حيثييده حكيم
كلي ايله حكيم اولنوب قاعده مطرده وضعيله هر نوقت معلومات مخصوصه دن مطالب
معينه به توصل مراد اولور ايسه اولحينده اشبو احكام كلييه به مراجعت اولنه
اشته بوسيدن ناشي معقولات ثانيه دن اولان عوارض مذكوره مجهوله ايصال
ايتك و ياخود ايصالده فائده و بر مك حيثيتدن موضوع فن اولمشلر در و برده علم
منطقده حيثيت مذكوره دن مجبوت عنه اولان شيلر احوال ذاتي و عرضي و نوع
و جنس و فصل و خاصه و عرض عام و وحد و رسم و حليه و شرطيه و قياس و استقراء

و تمثيل اولوب بونلر ايسه معقولات ثانيه در زيرا بر مفهوم كلي ذهنده موجود
اولوبده تحتنده بولنان جزئياته قياس اولنديغي حينده ياماهيتنده داخل اوله رق
بو اعتبار ايله مفهوم مذكور ايچون ذاتيت و ياخود ماهيت جزئياتدن خارج اوله رق
بو اعتبار ايله كلي ايچون عرضيت و ياخود نفس ماهيت اولوب بو حالده نوعيت
عارض اولور و كندى به ذاتيت عارض اولان مفهوم كلي اختلاف افرادي
اعتباريله جنس و ديكر اعتبار ايله فصلدر و عرضيت عارض اولان كلي اعتبارين
مختلفين ايله يا خاصه و ياخود عرض عام اولور و ذاتيات و عرضيات و جوه مختلفه
اوزره يامنفرده و ياخود مختلفه اوله رق تركب ايدرسه بومركبه حديت و رسميت
عارض اولور و قضيه نك حليه و ياخود شرطيه اولسنده و جتك قياس و يا استقراء
وياخود تمثيل اولسنده دخی حال بوموال اوزره در وشك بو قدر كه بومعاني يعني
مفهوم كلي ماهيتك جزئي و ياخود خارج و يانقسي اولسي و سائر نظاري و قضيه نك
حليه و شرطيه و غير يلري اولسي موجودات خارجيه دن اوليوب بلكه يالكز
وياخود غير يسييله برابر اذهانده حين وجودنده حيوان و انسان كبي طبائع كلييه به
والانسان كاتب كبي نسبت خبريه به عارض اولان شيلر در بو صورتده معقولات ثانيه دن
اولوب و موضوع منطق اولدقلى تحقق ايدر و فن منطقده بوشيلردن بحث اولنسي
زيرا اهل فن مفهوم نوع و جنس و غير يسي انسان و حيوان كبي طبيعت خاصه
نوعيه و جنسيه به نظر ايتيه رك اطلاق اوزره اخذيله بومفهوم ماتي خصوصيات
طبائيعدن مجرده و باسرها طبائعه شامله اوله رق محكوم عليه قبلديلر تا كه بونلر
اوزره وارد اولان احكام معقولات اولي اولان طبائع اشيايك جيعيسنه متناول
اوله رق بو واسطه ايله احكام كلييه مذكوره نك جزئيات موضوعاتي اولان طبائع
مذكوره نك احكامي معلوم اوله مثلا حدتام كنهه موصلدر و جنس موصل
بعيددر ديو حكيم ايتلر ايله اشبو حكيمندن هر برينه بر صغراي سهله الحصول صم
اولنديغي حينده اول ايله الحيوان الناطق تعريفك و ثاني ايله حيوانك حال
معلوم اولور شو طريق ايله كه الحيوان الناطق حدتامدر و هر بر حدتام كنهه
موصلدر دينلوب حيوان ناطق كنهه موصلدر نتيجه سي حاصل اولور
و كذلك حيوان جنسدر و هر بر جنس موصل بعيددر دينلوب حيوان
موصل بعيددر نتيجه سنده توصل اولنور ككذلك مفهوم قضيه و حليه
و شرطيه و قياس و نظاري الانسان كاتب امثالي بخصوصها طبائع نسب
خبريه به اشارت ايتيه رك على وجه الاطلاق اخذ ايدوب بومفهوم ماتي مجرده بي
معقولات اولي اولان طبائع نسب خبريه نك جيعيسنه متناوله اوله جق احكام ايله
محكوم عليه قلمريله بو حكيم كيدن عند الاحتياج طبائع مخصوصه مذكوره نك

احکامی معلوم اولور مثلا هر بر کتاب انساندر قولز موجه کایه در صغراسنی
مسائل فندن اولان هر بر موجه کایه موجه جزئییه منعکس اولور
کبراسنه ضم ایتدیگمز حینده هر بر کتاب انساندر قولز بعض انسان کاتدر موجه
جزئییه سنه منعکس اولدیغنی انتاج ایدر و کذلک العالم متغیر وکل متغیر حادث قولز
شکل اولدر صغراسنی مسائل فندن هر بر شکل اول منتج یعنی مطلوب مجهوله موصلدر
کبراسنه ضم ایتدیگمز حینده قول مذکور منتج و موصل ایدوکنی انتاج ایلر ایتدی مباحث
فنی شامل اولان مباحث تصورات و تصدیقات باسرها قوانین اوله رق اکتسابه
متعلقه و موضوعاتی معقولات ثانیه یعنی معقولات اولی اوزره منطقه اولسی حیثیتندن
مفهومات مجرد در و منطقه اولدیغنی معقولات اولی طبایع مفهومات مفرد و نسب خبریه
مرکبه در و محمولاتی ایصاله متعلقه اولان و ایصال کندیه توقف ایدن شیلدر
الحاصل هر قدر فندن اصل غرض هر بر طبایع مخصوصه معلوماتک شخصه متعین
اولان هر بر مجهولات ایصالاتنی واشبو ایصالات جزئییه نک توقف ایتدیکی مناسباتی
بیان ایتک ایهده معلومات و مجهولاتک عدم انحصاری بو وجهله بیان تفصیلییه
مساعد اولدیغندن اهل فن عوارض کلیه ذهینه اوزره اجزای احکام ایلر
تحت قواعد کلیه ایدرک عند الاحتیاج ایصالات و مناسبات مخصوصه نک
تطبیق و توفیق ایلر افکار جزئییه نک تمیز صحیح و فاسدی ایچون وضع میزان ایتشدر داشته
موضوع فنده خلاصه مذهب قدما بو مرکزده اولوب لکن متأخریندن ارباب تحقیق
فن منطقه احوال معقولات ثانیه دن بحث اولدیغنی مثلاً نفس معقولات ثانیه دن
دخی بحث اولدیغنه مطلع اولدقلى جهتله موضوع فن معلومات تصورییه
و تصدیقیه اولسنی اختیار ایتدیلر فقط مطلقا معلومات اولیوب معلومات تصورییه نک
مجهولات تصورییه و معلومات تصدیقیه نک مجهولات تصدیقیه به صحت ایصاللری
حیثیتیه مقیددر چونکه نفس ایصال مباحث فندن اولوب قید موضوع ایهه نفس
موضوع کی موضوعی اولدیغنی علمده مسلم الثبوت اولق واجب اولسنیه نفس
ایصالی تنه موضوع قیقدن احتراز ایدرک صحت ایصالی اعتبار ایتشدر واشبو
معلومات تصورییه و تصدیقیه نک مجهولات درجات ایصاللری متفاوت اوله رق
بعضیلری قریب و بعضیلری بعیددر و بوباده قرب و بعددن مراد ایصالده ضمیمه به
احتیاج و عدم احتیاجدر مثلا معلومات تصورییه دن حدورسم اولق اوزره
اوزرلرینه حکم اولنلر بلا واسطه تصور معرفه موصل قریبدر تصدیقه دخی
قیاس و تمثیل و امثالی بلا ضمیمه تصدیق مطلوبه موصل قریبدر و اما کایت و ذاتیت
و عرضیت و جنس و فصل ایلر اوزرلرینه حکم اولنسان معلومات تصورییه مجهوله

ایصالده محتاج ضمیمه اوله رق موصل بعیددر مثلا انسانی تعریفده بالکز حیوان
موصل یعنی انسانی معرف ایهده لکن بو ایصالده معلوم آخر اولان ناطقک
انضمامنه محتاجدر معلوم تصدیقیه دخی قضیه و حلیه و شرطیه و عکس و نقیض
اولق اوزره اوزرلرینه حکم اولنلرک ایصاللری دیگر قضیه نک انضمامیه تنظیم
شکله متوقف اولدیغندن موصل بعیددر واشبو معلومات تصورییه لک کرب
و کرب بعید تصورات مجهولاته و معلومات تصدیقیه لک تصدیقاته موصل اولوب
معلومات تصورییه دن تصدیقاته موصل اولق حیثیتندن دخی بحث اولنور ایهده
لکن ایصالی ایکی درجه و ساطت ضمیمه به محتاج اوله رق ابعددر مثلا معلومات
تصورییه دن موضوعات و محمولات و مقدمات و توالی دیو اوزرلرینه حکم اولنلرک
تصدیق ایصالی اولا امر آخره انضمامیه قضیه حاصل اولوب ثانیاً بو قضیه نک دخی
دیگر قضیه به انضمامیه قیاس و یا خود استقراء و یا تمثیل حصوله متوقفدر و معلومات
تصورییه و تصدیقیه نک موضوع فن اولسندن مراد بو مفهوم لک صادق اولدقلى
افراد اولوب بوده مفهومات و نسب خبریه نک طبایع و حقایقیدر که معقولات اولدندر
اشبو مذهب مختار اوزره وارد اولان اسئله واجوبه ایلر مباحث متفرعه مفصلانده
ندرجه در و بر فعله ترتیب ایدن شیه فعلک نهایی اولق حیثیتندن غایتی دیلور که
مراد علم و صناعت و سایر افعال و حرکتدن عائد و حاصل اولان ثمره و نتیجه در
واشبو غایت علم دخی موضوع علم کبی علمک مابه التییزی و جهت وحدت
اوله بیلور ایهده فقط موضوع جهت وحدت ذاتیه سی و غایت جهت وحدت
عرضیه سی اولقده فرقلری وارددر بناء علیه علم منطقی علم بحث فید عن احوال
المعلومات قوللریله تعریف ایدنلر موضوعی جانبیه و آله قانونیه تعصم مراعاتها
الذهن اسلوبیه رسم ایلیانلر غایتی جهته نظر ایتشدر و چونکه معلومات
کاسبهده وقوع خطا دناشی صوابی خطا دناشیمیز ایچون علم منطقه
احتیاج ثابت اولسنیه غایتی افکارده خطا دناشیمیز عصمت اولدیغنی تحقق ایدر واشبو
غایت اعتبارات مخصوصه ایلر فائده و غرض و علت غایه دخی اطلاق اولنور
قال رحمه الله (البحث الثانی ان الدلالة کون الشیء بحیث یحصل من فهمه فهم شیء
آخر قالشی الاول یسمى دالا والثانی مدلولاً) محتاج بیان اولدیغنی اوزره مباحث
الفاظک فن منطقیه بر کونه تعلق اولیوب منطقیه عائد اولان مباحث قول شارح
ایلر حجت و بونلرک کیفیت ترتیبندن عبارتدر و تصور موصل اولان جنس و فصلک
معانیسی و موصل تصدیق اولان قضایانک مفهوماتی اولسنیه هیچ برسی الفاظه
متوقف اولیوب اکر فنده محو ث عنه اولان شیلرک بالکز ملاحظه معانی و فکر

سازجمله تعلیمی ممکن اولسه کافیدر لکن تعلم فن افاده واسه تفاده طریقیله اولوب
بو ایسه معرفت الفاظه متوقف اوله رق بوجهتدن فن ایچون مباحث الفاظه
احتیاج مس ایتسیله اهل فن مباحث الفاظدن مهم کوردکارینی مقدمه اولوق اوزره
درج واتیان و مباحث فن قانونیه اولسیله برلغته خاص اولماق حسبیله وجه
کلی اوزره اخذ و بیان ایشلردر واصل مقصود دلالت لفظ و ساطیله فهم معنی
اولدیغی جهتله ابتداء دلالتک تعریف و تقسیمه تصدی اولنق و جیبه دن عدایدلشدر
مصنف دخی مقدمه دن بحث ثانیه بو وظیفه بی اجرا ایدرک بیورمشدر که دلالت
برشیئک برحیثیتی حامل اولسیدر که اوشیئک فهمندن شیء آخرک فهمی حاصل اوله
واشوشیئین یا تصور و یا خود تصدیق اوله رق علی التقدیرین شیء اوله دال و ثانی به
مدلول تسمیه اولنور و فقط تصدیق اولدقاری صورته دال و مدلول دینلیدیکی کبی
اوله دلیل و ثانی به مدلول اطلاق دخی جاری اوله رق بوتقدیرده دال دلیلدن اعم
اولمش اولور ایمدی دال اولشیدر که انی فهمندن شیء آخرک فهمی حاصل اوله
و مدلول برشیدر که انک فهمی شیء آخرک فهمندن حصوله کله فهم التفات
و توجهله برشیئک عندالعقل احضار صورتیدر ایمدی شیء اولی فهمندن شیء
ثانی بی فهم حاصل اولسیله مراد وجوه دلالت یعنی وضع و یا خود اقتضای
طبع و نظاری معلوم اولدقدنصره مجرد شیء اوله توجه و التفاتدن شیء ثانی به
توجه و التفاتک حصولیدر که شیء ثانی عقلده غیرحاصل اولوبده اوله التفاتدن
حاصل و مدرك اولمقدن و یا خود ذاتا حاصل ایسه ده ملتفت الیه اولیه رق اوله
التفات واسطه سیله توجه و التفات اولنمقدن اعمدر

مصنف حاشیه ده بیان ایتشدر که تعریف دلالتده اولان یحصل صیغه مضارعی
استمرار ایچون اوله رق بو صورته فهمک بعض اوقاتده حصول و بعضیسنده عدم
حصولی دلالت اوله مز و بووجهله فهمین بیننده دوام حصول بینلرنده لزومدن
کنایه در و بوکافرنه قومک دلالتی هی کون الشیء بحالیه یلزم من العلم به العلم
بشیء آخر یعنی دلالت برشیئک اوشیئه علمدن شیء آخره علم لازمکه جک
حالتیه ملابس اولسیدر دیولزوم بین العین الیه تعریفلی اولوب بوتقدیرده
تعریف قومه منطبق اوور و قومک بو باده اعتبار ایتدکاری لزومدن مراد
ابدا امتناع انفکاک معناسنه لزوم کلی اولوب لکن اهل عربیه و اصولیون
فی الجملة عدم انفکاک الیه اکتفا ایتشدر و صیغه مضارع دوامده نص اولوب
بعضا امکان انفکاک افاده ایتسیله کلام مصنفک مذهبنه صلاحیت تطبیق تعبیر

لزومدن حصوله سبب عدولی عداولنه یلور ۲

قال رحمه الله (فان كان الدال لفظا فالدلالة لفظية والافغیر لفظية وكل منهما
ان كانت بواسطة الوضع فوضعية او بواسطة الطبع فطبعية والافغیر لفظية) ایمدی
دال یعنی فهم و ادراکی شیء آخرک فهم و ادراکی موجب اولان شیء یا لفظ و یا خود
لفظک غیری اوله رق اگر لفظ اولورسه بوتقدیرده دلالت دلالت لفظیه و اگر لفظک
غیری اولورسه دلالت غیر لفظیه در و اشبودلالت لفظیه و غیر لفظیه دن هر بری
وضعیه و طبعیه و عقلیه اقسام ثلثه سنده منحصره در زیر برشیئک شیء آخره
تحقق دلالتی البته بونی ایجاب ایده جک بواسطه مشعور بهانک و ساطنه متوقف
اولوب بوایسه وضع و طبع و عقلدن غیر منجاوزدر

مطلقا وضع برشیئی کند و سنی فهم و ادراکدن شیء آخرک فهمی لازم کله جک
حیثیته شیء آخر مذکورک از این معنی مقابل و حذاسنده قلمقدن ایمدی دلالت لفظیه
و غیر لفظیه دن هر بری اکر وساطت وضع الیه یعنی برجاعلک دال اولان شیئی
مدلول ایچون تعیین ایتسیله اولور ایسه بودلالت دلالت وضعیه در مثلاً لفظ انسانک حیوان
ناطق مفهومه دلالتی دلالت لفظیه وضعیه اولوب لفظ مذکورک بو معنایه دلالتی
واضعک وضع و تعیینندن نشئت ایشدر و كذلك اشکال مخصوصه کتابک الفاظه
دلالتی دلالت غیر لفظیه وضعیه اولوب اشبو اشکالدن فهم الفاظ اشکال مذکورده نک
الفاظ ایچون وضعی و ساطیله در شوبله که کرك لفظ انسان و کرك نقوش کتابی
احساس موضوع لهرینک تصورنی موجب اولان وضع معلومی تذکر و نخطر
ایتدیره رک بو واسطه الیه اول حیوان ناطقه و ثانی الفاظه دلالت ایدر طبع و طبیعت و کسر
ایله طباع سجیه انساندر که انسان بو سجیه و خلقت اوزره مجبورلدرو اصطلاحده برشیئه
مختصه اولان مبدأ آثار و حرکت اولوب بوده حرکت انسان کبی شعور الیه اولمقدن و حرکت
فلک کبی شعور الیه اولمقدن اعمدر و حقیقت اوزره دخی اطلاق اولنورق طبایع
اشیادینلوب حقایق مراد اولنور ایمدی دلالت طبع واسطه سیله اولورسه دلالت
طبعیه در بوده طبیعت شیء مداولک عروضنی احداث ایتسیله اولور مثلاً قح همزه
و خاء مجمله الیه اخ لفظنک مطلقا وجعه و همزه و خاء مجمله الیه اح لفظنک وجعه
صدره دلالتی دلالت لفظیه طبعیه و وجهده حاصله اولان جرنک خجالتده دلالتی
دلالت غیر لفظیه طبعیه در طبع الیه مراد طبع لفظ اولوب لفظک سجیه مجبوله سی
و یا خود نفسی حین عروض معناده اولفظ الیه تلفظنی و كذلك طبع خجیل جرنک

۲ لکن تعریف مذکورک تعریف قومه انطباق دوام لزومدن انفکاک ایتماک تقدیرینه مینیدر که تحقیق
اولان بو در امامشهور اولدیغی وجهله دوام لزومدن اعم اولدیغی صورته عدم انطباق تعریفین
ظاهر در و بو کاشارت ایچون حاشیه مذکورده نک آخرنده تأمل الیه امر بیورمشدر (عبدالمجید الحر بونی)

ظهورنی اقتضا ایلر و بواقضا سببیه اشبوافظ و حرت معنای مذکوره یعنی
وجع و خجالت دال او اوب بوجهتدناشی دلالت طبعه منسوب اولور ته کیم صدور
لفظ و ظهور حرت دخی طبعه منسوب و بدر ایدی لفظ مذکور ایله حرت ایچون
من حیث الصدور و الظهور طبعه علاقه ذاتیه اولوب طبعه دلالتی اثرک مؤثره دلالتی
قیلدن دلالت عقلیه و مرض و خجالت دلالتی عند عروض المعنی مقتضای طبع
اولق واسطه سیله دلالت طبعیه درو طبع ایله لفظک طبعی یعنی طبیعت مدلولانی مراد
ایتمک دخی جائز اولوب بوقدرده طبع ایله حقیقت معنای مراد اولور زبر اوب صورتده
لفظ مذکور ایله تلفظ مقتضای حقیقت معنی یعنی وجع اولور و کذلک طبع سامعه
دخی جلی محتملدر زیر اسامع لفظ مذکوری حین استماعنده وضعه محتاج اولق سربین
لافظده اولان وجعه کسب شعور ایدر و بوضورتده طبعدن مراد مبدأ ادراک
اولان نفس ناطقه و یاخود عقل اولور و اگر تحقق دلالتده وضع و طبعک مدخلی
اولزه دلالت عقلیه در مثلاً وراء جداردن ایشیدیلان لفظک انسانه دلالتی دلالت
لفظیه عقلیه و دخالک ناره دلالتی دلالت غیر لفظیه عقلیه در شوبله که لفظک اصغاسی
و دخالک ابصاری انسان ایله نارك حضور تصور لرینی مستلزم اولان حکم
عقلی معلومی تذکر ایتدیره رک بو واسطه ایله اول انسانه و ثانی ناره دلالت ایدر
مثال اولده صوتک وراء جداردن مسموع اولسی قیدنک اعتباری لفظک وجود
لافظه عقلا دلالتی ظاهر اولسیچوندر زیر اشخص مشاهد و مرئیدن مسموع اولان
لفظک وجود لافظه دلالت ایدن عقلا لفظ اولیوب بلکه بالمشاهده معلومدر و اما وراء
جداردن مسموع اولان لفظک وجود لافظی انجق لفظک وجود لافظ اوزره عقلا
دلالتیه معلوم اولور

سیلکوتی مرحومک تصورات حاشیه سنده بیانی وجهله سید شریف قدس سره
حاشیه مطالعه دلالت طبعیه انجق الفاظ ایچون تحقق ایدرک لفظک غیریده
دلالت طبعیه اولدیغنی و عقلیه نک لفظ و غیر لفظه عمومی نص و تصریح ایتشددر
و محقق دوانی طبیعت لفظده منحصر اولیوب جرتک خجل و صفر تک وجهله و حرکت
نبضک مزاج مخصوص اوزره دلالتی دلالت طبعیه ایدوکنی ایراد ایتشددر و کلام
دوانی رجه الله حق اولوب کائن سید شریف دلالت طبعیه نک لفظ ایچون تحقق قطعی
و غیر ایچون غیر قطعی اولدیغنی مراد ایتشددر چونکه اخ لفظک صدور تلفظی و جعدن
و کذلک حیواناتدن یکدیگرینی حین طلب و دعوتلرنده صدور ایدن صدا و صوتلر
کندیلره عارض اولان حالاتدن اولیوب بلکه بوعوارض کیفیات نفسانیه و مزاج
مخصوص واسطه لرله طبیعتدن منبعثه اولوبه دلالتک طبعیه اولسی و یاخود عوارض

مذکوره یعنی حرت و سائر نفس کیفیات و مزاجک آکاری اولوبه دلالتده طبیعت
ایچون مدخل اولیه رق عقلیه اولسی ثقیبی جائز و محتملدر و بویان ایله عقلیه
و طبعیه بیننده اولان فرق دخی معلوم اولور شوبله که عقلیه ده علاقه تاثیر
و طبعیه ده ایجاب اوله رق تاثیر ایجابدن اقوادر وینه بیان فرقه دینلشددر که
عقلیه ده مدلول مؤثر و طبعیه ده مؤثره عارض اولان حالتدر و دلالتک لفظیه و غیر
لفظیه ده انحصاری عقلا امر محقق اولوب بونده شبهه بوقدر و اما وضعیه
و طبعیه و عقلیه ده انحصاری استقرائی اولوب بوقسه بین النبی والاثبات دایر
اولان حصر عقلی دکلدر زیر اوضع و طبعه مستنده اولدیغنی تقدیرده قطعیا
عقله مستنده اولسی لازمک شوبله که بین الدال و المدلول علاقه وضع و طبعک
انفاسندن بینلرنده علاقه ذاتیه اولوبه احدهما آخر ایچون علت و یاخود معلول
و یاخود ایکلیسی علت واحده ایچون معلولین اولق لازم کلیوب علاقه بر امر
آخر اولسی جائزدر لکن بالاستقراء اشبو اقسام ثلثدن غیر بیسی بولنه مامشدر
اقسام دلالتدن بومقامده مقصوده تعلق ایدن دلالت لفظیه وضعیه در که بوده
لفظک جمیع اوقات اطلاق و ایرادنده عالم بالوضع اولان کسبه به نسبتله لفظدن
معنائک فهم اولتمسندن عبارتدر و بوجهله اطلاقه عمومی التزام ایتلری زیر
بوقنده معتبره اولان دلالت کلیه اولاندر و اما لفظدن بعض اوقاتده بواسطه القرینه
بر معنی فهم اولتمسه بوفنک اصحابی لفظ مذکور اشبو معنایه دالدر دیو حکم ایتلر
لکن اصحاب عربیه و اصول بونک خلافتدر در قرینه دن مراد مجازات و کنایاتده
اولدیغنی کبی عرف و مادت و ادعا اوزره مبنیه اولوب تعیین مراد اوزره دلالتی
ظنیه اولاندر وضعه علمدن مراد کرک او معنایه و کرک او معنائک داخل اولدیغنی
و یاخود لازمی بولندیغنی معنایه لفظک وضع اولندیغنه علمدر

وضع لفظی بر افعالی معنایه دلالت ایچون مقابل معناده قفدر چونکه هر بر قوم
طرق حواس و وساطت قوه عاقله ایله حضور و غیبتده ضمائر و اذهانلرنده
موجوده و مخزونه اولان صور اشیائی حسب التمدن بر فعل مقدور واسطه سیله
کشف و استکشافه محتاج اولدقلری جهتله بینلرنده استعمال و مقتضیات الف
و تمدنلرینی استکمال ایچون الفاظی معنایی به وضع و تعیین ایتلشددر * وضع لفظی
ایکی قسمه منقسم اوله رق اول شخصی و ثانی نوعیدر وضع شخصیدن مراد
نفس لفظک بخصوصه معنایه ایچون موضوع اولسیدر بوده عقلا درت و استقراء
اوج نوع اوله رق اول وضعی و موضوع لهی خاص اولاندر که وضع اعلام بو
قسمندر زیر اوضع ذات زبیدی بخصوصه ملاحظه و تصور ایدرک لفظ زبیدی
بومعنی ازاسنده وضع و تعیین ایتلشددر * ثانی وضعی و موضوع لهی عام اولاندر

بوده الفاظك مفهومات كايه از اسـنه و ضعيه در كه اسم و فعل و حرفك و ضعيه
 بنوعند زيرا واضع مثلا مفهوم اسمي مادل على معنى فى نفسه غير مقرر
 باحد الازمنه وجه كايه اوزره ملاحظه ايدرك لفظ اسمي بونك از اسـنه وضع
 ايلشدر انسان وما و تراب امثالى اسماء اجناس دخي بويله در ايمدى آلت ملاحظه
 و موضوع لهدن ايكيسى دخي كيدر * ثالث و ضعي عام و موضوع لهي خاص اولاندر كه
 وضع مبهمات و مضمرات و حروف بوقسمند زير او واضع مثلا هذالفظنى حين وضعده مشار
 اليه اولان جميع افرادى مفرد مذكر مشار اليه مفهوم كايه سيله ملاحظه ايدرك بعده
 لفظ هذابى بومفهوم كلى تحتده بولنان افراددن هر ريچون وضع ايلشدر كذلك
 انا لفظك واضعي اولان جميع افرادى مفرد متكلم وحده عنوان كايه سيله ملاحظه
 ايدرك بعده لفظ مذكورى اشبو مفهوم كلى تحتده داخل اولان افراددن هر ريجه
 وضع ايلشدر بوجهته آلت ملاحظه كلى اوله رق موضوع له جز بياتندن هر ريدير
 اشته مذهب منصور محققين بودر و بومذهب اوزره مبهمات و مضمرات و حروفك جز بياتنه
 استعمالى موضوع لهالارى اولدقلى جهته حقيقندر لکن جمهور عندنده اشبو مبهمات
 و نظائر نده موضوع له جميع افراددن كنديله مغير اولان مفهوم كلى اوله رق فقط جز بياتنه
 استعمالنى شرط ايتش اولدقلى جهته بوسورتده جز بياتنه مجاز اولوب حقيقه اولماق
 و قطعاً معانى حقيقه لرنده مستعمل اوليان الفاظدن اولق لازمكه جكندن مذهب مردود
 عدايدلشدر لکن مطول ترجمه مزده ايضاح اولنديغى وجهله مفهوم كلى به موضوع عيتندن
 مراد جمهور جز بياتندن بر جز بيه تحقيقى حيثيتندن مفهوم كلى به وضعى اولوب بوقسه
 مفهوم كلى به كلى اولديغى حيثيتندن موضوع ديمك اولماسيله بوسورتده جز بياتنه
 استعمالى حقيقه اوله رق اعتراض مذكور ساقط و اختلاف رأيين لفظى اولور انجق
 جز بياتنه استعمالنى اشتراطلى شوتأويل ايچون جالب نظر دقت اولوب اوليه جنى
 جاي تأملدر و خفي اولسونكه واضعك مفهوم كلى بى آلت ملاحظه ايتسك منشائى
 موضوع له اولق لازمكلا افرادك عدم تناهيسيدر زيرا امور غير متناهييه بى ملاحظه
 ايتك غير ممكن اولمسيه بالضروره جميع افراد شامل اولان مفهوم كلى آلت ملاحظه
 اتخاذ ايدلشدر رابع وضعى خاص و موضوع لهي عام اولاندر لکن بوقسم هر نقدر
 جواز عقلى دائره سنده ايسده موجود اولماسيله بالاستقراء اقسام ثلثه ده حصر
 ايدلشدر * و وضع نوعى لفظ بخصوصه ازاء معنايه موضوع اوليوب بلكه اولفظك
 نوعى نوع معناسنه موضوع اولاندر كه هيئات و صيغه لايه مكراته تعلق ايدن واضع
 بوقسمندر مثلاً مشتقانه ضارب لفظك وضعى بخصوصه اوليوب بلكه واضع
 صيغه فاعلى معناسك نوعى ايچون وضع ايتسيله در نوع معناسى بعض صفاتيله
 برابر ما خوده و بعبارة اخرى مبدأ اشتقاق يعنى مصدريله متصفه اولان ذاتدن عبارتدر

و كذلك زيد قائم تركيبك وضعى بخصوصه اوليوب بلكه بنوع مركبك نوع معناسى
 اولان اخبار عن الواقع ايچون وضعى طريقيله در * و اما مجازده وجود وضع عنداهل
 العربيه مختلف فيه اولوب حق اولان نه وضع شخصى ونه وضع نوعى موجوددر
 و بعضيلر نوع ايچون موضوع عيتنه قائل اوله رق معنايه موضوع اولان هر بلفظ علاقه
 معتبره نك وجودى حينده بومعنايك غير بيه استعمالى جائز اولق معناسنى مراد ايتشدر ايسده
 بومعنى استعمال اولوب وضع دكدر حاصللى حق اولان وضع حقيقه خاص اولوب
 استعمال حقيقه و كنايه و مجازه عامدر خصوصيله بوقنده دلالتك كليتى معتبر اولمسيه
 علاقات معتبره دن بر علاقه نك وجودى حينده بواسطه القرينه لفظدن فهم معناسى
 مجازى و كنايه استعمال اولوب وضع اطلاق اولنديغى بيان سا بقدن مستبان اولشدر
 قال رحمه الله (و دلالة اللفظ بالوضع على تمام ما وضع له مطابقة كدلالة الانسان على
 مجموع الحيوان الناطق وعلى جزئه تضمن ان كان له جزء كدلالة على الحيوان فقط فى ضمن
 دلالة على المجموع وعلى خارج يلزمه فى الذهن التزام كدلالة الضرب على الضارب
 والمضروب) و دلالت لفظيه اقسام ثلثه بيه منقسم اوله رق اول مطابقت ثانى تضمن
 ثالث التزامدر شويله كه لفظك وضع واسطه سيله معناسى موضوع لهك تمامه
 دلالتى مطابقت اولوب لفظك تمام ما وضع له مطابقت و موافقت دن ناشى دلالت
 مطابقيه تسميه اولنور مثلاً لفظ انسانك الحيوان الناطق مفهومك مجموعده دلالتى
 بوقسمند زير حقيقه انسان بومفهومدن عبارت اوله رق موضوع له تاميدر
 و لفظك معناسى مطابقيه ايچون جزء موجود اولديغى صورتده اشبو جزئه
 دلالتى تضمن اوله رق جزء موضوع لهك ضمننده اولمسيه دلالت تضمنيه اطلاق
 اولنور مثلاً لفظ انسانك يالكز حيوان و يا خود ناطقه دلالتى بوقسمندر فقط بوبابده
 لفظك جزء معنايه دلالتندن مراد معناسى موضوع لهك تمامه دلالتى ضمننده
 جزء معنايه دخي دلالتى اولوب والا كر لفظ ذكر اولنوبوده تمام ما وضع لهك
 التفات اولنقسرين جزء معنى مراد ايدلسه مطابقت اوليوب بلكه ذكر كل و اراده
 جز قبيلندن مجاز مرسل اولور شويله كه بوجه مشروح لفظ انسانك مجموع
 حيوان ناطقه دلالتى ضمننده حيوان ايله ناطقندن بريته دخي دلالتى تضمن اوليوب
 اكر لفظ مذكورك ذكريله تمام معنايه التفات اولنوبوده بونلردن برى مراد
 اولنسه مجاز اوله رق تضمن اولر
 و لفظك ذهنا معناسى موضوع له لازمكلا خارج دلالتى التزام اولوب مداول
 لفظ خارج لازم اولديغى جهته دلالت التزاميه ايله مسمادر مثلاً ضرب لفظك
 ضارب و مضروبه دلالتى بوقسمندر مصنفك حاشيه ده بيانى وجهله اشبو دلالت
 التزاميه ايچون كتب قومه مشهور اولان مثال لفظ انسانك قابل علم و صناعته

و اربعه نك زوجة دلالتی ایكن بومثالردن سبب عدول مذهب اهل معقول اوزره
مثله عدم مطابقته بریدر زیرا منطقین التزامده علم بالملزوم علم باللازمی موجب
وینلرنده جزم بالزومده کافی اولقی معنای اخصیه لزوم بینی شرط اتخاذ ایشلردر
بومثالرده ایسه لزوم مذکور غیر محتقذر لکن ضرب ایچون ضارب ومضروبك
لزومی لزوم بین بالمعنی الاخصدر زیراضرب مقوله فعلدن اولوب مقوله فعل ایسه
اعراض نسبییه دندر وعلم حکمتده تفصیلاتی مندرج اولدیغی وجهله مقولات
سبعه دن اولان جمیع اعراض نسبییه نك تصوری تصور طرفینه متوققدر بوجهته
ضرب لفظی اطلاق ویاخود تخیل ایدلسه ذهن خارجده ضارب ومضروبك
وجودنه علی الفور انتقال ایله بونلری تصور دن منفك اوله مز واشبو دلالت
التزامیده دخی لفظك تمام موضوع لهه دلالتی ضمنده وتوسطیه لازم بین اولان
موضوع لهه دلالتی التزام ولفظك ذكریله تمام موضوع لهك توسطیه اولسنده
التفات ایتیه رك رأسالازمك قصد واراده ایدلسی ذكر الملزوم واراده اللازم
قبیلندن مجاز مرسلدر خفی اولسونكه منطقین اشبو معانی ثلثه نك جمله سنده
وضع ایچون مدخل اولسی جهته نظر ایدرك دلالت مطابقیه وتضمنیه والتزامیه دن
اوچنه دخی دلالت وضعیه تسمیه سبیل عقلیه بی وضعیه وطبیعییه به مقابل اولان
دلالت تخصیص ایشلردر واشبو دلالات ثلثه نك حقیقت اولسنی اختیار ایدوب
فقط معنای تضمنی والتزامیده ذكری مرور ایتدیكى وجهله مداول مطابقی ضمنده
وتوسطیه دلالت اولسنی والتزامده لزوم بینی شرط اتخاذ ایتلیله بوشطر موجود
اولیه رق لفظك بومعنارده استعمالی مجازدن عد ایشلردر واهل عربیه واضعك
بر لفظی وضع الیسی انحق معنای موضوع لهك تمامنه دلالت ایچون اولوب
وجز معنای دلالتی كلك ذهنده حصولی جزئك دخی حصولی مستلزم اولسنده
ومعنای خارج لازمه دلالتی ملزومك ذهنده حصولی حصول لازمی استلزام الیسنده
عقلك حکمندن نشئت ایده چكی جهته نظر ایدرك یالكز دلالت مطابقیه به وضعیه
وتضمن ایله التزامه دلالت عقلیه تسمیه ایدوب معنای مطابقی حقیقت وتضمنی
والتزامی بی علی العموم مجازعد ایشلردر

واشبو دلالات ثلثه به دلالتی نسبت ایدرك دلالت مطابقیه وتضمنیه والتزامیه
دینلسی اشبو دلالات ثلثه دلالت وضعیه لفظیه نك انواعی اولدقلى جهته دلالت
مذكوره نك بونلره جواز نسبتنه مبیدر

ذهن اکتساب معلوم ایچون نفسك قوه معده سی اووب مصنفك لزومی ذهنی
اولسیله تقیدى لزوم مطلق ولزوم خارجیدن احترازدر واقسام لزوم ایچون
آئیده بحث مستقل اولسیله بومقامده ایرادینه حاجت کوریه مامشدر

ومعلوم اوله كه الفاظ مركبه نك موضوع له تامی مجموع اجزاء معانیدر شو وجهله كه
لفظ مركبدن هر بر جزء معناسندن هر بر جزء اجزاء معانی به مطابق اوله حق حیثیته
بالمطابقه موضوع اولسیله اشبو اوضاع اجزاء واسطه سبیل مركبك هر بر جزئی
ایچون اولان معانی مطابقیه نك مجموعی اوزره دلالتی دلالت مطابقیه واوضاع
اجزاء مجموع مركب ایچون عروض وضعه واسطه در ومركبك اشبو مجموع
معانی به دلالتی ضمنده بومجموعك اجزاسندن هر بر جزء معنایه دلالتی تضمن و بومجموعه
لازمکلان خارجه دلالتی التزامدر مثلا العبادة منویة لفظ مركبك عبادت
ومنویة ایله بونلرك بیننده اولان نسبك مجموعنه دلالتی مطابقت اووب
عبادته منویة جزئین مادیینك ونسبت جزء صوری اولان هیئت ترکیبیه نك
مدلول ایدر واشبو مركبك یالكز عبادت ویاخود عبادت مع النسبته دلالتی
تضمن و بومجموعه لازمکلان مثلا وضوء ایچون نیت شرط اولسی كی
خارجه دلالتی التزامدر

قال رحمه الله (ويلز مهمما المطابقة يقينا بخلاف العكس كلزوم احديهما للآخر)
واشبودلالت ثلثه بیننده اولان نسبة كنجبه تضمن ایله التزامه لزوم مطابقت یقینا
معلوم اوله رق مطابقی مستلزمدر زیرالفظك معنای تضمنی والتزامی به دلالتی معنای
مطابقیسنده دلالتنه تابعه اولوب وتابع تابع اولدیغی حیثیندن بدون التبوع موجود
اوله میه جغی امر متیقندر لکن عكسی بونك خلافتده اولوب تضمن ایله التزامك مطابقتنه
لزوملری یعنی مطابقك بونلری استلزامی غیر متیقندر واشبو عدم یقن ایکی جهتدن خالی
اولیه رق یاعدم لزوم متیقن اولسیله اولور تهكیم تضمنده بویه در زیرامطابقتله
تضمن بیننده عموم وخصوص مطلق اوله رق هر نوقت تضمن تحقق ایسه مطابقت
تحقق ایدوب لکن حینتحقق مطابقتده تضمنك تحقق دائمی اولمامسیله مطابقت
تضمنی مستلزم دكلدر چونكه لفظك نقطه امثالی معنای بسیطه موضوع اولسی
جائز اوله رق بوتقدیرده لفظ مذكورك اشبو معنای بسیطه دلالتی مطابقت اولوب بساطت
معنادنناشی تضمن بولنز ویاخود لزومك عدم یقنی لزوم وعدم لزومدن هر ایکی جانبك
متیقن اولمامسیله اولور تهكیم مطابقتنه لزوم التزام بوقبیلدن اوله رق لزوم وعدم
لزومی غیر متیقندر زیرا استلزام بر لفظك معناسنی تصور دن تصویری لازمكلكه چك
حیثیته اومعنی ایچون بر لازمك وجودنه توقف ایدر حالوكه هر بر ماهیت ایچون
بوجهله لازم بولنسی معلوم اولمیه وب وجهه مذکور اوزره هیچ بر شیئی مستلزم
اولمیان ماهیاتك وجودی جائزدر بوتقدیرده لفظ حیثیت مذكوره ده اولان
ماهیته موضوع اولدیغی تقدیرده اشبو ماهیته دلالتی مطابقت اوله رق التزام
موجود اولز فقط بومثلا ماهیاتك وجودی دخی معلوم اولمامسیله مطابقك التزامی

مستلزم اولوب اولدیغی یقیناً معلوم دکلدر
تضمن ایله التزامن احوالیه آخره لزومی دخی اشو ثانی قیلندن اولوب یکدیگری
استلزامی غیر متیقندر زیرا بروجه مشروح هر برماهیت مرکبه ایچون لازم بینذهنی
موجود اولوب اولماسی دائره جوازده اولسیله تضمن ایچون لزوم التزام غیر
متقین اولدیغی مثلاً التزامک ماهیات مرکبه دن جله سنه و یا خود بعضینه خاص
اولوب اولماسنک یعنی ماهیات بسیطه ده دخی التزام موجود اولسنک جوازی
جهتیه التزام ایچون لزوم تضمن دخی غیر متیقندر

قاله رحمه الله (والفاظ الدال بالوضع ان لم يقصد بجزئه دلالة على جزء معناه
المطابق لفرد والافركب) دلالت وضعیه ایله دال اولان لفظ اگر جزئیه معنای
مطابقینک جزئیه دلالت قصد و اراده ایدانسه مفرددر افضی دال بالوضع اولسیله
سبب تقيیدی مهملاتدن و بحسب الطبع والعقل دال اولان الفاظدن احتراز اولوب
بونلرده اصطلاحاً افراد و ترکیب غیر جاری و برده اهل فنک دلالت وضعیه به
اختصاص نظریدر

ستیر اولسونکه لفظک مفرد اولسی بسیط اوله رق جزئی اولماسیله و مرکب
اولسی ذات اجزا اولق اعتباریه اولیوب بلکه مفرددن مراد کندیله اجزاسی متعقل
اولیان مفهوم واحددر کذلک مرکب دخی کندیله اجزاسی متعقل اولان مفهوم واحددر
عبارتدر زیرا معانی مفرده نك مرکبه اولسنده هیئت اجتماعیه نك وجودی لابد
اوله رق بوهیئت سیبیه معانی مفرده صورت واحده بی اکتسایدر و مفرد ایله
مرکبدن مراد بومعنی اولدیغی جهتیه تقسیمدن مستبان اولان تعریفدر جزء لفظک
جزء معنایه دلالتی قصد اولنوب اولنماسنه بنایدشدر ایمدی مفرده جزء لفظک جزء
معنایه عدم قصد دلالتی لفظک همزه استفهام کی جزئی اولماق و یا خودزید
لفظی کی جزئی اولسنده معنایه دال اولماق و یا خود علم واقع اولان عبد الله
لفظی کی مدلولی جزء معنای مقصودک غیری اولق و یا خود بر شخص انسانی
ایچون علم اولسی فرض ایدیلان حیوان الناطق لفظی کی مدلول جزئی جزء معنای
مقصود اولسنده دلالتی قصد اولنماق صورتلرینه شامل اولوب بونلرک جله سی
افراد مفرده داخلدر شویله که لفظ زیدک معنای اولان حیوان ناطق مشخص ذی اجزا
ایسنده اجزاء لفظ اولان (زید) دن هیچ بریسی معنایه دال اولیوب علم اولان عبد الله لفظی
ایسنده هر نقدر کندوسی ایچون معنایه یعنی عبودیت و ذات واجب عز اسمیه دلالت ایده جک
جزء وجود ایدسنده بونلر معنای مقصود اولان ذات مشخصه نك جزئی اولدیغی و کذلک
شخص انسانی به علم اولسی مفروض اولان حیوان الناطق لفظی دخی هر نقدر حال علمیده
معنای مع الشخص ماهیت انسانیه اولوب و حیوان و ناطق مفهوم لری ماهیت

انساندن جز اولسیله حیوان و ناطق جزئینک مدلولی معنای مقصودک جزء جزئی
و برشینک جزء جزئی عینیه جزء ایسنده مقصود حقیقت ذاتدن قطع نظرله
انجق ذات مشخصه اولدیغی معلومدر فقط محل اشکال ضرب صیغه ماضیسی کی
لفظی ایچون جزء مادی و صوری اولوب ماده سیله حیده و صورتیه نسبت
واحدانمنه دلالت ایدن الفاظ مفرده بی تعریف مفرده ادراج و تعریف مرکبدن
اخراج ایده جک بر قیدک تعریفینه عدم وجودیدر بآء علیه اجزایک سمعه دخولی
مرتب اولسنک التزام و اشتراطیه تدارک تأویله تصدی ایشلر ایسنده بوشرطک
اتخاذنه دلالت ایده جک الله بر دایل اولیوب بلکه جواب صواب سیلکوتی
مرحومک بیانی وجهله ضرب امثالندن مقصود مجموع ماده و صورتک مجموع
معنایه دلالتی اولوب جزئی جزء معنایه دلالتی دکلدر دینلسیدر

و خفی اولسونکه متأخرونک مفرد و مرکبی تعریفده قصد و عدم قصدی اعتبار
ایتملرینک مناسی بعضیلرک توهیمی کی دلالتده قصد و اراده معتبره اولسی دکلدر
زیرا بویله اولق لازمکسه تعریفده دلالت مأخوذه اولسیله قصدک تکرار اعتباری
اقتضایتمزایدی بلکه قصدک منای اعتباری بودر که لفظ ایچون ترکیبک عروضی
معانی کثیره نك افاده سنی اراده و قصد ایدرک حین استعمالنده در چونکه واضع
ابتداء انجق متفرق اوله رق الفاظی معانی به وضع الملشدر و مرکب اولدیغی
حیثیتدن انجق وضع اجزا ایله موضوعدر ته کیم سید قدس سره تصریح الملشدر
و استعمالدن مراد لفظی ذکر و معنایی اراده در اشته بویانندن قصد و اراده
ترکیبده معتبر اولوب افراد دخی عدم ترکیبدن عبارت اولسیله معنای عدم قصد
اولدیغی و حالت واحده ده بر لفظده ترکیب ایله افراد اجتماع ایده میه جکی
معلوم اولور و اما مقدمینک تعریفلرنده واقع اولدیغی وجهله یالکز دلالت و عدم
دلالتله اکتفا اولنسی غیر صحیحدر زیرا عبد الله و تأبط شرأ امثالنده موضوع
لهلرینه دلالت و معنای مقصوده عدم دلالت جهتینه نظراً افراد و ترکیبک اجتماعی
مستلزم اولور و بوحالده لفظ واحده حالت واحده ده افراد و ترکیبک کلی و جزئی
و قضیه و جزء قضیه اولق و فائده تامه بی افاده ایدوب ایتماک کی احکام معنویه
و معرب و مبنی اولق و مسند الیه و قوعی صحیح اولوب اولماق کی احکام لفظیه لرینک
جریانی لازمکلوب بوايسه بین البطلاندر

واکر لفظک جزئیه جزء معنای مطابقیسی اوزره دلالت قصد اولنورسه مرکبدر
ایمدی مرکبده درت شینک وجودی لابد اوله رق اول لفظ ایچون جزء بولنسی و ثانی
جزئی ایچون معنایه دلالت اولسی و ثالث بومعنی لفظدن مقصود اولان معنایک
جزئی اولسی و رابع جزء لفظک جزء معنای مقصوده دلالتی قصد ایدلسیدر مثلاً

رای الحجاره لفظی مرکب اولوب جزئی اولان لفظ رامینک موضوع مایه منسوب اولان رمی اوزره دلالاتی مقصود در یعنی هر تقدیر لفظ رای کنیدی به رمی نسبت اولنان ذات مایچون موضوع ایسه ده غرض کنیدی رمی قائم اولان ذاته منسوب رمیه دلالتدر زیرا صفاتده نسبتک جانب ذاتدن و افعاله جانب حدندن اعتباری مسائل مقررہ دندر و لفظ حجاره ایله مقصود جسم معینه دلالت در و بومعنا لک مجموعی لفظ مذکورک معنای مطابقیسیدر شویله که مطابقت لفظک معنای موضوع لهی اوزره دلالتی اولوب بوده انسانک حیوان ناطقه دلالتی کبی وضع واحد ایله اولمقدن و اشبورای الحجاره کبی بحسب اجزاء اللفظ والمعنی اوضاع متعدده ایله اولمقدن اعمدر زیرا لفظ مذکوردن جزء اول بر معنایه و جزء ثانی آخر معنایه موضوع اوله رق معنیکنک مجموعی بردن اخذ اولندیغی کبی مجموع لفظ مجموع معنایه موضوع اولور لکن عین لفظک عین معنایه و ضعیله اولمیوب بلکه اجزا سنک اجزای معنایه و ضعیله در و مطابقت اشبو صورتینه عامدر و مرکب ایچون هیئت اعتباریله وضع نوعی موجود ایسه ده لکن بو وضعک ترکیب و افرادده مدخلی یوقدر

و جزء معناک جزء معنای مطابق اولسه یله تقیدی زیرا لفظک ترکیب و افرادنده معتبر اولان جزئک جزء معنای مطابقیسی اوزره دلالت و عدم دلالتی اولوب جزء معنای تضمنی و یا خود التزامیسی اوزره دلالت و عدم دلالتی دکلدر و یوبابده اولان ایضاحات مقتضیه مفصلاتده مبسوطه در

اشبو کلام مصنف هر تقدیر ظاهرده تقسیم اولوب و تقسیم تصور اتدن معدود ایسه ده بر قیاس مفید اوله رق ایکی جزئی شامل صغرای منفصله ایله جزئیندن مؤلفه اولان کبرای جلیه دن مرکبدر خلاصه تصویر و تقریری شو و وجهله در که لفظ یامفرد و یا خود مرکبدر زیرا یا جزئیله جزء معنای اوزره دلالت قصد اولمز و یا خود قصد و اراده اولنور و جزئیله جزء معنای اوزره دلالت قصد اولنمیان هر بر لفظ مفرد و جزئیچون بود دلالت قصد اولسان هر بر لفظ مرکبدر ایدی لفظ یامفرد و یا خود مرکبدر

قال رحمه الله (والمفرد ان لم يستقل في الدلالة على معناه فأداة والافان دل بهیئته علی احد الازمنة فکلمة والافاسم) لفظ مفردی اقسام ثلثیه تقسیم اولوب شویله که لفظ مفرد اگر معنای اوزره دلالتده مستقل اولزسه اداتدر یعنی اهل عربیه نک حروف معانی تعبیر ابتدکاری فی ومن و امثالی لفظل ترکیب الفاظده الات اولدقلری جهته منطقین عندنده ادات ایله معبردر و اگر معناسنه دلالتده مستقل او اورسه بوده ایکی قسم اولوب اگر اشبو مفرد مستقل بالدلالة هیئت و صیغه سیله ازمنه

ثلاثه دن بریسی اوزره دلالت ایدر سه کله در که اهل عربیه بوندن فعل ایله تعبیر ایدر لر و اگر هیئتیه احد ازمنه ده دلالت ایتزسه اسمدر هیئت و صیغه ایله مراد حروف ایچون تقدیم و تأخیر و حرکات و سکناتی اعتباریله حاصله اولان هیئتدر و بوده صورت کله اولوب حروف ماده کله در و کله نک تعریفنده احد ازمنه ده هیئتیه دلالتی اعتبار زمان و امس و یوم امثالی زمانه دلالت ایدن اسمدر دن احترازدر زیرا بونلرده دلالت هیئتلیله اولمیوب مواد و جواهریله در فقط مواد و جواهریله دلالتدن مراد یالکز جوهر کله ازمنه ده دالدر دیمک مراد ایدلسه مقالیب زمانک باسرها لفظ زمانک دلالت ایدیکی شیئه دلالت ایتسی لازمکلوب بو ایسه قطعیا باطلدر بلکه مراد زمان اوزره دلالتده جوهر ایچون مدخل اولوب لکن کله بونک خلاقی اوله رق زمان اوزره دلالتده هیئت کله مستقله در دیمک اولدیغی تحقیقات شریفیه دندر

خفی اولسونکه خارجده موجود اولان شیلردن بعضیسی ذاتیه و بعضیسی غیریه قائم اولدیغی مثالو معقولات ذهنیه دن دخی بعضیلری قصدا مدرك وفي ذاته ملحوظ اوله رق محکوم علیه و به اولمقلغه صالحدر و بعضیلری بالتبع مدرك و آخرک ملاحظه سنه آلت اوله رق محکوم علیه و به اولمقلغه غیر صالحدر مثلاً معنای ابتدایی عقل قصداً وبالذات ملاحظه ایسه بو معنی فی ذاته ملحوظ اولان بر معنای مستقل بالمفهومیله اولوب یالکز تعلق ایدیکی شیئک اجالا و بالتبع تعقلی لازمکله رک ذکر و بیاننه محتاج اولمز و بو اعتبار ایله معنای ابتدا یالکز لفظ ابتدائک مدلولی اوله رق اشبو معنایه دلالتده مستقل اولوب متعلقنه دلالت ایتک اوزره لفظ آخرک انضمامنه حاجت کورنمز اشته کله نک و اسمک معناسنه دلالتده و معناک مفهومیته استقلاللرینک معناسی بودر و اگر ذکر اولنان معنای ابتدایی مثلاً سیر ایله بصره بیننده حالت اولسی حیثیتندن عقل ملاحظه ایدوبده بونلرک تعریف حالارینه آلت قیلر سه بو صورتده معنای مذکور مفهومیته مستقل اوله میوب و بخصوصه متعلق ذکر اولمقلغه معنای مذکورک تعقلی ممکن اوله مز و متعلقنه دلالت ایده جاک بر لفظ منضم اولمقلغه من اداتیه بو معنایه دلالت اولنه مز الحاصل لفظ ابتدا معنای کلی ایچون موضوع اولسه یله اشبو معنای کلینک قصدا تعقلی وحد ذاتنده ملاحظه سی ممکن اوله رق مفهومیته مستقل و محکوم علیه و به اولمقلغه صالحدر و من اقطی معنای کلی ابتدائک جزئیات مخصوصه متعلقه سندن هر برینه متعلقانه حالات و تعریف احوالارینه آلات اولمق حیثیتندن موضوع اولدیغی جهته مفهومیته متقل و محکوم علیه و به اولمقلغه صالح اوله مز زیرا هر برلرینک قصداً ملحوظ اولسی لابددر تا که متعلق ایله کنیدی بیننده اعتبار نسبت جاری اوله بلکه بوجزئیاتک تعقلی انجق متعلقاتک

ذکر یله ممکن اوله بیلورکه حتی ملاحظه احوالنه آلت اوله سید شریف قدس سره
اشبو تفصیلات مسروده یه اشارتله فی لفظیله ظرفیت بیننده اولان فرقی ایضاحده
بورمشلردرکه لفظه ظرفیتک معناسی ظرفیت مطلقه وفی لفظنک معناسی مثلاً زید
فی الدار قولزده حصول زید ایله دار بیننده معتبره اولان ظرفیت مخصوصه در
بووجه اوزره معتبره اولان ظرفیت مخصوصه ایسه مخبریه و مخبرعنه یعنی محکوم به
و محکوم علیه اولمقلغه صالح اولمیوب لکن مطلق ظرفیت معناسی بونلره صالحدر
حاصلی ظرفیت مخصوصه در طرفته نسبت مأخوذه و حصول زید ایله دار بیننده
رابطه اولمی حیثیتندن معتبره اوله رق احد همانک آخرینه قیاس ایله ملاحظه سنه
مرآندر بوجهته مفهومیتده مستقله و حکمه صالحه دکلدر لکن مطلق ظرفیت هر نقدر
طرفینک اجمالاً تعقلنی مستلزم اولسه ده طرفین ایچون مرات ملاحظه و طرفینه
تبعیتله متعلقه اولمیوب بوجهتدنناشی مفهومیتده مستقله و حکمه صالحه در ۲
اشته بو بیان ایله معنی اوزره دلالتده لفظک و مفهومیتده معنائک مستقل و غیر
مستقل اولمرندن مرادندن عبارت اولدیغی نمایان اولمسیله برابر افراد اسمدن بولنان
ذو و فوق امثالی اسماء لازمه الاضافه نك دخی معنایه دلالتده استقلاً لیتلری
و بوجهته تقسیمدن منفهم اولان حدادات ایله حداسمک طردا و عکسا انتقاضدن
سلامتلی متبیین اولور زیرا اسماء مذکور ه نك معانیسی دخی مفهومیتده مستقله
اولان مفهومات کلیه و حد ذاتلرنده ملحوظه اوله رق متعلقاتلرنک ذکرینه حاجت
مس ایتمکسزین تبعا و اجمالاً تعقلنی لازمکلور ایسه ده فقط اسماء مذکور ه نك
وضعندن غرض متعلقات مخصوصه لری اولمسیله اشبو غرض وضعی یه مبنی
مفهوملرنده حین استعمالده متعلقات مخصوصه یه مضاف اوله رق استعماللری عادت
جاریه اقتضاسندن اولوب خصوصیات مذکور ه بی فهم ایچون ذکر و ایرادلرینه
لزوم کورنمشدر بوقسه متعلقات مخصوصه لرنک بوجهله لزوم ذکر ی اداتده
اولدیغی کبی اصل معنایی فهم ایچون دکلدر حاصلی اسماء مذکور ه غیر یسندده
اولمیوب بلکه کندی نفسلرنده معتبره اولان معنایرینه دلالتده و معانی مذکور ه مفهو
میتده مستقله اوله رق حداداتدن خارج و حد اسمده داخلدر عمر کاتبی اداتی یالکز
کندیلله اخبار صحیح اولمیان و کله بی یالکز کندیلله اخبار صحیح اولوب هیئت

۲ مصنف محقق حاشیه حواشی فحیه تهذیبیه تلخیص کلام و افاده زبده مرام ادوب دیمشدرکه
معنای حرفی ای امر ایله مشروطدرکه برسی حد ذاتده ملحوظ اولمیوب بلکه غیر نك ملاحظه سنه مرآت
اولقدر ایکنجیسی سیر ایله بصره بیننده اولان ابتدا کی معنای جزئی خاص اولمیدر هر نقدر حزقی اضافی دخی
اولور سه مجرد امر اول معنای حرفیه کفایت ایتسه ایدی کل کاتب کذا قولزده کل لفظنک حرف اولمی
لازمکلور دی کذلک مجرد امر ثانی کفایت ایله سیر ایله بصره بیننده اولان ابتدای مخصوصه اشارت
ایدیجی اولدیغی حالده هذا فرد من افراد ابتدا دیدیگر صورتده بوقولزده کی اسم اشارت حرف
اولور ایدی بونلر هر برلری ایسه باطلدر پس معنای حرفیه مجموعه امرین لازمدر (عبد الحمید)

وصیغه سیله ازمنه دن زمان معینه دلالت ایدن واسمی کندیلله اخبار صحیح اولوب
احد ازمنه یه دلالت ایتیمان لفظ اولقی اوزره تعریف ایتمشدر واشبو تعریفه کوره
افعال ناقصه دخی مخبریه اولمقلغه غیر صالح اولمسیله اداتدن اولقی لازمکله جکی
اعتراضنه صدد جوابده شارح افعال ناقصه نك اداتدن عدی غیر مستبعد اولدیغی
بیان ایله قومک اول باب قضایاده موضوع ایله محمول بیننده رابطه اداتدر دیو
ذکر ایدرک اداتی زید هو قائم امثالنده اولان هو کی غیر زمانیه ایله زید کان قائم
امثالنده اولان کان کی زمانیه یه تقسیم ایتلری افعال ناقصه بی اداتدن عدا بلد کیرینه
دلالت اولمسیله استدلال ایتمشدر بوندن هر نقدر اصطلاح قومک اصطلاح نجاهت عدم
مطابقتی لازمکلور ایسه ده مطابقت اصطلاحین ملتزم اولمیوب نظر نجات نفس لفظده
و نظر قوم معنی جهتندن لفظده اولمسیله بخینک حین تغایر جهتینده تطابق اصطلاحین
لازمکلمیه جکی اتیان ایتمشدر حاصلی مقصود نجات تصحیح الفاظ اولوب و افعال
ناقصه بی قد و سین و سوف لفظلریله نواصب و جواز مک دخولی و ضمائر و تاء تأنیث
سا کنه نك لحوقی و ماضی و مضارع و امر و نیه انقشامی کبی اکثر علامات و احوال
لفظیه ده تامه تسمیه اولنوب فاعلریله کلام تام اولان افعاله مشارک بولدقلری جهته
افعالدن عد ایتمشدر در قوم معانی افعال ناقصه بی کندیلله وحدها اخبار عدم صلاحیتده
معانی ادواته موافق بولمیریله هر نقدر زمانه دلالتده ادواتدن ممتاز ایسه ده بوجهته نظر
ایتمیرک ادواتده ادخال ایتمشدر و بعضلر اشبو امتیازه نظراً ثبوت اوزره
دلالتدنناشی کلمات وجودیه تسمیه قلمشدر سبیلکوتی مرحوم قومک زمانیه و غیر
زمانیه یه تقسیم ایلدکلی رابطه دن مراد لفظ اولان رابطه اولوب و قومک اشبو
نسبت حکمیه اوزره دال اولان لفظک ادات اولمسیله زعملی معنای غیر مستقل
اوزره دلالتندن ایچون اولدیغی سعیدیه دن روایتله بیان ایتمشدر

و عمر کاتبینک تعریفی ضرباده اولان الف و ضربوده اولان واو و ضربک ده اولان
کاف و غلامی ده اولان یا ضمائر متصله سی مخبریه اولمقلغه صالح اولدقلری جهته
اداتده دخول و اسمدن خروجیه منقض اوله رق صدد جوابده عدم صلاحیتی
نفس لفظ ایله مراد فنک عدم صلاحیتدن تعمیم ایدرک ضرباده الف هما معناسنه
و ضربوده واو هم و ضربک ده کاف انت و غلامی ده یا نا معناسنه اولوب اشبو مرادفات
کندیلله وحدها اخباره صالح اولمیریله اختیار تکلفه محتاج اولمشدر در تعریف
مصنف ایسه بو غباردن آزاده اولوب ضمائر مذکور ه معنایرینه دلالتده مستقلدر

قال رحمه الله (والمركب ان صح سکوت المتکلم علیه فقام اما خبری ان احتمال
الصدق والكذب او انشائی ان لم یحتمل والافناقص) و لفظ مرکب اگر متکلم
صحت سکوتنه کافی اولور سه مرکب نامدر و مرکب تامک متکلم صحت سکوتنه

کفایتی مثلا زید دینلوده سکوت اولنسه مخاطبک قائم و یا خود قاعد دینملکه
منتظر اولسی و حاصلی محکوم علیهک محکوم بهی و محکوم بهک محکوم علیهی طلب
و استدعای کبی مخاطبک منتظر اوله جغی لفظ آخری مستتبع و مستدعی اولیه رق
فائده نامیه بی افاده سندن عبارت اولوب یوقسه اصلا منتظر اولمز دیمک دکلدر
بوده زید قائم کبی فائده جدیدیه بی حاصل ایتمسندن و السماء فوقنا امشالی فائده
جدیده بی مفید اولماقندن اعمدر و مرکب تام ایکی به منقسم اولوب اگر مفهومی
حسبیه صدق و کذب محتمل اولورسه مرکب نام خبری و صدق و کذب محتمل
اولمز ایسه انشایدن مثلا زید قائم حلیه وان جثنی اگر مک شرطیه لری خبری
و ازید قائم استفهامیه سیله بعث لفظی انشایدن شویله که هر بر مرکب تامک جزئی
بیننده موجب صحت سکوت اوله جق حیثیه بر نسبت موجود اولوب بونسبت
ایسه احد جزئیک آخرینه تعلقندن عبارتدر و بو تعلق خبرده زید قائم وزید لیس
بقائم کبی ایجاب و سلب ایله و انشاده اگر مه کبی ایجاب و سلبک غیری طلب
امشالیله اولور ایمدی اشبو نسبت ایچون اگر احد ازمنه ثلثه ده مطابق
و غیر مطابق اولدیغی بر خارج بولورسه نسبت مذکور نك بو خارجه مطابقت
و غیر مطابقتی احتمالیله کلام صدق و کذب محتمل اوله رق خبر اولور و اگر
نسبتیچون بو خارج موجود اولزسه احتمال مذکور دن خالی اوله رق انشا اولور
مثلا زید قائم خبری قیامک زیده وقوع نسبتنه وزید لیس بقائم قوی عدم وقوعه
دلالت ایدر و ذهن متکلمده اولان نسبتدن قطع نظر فی نفس الامر زید ایله
قیام بیننده ایجاب و یا سلبا نسبتک وقوعی یعنی حقیقه زیدک قیام و یا خود عدم
قیامی ضروری اولدیغندن اشته نسبت خبریه ایچون مطابق و غیر مطابق
اوله جغی خارجدن مراد بو نسبت اولسیه اگر ذهن متکلمده حصولی کلامندن
منفهم اولان نسبت ایله اشبو نسبت خارجه دن ایکسی دخی ثبوتیه و یا خود
سلبیه اوله رق یکدیگره مطابق اولورسه صادق و احدهما ثبوتیه و آخر سلبیه
اولوبده یکدیگره مطابق اولزسه کاذبدر و مثلا ابیع دیوب و بونکله اخبار حالی بی
یعنی حال ابیع وقوعه جغی اخبارنی مراد ایلدیگک صورتده بو اخبار ایچون مطابقتی
قصدا یلدیگک بر خارجدن لازمدر که بوده لفظ آخرله خارجه حصول بیعدن عبارت
اوله رق اگر لفظ آخرله خارجه عقد بیع حاصل اولورسه خبر مذکور صادق و الا کاذب
اولور لکن انشا اولان مثلا بعث لفظی بونک خلاقی اوله رق مطابق و یا خود غیر مطابق
اوله جغی بر خارج موجود اولیوب بلکه بیع فی الحال بولفظ ایله حاصل و منعقددر
و انشا ایکی ضرب اولوب اول طلبدر که استفهام و امر و نهی و تمنی و ندا بوقسمنددر
و ثانی غیر طالب اولوب افعال مقاربه و افعال مدح و ذم و صیغ عقود و قسم و لعل

و رب و کم خبریه و افعال تعجب بوقسمنددر لعل ترجی ایچون اوله رق ترجیده طلب
اولدیغنی تصریح ایتمشدر در رب انشاء تقلیل و کم خبریه انشاء تکثیر ایچون اوله رق
مراد قلت و کثرتدن اخبار اولیوب مثلا کم رجل عندی قولندن مقصود استکثارددر
و تقسیدن مستبان اولدیغی وجهله خبرک صدق و کذب محتمل اولسیه تعریفنه
اگر خبر واقعه مطابق اولورسه کذب محتمل اولمز و اگر واقعه مطابق اولزسه صدقه
محتمل اولمز بوضوئیه افراد خبردن هیچ بری تعریفده داخل اولمز دیو وارد اولان
سؤاله شو وجهله جواب و برلشدر که احتمال صدق و کذب ایله مراد مجرد مفهوم
خبره نظرا احتمالدر و شک یوقدر که السماء فوقنا قولز نظر مزی مفهوم لفظه تجرید
ایدرك خارجه نظر ایتمدیگمز صورتده عندالعقل کذب محتمل اولور و کذاک اجتماع
تقیضین موجوددر قولز مجرد مفهومه نظرا صدقه محتملدر بوقدیرده محصل تقیض
اگر مرکب تام بحسب مفهومه صدق و کذب محتمل اولورسه خبر و الا انشادر دیمک
اولور و نظرك مفهوم مرکبه تجریدندن مراد خصوصیت متکلمدن و بلکه خصوصیت
مفهومی مدن قطع نظر ایله مفهومک محصل و ماهیت کلیه سنه نظر اولوب
بوضوئیه صدق و کذب شانندن اولیان متکلمک اخباریه سؤال وارد اولمز زیرا
بزخصوصیت متکلمدن قطع نظر ایدوبده او خبرک محصل مفهومی ملاحظه ایلسک
یابرشیئک برشی ایچون ثبوت و یا خود اوشیدن سلبندن عبارت بولورز بوايسه
عندالعقل صدق و کذب محتمل اوله جغی بی اشتباهدر و کذاک الكل اعظم من الجزء
امثالی طرفینیه بینلرنده اولان نسبتی حین تصورده عقلک جزم ایده جکی بدیهیات
عندالعقل اصلا کذب محتمل اولیوب بلکه عقل صدقیله جازم و امتناع کذیبیه حاکم
اولسیه ده سؤال وارد اولمز زیرا بوايسه بدیهیاتک خصوصیتندن نظری قطع
ایدوبده محصل مفهومات و ماهیاتنه نظر ایتدیگمز حیده یابرشیئک برشی ایچون ثبوت
و یا خود برشیدن تقیضی بولورز بوايسه بلا اشتباه عندالعقل صدق و کذب محتملدر
الحاصل خبر ماهیت مفهومه نظرا ماهیت مفهومک ماعداسندن و حتی خبرک
خصوصیت مفهومندن قطع نظرله عندالعقل صدق و کذب محتملدر بوقدیرده
اخبار باسر ها صدق و کذب محتمله اولدیغی جای اشکال دکلدر

تحقیقات سعديه دن اولدیغی اوزره جمیع اخبار من حیث اللفظ انجق صدقه دلالت
ایدر و اما کذب مدلول لفظی اولیوب بلکه مدلول لفظی اولان صدقک نقیضدر
و قومک خبر صدق و کذب محتملدر دیملرندن مراد صدق کبی کذب دخی مدلول
لفظ خبردر معناسی اولیوب بلکه مقصود لری خبر صدق اولدیغی حیثیتدن کذب محتملدر
یعنی مدلول لفظ ثابت اولما مسی عقلا متمنع دکل دیمکدن عبارتدر مثلا زید قائم

لفظی نفس الامرده قیامک زید ایچون ثبوتنه دال اولوب مدلول لفظ اشبو ثبوت قیامدر بو تقدیرده زیدک قیامی واقع ایسه مدلول لفظ تحقق ایدرک صادق اولور واکرواقع دکل ایسه مدلولی تخلف ایدرک کاذب اولمش اولور و بوجهله لفظدن مدلولنک تخلفی جائزدر زیرادلالت الفاظ وضعیه اولوب بردلالت عقلیه دن ایچون دکدرکه حتی مثلاً اثرک مؤثره دلالتی کبی استلزام عقلی ایلهدلیک مدلولی استلزامی اقتضا ایدرک لفظدن تخلفی مستحیل اولسون

صدق و کذب ایلهد کلام و متکلمدن ایکسی دخی متصف اوله رق صفت متکلم اولدقلمری صورتده صدق برشیدن علی ماهوبه اعلام و کذب برشیدن لاعلی ماهوبه اعلام اولمق اوزره مفسردر و تعریف خبرده بومعنایه حلی سید شریف عندنده غیر مرضیدر و صفت کلام اولدیغی صورتده بعضا صدق خبرک واقعیه مطابقتی و کذب عدم مطابقتیه و بعضا نسبتک واقعیه مطابقت و عدم مطابقتیه مفسر اولوب تفسیر اولده خبرو تعریف خبرده صدق و کذب مأخوذ اولدقلمری جهتله دوری موجب اوله جغندن سید شریف معنای ثانییه حلی اختیار ایلشدر و علامه سیلکوتینک تحقیق اوزره نسبتک واقعیه مطابقت و عدم مطابقتیه مراد نسبت ایقاعیه و انتزاعیه نلک یعنی متعلق ادراک اولان نسبتک حد ذاتنده طرفین بیننده اولان نسبتیه مطابقتدر کسرا یله مطابقت اولان نسبت و فتح ایلهد مطابقت اولان نسبت اعتبار حیثیتله متغیر اوله رق کندییه تعلق ادراک حیثیتندن کسرا یله مطابقت و نفس الامرده وحد ذاتنده طرفین بیننده واقعیه اولسی حیثیتندن مطابقتدر و مدلول خبر اشبو نسبت ذهنیه یعنی ایقاع و انتزاعدرکه وقوع و لاوقوعی ادراکدر و بعض عبارتنده مدلول خبر وقوع و لاوقوع معنا سنه نسبتدر دیو واقع اولمش ایسه ده مراد وقوع و لاوقوعک ذهنده حصولی حیثیتندن مدلول خبردر دیمک اولوب ننه ایقاع و انتزاعه رجوع ایدر شرح مفتاحده مبیندرکه برجهله خبریه ایراد اولندیغی حینده لاحاله بوجهله ذهن متکلمده حاصله و خبردن ذهن ساهعده مرسمه اوله جق نسبت تامه اوزره مشتمله اولور بوسورتده مدلول خبر حکم بمعنی ایقاع و الانتزاعیدر و یاخود حکم بمعنی الوقوع و لاوقوعیدر دیو نزاع لفظیدر زیرا وقوع و لاوقوع ذهنده حاصل اولملری حیثیتدن ایقاع و انتزاعک عینیدر و اگر لفظ مرکب اوزره متکلمک سکوتی صحیح اولمزه مرکب ناقصدر ۴ و عدم صحت سکوتدن مراد سکوتی تقدیرده متکلم حقیقه برشی تکلمنی قصد ایش ایسه ده عدول ایتدی دینک لاحق اولمیدرکه بوده لفظک فائده تامه یی عدم افاده سی جهتله مخاطبی استتباع لفظ آخره یعنی کلامنه بر لفظ آخر ضم ایدرک اکالنه منتظر قلمدن نشئت ایلر مثلاً مرکب لفظی اوله رق

(۴) عدم صحت سکوتدن مراد سکوتی تقدیرنده اهل عرف ایچون تخطئه و قصوره نسبت ایتکه مجال بولمقدرد (ع)

زید العالم و اضافی اوله رق غلام زید و شرطی اوله رق ان جئتنی و موصولی اوله رق الذی معنا غدا قولارنده بومقدار ایلهد سکوت متکلم صحیح اوله میوب مخاطب لفظ آخرک انضمامیه اکالنه منتظر اوله جغندن مرکب ناقصدر

قال رحمه الله (وکل من المفرد والمركب ان استعمال فيما وضعه في اصطلاح الخطاب حقيقة اوفى لازمه مع جواز ارادته فكناية والافع العلاقة المعبرة بينه وبين المراد مجاز وبدونها غلط ولا بدالكناية والمجاز من قرينة تدل على المراد) حاشیه ده بیانی وجهله کتب منطق اشبو ابخات حقیقت و مجازدن خالی اولدیغی حالده مصنف مرحومک مقدمه ده بومباحثک تفصیلنه تعرض ایلسی فن مذکورده جریان ایدن افاده واستفاده نک چوق دفعه مباحث مذکوریه توقفتدن ایچوند زبرا اهل فنک مباحث الفاظه تعرضلری اشبو توقفتدن نشئت ایتشیکن ماعداسنه تعرض ایدوبده بویحی ترک ایلر ایچون بروجه اولدیغی غیر خفیدر اشته مصنفک سبب تعرضنی بیانده اولان کلامی بوندن عبارت اولوب فقط جالب دقتدر زیرا قومک کتابلرینه درج ایلدکلمری مباحث الفاظ اهل عرفیه اتباع طریقیه اولیه رق کندی اصول و مسلک لرینه توفیقاً اخذ و اختراع ایلدکر مباحث مخصوصه دن عبارتدر مصنفک علاوة ارادنه لزوم کورمش اولدیغی مباحث ایه علم بلاغنده بحث اولنان مسائلک عینی اوله رق قومک ایراد ایلدکلمری مباحثه قیاس اولنه من حاصلی قوم الفاظه دائر ایراد ایلدکلمری مباحثک بعض اصطلاحات و اعتباراتنده اهل عرفیه تابع اولدقلمری جهتله بونلردن بحث ایتلمری تحت احتیاجده اوله رق بجادر بوقسه حاشیه ده بیانی وجهله مجرد افاده واستفاده نک توقفتنه بنای بحث ایدمک لازمکسه بوبابده علوم سائرده دن دخی پک چوق شیلره توقف بی اشتباه اوله رق انلره دخی تعرض ایتمک اقتضا ایدر ایدی خلاصه شو مباحثده اولان فوائدک اعترافیه برابر نامحل اولدیغی غیر منکردر خصوصیه حقیقت و مجازده اولان مذهب قوم ایراد اولنان مسالک اهل عربیه یه تمامیه موافق اولیه رق تضمن و التزام منطقین عندنده حقیقت و غیر بلری عندنده مجاز اولدیغی تحقیقات سابقه دن معلوم اولمشدر بناء علیه مصنف بورالرینی تقریق و تمیز ایدر چک بر طریق ایلهد سرده مباحث بیورمش اولسه لر ایدی لله دره دماسنه تمامیه مظهر اولور لر ایدی

یعنی لفظ مفرد و مرکبدن هر برسی من جهة الاستعمال حقیقت و کنایه و مجاز و غلط اقسام اربعه سنه منقسم اوله رق اگر لفظ اصطلاح مخاطبده موضوع لهی اولان معناده استعمال اولنورسه حقیقت لغویه در مثلاً مکالمه اصطلاح لغوی اوزره جریان ایدرکن صلات لفظی اطلاق و ایراد اولنوبده دعا معنای مراد اولنسه چونکه لفظ صلاتک معنای موضوع له لغویسی دعا اولسیله معنای مذکورده استعمالی

حقیقتدر و كذلك تخاطب اصطلاح شرعی اوزره جریان ایدرکن لفظ مذکور ابرار
ایدیلوبده ارکان مخصوصه معناسی مراد اولسه چونکه لفظ مذکورک معنای
موضوع له شرعیسی ارکان مخصوصه اولدیغی جهتله معنای مذکورده
استعمالی بنه حقیقتدر

واکر لفظ معنای موضوع لهنک جواز اراده سیله برابر ماوضع لهنک لازمده
استعمال اولنورسه کنایه تسمیه قلنور مثلاً فلان طویل النجاد دینلوب طویل
القامه معنای لازم قربی و عریض الوساده دینلوب عریض القفا اولق و ساطتیه حق
و بلاهت معنای بعیدی مراد اولنور چونکه بندسیفی دراز اولق طول قامتی مستلزمدر
و وساده سی عریضه اولق قفاسی عریض اولسنی و بوايسه شهادت تجاریب ایل
صاحبنک حق و بلاهتنی مستلزم اوله رق عریض الوساده لفظی بالواسطه معنای
بلاهنی مستلزم اولور بونکله برابر اصل معنای موضوع لهلرینک یعنی فی نفس
الامر نجاتی طویل و وساده سی عریضه اولق معنارینک دخی افاده سی مقصود
اولق جائز اوله رق مجاز کی معنای اصلینک اراده سنه مانع اوله حق برقرینه
موجود دکدر و خفی اولسه و نکه اهل عربیه بوباده لزوم ایله فی الجملة لزوم مراد
ایدرک کلی و جزئی و عقلی و عرفی اولقدن تعمیم ایتشدر

واکر لفظنه معنای موضوع لهنده و نهده موضوع لهنک جواز اراده سیله
برابر لازم موضوع لهنده استعمال اولنورسه یعنی استعمالی بوايکی وجهله
اولیوب بلکه معنای موضوع لهی اراده دن صرف و منع ایده جک قرینه موجود
اولورایسه بده ایکی به منقسم اوله رق اکر معنای موضوع له ایله معنای مراد
بیننده برعلاقه معتبره بولنورایسه مجاز و علاقه معتبره موجود اولمزایسه غلطدر
مثلاً قرار مجلس دینلوبده اهل مجلسک قرارنی افاده ایتک حلول علاقه سیله مجاز و مثلاً
کتابه اشارتله خذ هذا الفرس دینلسه کتاب ایله فرس بیننده علاقه معینه اولما سیله
غلطدر و بعضاً مجاز کنایه ایله مجاز قسیمیندن عام اوله رق اطلاق و استعمال اولنور
و کنایه ایله مجاز ایچون معنای مرادی افصاح و اعلام ایده جک برقرینه نک وجودی
لابددر و مجازده اشبو معنای مراده دال اوله حق قرینه ایله برابر برده معنای
موضوع لهدن صارف اوله حق برقرینه بولنسی مقتضیدر شوقدرکه کرک لفظ
و کرک ساثر هر نه ایسه برشیئک هم قرینه محکمه و هم قرینه صارفه اولسی یعنی
شیء واحد اشبو ایکی وظیفه بیده تحمل ایده بیلسی جائزدر

قال رحمه الله (و المجاز ان كان بغير علاقة المشابهة مثل الحلول والاستعداد والسببية
والجوار والعموم والخصوص والمظهرية وغيرها فجاز مرسل كاستعمال اليد

فی النعمة والجملة الخبرية فی معنى الانشاء وبالعكس (و مجازده علاقۀ معتبره نک لزوم
وجودی بیان سابقدن معلوم اولوب مجازک صحتی اشبو علاقۀ معتبره ایل
تحقق ایدر بده معنای موضوع لهدن معنای مراده انتقال کنایه صحیح اولان
مناسبت مخصوصه در و بو علاقۀ واسطه سیله مجاز ایکی به منقسم اوله رق برقرینه
مجاز مرسل و دیگرینه استعاره اطلاق ایدلشدر ایمدی مجاز اکر مشابهنک غیر
برعلاقه ایله اولورسه مجاز مرسلدر و انواع علاقۀ حلول و استعداد و سببیت
و جوار و عموم و خصوص و مظهریت و ساثره دن عبارت اوله رق سماعیدر
مثلاً یدلفظنی نعمته و جلۀ خبریه بی انشاده و انشائی بی خبرده استعمال مجاز
مرسلدر و ائمه ادب اطلاق مجازیده نوع علاقۀ نک منقول و مسموع اولسنه قائل
اولوب فقط آحاد و جزئیاتنک مسموع اولما سنده توقف ایتما شلدر مثلاً اسم سبیک
مسبب اوزره عربدن ثبوت اطلاق واجب اولوب لکن اشبو نوعک جزئیاتندن
مثلاً غیشک نبات اوزره اطلاق مسموع اولق واجب دکدر حاصلی ایکی شی
بیننده انواعی عربدن مسموع و مضبوط اولان علاقۀ دن بریسی موجود اولدجه دیگر
برنوع علاقۀ اختراعیه احدهمایه موضوع اولان لفظک مجازاً آخرنده استعمالی جائز
اولیوب فقط علاقۀ معتبره دن برنوعنک جزئیسی ایکی شی بیننده موجود اولسه
بلا توقف احدهمانک لفظ موضوعی آخره اطلاق اولنقدۀ بواطلاقت عینیه مسموع
اولسنه محتاج اولنر و مجاز وضع نوعی ایله موضوع اولوب وضع شخصی ایله
موضوع دکدر دیملرندن مراد دخی بومعنادر

انواع علاقۀ معتبره کثیره اولوب بکرمی بشه قدر ترقیسی محلنده میندر (۴)
بوچله دن مصنفک بیان ایدلیکی انواع علاقۀ دن بریسی حلولدرکه فی رحمة الله
وفلیدع نادیه قول شریفلری بوقیلدن اوله رق اولده جنت محل رحمت اولسیله
حالات ذکریه محل مراد ایدلشدر و ثانیده نادی مجلس معناسنه اولوب مراد اهل
مجلس اوله رق محلات ذکریه حال مراد ایدلشدر و ثانی استعداد اولوب مثلاً
اراقۀ خمر معناسنه صب مسکر استعمالی بوقیلدنر شویله که هر نقدر دوکلان
خمرنه ماضی و نه مستقبلده بالفعل سکر ایله متصف دکل ایسه ده بالقوه و من جهة
الاستعداد اسکار ایله متصفدر

و ثالث سببیت اولوب رعینا الغيث وامطرت السماء نباتاً قوللری بوقیلدنرکه
رعی ایدیلان غيث و مطر اولیوب بلکه غيث سیله حاصل اولان نبات اولسیله

(۴) انواع علاقۀ طریق بسطه بکرمی سکره قدر ترقی ایدوب طریق قبض ایله طقوز و پاسکوز و پاش
و پایی و پاره قدر تنزل ایدلیکی محلنده میندر (عندالجمید)

ذکر سبب و اراده مسبب و ثانیه سمانک اطار و انزال ایلدیک نبت اولیوب
بلکه سبب حصول نبت اولان مطر اولسیله ذکر سبب و اراده مسبب و رابع
جوار اولوب صبر الراهیه قولری بوقیلدن اوله رق مراد مزاده در یعنی صوقریه سی
معنا سنه اولان مزاده محله قریه طاشیان حیوانه موضوع راویه لفظی استعمال
اولمشدر بومقامده مجاورتله مراد ایکی شیئک بر محله و یا خود ایکی محل و یا حیر
مقارینده بولمشدر و خامس عموم و خصوص اوله رق مثلاً دابة الامیر و فرس
العیر بوقیلدن شویله که دابة ارضه دب و سیریدن حیوانانک عمومیه موضوع
اوله رق امیرک فرسی معنای خصوصیه استعمال اولمشدر کذلک عیر یعنی
قافله ده بغل و حمار و سائر موجود اولدیغی حالده بولردن اسم خاص اولان
لفظ فرس عمومیه اطلاق ایلمشدر فقط اشو عموم و خصوص علاقه سنه علم بیانده
ایضاحات مهمه اولوب اراده محل مساعد اولماسیله مراجعت اقتضایدر و سادس
مظهریت اولوب مثلاً بدالله فوق ایدیهم قول شریفنده یدلفظی ظهوری اکثریدایله
اولان قهر و غلبه معنا سنه استعمال اولمشدر مصنفک مجاز مرسل ایچون ایراد ایلدیک
مثالیندن یدلفظنک نعمته استعمالی مجاز مرسل فردی تمثیل اولوب جارحه
مخصوصیه موضوع اولان یدلفظی نعمت معنا سنه استعمال اوله رق فلان کثیر
الایادی دینلور شویله که یددن صدورایله منع علیه و صول نعمتک شاندن اولسیله جارحه
مخصوصیه نعمت ایچون علت فاعلیه و نعمت یدایله ظاهر اولدیغندن یدنعمت ایچون علت
صوریه منزله سنه در بوجهته لفظ مذکورک نعمت اوزره اطلاق علت فاعلیه و صوریه
منزله سنه اولان شیئی معلول اوزره اطلاق قبیلندن در وجهه خبریه نیک معنای انشاده
و انشائی نیک خبرده استعمالی مجاز مرکبه مثالدر مثلاً بر ذلک تقوایه و فقیه ایچون دما
محلنده ماضی صیغه سیله و فک الله للتقوی دینلسی و عبدک مولاسنه بر مقدار طرفه عطف
نظر ایتسنی موقع طلبده صیغه امر ایتساندن تأدب ایدرک نظر المولی الی ساعه
دیمی و شاعرک هوا ی مع الکرک الیمینین مصعد قول خبریسنی هجر و فراق
حبیبه سندن اظهار نخرن و تحسیرده استعمال ایلسی خبری انشاده و من کذب علی فلیتبوأ
مقعده من النار حدیث شریفنده فلیتبوأ صیغه امر نیک یتبوء معنای مضارعنده
ایرادی لفظ انشایی خبرده استعمال اوله رق مجاز مرکبدر

وبعضاً حقیقت و مجاز لفظک اسنادنده اوله رق حقیقت عقلیه و مجاز عقلی دینلور
شویله که فعل و یا خود معنای فعلی ظاهراً عند المتکلم ماهولهنه اسناد حقیقت عقلیه
وماهولهی اولیان ملاسنه اسناد مجاز عقلیدر مثلاً شخص موحداک انبت الله
البقل قولنده انبائی جناب حقه مسند قلمی حقیقت و انبت الربیع البقل قولنده
انبائی وقت ربیع اسنادی مجازدر

وبعضاً مجاز لفظده زیاده و نقصان بولنق اعتبارایله معتبر اوله رق بوقسمه مجاز فی
الاعراب اطلاق ایشلدر در مثلاً لیس کئله شیء نظم شریفنک لیس مثله شیء محلنده
کاف زیاده سیله و واسئل القرية نظم جلیلنک واسئل اهل القرية محلنده لفظ اهلاک
تقیصیه و رودی مجاز فی الاعراب عدا ایلمشدر

قال رحمه الله (والافاستعارة اما فی المركب وتسمى استعارة تمثيلية کاستعمال الامثال
المضروبة فی اشباه معانیها) واکر مجاز مشابهنک غیری علاقه ایله اولیوبده
مشابهنله اولوسه بوقسم مجازه استعاره اطلاق اولنور مشابهنک ایکی شیئک
بروصفده اشتراکیدر و ارکان تشبیه طرفین ایله وجه شبه و ادات تشبیهدن عبارت
اوله رق اگر تشبیه ارکان مذکورده دن یا لکز تصریح طرفین ایله اولورسه تشبیه
بلیغ تعبیر اوله رق نه بصورتده و نه ده طرفینک تصریحیه برابروجه و اداتدن بری
و یا خود ایکیسی تصریح قلندیغی تقدیرده مجاز اولیوب بلکه افراد حقیقتندر
مثلاً استریداسد دینلسون و استرید کالاسد و یا خودزید کالاحد فی الشجاعة
دینلسون بولرک جله سی مجرد زیدی شجاعنده حیوان مفترسه تشبیهدن عبارت
اوله رق لفظ معنای موضوع لهنک غیریده مستعمل اولماسیله حقیقت واکر یا لکز
احد طرفینک تصریحیه اولورسه استعاره در استعاره ده یامر کیده اولوب بصورتده
استعاره تمثیلیه تسمیه اولنور مثلاً ضرب امثالدن اولان الفاظی معانیسنه تشبیه
اولان شیلرده استعمال ایتک استعاره تمثیلیه در

تمثیلیه تعبیر اولنان مجاز مرکب متعدددن مترعه اولان صورتیندن برینی آخرینه
تشبیه ایله بعده صورت مشبهه بی صورت مشبهه بها جنسندن ادعا ایدرک بالمطابقه
صورت مشبهه بها اوزره دال اولان لفظی صورت مشبهه اوزره اطلاقدن عبارتدر
مثلاً بر امرده متردد اولان کسنه به تقدم رجلا و تأخر آخری و مثلاً قبل الطلب بر شیئی
ضایع ایدن شخصه بالصیف ضیعت الین دینلک استعاره تمثیلیه در

شویله که مثال اول خلافت حضرت شاه ولایتده تلقی بیعتده اولان ترددندن ناشی
جانب معاویه به اشعار بیورلشدر معنای موضوع لهی بر شخصک بر امره ذهاب
ایچون کاه قصدمشی ایله بر خطوه تخطی و کاه بوقصدندن نکول ایله ایاغنی کروییه
آله رق تردد کو ستر مسندن مترعه اولان هیئت اولوب بولفظ ضرب امثالدن اوله رق
بطریق الاستعاره بر شخصک بر خصوص ایچون کاه توجه و کاه عدول ایتسندن
مترعه اولان هیئنده استعمال اولنور که مبناسی هیئت ثانییه بی هیئت اولیه تشبیهدر
و بیلنرنده وجه شبه احد امرینی ترجیح ایده بیه رک کاه اقدام و کاه اجرام اولوب
بو حال هر ایکی صورتده موجوددر و حاصلی بو استعاره واسطه سیله کندوسنده
تقدیم و تأخیر رجل موجود اولیان رجل مترده خصوص فلانیه متردد و اویورسکر

معناسنی بیان مقامنده ایاغیزی کاه ایلر و اتوب و کاه چکیور سکر دینلور
ولفظ ثانی عمرو بن عدسک وقت صیفده مفر قتلری واقع اولان مطلقه سی طرفندن
طلب این حقنده وقوع و اولان استند عابی رد ایدیلدیکی جواب اولوب بر سید نشانی
وقتیله اضاعه ایدوب الدن چیقارمش اولدیغی بر شیئی طلب ایدن هر بر کسته حقنده
ایراد اولنور ضرب امثال عربدندر و مثل غرابتی حامل اولمسیله شانه اعتیایه
صالح اوله جق حال وقصه و صفت ایچون استعاره اولمق مرعیدر و تذکیر و تائیت
امثالی تعبیراتی مضربنه نظراً تغییر اولمیب، موردنه توفیقاً هر تصور تله واقع اولمش
ایسه اولوجهله ابقایه مثلاً مثل مذکور برر جلاک حال و شاننده ضرب و ایراد ایدلسه
ینه اصلنه اتباعاضیعت لفظنده تانک کسرنه اعتیایه اولنور

قال رحمه الله (واما في المفرد المصرح به في الكلام وتسمى استعارة مصرحة اما اصلية
ان كانت في الاسماء الجامدة والمصادر ولو في ضمن المشتقات كالاسد في الرجل الشجاع
والقتل في الضرب الشديد) ویاخود استعاره لفظ مفردده اولوب بوده ایکی قسمدر
زیر استعار اولان لفظ مشبه به یا کلامده صریحاً مذکور اوله رق بو صورتده استعاره
مصرحه تسمیه اولنور

استعاره مصرحه دخی ایکی قسمده منقسم اوله رق اگر اسماء جامده ایله مصداقده
اولورسه و لو ضمن مشتقاتده اولسه دخی اصلیه تسمیه قلنور مثلاً اسد لفظ
جامدنک رجل شجاعده و صراحة و یاخود لفظ قاتلک ضارب ایچون استعاره سی
ضمننده قتل مصدرینک ضرب شدید معناسنده استعمالی استعاره اصلیه در
شویله که اولده رجل شجاع جرأته حیوان مفترسه تشبیه و حیوان مفترس جنسندن
ادما اولنه رق حیوان مفترسه موضوع اولان لفظ اسد رجل شجاعده استعمال
اولنه رق رأیت اسداً فی الحمام دینلوب جامده بر شخص شجاع کورددم معناسی
مراد اولنور ثانی دخی بو وجهله اوله رق ایکیسی دخی استعاره مصرحه
اصلیه در (۶)

(۶) خفی اولسونکه استعاره اعلام تخصیصده اوج مذهب واردر اولیکی جمهور مذهبدر که آنره کوره
اعلام تخصیص استعاره ید صالحدر

پس بو مذهب کوره صفت ایله مشهور اولمیان اعلام تخصیصده استعاره تحقیق ایلر ایکنجی مذهب
سید شریف قدس سره مذهبی درکه اکا کوره مشبه بهک عینی اولمقانی ادعا اعتبار ایله کرک بر صفت
ایله مشهور اولسون کرک اولسون اعلام تخصیصده بلاتأویل استعاره جریان ایدر لکن مذهب جمهور
استعارات مصرحه سائرده موافق اوله رق دعوی جنسیتده معنی اولوب مذهب شریف ایسه استعارات
سائرده مخالف اوله رق ادعای عینیتده مبتنی اولمق مذهب جمهور مناسب کور لمشدور اوچنجه مذهب
عصام الدین مذهبدر که اکا کوره اعلام تخصیص بر وصف ایله مشهور اولور ایسه مشتق ایله تأویل
اولمق اشارتده استعاره تبعیه جریان ایدر نه کیم اطولده بو وجه تصریح ایلشدور لکن بو مذهب
ارباب تحقیق وقتنده مرجوح و مقدوح اولدیغی مفصلاتده میندر (عبدالحمد)

و خفی اولسونکه اعلام تخصیصده استعاره ید غیر صالحدر زیرا استعاره مشبهک
افراد مشبه بهی متعارف و غیر متعارف اوله رق ایکی قسم قلمق طریقیه جنس مشبه
بهده ادخالنی اقتضا ایدوب بو ایسه علمده ممکن اوله مر چونکه مقتضای علم
تشخیص و منع اشتراک و مقتضای جنس عموم و تناول افراد اولمسیله علمیت و جنسیت بیننده
تحقیق مناسقات غیر خقیدر شوقدر وارکه اگر علم مثلاً حاتم امثالی بر وصف ایله
اشتهار دیناشی نوع و صفتی متضمن اولورسه اولحینه استعاره ید کسب صلاحیت
ایدر شویله که مثلاً رجل شجاع ایچون استعاره اولنان لفظ اسد کرک متعارف و کرک
غیر متعارف مطلقاً شجاع ایچون وضع اولمش حکمنده اعتبار و تأویل قلندیغی
مثلاً لفظ حاتم دخی کائن کرک قبیل طیدن رجل معهود و مشهور اولسون و کرکسه
رجل مر قومک غیر سی اولسون مطلقاً جواد ایچون وضع ایدلمش بر لفظ اولمق اوزره
اعتبار و تأویل اولنه رق بو تأویل ایله حاتم فرد متعارف معهود اولان حاتم طائی ایله
فرد غیر متعارف اولان من یتصف بالجوده تناول اولوب لکن غیر متعارفده استعمالی
موضوع لهنک غیر یده استعمال اوله رق استعاره اولور و رأیت اليوم حاتماً دینلوب
بر شخص سخی رؤیت ایددم معناسی مراد اولنور و حاصلی علم اولان لفظ بو
تأویل دیناشی علمی اولدیغی شخصک شهرت بولدیغی صفت ایله متصف اولان هر فرد
ایچون اطلاقه صالح اوله رق کثیرین اوزره صادق اولوب اسم جنس منزله سنه
تنزل ایدر

قال رحمه الله (و تتبعية ان كانت في المشتقات والحروف كنادی في معنى ينادی
والقاتل في الضارب الشديد بتبعية استعمال احد المصدرين في الآخر وكلام
الغرض في الغاية الجزئية بتبعية استعمال مطلق الغرض في مطلق الغاية) ویاخود
استعاره مصرحه اگر مشتقات و حروفده اولورسه تبعیه در مشتقاتن مراد
فعل و اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبهه و افعال تفضیل و اسم زمان و مکان
و اسم آلت اولوب بونلرده جریان استعاره ابتداء مصدر لرنده اجرای استعاره
اصلیه تبعیه در زیرا اعتماد استعاره تشبیه اوزره اولوب تشبیه ایسه مشبهک
وجه شبهله موصوف و یاخود وجه شبهله مشبه به مشارک اولسونی اقتضا ایلر
و موصوفیه انجق حقایق یعنی امور متقرره ثابت صالحو اولوب مفهوم افعالده
ایسه امور متقرره ثابتدن اولمیان زمان داخل اوله رق مفهوم صفاته دخی زمان
عارض اولمسیله معانی افعال و صفات متجده و غیر متقرره در بناء علیه اشبو
افعال و صفاتده اجرای استعاره نك مصدر لرینه تبعیتی ضرور یدرو اسم زمان و مکان
وسائر مشتقات مذکورده مقصود اهم ذات ایله قائم اولان معنی اولوب ذات
اولدیغی یعنی مثلاً بلغنا مقتل فلان قتلدن مقصود بالبیان ذات مکان اولوب

بلکه انکه قائم اولان معنای قتل ایدوکی جهتله لایق اولان بونلرده دخی استعاره نك معنای قائم بالذات اولان قتل و امثالنده اجرا اولنمیدر

حروف دخی غیرده اولان معنایه دال اوله رق فی نفسه معنایه دلالتی اولماسیله موصوفیه صالح اولدیغندن ایچون حروفده اولان استعاره دخی ابتداء متعلق اولدقلى معنای مطلقه بینده اجرای استعاره به تبعیتله در

ایمدی مثلاً نادى صیغه ماضیسنك ینادی معنای مضارعنده و قاتل لفظنك ضارب شدید معناسنده استعمالاری ندا فی المستقبلی تحقق وقوعه ندا فی الماضی به وضرب شدید تأثیرده قتل تشبیه و جنسندن ادعا ایدرك ندا فی الماضی ایله قتل موضوع اولان لفظلری عدیلر ایچون استعاره اصلیه اولوب بونلره تبعیتله نادى صیغه ماضیسنك ینادی معنای مضارعنده و لفظ قاتلك ضارب شدید معناسنده استعمالاری تبعیه در

و چونکه مشتقات وضع ماده و وضع هیئتندن عبارت اولان وضعینی حامل اولسیله فعلده اولان استعاره هیئتنده اولان استعاره به تابع اوله رق نادى ایچون مصدر ضمنی اولان نداء ماضینك نداء مستقبل ایچون استعاره سی نادى فعلنك مستقبل ایچون استعاره سی استتباع ایدر و قصور مشتقاتده اولان استعاره مادهده اولان استعاره به تابع اوله رق قاتل لفظنك ضامننده اولان قتل مصدرینك ضرب شدید ایچون استعاره سی لفظ قاتلك ضارب شدید ایچون استعاره سی مستتبع اولور

و حروفده اولان استعاره فالتقطه آل فرعون لیكون لهم عدو او حزناً قول شریفنده واقع لیكون لفظنده اولان لام غرضك مطلق غرضك مطلق غایت معناسنده استعمالده تبعیتله غایت جزئیده استعمال اولنسی کبیر شو یله که آل فرعونك حضرت موسی علیه السلامی اخذ و التقاطلری عداوت و حزن ایچون اولمیوب بلکه محبت و تبی ایچون اولسیله لام مذکورك معنای موضوع لهی اولان غرض وعلیه حلی موافق مقام اولمیوب و چونکه حروفده اصالة اجرای استعاره ممکن اوله میه جنجی تحقیقات سابقه دن معلوم اولدیغندن ابتداء عرض مطلق ایله غایت مطلقه بینده اجرای استعاره اصلیه ایله بواسطه استعاره به تبعیتله غرض وعلیت معناسنه موضوع اولان لام مذکور غایت جزئیده استعمال اولنمش اولور و حاصل کلام حضرت موسی علیه السلامك انلر ایچون عدو و حزن اولسی غایت مرتبة التقاطلری اولدیغنی افاده ایدر

قال رحمه الله (و اما فی المفرد المرموز الیه فی الکلام باثبات لازمه للمشبه و تسمی

استعاره مکنیه کلفظ المتکلم المستعمل فی الحال فی قواهم نطقت الحال حیث شبه الحال بالمتکلم بقریة اثبات النطق لها و هذه القرينة تسمى استعاره تخيلية) و یاخود مجاز مصرح به اولمیوب بلکه کلامده کندیه رمز و اشارت اولنان مفردده اولور و بوجهله کلامده مرموز الیه اولسی او مفردك لوزمندن برشینك مشبهه اثبات اولنسی طریقله اولوب بواسطه استعاره به مکنیه و استعاره بالکنایه تسمیه قلنور

اشبو استعاره مکنیه نك تشخیص معناسنده آراء ائمه علم بیان متخالقه اوله رق انجیق کلام سلفده مذکور اولان معنای صحیحی مستعار اولان لفظ مشبهه بهك ذکر به تصریح اولنمیوب بلکه مستعار اوزره دال اولان ردیف و لازمك ذکر به اکتفا اولنمیدر مثلاً نطقت الحال قوللرنده نطق صفت متکلم اوله رق حقیقه حال ناطق اوله میه جفندن لفظ متکلمك حال معناسنه استعاره ایدلمش اولدیغنی ا کلا شمسیه و فقط مستعار اولان لفظ متکلم مصرح و ملفوظ اولماسیله استعاره دن بوقسمه استعاره مکنیه دیناشدر شو یله که حاله نطق اثباتی قرینه سیله حال ذهنده متکلمه تشبیه و متکلم جنسندن ادعا اولنهرق لفظ متکلم حال ایچون استعاره قلندقدنصکره مستعار اولان لفظ متکلمك ذکرى تصریح اولنمیه رق لازم متکلم اولان لفظنك ذکر و حاله اثبات و اسنادیه اکتفا اولنمشدر و بوجهله حاله اثبات نطق اشبو استعاره مطویه فی الذهن ایچون قرینه اولوب و اشبو قرینه مکنیه استعاره تخیلییه ایله تسمیه ایدلمشدر و بوجهله بلغانك شیء مستعارى ذکر اینه یه رك سکوت ایدوب بعده روادف مستعاردن برشینك ذکر به مستعاره رمز و اشارت و مکان مستعاره تنبیهلری بلاغتك اسرار و لطافتنددر و الحاصل مجاز اولان لفظ متکلم اوله رق معنای مقصود حال اولسیله لفظ حال معنای حقیقه قنده مستعملدر و لفظ مستعار اولان متکلمده بوجهله جریان استعاره به دایل اولان نطقت لفظی دخی مذهب مختار اوزره معنای موضوع لهنده مستعمل اوله رق حقیقت لغویه اولوب فقط حال ایچون اثباتی مجاز عقلی اولسیله استعاره تخیلییه تسمیه اولنمشدر

مصنفك حاشیه ده بیانی وجهله مذهب سکا کیده مستعار کلامده مصرح اولان لفظ مشبهه درکه مثلاً ذکر اولنان مثالده کائن لفظ حالدر و بونی مشبهه بهك افرادنی متعارف و غیر متعارف اوله رق ایکی قسم اعتبار یله حالی متکلم غیر متعارفده استعمال بنا ایلشدر لکن لفظ حال استعاره دکل مجاز یله اولمیوب معنای موضوع لهنده مستعمل حقیقت اولسیله رد ایدلمشدر و مذهب خطیب استعاره مکنیه نك نفسه مضمر تشبیه اولسندن عبارت اولوب مثال مذکورده حالی شخص متکلمه تشبیهدر انجیق تشبیه معنای قائم

بالذهن او اوب استعاره ايسه لفظ قبيلندن اولسييله بودخی مذهب غير منصوردر حاصلی مذهب منصور سلفده لفظ استعاره نذر مصرح به دكاسه ده مثال مذکورده واقع نطق لفظی کبی ملايمات مشبه بدن بر ملايمك ذكری دلالتیه اکتفا اولمشدر بومذهب اوزرینه دخی خیلوجه مقالات اولهرق تفصیلاتی علم بیانده مبسوطدر

قال رحمه الله (ثم اللفظ المفردان تعدد معناده الموضوع له في اصطلاح واحد مشترك اوفي اصطلاحين بان ينقل من احدهما الى الآخر لمناسبة بينهما فتقول ينسب الى الناقل من العرف العام والخاص والالمناسبة فرجل والا فمختص) مطلق مفردايچون تقسيم آخردر ايمدی لفظ مفردك اكر اصطلاح واحده معنای موضوع لهی تعدد ايدوبده ايکی ودها زياده معنای ايچون وضع اولشمس اولورسه لفظ مذکورك اشبو معنای موضوعه سی بینده اشتراكندناشی لفظ مشترك تسميه اولنور مثلا عين لفظ مفردی لغته باصره وشمس معنیينه موضوع اولهرق بوايکی معنی بینده اشتراکی جهتيله لفظ مشتركدر ولفظ مشترك وضعی معنیيندن هر بریسنده بنفسه دلالت ايتك اوزره اولوب هر نذر واحد معینه دلالتی وجود قرينه به محتاج ايسه ده بواحتیاج عارضه اشتراكندناشی دفع مزاجه ايچون اولسييله لفظك بنفسه معنیينه دلالت ايچون تعینينه منافی دكلدر واشبو لفظ مشترك عكسی اولهرق برمعنده مشترك اولان ايت واسد لفظلری امثاله مترادف اطلاق اولنور واکر لفظ مفردك معنای موضوع لهی اصطلاحينه تعدد ايدرك بر اصطلاحده برمعنایه موضوع اولان لفظ ديكر اصطلاحده معنای آخره نقل اولنور وبوده معنیين بینده اولان مناسبندن ايچون اولورسه منقول تسميه سيله ناقلنه نسبت اولنور يعنی ناقلی شرع ايسه منقول شرعی وعرف عام ايسه منقول عرفی وناقلی اصطلاحات فنونده اولديغی کبی عرف خاص ايسه منقول اصطلاحی دینلور مثلا دابه لفظی اصل لغته ارض اوزره دب وسیرايدن هر بر حیوانه شامل معنایه موضوع اولوب عرف عامده معنای دييب مناسبتيله موضوع لهك بعض افرادنده تغليب اولنهرق فرسه نقل ايدلشدر وكذلك فعل لفظی فاعلندن صدورايدن اكل وشرب وضرب امثالی ايچون موضوع اولهرق اصطلاح نجاتده ككه دن قسم معلومه نقل اولمشدر كذلك لغته دعامعنايه موضوع اولان لفظ صلات عرف شرعه دعایي مشتمل اولان ارکان مخصوصه به منقولدر ايمدی منقول ايکی نوع اولوب برنوعی موضوع له اول ايچون اولان معنای مجازيه تغليب اولنهرق حتما كه موضوع له اول هجروتك اولنق طريقه اولوب بونوع منقولات لغته معنای اولده حقیقت وثانیده مجازو منقول فيه اولان عرفده بالعكس اولده مجاز وثانیده حقیقتدر ذكر اولنان صلات لفظی بوقبيلندن اولهرق

لغته معنای دعاده حقیقت واركان مخصوصه ده مجاز واصطلاح شرعه بالعكسدر ومنقولك نوع آخری موضوع له اولك بعض افرادنده تغليب طريقه اولهرق ذكری مرورايدن دابه لفظی بوقبيلندن شويكه میان تخاطب لغته لفظ مذکور خصوصیت فرس ملاحظه اولنمهرق مجرد ارض اوزره دب وسیرايتسی اعتباريله فرسه اطلاق تقدیرده حقیقت واکر مجموع خصوصیت فرس ودييب اعتباريله فرسه اطلاق اولنورسه مجازدر

ومن حيث العرف لفظ مذکور فرس ايچون ابتداء موضوع اولسييله تخاطبلرنده بومعنده استعمالی حقیقت ومطلقا مايدب في الارض معنای اولنده استعمالی مجازدرواهل عرفك لفظ مذکور بومعنايه نقل ووضعه معنای دييب رعایتلری مجرد تسميه ده مناسبست ايچون اولوب بناء عليه عرفده كندوسنده دييب اولان هرشی اوزره دابه وعرف شرعه هربر دعا اوزره صلات اطلاق صحیح اولنقلندن عاریه اولان حقیقت لغويه بونك خلافتده اولوب بونده معنای دييب رعایت صحت اطلاق ايچون اولهرق حتما كه هربر كندوسنده دييب وسیر بولنانلك جله سنه اطلاق صحیح اولور مجاز لغوی دخی بنه منقولك خلافتده در زیرا مجازده معنای حقیقی بی اعتبار انجق مجاز اولان لفظك كندوسنده لازم معنای حقیقی موجود اولان هربرشی اوزره اطلاق صحیح اولنق ايچوندر كه حتی كندوسنده شجاعت بولنان هربر شئه اسد لفظك اطلاق صحیح اولور واکر نقل بین المعنیين مناسبندن ايچون اولورسه مرتجلدر كه علمه نقل اولنان لفظ جعفر مرتجلدر واکر لفظ مفردك معنای متعدد اولنر ايسه مختص تسميه اولنور

خلاصه مقام ماوضع لهنده مستعمل اولان لفظ مفرد حقیقت لغويه اولوب بوده بعضاً معنای واحده موضوع اولهرق مختص دینلور وبعضاً معنای متعدد به موضوع اولهرق مشترك اطلاق اولنور وماوضع لهك غير به مستعمل اولان لفظ دخی مجاز وكنايه وغلط ومرتجل ومنقول اقسام خسه سنه منقسم اولهرق ۳ اكر معنیين بینده وجود علاقه دنناشی استعمال اولنورسه بوصورته موضوع لهك جواز اراده سيله برابر مستعمل اولديغی حاده كنايه درو موضوع لهی اراده دن مانعه اولان قرينه ك وجودی تقدیرده اكر معنای موضوع له مهجور اولورسه مجازو مهجور اولورسه منقولدر واکر استعمالی معنیين بینده علاقه دن ايچون اولورسه بوده لامن قصد استعمالی حینه غلط وبقصد اولورسه مرتجلدر مرتجل لغته بلا فکر تكلم معناسنه ارتجالدن مشتقدر

اكر معنیين معنای موضوع له ومعنای غير موضوع له بینده وجود علاقه دنناشی استعمال اولنوب معنای موضوع لهده لفظك استعمالی مهجور ومتروك اولورسه منقولدر مهجور اولديغی صورته موضوع لهك جواز اراده سيله برابر مستعمل اولديغی حاده كنايه درو موضوع لهی اراده دن مانعه اولان قرينه ك وجودی تقدیرده مجازدر واکر استعمالی معنیين بینده علاقه ايچون اولورسه لامن قصد استعمالی حینه غلط وبقصد اولورسه مرتجلدر (عبدالمجيد)

قال رحمه الله (وكل من هذه الثلاثة بالقياس الى المعنى المعين ان تشخص ذلك المعنى يسمى جزئياً حقيقياً اما علماً كزيد او غيره كاسماء الاشارات والافهوه كلى فان تفاوت في افراد باولية او اولوية يسمى مشككاً كالبيض والاحمر والافتوا طاً كالانسان الغير المتفاوت في افراد واما التفاوت في العوارض والاصناف ولذا اشتهر ان لا تشكك في الذوات والذاتيات (واشبهو مشككاً ومنقول ومختص تسميه قلنان اقسام ثلاثة مفردون هر بررلى معانيسى بينده معين اولان معنائه قياس ونظر ايله اكر او معنى متشخص اولور يعنى خارجده افراد كثيره بينده اشتراكى عقلاً متمتع اولور سه بوقسم مفرد منطقيون عندنده جزئى حقيقى تسميه ايدلمشدر حقيقى ايله تقيدى اضافيدن احتر از اولوب بوده تحت اعمده بولنان اخصدر كه مثلاً حيوانه نسبتله انسان جزئى اضافيدر

اشبو جزئى حقيقه يازيد لفظى كى علم اولور شويله كه مجرد لفظندن معنای معينى ظاهر اولديغى صورته علمدر زير اعلم جميع مشخصاتيله بر شيئه موضوع اولمسيله وضع وموضوع لهى خاص اولهرق معنائك تعين وتميزى جوهر لفظنددر وم مشخصات ايله مراد اعراض وصفات كى اماره تشخصدر

وياخود جزئى حقيقى علمك غيريسى اولور شويله كه معنای معينى لفظندن ظاهر اولوب بلكه بر امر خارجى ايله ظاهر اولور زير اعلمك غيريده تعين جوهر لفظندن مستفاد اوليوب بلكه تعينى مفيد اولان قرينه خارجيه دندر مثلاً اسماء اشارات بوقسمدن اولوب قرينه سى اشارت حسيه ومثلاً معرف باللامده قرينه حرف تعريفدر وبو وجهله معارفك علمدن ماعداسنده اولان تعينى خارجدن مستفاد اولمسندن طولابى نوع عمومندن خالى اولمديغندن ياعند السامع خارجدن متعين اولان جزئياتنده استعمال اولمقى شرطيله مفهومات كليه به موضوعدر ديرز بو صورته وضع وموضوع لهلى عام اولمش او اور نه كيم بعضيه لرى بو صورته ذاهب اولمشدر وياخود وضعه آلت اولمقى اوزره امر كلى ملاحظه سيله جزئيات مذكوره به موضوعدر ديرز بو صورته وضعى عام وموضوع لهلى خاص اولمش او اور مثلاً هذا لفظنك واضعى كندى به اشارت اولنان جميع افرادى مفرد مذكر مشار اليه مفهوم كليسيه ملاحظه ايدرك لفظ مذكورى اشبو مفهوم كليتك تحتنده داخل اولان افراددن هر بررلى نه على حده وضع ايدلمشدر نه كيم مذهب مختار محققين بودر الحاصل جزئى حقيقى انواعندن بولنان علمده تعين اولنديغى معنائك فهم وتشخصى نفس لفظندن اولوب علمك غيريسنده انضمام قرينه خارجيه ايله حاصل وبو وجهله كرك علم وكرك غيريسى معنای معينى حاملدر

واكر خارجده كثيرين بينده اشتراكى عقلاً متمتع اولمدهرق لفظندن معنای معينى

تشخص اولنرسه كلى او اوب خارجده عقلاً اشتراكى تجويز اولنان كثيرين لفظك ماصدق عليه اولان افرادى اولمش او اور وبو افراد تحقيق وفرضى اولمقدن اعمدر ايمدى مدلول كلى اولان معنای معين هر نفدر نفسنده واحد ايسده افرادى اوليت وياخود اولويت جهتلريله قابل تفاوت اولوبده افرادندن بعضيسى بعض آخردن اول اول وياخود اوليدر دينيسى صحيح اولور سه كايدين بوقسمه كلى مشكك تسميه اولور حاصلى مشكك بر لفظدر كه دلالت اينديكى فهو منده افرادى اوليت وياخود اولويت جهتلرندن متفاوت اولمى صحيح اولور مثلاً احمر وبيض افظلى معنای معينه موضوع اولهرق خارجده بو معناده مشترك اولان افراد كثيره موجود اولهرق كليدر وبو افراددن مثلاً ثلج ابيضك انارى عاج ابيضدن يعنى فيل كيكندن اكثر واشددر اوليتدن مراد بعض فردى بعض آخره علمت اولمى واولويتدن مقصود شدت وضعف كى رجائيدر تمثيلده وجود لفظى واضح اولوب شويله كه افراد وجوددن وجود واجب موجود ممكنات اولمسيله وجود ممكنندن وجوديتده اقدمدر واولويت جهتى ايسه وجود واجب همچون نه ذاتاً ونه زماناً سبق عدم اولماسيله وجوديتده وجود ممكنندن اتم وامتناع زوالندن ناشى ايددر ووجود واجب عين ذاتى اولهرق تصور انفكاكى متمتع اولمسيله اقوادر الحاصل مشكك وجوه ثلثه اوزره اولوب اول اولويتله در كه بوده افرادك اولويت وعدم اولويتده اختلافدر وثانى اوليتده اولوب بوده معنائك بعض افرادده حصولى بعض آخرنده حصولندن مقدم اولهرق تقدم وتأخرده تفادوليددر وثالث شدت وضعفه اولوب بوده بعض افرادده حصول معنای بعض آخرندن اشدواقوى اولميددر وبوقسم كلى به مشكك اطلاق لفظ مشككك افرادى اوزره حين اطلاقده اصل معنائه نظراً متواطى وبين الافراد مشهود اولان تفاوته نظراً عين كى لفظ مشترك ظن اولنهرق ناظرى شكه ايقاع اتمسندن نشئت ايددر

واكر افراد كلى يكديكرندن اوليت واولويتدن برشى ايله تفاوت اتمز ايسه كلى متواطى تسميه اولور شو مناسبته كه افراد متواطى متوافق اولوب وتواطؤ توافق معناسنده در مثلاً انسان وشمس بوقسمدن اولوب افرادى متوافق اولهرق اول افراد خارجيه وثانى افراد ذهنيه سى اوزره صدق مفهوملى مساوات اوزره در شويله كه مثلاً افراد انساندن زيد انسانينده عمرودن نه اقدم ونه اولى اولوب بو مفهومده قطعاً تفاوت ويكديكرندن بر فرقلى بوقدر وظاهر مشهود اولان فرق وتفاوت انجق اعراض واوصافده اولهرق ۹ مثلاً وجود زيد وجود عمرودن اقدم ايسده ذات زيد ذات

۹ يعنى ذات زيد ذات عمرودن اقدم دكلدر كه ايكى نك دنى ذات وماهيتى حيوان ناطقندن عبارتدر وجودلى بينده اولان تقدم وتأخر ايسه زمانى اولوب اجزاء زمانه راجع اولديغى جهتلر غير معتبردر (عبد الحميد)

عمرودن اقدم دکلدرو ذهنله طولاشان تقدم زمانى اولوب بوايسه اجزاء زمانه راجع اوله رق غير معتبردر وبوسيد ناشى ذوات و ذاتياتده تشکيك اولمديغى مشتهر اولمشدر واشبو کلام مشتهرده اولان ذواتدن مراد ماهيات حقيقيه و ذاتياتدن مراد اجزاء ماهيات حقيقيه اولوب مطلقا ماهيات واجزاسى معناسنه دکلدن زيرا عوارض ايچون دخى ماهيات واجزا اولمسيه اگرچه ذوات و ذاتيات مطلقا ماهيات ايله اجزاسى معناسنه حل اولنسه عرضيات واجزاسنده دخى تشکيك اولماسنى اقتضا ايدوب حالبوکه بونلرده وجود تشکيكى قوم اعتراف ايتمشدر درو حاصل دفع ضاحک و ماشى کي ماهيات عرضيات حقيقى اوليوب بلکه بزم ضحک ايله مشيى ماهيت انسانيه ايله اعتبار ايتمازدن حاصله در واشبو ماهيت انسانيه ده قطعا اعتبارو مدخلز يوقدر بوسورنده ضاحک و ماشى ماهيات اعتباريه دن اولوب و انسان ماهيات حقيقيه دن اوله رق ماهيات اعتباريه دن دکلدن ذوات و ذاتياتده تشکيك اولمديغندن مراد ايسه ماهيات حقيقيه واجزاسنده تشکيك اولمديغنى بياندر اشته بومعنايه حل ايله کلام مشتهر مذکور سئوال مذکور دن سالم اووب فقط حجت ايله بياض ماهيات حقيقيه دن ايکن احروا بياض کي کلى مشکک اولمريه توجه ايدن سئواله مدار اندفاع اولماسيله ذوات و ذاتياتى جواهر ايله ذاتياتى معناسنه حل ايتمشدر درکه بوسورنده معنى جواهر و ذاتياتنده تشکيك اوليوب بلکه تشکيك اعراض و ذاتياتنده موجوددر ديمک اولمسيه اعراضدن اولان حجت و بياضک مشکک اولمريه کلام مذکور اوزره سئوال توجه ايتمز

قال رحمه الله (واعلم ان المعنى ايضا اما مفرد او مركب هما معنى اللفظ المفرد والمركب) ومعلوم اوله که لفظ مفرد و مرکبه منقسم اوله رق بعضيسى مفرد و بعضيسى مرکب اولمديغى کي معنى دخى اشبو ايکي قسمه منقسم اوله رق بعضيسى مفرد و بعضيسى مرکبدر واشبو معنى مفرد لفظ مفردک و معنى مرکب لفظ مرکبک معناسى اوله رق حاصلى چوق کره اسماء الفاظ معانيسى اوزره و بالعکس اسماء معانى الفاظى اوزره اطلاق اولنور و بويانندن معلوم اولور که معنى مفرددن مراد جزئى اوليان معنى بسط و معنى مرکبدن مراد کندوسى چون جزا اولان معنى مرکب اوليوب بلکه معنى مفرددن مراد لفظى مفرد اولان و معنى مرکبدن مراد لفظى مرکب اولاندر ايمدى افراد و ترکيب اصالة صفت الفاظ اولوب بونلره معنائى توصيف تبعيله در ۳

(۳) افراد و ترکيب اعرف مناطقه ده اقسام سائرته عکسنه اوله رق اصالة صفت الفاظ اولوب معنائى بونلرن توصيف تبعيله در نته کم شريف محقق حاشيه صفرا ده تصريح و حاشيه شرح فئاريده مولانا احمد مدقق توضيح ايلوب افراد و ترکيب عند المنطقين لفظک صفتلرى و عند الاخاة معنائک صفتلرى اولمديغى شيخ رضيدن دخى نقل اولمغله ارتق بونک خلافتى توهم انکه مجال صحيح قلامشدر (عبد الحميد)

قال رحمه الله (الباب الاول فى المعانى المفردة) مصنف مرحوم بوکتابى بر مقدمه و ابواب خسه و برخاتمه اوزره ترتيب ايدرك مقدمه ده احوال الفاظى ايراد ايلديکي کي باب اولده معانى مفرده يى و باب ثانیده قول شارحى و باب ثالثه قضایا و احکامى و باب رابعده صور ادله و حجج و باب خامسه مواد ادله يى و خاتمه ده علومک موضوعات و غایاتيله مسائلنه دائر بعض تفرعاتى درج و اتیان ايتمشدر چونکه بوفن جليل منطق مجمله ايصال ايچون تصورات و تصديقاتدن باحث اولمسيه مباحثک بر طاقى تصورات و بر طاقى تصديقاته عائد در واشبو تصورات و تصديقاتک مبادى و مقاصدى جهتينيله درت قسمه منقسم اولوب فقط آينده معلوم اوله جغى وجهله تصوراتک جمله سى نه کيفيته اولورسه اولسون برشى ايچون بوجه مائصوره مؤدى اوله جغى جهته تصوراتدن بحث انجق موادندن اولوب بوده يابرشى ايچون تصور مایه ايصال حيثيتندن اوله رق باب اول بوندن عبارت اووب ايساغوجى تعبير ايتدکارى بودر که کلیات خسدر و يا خود مواد تصوراتدن بحث برشى ايچون تصور مطلوبه ايصالى حيثيتندن اوله رق باب ثانی بوندن عبارت اولوب قول شارح تعبير اولنور و تصديقات نه کيفيته اولورسه اولون تصورات کي تصديق مایه موصل اوله ميبوب بلکه تصديقات ايچون صورت فکريه نك لزومندن ناشى مواديله برابر صورتلرندن دخى بحثه احتياج کور نمسيه اوچ قسمه تقسيم اولمشدر شويله که تصديق مایه موصله اوله جق افکارده موجب نفع و فوائد اولمشندن طولابى مواددن بحثه مس احتياجه مبنى بحث قضایا و احکامى باب ثالثه ايراد ايدمشدر و تصديق مایه موصله اولمسی حيثيتندن صور اقيسه دن بحثه لزوم کور نمسيه باب رابع اولان باب حجج و ادله بومباحثى شاملدر و تصديق مطاوبه موصله اولمسی حيثيتندن صور اقيسه دن بحث اولمشکک اهميتى جهتيه باب خامس اولان باب صناعات خس بومباحثى کافلدر

ايمدى باب اولده ذکر و ايراد اولنه جق معانى مفرده ايله مراد برشیک بوجه تصور نه موصله اولمسی حيثيتندن مفهومات تصويريه در و بوباب فصول خسه به تقسيم اولنهرق اول فصل کلى و جزئى و ثانى فصل ذاتى و عرضى و ثالث فصل کلیات خس و رابع فصل اقسام ذاتيات و خامس فصل اقسام عرضياتدر

قال رحمه الله (فصل فى الکلى والجزئى اذا علمت شيئا يحصل فى ذهنك منه صورة هى من حيث قيامها بخصوصية ذهنك علم ومع قطع النظر عن هذه الحيثية معلوم ومفهوم) بو بحث کلى و جزئى نك تحقيق معانى و اقسامنده باب اولدن برجزء مفصولدر خفى اولمشونکه فن منطقده ايراد جزئى بالا صاله اوليوب بلکه مقصود بالذات اولان بحث کليک مدار استکشاف و تمهيدى اولق اوزره بالتبعدر شيخ شفا ده

دیشدر که بزجزیاته نظرله مشغول اولمز زیر اجزیات غیر محصوره اولمسیله حصرو
ضبطی ممکن اولمیب احوالی دخی وتیره واحده اوزره ثابته اولمیه رقی بلکه متغیر
و بناء علیه واقعہ مطابق اوله جق صورتده معرفتی متعذر در و جزئیاتی معرفت بزم
ایچون برکونه کالات حکمیہ فی مفید کادر حاصلی منطقه اولان مباحث مقصوده بالذات
علم کاسب و مکاسبه متعلق اولوب جزئی ایسه نه تصدیه و رونه تصدیقه ایصالده موجب
ذمع اولمیه رقی طریق حصولی حواس ظاهره و باطنه ایله اولمسیله تعلق غرضدن عاریدر
معلوم اولسونکه انسان ایچون بر قوه مدرکه موجوددر که ظاهرده مرآتک نظیری
اوله رقی بوقوده صوراشیم منطبع و منتقش اولور لکن مرآتده حاصل اولان بالکز
صور محسوسات و قوه مذکورده حاصل اولان صور محسوسات و معقولاتدر
محسوس ایله مراد احد حواس خمس ظاهره ایله مدرک اولان شیدر و حواس خمس
ظاهره باصره و سامعه و شامه و ذائقه و لامسه دن عبارتدر و معقولات اشو حواس
ظاهره نیک غیر بسیله ادراک اولنسان معانیدر و مدرکات انسان اوج قسم اولوب
اول کلیات ایله حکم کلیاتده اوله رقی عوارض مادیه دن مجرد اولان جزئیاتدر و ثانی
جزئیات مادیه اولوب احد حواس خمس ظاهره ایله محسوسه اولان صور در و ثالث صور
محسوسه مذکورده دن منترعه اولان معانی جزئیہ در و مذهب محققینده بونلرک چله سنی
مدرک نفس ناطقه اولوب قوی آلات ادراکدر و عقل عینیه نفس ناطقه و یاخود
نفس ناطقه ایله بالذات متحده و بالاعتبار متغایره اولمق اوزره نفس ناطقه ده اولان
قوه در و بوقوه یه قوه عاقله دینلور و قوه دن مراد مبدأ فعل و یاخود انفعالدرو بوقوه
مدرکه انسانیه یه ذهن تسمیه اولنور

ایمدی بر شیئی ادراک ایدوب معلومک اولدیغی حینده بوشیدن ذهنکده بر صورت
حاصل اولور که اشته بو صورت حاصله خصوصیت ذهنکله قیامی یعنی ذهنده
حصولی حیثیتندن علم و ذهن ایله قیامی حیثیتندن قطع نظر اولنور سه معلوم و مفهوم مدر
حاصلی صورت حاصله یه ذهن ایله قیامی حیثیتندن علم و بوحثیتندن قطع نظرله اوشیئک
ذاتی و حقیقی اولدیغی حیثیتندن معلوم و مفهوم اطلاق اولنور ۹ چونکه بر شیئی ادراکدن

(۹) مصنف مرحوم بو کلام ایله حاشیه شرح عقائد عضدیده ایرادیلدیکی تحقیقه اشارت اولشدر
حاشیه مذکورده بیور مشلدر که بین العلماء مشهور اولان بودر که معلوم مثلاً وجود خارجی اعتباریه
زیدکی امر خارجین عبارت اولوب صورت عقلیه دکادر لکن بو کلام بحقیق اولدیغی ظاهر در
زیر بعض کره عم عقلا کی خارجه معلوم اولاندخی تعلق اید پس معلوم امر خارجین عبارت اولسه
معلوم تعلق ایلیان علم بلا معلوم اولور بویسه احد متدائیین اولان عالمیتک آخرت یعنی معلومه سیر تحقیقی
مستلزم اولدیغی جهته باطلدر بلکه معلوم تحقیقه علم کی صورت عقلیه در لکن صورت عقلیه مطلقه
ذهن ایله قیامی اعتباریه مطلق علم و زیدک ذهنیه قیامی اعتباریه علم زید و عروک ذهنیه قیامی اعتباریه
علم عرودر و هکذا ذهن ایله قیامندن مع قطع النظر معلوم مدر پس علم و معلوم بالذات متحد و اعتبارین
مذکورین ایله مختلفدر بوقسه مشهور اولدیغی وجهله اختلافی وجود ذهنی و وجود خارجی اعتباریه
دکدر و تحقیق مذکور شخین یعنی ان سینا و شهاب سهروردی دخی ذهاب اولشدر (عبدالمجید)

عند العقل حاصله اولان صورت اوشیئک شیمی و یا نفسی اولمق جهتینده اختلاف
اولنورق محققون نفسی اولسنی اختیار ایله صورت حاصله صورتی اولدیغی شی
ایله بالذات متحده و بالاعتبار متغایره اولدیغنه و حاصلی صور حاصله کندیلده معلومه
اموره ماهیده مساویه اولوب و بلکه عقلده اولمی حیثیتندن معلوماتک ماهیاتی
اولسنه قائل اولشدر در فقط ذهنده اولان وجودی وجود ظلی و خارجه اولان
وجودی وجود اصلی اوله رقی بو صورتده اشیا ایچون خارجی و ذهنی اولمق اوزره
اینکی وجود اولوب موجود واحد اولور و بویسان موجودات خارجی ده جاری
اولوب خارجه وجودی اولمسان معانیده ایکی وجود دخی ذهنده معتبردر شوبله که
معانی بصورها ذهنده حصولی حیثیتندن علوم و بذواتها ذهنده وجودی
حیثیتندن معلوماتدر

برده خفی اولسونکه مفهوم معنادن اعم اوله رقی مفهوم ایچون الفاظ موضوعه
اولوب اولماسی غیر معتبردر و بوجهته معلومه مرادف اولمسیله مصنف مرحوم
معلوم اوزرینه عطف اولشدر و معناده وضع لفظ معتبر اولوب فقط بعضاً لفظ ایله
قصده صلاحیتی اعتباریه مفهوم کی مجرد صورت ذهنیه یه دخی اطلاق جاریدر
قالرحم الله (فذلک المفهوم بمجرد النظر الی ذاته ان لم یحوز العقل اتحاده مع کثیرین
فی الخارج فهو جزئی حقیقی کزید المرئی و الافکلی سواء امتنع فردہ فی الخارج کشریک
الباری تعالی و الاشی و یسمى کلیاً فرضاً او امکان و لم یوجد کالعتقاء او وجود واحد فقط
مع امتناع غیره کواجب الوجود او مع امکانه کالشمس او وجود متعدد محصور کالکواکب
السیار او غیر محصور کالانسان) امدی عقلده حاصل اولان اشو مفهوم مفرد
ایکی قسمه منقسم اوله رقی بری جزئی و دیکری کلیدر شوبله که اگر عقل مجرد ذاتیه نظراً
خارجده کثیرین ایله اتحاد و مطابقتی تجویز ایتزسه جزئی حقیقیدر و مجرد ذاتیه
نظر دن مراد مفهوم ذاتدن خارجه اولان جمیع امور دن قطع نظرله بالکز ذاتیه
نظر اعدم تجویز اتحادیدر و بوقیده سبب چونکه بو تقسیمده معتبر اولان مفهوماتک
فی نفسها حالی یعنی نفس الامرده امتناع و عدم امتناع اتحادی اولمیب بلکه معتبر
اولان مفهوماتک عقلده اولان حالیدر کثرت بعضاً وحدت و بعضاً قلته مقابل اوله رقی
مستعمل اولوب بو مقامده هرایکی صورته قابل توفیقدر

کثیرین ایله عدم تجویز اتحاددن مراد بیان اولنه جفی و جهله مفهومک کثیرین
اوزره ایجاب و موافقه حل و صدق عدم جوازیدر و بعضییرک وقوع شرکتدن
منع تصویر مرادری دخی عقلده کثیرین اوزره امتناع فرض صدق اولوب
مقصود عتلات تقدیر و اعتباری اولمیه رقی بلکه یه ایجابا جلات امتناع تجویزیدر
و حاصلی تعریف کلی و جزئیده اصطلاح و عبارات اهل فنده دوران ایدن اتحاد

و مطابق و وقوع شرکت و فرض صدق تعبیراتی بتون حل بالاحباب معناسنه
بر غرضی حاکمیدر

مثلاً مرئی و مشاهد اولان زیدک مفهومی یعنی حین رؤیت شده صورت حاصله سی
جزئی اولوب خارجه کثیرین ایلل صدق و اتحادنی عقل استحاله ایدر زیرا معناسی
هذا الانسان یعنی کنیدی به اشارت اولسان ذاتک مفهومی اولمسيله عقل ایچون
بومفهوم بومفویتک عمرو و بکرکی کثیرینه صدق و اتحادنی و بونلر اوزره جلنی
تجویز ایتمک مستحیلدر

چونکه (۸) مفهوم زید ذات مع الشخصاتدر که مشخصات و معیناتیه برابر ماهیت
انسان اولوب بومشخصات ایلل عمرو و بکر و سائر افراد انسانیه دن کسب امتیاز
و تعین ایتمسيله عقل بومفهومک کثیرین ایلل اتحادنی تجویز دن ابوا امتناع ایلر مشخصات
خارجیه و ذهنیه دن اعمدر که سواد و بیاض و طول و قصر امثالی حواس ظاهره ایلل
مدرك اولان صور مشخصات خارجیه و علم و حلم و غضب امثالی وهم و ساطیتله
ادراك اولنان معانی جزئی مشخصات ذهنیه در

واکر عقل مفهومک خارجه کثیرین ایلل اتحاد و مطابقنی تجویز ایدر ایسه کلیدر
بوده خارجه فردی متمنع اولمقدن و یاخود ممکن ایسه ده موجود اولماققدن و موجود
ایسه ده آخرک امتناع و یاعدم امتناعیه برابر واحد و یاخود واحد دن اکثرده
منحصر و یاغیر منحصر اولمقدن اعم اولمسيله بوا اعتبارات ایلل کلی اقسام سته یه منقسمدر
حاصلی ذکر مرور ایتدیکی وجهله مناسط کلیت و جزئیت وجود عقلی اوله رق
خارجه وجود افرادنک امکان و امتناعی مفهومندن خارج اولمسيله مجرد نفس
مفهومه نظراً عقل کلینک کثیرین ایلل اتحادنی تجویز ایده بیله چکی مثلاً وجود
خارجی نسبتنده دخی افرادنک امکان و امتناعه اقسامی تحقیق ایلر لکن جزئی ده
نفس مفهوم جواز اتحادن آیدر

کلیدن قسم اول خارجه فردی متمنع اولان مفهوم کلیدر که بوقسمه کلی فرضی
تسمیه قلنور زیرا بوا کلینک اتحادی مفروض اولان افرادنن هیچ برشینک نه خارجه
ونه ذهنیه وجودی موجود و ممکن اولیوب یالکز فرض و تجویز عقلیدن عبارتدر
ایمادی کلی فرضی اشیاء خارجیه و ذهنیه دن برشی اوزره فی نفس الامر
صدقی جائز اولیان کلیدر

مثلاً شریک باری و لاشی اش بوا کلی فرضیدن اولوب زیرا شریک باری مفهومنک
صادق اوله جغی برشینک خارجه و ذهنیه وجودی متمنعدر لاشی دخی بویه اولوب

(۸) مفهوم زید تحقیقه مشخصات معروضی اولان ذاتدر معروضی اولدیغی حیثیتدن و مشهورده
ذات مع الشخصاتدر که مشخصات و معینات ایلل برابر ماهیت انساندر تحقیقه کوره وجود خاص و مشهوره
کوره مشخصات ایلل عمرو و بکر و سائر افراد انسانیه دن تمیز ایدر (عبد)

هر برشی فی الواقع شی اولدیغنی ملاحظه سببیه عند العقل لاشی مفهومنک اشیادن
برشی اوزره امتناع صدق معلومدر چونکه هر برشی صحت علم و اخبار ایلل متصف
اولوب شئیت ایسه بوندن عبارت اولمسيله خارجه و ذهنیه اولان هر برشی شی
اوله رق لاشیئک نقیضی اولان شئک بوجهله نفس الامرده هر بر موجود ذهنی
و خارجیه شمولندن لاشی مفهومنک اتحاد و اشتراکنه صالح بر فردک وجودی
مستحیلدر لکن هر برشینک شی اولمی لاشی مفهومندن خارج اولمسيله اشو کوندن
یعنی هر برشی شی اوله رق بوجهله لاشیئک شمول نقیضندن قطع نظر قلندیغی
صورته عقل مجرد لاشی مفهومنه نظر اکثرین اوزره صدقنی تجویز ایدر

کلیدن قسم ثانی خارجه فردی اولق ممکن ایسه ده موجود اولیاندر مثلاً مفهوم
عنفا بوقسمدن اولوب خارجه امکان وجودیه برابر بومفهومک صدق و اشتراکنه
صالح بر طیر موجود دکلدر لکن عقل حال نفس الامر بسندن قطع نظرله مجرد
مفهومنه نظراً خارجه افراد کثیره سی موجود اولسنی تجویز ایدر

کلیدن قسم ثالث خارجه فردی موجود ایسه ده واحده منحصر و ماعدای متمنع
اولان واجب الوجود مفهوم شریقی بوقسمدن اولوب بومفهومک برهان توحیددن
قطع نظرله مجرد ذاتنه نظر اولدیغنی تقدیرده فرض تعدد افرادی غیر متمنعدر
والا ذات واجب عنوان واجب الوجود ایلل تصور ایدن هر بر شخصک برهان
توحیددن مستغنی اولسنی اقتضا ایدر لکن مفهوم واجب برهان توحیدی ملاحظه
ایلل برابر ملاحظه قلندیغی حینده تجویز تعددی مستحیل اولور زیرا وحدته
حصول یقین ایلل برابر تجویز تعدده بحال و احتمال قلز

کلیدن قسم رابع فردی واحده منحصر و غیر بسی غیر متمنع اولاندر مثلاً مفهوم
شمس بوقسمدن اوله رق فرد موجودی واحده منحصر و فقط دیگر افرادنک
وجودی دخی غیر متمنعدر

کلیدن قسم خامس خارجه افراد متعدده سی موجود ایسه ده فقط محصور اولاندر
مثلاً کوکب سیار مفهومی بوقسمدن اوله رق کوکب سبع سیاره ده منحصردر
کلیدن قسم سادس عدد موجود افرادی محصور اولیان کلیدر مثلاً انسان بوقسمدن
اولوب افرادی غیر منحصردر مصنفک اتحاد مع کثیرینی خارجه اولمسيله تقییدی
مثلاً زید امثالی بر جزئی بی برجماعت تصور ایتدکاری حینده بوجزئی افراد کلیده
داخل اولق لازم کلمسندن احترازه مبیدر چونکه زیدی برجماعت تصور ایتدیکی
صورته هر برلرینک ذهنیه اولان شی دیگرلرینک ذهنیه اولان کثیرین ایلل
متحد اوله جغندن وجود خارجی ایلل تقیید اولسه کلیده دخولنی موجب اولوردی
کلی و جزئی بی مفهومدن قسم ایدوب اقسام لفظدن قلامسی زیرا عرف منطقینده

کلیت و جزئیات بالذات معاینه معتبر اولوب بعضاً الفاظه اطلاق مجاز اوله رق دالک اسم مدلول ایله تسمیه سی قبیانندن بالعرضدر

و معلوم اولسونکه جزئی و کلی ذکر اولانان معنایه اطلاق اولنه رق جزئی حقیقی و کلی حقیقی دینلدیکی کبی تحت اعمده بولسان هر براخصه دخی جزئی اضافی و تحتیه برشی مندرج اولان هر براعمه کلی اضافی تسمیه اولنور مثلاً حیوانه نسبتله انسان جزئی اضافی و انسانه نسبتله حیوان کلی اضافی اوله رق جزئی حقیقینک مقابلی کلی حقیقی اولدیغی مثلاًو جزئی اضافینک مقابلی کلی اضافیدر و بویان ایله مصنفک حقیقی ایله سبب تقییدی معلوم اولور

و خفی اولسونکه کلیت و جزئیته توصیفنده مفهومک حقیقه و بالفعل عقلده حصولی لازمکلوب و یاخود حصول حقیقی و فرضیدن اعم اولسونده اختلاف اولنورق تعمیمی ترجیح ایدلشددر یعنی قول راجحه معتبر اولان بالفعل عقلده حاصل اولسون و یاخود اولسون صورتک عقلده حصولی شانندن اولسیدر بوسورتده بالفعل عقلده حاصل اولیان مفهومات دخی کلیت و جزئیته متصف اولور

و کذلک خفی اولسونکه وضع الفاظ علوم اولان صور ذهنیه به میدر و یاخود معلومات اولان ذوات صوره میدر بویکی جهتدن هر برینه برفقه ذاهب اولوب فقط مقصود بالا فاده معلومات اوله رق لفظک استعمالی معلوماتده اولدیغنده اتفاق ایدلکاری مثلاً و موصل مجهول معلوم اولدیغی جهتله کلیت و جزئیته موصوف اولان معلوم اولوب علم اولدیغی دخی تصریح و بیان ایتشدر

و ینه خفی اولسونکه اهل فنک جزئیات و کلیته مفهومانک عقلده اولان حالی اعتبار ایله مفهوم واجب و شریک باری امثالنی اقسام کلیه دن عد ایدرک مفهومانک حال نفس الامر یلر بنی اعتبار ایله بونلرک فی انفسها امتناع و کثیر بن ایله عدم اتحاد لرندن ناشی جزئیاتده ادخال ایتاملری مقصودلری بعض مفهومات ایله بعضیه یعنی مفهومات معلومه واسطه سیله مجهولاته توصل اولوب بوا یسه انجق مفهومانک ذهنده حصولی اعتبار ایله حاصل و میسر اوله یله جکی جهتله احوال ذهنیه بی اعتبار غرضلرینک تعلق ایتدیکی شایسته انطباق و اوفقی اولسونندن نشئت ایتشدر

و ینه خفی اولسونکه کلی و جزئیات مفردده اعتبار ایله مرکبه عدم اعتباری مرکبک کلی و جزئی اولسی انجق اجزاسنک کلیت و جزئیاتی اعتبار ایله اولسونندن نشئت ایتشدر و مفردده اعتباری مرکبه دخی اعتبارنه غیر منافیدر

قال رحمه الله (و ذلک الاتحاد هو معنی حل الکل علی جزئیاته مواطاة و صدقه علیها و الصدق اما فی الواقع ان کانت الجزئیات موجوده فیه اوفی الفرض

ان لم توجد الا فی مجرد الفرض) مصنفک بوقولیه مرادی افراد کلی نندن عبارت اولدیغنی بیلدر مکررکه خلاصه سی افراد کلی کلی به منسوب اوله رق کلینک بالمواطئه محمول عابیهی اولان شی اولوب حل بلاشتقاق ایله حمله محتاج اولان شیر افراد کلیدن غیر معدوددر امدی کلینک بطریق المواطئه جزئیاتی اوزره حل و صدقنک حقیقی اشبو تدریف کلیده ذکر اولنان اتحاددن عبارتدر

و کلینک جزئیاتی اوزره صدق یا واقعه اولوب بوده جزئیاتنک واقعه وجودی تقدیرده اولور مثلاً افراد انسان اولان زید و عمرو و بکر و سائرلری واقعه موجود اولسیله اشبو واقعه موجود اولان افراد اوزره انسانک حل و صدق واقعه در شویله که زید انسان دینلسه واقعه صادقدر و یاخود صدق فرض و تقدیرده اولوب بوده جزئیاتی واقعه موجوده اولیه رق انجق فرض و تقدیرده اولدیغی صورتده جریان ایدر مثلاً شریک باری واقعه غیر موجود و مجرد مفروض اولسیله بوفهموم اوزره متمنعک صدق فرضده در شویله که واقعه شریک بارینک وجودی متمنع ایهده مفروضیتی جهتیه بطریق الفرض شریک الباری متمنع دینلک صادقدر

حل مواطئه دن مراد برشیتک موضوع اوزره بالحقیقه محمول اولسیدر و بالحقیقه جلدن مراد بلا واسطه جلیدرکه اشتقاق و بالفظ ذو واسطه سیله حل اولنماسیدر مثلاً زید انسان قوازد، زید اوزره مفهوم کلی انسانک حلی برشی واسطه سیله اولیه رق مواطئه محمولدر و مثلاً زید اوزره علم و یا نطق ایله حقیقه حل اولنه من زید ایدنه علمک و نه نطقک جزئیاتندن اولوب بلکه افراد علمدن اولان زیدک علی و افراد نطقدن اولان زیدک نطقدر بوجهته عند الایجاب یا علمدن عالم و نطقدن ناطق صیغهلر بنی اشتقاق و یاخود ذولفظنی ضم و الحاق ایدرک بونلردن بری و ساطتیه تصحیح حل ایدوب زید عالم و ناطق و یاخود زید ذو علم و ذونطق دینلور زید مفهوم اول زید ذات منسوب الی العلم و النطق و مفهوم ثانی زید صاحب العلم و النطق اوله رق بوجهله واسطه اشتقاق و یترکیب حصولندن صکره بوجل حل مواطئه اولور الحاصل علم و نطق مثلاً زید و عمرو و بکرک علم و نطقلرینه مواطئه حل اولنه رق علم زید علم و نطق زید نطق دینلک واقع اولسیله لفظ علم و نطق بونلره قیاساً کلی اولوب افراد انسانه قیاساً کلی دکادر فقط بونلردن عالم و ناطق صیغهلری اشتقاق و یاخود ذوابله ترکیب اولندقلری حینه افراد انسانه قیاس ایله بالمواطئه تحقق جلدن ناشی کلی او اورلر ضحک و مثنی و امثالی دخی بونلره قیاس او انور

بعضیلر اشتقاق و ذو ایله اولان حاکم ایکسینه دخی حل اشتقاق اطلاق ایدوب

دیگر برای تعبیر اشتقاق واسطه اشتقاق ایله اولان حله تخصیص ایدرک ذوالیه
اولان حله حل ترکیب تسمیه ایتشدر و شیخ شفاده مواطئه نك تعریفنده اولان
محمول بالحقیقه بی اسم وحدنی موضوعه اعطا ایده جك محمول معناسیله تفسیر
ایدرك بلا واسطه محمول اولقلخی اعتبار ایتامشدر مثلا انسان اوزره حیوان ایله
حل اولنسه محمول اولان حیوان انسانه اسمی اعطا ایدوب الانسان حیوان دینلور
و كذلك رسمنی دخی اعطا ایدرك الانسان جسم نام حساس متحرك بالارادة دینلور
واشتقاق ایله اولان محمول موضوعه نسبت اولنان معنی دیمك اوله رق موضوع
ایچون اسم ورسمندن برشی اعطا ایتز مثلا انسانه نسبتله علم انسانه اسمی اعطا
ایدرك الانسان علم دینله مز بلکه عالم و ذو علم دینك اقتضایلو و كذلك حدنی دخی اعطا
ایدرك الانسان حصول الصورة فی العقل دینك صحیح اوله مز

قال رحمه الله (ثم الكلی ان ثبت لافراده فی الخارج ولوعلى تقدير وجودها فيه فهو
معقول اول سواء ثبت لها فی الخارج فقط كالخارلنار والبارد للماء اوفی كل من الخارج
والذهن كذاتیات الاعیان المحققة مثل الانسان والحيوان والمقدرة مثل العنقاء وكلوازم
الذاتیات مثل الزوج للاربعة والفرد للثلاثة وان ثبت لها فی الذهن فقط فهو معقول ثان)
مصنفك بوكلامندن مقصود کلی وجزئینك تعریفلریله بعض اقسام کلی بی ایراد
دنسکره کلینك معقول اول وثانییه و بیان آیدن معلوم اوله جغی وجهله بوواسطه ایله
کلی طبیعی و منطقی و عقلییه انقسامنه تعرضدر شویله که کلی اکر بذاته خارجه
افرادى ایچون ثابت اولورسه ولو که ثبوتی افرادنك خارجه فرض ثبوتنه بنا اولنسه ده
کلیدن بوقسم معقول اولدر بوده استر افرادى ایچون یالکز خارجه ثابت اولسون
تنه حکیم نار ایچون ذات حرارت وما ایچون ذات برودنك ثبوتی بونوعه دندر
زیر ابعضانار ایله برابر و صف حرارت و مایله برودت تصور اولنهرق ذهنده صورت
حرارت و برودنك وجودى در کار ايسه ده ثبوتدن مراد بالذات ثبوت اولنسه یله
اكر ذهنده ثابت اوللری لازمكسه ذهنك خار و بارد اولنسنی اقتضا ایده جکندن
ثبوتلری یالکز خارجه اولدیغی متحققدر واسترسه افرادى ایچون ثبوتی هم خارج
و هم ذهنده اولسون تنه کیم انسان و حیوان کبی ذاتیات اعیان محققه بوقیلنددر
چونکه طبیعت یعنی حقیقت انسانکه حیوان ناطق مفهومندن عبارتدر افراد
محققه سی اولان زید و عمر ایچون بذاته خارجه ده و بونلرك مفهوماتى ایچون كذلك
ذهنده ثابتدر و طبیعت حیوانکه ابعاد ثلثه بی قابل و متحرك بالارادة اولان جوهر نامی
حساسدر بودخی بذاته افراد محققه سی اولان مثلاً زید و عمرو و هذا الفرس و ذاك البغل
ایچون خارجه و كذلك بونلرك مفهوماتى ایچون ذهنده ثابتدر و اعیان مقدره نك
ذاتیاتی دخی بووجهله اولوب مثلاً حقیقت مفروضة عنقا افراد مقدره سی ایچون

فرض وجودنده خارجاً و ذهنه بذاته ثابتدر و كذلك اربعة ایچون زوجیت و ثلثه
ایچون فردیت کبی اوازم ذاتیات دخی خارجا و ذهنه ثابت اولان کلیدن اوله رق
زیرا استر اربعة و یا ثلثه من الناس کبی خارجه و ذهنده موجود اولسون واستر
ثلثه شموس کبی یالکز ذهنده موجود اولسون اربعة ایچون زوجیت و ثلثه ایچون
فردیت بذاتهما ثابتدر چونکه زوجیت و فردیت حرارت و برودت کبی محل
معروضه ساریه یعنی ذهنك زوجیت و فردیتى مقتضیه اولدقلری جهتله هر تقدیر
زوجیت و فردیتدن ذاهل اوله رق بونلر تصور ایدلنسه دخی اربعة و ثلثه ایچون
بذاتهما ذهنده عروضلری محل اشکال دکدر

واکر کلی افرادى ایچون یالکز ذهنده ثابت اولورسه بوکلی معقول ثابدر الحاصل
معقولات ثانیه برشیته ذهنده وجودى حسیه عارض اولان امور دن عبارتدر
یعنی بواورك عروضنده وجود ذهنینك بخصوصه مدخلی واردر شویله که
سواد و بیاض و حرکه و سکون کبی عوارضك جسمه عروضنده وجود خارجه
ایچون مدخل اوله رق جسمك بونلرله اتصافی انجق خارجه و وجودى حائنده
تحقق ایده یله جکی مثلاً وجود ذهنینك دخی اشبو معقولات ثانیه نك عروضنده
بخصوصه مدخلی اوله رق عروضى صحیح اولان وجود ذهنیدر مثلاً ککلیت
و جزئیت و ذاتیت و عرضیت و كذلك جنس و فصل و حد و قضیه امثالی معقولات
ثانیه دن اولوب بونلرله بر مفهومك اتصافی انجق ذهنده اعتبار حصولیله حاصل
اولور و بوجه تدریجی ذهنده حیوان کلی و جنس دینلوب خارجه هذا کلی و هذا
جنس دینله جك برشی بولنده مز اشته معقولات ثانیه بوندن عبارت اولوب
و تعریفنده اعیان ایلدکلى التی لا یحاذی بها امر فی الخارج یعنی معقولات ثانیه
خارجه کندییه بر امر محاذی اولیان معقولاندر قوللردن مراد دخی ذکر
ایتدیکر معنادر و اشبو معقولات ثانیه نك معروضى یعنی ذهنده عارض اولدیغی شی
معقولات اولیدر مثلاً ذهنده کلینك عارض اوله جغی شی مفهوم حیواندر معقولات
ثانیه نك تعقلی معقولات اولینك مرتبه تعقلندن متأخر و بونلره معقول اول وثانی
اطلاقى بوسببه ناظردر زیرا مثلاً معنای کلیتی تعقل انجق کلینك ککندوسیچون
عروضى اعتبار اولنهرق مفهوم حیوان کبی برشیثك تعقلندنصکره اوله یلور معنای
جزئیت دخی بویله در و مشهور اولدیغی اوزره خارجه بولنان هر برشی جزئیدر بوشابع
اولان کلامدن مراد عقلده حصولی تقدیرده جزئى اوله جق حیثیتده بولنسی اولوب
والا جزئیت دخی عوارض ذهنیه دن اولدیغنده کلمات قوم متفقدر

و خفی اواسونکه معقولات اولی جزئینك تحت کلیده اندارجی کبی معقولات ثانیه نك

تحتنده مندر جدر زیر امثال مفهوم حیوان مفهوم جنسك تحتنده و مفهوم انسان مفهوم
نوعه مندر جدر ۴

قال رحمه الله (منه ما يبحث عنه في المنطق كـ مفهوم الكلى المعارض للماهيات ويسمى كليا
منطقيا وهو المنقسم الى الكليات الخمس المنطقية و معروضه مثل الانسان الحيوان يسمى كليا
طبيعيا منقسما الى الكليات الخمس الطبيعية و المجموع من الكلى الطبيعي والمنطق
يسمى كليا عذليا منقسما الى الكليات الخمس العقائية فاذا قلنا الحيوان جنس مفهوم
الحيوان طبيعي و مفهوم الجنس منطقي و مجموع المفهومين جنس عقلي وهكذا البواقي
و كـ مفهوم القضية و القياس و غيرهما من المفهومات المجوثة عنها في المنطق و منه ما لا يبحث
عنه في المنطق بل في الحكمة و الكلام كـ مفهوم الواجب و الممكن و الممتنع (اشبه معقول
ثانين بعضي علم منطقده مجوثة عنه اوله رق بوده ملاحظه طبائع اشياءه آلت قلنا
معقولات ثانيه در كه حاصل مجو له ايصالده مدخل و تعلقي اولوب و معقولات اولي به منطقده
و احكامي ساريه اوله جق حيثنده وجه كلى اوزره مأخوذه اولنريد چونكه
مثلا انسان كاتب و قائم و قاعد اولمسي كبي بعض احوالده مسـ ثقل اوليوب بلكه
بو احوال ايله اتصافي اشخاصي اعتباريله اولديغي و كلى و نوع و عام اولمسي كبي
كندريه مختص اوله رق اشخاصنه ساري اولديغي مثلا و اشبو احكام معقولات
ثانيه دن دخي بعضي تحتنده اولان معقولات اولي به ساريه و مثلا عوارض
ذهنيه دن اولمسي كبي بعض احكامي دخي ساري اولميه رق كندريه مختصده در
و علم منطقده مجوثة عنه اولان معقول ثاني مثلا صلاحيت اشتراك ايله ماهياته
عارض اولان مفهوم كلى كيدركه بوده مايجوز العقل اتحاده مع كثيرين في الخارج
يعني خارجده كثيرين ايله اتحادني عقلك تجويز ايلديكي شي مفهومندن عبارتدر
اشته ذهنده بذاتها مثبت اوله رق ماهيات اشبو مفهوم كليـك افراديدر و كيدن
بونوعه كلى منطقي تسميه قلنه رق كليات خمس منطقي به منقسم اولان بودرو حاصل
اشبو كلى منطقي معتبرات منطقيدن اولوب مسائل فنده عنوان موضوع اولان
بو كيدن و كليات خمس منطقي جنس و فصل و نوع و خاصه و عرض عامدر

و اشبو مفهوم كليـك معروضه كلى طبيعي تسميه اولنور مثلا انسان و حيوان كبي

(۱) بود دخي خفي اولمسونكه معقولات ثانيه دن مراد درجه اولاده تعقل اولناك ماعداسي ديك اوله درجه
ثانيه و درجه ثالثه و رابعه و درجات سائرده تعقل اولناك شـ يلره دخي شـ مولى اوله درجه معقول اولك
ماعداسه معقول ثاني تسميه اوله رق اوزره اصطلاح اولـ در هر نقدر بو اصطلاح بعضك عندده
اولوب بعض آخرك عندده ايسه درجه ثانيه دنصكره درجه ثالثه در معقول اولانه معقول ثالث و رابعده
معقول اولاده معقول رابع و هكذا تسميه ايتك اصطلاح اولديغني سيد شريف حاشيه تجريد و حاشيه
مطـ العده تصریح ايتـ در مثلا قضيه معقول ثاني اولوب فن منطقده قضيدك انقسام و تناقض
و انعكاسدن بحث اولسه انقسام و تناقض و انعكاس معقولات ثائـ اولور و مجاـث منطقده احد
متناقضين واحد اقسامه بر شـ حكـ اولسه شي مذكور معقول رابع اولور و هكذا (مـ)

و كيدن

و كيدن بوقسمه طبيعي تسميه سي طبائعدن بر طبيعت يعني حقايقدن بر حقيقت
اولديغندن ايجو ندر و اشبو كلى طبيعي كليات خمسـ طبيعه به يعني جنس طبيعي
و نوع طبيعي و فصل طبيعي و خاصه طبيعيه و عرض عام طبيعي به منقسمدر
و كلى طبيعي ايله كلى منطقيدن مركب اولان مجموعـه يالكـز عقلده تحقـقندنـاشي
كلى عقلي تسميه اولنهرق كليات خمس عقلي به منقسم اولور

مثلا الحيوان جنس قولزده اشبو اقسام ثلثـ كلى موجود اوله رق اول نفس مفهوم
حيوان و ثاني هيج بر ماده به اشارت اولنفسـن نفس مفهوم جنس و ثالث بو
ايكـمندن مركب اولان حيوان جنسدر ايمدى حيوان ايجون اولان جسم نام حساس
متحرك بالاراده مفهومى جنس طبيعي و جنس ايجون اولان كلى مقول على كثيرين
مختلفين بالحقايق في جواب ماهو مفهومى جنس منطقي و حيوان ايله جنس مفهومينك
مجموعى جنس عقليدر و الانسان نوع قولز دخي بو وجهله اولوب انسان ايجون اولان
حيوان ناطق مفهومى نوع طبيعي و نوع ايجون اولان كلى مقول على كثيرين مختلفين بالعدد
دون الحقيقه مفهومى نوع منطقي و مجموع مفهومين نوع عقليدر و الناطق فصل
و الماشي عرض عام و الضاحك خاصه دخي بونلره مقيس اولوب زيد جزئي قولز دخي
بويله در شويله كه مفهوم زيد جزئي طبيعي و مفهوم جزئي جزئي منطقي و مجموع مفهومين
جزئي عقليدر و بومقامده جزئي ايله مراد جزئي منطقي اولوب حالبوكه زيد و عمرو و امثالي
موجودات خارجيه به صادق اولمسيـله بو صورته جزئي منطقي معقول ثاني اولماق
لازمكه جكي محل اشتباه كورينور ايسه ده حقيقتي بويله دكلدر زيرا جزئي حقيقيـك
صادق اولديغي باعتبار الخارج نفس موجودات اوليوب بلكه ماصـدق عليهـي
صورت عقائيه موجوداتدر چونكه زيد وجود خارجيـي اعتباريله نه كلى و نه ده
جزئي اولوب بلكه جزئيتي وجود ذهنيـي اعتباريله در شويله كه مرور ايتديكي اوزره
كلى و جزئي موجود ذهنيـك قسميني اولوب بونلرك افرادي في الحقيقه انجق مثلا
زيد جزئي به اشارتله هذا المانع عن الشـركه امثالي موجودات ذهنيه اعتباريله در
و بوياده معتبر اولان افراد اشبو افراد اعتباريله اولوب مطلقا افراد دكلدر حاصل
كليت و جزئيت خواص مفهومات ذهنيه دن اوله رق حقيقه انجق معاني اوزره
و بهـضـا مجاز اوله رق مثلا لفظ انسانه كلى ديلديكي كبي الفاظ اوزره اطلاق اولنوب
معانينك ماصـدق عليهـي اوزره اصلا اطلاق اولنـ

و اشبو اقسام ثلثـ كليـك ايضاح تفايرنده سيد شريف بيور مشـدر كه حيوانك الجوهر
القابل للابـعاد النامي الحساس المتحرك بالاراده مفهومى برامدر كه بوامره عقلده
بر حالت اعتباريله عارض اولور و اشبو حالت عارضيه مفهوم مذكورك كثيرين ايله
شـركـدن مانع اولماسيدر و كليت تسميه اولنسان بو عارض اوله رق بونك عقلده

معروض مذکوره نسبتی خارجده ثوبه عارض اولان بياضك ثوبه نسبتنه شبهدر
ایمدي بياضدن ثوب اوزره بالمواطئه محمول اولان ابيض اشتقاق اولنديغي حینده
اوج شی حاصل اولورکه بریسی معروض اولان ثوب و دیگری عارض اولان مفهوم
ابيض واوچنجیسی معروض ایله عارضدن مرکب اولان مجموعدر کذلک کلیتدن
بالمواطئه حیوان اوزره محمول اولان کلی اشتقاق اولنديغي صورتده بونده دخی اوج شی
حاصل اولورکه اول مفهوم حیوان اولان معروض وثانی مفهوم کلی اولان عارض
وثالث معروض ایله عارضدن مرکب اولان مجموعدر ونه کیم مفهوم ابيض ابيضك
مفهومی اولنديغي حیثیتدن مفهوم ثوبك نه عینی ونه جزئی اولوب بلکه ثوب وغیریسی
اوزره صالح اوله رق مفهوم ثوبدن خارج اولنديغي مثلاً مفهوم کلی دخی مفهوم
حیوانك نه عینی ونه ده جزئی اولوب بلکه مفهوم حیواندن خارج وحیوان ایله
سائر کندی به عقیده کلیت عارض اوله جق مفهومات اوزره حل اولمقلغه صالحدر
ومثلاً قضیه ایچون اولان قول یصح ان یقال لقائله انه صادق فیه اوکاذب مفهوم ایله
دها سائر قیاس وامثال معلومه سی کلی منطقی اوله رق فن منطقده کندوسندن
بحث اولنان معقولات ثانیه دندر زیرا بومفهومات انجق ذهنده موجود اوله رق
خارجده حله افرادی غیر موجود در

ومعقولات ثانیه دن بعضیسی دخی غرض فنك عدم تعلقه دنناشی منطقده مجو
عنه اولیوب بلکه بونلردن علم حکمت و علم کلامده بحث اولنور مثلاً مفهوم واجب
وممكن و متمنع معقولات ثانیه دن اولوب فقط بونلردن بحث مجهولاته مدار ایصال
اوله میه جخی جهته منطقده مجو عنه اولیوب بلکه علم حکمت و کلامده بحث
اوله رق هر بر عقیده تصور اولنان شیئی ذاتی وجود و یا عدمی مقتضی اولوب
و یا اولماسی جهته ایله اشبو واجب وممكن و متمنع تقسیم ایدرك واجبك قدیم
وممكنك غیره محتاج اولمی و متمنع بالذاتك ممكن بالغير اولماسی کی احوالندن بحث
ایتملدر که بومسائلک موضوعاتی بتون معقولات ثانیه دندر

وبونلرك معقولات ثانیه دن اولدقربی ایضاحده دینلشدر که بونلردن متمنع ایله سائر
موضوعلر یچون وجود اولیان معدوم وامثالک معقولات ثانیه دن اولدقربی ظاهر در
زیرا عند القوم تقرر ایتش اولنديغي وجهله خارج و یا خود ذهن ظرفلردن برنده
برشیتك برشیتك ثبوتی مثبت لهك او ظرفده وجودك فرعی اولوب اشبو موضوع
متمنع ایله امثالک ایسه ظرف خارجده وجودی اولماسیله بونلرك موضوعلر یچون
ثبوتی ذهنده اولمقلغه منحصر اوله رق بوجهته معقول ثانیدن اولدقربی تحقیق ایدر
واما واجب وممكن مفهوملرینك معقولات ثانیه دن اولمیری وجوب وامكانك وجود
خارجی اوزره سبقتلر دنناشی در شوجهته ایله که امکان وجود اوزره سابقدر دیرز

چونکه برشیتك فی نفسه وجودی ممکن اولورده بعده غیر یسندن موجود اولور
انکچون الشئی ممکن وجوده فی نفسه فیوجد دینلک صحیح اولور وجود دخی بویه
اولوب وجوب وجود اوزره سبق ذاتی ایله سابقدر دیرز زیرا ماهیت واجبك
وجودنی ایجابی عقلا وجودنی استتباع واستدعا یلر انکچون اقتضی ذاته وجوده فوجد
دینلک صحیح اولور صفت ثبوتیه نك ایسه وجود موصوفی اوزره سبق مستحیلدر
زیرا صفت موجوده نك موصوفیه قیامی وجود موصوفك فرعیدر و وجوب ایله
امكانك خارجده برشی ایچون ثابت اولیوب امر عدمی اولمیری اوزره استدلالده
بوجهله وجود موصوفدن امتناع تأخر لری کافی اوله رق معقولات ثانیه دن اولدقربی
تحقیق ایدر و بودلیل وجود موصوفدن تأخر لری متمنع اولان حدوث وامشالی
هر بر صفتده دخی مطرد اوله رق بوجهله صفت ثبوتیه نك وجوب تأخرندن
ایچون وجودی دخی معقولات ثانیه دن عدالتلشدر

زیرا برشی نفسندن متأخر اوله میه جخی جهته شیء موجود ایچون وجود وجود
خارجیسیله برلکده ثابت اولوب متأخر دکلدر لکن مصنفك حاشیه سنده بیانی
اوزره بو کلام محل نظر در زیرا اشبو وجود خارجیدن تأخری واجب اولان انجق
مفهومك خارجده ثبوتی اولوب بوقسه نفس مفهوم ثابتك تأخری دکلدر
بوصورتده ذات وجوب وامكان و کذلک ذات وجود موصوفری اولان شی اوزره
سابق اوله رق فقط اوشی ایچون خارجده ثبوتلری متأخر اولمی جائزدر
کورمز میسنکه ذاتیات و لوازمی وجود خارجی اوزره سابقه اوله رق وجود
خارجیلرندن مقدم ذهنده افرادلر یچون ثابته ومع هذا وجود خارجی و ذهنیدن
هر ایکیسنده موجوده درلر

بوجهته مقام استدلالده صواب اولان دینلکدر که وجوب وامتناع وامکاندن
هر بریسی ذاتك وجود و یا امتناعی اقتضا و یا عدم اقتضا سندن عبارت اولمیسیله
اوجی دخی ماهیتله وجود وعدم بیننده نسبت اولوب نسب ایسه ذهنك انجق
ذهنده بولنديغي شیدن نزاع ایلدیکی امور انتزاعیه اوله رق خارجده موجود دکلدر
بوجهته معقولات ثانیه دن اولدقربی تحقیق ایدر

قال رحمه الله (ولاشیء من هذه الکلیات بموجود فی الخارج لاستحالة الوجود بدون
الشخص بداهة وان ذهب البعض الى وجود الكل فیه والكثیر الى وجود الطبيعي
بناء علی انه جزء الموجود فی الخارج وهو الفرد المركب منه ومن الشخصات کزید
المركب من الانسان والشخصات لکنه جزء عقلی لا خارجی فی التحقيق فالحق
ان وجوده عبارة عن وجود افراده لان نفسه مع كونه معروضاً لقابلية لتکثر وجود
فیه ولذا جمعوا الکلیة واقسامها من العوارض المختصة بالوجود الذهني واما الکلی

المنطقی والعتلی فکما لا وجود لانفسهما فی الخارج لا وجود لافرادهما فیه لکونهما امورا اعتباریة کسائر المعقولات الثانیة

اشبو کلیات اطلاق اولنان شیلردن هیچ بریسی خارجه موجود اولمیوبز برابدون الشخص استحاله وجود بدیدر و هر قدر اقسام کلیاتک جمله سی خارجه موجود اولدیغنه اهل صناعتدن بعضیلری ویا لکز کلی طبیعینک وجودنه قومدن اکثری ذاهب اولمشدر ایسه ده تحقیق اولان بونلردن هیچ بریسی خارجه موجود اولمیوب امور ذهنیه دندر و طبیعینک وجودیه قولک مناسی خارجه اولان موجوده جزء اولمشدر و اشبو موجود فی الخارج ایله مراد افراد کلی اوله رق کلی ایله مشخصاتدن مرکب زید امثالیدر که انسان ایله مشخصاتدن مرکبدر لکن تحقیق و قبوله حقیق اولان کلینک موجود خارجیدن یعنی انسانک زیددن جزء اولمی عقلک خارجدن مأخوذه اولان صورت جزئیهدن نزعیله حاصل اوله رق جزء عقلی اولوب خارجی دکلد که حتی وجود طبیعی به مدار استدلال اوله یلسون ایمدی بدن الشخص استحاله وجود بدیهی اولمسیله حق اولان کلی طبیعینک خارجه وجودی افرادنک وجودندن عبارت اولوب یوقسه نفس طبیعی قابلیت تکثره معروض اولمسیله برابر خارجه موجود دیمک دکلدرو بوسیدن ایچون کلیتی واقسامی وجود ذهنیه مختصه اولان عوارضدن قشردر

واما کلی منطقی و عقلینک نفسلریچون خارجه وجود اولدیغی مثالو افرادلریچون دخی خارجه وجود اولمیوب سائر معقولات ثانیه کی امور اعتباریه دندر

الحاصل کلی منطقی بیان سابقدن معلوم اولدیغی وجهله طبایعدن بر طبیعته عروزی اعتبار اولنقسزین نفس تصویری وقوع شرکتدن مانع اولمیان شی مفهومی اوله رق معتبرات عقلدن اولمسیله مذهب مختارده خارجه وجودی اولمیوب بلکه خارجه برشی کندی به مطابق اولمیان معقولات ثانیه دندر لکن بعضیلر کلی منطقیینک خارجه وجود عدم وجودی وجود اضافیه متفرع اولوب وجود اضافیه قائل اولنورسه کلی مذکورک دخی وجودنه قائل اولمق اقتضایدرو الابد دخی موجود اولز دیو بیان ایشلر ایسه ده بوملازمه نیک منعیله برابر وجود اضافیه قائل اولنلر جمیع اضافاتک وجودنه قائل اولدقلری اتیان ایدمشدر و اضافاتدن خارجه موجود اولنلر توقیت و مقابله امثالی اولوب و موجود اولمیانلر حین ملاحظه امرینده مختصات عقلیه دن اوله رق اجزاء زمان کی اجتماعلری جائز اولمیان امرین بیننده کی تقدم وتأخر امثالیدر کلی عقلینک وجودنده دخی اختلاف اولنه رق مختار اولان خارجه عدم وجودی اولوب فقط علم منطقده بوندن بحثه لزوم وتعلق اولماسیله بونک ایضاحاتنه دائر سوق مقاله تعرض ایتمامشدر

وکلی طبیعینک وجودندن بحث ایتک دخی هر قدر خارج صناعت ایسه ده چونکه منطقیون طبایع اشیایی تصور و عوارض عقلیه سنی اخذ ایدرک طبایع مذکوریه ساری و منطبق اوله حق وجهله احوال طبایعدن بحث ایدوب بونک حقیقه اتضاحی ایسه طبایع اشیانک خارجه وجودنی معرفته متوقف و برده اراد ایدلکلی امثله عوارض طبایع اشیانک عبارت اولوب مثلا الجنس مقول علی کثیرین مختلفین بالطبایع فی جواب ماهو کالحوان المقول علی الانسان والفرس قوللر یله جنسی تعریف و تمثیلرینک اتضاحی خارجه بعضیسی بعضیسی اوزرینه صادق اوله حق حقایق مختلفه اولدیغنک معرفتیه حاصل اوله جفته بناء متأخرون کلی طبیعیده اولان اصطلاح اهل منطقه توفیقاً کلی طبیعینک وجودندن بحثی اختیار ایشلردر شو وجهله که بعضیلر فی الجملة یعنی بعضا موجود اولدیغنه و بعضیلر خارجه اصلا وجودی اولدیغنه ذاهب اوله رق مختار مصنف مذهب محققین اولان قول ثانیدر و مذهب اول اولدیغی وجهله وجودنه قائل اولنلر بونی اثباتده مثلا حیوان کندی به اشارت اولنان حیوان موجود دن جزء اولوب موجوده جزء اولان شی ایسه موجوددر دیدلر و بوجهله طبیعینک وجودنی ترجیح ایدنلر اوچ فرقه اولوب بفرقه سی خارجه وجود و موجود ایکی اولدیغنه یعنی کلی وجود مستقل ایله موجود شخصی دخی بشقه جه وجود ایله موجود اولسنه ذاهب اولمشدر حاصلی عندلرنده ماهیتکه مثلا انسان ایله اجزاسی اولان حیوان و جسم و ناطق و حساس خارجه وجودات متغایره ایله موجودلردر بوزها به کوره کلی طبیعی فردنک وجودنه مغایر وجودی اولسندن طولانی افرادی اوزره حلی یعنی مثلا زید انسان دینلمی صحیح اولماق لازمکه جکندن غیر معتبردر و فرقه ثانیه خارجه وجود واحد و موجود اثین اولسنه یعنی کلی ایله فردی موجود متعدد ایسه لرده وجودده متحد اولدقلرینه قائل اولمشلردر لکن اگر مراد موجودین اشبو وجود واحد ایله ایری ایری موجوددر دیمک ایسه معنای واحدک محال مختلفه ایله قیامی لازمکلور و اگر وجود واحد ایله ایکسینک مجموعی موجوددر دیمک ایسه کلک بدون جزئه وجودنی اقتضا ایدر بناء علیه بومذهب دخی مردوددر و فرقه ثالثه هر قدر عقلده اثین ایسه لرده خارجه وجود و موجود واحد یعنی کلی ایله افرادنک خارجه کندیلری و وجودلری متحد اولسنی اختیار ایدوب و بوجهله عقلده تغایر و خارجه اتحاددن برمحذور لازمکه چکی جهته وجود کلی به قائل اولان فرق ثلثه ایچنده مختار محققین اشبو مذهب ثالثدر

و بومقامده دینله یلور که طبیعیدن مثلا حیوانک موجود اولدیغی ضروری

اولسـیـله نوجهـله محل اختلاف اوله بیاور لکن حقیقت حال بویه اولیوب
بالضرور موجود اولان حیوانک ماصدق علیهیدر یعنی ماهیت حیوانکه کندی به
کلیتک علی اختلاف المذهبین عروض و یاخود صلاحیت عروضی اعتبار اولدیغی
صورته کلی طبیعیدر بونک خارجده صادق اولدیغی زید و عمرو کبی افرادنک
وجودی ضروری اولوب لکن طبیعت حیوانیه نك ضرورت وجودی ممنوعدر
واکر خاطره کاورسه که مادامکه کلیتک خارجده وجودی یوقدر نه جهتهله
تحقق ایشدر بوندن جوابده دینلشدر که عقل اشخاصدن صور کلیه
مختلفه انتزاع ایدر عقلک بوجهله انتزاعیده بعضاذوات اشخاصدن و بعضا استعدادات
مختلفه و اعتبارات متفاوته حسیله اعراض مکتنفیه دن اوله رق صور مذکور دنک
وجودی انجق عقلده اوور مثلاً زیدی یا لک زجه رؤیت زده زیدک ذهن زده صورت
شخصیه سی حاصل اوله رق بوسورت هویت شخصییه زیده منطبق اولوب هویت
اخرايه تجاوز ایتمزید ايله برابر بی نوعدن عمرو و بکری رؤیت زده عندالعقل
صورت نوعیه انسانیه حاصل اوله رق افراد بی نوعه منطبق اولور و بونلرله
برابر فرس و بغلی رؤیت زده صورت جنسییه حیوانیه حاصله اوله رق زیدک و سائر ابناء
جنسک هویتنه منطبق اولور مافوقی دخی بویه اولوب اشنه کلی و جزئی بی
اشخاصدن انتزاع عقل بوندن عبارتدر قال رحمه الله (و الجزئی امامادی ان کان
جسم کزید او جسمانی کعوارضه المحسوسه و اما مجرد کالو واجب تعالی عندالکلی
و کالعقول العشرة و النفوس الانسانية و الفلکیة عندالحکماء و لا یرتسم صورة
جزئیة من الشئ فی الذهن مالم یدرک باحدى الحواس الظاهرة او بالوجود ان کالعطش
المحسوس و جدانا) و اما جزئی مادی و مجرد قسمنه منقسم اوله رق اگر جسم و یاخود
جسمانی اولورسه مادیدر مثلاً زید اجسام متشکله دن اولسـیـله جزئی مادیدر
شویه که حین رؤیت زیده ذهنده حاصل اولان شی طول و عرض و عمق و افعال
و اشباهندن مابه الامتیازی اولان عوارض مشخصه سیله برابر صورت خارجیه سی
اولوب بواصر حاصل ماده جسمدن زیدک شکل معینی اوله رق ذهنده شجی و خارجه
ذاتیدر و عوارض محسوسه سی جسمانی اولسـیـله بنه جزئی مادیدر بوده سواد و بیاض
کبی تحیزیه متحیزه و حسنی و قبحی امثالی موهومه اولمقدن اعمد زیرا بوعوارض
جسمده اولان شیئه تعلق ایدن معانی جزئییه دن اولسـیـله جسمانیدر

و مطلقا تصورنک عدم جوازی تقدیرده دیر زکه جزئییت و کلیت تصور محقق فرعی
اولیوب بلکه تصور مفروضک فرعی اولدیغی جهتهله جناب بارینک هویتی هر تقدیر ایداً
و یاخود ضرورت تصور اولنه مزسه ده بالفرض متصور اولسه وقوع شرکندن
مانعه اوله جفنده شک و اشتباه یوقدر
وقول حکما اوزره عالم افلاک و عناصرک مبادی و خودی عدا و لسان عقول عشره
و حرکات نظریه و علمیه بشریه نك فاعلی اولان نفوس انسانیه ايله دوران ارادیة افلاک
فاعلی اولان نفوس فلکیه دخی جزئیات مجرده دندر زیراعندلرنده کرک عقول
و کرک نفوس اجسامدن مفارقه اوله رق نه تشکل و ابعاد ثلثه بی قابله اولان اجسامدن
ونه ده محل ایچون اعراض و هیولی ایچون صورت کبی اجسامده حامل ایدن شیردندر
و فقط ایدانه تعلقی بلادده اولان تصرفات ملوک امثالی تدبیر امر ایدان ايله بوساطة
الاکات اجرای حرکات مختلفه دن عبارتدر دیدیلر
و بونک خلاصه بیانی شو و جهله درکه حکما اول مخلوق الهی عقل اولدیغی بیان ايله
بونى اثباتده جناب باری واحد حقیقی اولسـیـله الواحد لا یصدر عنه الا الواحد
قاعدلری مقتضاسنجه حضرت واحد دن ابتداء انجق واحد صدور ایدر دیدیلر و ابتداء
صادر اولان شیک امتناع جسمیتنه قائل اوله رق جسمیت ترکیبی مقتضی اولسـیـله
استدلال ایتدیلر و کذاک صادر اولک جسمک احد جزئی بی اولسنی دخی تجویز ایتوب
بونى اثباتده اگر احد جزئی بی اولمق لازمکسه جز آخر سن وجودده مستقل
اوله میهرق تأثیرده دخی عدم استقلالی لازمکوب حالبوکه صادر اولک وجود
و تأثیردن ایکی سنده دخی مستقل اولسی ضروریدر دیدیلر و صادر اولک عرض دخی
اولدیغی بیان ايله زیرا عرض محلی اولان جوهر سن وجود ايله مستقل اوله میه جفندن
جوهر دن مقدم موجود اولسی غیر متصوردر و کذاک صادر اول نفس دخی دکلدر
زیرا نفس اجرای حرکات مختلفه ده آلت اتخاذ نه محتاج اولدیغی جسم سن مستقل
بالتأثیر اولما سیله مابعدنه سببییتی متمنعدر مابعدنه سببیت ایه صادر اولده واجبدر
و بوجوه نامعقوله ايله صادر اولک عقل اول اولدیغی تعین ایشدر دیو ذاهب
اولدیلر حاصلی عندلرنده صادر اول مستقل بالوجود و التأثیر اولسی واجب
اولوب بوایه عتلاک غیر بسنده غیر موجود اولدیغندن اول مخلوق عقل اول اولدیغی
اختیار ایشدر در ایدمى ترتیب موجود ائده رأی حکما شو و جهله درکه صادر اول
عقل اولدیغی ثابت اولدیه ایدمى ایشو عقل ایچون اوج اعتبار اولوب اول فی
نفسه وجودی و ثانی غیر ايله وجودی و ثالث لذاته امکانی اوله رق بوا اعتبار ایدن هر بویه
اندن بر امر صدور ایشدر که فی نفسه وجودی اعتبار یله عقل ثانی و غیر ايله وجودی
اعتبار یله نفس اولی و امکانی اعتبار یله فاک اول اولان جسم صادر اولشدر و کذاک عقل

ثانی در عقل ثالث و نفس ثانی و فلك ثانی صادر اوله رق بو وجهله عقل عاشره دکن
منتهیدر واشبو عقل جاشرافلا کدن مرتبه تاسعه اولوب بوفلك فلك قدردو عقل
مذکور عقل فعال ايله مسمی اولوب هیولی عالم سفلیده مؤثر اولان و اوضاع
و حرکات فلكیه و اتصالات کوبیه دن انبعث ایلان استعدادادن کندولرچون
حاصل اولان شی سببیه عناصر بسیطه و مرکبات عنصریه اوزره صور و نفوس
و اعراضی افا ضه ایدن اشبو عقل عاشر در دیدلر ۵ و عقول بسیطه اولدقلى
سببیه قابل فساد اولیه رق ابدیتنه قائل اولدیلر و حرکات افلاک ارادیه اولمسیله
افلاک ایچون نفوس مجرد نك وجودنه استدلال ایلدیلر شو وجهله که حرکت
ذاتیه بی اوج قسمه حصرا یدرک بریسی حرکت طبیعی اولوب طبیعتک
مقتضاسیدر که حرکت جهت اسفله حرکتی کبی مبدای یعنی قوه محرکه سی ا مر خارج
اولیه رق متحرک کندیده و شی متحرک شعور و اراده سنه مقارنتدن آزاده در
و ایکنجیسی قسری اولوب خلاف طبع اوزره اولان حرکت در که جهت فوقه مر می
اولان حرکت حرکتی کبی مبدای خارجدن مستفاد اولان میل سببیه واقعدر
و اوچنجیسی حرکت ارادیه در که حیواندن کندی اراده سیله صادره اولان حرکت
کبی مبدای و محرکی متحرکدن خارج بر امر اولیه رق شعور و اراده یه مقارندر و حرکات
افلاک طبیعی و قسری اولدیغنی اثبات ايله ارادی اولدیغنی تعین ایدوب و افلاک
حرکاتنه متعلقه اولان اراده سی ایسه تخیل محضدن ناشی اولوب و الازلا و ابدابلا
تغیر و اختلاف نظام واحد اوزره دوام حرکات فلكیه نك امتناعی اقتضا ایده جکی
جهتله و تیره واحده اوزره حرت سرمدیه نك ترتب ایلدیکی اراده افلاک کندوسنده
امور غیر متناهییه مندرج اولان تعقل کلیدن ناشیه اولدیغنی تحقق ایلر محل تعقل کلی
ایسه مجرد در زیر بسیط دخی متعقلی اولوب تعقل بسیط ایسه بساطت محلی مقتضیدر
و الاقسام محل انقسام حالی موجب اوله رق بسیطک انقسامی لازمکولر بوا یسه
ممتعدر و عینیه بوسبب دن ناشی نفوس انسانیه دخی مجرد اولوب نه ماده ده حلول
ایدن قوه جسمانیه و نه جسم اوله رق بلکه لامکانیه اولوب اشارت حسیه بی غیر
قابلدر دیدلر و بومذهب متقدمین و متأخریندن مشاهیر فلاسفه مذهبی اولوب اهل

ه اتحق اعلی واجب اولان تحقیقات نفیسه دن در که حکمانک ظاهر مذهبی بوجه محرر اولوب اکثر
متأخرین بوجهله نقل و بیان ایشلر ایسه ده دوانی رساله خلق اعالمده بیورمشلر در که حکما دخی جمیع
مکانتک فاعل و مؤثری الله تعالی اولوب ماعداسی اعنی وسائط مذکوره شرائط و لازمه سنده
اولدیغنی قائلدر و بومذکور هر نه قدر اقاریل حکمای انحال ایدن متأخرین پیونده مشهور اولانه مخالف
ایسه ده لیکن انلردن محققون حتی شیخ و رئیسلی ابن سینا شفا سنده بویه تصریح ایشلدر و ابن سینانک
تلمیذ فاضلی عربن خیام ایچون بحث مذکورک تحقیقنده بر رساله مستقله وارد در که مقدمات دقیقه ایه بوقولی
انده اشباع و ایضاح ایشلدر (عبد الحمید)

اسلامدن امام غزالی و راغب ايله صوفیه مکاشفیندن جمع کثیر دخی بوقولی اختیار
ایشلدر و عند المتکلمین بونلر اجسام لطیفه اولوب مجردات دکدر تفصیلاتی علم
کلامده مسرود اولوب فقط ایضاح مقام ایچون بومقدارک ارادیه اکتفا ایدلشدن
و خفی اولسونکه بر جو هر بر جوهره حلول ایدر ایسه محله هیولی و حاله صورت
و مجموعنه جسم طبیعی اطلاق ایدرلر و بویه اولمسه جوهر مفارق دیرلر و اکر تدبیر
و تصرفله تعلق ایدر سه نفس و تعقل ايله تعلق ایدر سه عقل تعبیر ایدرلر ایددی
مجرداته اطلاع عقله مخصوص اولوب یا وجدان ايله وجه جزئی اوزره بنفسها مطلع
اولمسیله اولور و یا خود مشاهده آثار ايله وجه کلی اوزره ادراک ایدر
و برشیدن صورت جزئی نك ذهنده ارتسامی یا حواس خمس ظاهره دن بریله ادراک
اولمسیله حاصل اولوب بوده سمع و بصر و ششم و ذوق و لمسدن عبارتدر ایددی
بصر ايله مبصراتدن و سمع ايله مسموعاتدن و ششم ايله مسموماتدن و طعم ايله مطعوماتدن
و لمس ايله ملموساتدن برشی ادراک اولندقدن حواس بوندن متأثر و عقلمده صوت
جزئییه سی حاصل اولوب معقولات کبی عقلمده مخزونه اولور بومذهبه کوره کرک
کلی و کرک جزئی کافیه معلومات نفس ناطقه ده مرتسمه اولمش اولور
و بوضو رتی محال عد ایدنلر حواس خمس باطنه قوای جسمانیه سنی اثبات ایدرک
دماغده بطون ثابته بیانیه حواس مذکوره بی اشبو بطون ثابته بجوفه ده اعتبار
ایشلدر در که حواس مذکوره حس مشترک و خیال و واهمه و حافظه و متخیله
اسماء سیله معبره در بونلردن حس مشترک حواس ظاهره دن آنافاناً ادراکاتک
منصب اولدیغنی محل اوله رق جهت بطن مجوف اولک مقدمنده واقعدر و خیال
اشبو حس مشترک خازنی اوله رق مدرکات حس مشترک خیالده مخزونه و محلی
بطن اولک مؤخرنده در و واهمه محسوساتدن معانی جزئییه نك آخذی اولوب اشبو
معانی جزئییه زیدک علم و حسنی و عروک جهل و قبحی و شانک ذبیدن ادراکیله
سبب هرب و تحاشیسی اولان عداوت جزئییه و حیوان یا ور بلرینک اتاسندن
ادراکیله موجب میلی اولان محبت جزئییه امثالی اولوب اشبو واهمه نك محلی
جهت قهاده اولان جوفک مقدمدر و حافظه واهمه نك خازنی و محلی جوف مذکورک
مؤخری اوله رق واهمه یه نسبتله حافظه حس مشترک نسبتله خیال مثابه سنده در
واکر اشبو ایکی خازن موجود اولسه مثلاً زید اوزره یکنده مشهود مز اولان
کسنددر دیو حکم ایدمیز و متخیله نك محلی بطن اوسط اولوب حال نوم و یقظه ده
دائماً خیال و حافظه ده مخزونه اولان مدرکات و معانی نك تفصیل و ترکیبیه متصرفه
اوله رق اشبو متخیله بی وهم مطلقاً محسوساتده و عقل معقولانده استعمال ایدرک
بو حالده مفکره اسمیه موسوم اولوب حکمی صادق اولور و اکر وهم معقولانده

تصرفه قیام و تسلط ایلر سه عقلک مطلع اولدیغی شیئک خلافتده حکم ایدرک کاذب اولور
الحاصل بعض حکما کلیات و جزئیات مجردیه مدرك اولان نفس ناطقه و جزئیات
مادیه نك مدرکی قوای جسمانیه در دیدیلر و ذکر ایتدیگم مذهب ثانی بواجالک
تفصیلیدر و محققون کلیات و مطلقا جزئیاتک مدرکی نفس ناطقه اولوب ادراکک
قوایه نسبتی قطعک سکنیه نسبتی نظیریدر دیدکدنصکره اشبو صورک محل
ارتسامنده اختلاف ایدرک بعضیلری جمله سنک نفس ناطقه ده و بعضیلری کلیات
و جزئیات مجردنک نفسده و صور جزئیات جسمانیه نك آلات یعنی قوای جسمانیه ده
ارتسامنه قائل اولدیلر

و یاخود صورت جزئیه نك ذهنده حصول ارتسامی وجدان ایله اولور مثلا
عطش وجدان ایله محسوس اولوب نفسمنزده بو حالی بوله رق مطلع اولور و حواس
ظاهره ایله حس ایتیز و مثلا عقاده وجدان ایله محسوسه اولان کلیات و جزئیات
جزئیه دخی بوقیلدندر بوده اگر هر شخصک نفسمنزده بوله جغی شی اولور سه
وجدان عام والاخصدر

قال رحمه الله (ثم الکلیان ان کان بینهما تصادق فی الواقع بالفعل کلیان من الجانین
فتساویان کالانسان والناطق و کذا نقیضاهما کاللا انسان واللا ناطق)

مصنف رحمه الله کلینک تعریف و توضیحی اکمال ایله بیان احکامنه شروع ایتشد
خفی اولسونکله کلیات بیننده اولان نسبتلر تساوی و عموم و خصوص مطلق و عموم
و خصوص من وجه و تباین نسب اربعه سنه منحصره در شو یله که بر کلی کلی آخره نسبت
اولدیغی صورته اگر اشبو کلین بیننده ایکی جانبیدن تصادق کلی ایله واقعده بالفعل
تصادق بولور یعنی احدثه مانک حلی صادق اولدیغی هر برشی اوزره آخرک دخی صدق
حلی واقعده موافق اولور سه اشبو کلین متساوی اولوب بولرک نقیضلری دخی متساویدر
و بو بابده معتبر اولان کلیندن هر برینک جمیع افرادی آخر اوزره صادق اوله رق
زمان واحدده تصادقلری لازمکلمبوب فی الجملة و فی وقت ماصدقلری کافیدر مثلا انسان
و ناطق لفظلرندن هر برینک صادق اولدیغی هر برشی اوزره آخری دخی صادق اوله رق
بینلرنده تساوی اولدیغی مثلاً و نقیضلری اولان لا انسان و لا ناطق دخی بو یله اوله رق
احدثه مانک صادق اولدیغی هر برشی اوزره آخری دخی صادق اوله جغندن متساویدر
مصنف مرحوم اشبو انسانک ناطقه مساوی اولسی حقیقه حاشیه سنده دیمشدر که
بو قول حکمانک ملک و جن جوهر مجرد اولوب انلردن صدور نطق و ضحک ممکن
اولدیغنه منیدر و اما مذهب متکلمینده بولر اجسام لطیفه اولسیله بو مذهب کوره
ناطق و ضاحک انساندن اعمدر و بعض ارباب تحقیق دیمشدر که حیوانیت انسان

ایله فرس بیننده مشترک اولدیغی کبی نطق دخی انسان ایله ملک بیننده مشترک اولسیله
اگر حال انسان مثلا فرس ایله اعتبار اولور سه حیوان جنس و ناطق فصل اولور
و اگر ملک ایله اعتبار اولور سه ناطق جنس و حیوان فصل اولور بو صورته
جزء واحد فی الماهیه بر حالده فائده جنسی و حال اخراده فائده فصلی افاده ایدر

مصنفک تصادق کلینی واقعده اولسیله تقییدی کلی ایچون اشبو نسجه اولان
تقسیمک مداری بحسب تجویز العقل اولوب بلکه واقعده صدق و عدم صدق
اولدیغنه تنبیه ایچوندن بوده استخرار جده اولسون نته کیم انسان ایله حیوان بیننده
بو وجهله درواستردهنده اولسون نته کیم متمنع ایله معدوم بیننده بو وجهله درو صدق
و عدم صدق بحسب تجویز العقل اولمامی شو جهتندر که اگر بحسب تجویز العقل
اولق لازمکله یا مطلقا تجویز عقل قصد اوله رق بو صورته عقل هر برشی اوزره
کلینک صدقنی تجویز ایده جکی جهته هر بر کلین بیننده اولان نسبک مساواتده
انحصارنی موجب اولور و یاخود بر برینه نسبت اولنان مفهومینک ذاتلری اوزره
قصر نظر ایتک شرطیله تجویز عقل مراد اولوب بو صورته توفیقاً تقسیم نسب
ایسه بشقه جه ایراد اوله جغی وجهله صدق بیانده اولدیغم تقسیمک غیریدر

و مصنفک تصادق بالقوه اولوب بلکه بالفعل اولسیله و مقابلنده اولان تفارقی
دخی دوام ایله تقییددن مرادی اهل فنک قائل اولدقلری شوشیه اشارتدر که
مساواتک مرجعی جانبیدن مطلقاً عامه اوله رق موجبین کلینک صدقده در
مطلقاً عامه بر قضیه در که انده محمولک موضوعه بالفعل ثبوت و یا سلبیه حکم اولور
مثلاً انسان ایله ناطق بیننده تساوی واردر دیرز شو جهته که هر بر افراد
انسان اوزره ناطق و هر بر ناطق اوزره انسان بالفعل صادق اوله رق اطلاق عام
وجهله کل انسان ناطق و کل ناطق انسان موجب کله لری صادق و عموم
مطلقک مرجعی جانب اخصدن مطلقاً عامه اوله رق موجب کله نك و جانب اعمدن
سالیه جزئیه دائماً نك صدقده در یعنی اشبو موجب کله نك موضوعی اخص و محمول
اعم و سالیه جزئیه نك موضوعی اعم و محمول اخص اوله رق مثلاً کل انسان حیوان
بالا اطلاق العام و بعض حیوان لیس بانسان دائماً صادق اولسیله انسان ایله حیوان
بیننده عموم و خصوص مطلق اولدیغی تحقیق ایدر و تباین کلینک مرجعی داثمین
اولق اوزره سالبین کلینک صدقده در مثلاً انسان ایله حجر بیننده لاشی من الانسان
بحجر دائماً و لاشی من الحجر بانسان دائماً سالیه کله لری صادق اولسیله تباین
تحقق ایدر و عموم من وجهک مرجعی جانبیدن مطلقاً عامه اوله رق موجبین

جزئیاتینک و دائمی اوله رق سالتین جزئیاتینک صدقده در مثلا حیوان ایله ایض
بیننده اطلاق عام وجهله بعض حیوان ایض مادام حیوانا و بعض الایض حیوان
مادام ایض موجب جزئیة لرله بعض حیوان ایس بایض دائما و بعض الایض ایس
بحیوان دائما سالبه جزئیة لرلی صادق اولمیه عموم و خصوص من وجه متحققدر
و مصنفک تصادق یعنی عقد جمله بالفعل قولیه اعتبار ایلمدیکی فعلدن مراد مقابل
امکان اولوب فرض و تقدیره مقابل اولان فعل دکلدر حاصلی حل و صدقک
واقعه بالفعل اولمسی حقیقی و فرضی اولمقدن اعم اوله رق افرادی موجود اولان
کلیرده محقق و موجود اولمیانلرده مفروض و مقدردر و مفروضیتی طائرک عنقادن
اعم اولمسی کبی فرض ممکن ایله لاشی و لاممكن عامک مساواتی کبی فرض محال اولمقدن اعمدر
شویله که لاشی ایله لاممكن عام واقعه کلی اوله رق حکم ذهنی فرضی ایله متصادق اولوب
فرض اهرنوقت برامر لاشی ایله متصف اولسه لاممكن عام ایله اتصاف فی لازم مکلور
مصنفک حاشیه ده بیان ایتدیکی وجهله بومقامده دینله مزکه مفهوم ایله متصف
اولان هر برشی شی و ممکن عام اولمق اقتضایدر بوتقدیرده لاشی ایله متصفک لاممكن ایله
متصف اولمسی تسلیم ایتیمز بلکه ممکن ایله متصف اولور زیرا لاشی مفهومیه متصف
اولمسیله ممکن عامه داخلدر جوابنده دیرزکه ممکن اولمسنک لزومی لاممكن دخی
اولمسنک لزومنه ضرور برمز و عبارته آخری لاشی مفهومیه متصف اولان امر مفروضک
ممکن ایله اتصاف فی نقیض ممکن اولان لاممكن ایله ده اتصافی قدح ایلر زیرانه زمانکه
لاشی حقیقه محال اولدیسه موجود اولمسی و لاشی ایله اتصافی فرض و تقدیر
ایتدییمز حینده واقعه نقیضین ایله اتصاف فی لازم مکلور و حقیقه وجودی اولمیان
امر محالک ایسه نقیضین ایله اتصافی غیر متعذر بوسورتده مادامکه لاشی ایچون
مفروض اولان هر برامر اوزره لاممكن عام دخی صادقدر لاشی ایله لاممكن عام
بیننده تصادق متحقق اوله رق متساوی اولورلر و بوامر مفروض اوزره نقیضی
اولان ممکن دخی صادق اولمسنده برضرر ترتب ایتیمز مصنف بوکلامدنصکره فتأمل
فیه قولیه بوکلام اوزره ترتب ایدن دیگر برسؤال و جوابه اشارت ایتشددر که مادامکه
امر مفروض نقیضین ایله متصف اولمق لازم مکلور بوتقدیرده لاشی ایله لاممكن عام
اوزره تعریف تباین دخی صادق اوله رق لاشی من الالشی لاممكن دینلک صادق
اولور شویله که ممکن ایله اتصاف فی حینده لاممكن ایله بینلرنده تباین تحقیق ایدر بوندن جواب
تباینده دوام قیدی معتبر اولمسیله تعریف تبایندن خارج اولورلر حاصل کلام لاشی
ممکن و لاممكن اولمقدن ممکن اولمسی لازم مکلر جکی مثللا لاممكن دخی اولمسی لازم مکلوب
بوقسه لاشی ایله متصف اولان امرک اصلا لاممكن اوله میه جغنی صادق اولمسیله
لاممكن ایله لاشی بیننده متساوی اولدیغی تحقیق ایدرته کیم نائم ایله مستیقظ بیننده

اولان مساوات دخی بوتقیلندن اولوب صدقده معتبر اولان طرفیندن هر برینک صادق
اولدیغی جمیع افراد اوزرینه صدقیدر و بوندن هر برلرینک زمان واحده صادق
اولمسی لازم مکلر شویله که نائم ایله مستیقظک زمان واحده شخص واحده نسبتله
امتناع اجتماع لرله برابر متساوییندر دینلشددر که تساوی نائم فی الجملة ایله مستیقظ
فی الجملة بیننده اولوب او یقوده اولان کسنه یه حال نومنده فی الجملة و فی وقت ماستیقظدر
و کذلک اویانق اولان کسنه یه حال یقظه ده فی الجملة یعنی بروقتده نائمدر دینلک
صادقدر اشته بواعتبار ایله متساویانندن هر بری آخرک زمان صدقده صادق اولور
عموم مطلق و من وجهلرده معتبر اولان صدقدر دخی بوجهله در
قال رحمه الله (او من احد الجانبین فقط فاعم و اخص مطلقا کالحیوان و الانسان
و نقیضاهما بالعکس کالاحیوان و الانسان) و یا خود کلینک بالفعل کلی اوله رق
واقعه تصادق لرلی بالکیر احد جانبیندن اولورسه بوسورتده احد مفهومین اعم مطلق
و آخری اخص مطلق اوله رق بینلرنده نسب اربعه دن عموم و خصوص مطلق اولور
مثلا حیوان انساندن هر بر جهندن اعم اوله رق انسانک صادق اولدیغی جمیع افراد
اوزرینه واقعه بالفعل صادق و انسان حیواندن اخص اوله رق مثلا فرس و بغل امثالی
افراد حیوانده مفارق اولمسیله حیوان ایله انسان بیننده نسبت عموم و خصوص مطلقدر
و اشبواعم و اخصک نقیض لرلی عینلرینک عکسی اوله رق نقیض اعم اخص و نقیض
اخص اعمدر شویله که نقیض اعمک صادق اولدیغی جمیع افراد اوزره نقیض اخص
صادق اولوب بالعکس نقیض اخصک هر بر افرادی اوزره نقیض اعم غیر صادقدر
چونکه نقیض اعمک جمیع افرادی اوزره نقیض اخص صادق اولماق لازم مکلسه
افراد مذکوره دن بعضیسی اوزره عین اخصک صادق اولمسی لازم مکلرک بدون
العام صدق خاصی مستلزم اولور بوایسه باطلدر و نقیض اخصک صادق اولدیغی هر بر
افراد نقیض اعمک صادق اوله مامسی اجتماع نقیضینی موجب اولمسی جهندن در زیر نقیض
اخص خاصه مغایر اولان افراد عام اوزرینه صادق اولمسیله نقیض عام نقیض
خاصک جمیع افرادی اوزره صادق اولدیغی تقدیرده افراد مذکوره اوزرینه دخی
صادق اوله رق بوافراد اوزه صدقده عین عام ایله نقیض عام اجتماع ایتش اولورلر
بوایسه جمع نقیضیندر مثلا لایحیوان ایله لایانسان حیوان ایله انسانک نقیض لرلی
اولوب حیوان انساندن اعم و بالعکس لایحیوان لایانساندن مطلقا اخصدر مثلا مجرد
اجتماع ایدوب لکن حار لایانسان ایسه ده لایحیوان دکلدر
قال رحمه الله (و تفارق دائم کلیا من الجانبین فتباینان کلیا کالانسان و الفرس و کعین
احد المتساویین مع نقیض الآخر و عین الاخص المطلق مع نقیض الاعم)
و اگر کلین بیننده ایکی جانبین افتراق کلی ایله تفارق دائم بولور یعنی هر برینک

صادق اولدیغی شی اوزره آخری اصلا صادق اولمسه اشبو کلین تباین کلی
ایله تباین اوله رق بیلرلنده نسبت مبابنت کلیه در مثلا انسانک صادق اولدیغی
افراددن هیچ بریسی اوزره فرس و کذلک بالعکس صادق اولمیه رق متباینلردر
ومثلا احد متساوینک عینله آخرک نقیضی بیننده دخی تباین اوله رق انسان
وناطق متساو یلرندن عین انسان ایله نقیض ناطق اولان لانا طق و کذلک ناطق ایله
لا انسان یکدیگرک صادق اولدیغی افراد اوزره اصلا صادق اولمیه یوب متباینلردر
ومثلا عین اخص مطلق ایله نقیض اعم بیننده دخی تباین اوله رق انسان ایله لایحیوان
مفهوملری برشی اوزره صادق اولوبده هم انسان وهم لایحیوان اوله مز زرا
رفع اعم رفع اخصی مستلزم اولمسیله اعمک نقیضی اخصک دخی نقیضی اولمش اولور
قال رحمه الله (وبین نقیضیهما مبابنة جزئیة هی اعم من المبابنة الكلية کافی نقیضی
المتناقضین کالانسان والا انسان ومن العموم من وجه کافی نقیضی المتضادین وامثالهما)
واشبو متباینک نقیضلری بیننده مبابنت جزئیة واردر یعنی احد نقیضین آخرک
کلیسی اوزره صادق اولز والا نقیضین یا متساوی ویا خود اعم و اخص مطلق
اولمسی اقتضا ایدرک بوا یکی صورتده دخی عینلری بیننده تصادق کلی اولمق
لازمکور زیرا بوتقدیرده نقیضین بیننده تصادق یا طرفیندن اولوب بوحالده متساوی
اوله رق اصلک دخی تساویسی اقتضا ایدر ویا خود تصادق احد طرفیندن اولوب
بوصورتده اصل اخصک اصل اعم اوزره تصادق کایسی مقتضی اولور اصل ایسه متباینین
اوله رق خلفدر و چونکه بیلرلنده تباین اولان کلینک نقیضلری بعضا لا وجود ولا
عدم کبی برشی اوزرینه صادق اولمیه رق بوصورتده بیلرلنده تباین کلی اولور
وبعضا طرفیندن هربری لایبض ایله لاسود کبی بر ماده ده تصادق و مادینه ده
تفارق ایدرک بیلرلنده عموم و خصوص من وجه بولنور بوسیدن ایچون هر ایکی
صورتده شامل اولمق اوزره بیلرلنده تباین جزئی اعتبار ایدلشدر که اشبو مبابنت
جزئیة مبابنت کلیه ایله عموم من وجهدن اعدر بوجهندن ومبابنت جزئیة نسب
اربعة دن خارج کبی کورنمسنندنناشی دفع اشکال ونسب اربعة ده ادخال ایچون
بیان اعمیتنه تعرض ایدرک مراد کلینک فی الجملة مفارقتی اولدیغنی بیلدر مشدر
وفی الجملة تفارق بوقت ماتصادق لایله اصلا عدم تصادق لایله اعم اوله رق بوا یکی
صورتده دخی فی الجملة افتراق حاصلدر و بوقت ماتصادق لایله عموم من وجه و اصلا
تصادق ایتمایلری تباین کلی اوله رق بوجهته بعضیسی عموم من وجه تحتند
وبعضیسی تحت تباین کلیده داخل اولمسیله تباین جزئیک نسب اربعة دن خارج

اولدیغی تباین ایدر و بوجهله ۵ تباین کلی و عموم من وجهدن هر برلرلنده تحقیقندنناشی
مبابنت جزئیة مبابنت کلیه دن اعم اولوب هر نوقت مبابنت کلیه تحقیق ایسه
ضمننده مبابنت جزئیة تحقیق ایدر لکن عکسی بوبله اولوب مبابنت جزئیة نک
تحقق ایلدیگی هر بر ماده ده مبابنت کلیه نک تحقیق لازمکمز
الحاصل انسان ایله لا انسان امثالی متناقضینک نقیضلری کبی بعض متباینک نقیضلری
بیننده اولان نسبت مبابنت کلیه اوله رق انسان ولا انساندن بریسی آخرینک
افرادی اوزره صادق اوله مدق لری مثللو بونلرک نقیضلری اولان لا انسان ایله انسان
دخی بوجهله اولوب لا انسان مفهومک صادق اولدیغی شیدن هیچ بریسی
انسان دکلدر دینک صادقدر و بونک ضمننده بعض لا انسان انسان اولدیغی دخی
تحقق ایدرک مبابنت جزئیة ایسه بوندن عبارتدر وایض واسود کبی متضادین ایله
امثالک نقیضلری بیننده اولان نسبت مبابنت جزئیة اوله رق ایض واسود
مفهوملریک نقیضلری اولان لایبض ولا اسود مثلا جراحرده اجتماع وجر
اسود ده یالکز لایبض وجر ایضده لاسودک صدقیله برندن افتراق ایدرک
بیلرلنده عموم و خصوص من وجه اولوب بونک ضمننده بعض لایبضک لاسود
وبعض لاسودک لایبض اولماسی تحقیق ایدر بوا یسه مبابنت جزئیة در
وخفی اولسونکه بیلرلنده تباین کلی بولنان مفهومیندن بعضا احدهما نک عینی انسان
ایله لا انسان کبی آخرک نقیضی اولور و بعضا انسان ایله لایحیوان کبی مطلقا
ویا خود من وجه اخص اولور و بعضا ناطق ایله لا انسان کبی مساوی اولور زیرا
نقیض ناطق لانا طق وله رق لا انسان ایله ونقیض لا انسان انسان اوله رق ناطق
ایله مساو یلدر واحد هما نک عینی نقیض آخره مبابن اولمق ممکن اوله مز والا
نقیضک عیندن برشیته صادق اوله مامسیله عین آخر اوزره عین نقیضک صادق
اولمسی لازمکور بوا یسه عینین بیننده مبابنت کلیه اولمسیله خلفدر مثلا انسان ایله
فرسدن اولک عینی اولان انسان ایله ثانینک نقیضی اولان لافرس بیننده مبابنت
فرض اولمسه لافرس انساندن برشیته صادق اوله میوب بوحالده عین نقیض اولان
فرسک عین آخر اولان انسان اوزره صدق لازمکور
قال رحمه الله (وان لم یکن بینهما تصادق ولا تفارق کلیان بل جزئیان من الجانین
فاعم و اخص من وجه کالانسان والایض وکعین الاعم المطلق مع نقیض الاخص و بین
نقیضیهما مبابنة جزئیة هی اعم ایضا اذین نقیضی مثل الحیوان والا انسان مبابنة
کلیة و بین نقیضی مثل الانسان والایض عموم من وجه)

(۵) مبابنت جزئیة مبابنت کلیه و عموم من وجهک هر برلرلندن اعم اولوب هر نوقت مبابنت کلیه و عموم
من وجهدن بریسی تحقیق ایسه ضمننده جزئیة تحقیق ایدر لکن عکس بوبله اولوب مبابنت جزئیة نک
تحقق ایلدیگی هر بر ماده ده مبابنت کلیه نک تحقیق لازمکمز و کذا العموم من وجه (عبد الحمید)

واگر کلین بیننده تصادق و تفارق کلی اولیو بدیه بلکه هر ایکی جانب بدین تصادق و تفارق جزئی موجود اولورسه هر بررری من وجه اعم و من وجه اخص اوله رق بینلرنده نسب اربعه دن عموم و خصوص من وجه تحقق ایدر مثلا انسان ایله ایض مفهوم کلیری انسان ایضده تصادق ایدوب انسان اسودده یالکز انسان و فرس ایضده یالکز ایض صادق اوله رق افتراق ایدکاری جهته بینلرنده عموم و خصوص من وجه اولوب انسان مفهومی مفهوم ایضدن من وجه اعم و من وجه اخصدر حاصلی بعض شی هم انسان وهم ایض و بعض شی ایض اولیوب انسان اسود و بعض شی انسان اولیوب فرس ایض اولمسيله بوجهله ایدهمانك آخره و غیرینه شموله نظرا اعم و هر برینك آخریچون مشمول اولمسینه نظرا اخص اولدقاری ظاهر در و كذلك حیوان امثالی اعم مطلق عینیه انسان کی اخصك نقیضی اولان لا انسان بیننده دخی عموم و خصوص من وجه اولوب بعض شی یعنی فرس هم حیوان وهم لا انساندر و مثلا حجر حیوان اولیوب لکن لا انسان و مثلا زید لا انسان اولیوب حیواندر

و بینلرنده عموم و خصوص من وجه اولان کلینك نقیضلری بیننده مبیانت جزئی اولوب اشبو مبیانت جزئی دخی ذکر مرور ایدیکی وجهله متباینك نقیضلری بیننده اعتبار اولنان مبیانت جزئی کبی کلیه دن اعم اوله رق بعضا مبیانت کلیه ضمنده و بعضا عموم و خصوص من وجه ضمنده اولور مبیانت کلیه ضمنده اولمی مثلا حیوان کبی عامك نقیضی اولان لا حیوان ایله لا انسانك نقیضی اولوب عین خاص اولان انسان بیننده مبیانت کلیه اوله رق هر برشی اوزره لا حیوان و انسان مفهوملری تصادق ایتیموب لاشی من الا حیوان بانسان سالبه کلیه سی صادق اولدیغی مثللو بونك ضمنده دخی ایس بعض حیوان بانسان سالبه جزئی سی صادق اولور و مبیانت جزئی نك بعضاً عموم من وجه ضمنده اولمی مثلا لا انسان ایله لا ایض بیننده عموم من وجه اولوب لا انسان و لا ایض فرس اسودده تصادق ایدرك لا انسان فرس ایضده و لا ایض زید اسودده تفارق ایتمسيله بونك ضمنده من وجه مبیانت تحقق ایلیرك ایس بعض الا انسان بلا ایض سالبه جزئی سی صادق اولور و بینلرنده عموم و خصوص من وجه اولان مفهومیندن ایدهمانك عینیه آخرینك نقیضی بیننده مساوات اوله من والا عینین بیننده مبیانت کلیه اولق لازمکور و تباین دخی اوله من والا عینین بیننده مساواتی اقتضایدر بلکه بینلرنده لا انسان ایله حیوان و ایض ایله لا اسودکی مطلقا و یاخورد من وجه عموم اولور زیرا لا انسان ایله لا حیوان و انسان ایله حیوان بینلرنده مطلقا و لا ایض ایله لا اسود و ایض ایله اسود بینلرنده من وجه عموم و خصوص وارد

قال رحمه الله (والجزئی الحقیقی اخص مطلقا من الکلی الصادق علیه و مبیان لساير الکلیات) و جزئی حقیقی کندی اوزرینه صادق و مشمول اولان کلیدن مطلقا اخصدر مثلا زید انساندن اخص اولوب انسان ضمن زیدده موجود اولدیغی مثلا انساندن افراد سايره ضمنده دخی موجود اوله رق زید بعض من الانساندر و جزئی حقیقی اوزرینه صادق اولیان ساير کلیاته مبیاندر مثلا زید اوزرینه فرسك حلی صحیح اولماسيله زید فرسه مبیاندر

قال رحمه الله (واما الجزئان فهما اما متباینان کزید و عمرو و اما متساویان کما اذا اشرنا الی زید بهذا الضاحك وهذا الكاتب فالهذینان متصادقان متساویان) و اما ایکی جزئی بیننده اولان نسبت یازید و عمرو کبی تباین اوله رق یکدیگره متباین واحد همانك آخر اوزره حل و صدق غیر صحیحدر و یاخورد متساویلردر مثلا زیدده هذا الكاتب وهذا الضاحك دیواشارت ایدیکمز صورته اشوایکی هادیت متصادقه اوله رق یکدیگره متساویلردر زیرا هر ایکی وجهله اشارت ایدیکمز واقعه شی واحد اولوب فقط اشارته ضاحکیت و کاتیت و صفینك اعتباری موجب تعدد اعتباری واحد همانك آخر اوزره صدق جلاری جهته بینلرنده اولان نسبت تساوی اولور کتاب تصوراتده جزئین حقیقین بیننده اولان نسبتی تباینه حصر ایله اما الجزئان فلا نهما لایکونان الامتباينین دیدیکی کلامی تحشیه ده سید شریف بیوررلرکه اگر هذا الضاحك ایله مشارالیه زید و هذا الضاحك و هذا الكاتب ایله مشارالیه عمرو اولورسه بومحله ایکی جزئی متباین متحققدر و اگر هذا الضاحك و هذا الكاتب لفظلرندن ایکسيله ده اشارت اولنان مثلا زید اولورسه بوسورتده یالکز جزئی حقیقی اولان ذات زید موجود اولوب لکن بوزید ایله تارة ضحك ایله اتصافی و تارة کتابتله اتصافی اعتبار ایدلشددر و بوعتباردن طولابی جزئی حقیقی تعدد حقیقی ایله تعدد ایتیموب و حقیقه متغایرلردر دینله من بلکه بوسورتده اولان تعدد و تغایر برامر اعتباریدر کلام قطب ایسه تغایر حقیقی ایله متغایرین اولان جزئینده اولوب کندوسی ایچون اعتبارات متعدده اولان جزئی واحدده دکلدر و اگر جزئی واحد بحسب الجهات والاعتبارات جزئیات متعدده عدوانسه جزئی حقیقینك کلی اولمی لازمکور زیرا بزیدده هذا الكاتب وهذا الضاحك وهذا الطویل وهذا القاعد دیواشارت ایلرک اشبو جهات حسبیه زیدی متعدد عد ایلدیگمز تقدیرده هر بری ماعدامی اولان جزئیات متعدده اوزره صادق اوله رق کثیرین بیننده فرض اشتراکی مانع اولوبوب بوحالده قطعیا کلتی لازمکور کلام سید بومر کزده اوله رق بوسورتده کلام مصنف محل اشکالدر

و مصنف حاشیه سنده دیمشدرکه جزئین بیننده ذکر اولدیغی وجهله مبیانت کلیه

ایله تساویك جریانى نوجهله ممکن اوله بیلورکه ذکرى مرورایتدیكى اوزره تساوی و تباينه تصادق و تفارق کلی معتبر اولوب بونلرکین الجزین اعتباری ایسه متمتعدر دینلور ایسه قریباً اتیان ایدیه جکی وجهله موجب و یاخود سالبه اوله رق جانیندن صادق اولان قضیتین شخصییتین قضیتین کلیتین حکمنده اولوب بوصورته بین الجزیتین جریان ایدن تصادق و تفارق حکم کلیده اوله جفندن بواسکال مندفعدر قالرحه الله (وهذه هي النسب الاربع بحسب الصدق والحمل وقد تعتبر تلك النسب بحسب الصدق والتحقيق باعتبار الزمان والاضاع لاعتبار الافراد بان يقال المفهوم ان كان بينهما اتصال كلي من الجانبين بان يتحقق كلي منهما مع الآخر في جميع الزمان والاضاع الممكنة الاجتماع معه فتساويان كطلوع الشمس ووجود النهار)

صدق لفظی کذبیه مقابل اوله رق کلامک واقعہ مطابق اولمیدرکه برشیدن واقعده اولدیغی وجه اوزره انبا و اخباردن عبارتدر بعضا حق کبی اعتقاد و دین و مذهبده دخی مستعملدر واصطلاح اهل فئده صدق بعضاً برشی اوزره حل معناسنده استعمال اولنه رق بوصورته علی ایله مستعمل اولور مثلاً الکاتب صادق علی الانسان قولندن مراد کاتب مفهومی انسان اوزره حله صالح دیمکدر و بعضا تحقق و وجود معناسنده مستعمل اوله رق بوصورته فی ایله استعمال اولنور مثلاً صدقت هذه القضية فی الواقع قولندن مراد شوقضیه واقعده موجود و محققدر دیمک اولور و نسب اربعه اشبو معنیدن ایکسیله ده معتبر اولمسیله ابتداء معنای صدق و حل اوزره صورت جریاننی بیان ایدرک بوندن فراغتله بومحلده صدق و تحقق یعنی نفس الامرده وجود معنای ثانسی اوزره ده کیفیت جریاننی ایضاحه شروع ایلشدر و معنای صدق و حل اوزره نسب اربعه ده دائر مرور ایدن مباحثک خلاصه سی مفهومینک واقعده کلیاً و یا بعضاً افراد اوزره اجتماع و یا تفارق صدق و حلرندن عبارتدر شوبله که مفهومیندن برینک صادق و حلی صحیح اولدیغی هر برشی اوزرینه مفهوم آخرک دخی حلی صحیح اولورسه بوایکی مفهوم بیننده من جهة الحمل نسبت مساواتدر و اشبو و تساویینک نقیضلری بیننده اولان نسبت دخی مساواتدر و اگر مفهومیندن بری آخرینک صادق اولدیغی هر برشییه و غیر یسنه صادق اولوب لکن مفهوم آخر مفهوم اولک صادق اولدیغی شیردن بعضیسنه صادق اوله رق جعیسنه صادق اولمزه اول اعم مطلق و ثانی اخص مطلق اولوب بینلرنده نسبت عموم و خصوص مطلقدر و نقیضلری بیننده نسبت ینه عموم و خصوص مطلق اولوب شوقدرکه اصلده اعم نقیضده اخص و اصلده اخص نقیضده اعمدر و اگر مفهومیندن هیچ بری آخرک صادق اولدیغی هیچ برشی اوزرینه صادق اولمزه بینلرنده نسبت تباين کلیدر و نقیضلری ایکی وجهله اولوب بعض مواده بینلرنده تباين

کلی و بعضیلرنده عموم و خصوص من وجه اوله رق بوایکی صورتی جمع ایچون عمومینده مباحث جزئی اعتبار ایدلشدرکه تباين کلی ضمننده دخی مباحث جزئی موجوددر و اگر مفهومیندن هیچ برسی آخرک صادق اولدیغی شیرک جعیسمی اوزره صادق اولوب بعض ماده لرنده ایکسیله صادق و دیگر ماده لرنده مفترق او اولر ایسه بینلرنده نسبت عموم و خصوص من وجهدر و نقیضلری بیننده اولان نسبت تباين کلینک نقیضلری بیننده اولدیغی وجهله مباحث جزئی در امثله سی سبقت ایدرک تکرار دن مستغیدر و بوجهله حل طریقله اولان نسب اربعه مفردات ایله مفردات حکمنده اولان مفهومات بیننده جاری اولور

واشبو نسب اربعه نك تحقق و وجود معناسنه مفهومینک صدق حسیله اعتباری شوطریق ایله درکه احد مفهومینک فی نفسه و یاخود برشی ایچون تحقق و وجودی حینده آخرینک دخی بوجهله موجود و محقق اولوب اولیه جفنه نظر اولنورق اکاکوره بینلرنده نسب اعتبار اولنور و بونک یلنسیله مفهومات بسیطه و یا مرکبه ایچون اولان هل بسیطه و مرکبه بی معرفته توسل اولنور هل بسیطه کندیله برشیئک وجود و یاخود لاوجودی طلب اولنان هل استفهامیه اولوب مثلاً هل الحركة موجودة اولاموجوده قولى يالکزی فی نفسه وجود حرکه دن استفهام اولمسیله بسیطه در هل مرکبه کندیله برشی ایچون برشیئک وجود و یاخود لاوجودی طلب اولنان هل استفهامیه اولوب مثلاً هل الحركة دائمة اولادائمة قولنده مطلوب حرکه ایچون دوامک وجود و یا لاوجودی اولمسیله مرکبه در

و بوجهله بحسب الوجود نسبک عروضی ازمان واضاع اعتبار یله اوله رق معنای حل حسیله اولان نسبه اولدیغی کبی افراد اعتباریله دکلدر اوضاعدن مراد برشی ایچون برطاقم امورہ مقارنتی سبیله حاصل اولان احوالدر مثلاً کماکان زید انسانا کان حیوانا قولزلله حیوانیتک انسانیتیه لزومی جمیع ازمان و اوقاته ثابتدر دیمک مراد ایدرز و بومقدار ایله اکتفا ایتوب بلکه قول مذکور ایله زیدک وضع انسانیتیه برابر اجتماعی ممکن اولان مثلاً زیدک قائم و یا قاعد اولسی و یاخود شمس طالعه و جارنا هق اولسی امثالی احوال غیر متشابهه نك جعیسنه مقارنتی حالده دخی انسانیتیه لزوم حیوانیت محقق اولدیغی خلاصه زید مادامکه انساندر استر قائم و استرقاعد اولسون و استر سه طلوع شمس و نهق حصاره و طنین ذبابه حال مقارنتده بولسون بونلرک هیچ برسیله حیوانیتدن آریله میه جفنی افاده ایلرز

حاصلی بحسب الوجود اولان نسبک اعتبار ازمان و اوضاع ایله اولمندن مقصود مفهومیندن برسی قنغی زمانده و نصل اوضاع و احوال اوزره تحقق ایدر سه آخرینک دخی اوزمانده و احوال اوزره کلیاً و یا جزئیا تحقق ایدوب ایتامسی

اولوب بوده لزوم و یا اتفاق و یا خود فی الجمله افتراق و انفصال ایله اولمقدن اعدر خلاصه بواعتبار ایله اولان نسبتلرده ازمان و اوضاع مفهومین ایچون افراد حکمنده اولوب معنای جمله نسلکه مفهومینک افراد اوزره صدق و حلی اعتبار نسبه مدار ایسه اشبو معنای تحققة دخی ازمان و اوضاع مدار اعتبار نسبدر

ایمدی بوجمله باعتبار الازمان و الاوضاع تصور بر نسبه دینلورکه اگر مفهومین بیننده جانیندن اتصال کلی اولورسه یعنی مفهومیندن هر بریسی آخریله هر بر ازمان و اوقانده و اجتماع اتمی ممکن اوله جق جمیع اوضاع و احوالده تحققة ایدرسه اشبو مفهومین مساویلدر امدی بومعناجه تساوی احد مفهومینک موجود و متحقق اولدیغی ازمانده و کندیله اجتماعی جائز اولان اوضاع و احوالک جمله سننده مفهوم آخرک دخی موجود و متحقق اولمسیله تحققی ایدر مثلا طلوع شمس ایله وجودنهار بیننده تساوی اولوب طلوع شمس هر نوقتده و نصل اوضاع اوزر، موجود و متحقق اولسه وجودنهار دخی اولوجهله تحققی ایدر عکسی دخی بویله اوله رق وجودنهارک جمیع ازمان و اوضاعنده طلوع شمس دخی متحققدر

مصنفک اوضاعی ممکنه اولمسیله تقیید ایدرک محققة اولسنی اختیار ایتامسی نسب لزومیاته عدم انطباقدن احترازه مبذدر زیرا اگر اوضاعک محقق الاجتماع اولمسیله مقید اولسه یالکز اتقا قیانه منطبق اولوب لکن اوضاع ممکن الاجتماع محقق و مفروض اولمقدن اعم اولدیغی جهتله لزومیات و اتفاقیاتدن هر صورته شاملدر امدی نسب اتفاقیات خاصه ده اولان اوضاع ایله مراد محققة و نسب لزومیات و اتفاقیات عامه ده اولان اوضاع ایله مراد محققة و مفروضه دن اعدر و اوضاع مفرقوضه نك فی انفسها متمنه اولسی دخی جائزدر و بونک تفصیلاتی کله جکدر

قال رحمه الله (او من احدا الجانبین فقط فاعلم و اخص مطلقا كاضائة المسجد و طلوع الشمس) و اگر مفهومین بیننده اتصال کلی یالکز احد جانیندن اولورسه اعم و اخص مطلق اولورلر شویله که احد مفهومین ازمان و اوضاع جهندن آخرندن اکثر اولدیغی یعنی احد مفهومین آخرینک تحققی ایلدیکی ازمان و اوضاعده تحقیقه برابر بواوضاع و ازمانک غیر یسنده دخی تحققی ایتدیکی صورته اشبو ازمان و اوضاعده وجودی اعتباریله اتم و ازید اولان مفهوم اعم اولوب انقص و اقل اولان مفهوم آخر اخص او اور مثلا اضائة مسجد ایله طلوع شمس بیننده من جهة التحقق عموم و خصوص مطلق اولوب اضائة مسجد لیل و نهاردده موجود اوله جغی جهتله طلوع شمسدن اعم و طلوع شمس نهاره مخصوص اولمسیله اضائة مسجد نسبه اخصدر

قال رحمه الله (وان كان بينهما افتراق کلی من الجانبین بان لا یحقق شیء منهما مع الاخر فی شیء من الازمان و الاوضاع فبنا کلیا كطلوع الشمس و وجود الایل)

واکر مفهومین بیننده افتراق کلی اولوب یعنی بونلردن بریسی ازمان و اوضاعدن برشیده آخریله برابر اصلا تحققی ایتزسه اشبو مفهومین بیننده نسب اربعه دن تباین کلی اوله رق بر برینه متباین اولورلر مثلا طلوع شمس ایله وجود دلیل هیچ بر زمان و بر وضعده برلشه میوب جانیندن افتراق کلی متحقق اولمسیله یکدیگره متباینلردر قال رحمه الله (والافاعم و اخص من وجهه كطلوع الشمس و هبوب الريح) و اگر مفهومین بیننده افتراق کلی اولمیه رق بلکه افتراق و اتصال جزئی بونلور یعنی بعض احیان و اوضاعده ایکیمی برلکده موجود و بعضا احد همانک وجودیله آخر مفقود اولورسه هر بر لرلی من وجهه اعم و من وجهه اخص اوله رق بینلرنده نسب اربعه دن عموم و خصوص من وجه تحققی ایدر مثلا طلوع شمس ایله هبوب ریح بیننده بونسبت موجود اوله رق بعض احیان و اوضاعده ایکیسیده تحققی و بعض اوقات و احوالده احدهما آخردن تفارق ایدر

الحاصل اشبو نسب بحسب الوجودده معتبر اولان ازمان و اوضاع اولوب اکر احد مفهومین بدون الآخر تحققی ایتز ایسه مساویلدر و اکر احد هما آخریله برابر و بدون الآخر تحققی ایدوبده آخری بدون الاول تحققی ایتز ایسه اواعم و آخر اخصدر و اکر احد هما آخریله برابر اصلا تحققی ایتزلر ایسه متباینلردر و اگر هر بر لرلی آخریله و آخر سر تحققی ایدر لر ایسه هر بریسی من وجهه اعم و من وجهه اخصدر لر

قال رحمه الله (وهذه هي النسب المعبرة بين القضا یا لانها قد تعتبر بحسب تحققها و عدم تحققها فی مادة واحدة کما بین المحصورات و الموجهات ککون الكلية اخص من الجزئية و الضرورية من الدائمة) و بین القضا یا معتبره اولان نسب اشبو بحسب التحقق ازمان و اوضاع اعتباریله اولان نسبدر یعنی انواع قضا یا بیننده افرادنی تعیین ایچون اعتبار اولنان نسب بحسب الوجود اولوب ابتداء ذکر اولنان نسب بحسب الصدق و الحمل دکدر زیرا قضا یا ده برشی اوزرینه حل متصور او ایوب فلان قضیه صادقه در دینلور ایسه ده مراد حکم قضیه نك واقعه مطابقتی بیادر الحاصل قضا یا ده صدق استعملی تحققی معناسنه فی کله سبیل اوله رق هذه القضية صادقة فی نفس الامر دینلور متحققة فی نفس الامر معناسی قصد اولنور حتا که کما صدق کل ج ب صدق بعض ج ب قولنک معناسی هر نه زمان قضیه اولینک مضمونی نفس الامرده تحققی ایدر سه نفس الامرده مضمون قضیه ثانیه دخی تحققی ایدر دیمکدر و بر قضیه نك تحققی عندنده آخرینک دخی تحققتدن مراد قضیه ثانیه مضمونک قضیه اولینک تحققی مضمونی ضمنده تحققی ایتز ایدر بوده یا واقع محققة تحقیقه اولوب مثلا کما تحققی کل انسان ناطق تحققی بعض الانسان ناطق قولی واقع محققة نسبه در زیرا بعض انسانک نطقی جمیع انسانک تحققی لطقی ضمنده حقیقه واقعه متحققدر

ویا خود واقع مفروضه تحقیقه او اوب مثلاً کما تحقق کل جرانسان تحقق بعض الحجر انسان بوقیلدن اوله رق بعض انسانک حجری کلیسک تحقق حجری ضمنده واقع مفروضه متحققدر

تحقق معناسنه صدق مقابل کذب اولان واقعه مطابقت معناسنه صدقندن مطلقاً اخصدر زیر اهر نه زمان مضمون قضیه تحقیق ایتسه او قضیه کاذبه اولیه رق صادق اولمسی لازم کلور لکن هر نه زمان قضیه صادق اولسه مضمونک واقعه تحقیق اقتضای کور میسنکه طوفان نوح علیه السلام واقعدر قولز هر برو قنده صادق اولوب حالبوکه تحقق مضمونی طوفانک واقع اولدیغی وقت معینه مخصوص اوله رق هر بر وقتده غیر متحققدر و بسببیدن ایچون نسب قضایاده اشبو مقابل کذب اولان صدق معتبر اولوب والاجبع قضایای صادق نك تساویسنی اقتضا ایدر ایدی زیر هر بر قضایای صادق ازلا و ایداً صادق اولوب لکن تحقق مضمونی تمثیلدن معلوم اولدیغی اوزره بونک خلافتده در

اشته بین القضا یا معتبره اولان نسب ذکر اولدیغی وجهله اولوب لکن بعضاً بین القضا یا نسب ماده واحده قضیتینک تحقق وعدم تحقیق حسیله اعتبار اولنور یعنی ذکر اولدیغی اوزره بحسب التحق نسب باعتبار الزمان والواضع ایتسه ده بعضاً واقع اولورکه مفهومی ک ماده واحده ده تحقیق وعدم تحقیقه مقید اولور مثلاً محصورات وموجهات بیننده بیان اولنان تحقق بوقیلدن اوله رق محصورانده کلیت جزئیندن اخصدر دینلسیه مراد هر نوقت قضایای کلیه دن بر قضیه نك مضمونی تحقق ایدر ایتسه قضایای جزئییه دن دخی بر قضیه نك مضمونی تحقق ایدر دیمک اولوب والا عکسی متحققدر بلکه مراد هر نوقت بر ماده ده قضیه کلیه نك مضمونی تحقق ایدر ایتسه او ماده ده قضیه جزئییه نك دخی مضمونی تحقق ایدر دیمکد زیر کلیت کندی به کیفده موافقه اولان جزئیندن بحسب التحق مطلقاً اخصدر وكذلك موجهاتده ضروریه دائمه دن اخصدر دینلسیه مراد هر نوقت بر ماده ده ضرورت تحقیق ایدر ایتسه دوام دخی تحقق ایدر دیمکد

ضروریه نك دائمه دن اخص اولمسی شوجهتدندرکه مفهوم ضرورت نسببتک موضوعدن امتناع انفکاک اوله رق هر بر انسان بالضروره حیواندر قولزک معناسی انسانک جمیع اوقات وجودنده حیوانیتک امتناع انفکاکدر ومفهوم دوام ذات موضوعک موجود اولدیغی جمیع ازمنه و اوقاتده نسببتک دوام شمولى اوله رق هر بر انسان دائماً حیواندر قولزک معناسی ذات انسان موجود اولدیقه حیوانیتک انسانه ثبوتدر ایدی نسببتک موضوعدن امتناع انفکاک بالضروره موضوعک جمیع اوقات وجودنده تحقق نسببتی مقتضی اولوب لکن نسببتک

جمیع اوقاتده متحققه اولمسی موضوعدن امتناع انفکاک غیر مقتضیدر چونکه ممکنک واقع اولمسی واجب اولدیغی جهته هر نقدر جمیع اوقاتده متحققه اولان نسببتک موضوعدن عدم وقوع انفکاک درکار ایتسه ده بونکه برابر امکان انفکاکى جائزدر مثلاً سکون افلاک ممکن لکن غیر واقعدر

قال رحمه الله (وقد تعبر بحسب تحقیقها وعدم تحقیقها مطلقاً ولوفی مواد مختلفه کما بین طرفی الشرطیات لکن التحق وعدم التحق المعتبرین فی نسب الاتفاقیات الخاصة ماهو بحسب الواقع المحقق اذ المعتبر فیها الاتصال والافتراق اتفاقاً وفی نسب غیرها من الاتفاقیات العامة والذومیات والعنادیات ماهو اعم منه ومما بحسب الفرض اذ المعتبر فیها الاتصال والافتراق لزوماً وفرضاً وقدیكون طرفاهما او احدهما محالاً) واشبو نسب بحسب التحق بمضادخی مفهومی ک ولو مواد مختلفه ده او ایتسه ده مطلقاً تحقق وعدم تحقیق حسیله ده اعتبار اولنور نته کیم شرطیاتک طرفینی بیننده اعتبار نسب بوجهله اولوب مثلاً ان کانت الشمس طالعه کان النهار موجود اقضیه شرطیه سنک طرفینی بیننده کما تحقق ان کانت الشمس طالعه تحقیق کان النهار موجوداً وکما لم یتحقق هذا لم یتحقق ذاك دینلسیه رک اعتبار نسبت طرفینک مطلقاً تحقق وعدم تحقیق بیننده اولور

لکن قضایای اتفاقیه خاصه نك نسبتلرنده معتبر اولان تحقق وعدم تحقق واقع محقق حسیله اولاندر زیر اتفاقیات خاصه ده معتبر اولان اگر متصله اولورسه اتصال ومنفصله اولورسه انفصال بحسب الاتفاقدر و اتفاقاً انفصال واتصال ایتسه واقع محقق حسیله اولمسی ضروریدر و اتفاقیات خاصه نك غیر بیننده یعنی اتفاقیات عامه ده ولزومیات وعنادیاتده اولان نسببتلرنده معتبر اولان واقع محقق ایله واقع بحسب الفرضدن اعم اولاندر زیرا بونلرنده معتبر اولان لزوماً ویا خود فرضاً اتصال وافتراقدر مثلاً ان کانت الشمس طالعه فالنهار موجود قولز واقع محققده وان کان زید فرساً فالجمار ناطق قولى واقع مفروضه تحقیق حسیله در

قضایای اتفاقیه متصله ومنفصله یه منقسم اوله رق اتفاقیه متصله موجبده کند وسنده مقدمک صدق تقدیری اوزره تالینک صدقیه حکم اولنان قضیه اولوب فقط بو حکم بر علاقه دن ایچون اولیه رق بلکه مجرد مقدم وتالینک صدقلرندن ایچون اولور یعنی واقعه ایتسیده صادق اوله رق اتفاق وتصادقلرندن ناشی حکم اولنور شویله که علاقه نك فقدانی سببیه عقل احد طرفینک بدون الآخر تحقیقنی تجویز ایده بیلور مثلاً ان کان الانسان ناطقاً فالجمار ناطق موجباً اتفاقیه سنده انسان ناطق اولدیغی تقدیرده جارده ناطق اولمسیه حکم ناطقیات انسان ایله ناطقیات جار بیننده بر علاقه بولمسنندن ایچون اولوب بلکه یالکز صدق اوزره توافق طرفیندن

عبارت در حتما که عقل بولردن مثلا ناطقیت انسانک صدقیله برابر ناهقیت جوارک عدم صدقنی تجویز ایدر وسالیه متصلیه اتفاقیه کند و سنده تالینک مقدمه سلب موافقیله حکم اولنان قضیه در مثلا لیس ان کان الانسان ناطقا فالجمار صاهل قولزده حکم صاعلیت جوارک ناطقیت انسانه سلب موافقیله درو منفصلیه اتفاقیه بر قضیه در که کند و سنده ایکی جزئک تنافسیله حکم اولنه رقی بوده جزئینک ذاتندن نشئت ایجاب بلکه مجرد اتفاق و تصادقن ایچون اولور یعنی هر نقدر احد جزئینک مفهومی مفهوم آخره منافاتی مقتضی اولسه ده مجرد بینلرنده منافات اولسناک واقعده اتفاق و تصادقندن نشئت ایدر مثلا شخص اسود لا کاتب حقنه اما ان یکون هذا اسود او کاتب قولزده مفهوم اسود ایله کاتب بیننده منافات اولوب لیکن تحقق اسود و انتفاء کتابتک اتفاق وقوعند ناشی ایکسی ردن صادق اوله میه جفی مثللو کاذب دخی اولزلر حاصلی واقعده اسود موجود و کتابت منتقیدر و اتفاقیه بی برده مجرد تالینک صدقندن ایچون مقدمک صدقنی تقدیرده تالینک صدقیله تفسیر ایتش لردر که بوتفسیر اوزره مقدمک صادق و کاذب اولسی جائزدر و بوتفسیر اوزره اولان اتفاقیه اتفاقیه عامه اطلاق اولنه رقی اتفاقیه خاصه دن اعدر زیرا هر نوقت مقدم صادق اولسه تالی صادق اولوب منعکس اولز و لزومیه بر قضیه در که کند و سنده مقدمک صدقنی تقدیری اوزره تالینک صدقیله حکم اولنه رقی و بو وجهله صدق تالی ایله حکم بینلرنده علاقه موجب نک وجودندن نشئت ایدر و عنادیه بر قضیه در که کند و سنده ذات جزئین ایچون تنافی ایله حکم اولنور یعنی واقعدن قطع نظرله مجرد احد همانک مفهومی آخره منافیدر دیو حکم ایدیلور مثلا زوج ایله فرد و جری ایله شجر بیننده جاریدر قریبا تفصیلاتی معلوم اوله جقسسه ده ایضاح مقام ایچون خلاصه ایراده مجبور اولمشدر

و بعضا اتصال و افتراقک طرفینی محال اولورلر مثلا لزومیه عنادیه ده اوکان زید جارا کان ناهقا دینلور حالبوکه زیدک جاریت و ناهقیتندن ایکسی دخی مستحیلدر و یاخود احد طرفین محال اولور بوده بعضا مقدم و بعضا تالینک استحاله سیله اولور بو مقامده مصنف حاشیه سنده دیمشدر که طرفینک محال اولسی نسب لزومیات و عنادیانده واقع اوله رقی احد طرفینک استحاله سی دخی نسب لزومیات و عنادیات ایله اتفاقیات عامه ده اولور بو حالده اشبو طرفین و یاخود احد طرفینی محال اولان قضیه لره شامل اولقی اوزره بحسب التحقی نسبده معتبر اولان اوضاعی محققه و مفروضه اولقندن تعمیم اقتضا ایدر نه کیم بیان سابقندن دخی معلوم اولمشدر

قال رحمه الله (والنسبة بین نقیضی کل قسم منها و بین المختلفین کما سبق من غیر فرق فرق) و ذکر اولنان قضایان هر قسمک نقیضلریله احد همانک عینی و آخرک نقیضی

بیننده اولان نسبت من غیر فرق نسب بحسب الجملی بیانده سبقت ایدن نسبتلرک مثلی اوله رقی فرقلری یوقدر شویله که طلوع شمس و وجود نهار کی متساوی اولان مفهومینک نقیضلری اولان لاطلوع شمس و لا وجود نهار دخی متساویدر و اضائه مسجد و طلوع شمس کی بینلرنده عموم و خصوص مطلق اولنلرک نقیضلری بیننده دخی عموم و خصوص مطلق اولوب فقط عینلرینک عکسی اوله رقی نقیض اعم اخص و نقیض اخص اعمدر و طلوع شمس و وجود لیل کی بینلرنده تباین اولنلرک نقیضینی بیننده نسبت مباینت جزئیه در و طلوع شمس و هبوب ریح کی بینلرنده عموم و خصوص من وجه اولنلرک نقیضلری بیننده دخی کذلک مباینت جزئیه واردر واحد متساو بینک عینیه آخرک نقیضی و عین اخص مطلق ایله اعم مطلقک نقیضی بینلرنده تباین و عین اعم ایله نقیض اخص بیننده عموم من وجه اولوب و بینلرنده عموم من وجه اولنلردن احد همانک عینیه آخرک نقیضی بیننده مطلقا و یاخود من وجه عموم و خصوص جریان ایدر

قال رحمه الله (واعلم ان بین المفهومین مفردین کانا او مرکبین او مختلفین نسبا اخری بحسب تجویز العقل بمجرد النظر الی ذاتهما مع قطع النظر عن الخارج عنهما و تسمی نسبیا بحسب المفهوم بان یقال ان تصادقا بحسب ذلك التجویز کلیا من الجانبین متساویان کالحال التام مع المحدود) و معلوم اولسونکه مفهومین بیننده ایسترایکسیده مفرد و یا مرکب اولسون و ایسترسه مختلفین اوله رقی بریسی مفرد و دیکری مرکب اولسون ذکر میروور ایدن وجوه نسبک غیری نسب معتبره اولوب بوده خارج مفهومیندن قطع نظرله برابر مجرد مفهومینک ذاتلرینه نظرا عقلتک تجویزی حسیله اعتبار اولنور و بو نوع نسبتلره نسب بحسب المفهوم تسمیه قلنور

مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله بو محمله تجرید نظر کلیت کلیده معتبر اولان تجرید نظرک غیر بدر زیرا بو محمله معتبر اولان کلیتک ماسواسندن قطع نظرله ذات مفهومینه تجرید نظر اولدیغی جهتله انسان و لا انسان کی متناقضین اولان مفهومینک هر برشی اوزره صدقنی تجویز ایدوبده مثلا انسان و لا انسان هر برشییه صادقدر دیمک جائز اوله مز زیرا اشبو مفهومین متناقضینک ذاتلرینه نظرله عقل عندنده مفهومیندن هر برینک صادق اوله میه جفی شیلر تحقق ایدرک مثلا لاشیئک برشی اوزره تجویز صدقندن ابایلر لیکن کلیده مرور ایدن تجرید نظر بویله اولبوب بالکثر ذات کلیه اوله رقی سائر جمیع ماعداسندن قطع نظر وجهله اولدیغندن کلینک کثیرین اوزره صدقنی و حتی تفصیلی کذران ایتدیکی وجهله جمیع شیئکشی اولدیغی لاشی مفهومیندن خارج اولدیغندن لاشی مفهوم کایسناکشی کثیرین اوزره صادق اوله بیلسنی عقل تجویز ایدر حاصلی بر مفهومک ذاته حصر و تجرید نظر ایدرک ماعداسندن

قطع نظر اولمقی ایله ایکی مفهومه تجرید نظر ایدرک مفهومینک ماعداسندن قطع نظر قلمسی بیننده فرق اولوب بلکه بوا یکی اعتبار بیننده تباین اوله رق بر محله اجتماع ایزلر چونکه احد مفهومیندن ماعداده مفهوم آخر داخل اولمسیله بر محله هم مجتمع وهم خارج اولمسی اعتبار ایتک قابل اوله من

ایمدی نسبت بحسب المفهومک ملخص معناسی مفهومیندن خارج اولان هیچ بر شینه نظر اولمقی سزین یالکز مفهومینک ذاتلرینه تجرید و حصر نظر ایله مفهومینک اتحادلرینی عقلک تجویز و عدم تجویزی اولوب بومعنی اوزره بین المفهومین نسب اربعه نیک صورت جریانی شو طریق ایله اولورکه اگر مفهومین تجویز عقل ایله جانبیندن کلی اوله رق تصادق ایلر معنی عقل احد مفهومینک آخرک کلیسی اوزره صدقنی تجویز ایدر ایسه مفهومین متساویلردر

ایمدی تساوی بحسب المفهوم عقلک طرفیندن کلی اوله رق صورت مشروحه ده مفهومینک تعاکسی معنی مفهومیندن هر برینک صدقنی تجویز ایتدیکی هر بر افراد اوزره مفهوم آخرک دخ صدقنی تجویز ایتسندن عبارتدر مثلا محدود ایله حدتام بیننده اولان نسبت تساوی بحسب المفهوم اوله رق حدتام ایله محدوددن احده ماده اعتبار اولان شیلر آخرنده دخ معتبر اولمسیله تجویز عقل حسیله کلی اوله رق طرفیندن تصادق بولندیغی جهتله متساویلردر ته کیم قریب ابراد اولنه حق ایضا حاتدن دخ معلوم اولور

قال رحمه الله (او من احد الجانبین فقط فاعلم و اخص مطلقا کالحد الناقص مع المحدود) و اگر کلی اوله رق تصادق یالکز احد جانبیندن اولورسه صدق کلیسی بولنان جانب اعم مطلق و جانب مقابلی اخص مطلق اوله رق بینلرنده عموم و خصوص مطلق تحقیق ایدر مثلا حد ناقص ایله محدود بوقسمدن اوله رق انسانی الجسم الناطق حد ناقصیله تعریف ایتدی کیم صورته محدود اخص و حد اعم اولور چونکه مفهوم انسانده حیوان مأخوذ اولوب حقیقی حیوان ناطقدر مفهوم حیوانده ایسه حساسلق داخل اوله رق بوحالده مفهوم انسانده جسم و ناطق ایله برابر برده حساسلق قیدی بولنش اولور بوجهته کیندوسنده بوقید مأخوذ اولمیان الجسم الناطق حد ناقصی جسم ناطق حساس ایله جسم ناطق غیر حساسدن اعم اوله رق کل انسان جسم ناطق حکم کلیسی صادق و بونک عکسی اولان کل جسم ناطق انسان قوی غیر صادق اولمسی عقل تجویز ایدر زیرا خارجدن قطع نظرله حیوان الناطق و الجسم الناطق مفهومینده نظر اولندیغی حینده هر نقدر فی نفسه محال اولسه ده بر جسم ناطق غیر حساس موجود اوله رق انسانک غیری اولمسی عقل جائز کورر و بوتقدیر اوزره ناطق انساندن مطلقا اعم اولمش اولور حاصلی حدتام جنس

و فصل قریبلردن مرکب اوله رق بوجهله محدودی جمیع ماعداسندن بمیز و کندی به خاص اولان تمام ذاتیات اوزره اشتمالندن ایچون اغیار اجنبیه نیک دخولندن مانع اوله رق محدوددن غیر برشی اوزره صدقنی عقل تجویز ایله مامسیله حدتام ایله محدود متساوی اولورلر و اما حد ناقص یالاکز و یا خود جنس بعید ایله برابر فصل قریب ایله اولدیغندن ایچون کندیده محدودک بعض ذاتیاتی مأخوذ اولمسیله محدود شمولیله برابر اشبو ذاتی غیر مأخوذ کندیده موجود اولمیان دیگر بر فردک وجودنی عقل تجویز ایدرک حد بوفرد اوزره دخ صادق اولمسیله حد ناقص محدوددن اعم اولمش اولور

قال رحمه الله (وان تفارقا کلیا من الجانبین فتباینان کلیان کالمتنا قضین نحو الانسان واللاتسان والافاعم و اخص من وجه کالانسان مع الضاحک او مع الماشی) و اگر مفهومین جانبیندن افتراق کلی ایله تفارق ایدرلر ایسه یعنی عقل احد مفهومینک آخردن برشی اوزره صدقنی اصلا تجویز ایتسه بومفهومین کلیا متباینلردر مثلا انسان ایله لائسان کی متناقضین بیننده تباین کلی واردر زیرا عقل مجرد مفهوم متناقضینه نظر ایتسیله احدهمانک آخردن برشی اوزره صدقنی تجویز ایله میه رک جانبیندن تفارق کلی متحققدر

و اگر مفهومین جانبیندن تفارق کلی ایله افتراق ایتیه رک بلکه عقل بعض شیده تصادق لرینی تجویز ایله بعض آخردن تجویز ایتزایسه اشبو مفهومین من وجه اعم و من وجه اخص اولورلر مثلا ضاحک و یا خود ماشی ایله انسان بیننده افراد انسانده تصادق ایدرک بعض انسان غیر ضاحک و بعض ضاحک انسانک غیری اولمسی عقل تجویز ایتسیله عموم و خصوص من وجه موجود اولور بلکه انسان ایله فرس بیننده دخ اشبو تجویز عقل اعتباریله عموم من وجه اولوب زیرا انسان حیوان ناطق و فرس حیوان صاهل اولمسیله هر برلرنده آخردن خارج برر قید معتبر اولدیغندن عقل بونلرک مجرد ذات مفهوملرینه نظرا نه کلیا تصادق و نه کلیا تفارقلرینی تجویز ایتیه وب بلکه جزئی اوله رق تصادق و تفارقلرینی تجویز ایلر شویله که حیواندن هم صاهل وهم ناطق اوله رق بر نوعک وجودیله بونوعده انسان و فرس مفهوملرینک تصادقلرینی و افراد انسانده انسان و افراد فرسده فرسک تفارقلرینی عقل تجویز ایدر

قال رحمه الله (تنبيه قد يطلق الکلی علی الاعم و الجزئی علی الاخص و یسمیان کلیا و جزئیا اضافیین) مصنف مرحوم ماسبقده کلی و جزئی حقیقیلرک معناسنی بیان و ایراد ایدوب حالبوکه بعضا کلی و جزئی لفظلری دیگر معناده دخ مستعمل اولمسیله موجب غلطو غفلت اولماق اوزره اشبو لفظین مذکورینک اطلاق اولندیغی معنای آخری صددا یراده صدر کلامی عنوان تنبیه ایله تنویه ایدرک بپورلرکه بعضا کلی بطریق

الاشترک برشیدن اعم و جزئی برشیدن اخص اوزر بنده اطلاق اوله رقی کلی
اضافی و جزئی اضافی تعبر اول نورل یعنی کلی و جزئی ایچون ایکیشر معنای
مختلف اوله رقی برسی حقیقی و دیگر اضافیدر

ایمدی کلی حقیقی مرور ایدیکی وجهله تحتنده فرض عقل حسبیه برشی مندرج
اولقلغه صالح اولان مفهوم مفرد اولوب فی نفس الامر تحتنده اوشیئتک اندراجی
ممکن اولوب اولماقدن اعمدر و کلی اضافی فی نفس الامر تحتنده برشی مندرج اولاندر
و کلیتک اعم اوزره اطلاقدن مراد بومعنادر چونکه نفس الامرده تحتنده برشیئتک
اندراجی معتبر اولوب و برشی تحتنده مندرج اولان شیدن اعم اوله جغندن کلی
اضافیتک اعم اوزره اطلاقدن مراد بومعنی اولوب یوقسه کلی حقیقیدن اعم اوزره
اطلاق اول نور دیمک دکلدر والا بالعکسدر و کلی حقیقی دخی اشبوا اعم من شی اوزره
اطلاق اول نور ایهده لکن یالکتر اعم من شی اوزره اطلاق اولنمبوب بلکه اطلاق
اولدیغی شیئتک بعضیسی اعم من شی دکلدر مثلاً لاشی مفهومیه اشخاصنده منحصره
اولان کلیات و افراد مفروضه جریه سنه نسبتله انسان کلی حقیقی اولوب لکن
نفس الامرده تحتلمرنده برشی مندرج اولدیغندن یعنی لاشیئتک تحتنده مندرج
هیچ بر فردی اولدیغی و کلیات مذکوره شخصلرنده منحصر اولدیغی مثلاً انسان ایچون
دخی افراد جریه بولمیدیغندن بونلره کلی اضافی اطلاق اولنه من

قال رحمه الله (فکل جزئی حقیقی جزئی اضافی بدون العکس کافی کلی اخص من کلی
آخر و اما النسبة بین الکلی الحقیقی و الاضافی فبالعکس لان الکلی الاضافی اخص
مطلقاً من الحقیقی) ایمدی جزئی اضافی جزئی حقیقیدن مطلقاً اعم اوله رقی هر بر جزئی
حقیقی جزئی اضافی اولوب بالعکس هر بر جزئی اضافی حقیقی دکلدر اما اول یعنی هر
بر جزئی حقیقی جزئی اضافی اولمی ز بر اهر بر جزئی حقیقی مشخصاتدن معرات اولان
ماهیتک تحتنده مندرجدر نه کیم زیدی تشخیص و تعیینی موجب اولان مشخصاتدن
تجربید ایدیکمز حینده ماهیت انسانیه قالوب اشو ماهیت انسانیه ایه زیددن
اعمدر بوجهته هر بر جزئی حقیقی تحت اعمده مندرج اولوب تحت اعمده مندرج اولان
شی ایه جزئی اضافیدر بوتقدیرده هر بر جزئی حقیقی جزئی اضافی اولدیغی تحقق
ایدرو اما ثانی یعنی هر بر جزئی اضافیتک حقیقی اولماسی جزئی اضافی کلی اولسنک
جوازندن ایچوند ز بر جزئی اضافی ذکر اولدیغی وجهله برشیدن اخص معناسنه
اولمسيله کلی آخرک تحتنده اولان کلی اولمی جائزدر لکن جزئی حقیقی بونک
خلافنده اوله رقی کلی اولمی غیر جائزدر مثلاً حیوان کلی حقیقی و اضافی اولدیغی
مثلاً جمدن اخص اولمسيله اخص من شی مفهومنده دخی داخل اوله رقی جزئی
اضافیدر و کثیرین ایه اشتراکی جهتیه کلی اولوب جزئی حقیقی دکلدر

و اما کلی حقیقی ایه اضافی بیننده اولان نسبت جزئیلر بیننده اولان نسبتک عکسی
اوله رقی کلی اضافی حقیقیدن مطلقاً اخص و کلی حقیقی اضافیدن اعمدر و اطلاقدن
مراد بوجه دون وجه مقید اولماسیدر و کلی حقیقی اعم و اضافی اخص اولمی
شوجهتندر که حقیقی کلیات فرضیه و وجود ایه اتصافی بمنعه اولان افرادینه
نسبتله کلیات محققه الوجوده اطلاق اولنوب لکن بونلر فی الواقع برشیدن
اعم اولدقلری جهته کلی اضافی دکلدر حاصلی کلی حقیقیتک اعمیتی یعنی تحتنده
برشیئتک اندارجنه صالح اولمی فرض عقل حسبیه و اضافیده نفس الامر حسبیه
اولوب و بوجهته بعضاً نفس الامرده تحتنده برشی اندراجی ممکن اولیه جغی و بعضاً
اندراجی ممکن اولسه ده نه ذهنانه خارجاً مندرج اولیه جغی جهته بومثلاًو مفهوملر
کلی حقیقی اولوب اضافی اوله میه جغندن اخصدر و اما مختلفین بیننده اولان نسبت کلی
حقیقی و اضافی ایه جزئی حقیقی بیننده مابینت وارد ز بر جزئی حقیقی نه کثیرین اوزره
محمول اولقلغه صالح ونهده اعم من شی اولمسيله کرک کلی حقیقی و کرک کلی اضافی ایه
تصادقلری غیر ممکندر و جزئی اضافی ایه کلی حقیقی و اضافی بیننده عموم من وجه
اولوب کلیات متوسطه ده تصادق ایدرلر مثلاً انسان اعم من شی اولسنه نظراً کلی
اضافی و کثیرین اوزره حملنه نظراً کلی حقیقی و تحت اعمده یعنی تحت جنسده بولسنه
نظراً جزئی اضافیدر و شی کبی اعم کلیاته صدقه کلی حقیقی و اضافی جزئی
اضافیدن متفارق و جزئیات حقیقیه به صدقه جزئی اضافی مطلقاً کلیدن متفرد
و معلوم اولسونکه ایکی جزئی بیننده برشیده اشتراکری جهته صور ثمانیه اشتراک
اولوب ایکیسی برنوعده مشترک اولدقلری صورتده ممثلت و اشتراکری جنسده
اولورسه مجانست و کیفده اولورسه مشابهت و کده اولورسه مساوات و شکله
اولورسه مشاکلت و وضعده اولورسه موازات و اطرافده اولورسه مطابقت
و اضافده اولورسه مناسبت دینلور

و برده جزئیئتک بر بردن افتراقلری اعتباریه بینلرنده درت وجهله تقابل جاری
اولوب اول تضاد و ثانی تضایف و ثالث عدم و بلکه و رابع سلب و ایجابدر معنای
تقابل موضع واحده جهت واحدهدن شیئیئتک امتناع اجتماعی اولوب سواد
ایله بیاض امثالی موجودین بیننده تقابل تضاد و ابوتله بنوت کبی هر برلرینک تعقلی
آخرینک تعقلانه نسبتله اولان موجودین بیننده تضایف و بصر ایه عی کبی برسی
وجودی و آخری عدمی اولوب و کندولرنده موضوع قابل الوجود معتبر اولان
یعنی امر وجودی بی قابل اوله جق برشیئتک نسبتلری اعتبار اولنان امرین بیننده
عدم و بلکه و فرسیت و لافرسیت کبی شیئین بیننده ایجاب و سلب وارد و عدم
و بلکه ده عدمیده قابل وجود اولان محل اعتبار اولمسيله کندوسنده اشوقید
معتبر اولیان ایجاب و سلبدن متفارقدر

قال رحمه الله (فصل في الذاتى والعرضى الكلى المحمول على شئ آخر كلى
او جزئى ان لم يكن خارجا عن ذاته وحقيقته فذاتى له) بويح موصول ذاتى
وعرضى به دائر اوله رقى مبادى تصورات اولان مبحث كليات خسه مرتبدر
شو يلكه هر شئيئك برطاقم خواص وعوارض مرتبه سى اولوب بوندن بعضيسى
اوشئيئ خاص وبعضيسى آخر يله مشترك اولديغى مثلالو بعضيلرى اوشئيئك ذاتندن
غير خارج وبعضيلرى خارجدر وبرشيئك كسب معرفت اشبو خواص وعوارضدن
تميزه كافى وياخود مدار اوللر واسطه سيله شئ آخر مغايرندن تميز نه متوقفدر
بناء عليه اهل فن اشبو خواص ومشتركات اشيايى كليت وجهله تقسيم وتبيين
وجنس وفصل وخاصه وعرض عام ونوعدن عبارت اولان كليات خسى تفریق
وتعيين ايدرك بونلردن تركب ايدرك مقصد تصورى حدود ورسومه
مقدمه ساز اولمشلردر

ايمدى كرك كلى وكرك جزئى اولان بر شئ آخر اوزر ينه حل اولنان كلى يا حل
اولنديغى شئيئك ذات وحقيقندن غير خارج وياخود ذات وحقيقت شيدن خارج
اوللق اعتبار يله بالاستقراء ايكي قسمه منقسم اوله رقى اكر كلى محمول ذات وحقيقت
شيدن خارج اولمزه شئ مذكور ايچون ذاتدر حاصللى صورممكندن موجود
اولديغى حينده كلى اوله جق هر برشى ذهنده موجود اولو بده برشى اوزر ينه حل
اولندوقده بوجله شئ مذكور اوزر ينه حل اولنديغندن ايچون مادامكه محمولدر البته
اوشى ايچون يا حقيقتندن خارج اولميه رقى ذاتى وياخود خارج اوله رقى ذكر اولنه جنى
وجهله عرضيدر

ومصنفك موضوع كلام اولان كلى بي كلى محمول اولميه تقيدى شوسببدن ناشيدركه
ذاتيت وعرضيت متقابله نك كلى به عروضى واو بطريق القرض والتقدير
اولورسه ده برشى اوزره چلندن ايچوندر والا كليتك ذاتيت وعرضيتدن خلويله
اوشئيئ ميان اوله رقى نه ذاتى ونه عرضيسى اوللق جائزدر مثلا حيوان چره نسبتله
نه ذاتى ونه عرضى اوله رقى ميايندر ومصنفك على شئ قولنده شئيئ نكره ايرادى
كابتك اشبو ذاتى وعرضى به تقسيمى مطلقا برشى اوزره حلى اعتبار يله اولوب
محمول عليه جميع اشيا وياخود واحده عين اوللق اعتبار يله اولمديغه نيبهدر

قال رحمه الله (سواء كان عين حقيقته كالحیوان الناطق للانسان او جزئها المساوى لها
مير الهاعن جميع ماعداها كالناطق له او جزئها الاعم مير الهافى الجملة كالحيوان والنامى
او غير مير اصلا كالجوهر والحيوان) كلى ذاتى بالاشتراك ايكي معنايه اطلاق اولنوركه
اول برشيئك ذات وحقيقته داخل اولان وثانى برشيئك ذات وحقيقندن خارج

اوليان شى اولوب اول نائنده مندر جدر واشبو معنای ثانی اوزره ذاتى ماهيته متناولدر
زیر ماهيت نفسندن خارجه دكادر وكذاك جنس وفصله منقسمه اولان اجزاء ماهيته
دخى متناولدر وهر نقدر ذاتيك معنای اول اوزره اطلاق اشهر ايسه ده
مصنف قصد شمول ايله معنای ثانی اوزره تفسير ايدرك محتمل اولديغى صورثله به
اشارتله بيوررلر كه كلى محمول استر محمول عليه اولان شئيئك عين حقيقى واستر سه
جميع ماعداسندن ذات وحقيقت شئيئ مير اوله رقى جزء مساويسى واستر سه فى الجملة
ميز اولان وياخود اصلا ميز اوليان جزء اعلى اولسون بواقسامك جمله سى حل
اولنديغى شئيئ حقيقت وذاتندن خارج اولميه رقى ذاتيدر

وكلى محمولك شئ محمول عليه عين حقيقى اولمى انسانه نسبتله حيوان
ناطق كى اولوب بومفهوم عين حقيقت انساندر وجميع ماعدادن ميزى اوله رقى
جزء مساويسى اولمى انسان ايچون ناطق كيدر زيرا بومفهوم انسانى جميع
اغياردن ميز اوله رقى جزء مساوى حقيقتدر وجزء اعمدن فى الجملة ميز اولان مثلا
انسان ايچون نامى وحساس كيدر زيرا حس انسان ايله برابر سائر حيوانانده
وكذاك نموانسان وحيوانات سائر ايله برابر نباتانده موجود اولميه انسان ايچون
جزء اعم وكندوسنده حس اوليان اشجار ونما اوليان اشجار وسائر دن ميز اولوب
لكن جميع ماعداسندن ميز اوله مدقلى جهتله تميزلرى بعض اغياره نسبتله
فى الجملة در واصللا ميز اوليان جزء اعم مثلا انسان ايچون حيوان ايله جوهر كيدر
زيرا بونلر حقيقت انساندن جزء اعم اولدقلى معلومدر مصنف حاشيه ده ديمشدر كه
هر نقدر حيوان انسانى چرو شجردن وجوهر عرضدن ميز ايسددرده اصطلاح
قومه ذاتى ايچون معتبر اولان تميزدن مراد فوقنده بولنان جفنده مشاركلردن
بالذات تميز ايمى اولديغى جهتله حيوان هر نقدر انسانى حيوانك ماعداسندن
تميز ايسه ده بالذات ميز عد اولنه مز چونكه حيوانك بوميزه مالكييتى كنديه
مأخوذه اولان حساس ونامى وقابل ابعاد فصللرى وساطتيله اوله رقى بالذات دكادر
وبو فصللرله برابر حقيقت انسانده جنس عالى دخى مأخوذ اولوب جنس عالى
ايسه فوقنده جنس اولمامسيله انسان ايچون ميز اوله يلى قطعا متصور
اولنديغندن حيوانك انسانى تميزى بعض اجزاسى واسطه سيله اوله رقى بالذات
اولنديغى تحقق ايدر وبوجهله حيوانك انسان ايچون اصطلاح قوم اوزره
ميز عد اولنماسنى تعليله ديتك ممكندركه ميز عد اولنان كلى اى شئ هو سؤالنه
جوابده مقول اولان كلى اولوب وسؤال مذكور ايچون جوابده يالكز فى الجملة ميز
اولمى كافى اوليوب يلكه فى الجملة تميز ايله برابر مشترك تام اولماق شرط ايدمشدر

حيوان ايسه مشترك تام اولوب سؤال مذكوره جوابه صالح اوله ماسيله انسان
ايچون اصطلاح قوم اوزره ميمز اوله من
قال رحمه الله (والافعرضي له سواء كان مساويا لها او اخص ميمز اعن جميع ماعداهها
كالضاحك بالقوه او بالفعل او اعم ميمزاتها في الجملة او غير ميمز اصلا كالشيء جميع ذلك
للانسان) واکر کليء محمول شيء محمول عليها حقيقة من خارج اولور سه اشبو کلي
شيء مذکور ايچون عرضي در حاصلي بر شيئك عرضي سي ذات و حقيقة من خارج اولان
کلیدر بوده استر او شيئك حقيقة مساوي واستر جميع ماعداس من ميمز اوله رق
حقيقة من اخص واستر سه في الجملة ميمز اولمق و ياخود اصلا ميمز اولمق اوزره
حقيقة من اعم اولسون اشبو اقسام ثلثة نك جله سي محمول عليها اولان شيئك
حقيقة من خارج اولمق بله عرضي در مثلا ضاحك بالقوه انسان ايچون خاصة شامله
اوله رق حقيقة انسان من خارج مساوي و مثلا ضاحك بالفعل خاصة غير شامله
اوله رق خارج اخص اولوب ايکيسي دخي انساني جميع اغيار اجنييه دن ميمز در
و مثلا ماشي عرض عام اوله رق انسان و سائر حيوانه موجود و حيوانك غيري
اجسامه مفقود اولمق في الجملة ميمز اولان خارج اعمد و مثلا شي حقيقة انسان من
خارج اعم اوله رق اصلا بر شيدن ميمز دکلر زيراشي هر نقدر لاشيدن ميمز ايسده
شي ما يمكن ان يعلم ويخبر عنه معنائه اولوب بومعناجه واجب و يمكن و يمنع اولان
هر بر شيئه عارض اولمق بله نه ميمز ايله مقصود اولان مشاركات جنسيه دن ونه ده
بر شيئي بر شيدن تميز ايلسي قطعا متصور دکلر مصنفك جزء اعم ذاتي به مثال اوله رق
ايراد ايلديكي حساس و ناميدن اشبو عرضي اعم غير ميمز مثال اولان شيئه دکلر
ايراد ايلديكي امثله نك جله سي انسانه نسبتله درکه انسان زيد و عمرو و سائر
جزئيائك حقيقة تميز

قال رحمه الله (ثم الذاتي المشترك بين الجزئيات ان اشتركت تلك الجزئيات في ذاتي آخر
خارج عنه فهو مشترك ناقص بينها كالحیوان بالنسبة الى افراد الانسان حيث اشتركت
في الناطق ايضا و كالناطق حيث اشتركت في الحيوان ايضا) ذاتي بي حقيقة مساوي
و حقيقة من اخص و يا اعم اولمق اقسام ثلثة سه تقسيمي متعاقبا افراد و جزئيائك
يا لکز کنديده اختصاص اشترکي و کنديدن خارج اولان ذاتي آخر ده دخي
اشترکي جهندن ذاتي ايچون تقسيم آخر در

ايمدي جزئيات بينده مشترك اولان کليء ذاتي اکر اشبو جزئيات کليء مذکور دن
خارج اولان ذاتي آخر ده دخي اشترک ايدر لايسه جزئيات مذکور بينده مشترك
ناقص در مثلا افراد انسانه نسبتله حيوان مشترك ناقص در زير افراد مذکور حيوانيه
مشترک اولدقلى مثلا و ناطقيه دخي مشترك اولوب ناطق ايسه مفهوم حيواندن

خارج ذاتي آخر در و مثلا ناطق دخي افراد انسانه نسبتله حيوان کلي مشترك ناقص
اولوب ناطقه اشترکي کلي حيوانه دخي مشترک در لحيوان ايسه ناطق دن خارج
اوله رق انسان ايچون ذاتي آخر در حاصلي ذاتيئك مشترك ناقص اولمق اشترک
افرادده کنديدن خارج ديکر بر ذاتيئك موجود اولسندن عبارت در

قال رحمه الله (والافشترک تام كالانسان بالنسبة الى افراد و كالحیوان بالنسبة الى
مجموع افراد) واکر جزئيائك ذاتي خارج آخر ده اصلا اشترکي اولمق و ب
اشترکي بالکز کليء مذکور ده منحصر اولور و ياخود اشترکي اولسده
مشترک اولدقلى کليء آخر اشبو کلیدن خارج اولمق سه بونوع ذاتي جزئيات
مذکور بينده مشترك نامدر زير ابو صورته اشترک جزئيات کنديده منحصر و خارج
غير منجاو در مثلا فراده نسبتله انسان زيد و عمرو و بکر و سائر افراد دن هر بر يک
تمام ماهيتي اوله رق اشترکي انسانه منحصر و ذاتي خارج آخره غير منجاو
اولمق بله مشترك نامدر کذلک مجموع افرادنه نسبتله حيوان دخي مشترك تام اوله رق
زيد و عمرو و فرس و بقرو سائر لايچون ذاتي خارج آخر ده اشترک غير متصور در
و حيوانك مشترك تام اولمق مجموع افرادنه نسبتله تقيدى بعض افرادنه نسبتله
اولمق دن احتراز در زير بعض افرادي اولان مثلا انسانه نسبتله حيوان مشترك
ناقص اولديغي بيان سابق دن معلوم اولمق و حيوانك انسان ايله فرس و امثالي
بينده تمام جزء مشترك اولمق زير انواع مذکور بينده هيچ بر جزء مشترك بوقدر
الا ينفس حيوان و ياخود حيواندن جز در مثلا جوهر و جسم نامي و حساس و متحرك
بالاراده دن هر بر يسي هر نقدر انسان و سائر انواع متباينه معلومه بينده مشترك
ايسه لکن تمام مشترك اولمق بولمق بلکه تمام مشترك اولان حيواندن بعض اوله رق
حيوان بونلک جله سي اوزره مشتملدر شوبله که حقيقة حيوان جسم نامي حساس
و متحرك بالاراده اوله رق ماهيت حيوانك جز ليدر

قال رحمه الله (فكل ذاتي ميمز في الجملة فهو مشترك ناقص مطلقا ولو بالنسبة الى افراد
نفسه و كل ذاتي سواء فهو مشترك تام بالنسبة الى افراد نفسه و ناقص بالقياس الى
افراد ذاتي اخص منه ان وجد الاخص كالحیوان) ما قبلنه تفريده در ايمدي في الجملة ميمز
ماهيت اولان هر بر ذاتي و لو افراد نفسه نه نسبتله اولور سه ده على الاطلاق مشترك
ناقص در و بونك ماعداسي اولان هر بر ذاتي افراد نفسه نه نسبتله مشترك تام اولوب
و کنديدن اخص بر ذاتي موجود اولديغي تفريده اشبو ذاتي اخصك افرادنه قياس
ايله مشترك ناقص در مثلا حيوان زيد و عمرو و فرس و بقرو کلي کندي افراد نفسه نسبتله
مشترک تام زيد و عمرو کلي بالکز افراد اخصه قياس ايله مشترك ناقص در

قال رحمه الله (فاعلم ان مطلوب السائل بكلمة ما عن الواحد تمام حقيقة المختصة به

بمعنی المختصه بنوعه وعن المتعدد تمام الذاتی المشترك بينهما فالسائل بما هو عن زيد طالب
للانسان وعن الانسان طالب الحيوان الناطق وبما هما او بما هم عن زيد وعمر او مع بكر
طالب للانسان ايضا وعن الانسان والفرس طالب للحيوان وعنهما مع الشجر طالب للجسم
الناعم ومع الحجر طالب للجسم ومع العقل العاشر طالب للجواهر (بويحث لطيف دخی
مبانی کلياتك صورت تأسيسه متعلق در شوبله که بر شئی تعریف ایدوب بیلدر مک اوزره
ایراد اوله جق کلام البته یا حقیقه و یا خود ذهنده فرض و تقدیر ایدرک برسائل و طالبه
جواب اولمق اقتضایده جکی جهتله اشبو مقام جوابده ایراد اوله جق تعریفات سائلک
موافق غرض و مرامی اولمق لازمه دندر اشیا دن سؤال و طلب ایسه طرق عدیده
اوزره اوله رق مثلاً مسؤل عنه شیء واحد و یا خود اشیا متعده اولوب حقیقت
مختصه و یا مشترک سندن و یا خود غیر یلرندن نه ایله تمیز اوله جقندن سؤال اولنور بناء
علیه لسان عربده موقع استفهامده استعمال و ایراد اولان ماوای اداتلری بوباده
استیفای طرق مطالب ایچون صورت کافیده ده بولنسیله مبادی تعریفات اولان کلیات
خسک تعیین ماهیتلرند اخذ اولنمش اولدیغندن کلیات مذکورنک تعریفات و ایضا حاتنه
شروعدن مقدم اشبو و ماوای لفظلرینک مقام استعماللریله برابر بولنر و ساطتیه
اوله جق سؤالره ذاتیات و عرضیاتدن قغیرلیله جواب ویرلک لازمکه جکک
بحث مهمنی اهل فنک تحقیقاتنه توفیقا مباحث ذاتی و عرضی به ذیل ایلشدر

مالفظی استفهامیه اولوب حقیقتدن استکشاف ایچون ایراد اولنور مدخولی اولان
هو ضمیری مسؤل عنندن عبارتدرای لفظی دخی نه استفهام ایچون اولوب برامرده
مشترک اولان شئیئندن برینی آخردن تمیز ایدیه جک شیدن سؤال محلینده اتیان ایدیلور
اشته بومجکک تفصیلده بیوررکه مالک سیه شیء واحد دن سؤال ایدن کسینه نک
مطلوبی واحد مذکوره مختصه اولان تمام حقیقتیدر و تمام حقیقتک واحده مختصه
اولسندن مراد واحدک نوعه اختصاصاصیدر شوجهلکه حقیقت مذکوره مسؤل عنه
اولان واحدک نوعه مخصوص اولوب نوعیه نوع آخریننده مشترک اولیه
مصنف مرحوم حقیقتک واحده اختصاصصنی اختصاص بالنوعه تصریح جلدن
مرادی سؤال مقدره جوابدر چونکه اگر اختصاص اشبو معنای اختصاص بالنوعه
حل ایدلیوبده ظاهر اوزره نفس واحده اختصاص معناسنده اولمق لازمکه
دینله بیلوردیکه انسان زیده مختصه اولان حقیقت اولیوب بلکه زید و عمر و
وسائر عموم افرادیننده مشترکدر حالبوکه زیددن ماهوایله سؤاله جواب انسان
اولدیغنی قوم تصریح ایدوب واحد دن سائل ایسه تمام حقیقت مختصه بی طالبدر
وحاصل جواب اگرچه اختصاص ایله مراد واحد اختصاص اولسه سؤال مذکورک
ورودی در کار ایسه ده مراد بویه اولیوب بلکه واحدک نوعه اختصاصصی اولسیله

سؤال مذکور غیر وارددر مصنف حاشیه سنده بوجهلکه اختصاصصی اختصاص
بالنوعه جکک سببی بیان ایتدکد نصکره دیمشدرکه بر قائل طرفدن ایراد اولنه
بیلورکه بوجهلکه حقیقتک نوعه اختصاصصی معناسنده حل ایدلمی بر شئیک نفسنه
اختصاصصنی مستلزم اولوب بویسه فاسددر و بواسطه تمام حقیقت مختصه نک معناسنی
تأمل ایدن کسینه به غیر خفیدر زیرا تمام حقیقت دیدیکم انسان کی نوعدن عبارت
اولوب بوضورتده حقیقتک نوعه اختصاصصی عینیه نوعک کندی نفسنه اختصاصصی
دیمک اولور جوابده دینک ممکندرکه تمام حقیقت مختصه نوع حقیقی ایله حدتامن
اعم اولوب بوقدیرده تمام حقیقتک نوعه اختصاصصی اعمک اخصه اختصاصصی
قیلندن اولمش اولور بویسه فساددن عاریدر و یا خود جوابده دینلورکه اختصاصصی
اضافی اولسینه بناء تمام حقیقت واحدک نوعه اختصاصصندن مراد فرد نوعه
مختصه در دیمک اوله رق محذوردن سالم اولور

ینه بوزیلده مصنف حاشیه سنده ماهوایله سؤاله جواب نوع وجنسن اعم اولوب
یعنی محلنه کوره بعضانوع و بعضا جنس ایله جواب ویریه جککه اشارتله دیرکه
ماهوایچون جوابده مقول اقسام ثلثه اولوب قسم اول شرکت و خصوصیتدن ایکیمی
حسبیه جواب اوله رق بوده انسان کی نوع حقیقتدر قسم ثانی ماهوایچون جوابده
خصوصیتدن یالکز بحسب شرکت مقول اوله رق بوده حیوان کی جنسدر و قسم
ثالث بونک عکسی اوله رق ماهویه جوابده شرکتدن یالکز بحسب خصوصیه مقول
اولندرکه بوده انسان ایچون حیوان ناطق کی محدوده نسبتله حدتامن

وماهو عنوانیه ایکی ودها زیاده اوله رق متعدد دن سائل و طالب اولان کسینه نک
مطلوبی اشبو تعددیننده مشترک اولان تمام ذاتیدر الحاصل ماهوایله بر شیدن
سؤال ایدلمکدن مطلوب اوشئیک تمام ماهیت و حقیقتی اولسیله اگر سؤال شیء
واحد دن اولورسه اوشیئه مختصه اولان تمام ماهیتی طالب اولور و اگر سؤالده
شئین و یا خود اشیا بیننی جمع ایدرسه بونلرک تمام ماهیته طالب اولور تمام ماهیت
اشیا ایسه انجق بیلرند مشترک اولان تمام ماهیتدر و اگر سؤال شمس کی نوعی
شخصنه منحصر اوله رق متعدد الاشخاص اولمایدن اولورسه ینه مطلوب تمام
ماهیت مختصه اولوب جواب خصوصیت محضه حسبیه در ایدمی ماهو لفظیه
زیددن سؤال ایدن جوابده انسانی طالبدر زیرا ماهو ایله واحد دن سائل اولدیغنی
جهتله مطلوبی زیدک کندی به خاص اولان حقیقتی اولوب زیدک فرد نوعه مختصه
اولان حقیقتی ایسه انساندر و عنوان مذکور ایله انساندن سؤال ایدن کسینه جوابده
حیوان ناطق طالبدر زیرا الانسان ماهو قوایله انسان نه شیدر دیو سؤال ایدن
کسینه نک مطلوبی حقیقت انسانی معرفت اولوب انسانک تمام حقیقت مختصه سی

ایسه حیوان ناطق و ماهیما عنوانیه زید و عمرو و ماهیما عنوانیه زید و عمرو و بکردن سؤال ایدن کسینه جوابده ینه انسانی طالبدر زیرا افراد انسانیه بیننده تمام مشترک ذاتی انساندر زیرا نوع افرادندن هر برینک تمام ماهیتی اولسایله بحسب الخصوصیه والشركة جوابه صالحدر و انسان ايله فرسندن سؤال ایدن کسینه جوابده حیوانی طالب اوله رقی حیوان ايله جواب و بریلور زیرا انسان ايله فرس بیننده مشترک اولان تمام ذاتی حیواندر و شجر ايله برابر انسان ايله فرسندن ماهیما عنوانیه سائل جسم ناهی بی طالبدر زیرا شجر و انسان و فرس بیننده مشترک اولان تمام ذاتی جسم نامیدرو شجر ايله برابر بونلردن ماهیما ايله سائل یالکز جسم ايله جوابی طالبدر زیرا لفظ مذکور ايله سؤالدن مقصودی بونلرک تمام مشترک ذاتیسی اولوب انسان و فرس و شجر و شجرک تمام مشترک ذاتیله ایسه جسم مطلقدر و ماهیما ايله بونلردن عقل عاشر ايله برابر سائل اولان کسینه طالب جوهردر زیرا انسان و فرس و شجر و شجر و عقل عاشرک تمام ذاتی مشترکری جوهردر

قال رحمه الله (و مطلوب السائل بای شیء ما يميز الذاتي المطلوب بكلمة ماهية كما تميز في الجملة اما يميزه الذاتي ان قيده بقيد في ذاته او يميزه العرضي ان قيده بقيد في عرضه او المميز المطلق ان لم يقيده بشيء) وای شیء کلمه استفهامیه سیله سؤال ایدن کسینه نلک جوابده مطلوبی ما کلمه سیله مطلوب اولان آذف البیان ذاتی بی فی الجملة تمیز ايله میز اوله جق شیدر و ما سبقده ماهو ايله مطلوب اولان ذاتی واحدده تمام ماهیت مختصه و متعدده تمام ماهیت مشترکه در و فی الجملة تمیزدن مراد مشارکاتک جمیع پسندن و یا خود بعض پسندن میز اولی صورت پسندن تعمیر

تمیزی فی الجملة اولسایله قید ایلسی حاشیه ده بیان ایلدیکی اوزره بومقامده اجلا ایدن لزومه مبیدر زیرا ای شیء طریقیه سؤال ایدن کسینه نلک مطلوب بی انسان ایچون ناطق کی جمیع اغیاردن تمیز ایده جک شیء اولسایده جائزدر و هر نقدر تعریفدن قصود جمیع اغیاردن تمیز اولدیغی جهته سائل مذکورک جوابی مجرد فصل بمید ايله حد ناقص اولسی صحیح اوله مزسه ده انسان ایچون حساس کی بعض اغیاردن تمیز ایده جک شیء اولسایده جائزدر و حدود و رسوم ناقصه ده تعریف بالاعم جائز اولدیغی قریباً ذکر اولنور

و اشبو ای شیء ايله مطلوب سائل اولان میز اوج وجهله اولوب اگر سائل بوسوالی فی ذاته لفظیه قید ایدرک ای شیء فی ذاته دیرسه مطلوب میز ذاتیسی و اگر فی عرضه ايله قید ایدرک ای شیء فی عرضه دیرسه مراد میز عرضیسی و اگر بونلردن بریله قید ایتوبده یالکز ای شیء هو دیرسه مطلوب کرک ذاتی و کرک عرضی مطلقاً میز اولمش اولور و هر نقدر اهل لغتک ذاتی و عرضییه و قوفلری اولدیغی

و بوجهته سـؤالاری بونلردن برشی ايله مقید اولیه جغی درکار ایسه ده سـیاق سـؤالاری اشبو وجوه ثلثه نلک برینی تعینندن حالی اولیه جغی غیر خنی و بوجهته بعض شراحتک بو مقامده تعرض ایلدیکی مقال منتیدر و خصوصیه اهل عربیه نلک استعمال الفاظه دقیق و مواقعه کمال رعایتله اعتنالی برینی اثباتده مطالعه فن بلاغت کانیدر

قال رحمه الله (فاسائل عن زید وحده او مع عمرو بای شیء هو فی ذاته طالب للناطق او الحساس او الناهی او القابل للابعاد و بای شیء فی عرضه طالب لمثل الضاحک و الماشی و السائل عن زید و هذا الفرس بای شیء هما فی ذاتهما طالب للحساس او الناهی او القابل و بای شیء فی عرضهما طالب لمثل المتنفس او المنخیز و قس علیه) اجمال سابقه توفیقاً لف و نشر طریقیه تمثیل و ابضا حدر ایدی یالکز زیددن و یا خود زید و عمرو و دن ای شیء هو فی ذاته و ای شیء هما فی ذاتهما ايله سؤال ایدن کسینه جوابده فی الجملة میز اولان ناطق و حساس و ناهی و قابل ابعاد ذاتیلردن برینی طالبدر زیرا سؤال مذکور ايله مطلوب بونلردن یالکز زیددن سـؤالده تمام حقیقتک و عمر و ايله برابر زیددن سـؤالده تمام ذاتیلرینک میز ذاتیسی اولوب و ذاتی ایچون میز ذاتی انجق فصلدر و اشبو فصولدن ناطق جمیع اغیاردن و حساس و قصوری بعض اغیاردن میز لردر

و زیددن یالکز و یا خود عمر و ايله برابر ای شیء هو فی عرضه و ای شیء همان عرضهما ايله سائلک مطلوبی ضاحک و یا خود ماشی امثالیدر زیرا بونلر میز عرضی اولوب شوقدر که اول عرض خاص اوله رقی جمیع اغیاردن و ذاتی عرض عام اوله رقی بعض اغیاردن میزدر

و زید ايله فرس معیندن ای شیء هما فی ذاتهما عنوانیه سائل حساس و یا خود ناهی و یا قابل ابعاد جوابی طالبدر زیرا بونلر زید و فرس ایچون میز ذاتی اولوب حساس جسم نامیده مشارک لردن و ناهی قابل ابعادده مشارک لردن و قابل ابعاد ناقابلاندن میز لردر

و زید ايله فرس معیندن ای شیء هما فی عرضهما ايله سائل متنفس و یا خود متخیز امثالیه جوابه طالبدر زیرا بونلردن هر بریسی زید ايله فرس ایچون میز عرضیدر و سائر لیده امثله مذکوریه قیاس اولنمق اقتضا ایلر

قال رحمه الله (اعلم ان ذاتی الماهیه الحقیقیه و عرضیهها مالم یکن خارجاً عنها او کان خارجاً عنها فی الواقع من غیر مدخل لاعتبارنا و لذا عسر التمییز بینهما و اما ذاتی الماهیه الاعتباریه و عرضیهها فیمتاز بمجرد عدم خروجه و خروجه عن الموضوع له و لذا سهل التمییز بینهما) معلوم اولسه و نلکه ماهیت حقیقیه ایچون اولان ذاتی

واقعه ماهیتدن خارج اولیان و عرضی واقعه ماهیتدن خارج اولان شیدر مثلا ناطق و نامی واقعه ماهیت زیددن غیر خارج اوله رق ذاتیسی وضاحت و ماشی خارج اولسبیله عرضیسیدر ایددی کلام مصنفده اولان عدم کون ذاتییه و کون عرضییه ناظر اولوب لف و نشر مرتب طریقیه اول اولک و ثانی ثانینک تعریفیدر او عاقله محدودی تقیدر

ماهیت مابه الشی هو هو ايله معبردر که مابه الشی نفسه دیمکدر شرح موافقه بیان اولندیغی اوزره بر شیئک ماهیتی وجود غیر اصیل یعنی وجود ذهنی ايله متصفه اولان صورت عقایه سیدر بو صورته ماهیت حقیقتدن اعمدر زیرا ماهیتده ماهیتی اولدیغی شی اوزره خارجده صدق معتبر اولیه رق ماهیت انسان کی خارجده افرادی اولوب و یا خود ماهیت عنقا کی خارجده افرادی اولماقدن اعمدر ۲ حقیقت ایسه خارجده صدق معتبر اوله رق موجودات خارجیه نیک ماهیتیدر ماهیت اعتباریه دن مراد حقایق موجوده دن اولیوب مجرد اعتبار ناس ايله اولان ماهیتدر شو وجهله که ناس اشیان بر طاقه ایچون بر مفهوم استحصالیه بو مفهومی بر اسم و یا خود اسمی عیدیه به تخصیص ایدرلر و کذلک دیگر بر طاقه ایچون بر مفهوم آخر استحصال ایدرلر مع القرینه مفهوم اولک اسمیه و یا خود بشته بر اسم و یا اسمی عیدیه به تخصیص ایدرلر کذا و کذا و بو وجهله ناسک بر طاقم اشیان طویلوب استحصال ایدرلر کنه ایچون اسم وضع ایتدکری مفهوم اشیان او طاقه نیک ماهیت اعتباریه سی اولور

و واقعه ذاتی ماهیتدن خارج اولیوب عرضینک خارج اولسندن مراد بزم اعتبار من ایچون مدخل و سببیت اولیه رق واقعه یعنی نفس الامر نه نسبتله خارج و غیر خارج اولسیدر نفس الامر نفس شی دیمک اولوب امرشیدن عبارتدر و بر شیئک واقعه وجودی حد ذاتنده وجودی اولوب یعنی وجود و تحقق ثبوتی فرض فارض و اعتبار معتبره متعلق اولما سیدر مثلا طلوع شمس ايله وجودنهار پینده اولان ملازمه کرک بر فرض موجود اولسون و کرک اولسون و استر فرض و اعتبار ایدلسون و کرک ایدلسون حد ذاتنده متحققدر

۲ مابه الشی هو هو تحقیق اعتباریه حقیقت و تخصیص اعتباریه هویت و بونلردن مع قطع النظر ماهیتدر دیتلشدن لکن ماهیت و حقیقت الفاظ مترادفه اولق اوزره حقیقتک دخی مطلقا مابه الشی هو هو معناسنده اسمی شایع و ذایعدر حتی عناء کلامک حقائق الاشیان ثابت قوللنده کی حقیقتی علامه تفتازانی و غیر یلری بومعنا ايله نفس پراشلردر بعد ذاتیت صحائف اذهان اوله حق فوائدده دندرکه ماهیتک معنای مذکور مابه نیجاب عن السؤال بما هو معناسنک غیر ی اولوب لفظ ماهیت بو ایکی معنا پینده مشترک لفظدر و معناین پینده اولان نسبت عموم من وجهدر که اول ثانیه ماهیات جزیهده تحقیق ایدر و ثانی اولسن نوعه قیاسله جنسه تحقیق ایدر و نوعه قیاسله ایکی معناسنک دخی ماهیت نوعیهده تحقیق ایدوب اجتماع ایدرلر معناینک پینلری عدم فرق جهتله نیجه لری غلطیه وادی غلط اولشدن رفته (عبد الحمید)

و بوجهله ذاتی و عرضینک ماهیت حقیقه دن غیر خارج و خارج اولسندن اعتبار معتبر ایچون مدخل اولیه رق واقعه نسبتله اولسی معتبر اولدیغندن حقایق موجوده ذاتی و عرضینک پیننی تمیز ایتک متعسر اولشدن و اما ماهیت اعتباریه یعنی ماهیات لغویه و اصطلاحیه نیک ذاتی و عرضی لری مجرد موضوع لهدن عدم خروج و خروج ايله ممتاز اوله رق بوسیدن ناشی ماهیت اعتباریه نیک ذاتی و عرضیسی تمیز ایتک سهل و آساندر

الحاصل بر شیئک ذاتیسنه کسب اطلاع ایتک ذاتیسی ايله عرضیسی پیننی فرق و تمیز ايله فلان شی ماهیت فلانیه نیک ذاتیسی و فلان شی عرضیسیدر دیو تعیین ایتک مفهومات اعتباریه یعنی مفهومات لغویه و اصطلاحیه ده سهل و آساندر زیرا لغت و یا اصطلاحده بر لفظ بر مفهوم مرکب ایچون وضع اولندیغی تقدیرده اشبو موضوعله اولان مرکبه داخل اولان ذاتیسی اولوب مشترک او اورسه جنس و الافصل اولش او اوروهوم مرکبدن خارج مساوی و یا اعم و اخص اولوسه عرضیسی اولور مثلا نجات کلمه بی لفظ وضع یعنی مفرد مفهومیه تعریف ایتدکری جهتله تعریفده داخل اولان لفظ و وضع و مفرد کلمه ایچون ذاتی و دخول لام و تنوین و اضافت امثالی تعریفدن خارج اولنلر عرضیدر

و اما حقایق موجوده ذاتیات ايله عرضیات پیننی تمیز ایتک متعسر اولوب حدته ندره و اصل اولشدن زیراجنس عرض عامه و فصل خاصیه شیه اوله رق مثلا ناطق ذاتی وضاحتی عرضی عد ایتک تحکم صرفدر دینسه بجادر و رئیس قومک تحدید اشیایی استصعابی دخی بوندن نشئت اولشدن

و طریق تمیزده بعضیلر شو صورتی اختیار ایتلردر که بر نوع ایچون خواص عیدیه مرتبه اولدیغی صورته اقدمی ذاتی اعتبار ایدرلر زیرا ذاتینک اقدمیتی معلومدر مثلا انسان ایچون ناطق و متعجب وضاحت خواص عیدیه مرتبه اولوب و بو خواصدن ناطق انسان ایچون خواص مذکورنک اقدم و اقرب اولسبیله ذاتی عد اولنور و ناطق اقدم و اقرب اولسی شو جهتندر که ناطق انسانه اختصاصی متعجب وضاحتک اختصاصندن اقوادر زیرا بونلرک انسانه اختصاصی ناطقه تابع و متفرعدر شو جهتله که نطق مطلقا ادراکدن عبارت اولوب انسان ایسه مطلقا ادراک ايله متصف اولدقجه ادراک امور غریبه ايله متصف اوله من تعجب ایسه اشبو ادراک امور غریبه دن عبارتدر ۴ و کذلک امور غریبه بی ادراک عندنده

الحاصل انسان مطلقا ادراک ايله متصف اولدقجه ادراک امور غریبه و یا ادراک امور غریبه تابع اولان انفعال ايله متصف اوله من تعجب ایسه اشبو ادراک امور غریبه و یا ادراک امور غریبه تابع اولان انفعال نفسدن عبارتدر و کذلک امور غریبه بی ادراک و یا خود ادراک مذکور تابع اولان انفعال سببیه روحک دفعه خارجیه حرکتدن حاصل اولان کیفیت غیر ناشیه ایلده متصف اوله من ضحک ایسه اشبو کیفیتدن عبارتدر لکن بو طریق بینه تمیز ایچون مفید یقین دکدر (عبد الحمید)

انفعال و تأثر ایلله ده متصف اوله من ضحک ایلله اشبو انفعال دیمکدر لکن بو طریقی
ینه تمیز ایچون مفید یقین اوله من زرا بر شیک بیلله مدیکمز ذاتیسی اولوبده
عرضیه مایهس اولسی احتمالندن وارسته اوله من

و بعضیلر دیمشدرکه ذاتیات و عرضیاتک معناسی شوندن عبارتدرکه مثلاً زید
کبی شیء واحد ایچون بر طاقم احوال اولوب بوده ابعاد و نمو و حس و حرکت ارادیه
و نطق ایشالیدر بعده بواحدواله دیگر احوال دخی تابع اولوب بوده تحیر و تغیر
و انفعال و تعجب ایشالیدر ایمدی متبوعاتدن اخذ اولنان جسم و نامی و حساس و ناطق
امثالی محمولات زید ایچون ذاتیاتدرو توابعدن اخذ اولنان مخیر و متغیر و منفعل و متعجب
ایشالی زید ایچون عرضیاتدر و بو طریقی ایلله ذاتی و عرضی بلینی تمیز و تعیین ایتک
سهلدر لکن بو کلام اوزرینه دخی اباحت شریفه اولوب حاصلی بیلرینی تمیز
ایچون تعیین طریقته تصدی ایدنلرک جملهسی سهام جرح و اعتراضه هدف
اولمشلدر

قال رحمه الله (فصل فی الکلیات الخمس قد سبق ان الکلی اما ذاتی و اما عرضی
فالذاتی ان کان عین الحقیقة المختصة بجزئیاته بحيث یکون محمولاً فی جواب السؤال
بما هو عن المتعدد من تلك الجزئیات و عن الواحد فهو نوع حقیقی کالانسان و الشمس)
بوفصل مبادی قول شارح اولان مباحث کلیات خسته باب اولدن فصل ثالثدرکه
جنس و نوع و فصل و خاصه و عرض عامدن عبارت اولان اقسام خسته کلیاتی
موضح و معرفدر کلینک ذاتی و عرضی قسمینه منقسم اولدیغی سبقت ایشیدی
اشته ذکر اوله حق کلیات خستک مبناسی بونلر اوله رق کلی ذاتی ایچون اوج
قسم اعتبار ایدلشدن شو بله که اگر ذاتی جزئیاتندن متعدد و یا خود واحددن ماهو
مفهومیله سؤاله جوابده محمول اولقی حیثیت و اعتبارنه ملابس اوله رق حقیقت
مختصه نک عینی اولورسه بوقسم ذاتی به نوع حقیقی اطلاق اولنور

مصنف حاشیه سنده دیمشدرکه بوجهله ذاتی بی نوع و جنس و فصله تقسیم ایتکده
ذاتینک حقیقت مختصه نک عینی و یا خود جزئی اولسنی ایتانه حاجت اولوب بلکه
ذکر اولنان حیثیاته بناء تقسیم کافی اولدیغی حالده قید مذکور ضمیمه علاوه دن
غرض هر رنوع حقیقی کندی تحتنده اولان جزئیاتک عین حقیقی و هر رجنس حقیقت
مذکور نک جزء اعمی و هر ر فصل جزء مساویسی و یا خود اعمی اولدیغنه تنبیه
ایتک قائده سنی التزام ایچوندر

مثلاً انسان زید و عمرو و بکر و سایر افراد شخصیه سنه نسبتله نوعدر زیرا انسانکه
تفصیلی حیوان ناطقدر ذاتی اولوب زید و عمرو و امثالی جزئیاتک حقیقت مختصه سی
اوله رق بونلردن ماهم لفظیله و یا خود بالکز برندن ماهو ایلله سؤال اولسه اوله نظراً

بحسب الشریکه و الخصوصیه و ثانی به نظر بحسب الخصوصیه جوابده محمول اولقی
حیثیاتی حاملدر شو بله که بوسؤاللره جوابده هم انسان و یا خود هو انسان دینلور
چونکه ماهو عنوانیله افراد دن سؤال هر بر لرینه مختصه اولان ماهیتی طلب
اولوب بونلرک ماهیت مختصه و مشترکه لری ایلله انساندر و انسان جزئیات
مذکور نک عین حقیقتلریدر و مثلاً شمس دخی نوع اوله رق ماهی ایلله سؤاله
جوابده بحسب الخصوصیه مقولدر زیرا نوعی شخصیه منحصر اوله رق خارجه
اشخاصی متعدد اولمامسیله مطلوب سائل بوفردک ماهیت مختصه سی اولدیغندن
ظاهره نظراً جواب بحسب الخصوصیه اولور و اگر افراد ذهنیه سنه مبنی ذات
نوعه نظر اولنورسه بحسب الشریکه دخی جواب اوله یلور

قال رحمه الله (و یعرف بانه کلی مقول علی کثیرین مختلفین بالعوارض لا بالحقیقة
فی جواب ماهو بحسب الشریکه و الخصوصیه) نوع بر کلیدرکه عوارض و مشخصات
ایلله مختلفه و حقیقتلری متحده اولان جزئیات کثیره اوزره ماهو عنوانیله سؤال دن
جوابده شرکت و خصوصیت حسیله مقول و محمولدر دیو تعریف اولنور یعنی شرکت
و خصوصیتدن هر ایکسیله سؤال دن جوابه صالح اوله رق بوضوئیه افراد
متعدد دن شرکت و خصوصیت حسیله و فرد واحد دن بالکن خصوصیت حسیله
جواب اولقی قسمینه شاملدر مقول قولدن تکلم و تلفظ معناسنه اولوب کلی یقال
و تلفظ مفادنده در و بعضیلر محمول معنای لازمیسنه حل ایلله جوابک سؤال اوزره
محمول اولدیغنی اعتبار ایشلدرکه مراد هو هو ایلله حل بالمواطئه در و کلی لفظیله
برابر اشبو مقول قیدنی ایتان ایلسی کلی لفظی باسرها کلیاتی مشتمل جنس اوله رق
کندیده معنای مشترق ملحوظ اولمامسیله علی لفظنک تعلقنه عدم صلاحیه مبنی
متعلق جار اولقی مقصدندن ایچوندر

کثیرینک عوارضله مختلفه و حقیقتده منفقه اولمسسیله تفسیدی تعریفدن جنسی و فی
جواب ماهو قیدیله ماهو ایلله سؤال دن جواب اوله میان فصل و خاصه و عرض عامی
اخراج ایچوندر و بحسب الشریکه و الخصوصیه قیدی ذکر اولدیغنی اوزره معرفت قسمینه
قسمت شموله مینیدرکه متعدد دن سؤاله جواب اولورسه بونلرینه ماهیت مشترکه
و هر بر ایچون ماهیت مختصه اولدیغنی حیثیندن بحسب الشریکه و الخصوصیه و واحد دن
جوابده ماهیت مختصه سی اولدیغنی حیثیندن بحسب الخصوصیه اولمش اولور
و افراد نوعک حقیقتده اتحادلری معلومدرکه مثلاً افراد انسان عموماً حیوان ناطق
اولمده متحدلدر و اختلاف عوارض و مشخصاتلری بالبداهه معلومدر و مشهوددر
قال رحمه الله (والافان کان جزءاً اعم من اجزاء حقیقة من الحقایق بحيث یکون محمولاً
فی جواب السؤال بما هو عن المتعدد من جزئیاته لاین الواحد فهو جنس لثلاث الحقیقة

کالحيوان للانسان والحوهر للحيوان) و اگر کلی ذاتی حیثیت مذکور ایل جزئیاته
مختصه اولان حقیقتک عینی اولمسه بوصورته اگر ذاتی حقایقندن بر حقیقتک
اجزاسندن جزء اعم اوله رقی جزئیات متعدده سندن ماهو عنوانیه سؤالدن جوابده
محمول اولوب جزئیاتندن واحدندن جوابده محمول اولماقی حیثیت واعتبارنه
ملابس اولورسه اشبو قسم ثانی ذاتی حقیقت مذکور ایچون جنسدر و جنس یالکز
بحسب الشریکه مقول و جواب واحده غیر محمول اولمسیله بوبابده سؤال ماهما
وماهم ایل اوله جفی درکار ایسه ده ماهو ایل بیانی غرض مجرد مسئول عنک
تعیینی اولدیغنه تنبیه ایچون عنوان سؤالی اتیاندن عبارتدر

ومصنفک حاشیه ده بیانی وجهله سباق کلامه موافق اولان ان کان جزاً اعم من اجزائها
دینلوب ضمیرک حقیقت مسبوق الذکره ارجاعیه اکتفا اولنسی ایکن من اجزاء
حقیقه من الحقایق اسلوب صریحیه تعمیم حقیقتی اختیار ایتسی جنس وفصلک نوع
حقیقی اولان حقیقت مذکوریه توهم اختصاصندن احترازه مبنیدر زیرا جنسی
حقیقت مذکورنک اجزاسندن جزء اعمه تخصیص ایتک باطل اولوب انواع حقیقت
ایچون اجناس وفصول اولدیغی مثلاً اجناس وفصول ایچون دخی اجناس
وفصول موجوددر مثلاً حیوان ایچون جسم نامی جنس وحساس فصلدر الحلوکه
حیوان نوع حقیقی اولوب جنسدر

وجنسه مثال انسان ایچون حیوان و حیوان ایچون جوهر اولوب حیوان حقیقت
انسان اولان حیوان الناطق مفهومنک جزء اعمیدر و بوجهله حقیقت انساندن
اعم اولسنه مبنی یالکز انساندن سؤالده جواب صالح اوله یوب بلکه مشارک لرنندن
مثلاً فرس ایل برابر انساندن ماهما ایل سؤالده بحسب الشریکه جواب اولور و کذلک
جوهر دخی اجزاء حقیقت حیواندن جزء اعم اوله رقی جنس عالیدر

قال رحمه الله (ويعرف بانه کلی مقول علی کثیرین مختلفین بالحقایق فی جواب ماهو
بحسب الشریکه فقط) جنس بر کلیدر که ماهو ایل یالکز بحسب الشریکه سؤال
جوابده حقیقت و ماهیتلری مختلفه اولان کثیرین اوزره مقول و محمولدر دیو تعریف
اولنور کثیرین قیدی جزئی بی اخراج ایچوندر زیرا شیخ شفا ده جزئی ده دخی حل
جاری اولدیغنی تصریح ایتشد و هر نقدر سید شریف جزئی حقیقی اصلاً برشی
اوزره حل اولنر زیرا جمله تغایر طرفینک لزومندن ناشی جزئی بی کندنی نفسی
اوزرینه حله مساغ اولدیغنی مثلاً بطریق الایجاب غیر یسی اوزره حلی دخی
حل اتحاد خارجی ایل مشروط اولمسیله متمنعدر دیو بیان ایتش ایسه ده جمهور
بالذات متحد و بالاعتبار تغایر اولدیغنی جزئی آخر اوزره حلی تجویز ایتش لر در
مثلاً هذا الضاحک هذا الکاتب دینک جائزدر زیرا اشبو ضاحک و کاتبدن مراد

❖ ذات ❖

ذات زید اولمسیله متحد بالذات ایسه لرده بالاعتبار تغایر اولدقلری معلومدر و کذلک
جزئی حقیقتک قضیه جزئی ده کلی اوزرینه حلی تجویز ایتش لر در که مثلاً بعض
الانسان زید بوقبلدندر الحاصل جزئی حقیقتک بحسب الظاهر محمول اولمی
متفق علیه و بحسب الحقیقه محمول اولمی مختلف فیه اولدیغنی جهته بهضیلر و وجهله
کثیرین قیدیله اشبو تعریف جنسندن اخراجنی توهم ایتش ایسه ده جنس اولان
کلیده جزئی غیر داخل اولمسیله قید مذکور ایل اخراج حاجت یوقدر حقایق
حقیقتک جمعی اولوب کلیات فرضیه به شامل اولقی اوزره حقیقت و یا خود ذکر
مقید و اراده مطلق قبلندن اوله رقی مراد ماهیتدر کثیرینی حقیقتلری مختلفه اولمسیله
تقییدی نوعدن احتراز اولوب ذکر اولندیغنی اوزره نوعک مقول علیه متفقین
بالحقایقدر فی جواب ماهو قیدی فصول بعیده ایل عرض عام و سایر خواصی اخراج
ایچوندر زیرا بونلردن هیچ بریسی حقیقت مختصه و یا مشترکه ایل جوابی طالب
اولان ماهو عنوانیه سؤاله جواب اوله مزور

وجنسک ماهو ایل سؤاله شرکت محضه حسبیه جواب اولمی زیرا بر ماهیتله
برابر نوع آخردن سؤال اولندیغنی حینده مطلوب بو ایکی نوع بیننده مشترکه
اولان تمام ماهیت اولوب تمام ماهیت مشترکه ایسه تمام جزء مشترکدر و سؤالده
ماهیتک افرادیه یالکز ماهیتدن سؤال اولنسه اشبو جزء مشترک تامک جوابده
مقول اولمی صحیح اوله مزور زیرا بوسؤال اوزره مطلوب تمام ماهیت
مختصه اولوب جزء مشترک ایسه تمام ماهیت مختصه اولیه رقی بلکه
ماهیت مختصه جزء مذکور ایل آخردن مرکبدر حاصلی اشبو جزء
مشترک تام انجق بحسب الشریکه ماهو عنوانیه متعددن سؤال
جواب اولوب و جنس ایل مراد اشبو تمام جزء مشترکدر مثلاً حیوان
ماهیت انسان ایل فرس بیننده جزء مشترک کلی اولوب حتا که انسان ایل
فرسدن ماهما ایل سؤال اولنسه حیواندر دیو جواب و ریلور واکر یالکز
انساندن سؤال اولنسه تمام ماهیت انسان حیوان ناطق اولوب یالکز حیوان
اولدیغنی جهته بوندن ماهو ایل سؤاله حیواندر دیمک صالح اوله مزور

قال رحمه الله (وان لم یکن جزاً اعم کذلک بل جزاً بمیرالها فی الجملة بحیث لایکون
محمولاً فی جواب ماهو بل فی جواب ای شیء هو ذاته فهو فصل لها مساو یا کان او اعم
کالناطق والحساس للانسان) و اگر کلی ذاتی جنسده ذکر اولنن حیثیه جزء
اعم اولیوب بلکه ماهو عنوانیه سؤالدن جوابده محمول اولیه رقی ای شیء هو فی
ذاته ایل سؤالدن جوابده محمول اوله جقی حیثیه فی الجملة جزء بمیر اولورسه
ذاتیدن اشبو قسم ثالثه فصل اطلاق اولنور

وفي الجملة ميز اولسيه مراد كرك فصل قريب كبي ماهيتك مشاركات جنسيه سندن اولان جميع اغياردن ماهيتي تميز ايتسون و كرك فصل بعیده اولديغي كبي بعض اغياردن تميز ايتسون اشبوايكی صورتدن اعمدرو اشبو كلئ ذاتی مسؤل عنده مساوی و یا خود مسؤل عندهن اعم اولسون بلا فرق فصلدر حاصلی فصلدن بعضیسی ماهیة مساوی و بعضیسی ماهیتدن اعم اولور مثلا انسان ایچون ناطق فصل مساوی و حساس مشاركات حیوانیه سنه شمولی جهته فصل اعمدر ایددی یالکز زید و یا خود عمودن ای شیء هو فی ذاته ایله سؤاله جواب صالح مساوی ماهیتی اولان ناطق ایله اعم اولان حساس و قابل ابعاددن برسیدرکه نه کیم فرسله برابر زیددن سؤال مذکوره جواب مساوی اولان حساس و یا خود مافوقی اولان فصول بعیده دن بریدر

قال رحمه الله (و يعرف بانه کلی مقول علی الشئ فی جواب ای شیء فی ذاته) یعنی فصل برشی اوزره ای شیء فی ذاته ایله سؤالدن جوابده مقول و محمول اولان کلیدر جنس و نوعک تعریفدرنه التزام ایلدیکی مقول علی کثیرین تعبیروندن عدول ایله مقول علی الشئ قولنی اختیار ایتسی شمس کبی خارجه فردی شخصه منحصر اولان نوعک فصلنه قصد شموله مبنیدر

وفصلک ای شیء مفهومیته جواب اولوبده ماهو عنوانه جواب اوله مامسی مسؤل عنه ایچون ماهیت مختصه و مشترکه اولدیغندن ایچوندر و بوجهله ای شیء ایله سؤالدن جواب اولسویه تقیدی جنس و نوع و عرض عامی تعریفدن اخراج ایچوندر زیرا جنس و نوعک ماهو سؤالنه جواب اولقله مقید اولدقلری بیان سابقدن معلوم اولوب عرض عام ایسه اصلا جوابده مقول اوله من و فی ذاته قیدی خاصه بی اخراج ایچوندر زیرا خاصه دخی شیئی میزه ایسه ده فی ذاته اولوب بلکه فی عرضه اولسویه ای شیء فی ذاته یه جواب اوله من

مصنف حاشیه ده دیمشدرکه بعض محققینک تحقیقی و جهله نطق و حس و او بالقوه اولسون انسان و حیوانک عوارضندن اولدقلری جهته بونلر ایله فصلی تمثیل ایتک صحیح اوله من لکن اشبو عارضلر انسانک اقرب عوارضندن اولوب و چونکه اهل عقول انسانده جزء حیوانک و راسنده اوله رق سائر حیواناتدن تمیزنی موجب اوله جق بر جزء جوهری اولدیغنی و كذلك حیوانده دخی سائر اجسام نامیده دن تمیز ایده جک بر جزء جوهرینک وجودنی جزم ایله برابر بو امرینک کنه نی یعنی نه شی ایدوکنی بلوب تعیین ایده مدکاری جهته بو امرینک مقامنه اشبو اقرب عوارضلرینی وضع ایدرک بونلر ایله مبدأ نطق و حس اواق لازمکوبده کنه نه

واقف اوله مدقلری امرینی مراد ایتشدر نامی و قابل ابعاد و سائر مقام فصولده وضع ایتدکاری عوارض دخی بویه در فصلک قریب و بعیده انفسامی شو جهتندرکه اگر جنس قریبه اولان جميع مشارکندن ميز اولورسه فصل قریدر مثلا انسان ایچون ناطق فصل قریب اوله رق حیوانده مشارکاری اولان فرس و طیور و امثالندن تمیز ایدر و اگر جنس بعیده اولان بعض مشارکندن تمیز ایدرسه فصل بعیددر مثلا انسان ایچون حساس فصل بعید اوله رق جنس نامیده مشارک اولان شجر و امثالندن تمیز ایدوب فقط فصل قریب کبی جميع مشاركات جنسيه دن ميز اوله میهرق فرس و بغل امثالی مشاركات حیوانیه دن تمیز ایده من

قال رحمه الله (والعرضی ان اختصاص بحقیقة واحدة من الخفايق میزا لها عن جميع ماعداها بحيث یكون محمولا فی جواب ای شیء فی عرضه فهو الخاصة لها مساویا کان او اخص كالضاحك بالقوة او بالفعل للانسان والتمنفس للحیوان) ثم الذاتی قولنده اولان الذاتی اوزرینه معطوفدر یعنی کلی عرضی اگر حقایقندن بر حقیقه مختص و حقیقتی جميع ماعدا سندن ميز اوله رق ذاتیاتندن قطع نظرله ای شیء فی عرضه ایله سؤالدن محمول اولقی حیثیته ملابس اولورسه اشبو عرضی استر مساوی و استر اخص اولسون حقیقت مذکوره ایچون خاصه در خفی اولسونکه بر شینک عرضیسی البته اوشیئه مباین اوله من بو صورتده اگر او شیدن فی الجملة عام اولورسه شیء مذکور ایچون عرض عام والاخصدر بو شیده شخص واحد و یا افراد نوع و یا افراد جنس اولمقندن و جنسده ولو جنس عالی اولسون جمله سندن اعمدر بناء علیه بحقیقة واحدة تعبیرایدرک بنوع واحد تعبییرینک موهم اوله جخی صورت تخصیصدن احتراز ایتشدر و خاصه مساوی و اخص اولقی اعتباریه ایکی قسمه منقسم اوله رق یا حقیقه مساوی اولوب مختص اولدیغنی حقیقتک جميع افرادنده موجود اولور و بو قسم خاصة شامله در مثلا انسان ایچون عرض لازم اولان ضاحک بالقوه بو قسمدن اوله رق جميع افرادی بالقوه ضاحکدر و یا خود حقیقتدن اخص اولوب افراد حقیقتک بعضیسنده بونلور و بو قسم خاصة غیر شامله در مثلا انسان ایچون عرض مفارق اولان ضاحک بالفعل بو قسمدن اوله رق بعض افرادی بالفعل ضاحک اولمقندن خالی اولز حیوان ایچون متنفس دخی بالقوه و بالفعل اولقی اعتباریه انسان ایچون ضاحکک مثلیدر یعنی جميع اوقاتده البته جميع حیوان بالقوه و بعضیسی بالفعل متنفسدر

قال (رحمه الله و تعرف بانها کلیة مختصة بالشئ) فقال علیه فی جواب ای شیء فی عرضه (یعنی خاصه بر کلیة عرضیه درکه بر شیه مختصه اوله رق ای شیء هو

فی عرضه سؤاله جوابده شیء مذکور اوزره مقول و محمول اولور دیو تعریف اولور اختصاص و خصوص و تخصیص بایله مستعمل اولوب و اختصاص ایچون صله اولان بابعضا مقصور اوزره داخل اوله رق والله یختص بر حته من بشاء قول شریفنده اولدیغی کبی امتیاز معناسنه اولور و اکثر استعمالده مقصور علیه اوزره داخل اوله رق خص المال بزید دینلور و بر شیئتک خاصه سی کندیده موجود اولوب آخرنده بولنمایدن و تعریفات ذاتیده مقول تعبیر یله بوتعریفده صیغه فعل ایله تقال لفظنه عدولی تجدد و عروضه تنبیه ایچوندن زیرا اسم ثبات و دوامی مشعر اولوب ذاتی ایسه ثابت و دائمدر و فعل تجدد و عروضی مشعر اولوب عرضی ایسه بویله در وقید اختصاص ایله عرض عام و فی عرضه قید یله جنس و نوع و فصل خروج ایدر و عرض عام جوابده مقول اولماسیله ده خارجدر قال رحمه الله (وان عم حقایق مختلفه بحیث یکون محمولا علی کل منها فهو عرض عام لها کالتنفس للانسان و المنحیز للحيوان) و اگر کلی عرضی حقیقت واحدیه مختصه اولیه رق انسان و فرس امثالی حقایق و مواهی مختلفه یه عام اولوب بو حقایقندن هر بریسی اوزره محمول اوله جق حیثیتی حامل اولور سه اشبو کلی عرضی حقایق مذکوره ایچون عرض عامدر مثلاً تنفس انسان ایچون عرض عام اوله رق انسان و سایر فرس و بقرا امثالی ذی روح اولان حقایق مختلفه ده تنفس موجود و جهله سنه عام و شاملدر و کذلک متحیز حیوان ایچون عرض عام اولوب اجسام کشفه نک جهله سنه بر حیره بولنقی ضروری و مقتضی اولسیله حیوان و اجبار و امثال سایر سنه عامدر

مصنف حاشیه سنه عرضه عامی فی الجمله حقایق میز اولوب اولماسقندن تعمیم ایتدکدنصکره بر بحث خامضه تصدی ایدرک بیور مشدرکه بر قائل طرفندن ایراد اولنه بیلورکه مادامکه عرض عام فی الجمله میز اولوب اولماسی مساوی عدوانیور بو صورتده عرض عامک ای شیء فی عرضه یه جوابده مقول اوله بیلسی لازمکوز زیرا بیان سابقندن معلوم اولدیغی و جهله عنوان مذکور ایله سؤال فی الجمله میزدن سؤال و بونی طلبدر حالبوکه قوم عرض عامک نه ماهو ونه ده ای شیء هو ایچون جوابده مقول اوله مدیغنی تصریح ایتشدر و بو سؤاله جوابده عرض عامک ای شیء هو ایچون جوابده صالح کورنمی فی الجمله میز اولسی حیثیتندن اولوب عرض عام ایسه بو حیثیتندن عرض عام اولوب بلکه خاصه در دینله مز زیرا بونی منع ایله دیرزکه محلیه تحقیق اولدیغی و جهله خاصه ایکی قسم اولوب بری مطلقه و آخری مضافه در خاصه مطلقه که حقیقه دخی دینلور جیع اغیاردن میزه اولاندن و بعبارة آخری جیع ماعداسنه قیاس ایله بر شیئه مختص

اولان خاصه در مثلاً انسانه نسبتله ضاحک بوقسمندن و خاصه مضافه بعض اغیاردن میزه اولاندنکه بعبارة آخری اغیارندن بعضیسنه قیاس ایله بر شیئه اختصاصی اولان و صفدر مثلاً انسان ایچون ماشی بوقیلدندن و کلیات خسدن اربعه یه قسمه اولان خاصه مطلقه در بناء علیه بوقیامده مفهوم خاصه ده جیع اغیاردن تمیز اعتبار اولنمسیله خاصه اضافیه خارج قاهره یه یعرض عامده داخل و یاخود کلیات خس بیننده واسطه اوله رق اچتده باقی اولور واسطه اوله رق بقاسی ایسه کلیاتک اقسام جسمده اعتبار انحصاری جهته باطل اوله رق خاصه دن اشبو فی الجمله میز اولان قسمک عرض عامده داخل اولدیغی تحقیق ایدرک ای شیء هو ایچون جواب اولسی اقتضا ایدر بو ایسه بروجه محرر بیان قومه بخالفدر حاصلی فی الجمله میز اولان استر خاصه دن واسطه عرض عامدن بر قسم اعتبار اولنسون فی الجمله میز اولسنه نظرا ای شیء هو فی عرضه سؤاله جوابه صالح اولمق اقتضا ایدوب بیان قوم ایسه بونک خلافتده در و بو ایراددن خلاصه مدار اوله جق شیء انجق ای شیء فی عرضه ایله سؤال جیع اغیاردن میز اولمق صورتنی التزام ایتکدن عبارتدر و هر نقدر ای شیء فی ذاته ایله سؤال فی الجمله میزدن اولدیغی بیان سابقندن معلوم ایسه ده بوکا باقلیوب ای شیء فی عرضه یی ایراد مذکورندن و ارسته اولمق اوزره معنای مذکوره یعنی جیع اغیاردن میزدن سؤاله حل ایتکدن بشقه چاره بولنه مز و حاصلی فی الجمله میز اولان خاصه و عرض عامک بو سؤاله جواب اوله مامسی مجرد ماهو فی عرضه سؤاله جیع اغیاردن میزنی طلبه اختصاصندن نشئت ایدر فقط ای شیء فی ذاتیه یی فی الجمله میزدن تعمیم ایله ای شیء فی عرضه یی یالکز جیع اغیاردن میزه تخصیص ایتک تحکیم اوله جق اعتراضندن و ارسته اوله مز و بعضیلر اشبو تحکمه جوابا اولده سؤال ذاتدن اوله رق سائل بوجه من الوجوه فی الجمله تعینی طالب اولسیله جواب فی الجمله میز اولسی کافیدر لکن ثانیه سؤال حقیقتک و صفندن اولوب وصف حقیقتک تعینی ایسه وصف مختص ایله جوابه محتاج اولدیغندن جیع اغیاردن میز اوله جق شیء ایله جواب ویرلمسی لازمکوز دیمشدر و یاخود ایراد مذکورندن جوابده دینلورکه عرض عامک ای شیء فی عرضه سؤاله جواب اوله مامسی تعریف بالاعمی تجوز ایتیان مذهب متأخرینه مبنی اولوب تعریف مذکوری مجوز اولان متقدمین مذهبده دکدر و بو وجهله ایراد مذکورندن خلاص صعب دشوار اولسیله مصنف عرض عامک مفهومنی بیانده ماهو و ای شیء هو سؤالرینه جواب اولوب اوله مدیغنی بیانده تعرضندن ابایتمشدر قال رحمه الله (و يعرف بانه کلی یقال علی ما تحت حقایق مختلفه قولاً عرضياً) و عرض عام بر کلیدرکه حقایق مختلفه تحتنده اولان افراد اوزره قول عرضی ایله مقول و محمول

اولور و مقول علیہک تحت حقایقہ بولسان افراد اولیہ تفسیدی کلیت افرادہ
قیاس ایلہ اولدیغنه تنبیه ایچوندر و حقایق مختلفه قیدیلہ نوع و فصل و خاصه
وقولا عرضیا قولیلہ جنس خروج ایدر و اگر سؤال اولنورسه که خواص اجناس
افراد خاصه دن اولوب عرض عامک افرادندن اولدیغی حالده تعریف خواص
مذکوره اوزره صادق جوابده دیرزکه خواص اجناس هر نقدر اجناسه نسبتله
خواص ایسه ده انواعه نسبتله اعراض عامه اوله رق بواعتبار ایلہ تعریفده دخول
مرصیدر و اما اجناسه نسبتله اجناسدن هر بری حقیقت واحده اولدیغی جهتله
حقایق قیدیلہ خروج ایدر و بوتعریفدن عرض عامک جمله صالح اولدیغنک فهمی
ماسبقه محمول اوله میه جغه دائر اولان کلامه منافی دکدر زیرا عدم جملیلہ اولان
قولدن مراد ماهو و ای شیء هو سؤالرینه جوابده محمول اولدیغی و بوراده مراد مطلقا
محمول اولمی ایدوکی جهتله نفی اخص اثبات اعمه منافی دکدر

قال رحمه الله (واعلم انه قد تصادق هذه الکلیات فی مفهوم واحد باعتبارات مختلفه
کالماشی فانه خاصه للحيوان و عرض عام للانسان و کما قالوا الکلیات الخمس متصادقة
فی مفهوم الملون) و معلوم اولسونکه اشبو فصل مخصوصده تعریف و بیان اولنان
کلیات خسه که نوع و جنس و فصل و خاصه و عرض عامدن عبارتدر بونلر بعضا
اعتبارات مختلفه ایلہ تصادق ایدرک برشیده بحسب الاعتبارات بعضیسی و یا خود
جمله سی اجتماع ایدرک مثلا ماشی مفهوم حیوان ایچون خاصه و انسان ایچون
عرض عامدر و نه کیم اهل فن دیشلر در که کلیات خسه که جمله سی مفهوم ملونده
تصادق ایدرک اسود ابض ایچون بیلر نده تمام جزء مشترک اولدیغی جهتله جنس
و مکیف ایچون نوعدر زیرا مکیف جنس اوله رق تحتیده مشوم و مطعموم و ملوس
و ملون انواعی مندر جدر و ملون سواد و حرت امثالی کیفیت لون ایلہ مکیفدر

و كذلك ملون کشف ایچون فصل اولوب کشف لطیفدن میردر چونکه کشف جسم
ملون و لطیف هوا کی جسم غیر ملوندر و كذلك ملون جسم ایچون عرض خاصدر
زیرا عقول و نفوس کی مجردات ایچون لون بوقدر و ملون حیوان ایچون عرض
عامدر زیرا جاداته دخی شاملدر ۸ ایدی کلیات اختلاف اعتبارات ایلہ مختلفه

مفهوم ملون اسود و ابض ایچون بیلر نده تمام جزء مشترک اولدیغی جهتله جنس در زیر اسود
ماهیتی ملون بلون قابض للبصر و ابضک ماهیتی ملون بلون مفرق للبصر و كذلك ملون مکیف ایچون
نوعدر زیرا مکیف ملون ایلہ مضی بیلر نده تمام جزء مشترک اولدیغی جهتله جنس اولوب ملونک
ماهیتی مکیف مبصر بالذات بشرط شیء در که ملونات مشخصه یک تمام ماهیتدر و مضیک ماهیتی مکف
مبصر بالذات لا بشرط شیء در که مضیت مشخصه یک تمام ماهیتدر و كذلك ملون کشف ایچون فصل
اولوب کشف لطیفدن میردر چونکه کشف جسم ملون و لطیف هوا کی جسم غیر ملوندر و كذلك
ملون جسم ایچون خاصه غیر شاملدر زیرا جسمک ماهیتی جوهر قابل الابعاد اولمغه ملون جسمک
ماهیتدن خارج اولوب عقول و نفوس کی مجرداته صادق اولدیغی کی جسمک ماصدقندن لطیفه
دخی غیر صادق اوله جفی جهتله جسمدن اخصدر و كذلك ملون حیوان ایچون عرض عامدر چونکه
حیوانک ماهیتی اولان جسم نام حساس معرک بالاراده دن خارج و حیوانک صادق اولمغه جفی جاداته
دخی صادق اولمغه حیواندن عامدر (عبد الحمید)

اولان اموردن اولمسیله جمله سنک تعریفی من حیث هو قید مقدر ایلہ مقید اوله رق
حاصلی مفهوم ملونده قید حیثیت معتبردر و دیشلر در که کلیاتک بوجمله اقسام
خسه اعتبار ایدلمی انجق افراد نوعیه و شخصیه قیاس ایلہ اولوب و اما حصه لرینه
نسبتله جمله سی عند المحققین نوعدر

قال رحمه الله (فصل فی اقسام الذاتیات النوع اما بسیط لاجزائه کأنواع المجرادات
او مرکب من الجنس والفصل کالانسان و کذا الاجناس والفصول فلما هیات بسیطة
و مرکبة) و فصل مباحث اقسام ذاتیاته اولوب و اقسام ذاتیات نوع و جنس و فصل
اقسام ثلثه سندن عبارت ایدوکی تفصیلات سابقه دن معلوم اولشدر ایدی نوع
بسیط و مرکب قسمینه منقسم اوله رق اگر کند و سیچون جز اولمزه بسیطدر مثلا
عقول و نفوسدن انواع مجردات بوقمندر و ثانی جنس و فصلدن مرکبدر مثلا
انسان جنس اولان حیوان ایلہ فصل اولان ناطقدن مرکب اوله رق حقیقی حیوان
ناطق اولمسیله بوقمندر و اجناس و فصول دخی بسیط و مرکب قسمینه انقسماده
نوعه شبیه اوله رق اگر جزری اولمزه جنس بسیط و فصل بسیط و ذی جز اولنلر
جنس و فصل مرکبدر ایدی ماهیاتک بعضیسی بسیط و بعضیسی مرکبدر زیرا
ماهیات نوع و جنس و فصلدن خالی اولمیه جفی جهتله بونلرک بسائط و مرکباته
انقسامی انقسام ماهیاتی مستلزمدر

قال رحمه الله (ثم النوع قد يطلق علی النوع الحقیقی کما تقدم والکلی الاخص منه
یسمى صنفا کالرومی والزنجی وقد يطلق علی ذاتی یحمل علیه و علی غیره الجنس
فی جواب ماهیما کالحیوان والجسم ویسمى نوعا اضافیا) و نوع بعضا ذکرى تقدم
ایتدبکی وجهله نوع حقیقی اوزره اطلاق اولنور بوده تحتیده اولان جزئیاتک
نفس ماهیتی اولوب مثلا انسان کندی افرادندن هر برینک حقیقی اوله رق بو
حقیقت اوزره افرادده اولان زیاده لک یالکز بررندن مابه الامتیازلری اولان
عوارض مشخصه لریدر و اشبو حقیقیدن اخص اولان کلیر نوع اعتباری اوله رق
صنف تسمیه اولنور مثلا زنجی ورومی انساندن کلیه اخص اوله رق مراد افراد
انساندن نسب و یا خود بلده لری اعتباریلہ بشقه طائفه عد اولندقلری جهتله
نوع انساندن برر صنف اولنوب نوع اعتباریدر صنعتلری اعتباریلہ بزاز و خفاف
کی افراد مخصوصه لری اولان مفهومات کلیه ده دخی اصناف تعبیری بونددر

وبعضا نوع بر ذاتی اوزره اطلاق اولنور که اشبو ذاتی ایلہ غیر یسی اوزره ماهیما
ایلہ سؤالدن جوابده جنس حل اولنور مثلا حیوان و جسم نوع حقیقیه نسبتله
جنس اولندقلری مثلوا اشبو معنای ثانی اوزره نوع اولوب مثلا حیوان ایلہ شجردن
ماهیما ایلہ سؤالدن جوابده اوزر لرینه جنس قریب اولان جسم نامی حل اولنور

و جسم و عقل عاشردن ماهمايه جوابده جنس على حل اوله رق جوهر در دینلور
بوجهتله كرك حيوان و كرك جسم معنای ثانی اوزره انسان كبی نوع اولمش اولور
و بوقسم نوعه نوع اضافی تسمیه اولور كه بو مفهوم نوع اضافی منطقى و ماصدق
عليه نوع طبیعىدر

و اضافی تسمیه سی مافوقنده اولان جنسه اضافه ايله اعتبار ایدلمسندن ایچوندر

قال رحمه الله (و بین المعنیین عموم من وجه لتصادقهما فى النوع الحقیقی المركب
من الجنس والفصل كالانسان وصدق الحقیقی بدون الاضافی فى النوع البسیط
كالنقطة وبالعكس فى الجنس المدرج تحت جنس آخر كالحيوان) و نوعك اشبو
معنیینی بیننده عموم و خصوص من وجه اوله رق انسان كبی جنس و فصلدن مركب
اولان نوع حقیقه متصادق در زیر مرور ایتدیكى اوزره زید و عمرو و بكردن
ماههم ايله سؤالدن جواب انسان اولوب انسان بو افرادك تمام ماهیتلری اوله رق
بینلرنده تمایز انجق اعراض مشخصه ايله در اشته بوجهتدن نوع حقیقی اولدیغی
مثلاو مثلا انسان ايله فرسدن ماهمايه جواب حیوان اولدیغی جهتدن دخی انسان
نوع اضافیدر و نوع حقیقی بسیطده حقیقی صادق و اضافی غیر صادق اولمسیله
حقیقی اضافیدن تفارق ایدر مثلا نقطه تحتنده اولان نقاطك عین حقیقتلری اولمسیله
نوع حقیقی اولوب فقط نقطه ایچون جز اولیه رق بساطتی جهتیه فوقنده جنس
اولدیغندن اضافی دكلدر و جنس آخر تحتنده مدرج اولان جنسده اضافی صادق
و حقیقی غیر صادق اولمسیله بوضورتده اضافی حقیقیدن تفارق ایدرك مثلا حیوان
مرور ایتدیكى اوزره نوع اضافی اولوب لكن حقیقت افرادی مختلفه اولمسیله
نوع حقیقی دكلدر

قال رحمه الله (و جنس الماهیه ان كان مقولا عليها مع كل واحد من مشاركاتهما
فى ذلك الجنس فى جواب ماهما فجنس قریب لهما كالحيوان للانسان والجسم النامی
للحيوان وان لم يكن مقولا عليها مع الكل بل مع بعض دون البعض فجنس بعيداها
كالجسم للانسان والحيوان) برماهیت ایچون اجناس متداخله اولمق جائز اولمسیله
بربرینك فوقنده اوله رق يكديكره متداخله اولان اجناس ماهیت ماهیتیه قریب و ماهیتدن
بعید اولمق اعتباريله ایكى قسمه منقسمدر شویله كه اكر جنس ماهیت اوزره او جنسده
مشاركردن هر برسیله برابر ماهمايه جوابده مقول اولورسه اشبو جنس ماهیت
مذكوره ایچون جنس قریبدر مثلا انسان ايله فرس و سائر حیوانیتده مشاركرك
هر برلرندن ماهما و ماههم ايله سؤالدن جوابده حیوان مقول و محمول اولمسیله انسان
ایچون حیوان جنس قریبدر كذا لك حیوان ايله شجر و سائر نامی اولمقده مشاركرك

هر برلرندن ماهما و ماههم ايله سؤالدن جوابده جزء مشتركركی اولان جسم نامی
مقول و محمول اولمسیله حیوان ایچون جسم نامی جنس قریبدر

وا كرك جنس ماهیت اوزره او جنسده مشاركردن هر برسی ايله برابر ماهما و ماههم
ايله سؤالدن جوابده مقول و محمول اوله مبوده بلكه بونلردن بعضیسيله سؤالدن
جوابده مقول اوله رق بعض آخريله مقول اوله مزسه بوقسم جنس ماهیت مذكوره
ایچون جنس بعیددر مثلا انسان و حیواندن هر برسیچون جسم مطلق جنس
بعید اولوب اولده بعدیتی بر مرتبه و ثانیه ایكى مرتبه در زیر مثلا انسان ايله
جسمیتده مشاركی اولان جردن ماهمايه سؤالدن جوابده جسم محمول اوله رق
هما جسم دینلور لكن ینه انسان ايله جسمیتده مشاركی اولان شجر و فرسدن جوابده
جسم حمله صالح اولوب بلكه صالح اولان شجر ايله جسم نامی و فرس ايله حیواندر
وكذا لك حیوان ايله جردن سؤالده جسم مقول و حیوان ايله شجردن سؤالده
غیر محمولدر الحاصل تفصیلات سابقه دن معلوم اولمشیدیكه جنسك ماهیتله
غیر برسی بیننده مشترك اولمسی واجبدر امدی برجنس یا ماهیتیه جنسده مشارك
اولان هر برشیه قیاس ايله تمام مشترك اولوب و یا خود اولمقده اولان جنسك
ماهیتدن و ماهیتك جیع مشاركات جنسیه سندن جواب اولمسی لابددر بوضورتده
ماهیتله بعض مشاركردن جواب بوقسم جنس اولورسه ماهیتله ماهیتك جیع
مشاركات جنسیه سندن جواب ینه عینیه بوجوابدر و ماهیت ایچون جنس قریب بودر
مثلا انسان ایچون حیوان جنس قریب اوله رق كرك انسان ايله فرس و كرك
انسان ايله بغلدن و كرك سائر انسانك جیع مشاركات حیوانیه سندن جواب حیواندر
و قسم ثانى یعنی یالكز ماهیتك بعض مشاركركنه قیاس ايله تمام مشترك اولوب
بعض آخرلرینه قیاسا تمام مشترك اولمیان جنس ماهیتله بعض مشاركات جنسیه سندن
جواب واقع اولوب مشاركركنك بعض آخرندن جواب اوله مز بوضورتده ماهیتله
مشاركركنك بعضی سندن جواب مشارك آخرلريله ماهیت مذكوره دن جوابك غیرى
اولور مثلا جسم نامی ماهیت مشتركلری اولدیغی انسان ايله شجردن سؤالده
جواب اولوب لكن انسان ايله فرسدن جواب اوله مز زیرا انسان ايله فرس بیننده
ماهیت مشترك حیوان اوله رق جواب حیواندر بوضورتده جسم نامی انسان ایچون
بر مرتبه جنس بعید اولور لكن حیوان ايله جیع مشاركات نباتیه دن جواب
جسم نامی اولمسیله حیوان ایچون جنس قریبدر و بوجهله انسانه قیاس ايله
جسم نامی كبی جنس بر مرتبه بعید اولدیغی محله ایكى جواب موجود اولوب
برى حیوان و آخرى جسم نامیدر و اكر جنس ایكى مرتبه بعید اولورسه اجوبه
ثله موجود اولور مثلا انسان ايله جردن جواب جسم اولوب قصور مشاركات

حیوانیه و نباتیه سبیلہ انساندن جواب اوله مامسبیلہ ایکی مرتبه بعید اوله رق بوصورته انسانه قیاسا اجوبه ثلثه موجوددرکه حیوان و جسم نامی و جسمدر مافوقی دخی بوقیاس اوزره اولوب جنسک بعیدی تزیاید ایتدیکجه بعیدک هر مرتبه سیچون بر جواب منضم اوله رق عدد اجوبه دخی تزیاید ایدر زیراهایت ایچون جنس قریب بر جواب اولوب بعیددن هر بر مرتبه ایچون دخی بر جواب آخره موجوددر حاصلی هر بر مرتبه نظر بر جواب ملحوظ اولسبیلہ عدد اجوبه دن بر عددی تنقیص اولسه باقی مرتبه بعیددر

قال رحمه الله (وفصلها ايضا اما فصل قریب لها ان میزها عن جمیع ما یشارکها فی الجنس القریب کالناطق للانسان والحساس للحيوان واما فصل بعیدها ان میزها عن مشارکاتها فی الجنس البعید فقط کالنامی للانسان والحيوان) وماهیته فصلی دخی جنسی کبی بالاستقراء ایکی قسم اولوب زیرا اگر حقیقتی جنس قریبه اولان جمیع مشارکاردن تمیز ایدر سه فصل قریبدر مثلا انسان ایچون ناطق انسانی حیوانیتده مشارکاری بولنان فرس وبقر وسائر لرنیک جله سندن میز اولسبیلہ وکذلک حیوان ایچون حساس جسم نامیده مشارکاری بولنان شجر وسائرندن جله تمیز ایتسبیلہ فصل قریبدر

واگر جنس قریبه اولان مشارکاردن میز اولیوبده جنس بعیدده اولان مشارکاردن تمیز ایدر سه فصل بعیددر مثلا انسان و حیوان ماهیتلریچون نامی فصل بعید اولوب بولنری یا لکز جنس بعیدلری اولان جسمده مشارکاری اوله رق نامی اولیان حجر و امثالندن تمیز ایدرک حیوانیت ایلہ جسم نامیده اولان مشارکاردن میز اوله مز ونامینک فصل بعید اولسی انسانه نسبتله ایکی و حیوانه نسبتله بدرجه در

قال رحمه الله (والفصل ايضا مقوم للماهية التي كان جزأ منها ومقسم لما فوقها من الاجناس كالحساس مقوم للحيوان والانسان ومقسم للجسم النامي والجسم والجوهر فكل مقوم لعالی مقوم للسافل بدون العکس وکل مقسم للسافل مقسم للعالی بدون العکس) وفصل ایچون نوعه ونوعنک جنسنه نسبت اوله رق هر بر فصل جزئی اولدیغی ماهیتی مقوم وفوق ماهیتده اولان اجناسی مقسمدر وبعبارة اخرى فصل صیغه مفعول اوزره میزه نسبتله مقوم ومیز عنیه نسبتله مقسمدر مقوم اولسی قوامنده دخولی سبیلہ ماهیتی نوع محصل قلمسندن ومقسم اولسی میز عنده اولان جنس ایچون بر قسم حاصل ایتسندن عبارتدر مثلا ناطق انسانه نسبتله مقوم وحقیقتندن جز و حیوانه نسبتله مقسمدر زیرا فصل جنسه منضم اولدیغی حینده جنس ایلہ فصلاک مجموعی جنسندن بر قسم تحصیل ایدرکه بوده او جنسک تحتده اولان نوعدر چونکه جنس عقده بر امر مهم اولوب وجودده هر بر لری عینی

اوله حق اشیاء کثیره بولنسی محتملدر وبوشیلر متحصله ویکدیگرندن فرزه اولدقلری جهتله هیچ برینک ماهیتی اوزره کالایله منطبق اوله مز حتا که جنسه خارجدن فصل منضم اولدیغی حینده انی افراز وتعیین ایدرک بر ماهیت نوعیه مطابق قیلوب بعده اشبو جنس ایچون لازم کله جک شیلر لازم وعارض اوله حق شیلر عارض اولور خارجه دخی جنس وفصلاک مبدألری بویله در شویله که نفس ناطقه ایلہ سمات اولان قوه که مبدأ فصل ناطقده ماده حیوانیه ایتزان ایتسبیلہ بر ابر حیوان بوانضمام سبیلہ ناطق اوله رق آثار وخواص انسانیه بی قبوله مستعد اولمشر ایتدی فصل سبیلہ جنس نوعده حاصل اوله رق اشبو نوع فصل مذکور ایلہ کسب قوام ایدر

مثلا حساس مفهومی حیوان وانسانی مقوم اوله رق حیوانک حیوان اولسی انجق حساس ایلہ در شویله که حیوان جسم نامی حساس اولوب حساس ماهیت حیوانده داخل واندن جزددر و ماهیت انسان حیوان ناطق اوله رق حساس مقوم حیوان اولق واسطه سبیلہ اشبو ماهیت انسانک دخی قوامنده داخلدر وحساس جسم نامی ایلہ جسم وجوهری مقسم یعنی محصل قسمدر زیرا حساس جسم نامی به نسبت اولدیغی حینده جسم نامی حساس اوله رق جسم نامیدن بر قسم حاصل اولور کذلک حساس جسمه وجوهره نسبت اولدیغی حینده بولنری دخی مقسم اوله رق جسمدن جسم حساس اوله رق بر قسم وجوهردن جوهر حساس اوله رق بر قسم حاصل ایدر الحاصل حساس تحت جنسده اولان نوع ایچون فصل اولوب فصول انواع ایتسه مقسم اجناسدر

ایمدی نوع عالی بی مقوم اولان هر بر فصل نوع سافلی مقومدر زیرا نفس عالی قوام سافلده داخل ومقوم سافل اولوب وبرشی مقومک مقومی البته مقومی اولدیغی شئیک دخی مقومیدر لکن عکسی کلی اوله رق بویله دکدر یعنی هر بر مقوم سافل مقوم عالی اوله مز زیرا جمیع مقومات عالی مقومات سافل اولدیغی ثابت اولسبیلہ اگر جمیع مقومات سافل دخی مقومات عالی اولق لازم کلسه عالی ایلہ سافل پیننده فرق بولنمز ایدی حاصلی ناطق امثالی بعض مقوم سافل مقوم عالی دکدر زیرا ناطق مقوم انسان اولوب حیوان ایچون مقوم اولیه رق بلکه عوارضنددر وحساس امثالی بعض مقوم سافل مقوم عالی اولوب بوده بعینه مقوم عالی اولاندر چونکه حساس انسان ایلہ حیوانک ایکسینی دخی مقومدر چونکه انسانیت وحیوانیت حس ایلہ قائم اوله رق حساسلق بالذات وبالواسطه ماهیتلرنده داخلدر

ومقسم جنس سافل اولان هر بر فصل مقسم عالیدر چونکه ماسبقدن معلوم اولدیغی اوزره تقسیم سافلک معناسی سافلی بر نوع محصل ومیز قلمدر بوتقدیرده مثلا حیوان کبی سافلی محصل اولان ناطق امثالی هر بر فصل جوهر کبی عالی بی دخی محصل

و ثالث بعضیستند اعم و بعضیستند اخص اوله رق فوقنده و تحتنده نوع بولان نوع متوسط بونلدر و رابع کلیسند مبادی در که تحتنده و فوقنده نوع اولیوب نوع مفرد تعبیر اولنور اشبو انواع اربعه دن اول یعنی نوع عالی به مثال جسم مطلق اولوب جسم نامی و حیوان و انساندن اعم اوله رق فوقنده نوع اولیوب بلکه یا لکز جنس یعنی جوهر موجوددر و ثانی یعنی نوع حقیقی سافل اولان نوع الانواعه مثال انسان اوله رق سائر انواعدن اخص اولوب تحتنده دیگر نوع یوقدر و ثالث یعنی نوع متوسطه مثال حیوان اولوب جسم نامیدن اخص و انساندن اعمدر جسم دخی حیوان کبی نوع متوسط اولوب جسم مطلقدن اخص و حیواندن اعمدر حاصلی کرک حیوان و کرک جسم نامی نوع متوسط اوله رق فوق و تحتلرنده انواع موجوددر و رابع یعنی نوع مفرد ایچون خارجهده مثال بولنه مامشدر فقط بعضیلر اگر عقل ایچون جوهر جنسدر و عقلک تحتنده عقول اوله رق بونلر حقیقت عقلده متفکر دیو قائل اولندیغی تقدیرده عقل نوع مفرد مثال اولمش اولور شو جهته که بصورتده فوقنده یا لکز جنس اوله رق نوع موجود اولماسیه نوع آخردن اخص اولیوب و تحتنده اولان عقول حقیقتده اتفاقلرندنشاشی اشخاص اوله رق نوع اولدقلمری جهته نوع آخردن اعم دخی اولیه رق نوع مفرد اولور دیدیلر

قال رحمه الله (و کذا الاجناس تترتب صعودا من الجنس القریب السافل کالحیوان الی الجنس العالی کالجوهر ویسمی جنس الاجناس وما بینهما اجناسا متوسطة) اجناس ایچون دخی انواع کبی مراتب اولوب شو قدر فرق موجوددر که انواعده ترتب عالیدن سافله تنازل و اجناسده اولان ترتب بالعکس حیوان کبی جنس قریب سافلدن جوهر کبی جنس عالی به تصاعد طریقله در و اشبو جنس عالی جله سنک فوقنده اولمسیله جنس الاجناس تسمیه اولنور و جنس عالی ایله جنس قریب سافل باینده اجناس متوسطه موجوددر و اشبو اجناس متوسطه ماتحتنه نسبتله اعم و مافوقنه نسبتله اخص اوله رق فوق و تحتلرنده جنس موجوددر که جسم نامی و جسم مطلق اشبو اجناس متوسطه دندر و جنس عالی فوقنده جنس اولیوب تحتنده جنس موجود اولاند که جوهر جنس عالیدر و جنس قریب سافل تحتنده جنس اولیوب فوقنده جنس اولان حیوان امثالیدر و فوقنده و تحتنده جنس اولیان جنس مفرد اولوب ینه عقل ایله تمثیل ایدلشدن بوده جوهر عرض عام اولوب و عقول عشره نیک متفقه بالنوع اولمسیله قوله مبیدر الحاصل اگر عقول عشره حقیقتده متفقه اوله رق و جوهر عقول مذکوره ایچون جنسدر دینلور سه عقل نوع مفرد مثال اولور و اگر عقول حقیقتده مختلفه اولوب و جوهر عقول ایچون جنس دکدر دینلور ایسه عقل جنس مفرد مثال اولور و معلومدر که

و معلومدر که تمثیل مجرد فرض و تقدیر ایله حاصل اولوب واقعه مطابق و غیر مطابق اولمسی منظور دکدر

مصنف حاشیه سنده تحقیق مقامده دیشدر که اهل فن متعلین اوزره موجب تسهیل اولمق غرضنه بناء تهیو توضیح و تمثیل ایچون صعود و نزول ایله مرتبه اوله رق کلیاتی وضع ایتلشدن بو کلیاتک برنجیسی انسان اولوب عذرلرنده حیوان ناطق مفهومیله محدود و معرفدر ایکنجیسی حیوان اولوب جسم نامی حساس و متحرک بالاراده ایله محدوددر و اشبو حساس ایله متحرک بالاراده کلیمری مساوی اولدقلمری حالده تعریف حیوانده ایکیسنگ دخی اخذ و اعتباری حیوان ایچون فصل قریب بونلردن قنغیسی اولدیغنده تردد لرندن نشئت ایتلشدن و کلیات موضوعه دن اوچنجیسی جسم نامی اولوب هر قدر کلیات مذکوره اقسام مفرد ایسه ده بو کلیاتک مرکب وضع ایدلمسی کلام عربده جسم نامی مجموعه موضوع اوله رق لفظ مفرد ظفر یاب اوله ماملری سیبیه وضع مرکبه الجاء ضرورتدن ایچوندر در دنجیسی جسمدر که جوهر قابل للابعد الثابته ایله معروف اولوب ابعاد ثلثه دن مراد طول و عرض و عمقدر بشنجیسی جوهردر که ماهیه او وجودت فی الخارج کانت لانی موضوع ایله تعریف ایدلشدن و جوهری و وجهله رسم ایدرک حدایله تعریف ایتاملری جنس عالی اوله رق فوقنده جنس آخر اولدیغندن ایچوندر بوسبیه مبنی تام و ناقص اوله رق تحدیدی و نام اوله رق رسمی ممکن اوله یوب یا لکز آئیده اشارت اولنه جنسی و جهله رسم ناقص ایله تعریف اولنور و قومک انواعده نزول و اجناسده صعود اعتبار ایتلمری شو جهتندن که ذرعیات اضافیه ک ترتیبی باعتبار الخصوص و جنسیت اضافیه ک ترتیبی باعتبار العمومدر حتاکه نوع الحیوان دینلسه بو کلامدن حیواندن اخص اولان مفهوم فهم اولنور و جنس الحیوان دینلسه بوندن حیواندن اعم اولان مفهوم فهم اولنور بوسبیدنشاشی انواعده ترتیب انجق نزول طریقله و اجناسده ترتیب انجق طریق صعود و ترقی ایله در و صعود و نزول عبارده می شو و وجهه مبیدر که برشیک تحتنده اولان امر اغلبده اوشی ایله غیر یسنه شامل اریز لکن برشیک فوقنده اولان بونک خلافتده اولوب اوشی ایله غیر یسنه شاملدر تکیم طبقات عنصرده مشهود اولوب هواماء و ارضی حاوی اوله رق بونلرک فوقنده در و نار هوایی دخی حاویدر (۹) ایدی نارفوق الاسطقات اولان اسطقدنر و افلاک جله سنه اشمل و حاوی اوله رق جله سنک

(۹) کذلک طبقات افلاکده مشهود اولوب فلک ثانی فلک اولک فوقنده اولوب کندوسی حاویدر و فلک ثالث فلک ثانی به نسبتله و فلک رابع فلک ثالث به نسبتله بوله اولوب و هکذا فلک ناسعه قدر امر بوله در (عهد الجید)

فوقنده در اسطقس اصل مرکب اولوب عناصر اربعه به اسطقات تسمیه سی حیوانات و نباتات و معادن اولان مرکباتک اصولی اولدیغندن ایچوندر

قال رحمه الله (فین الجنس والنوع الاضافی عموم من وجه) ایدمی جنس ایله نوع اضافی بیننده عموم و خصوص من وجه اوله رق اجناس متوسطه ده تصادق ایدرر مثلا حیوان بر اعتبار ایله جنس و اعتبار آخر ایله نوع اضافی در نوع حقیقی سافل اولان انسانده نوع اضافی تفارق ایدرر انسان نوع اولوب جنس دکلدر و جنس عالی اولان جوهرده جنس تفارق ایدرر جوهر جنس اولوب نوع اضافی دکلدر قال رحمه الله (ولا یتکرر جزء واحد من الماهیه بعینه فیها ولا یترکب من امرین متساویین) دخی ماهیتدن بر جز عینیه ماهیتده تکرر ایتز شویله که ماهیتک هر بر جزئی آخردن خارج اوله رق آخر ایچون عرضی اولمی و اجبرر والا یا آخرک عینی و یا خود جزئی اولوب ایکی صورتده دخی ماهیتدن جزء واحدک عینیه ماهیتده تکرری لازمکه رک بوایسه باطلدر

مصنفک حاشیه سنده بیانی وجهله بعینه قیدی بر جزئیک حیثیتیه بنایدیرر ایکی دفعه جواز اعتبارنه اشارتدر مثلا ماهیت انسانده جوهر جنس عالی اعتبار ایدلمسی مفهوم عام اوله رق ماهیت انسانده بولان انواع جوهره عارض اولمی حیثیتندندر و مثلا ماهیت مذکوره ده ناطقک فصل اعتباری فرد خاص و معروض جوهر اولمی حیثیتندندر بو صورتده انسان جوهریندن مرکب اولوب بری جوهر عام عارض و دیگرری جوهر خاص معروضدر الحاصل قابل و نامی و حساس و ناطق امثالی بتون جواهر بسیطه خاصه اولوب و خاصده عام معتبر اولمیله بونلرک جمله سنده جوهر عام معتبردر بو جهته اشبو جواهر خاصه دن ناطق جوهر عام ایله برلشدیریلرک ماهیت انسان ترکیب ایتدیگی کبی بو ماهیتده جزء واحد اولان جوهر عام ایکی دفعه اعتبار ایدلمش اولور ایسه ده لیکن عینیه اولوب بلکه بر دفعه سنده اعتبار جوهر مفهوم عام و عارض اولدیغی حیثیتدن و دفعه اخر سنده اعتباری خاص و معروض اولدیغی حیثیتدن اوله رق بوایسه جائزدر

و ماهیت ایکی امر متساویدن دخی ترکیب ایتز و بونک بیان ایضاحی شو و جهله در که ماهیت مقوله امرین متباینیدن ترکیب ایتز زیرا هر بر جزئیک ماهیت اوزره حلی واجب اوله رق مثلا ماهیت انسان اولان حیوان ناطقدن جزئیک انسان اوزره حلیله بعض حیوان انسان و الناطق انسان دینلور بو سبب دنناشی احد جزئیک آخر اوزرینه وجوب حلی لازمکه رک مابین اوله مزلر و ماهیتدن اخص اولان شیء دخی جز اوله مز و الاماهیتک بدون الجز وجودی لازمکارر بوایسه محالدر بو صورتده ماهیتک هر بر جزئی یا ماهیتدن مطلقا اعم اوله رق بو صورتده

جزئین بیننده نسبت تباین کلینک غیری اولور و یا خود هر بر جز ماهیه مساوی اوله رق جزئین بیننده مساوات لازمکارر و یا خود احد جزئین ماهیه مساوی و آخر مطلقا اعم اولوب بو صورتده جزء مساوی جزء اعمدن مطلقا اخص اولور

و جمیع حقایقه عدم اطلا عدناشی امرین متساویدن مرکبه اوله رق بر حقیقتک وجودی معلوم اوله مدیغی کبی عدم امتناع اطلاعه مبنی عدم وجودی دخی معلوم اوله مامشدر

و بو وجهله متساویدن مرکب بر حقیقتک مجرد عدم امتناع وجودی اعتبار وجودند مدار حکم اوله مامسیله بالاستقراء مطلع اولدقاری درجه سنده بنایدیررک ماهیتک متساویدن عدم ترکیبیه حکم ایتشدرر بو تقدیرده ماهیتدن احد جزئین ماهیه مساوی و جزء آخردن مطلقا اخص اولوب و جزء آخر مطلقا اعم اولمی تحقیق ایدرر و ماهیتک جزئین متساویدن امتناع ترکیبی اوزره بعضیلر شو طریق ایله استدلال ایتشدرر که اگر جزئین متساوی اولسه لر احد جزئیندن استغنا لازمکارر زیرا ماهیت فی نفسها سائر وجوداتدن متمایزه اولمیله جزئین دخی بانفسهما ایکی ماهیت متمایزه اولوب بو صورتده متساوی اولملری لازمکسه احدهما ایله غرض تمیز حاصل اوله رق آخردن مستغنی اولور جزء عقلی ایسه مستغنی عنه اوله میه جغندن بو تقدیرده ماهیت امرین متساویدن ترکیب ایده میه جکی تبیین ایدر

قال رحمه الله (و لامن اجناس وفصول غیر متناهیه لامتناعها بل تنهی الی جنس عال وفصل سافل بسیطین) و ماهیت اجناس وفصول غیر متناهیه دن دخی ترکیب ایتز زیرا بو وجهله اجناس وفصول غیر متناهیه دن مرکب بر ماهیت فی نفسها متمتعدر بلکه ماهیت جنس عالی ایله فصل سافل بسیطیه منتهی اولور مصنف حاشیه سنده بیان ایتشدرر که اهل فن بساطت جنس عالی به قائل اولدیلر زیرا مراتب اجناس فصول مشخصه بی حذف واسقاط ایله علو و ترقیده اولدجه فصول مشخصه کسب نقصان ایدرر بسیطه منتهی اولور و فقط بساطت فصل سافلدن سکوت ایتدیلر حالبوکه ناطق کبی فصل سافلک دخی بسیطه اولمی جنس عالیده اولدیغی کبی و اجبرر زیرا فصل سافلک ترکیب تقدیرده جزئینی مساوی اوله میه جغنی تحقیقات سابقه دن معلوم و انسان جوهرک عرضله بطلان تقوی جهته مرکب اوله جغنی جنس عرض اوله میه جغنی مجزوم اولمیله و جنس قریبیدن ترکیب صورتده فصل عین نوع اولق لازمکه رک بودخی جائز اوله مامسیله بو حانده ترکیب ایده جکی جنس یا انسان ایچون اولان اجناس بعیده دن و یا خود فصول

بمیده سندن اولسی اقتضایدوب بوا یکی تقدیر اوزره دخی جنس و یا خود فصل واحدک
ماهیتده تکررنی مؤدی اوله رق بو ایسه ظاهر البطلان اولدیغی جهتله فصل
سافلک مرکب اوله میوب وجوب بساطتی تحقق ایدر اگر دینلورسه که انسانک
فصل قر بی افراد جوهر دن بر جوهر اولوب جوهرک عرضله لزوم تقویمی
محدورندناشی افراد عرضدن دکدر بوحالده محذور تکرر عودت ایدر زیرامطلق
جوهر ضمن فردنده متحققدر جوابنده دیرز که محذور تکررک بوندن طولایی عودتی
منوعدر شوبله که محذور تکررک عودتی فصل بری جنس و دیگری فصل اولق
اوزره بر جوهر ایله مفهوم آخردن ترکی صورتده تحقق ایدر حالبوکه بوبله دکدر
زیرا مدعایر فصولک بسیطه اولسیدر وفصلک جوهر ایچون فرد مطلق اولسندن
جوهر دن ترکی لازمکمز والا جوهر مجرد ماهیات بسیطه دن اولماق اقتضا
ایدر مع انه عقول ونفوس عند الحکما ماهیات بسیطه دندر

قال رحمه الله (فصل فی اقسام العرضیات کل من الخاصة والعرض العام ان امتنع
انفکاکه عن الماهیه فی احد وجودیها الخارجی والذهنی اوفی کلهمما فهو عرض لازم لها
ویسمى الاول لازم الوجود الخارجی کالخار للنار والثانی لازم الوجود الذهنی
کالکلی للعنقاء والثالث لازم الماهیه کالزوج للاربعه) بوفصلده عرضیاتک اقسامی
بیان ایله ماسبقده تعریف وایضاح اولدیغی وجهله عرضینک قسمینی اولان خاصه
وعرض عامدن اعم اوله رق وجود ماهیتله برابر وجوددری اعتباریله تقسیم آخردر
شوبله که کرک خاصه وکرک عرض عام اولسون برکلی عرضی اگر ماهیتک وجود
خارجی وذهنیسندن برنده ویا خود ایکیسندده ماهیتدن انفکاککی متمنع اولوبده
اصلا افتراق ایتزسه ماهیت ایچون عرض لازمدر و بونلردن اول یعنی یالکز وجود
خارجیده ماهیتدن انفکاککی متمنع اولان عرضی به لازم وجود خارجی تسمیه اولنور
مثلا ماهیت نار ایچون حارکلی عرضیسی لازم وجود خارجی اولوب حرارتک
ناردن امتناع انفکاککی وجود خارجی به مخصوص اوله رق ذهنده قطعا موجود
دکدر و اقسام مذکورده دن ثانی یعنی یالکز وجود ذهنده ماهیتدن انفکاککی
متمنع اولان عرض لازم وجود ذهنی ایله سمادر مثلا ماهیت عنقا ایچون کلی لازم
وجود ذهنی اولوب کلینک خارجده وجودی اولیه رق فقط وجود ذهنیده مفهوم
عنقادن انفکاککی متمنعدر

مصنف حاشیه سنده کلی انسان و حیوان کی ماهیات موجودده دخی یالکز وجود
ذهنی ایله موجود اولدیغی حالده خارجده وجودی اولیان عنقایه صورت
تخصیصده تمثیلی شو جهتندناشیدر که بعضا ماهیت موجوده حین احساسنده اذهاند
جزئیته مرسمه اوله رق ماهیتدن کلیت افتراق ایتش اوله جغی جهتله ماهیتک

اذهاند اولان بعض اوقات وجودنده کلیت لازمه اولمز واما هیچ بر وقتده افراد
خارجیه سی اولیان عنقا و امثالی ماهیات بوبله اولیوب وکندی به اصلا احساس
تعلق ایتیوب اذهاندن بر ذهنده جزئیت وجهیه هیچ بر زمانده مرسمه اولماسیله
ماهیت مذکورده نک ذهنده وجود اوله جغی هر بر زمانده بالضروره کلیت کندوسندن
منفک اولیه رق ماهیتک لازم ذهنیسی اولور

واقسام مذکور دن ثالث یعنی وجود خارجی وذهنیدن هر ایکیسندده ماهیتدن
انفکاککی متمنع اولان عرضی لازم ماهیت تسمیه اولنور مثلا اربعه ایچون زوجیت
ماهیت مذکورده نک کرک وجود خارجی وکرک ذهنیسنده قطعا مفارق اولیه رق
لازم عرضی ماهیتیدر

قال رحمه الله (والافرض مفارق سواء فارق بالفعل کالضاحک بالفعل للانسان
اولا کالمالک لبحر) واکر عرضی ماهیتک وجود خارجی وذهنیده ماهیتدن انفکاککی
متمنع اولوبوده بلکه مفارقتی ممکن اولورسه اشبو کلی عرضی عرض مفارقدر
بوده استر بالفعل مفارق اولسون مثلا انسان ایچون ضاحک بالفعل بوقیلدن اوله رق
بعضا انسان ضاحک اولیه رق بالفعل مفارق اولور واستر بالفعل مفارق اولیوب
مجرد امکان ایله اولسون مثلا بحر ایچون مالک بوقیلدن اوله رق بالفعل زوال
ملو حتی غیر واقع ایدده امر ممکن و میاه بحرک عند التقطیر عذوبته تبدلی اشبوا مکان
مفارقینه مدار اثبات اوله جغی تحت اشتباهده غیر مستکندر الحاصل خاصه و عرض
عام قسمینندن اعم اوله رق عرضی اوج قسم اولوب اول وجودده ماهیه ملازمی
وثانی نفس ماهیه ملازمی وثالث ماهیتدن امکان مفارقتیدر

قال رحمه الله (ثم الخاصة اما شاملة لجميع افراد الماهیه کالضاحک بالقوة او غیر شاملة
کالضاحک بالفعل) بوتقسیم عرضینک یالکز خاصه به مخصوص اولوب ایدری خاصه
ایکی قسم اوله رق یا جمیع افراد ماهیه شاملدر مثلا انسان ایچون ضاحک بالقوه
عرضی خاصه سی جمیع افراد انسانه شامل اوله رق انساندن هر بر فرد بالقوه
ضاحکدر و ذکر اولنه جق رسم تامده معتبره اولان اشبو خاصه شاملدر ویا خود
جمیع افراد ماهیه غیر شاملدر مثلا انسان ایچون ضاحک بالفعل بوتقسیم اوله رق
هر انسان دائما بالفعل ضاحک اولدیغی معلومدر

مصنف حاشیه سنده بیان ایتش اولدیغی وجهله بر قائل ایچون دیمک واردر که خاصه
غیر شامله بی ضاحک بالفعل ایله تمثیل غیر صحیدر زیرا ضحک بالفعل نفس ناطقه
ایچون تعجب بالفعل واسطه سیله اولان هیئت انفعالیه اولوب تعجب ایسه ادراک
امور غریبه دن عبارت اوله رق انسانه مساوی ووجهته ضحک بالفعل دخی مساوی
اوله رق جمیع افراد شاملدر زیرا صیان و بلکه بشکده اولان اطفال امور غریبه بی

مدرک اولوب بوايسه معنای تجبدر ايمدی خاصه غير شامله ايجون مثال صحيح کاتب
بالفعلدر زيرا کاتب بالفعل انساندن اخص وجميع افراده غير شاملدر مکرکه
بوسؤالدن جوابده ضاحک بالفعل ايله آثار ظاهره محسوسه اراده ايدلمش اوله [۱]
قال رحمه الله (وهی ايضاً اما خاصة النوع كما تقدم واما خاصة الجنس كالتنفس
للحيوان والتميز للجسم وخاصة الجنس عرض عام للذاتي الاخص منه وخاصة
الذاتي الاخص خاصة الذاتي الاعم بدون العكس) وینه خاصه ايکی قسمه منقسم
اوله رق يا خاصه نوع اولور نه کيم ذکرى تقدم ايتشدركه انسان ايجون ضاحک
خاصه نوعدر زيرا حقيقت واحده تحتنده اولان شى قول عرضى ايله مقولدر
مصنفک حاشيه سنده بيانى اوزره خاصه فصل قريب اشبوخاصه نوعده مندرجدر
زيرا مراد بالذات وياخود جزء مساويسى واسطه سيله خاصه نوع اولمقدن اعمدر
وبو اعتبار ايله خاصه فصل بعید دخی ذکر اولنه جق خاصه جنسده مندرج اوله رق
بونلر ايله قسمين منتقض اولاز

وياخود خاصه جنس اولور مثلاً متنفس جنس سافل اولان حيوانک و تميز جنس
متوسط اولان جسمک خاصه لر بدير و خاصه جنس جنسندن اخص اولان ذاتى ايجون
عرض عامدر مثلاً متنفس حقيقت ناطقه غير داخل اولمسيه ناطق ايجون عرض
عام اولور وذاتى اخصک خاصه سى ذاتى اعمه خاصه در مثلاً متنفس ذاتى اخص
اولان ناطق ايجون خاصه اولديغى مثلاً اخص اعمدن منفک اولميه جنى جهته
ذاتى اعم اولان حيوان ايجون دخی خاصه در لکن عکسى مطلقاً بويله اوليوب
خاصه ذاتى اعم خاصه ذاتى اخص دکدر [۲]

قال رحمه الله (وقد تطلق الخاصة على قسم من العرض العام وهو ما يميز الماهية
عن بعض ماعداهها كالتميز للانسان والحيوان وتسمى خاصة مضافة وماسبق خاصة
مطلقة فالعرض العام قسمان مميز للماهية وغير مميز اصلاً كاشئ والممكن العام الشاملين
للاوجب والممكن والممتنع) وبعضاً خاصه عرض عامک برقمته دخی اطلاق اولنورکه
بو قسم ماهيتى بعض ماعداسندن تميز ايدن عرض عامدر مثلاً انسان ايله حيوان
ايجون تميز عرض عامى بو قسمدن اولوب کړک انسان و کړک حيوانى تميز اولميا نلردن

[۱] لکن کذار شيدرتلجج اولديغى وجهله ضحک روحک دفعه خارجه حرکتندن حاصل اولان کيفيت
غير ثابتدن عبارت اولديغى مولانا سيد شريف قدس سره تصريح ايلوب تجب ادراک امور عربيه
وياخود ادراک امور غريبيه تابع اولان هيئت انفعاليه دن عبارت اولنده اختلاف علما واقع اولديغى
دخی محقق سيالکوتى حاشيه شرح شمسديه توضيح ايلشدر (عبد الحميد)

[۲] ذاتى اخصک خاصه سى ذاتى اعمه خاصه در مثلاً ضاحک ذاتى اخص اولان انسان و كذلك
ناطق ايجون خاصه اولديغى مثلاً اعم اخصدن منفک اولميه جنى جهته ذاتى اعم اولان حيوان ايجون
دخی خاصه غير شاملدر لکن عکسى مطلقاً بويله اولوب خاصه ذاتى اعم خاصه ذاتى اخص دکدر
مثلاً ذاتى اعم اولان حيوانک خاصه سى بولان متنفس ذاتى اخص اولان انسان و ناطق ايجون خاصه
دکدر (عبد الحميد)

تميز و تفريق ايدر و بو خاصه به بر شينه بعض اغيارنه نظراً اختصاصندن ايجون خاصه
مضافه اطلاق اولنور و ذکرى تقدم ايدن خاصه به انسان ايجون ضاحک کي بر شينه
جميع ماعداسنه قياس ايله اختصاصندن ايجون خاصه مطلقه تسميه قلنور

ايمدی عرض عام ايکی قسم اولوب بر قسمى مثلاً جسم ايجون تميز کي ماهيتى
فى الجملة ميز اولاندر و ديکړ قسمى اصلاً ميز اولياندر مثلاً شى ما يصح ان يعلم
ويخبر عنه معناسنجه واجب و ممکن و متمنعه شامل اوله رق قطعاً ميز ماهيت اوله من
ممکن عام دخی بويله در چونکه ممکن عام احد طرفيندن ضرورت يعنى وجوبى
سلب اولمسيه اکر سلب ضرورت طرف عدمدن اعتبار اولنور سه جانب وجود
عموم ايله مقيد اوله رق معنى عدمى غير واجب ديمک اولور که وجودى واجب کي
واجب و ممکن کي غير واجب اولمقدن اعم اولمش اولور و اکر سلب ضرورت
طرف وجوددن اعتبار اولنور سه جانب عدم عموم ايله مقيد اوله رق معنى
وجودى غير واجب ديمک اولور که عدمى اجتماع ضدین کي واجب و انسان کي
غير واجب اولمقدن اعم اولمش اولور بوجهته ممکن عام واجب و ممکن و متمنعه
شامل اوله رق قطعاً ميز ماهيت اوله من

قال رحمه الله (تنبيه اللزوم الخارجى هو امتناع انفكاك اللزوم عن وجود اللزوم
فى الخارج تحقيقاً كالزوم الحرارة لل نار او تقدير كزوم التحيز للعقلاء على تقدير
وجودها فى الخارج واللزوم الذهني هو امتناع انفكاك اللزوم عن وجود اللزوم
فى الذهن تحقيقاً كالزوم الكفاية للعقلاء او تقدير كالزوم الجزئية لكنه الواجب تعالى
على تقدير وجوده فى اذهائنا وان لم يمكن وبين اللزومين عموم من وجه لتصادقهما
فى لوازم الماهيات وافتراق الخارجى فى لوازم الوجود الخارجى والذهنى فى لوازم
الوجود الذهني) بو بحث ماقبلنه مربوط مباحث مهمه دن اولديغى جهته عنوان
تنبيه ايله اراد ايتشدر شويله که خاصه و عرض عامى لازم وجود خارجى و لازم
وجود ذهنى ايله لازم ماهيته تقسيم ايتمسيه اشبو لوازمه عائد بولنان تفصيلاتک
ايرادى لازم کامشدر شو و جهله که لزوم خارجى لازمک خارجه وجود ملزومدن
امتناع انفكاكى اوله رق بوده يا حرارتک خارجه ناره لزومى کي تحقيقى و ياخود
خارجه وجود عنقايى فرض و تقدير اوزره بو کاتخيرک لزومى کي تقديرى اولمقدن
ايمدر زيرا حرارت محسوسه نک نار محسوسدن و خارجه بالعرض موجود اولمق
لازمکسه اولينده تحيرک عنقادن سالب و انفكاک کړى متمنعدر زيرا عنقا خارجه
فرض وجودنده جسم اولوب و هر بر جسم لازم التحيزدر و اما حرارتک بو وجهله
وجود معروضه يعنى نارك خارجه وجودنه اعتبار لزوميله نفس معروضه
يعنى من حيث هى نفس ناره لزومک عدم اعتبارى زيرا بويله اولمق

لازمکسه هر برنار بالضروره حار در دینک لازمکسور بواسطه صدق نقیضی
جهتیه فاسد در چونکه نقیض ضرورت امکان عام اوله رق بعض النار لیس
بحارة بالامکان الیام دینک صادق چونکه هر قدر حاره اولیان برنارک وجودی
بو غیسه ده امکانی غیر منکر در

ولزوم ذهنی لازمک دهنده وجود ملزومدن امتناع انفکاک اولوب بوده تحقیق
وتقدیری اولمقدن اعم در مثلاً عنایه دهنده کلیتک لزومی متحقق اوله رق هیچ
برزمانده افرادی خارجه موجود اولیوب واصل احساس تملق ایتامسیله
اذهانن بر دهنده هیچ بروفته جزئیات وجهیه مرسمه اولیان ماهیاتن اولدیغی
وکلیت معقولات ثانیه دن بولندیغی جهته ماهیت مذکوره دن انفکاک ممکن
اوله رق بوماهیت اذهاند موجود اولدقجه کلیت آدن افتراق ایدمز
وتقدیراً لزوم ذهنی جناب واجب الوجودک هر قدر اذهان وعقوله وجودکنه
وحقیقی غیر ممکن ایدمه فرض وجودی اوزره اشبوکنه وحقیقت واجبیه
جزئیاتک لزومی کبیر حاصلی اگرکنه واجبک اذهاند وجودی فرض اولمه
انکچون جزئیات لازمکارب لکن اذهاند امتناع وجودنه مبنی فرض وتقدیردن
عبارت اولمسیله لزوم تقدیردر

واشبو لزوم خارجی وذهنی بیننده نسب اربعه دن عموم من وجه اوله رق اربعه
ایچون زوجیت کبی لوازم ماهیاتده تصادق ایدرلر زیرا بولوازم ذهناً و خارجاً
متحقق در و مثلاً نار ایچون حار کبی لوازم وجود خارجیده لزوم خارجی لزوم
ذهنیدن وکلیت عنفاکبی لوازم وجود دهنیده لزوم ذهنی خارجدن افتراق
ایدرلر

قال رحمه الله (وکل منهما قد یکون بین مفهومین متصادقین وهو المعتبر فی العرض
اللازم وقد یکون بین غیر متصادقین مفردین کانا کازوم الحرارة للنار او مرکبین
کازوم احدی القضیتین للآخری والنتیجة للدلیل او مختلفین کازوم المعارف
لتعريفاتها) ولزوم خارجی وذهنیدن هر برلری بعضاً مفهومین متصادقین بیننده اولور
وخاصه وعرض عامدن عام اوله رق عرض لازمه معتبر اولان اشبو مفهومین
متصادقین بیننده اولان لزوم در بعضاً مفهومین غیر متصادقین بیننده اولور وعلی الوجیهن
اشبو مفهومینده یالفریدن اولور حرارتک ناره لزومی بوقیلدن اوله رق مفهومین
مفرد و احدهما آخر اوزره موافقه غیر صادق در و یاخود مفهومین مرکب اولورلر
احد قضیتینک آخره لزومی بوقیلدن اولوب مثلاً ان کانت الشمس طالعة
فالنهار موجود قوازده طرفین مرکب اوله رق بین القضیتین حل معتبر اولدیغی
جهته احدهما آخر اوزره غیر صادق در وکذاک نتیجه نک دلیله لزومی دخی بویله در

و یاخود

و یاخود مفهومیندن بریسی مرکب و آخری مفرد اوله رق مختلفین اولورلر مثلاً
معرفاتک تعریفاته لزومی بوقیلدن اولوب معرف مفرد و تعریف مرکب اوله رق بینلرنده
تصادق دخی واقع در

مصنف حاشیه سنده مفردین کانا قولنده اولان ضمیرلرک مرجعی تعیین ابله مراد کرک
متصادقین و کرک غیر متصادقین اولان مفهومین اولوب بو تعمیم یالکر متصادقین
اولان مفهومینه ناظر اولدیغی بیان ایتشدر والا معرف ابله تعریف بیننده قطعیا
تصادق اولدیغی جهته معرفاتک تعریفه لزومیه تمثیل صحیح اولیوب و واقعده
متصادقین دخی مفرد و مرکب و یاخود مختلف اوله رق اقسام ثلثیه منقسم اولمسیله
غیر متصادقینه تخصیصده بر معنی اوله ماز

قال رحمه الله (وعلی التقادیر فکل منها ان احتاج الجزم به الی دلیل فغیرین کازوم
تساوی الزوایا الثلث للقائمتین للثلث وکازوم النتائج للدلالة الغير البینه الانتاج
کال شکل الثاني والثالث کما سیجی والافین کازوم الزوجیه للاربعة خارجاً وذهناً)
واشبو تقادیر ثلثه اوزره یعنی لزوم خارجی وذهنیدن هر بری استر مفردین واستر
مرکبین و یاخود مختلفین بینلرنده اولسون بین و غیر بین قسمنه منقسمدرلر بین تشدید
یا ابله کمال ظهور یعنی واضح و آشکار معنانه اولوب سبب اطلاق تعریفلرندن
مبیدر ایدمی اشبو انواع لزومدن هر بریسی اگرکندیله جزم عقل توسیط دلیله
محتاج اولورسه لزوم غیر بیندر و دلیله احتیاجدن مراد مجرد تصور طرفین ابله
بینلرنده عقل ایچون جزم باللزومه وسطدن غناء ذاتیسی اولماقدن عبارتدر مثلاً
زوایای ثلثه نک قائمتینه مساوی اولسنگ مثله لزومی لزوم غیر بیندر

زوایه خطینک تلاقیسی عندنده منتهای خطدر و بر خط مستقیم ایکی جانبدن
ایکی زاویه متساویه حادثه اوله حق صورتده خط مستقیم آخر اوزره واقع
اولورسه اشبو زاویئیندن هر برینه زاویه قائمه تسمیه اولور رسمی قائمه
وبری بیک و آخری کوچک اوله رق بر برینه مخالف ایکی زاویه حاصله اوله حق
صورتده واقع اولور ایدمه صغیره حاده و کبیره منفرجه دینلور رسمی حاده (منفرجه
ومثلث اوج خط مستقیم کندی بی احاطه ایدن شکلدر رسمی مثلث و رهان
هندسی دلالت ایتشدر که مثله اولان زوایای ثلثه زاویئین قائمتینه متساویه در
ایمدی مثله اولان زوایای ثلاث قائمتینه متساویسی کرک دهنده اولسون و کرک
خارجده موجود اولسون ماهیت مثله لازم اولوب لکن بینلرنده لزوم
ابله جزم عقل مجرد مثلاً تصور بله برابر قائمتین ایچون تساوی زوایای تصور
ایتسمیله حاصل اولیوب بلکه حصول جزمده بر رهان هندسیدن لابددر

وان شاء الله تعالی باب قیاسده بیان اولنه جغی وجهله شکل ثانی وثالث کبی بینة

الاتحاد اوليان ادله به نتایجك لزومی دخی اشبو لزوم غیر بین افرادند
و اگر لزوم ایله جزم عقل دلیله محتاج اولمزه بولوم لزوم بیندر مثلا زوجیتك
خارجا و ذهنا اربعه لزومی لزوم بین اوله رق زوجیت ایله اربعه بی تصور ایدن کسسه
مجرد بولری تصور ایتسیله برابر زوجیتك اربعه لزومی جزم ایله قطعاً توسط دلیله
محتاج اولم

قال رحمه الله (وقد يطلق لزوم على الاضواء بالمعنى الاخص مما سبق وهو ما يكون
العلم بالزوم موجبا بالعلم باللازم وكافيا في الجزم بالزوم بينهما كلزوم المعارف
لتعريفاتها والتساوي للدلالة البينة الاتحاد والطرفين للاعراض النسبية والملكات
للاعدام المضافة اليها مثل الجهل والعمى وهو المعتبر في الدلالة الالتزامية عند اهل
المعقول واما عند اهل العربية فالمعتبر فيها الزوم الذهني في الجملة ولو بمعونة القرائن
ولذا ادرجوا جميع المعاني المجازية الخارجة في المدلولات الالتزامية (وبعض الزوم
ذكرى سبقت ایدن معنادن اخص اولان بر معنی ایله لزوم بین اوزره اطلاق اولنور
و معلوم دركه لزوم بین ایچون سبقت ایدن معنی بین المفهومین لزوم ایله جزم عقل دلیله
محتاج اولیوب مجرد طرفینی تصور جزم لزومده کافی اولمیدر و اشبو معنای ثانی
یا لکز ملزومه علم علم باللازمی موجب و بینلرنده جزم باللزومده کافی اولمیدر

ومصنفك اشبو معنای اخصده تصور ملزوم جزم باللزومده کافی اولمق قیدینی
علاوه ایتسی حاشیه صغرا ده مبین اولدیغی وجهله قید مذکورك فقدانی صورته
بو معنایه لزومده معنای سابق اوزره لزوم بینك اعمیتی ظاهر اوله میه جفته بیندر
زیرا بو صورته بعضا تصور ملزوم تصور لازمده کافی اولویده تصورینك جزم
باللزومده کافی اولمسنك وقوی ملحوظدر معنای اول ایسه تصور طرفینك جزم
باللزومده کفایتیدر لکن مصنفك بیانی وجهله تفسیرده جزم باللزومده کفایت قیدینك
اخذی حینده بلا شبهة اولدن اخص اولور و هر قدر بوقید تفسیر ارباب اصطلاحده
موجود دکل ایسه ده کأن مصنف سید شریفك کلامنه اعتضاد ایشدر و بومعنائك
معنای اولدن اخص اولمسی زیرا یا لکز ملزومی تصور حکم باللزومده کافی اولدیغی
صورته تصور طرفینك لزومی ایجابی اولویده و تصور ملزوم تصور طرفینك داخلنده در
لکن عکسی بویه اولیوب تصور طرفینی جزم باللزومده کافی اولویده یا لکز
تصور ملزوم تصور لازمی موجب اوله میه جق بر لزومك وجودی جائزدر حاصلی
هر بر واحدك کفایت ایتدیگی بر امره اثین کافی اولوب لکن هر بر اثینك کافی
اولدیغی شیئه بعضا واحد کافی اوله من

مثلا معرفاتك تعریفاته لزومی لزوم بین بالمعنى الاخص صدر زیرا ملزومات یعنی تعریفاته
علم والتفات لوازمه یعنی معرفاته علمی موجب و بینلرنده لزوم اولمسیله جزم عقلده

کافیدر كذلك بينة الاتحاد اولان ادله به نتایجك لزومی دخی بویه در وضرب و ابوت
و بنوت امثالی اعراض نسبیه ایچون طرفینك لزومی وملكات یعنی وجوداتك
کندی به مضافه اولان اعدامه لزومی بنه لزوم مذکورندر شوبله که ملکاته مضافه
اولان اعدام جهل و عی امثالی اولوب جهل عدم علم و عی عدم بصر اوله رق
علم و بصر ملکاته مضافه اولان عدم لره علم اشبو ملکاته علمی موجب و بینلرنده
جزم باللزومده کافیدر حاصلی تصور عی و جهل ملزوم اوله رق بولری تصور دن
تصور بصر و علمه التفات لازمکه رک بینلرنده لزوم ایله عقل جزم ایدر

و محققین اهل عقول بیننده دلالت التزامیه ده معنای اولان لزوم اشبو معنای اخص اوزره
اولان لزوم بیندر شوبله که معنای موضوع لهی ادراک معنای لازمی به علمی موجب
و مجرد موضوع لهی تصور بینلرنده جزم باللزومده کافی اولمسی معتبردر و معنای
اول اوزره لزوم بینی عدم اعتبار لری زیرا تصور ملزوم تصور لازمی موجب اولدیغی
صورته بعضا لفظ ملزومدن علم باللازم حاصل اولمامی اقتضا ایدرک بو حوالده دلالت
بولنوز و اما اهل عربیه عندنده دلالت مذکورده معتبر اولان فی الجملة لزوم ذهنیدر
زیرا عندلرنده تحقق دلالتده و لومعونة قرائن ایله اولسه ده بعض احیانده حصول
لزوم کافیدر و بوسید نشانی عندلرنده موضوع لهدن خارج اولان جمیع معانی
مجازیه مدلولات التزامیه ده داخلدر

قال رحمه الله (الباب الثاني في القول الشارح وهو قول يكتسب من تصوره تصور
شيء آخر اما بكنهه او بوجه يميزه عما عداه فالقول الكاسب يسمى معرفا اسم فاعل
وتعريف والمكتسب يسمى معرفا اسم مفعول (بيان سابقدن مستبان اولدیغی وجهله
اهل فنك مطمح نظری قول شارح ایله حجت اولوب مباحث سائر مبادی و مفرداتدن
عبارتدر و بو مقامده مصنف مبادی تصوریه اولان کلیات خستدن فارغ اوله رق
مقاصد تصوریه به شروع ایله اشبو باب ثانی قول شارحه اولدیغی بیان ایشدر
قول شارح بر قوله اطلاق اولنور که بوقولی تصور دن یعنی کندی به توجه والتفاتدن
شیء آخرك تصویری اکتساب اولنور بوده باشی آخری کنه و حقیقیله و یا خود
ماعداسندن تمیز ایده جك بوجه ایله اکتسابدن اعدر و بو تعمیمدن غرض تعریفده
اقسام تعریفاتی ادخالدر زیرا تصویری تصور حقیقی مستلزم اولان انجق حد تمام
اولوب حد ناقص و رسوم تصور حقیقی مستلزم دکلدر بلکه بولنردن اکتساب اولنان
معرفك جمیع اغیاردن امتیازیدر تعریفدن قول ایله تعبیری عند القدا تعریفاتك مرکب
اولمسنه مبنی اولوب متأخریندن بعضیلری لفظ مفرد ایله تعریفك وقوع و صحنه قائل
اولمیه بو صورته قول اطلاق اغلب تعریفات مرکب اولمسنه بنا ایدلش اولور
تعریفاته قول شارح تسمیه سی حقایق و مفهومات اشبابی ایضاح ایتسندن نشئت

ایدرك قول شارح لفظ مرکب موضح دیمک اولور بعضی تعریفده اولان قولی تعریف بالمفردی ادخال ایچون مقول معناسنه حل ایله مفرد و مرکب دن صورت تعمیمی اختیار ایشلردر عرف فنده اکتساب فکر و نظر طریقله تحصیل معناسنه اولوب مطلقا برشیئی تحصیل اتمک معنای لغو یسنده اولدیغی جهتله تعریف لوازم یئنه لرینه نسبتله ملزوماته صادق اولمز زیرا ملزوماتدن لوازمک کسب و تحصیلی فکر و نظر طریقله اولیهرق معرفدن خارج اولدیغی کبی تعریفدن دخی خارجدر من تصویره قیدیه تصدیقاتدن احتراز ایشلدر زیرا تصور دن متبادر اولان مقابل تصدیق اولهرق حکمه مقارن اولیان صورت حاصله عند العقلا

اشبو قول کاسبه قول شارح دینلیدیکی کبی اسم فاعل صیغه سیله معرف و کذلک تعریف دخی تسمیه اولنور و اکتساب اولنان شیئه اسم مفعول صیغه سیله معرف دینلور مثلا الکلمه لفظ وضع لمعنی مفرد قولزده اشبو لفظ وضع لمعنی مفرد قولنه ذهیز التفات و توجه ایدرك بونی فکر و نظره تصور ایشلر کیمز حینه کلمه نك دخی تصورنی کسب ایدرز یعنی عقلز عنده صورت کلمه حاصله اولهرق حاصلی اوله علمدن ثانی به تحصیل علم ایلرز و قول مذکور کلمه نك تصورنی کاسب اولمسيله تعریف و کسر را ایله معرف اولوب کلمه فتح را ایله معرفدر

قال رحمه الله (فان كان بجميع الذاتيات المحضة وهو المركب من الجنس والفصل القرين فهو حد تام كالحيوان الناطق للانسان والجوهر القابل للابعد للجسم) معلوم اولسونکه تعریفات ایچون اقسام اربعه اعتباریه بیان حصرنده دینلشدركه تعریف یا مجرد ذاتیات ایله اولور یا خود مجرد ذاتیات ایله اولمز ایدی اکر مجرد ذاتیات ایله اولورسه بوده یا جمیع ذاتیات ایله اولوب حد تام تسمیه اولنور و یا خود ذاتیاتدن بعضیه اولوب حد ناقص دینلور و اکر مجرد ذاتیات ایله اولورسه بوده یا جنس قریب ایله خاصه دن ترکیب ایدرك رسم تام تعبیر اولنور و یا خود بونلرک غیر سیله اولوب رسم ناقص اطلاق اولنور اشته مصنف بو اقسامک تفصیلاتنه اشارتله بیوررکه ایدی تعریف اکر مجرد جمیع ذاتیات ایله اولورسه حد تامدرکه جنس و فصل قریلردن ترکیب ایدر حد لغته منع معناسنه اولوب و اشبو ذاتیاتله اولان تعریف اغیار اجنبیه سنک دخولندن مانع اولمسيله تعریف مذکور حد تسمیه ایدلشدردر و بوجهله تعریف مذکورده جمیع ذاتیات مأخوذه اولدیغی جهتله تام اولهرق حد تام اطلاقه انسب اولشدردر و حدک تمامیتی جمیع ذاتیات محموله سنک وجودنه متوقف اولوب و ماهیتک تمام مقومات مشترک سی جنس قریب و تمام مقومات مختصه سی فصل قریب اولدیغندن حد تامک ترکیبی جنس قریب ایله فصل قریب دن اولمق لازمکلور شویله که محدودک جمیع ذاتیاتی اجناس و فصول قریبه

و بعیده دن عبارت اولوب جنس قریب ایسه بونلردن فصل قریب دن ماعداسی اوزره مشتمل اولمسيله حدده جنس قریب ایله فصل قریب ذکر اولدیغی حینه ذاتیاتک جمله سی ذکر اولمش اولور مثلا حیوان جسم و جوهر و حساس و نامی و قابل ابعاد اوزره دلالاتی جهتله اشبو مقومات مشترک نك جمله سی اوزره مشتمل اولمسيله برر برر ذکر و ابرادرینه احتیاجدن مستغنی اولوب فصل قریب ایسه ماهیت واحده ایچون بردن زیاده دکلدر بوجهله حد تامک جمیع ذاتیات محدود اوزره اشمالی امر و اضحدر و هر بر مرکبات ایچون مقومات مشترک و مختصه اولمق تحت لزومه در چونکه هر بر مرکب یا جوهر و یا خود عرض اولهرق اجناس عشره دن بر نك تختنده مندرجدر و جنس مجرد ایچون خارجده وجود اولمسيله فصله محتاجدر

مثلا انسانی حیوان ناطق ایله تعریف حد تام اولوب ماهیت انسانک تمام مشترکی و بو جهتله جنس قریبی اولان حیوان ایله ماهیت مذکور نك تمام مختصی و بو سببیه فصل قریبی اولان ناطقدن مرکبدر و مجموعی انسان ایچون حد تام مساویدر ایدی طبیعت حیوان افراد ناطقه سی ضمنده نطق ایله و سایر افرادی ضمنده عدم نطق ایله موصوف اولهرق انحصاری قید ایله در و کذلک جسمی جوهر قابل للابعد ایله تعریف حد تام اولوب جوهر جسمک جنس قریبی و قبول ابعاد فصلیدر

قال رحمه الله (او ببعضها المحض كالفصل القريب وحده او مع الجنس البعيد فحد ناقص كالناطق للانسان والجوهر الحساس للحيوان) و اکر تعریف مجرد ذاتیاتک بعضی سیله اولورسه حد ناقصدر بوده یا لکز فصل قریب ایله اولمی کیدر مثلا انسانی یا لکز ناطق ایله تعریف بو قیلدندر و یا خود جنس بعید ایله برابر فصل قریب ایله اولمی کیدر مثلا حیوانی جوهر حساس ایله تعریف حد ناقصک بو قیلدندر جنس بعیده بعضاً بر واسطه ایله اولور مثلا انسان ایچون جسم نامی بویه اولوب انسان ایله جسم نامی بیننده واسطه یا لکز حیواندر و یا خود بعدی ایکی درجه اولور مثلا انسان ایچون جسم مطلق بیننده ایکی واسطه موجوددرکه بری حیوان و دیگری جسم نامیدر و یا خود بعدی اوج درجه اولور مثلا انسان ایچون جوهر بویه اولوب بینلرنده حیوان و جسم نامی و مطلق و سائط ثلثه سی موجود در و جنس نه مقدار ابعده و سائطی ازید اولورسه حد دخی او درجه نقصانده ادخل اولور و اشبو بعض ذاتیات محضه ایله تعریفک حد ناقص اولمی کند و سندن بعض ذاتیات محذوف اولدیغندن ایچوندر و حاصلی بونلر ایله تعریفک جمیع ذاتیات اوزره عدم اشمالی شو و جهله درکه مثلا انسانی جسم ناطق ایله تعریف

ابتدای کمز صورتده جسم نامی ایله حساس اوزره مشتمل دکلدر زیرا عام ایچون
مخاص اوزرینه دلالت اولدیغی معلومدر وهر نقدر بونلره ناطق بالالترام دلالت
ایدرسه ده تعریفانده دلالت التزام مهجوره در

مصنف حاشیه ده دیمشدرکه اشبو تعریف حد ناقص اوزره وارد اولورکه تعریف
بالاعمی تجویز ایدنلره کوره بری بعید و دیگرری قریب ویاخود ایکسییده بعید
اوله رق فصلیندن ترکیب ایدن و تعریف بالاعمی تجویز ایله برابر تعریف بالمفرد دخی
جائزدر دینلره کوره مجرد جنس ایله اولان تعریفلرک حد ناقص اولسی لازم
کلور حالبوکه بونلردن هیچ بریسی حد ناقص دکلدر لکن جوابده دیرزکه بونلر
مجرد احتمال عقلی اولوب نه اویله مرکب ونه جنس مجرد اوله رق بر تعریفک
وجودی متحقق اولدیغی جهتله تعریف مذکور بونلرک دخولیه منتقض اولر
تسلیم ایده لکه وجودی فرض ایدلمش اولسون بو تعریفلرک اهل فن عندنده
حد ناقص عد اولنمسنده نه بأس واورد اشبو سؤال وجواب عینیه رسم ناقصده
دخی جاری اوله رق فصل بعید ایله خاصه ویاخود عرض عامدن وبلکه بونلردن
بریه فصل قریبدن مرکبک رسم ناقص اولسنی مستلزمدر دینله بیلور و بوندن
جوابده بروجه سابق احتمال عقلی اولسیله و تقدیر تسلیم اوزره رسم ناقص اوللرنده
بأس اولمامسیله جواب و بریلور

قال رحمه الله (وان لم يكن بالذاتي المحض فان كان بالخاصة مع الجنس القريب كالحیوان
الضاحك للانسان اومع جميع الذاتيات كالحیوان الناطق الضاحك فرسم تام ویسمی
الثانی رسما تاما اكل من الحد التام) و تعریف مجرد ذاتی ایله اولیوبده اگر جنس
قریب ایله خاصه دن ویاخود جميع ذاتیات ایله برابر خاصه دن مرکب اولورسه
رسم تامدر مثلا انسانی حیوان ضاحک ایله تعریف جنس و خاصه دن مرکب اوله رق
رسم تامدر زیرا انسان ایچون حیوان جنس و ضاحک خاصه اولدیغی تفصیلات
سابقه دن معلومدر و كذلك انسانی حیوان ناطق ضاحک ایله تعریف جميع ذاتیات
و خاصه دن مرکب اوله رق رسم تامدر زیرا انسان ایچون حیوان ناطق جميع ذاتی
و ضاحک خاصه ایدوکی مستغنی بیاندر و رسم تامک اشبو قسم ثانیه یعنی جميع ذاتیات
ایله خاصه دن ترکیب ایدنه رسم تام اكل من الحد التام تسمیه اولنور بو تعریفه رسم
تعبیرلری چونکه رسمک معنای لغویسی اثر دار اولوب و بو تعریف معرفتک خارج
لازمیسیله اوله رق بر شینک خارج لازمیسی ایسه آثاری ایدوکنندن معینین بیننده
حصول مناسبته ابتدا ایدلمشدر و تام اولسی کندوسنده جنس قریب وضع و التزام
اولنمسنده نطولای حد تامه مشابهنندن ایچوندر و قسم ثانینک حد تامدن اکلیتی مع زیاده
جميع ذاتیات اوزره اشتمالندن نشئت ایلشدر ایساغوجی صاحبی رسم تامک جنس

قریب ایله خواصدن ترکیبی بیانی صروده خواصی لازم ایله تقید ایتسیله
شارحی بو وجهله خواصک لازمه اولسیله وجه تقیدنده دیمشدرکه بوقید بولنسه
بعض رسم تام افرادنی جامع اولماق لازمکلور زیرا انسانی حیوان کاتب بالفعل
ایلله تعریفه شامل اولوب بو ایسه افراد انساندن اکثریسنه غیر شاملدر حد
و رسم تامده ایسه لزوم منع وجع متفق علیه اولوب نزاع یالکز ناقصینده در انجق
بوابده خیلوجه کلام اوله رق مفصلانده مندر جدر

قال رحمه الله (والا فرسم ناقص ولو بالخاصة وحدها اومع العرض العام وان منع
المتأخرون العرض العام بناء على زعمهم بان الغرض مما في التعريف اما التمييز
او الاطلاع على الذاتي والحق الجواز اذا الغرض الاصلی هو التوضیح ولذا جاز
الرسم الاكل وایضا ربما يحصل به التمييز كما في قولهم في تعريف الانسان ماش على
قدميه عريض الاظفار بادی البشره مستقیم القامة ضحاک بالطبع) و اگر تعریف جنس
قریب ویاخود جميع ذاتیات ایله خاصه دن مرکب اولمزه رسم ناقصدر بوده ولوکه
یالکز خاصه ایله اوله رق مثلا انسانی ضاحک ایله تعریف ایتک ویاخود عرض عام
ایلله برابر خاصه دن مرکب اوله رق مثلا انسانی ضاحک ماشی ایلله تعریف ایتک صورتیه
اولسون رسم ناقصدر وهر نقدر متأخرون عرض عام ایلله تعریفی منع ایدوب و بومنعی
تعریفده اولان قیوددن غرض یامعرفی اغیاردن تمیز ویاخود معرفتک جیعا ویا بعضا
ذاتیسی اوزره اطلاعدن عبارت اولوب عرض عام ایسه بو اغراضدن هیچ برینی
مفید اوله مامسیله خاصه ده ضمندن بر فائده ترتب ایتیه چکنه بنا ایتشدر ایسه ده
بو وجهله خاصه ده عرض عامک انضمامیه تعریف رسم ناقصدن بر قسم اولوب وحق
اولان عرض عامک تعریفده جواز اعتباریدر و اشبو مذهب مختار قول قدما اولوب
محقق تفقازانی مذهب متأخرینی اختیار ایتشدر و عرض عامک تعریفده جواز اعتباری
حق اولسی شوجهتنددرکه تعریفده اتیان اولمان قیودک متأخرینک بیان ایتدکلری
وجهله ذکر اولمان فائدتینه انحصاری مسلم اولیوب بعضا قید تعریفدن غرض
معرفی توضیح اوله بیلور و بوندن ایچون رسم اكل ایلله تعریف جائز اولشدرکه
جمع ذاتیاتی ایراد دنصکره انضمام خاصه ده توضیحدن بشقه بر فائده بولنمه جغی
درکاردر و اجتماع عوارض ماهیت ایچون ایضاح مزیدی مؤدی و حقیقت اوزره
سهولت اطلاعی مفید اولدیغی چوق کره واقعدر و عرض عامک خاصه ده انضمامی
بو وجهله مفید توضیح اوله جغی مثلا اکثر مواقعه دخی واقع اولورکه بونکله
تمیز دخی حاصلی اولور مثلا انسانی تعریفده قدیمی اوزره ماشی و اظفاری
عریض و بشره سی بادی و ظاهر و قاطی مستقیم و بالطبع ضحاکدر دینلسه
هر نقدر حقیقتنی تعیین ایده مزسه ده اغیاردن تمیزه مداراتم اوله رق قدیمی

اوزره ماشی قیدیه بقروفرس امثالی چارپار اولنر و عریض الاظفار قیدیه طیورکی
اظفاری عریض اولیانلر و بادی البشره ایله بادی بدودن ظهور و بشره فحشینه ایله
ظاهر بدن معنارینه اوله رق ظاهر بدنی شعر دن مکشوف دیمک اولمسیله بشره لری
شعرا یله مستور اولنر و مستقیم القامه قیدیه قامت لری منحنی اولنر خروج ایدر و فقط
صورت انسانده اولان نسانس تعبیر اولنور حیوان بحریده بوعوارضک جله سی
موجود اوله رق انسانه مشارک اولمسیله ضحاک بالطبع قیدیه اکتساب اختصاص ایدرک
انسانک جمیع اغیارندن تمیزی حاصل اولور

الحاصل رسم ناقص برشیئی بعض آثار یله تعریفدن عبارت اوله رق معرفت تمام
حقیقته موجب اطلاع اوله من مثلاً انسانی جنس بعیدایله خاصه دن مرکب اوله رق
الجسم الضاحک ایله تعریف بعض آثار ی اولان جسمیت و ضاحکیته رسم ناقص اولوب
بونکله حقیقت انسان نه شی اولدیغنه کسب اطلاع اولنه من فقط مفید توضیح
وبعضاً موجب تمیزدر کتب سائرده اولان تعریفدن مستنبان اولدیغی وجهله
رسم ناقصک ترکیب مجموعی حقیقت واحده یه مختصه اولان عرضیاتدن اولوب
جنس بعیدایله خاصه دن مرکب اولان تعریفک رسم تام و یاخود ناقص اولسی
مختلف فیه اوله رق مختار جهور ثانیدر و عرض عام ایله خاصه دن و کذلک
عرض عام ایله فصلیدن و عرض عام ایله جنس و فصلیدن مرکب اولان تعریفلر
عند المتأخرین غیر صحیح او اوب عندلرنده عرض عام تعریفدن جز اوله من نه کیم
ذکر اولمشیدی و اما فصل قریب ایله خاصه دن و کذلک جنس و فصل و خاصه دن
مرکب اولان تعریفات عند الاصفهائی حد ناقص و عند المحققین رسم تام اکل
و عند البعض رسم ناقصدر

قال رحمه الله (ومن قبیل الرسم الناقص التوضیح بالمثال والنفسیم) مثال و تقسیم
طریق یله اولان تعریف غیر حقیقیلر دخی رسم ناقص قیلندندر یعنی هر نقدر تعریف
حقیقده داخل دکلر ایسه ده رسم ناقصه مشابهلردر مثال ایله توضیحدن مراد
بر امر کلی بی جزئیاتندن بر امر جزئی ایله توضیح ایتدکدر که مثلاً انسانی طریق توضیحده
تفهیم ایچون مثل زید و عمر دینلور و کذلک مقایسه و مخالفت طریق یله ده اوله رق
مثلاً بصیرت بصیر کیدر شوقدر که بصیر شمسیدن و بصیرت عقلدن مستضئدر
یعنی بصیرک اقتباس ایلدیکی ضیا شمسیدن و بصیرتک عقلدنر دینلور و تقسیم ایله
توضیح بر کلی بی جزئیاتنه تقسیم ایله او اور مثلاً حیواندن بعضیسی ناطق
وبعضیسی صاهلدر و کذلک کله دن بعضیسی اسم و بعضیسی فعل و بعضیسی
حرفدر دیو تقسیم ایدرک بو طریق ایله مقسم لری اولان کلیلردن بعض مرتبه
ایضاحات و بریلور

قال رحمه الله (ثم التعریف مطلقاً اما حقیقی ان قصده تحصیل صورة جدیدة و تنبیهی
ان قصده احضار صورة مخزونة و منه التعریف اللفظی و هو تعیین معنی لفظ
مبهم بلفظ او ضح منه فی الدلالة) مصنف اقسام اربعة تعریفی بیاندنصکره مطلقاً
تعریفک حقیقی و تنبیهی به انقسامی بیانه شروع ایتددر اطلاقدن مراد لابشرط
شی معناسیدر چونکه اطلاق ایچون ایکی معنای مستعمل اولوب معنای اول
مفعول مطلقده اولدیغی کی بشرط لاشی معناسیدر و ثانی جمیع مفاعیل خسه یه
شامل اولان مطلق مفعولده اولدیغی کی لابشرط شی معناسیدر بو صورتده
مطلقاً تعریفدن مراد حد تام و ناقص و رسم تام و ناقص اولقله مقید اولیان
تعریف اوله رق بونک ایکی قسمه انقسامی بیاند و اگر معنای اوله جل اولنسه
مفادی حد تام و اخواتی اولماقله مقید اولان تعریف دیمک اولوب بوا یسه
فاسددر

ایمدی تعریف اطلاق اولنان قول ایکی قسم اولوب اگر کندیله معرفی اولدیغی شی ایچون
صورت جدیده تحصیل قصد اولنور سه تعریف حقیقیلر ذریر احقیقه تعریف بو درو صورت
جدیده دن مراد قبل التعریف ذهنده حاصله اولیان صور تدر که حدودده ذی الصورتک
کنهی و حقیقی و رسموده وجه تمیزدر و اگر تعریف ایله قبل التعریف بالفعل و یاخود
قوه قریبه ده ذهنده مخزونه اوله رق کسب جدیده محتاج اولیان صورتک
احضاری قصد اولنور سه تعریف تنبیهدر و اشبو تعریف تنبیهنک نظیری خفی
اولان بر امر بدیهی اوزره دلیل ایله تنبیه اولشمیدر و تعریفات ایچون ذکر ی
مرور ایدن امثله نک جله سی اشبو حقیقی و تنبیهنک ایکینه ده صالحدر زیرا
تعریفک حقیقی و یا تنبیهی اولسی صاحب تعریفک احضار ایدیله جک صورت
ذهن مخاطبده مخزونه و غیر مخزونه اولسی اعتقادی اوزره داردر

تعریف لفظی دخی اشبو تنبیهدن بر قسمدر زیرا تعریف ایله احضاری قصد اولنان
صورت کند و سیچون لفظ موضوع اولوب اولماقدن ایدر و تعریف لفظی بر لفظ
مبهم معنایی من جهة الدلالة کنیدن او ضح اولان لفظ آخرله احضار ایلکدر
و معنای مذکور لفظ مبهم مذکورک معنایی اولمق عنوانیله تصور اولوب لفظ مبهم
بو معنایه وضع اولمش اولمسیله بو معنایک وجه آخرله تصور و تعیین صورت
جدیده بی تحصیل اولدیغی جهته تعریف تنبیهدن بعض عدایدلشدر و لفظ
آخرله احضار بعضاً لفظ مبهمک مراد فی اولان لفظ ایله او اوب مثلاً غضنفر
لفظک موضوع لهی اولمق اوزره متصور اولان معنایی تعیین ایچون اسد لفظیله
تعریف ایدلسی مراد فیله تعریفدر و بعضاً لفظ اعم ایله او اوب مثلاً سعدان لفظی
بر نباتک اسمی اولدیغی تعیین ایچون سعدان نباتدر دینلور نبات ایسه سعدان ایله

سائر نباتاتدن اعم ايسه ده مراد اولان تعيين مقصوده كافيدر چونكه سعدان هر قدر
نبتدن نوع مخصوص ايسه ده لكن معناسي اولان اشبو نباتدن نوع مخصوص
اوزره دلالتده نبتدن اخفادر و بعضا تعريف لفظي لفظ اخص ايله اولوب مثلا
اهوي تعريفده اللهو لعب دينلور لعبده لهودن زياده اوله رق برنوع لذت بولمق
لازم كله چكي جهته لهودن اخص اولوب افراد اهوي غير جامعدر

تعريف لفظيده تصور و يا خود تصديق قيلندن اولمسي تعيينده اقوال مختلفه
اوله رق سعدالدين تفتازاني تصور قيلندن اولمسي اختيار ايشدر و بوجهته
تعريف لفظي مابقصده تفسير مدلول اللفظ وتفصيل معناه قوللر يله تعريف
ايدلشدر كه مفهومي كنديله لفظك تفسير مدلولي وتفصيل معناسي قصد اولنان شي
ديمكدر وسيد شريف تصديق قيلندن اولمسي اختيار ايله مابقصده تعيين معنى
اللفظ من بين المعاني المعلومة قوللر يله تعريف ايدلشدر كه مفهومي كنديله معاني
معلومه بيلندن معنای لفظك تعييني قصد اولنان شي ديمكدر محقق دواني اشبو
قولن بيلنى محاكمه ايدرك ديمشدر كه اگر غرض لفظ شو معنایه موضوعدر ديو
حال لفظي معرفت اولورسه بوصورته بحث لغوي اولوب مطالب تصوريه دن
خارج ومنعي قابل اوله رق مطاوب تصديق اولور

واكر غرض معنای لفظي تصور اولورسه بوصورته بحث منطقي ومطلوب
تصوري اوله رق قابل منع اولمز حاصلی بواختلافك مبناسي اغراضده اختلافدر
قال رحمه الله (وايضا التعريف مطلقا اما حقيقي ان كان تعريفه لما علم وجوده
في الخارج كتعريف الانسان بواحد من الحدود والرسوم واما اسمي ان كان كاشفا
عما يفهم من الاسم من غير ان يعلم وجوده في الخارج سواء كان موجودا في نفسه
كتعريف شيء من الاعيان قبل العلم بوجوده او لم يكن موجودا فيه مع امكانه
كتعريف العنقاء او مع امتناعه كتعريف اجتماع الضدين وسائر الامور
الاعتبارية) وينه مطلقا تعريف حدود ورسومدن و حقيقي وتبهيدين مطلق
اوله رق ايكي قسمه منقسم اولوب برى حقيقي و آخري اسميدر وما سبقده اولان
حقيقي تبهيي به معادل و بوقسميده اسمي به مقابل اوله رق بشقه بشقه معنایه مجموعدر
ايمدي اكر تعريف خارجده يعنى اعيانده ولو بعد التعريف اولسون وجودي
معلوم اولان شيئي تعريف اولورسه حقيقيدر مثلا انساني حدود دن بريله يعنى
حدتام اوله رق حيوان ناطق ايله و ناقص اوله رق جسم ناطق ايله وكذلك
رسومدن بريله يعنى رسم نام اوله رق حيوان ضاحك ايله و رسم ناقص اوله رق
قدميني اوزره ماشي وعريض الاظفار و بادي البشره ومستقيم القامه
وضحك بالطبع اولمسي يله تعريف تعريفات حقيقيه اولوب مقصود خارجده

وجودي معلوم اولان حقيقت انساني خارجده موجود اولديغي حقيقتدن تصويردر

واكر تعريف خارجده وجودي معلوم اوليه رق اسمدن فهم اولنان شيدن كاشف
اولورسه تعريف اسميدر بوده كرك في نفسه موجود اولوبده وجودي معلوم
اولسون مثلا اعياندن برشيئي وجودي معلوم اولمزدن مقدم تعريف بوقيلندن
ويا خود في نفسه موجود اولوب لكن وجودي ممكن اولسون مثلا عنقاي طويل
العنق برطير اولوب هواده تعيش ايدر ديو تعريف بوقيلندن زيرا عنقا برطير
غير موجود ايسه ده وجودي امر ممكندر و يا خود في نفسه موجود اولماسيله
برابر وجودي متمنع اولسون مثلا اجتماع ضديني وسائر امور اعتباريه يي يعنى
اعتبار عقل حسيله اولان اموري تعريف بوقيلندن زيرا بوامورك خارجده
عدم وجودلر يله برابر موجود اولملي دخی متمنعدر

الحاصل تعريف اسمي ايله معرف اولان شيئي في نفسه موجود غير معلوم و يا خود
وجودي ممكن و يا متمنع اولمق اوزره معدوم اولمقدن اعم و تعريف حقيقي ايله معرف
اولان موجوداته مختصدر و بوجهته اشبو اسمي به مقابل اولان حقيقي تبهيي به
مقابل اولوب ذكرى مرور ايدن حقيقيدن اخصدر

معلوم اولسونكه موجودات ايچون حقايق و مفهومات اولديغي جهته به حسب
الحقيقة و بحسب الاسم تحديد و تعريف اولنور و اما معدومات ايچون يالكو
مفهومات اوله رق حقيقتلري اولماسيله معدومات ايچون حدود انجق بحسب الاسم
اولور حتى ديدلر كه اشيا ايچون وضع اولنوب اثناء تعليمده اشبو اشيا اوزره
برهان اتخاذ اولنان حدود انجق بحسب الاسم و وجود اشيا اشبو حدود اسمي ايله
مبرهن اوله رق ثبوتى معلوم و ثابت اولدقدن صكره حدود مذكوره بعينها بحسب
الحقيقة والذات حدود اولور و بوكلام شفادن مقولدر ايمدي بوكلامدن مستبان
اولور كه تعريف واحد ايكي شخصه و بلكه وقتينده شخص واحد قياسي بحسب
الاسم و بحسب الحقيقة حد اولور حاصلی حدك حقيقي واسمي اولمسي مخاطبك
حالنه قياس ايله اولوب عند مخاطبه وجودي ثابت اولان شيئي تعريف حد حقيقي
و وجودي ثابت اوليان شيئي تعريف حد اسمي اوله رق بوتر تعريف ايله اوشيئك
وجودي ثابت اولدقدن صكره تعريف مذكور حقيقي به منقلب اولور

قال رحمه الله (وما هيئات الاصناف اعتبارية حاصلة باعتبار العوارض المخصوصة
مع الانواع فيكون تعريف الرومي بالانسان الابيض اسميا فالنوع الحقيقي جنس
اعتباري في الماهية الاعتبارية فلا اشكال بحدودها على حدود الحدود) نوعدن كلي
انص اولان زنجي ورومي امثالك اصناف ايله معمي اولديغي ماسبقده بيان

ایدلشیدی اشو اصنافک ماهیات اعتباریه اوله رق نوع ایله برابر عوارض
مخصوصه نك اعتباری سببیه حاصلدر

و بوجه تداشی اصناف حدود و رسوم اسمیه ایله تعریف اولوب حدود و رسوم
حقیقیه ایله تعریف اولنده من مثلا رومی بی انسان ایض اولسه یله تعریف تعریف
اسمی اولور چونکه ماهیت رومینک ماهیت زنجی به مقابل اولسی بزم انسان ایله
برابر بر دفعه بیاض و دفعه اخراده سواد عارضلری اعتبار ایدرک بعده لفظ رومی بی
اولک ازاسنه و لفظ زنجی بی ثانینک ازاسنه وضع ایتمار ایله اولوب یوقسه بونلر
فی ذاتهما ماهیات متباینه دن دکلدر بلکه نوع واحد اولان انسانک تحتیه
داخلدر بوسببیه حصول ماهیتلر بزم انسانه ایض واسودک انضمامی اعتبار
ایتمکله کزک مدخلی اوله رق ماهیتلری اعتباری اولمش اولور لکن انسان ایله
فرس بونک خلافتده اولوب زیرا بونلردن برنده ماده حیوانیه صورت ناطقیه
و دیگرنده صاهایت واقعه منظمه اوله رق صورت مذکورنک انضمامی بزم
اعتبار ایدوب ایتمکله کز مساویدر و بوندن ایچون انسان و فرس اعتبار معتبردن
قطع نظرله برابر واقعه ماهیات حقیقیه موجوده دن اولدقلری تحقق ایلشدر
لکن ماهیات اصناف و سائر مصطلحات علوم و امثالی بونک خلافتده در شوقدرکه
فرق غایتله دقیق اوله رق محتاج تأملدر زیرا رومیده دخی واقعه ماده انسانیه به
ایض منضم اوله رق بزم اعتبار و عدم اعتبار مزه غیر متوقفدر

بویابده مترجم حقیر ایچون لایح خاطر اولان بودرکه ماسبقده مصنف حاشیه سنده
نطق و حس عوارض انسان و حیواندن اولدقلری جهته بونلر ایله تمثیل فصل
جائز اولوب فقط انسانده سائر حیواندن تمیز ایده جک بر جزء جوهری اولدیغی
جزم ایله برابر کنهنه عدم وقوفلرندناشی مقامنه اقرب عوارضی وضع ایدرک
بونلر ایله مبدأ نطق و حسی مراد ایدلکاری بی بیان ایتشیدی رومی ایله زنجی بیننده
ایسه بیاض ایله سواد عارضندن بشقه یکدیگرندن تمیز ایده جک بر جزء جوهری
اولدیغی بالبداهه معلوم بولندیغندن بونلری بشقه بشقه ماهیت متمیزه عدیه وجود
خارجیلری ادعایه قطعاً محل اولوب فقط شو عارض سببیه ماهیات اعتباریه دن
اولدقلری معلومدر فالحق احق ان یتبع

مصنفک حاشیه ده بیانی اوزره اکر سؤال اولنورسه که رومینک خارجده وجودی
قبل التعریف معلوم اولسه یله تعریف رومی تعریف حقیقی اولوب اسمی اولماق
لازمکلور

شویله که اکر نفس رومی معروض کلی اوله رق خارجده موجود دکلدر دینلسه
کلی طبیعینک وجودنه قائل اولیانلره کوره مسلم ایسه ده انسان دخی بلا فرق بویله در

واکر افراد رومی موجود دکلدر دینلسه ممنوع اولوب قبل التعریف وجود افراد
معلومدر بوجه تله اصناف حدود و رسوم اسمیه ایله تعریف اولوب مثلا رومی بی
انسان ایض ایله تعریف اسمیدر دیو سبقت ایدن کلام حقیقت حالک خلافتده
اوله رق تعریف انسان کی تعریف رومینک دخی حقیقی اولسی اقتضا ایلر جوابنده
دینلورکه رومی ماهیات اعتباریه دن اولسه یله لنفسه وجود خارجیه برکسینه قائل
اولوب حتی کلی طبیعینک وجودنه قائل اولنلر دخی بوقوله ذاهب اولمش برکسینه
موجود دکلدر و ماهیات حقیقیه دن اولان انسان و حیوان امثالی مقیس علیه
اوله میوب هر بر ماهیت حقیقیه خارجده وجود فردی مقتضیدر و عکسی بویله
اولوب زیرا خارجده فی الجملة یعنی نوعنک فردی اولق اوزره فردک وجودی
بوفرد اوزره صادق اولان شینک ماهیات حقیقیه دن اولسی اقتضا ایتمز ته کیم
جزئی و واحد و کثیر امثالی مفهومات افراد نوعیه خارجیه اوزره صادق ایسه لرده
ماهیات حقیقیه اولملری مقتضی دکلدر زیرا بونلرک جمله سی قطعاً امور اعتباریه در
ایمدی نوع حقیقی ماهیت اعتباریه ده جنس اعتباری اولدیغی جهته ماهیات
اصنافه جنس اعتباری اولسنه نظراً حدود تعریفات اوزره حدود اصناف ایله
اشکال ترتب ایتمز وجه اشکال حدود مذکورنک اصناف ایچون اولان حدود
و رسوم تامه ایله انتقاضیدر

شویله که اصناف ایچون اولان حدود و رسومده مأخوذ اولان جنس اولوب بلکه
مثلاً تعریف زنجیده انسان ایض کی محل جنسده مأخوذ اولان نوع حقیقیدر
بوصورتده حدود مذکور تعریفات افرادنی جامع اوله من خلاصه جواب هر نقدر
انسان ماهیات حقیقیه به نسبتله نوع حقیقی ایسه ده لکن ماهیات اعتباریه به نسبتله
جنس اعتباریدر و مفهوم واحدک اعتبارین مختلفین ایله جنس و نوع اولملقنک
جوازی بیان سابقدن معلوم اولشدر بو حالده اشکال مندفع و حاصلی حدودده
اولان جنسک حقیقی و اعتباریدن تعمیلله افراد مذکور بی جامعدر

قال رحمه الله (واعلم ان المعروف مطلقاً لا بد ان يكون معلوماً قبل التعريف بوجه ما
ولوباعم الوجوه لاستحالة التوجه نحو المجهول المطلق والتعريف يفيد علمه بوجه
آخر مطلوب) مصنفک بو کلامی بیان شرائط تعریفه مقدمه طریقه سنده شرط معرفی
بیاندر معلوم اولسونکه انواع حدوددن قنغیسه یله تعریف اولنورسه اولسون
مطلقاً معرف وجوه معرفدن بر وجهله قبل التعریف معلوم اولسی لابددر ولوکه
بومعلومیت اعم وجوه ایله اولورسه ده کافیدر زیرا اکر معرف قبل التعریف اجمالاً
معلوم اولسه ذهنک مجهول مطلق جانبده توجهی لازمکلور بویسه باطل اوله رق
قلبک مجهول مطلقه توجهی مستحیلدر زیرا طلب معناسنه توجه قلبده علم شرطدر

فقط قصد و تصور معناسنه توجه قلب بونك خلافتده اولوب اكر بونلرده دخی علم اجالی لازمكسه اشبو علم اجالی دخی قلبك توجه ایلدیکی تصور اوله رق بونك ایچونده دیگر بر علم اجالی لازمكله رك وهلم جرا تسلیل ایدر الحاصل بوجه مامعلوم اولقسزین برشیئی تصور ایتك و قلب توجه و قصد ایتك ممکن اولوب فقط طلب معناسنه توجه قلب بوجه مامعلومیه متوققدر

و تعریف معرفه مطلوب اولان وجه آخرله افاده علم ایدر بوضوحده قبل التعریف بوجه ما معرفك اشتراط معلومیتدن طولانی تحصیل حاصل لازمكسی جای توهم اوله مز شویله که بوزوم علمینك اتعادی تقدیرده اولوب بوراده اولان علمین ایسه بریسی اجال و دیگری تفصیل اوله رق متغایرین اولدقلى جهته لزوم مذکور مندفعدر

قال رحمه الله (فصل ویشترط فی الکل کونه اجلی من المعرف ومعلوم قبله اذ الکاسب علة یجب تقدمها علی المعلوم المكتسب فلا یصح التعریف بنفس الماهية المطلوبة کتعریف اللفظ باللفظ ولا بما هو اخفی منها کتعریف النار بما یشبهه النفس فی اللطافة ولا بما یساویها فی المعرفة والجهالة کتعریف الروح بما یوجب الحس والحركة) ماسبقدن تبیین ایتدیکی وجهله تعریف یا حد تام و یا ناقص اولوب اشبو اقسام اربعه بی شامل اولان مطلقا تعریف دخی یا حقیقی و یا تنبیهی اوله رق سکر قسمه منقسم اولور و بو اقسامك جمله سنی جامع اولان تعریف دخی تعریف حقیقی و اسمی به منقسم اوله رق مجموع اقسام تعریفات اون التي به بالغ اولور و هر نقدر بعض محققین تنبیهی اوزره اطلاق تعریف مجاز اوله رق حقیقت لغویه معناسنه حقیقی به مقابل قلندیغنی اختیار ایدرك اشبو تنبیهیده حدیث و رسمینك عدم جریانته قائل اولمشلر ایسه ده محققین سائر جانبدن منع ورد ایدلمشدر و منشأ اختلافه دائر اولان ایضاحات سابقه تکراردن مستغنیدر اشته بو تعریفانك جمله سنده اغلاط لفظیه و معنویه دن عاری اولمری اشتراط ایدلمشدر تا که خفا و یا خود تنفر طبع سیبیه غرض سامعك افاته سنی موجب اوله

ایمدی هر بر تعریفك صحتی ایچون بحسب المعنی ایکی شرط اولوب شرط اول تعریفك معرفدن اجلی و اظهر اولسیدر زیرا تعریفدن غرض معرفی ایضاح اولوب البته موضوعك او ضحیتی لابددر و جلادن مراد نفس مفهوم و دلالتده جلا اولوب لکن لفظی و تنبیهیده یا لکن دلالتده و حقیقی و اسمیه مفهوم ایله دلالتدن هر ایکسینده در و شرط ثانی قبل المعرف تعریفك معلوم اولسیدر زیرا تعریف معرفي کاسب اولوب کاسب ایسه علت اوله رق علتك معلول مکاسب اوزره تقدیمی و اجیدر

ایمدی صحت تعریفده اشبو شرطینی اعتبار دناشی نفس ماهیت مطلوبه ایله تعریف

تعریف صحیح اولمز مثلا لفظی لفظ ایله تعریف ایدرك اللفظ مایلفظ به الانسان دینك غیر صحیحدر و ماهیت مطلوبه مشعور بهادن اخفی اولان برشی ایله تعریف ایتك دخی صحیح اوله مز مثلا ناری لطفافنده نفسه شبیه اولان شیدر دیو تعریف ایتك بو قبیلندر زیرا نفس امر محسوس اولدیغنی جهته بونی معرفت محسوس اولان نارك ماهیت مطلوبه سنی معرفندن اصعبدر و كذلك معرفت وجهالتده معرفه مساواتی اولان شی ایله تعریف صحیح اواز و بو مساوات جلا و خفاده معرفك ماهیت مشعور بهاسنه مساوی اولقدن عبارتدر مثلا روحی حس و حرکتی موجب اولان شیدر دیو تعریف ایتك غیر صحیحدر زیرا تعریف ایله تصویری مطلوب اولان شی بدنده موجب حیات اولان روح اولسیله بونك حس و حرکتی موجب برامر اولسیله تصویری مطلوب بی مفید اولمز چونکه روحك موجب حیات اولدیغنی معلومی اولان کسینده نك موجب حس و حرکت اولدیغنی دخی معلومی اوله رق عکسی دخی بویله در بو جهته تعریف معرفه جلا و خفاده مساوی اوله رق بر فائده حاصل اواز

قال رحمه الله (ولا بما لا یعلم قبلها سواء علم معها كما فی التعریف بما یدور علیها دور امعیا کتعریف الاب بما یشتمل علی الابن او بالعکس او بعدها کتعریف العلم بعدم الجهل ولا یعلم اصلا كما فی التعریفات التي تدور علیها دورا تقدیمیا فی نفس الامر) و كذلك ماهیت مطلوبه دن مقدم معلوم اولمیان شی ایله تعریف صحیح اولمز و بو وجهله تعریفك ماهیتدن مقدم معلوم اولماسی یا ماهیتله برابر و یا خود ماهیته علمدنصکره معلوم اولسی و یا خود اصلا معلوم اولماسی صور ثلثه سنده تحقق ایدرك ایمدی استر فی نفسه تصور اولنه میه رق ماهیت مطلوبه ایله برابر معلوم اولسون تنه کیم دور معی ایله ماهیت مطلوبه اوزره دور ایدن شی ایله تعریف بو قبیلندر مثلا ابن اوزره مشتمل اولان مفهوم ایله تعریف اب و یا خود اب اوزره مشتمل اولان شی ایله تعریف ابن بو وجهله اوله رق غیر صحیحدر

بو مقامك وجه لایقی اوزره کاسب وضوح ایتسی برنبذه دوردن بحثه توقف ایدر شویله که دور ایکی قسم اولوب اول دور تقدیمی و ثانی دور معیدر ایمدی دور تقدیمی توقف الشیء علی ما یتوقف علیه ایله تعریف ایدلمشدر که مفادی برشیئك کندی اوزره توقف ایدن شیئه توقفندن عبارتدر و برشیئك موقوف علیهی اولدیغنی شیء اوزره توقفنه اسقاط واسطه ایله کندی نفسی اوزره توقفی لازمکور بوده یار مرتبه ایله اولوب دور مصرح تسمیه اولنور مثلا شمسی کوکب نهاری اولسیله تعریفنصکره نهاری شمك طالع اولسیله تعریف ایتك دور مصرحدر و یا خود بر قاج مرتبه ایله اولوب دور مضمهر اطلاق اولنور مثلا اثنبی زوج اول اولسیله تعریفنصکره زوج متساویینه منقسم اولاندرو متساویان یکدیگری اوزره فاضل و زائد اولمیان شیئیندر و شیئین اثنبیندر

دینلسه دور مضمر او اور (۱) و دور تقدیمینک جهت توقفیری متحد اولور سه ایکی قسمیده مطلقا باطلدر و قسم ثانی اولان دور معی کون الشیء مع الآخر ایله تعریف ایدلشدیر که بر شینک شیء آخر ایله بر لکده اولمی یعنی بدون شیء آخر متعقل اوله مامسیدر شوبله که احدهما نیک مفکرده ده حصولی آخرک دخی مفکرده ده معا حصولی مستلزم اولمیدر بوده اب و ابن امثالی متضایفین کیدر (۲) و بودور محال اولمیوب بلکه جائز و واقع اولدیغی اختیار ایدلش ایسه ده سعد الدین تفتازانی معرف ایله اجزاء تعریفدن بری بیننده اولور سه بطلانیه قائل اوله رقی شرح شمسیده ده دیشدر که احد متضایفینک تعریف آخرده اخذی جائز اوله مر زیرا حدک قبل الحدود تعقلی واجب اولوب متضایفین ایسه معنای متعقلدر و اکثر محققین دخی بونی اختیار ایتلدر

ایمدی دور معی ایله ماهیت اوزره دائر اولان شیء ایله تعریف ابی ابن اوزره و یا خود بالعکس ابی اب اوزره مشتمل اولان شیء ایله تعریف ایتل کیدر مثلا تعریف ابده ماله الابن و تعریف ابنده ماله الاب دینلسه احدهما بدون الآخر تعقل اولنه میوب معا تعقل اولنه جغی جهته اشبو تعریفین صحیح اوله مر مصنف حاشیه ده ایضاح تمثیلده دیشدر که اب ایله ابندن احدهما نیک بدون الآخر تعقل اولنه مامسی زیرا اب من له الابوة و ابن من له البنوة یعنی ماهیت لرنده ابوت و بنوت عارضی معتبره اولوب بونلر ایسه متضایفان اوله رقی بوسیلله احدهما بدون الآخر تعقل اولنه مر و بونلرک متضایفان اولمیری چونکه ابوت کون الحیوان بحیث خلق من مائه حیوان آخر مفهومنده در که حیوانک ماء نطفه سندن حیوان آخر خلق اولنمی حیثیتنده اولمقلغندن عبارتدر و بنوت کون الحیوان الآخر بحیث خلق من ماء الحیوان الاول مفهومنده اولوب مفادی حیوان آخرک حیوان اولک نطفه سندن مخلوق اولمق حیثیتنده اولمسندن عبارتدر و اشبو کونیندن هر بریسی نسبت مکرره یعنی نسبت اخرایه قیاس ایله معقوله و اقتضای تولد جهته ایله اولی اوله و ثانیه ثانیه عارضه اوله رقی احد کونینک بدون الآخر تعقلی ممکن اوله مر زیرا هر برینک مفهومی مفهوم آخری متضمندر و بونلردن احدهما نیک تعقلی تعقل آخره متوقف اولمیوب بلکه معا متعقلدر

امرینک متضایفین اولمی دخی بوندن عبارتدر

(۱) دور تقدیمی مطلقا ذاتنده باطل اولغله دور تقدیمی مستلزم اولان تعریف مطلقا یعنی کرک استلزامی تعریفک اجزاسندن بر شینک معرف اوزره توقفی طریقله اولسون و کرک بر شینک کدوسنه متوقف اولان برشی آخر اوزره توقفی اشعار طریق اوزره اولسون باطلدر (عبد الحمید)

(۲) و اشبو دور معی بر شینک نفسی اوزره تقدیمی موجب اولمیوب بلکه بر شینک نفسیه برابر اولمی موجب اولدیغی جهته ذاتنده باطل دکلدر پس تعریف بودوری مطلقا مستلزم اولغله باطل اولمیوب الحق اجزاء تعریفدن بر شینک معرفک بیننده بونلور ایسه باطل اولور ته کیم سعد الدین تفتازانی شرح شمسیده ده دیشدر که احد متضایفینک آخرک تعریفده اخذی جائز اولر زیرا حدک قبل الحدود تعقلی واجب اولوب متضایفین ایسه معا متعقلدر (عبد الحمید)

و یا خود تعریفک ماهیت معرفدن مقدم معلوم اولمامسی ماهیت مذکوره دن مؤخر معلوم اولمسيله اولور مثلا علمی عدم جهل ایله تعریف اشبو قسم ثانیندن زیر جهل عالم اولمق شانندن اولان شیدن عدم علم اولوب و اعدام مضایفه بی معرفت انجق ملکاتیه اوله جغندن عدم جهل تعریفنی تعقل تعقل علمه متوقف و تعقل علمدن متأخر اولمش اولور و بو وجهله اشبو تعریفده توقف وجود اولمسيله توقفدن ماری اولان تعریف اب و ابنه مخالفدر و تعقل علم تعقل جهله متوقف اولمدیغی جهته توقف یالکز بر جهندن اوله رقی دوردن دخی عاریدر حاصلی بو تعریفده اولان فساد علم بالتعریف معرفه علمدن متأخر اولمسندن ناشیدر

و یا خود تعریفک معرفدن مقدم معلوم اولمامسی تعریفک نه تصور ماهیتدن مقدم ونه معاونده بعده اصلا متصور و معلوم اولمامسيله اولور ته کیم ماهیات اوزره فی نفس الامر دور تقدیمی ایله دور ایدن تعریفات اشبو قسم ثالثندن مثلا خبری صدق و کذب محتمل اولان کلامدر دیو تعریف ایدوب بعده صدق تعریفده بر شیدن علی ماهو به خبردر دینلیدیکی صورتده تعریفین باطل اولور زیرا تعریف خبره نظر تصور صدق تقدیمی و تعریف صدقه نظر تصور صدق تصور خبردن تأخری لازمکلوب بو حالده من جهة التصور تعریف ایله معرفک تقدم و تأخر لرینی موجب اوله جغی صورتده احدهما آخر اوزره توقف ایدرک بونلردن هیچ برینک تعقل اولنه مامسی مؤدی اولور تعقل تعریف ایسه و اجبدر و بو وجهله احدهما نیک آخر اوزره توقفی دور تقدیمی اوله رقی ذکر مروری تیدیکی اوزره باطلدر لکن دور معنی بونک خلافتده اولوب دور معینک استلزام ایدیدیکی شینک غایتی بر شینک مع نفسه اولمقلغندن عبارت اوله رقی بوايه فی نفسه باطل دکلدر و دور معینک تعریفده موجب بطلان اولمی تصور تعریفک وجوب تقدمندن نشئت ایدیدیکی بیان سابقدن معلوم اولمشدرو مصنفک تفسیردی و جهله تعریفک ماهیت اوزره دوری نفس الامرده اولمسيله مراد زعمده اولمامسیدر زیرا مجرد توهم دور ایله تعریف باطل اولمز زیرا توهم دور واقعده تعریف ایله معرفک معلوم اولمامسی مقتضی اولمیوب بلکه زعمده عدم علمی مقتضیدر مقصود ایسه نفس الامرده عدم علمدر

قال رحمه الله (و شرط التأخرون في الكل مساواته للعرف صدقا فلا يصح بالمباين ولا بالاعم والاخص والحق جواز الاعم في الحد الناقص والاعم والاخص في الرسم الناقص فيما يحصل به الغرض من التعريف وان الحد التام مشروط بالمساواة صدقا ومفهوما حتى يبطل بمجرد الاحتمال العقلي بخلاف ما عداه) متأخرون اهل فن تعریفاتک جمله سی ایچون بر شرط ثالث التزام ایتلدر در که بوده تعریفک معرفه من جهة الصدق مساواتدر و بو وجهله صدق و حل جهندن اشراط مساواته هر بر تعریفک مانع

و جامع و بعبارة اخرى مطرد و منعكس اولسى لازمك اور شويكه اشبو اشتراف مساواتك ايجابى اوزره جانب تعريفدن مثلا كل لفظ موضوع لمفرد فهو كلمة يعنى معنای مفردة موضوع اولان هر بر لفظ كلمه در دينك صورتيله حكم كلى صادق اولديغى حينده تعريف مطرد اوله رق اندن حكم تخلف ايتزو اغياردن مانع اوله رق محدوددن خارج برشى تعريفده داخل اولمز و جانب معرفدن مثلا كل كلمة لفظ موضوع لمفرد يعنى هر بر كلمه معنای مفردة موضوع اولان لفظدر دينك طريقيله حكم كلى صادق حينده اشبو عكس كلى ايله تعريف منعكس اوله رق جميع افراد محدودى جامع اولور

ايمدى بوجهله كرك حدين و كرك رسمينده عند المتأخرين صدقده اشتراف مساواتدناشنى معرفه مبين و معرفدن اعم و يا اخص اولان شى ايله تعريف صحيح اولمز و متأخرينى بوشرطى التزامه مجبور ايدن شوسيدركه تعريفدن مقصود يا حقيقت معرفك تصويرى و يا خود جميع ماعداسندن امتيازى اولوب بونلرى افاده ايده جاك شى ايسه انجق معرفه مساوى اولان تعريفدر بناء عليه معرفه مبين اولان شينك اصلا تعريفده صلاحيتى اوليوب اعم دخى اغياردن موجب تمميز اولديغى و اخص دخى جميع افراد معرفك تمميزندن قاصر اولديغى جهتهله بونلر ايله دخى تعريف صحيح اوله من

لكن حق اولان تعريفدن غرض و مقصود اوله جق شينك حاصل اوله جنى موضوعلمر ده حد ناقصده اعم و رسم ناقصده اعم و اخصك جوازيدر زير تعريفدن غرض متأخرينك ذكر ايلدكلى كى يالكز معرفك حقيقتنى تصور و يا خود جميع ماعداسندن تمميزه منحصر اوليوب بلكه بعضا واقع اولور كه تعريفدن غرض افراد مجبوت عنها سنى بيان و يا خود عند مخاطب مشتبّه اولديغى شيدن تمميز اولور كورلمز ميكه مثلا شكل مثلث عند مخاطب دائره مشتبّه اوله رق دائره دن تمميزى مراد اولديغى حينده انه شكل مضلع يعنى مثلث ضلعى اولان شكلدر دينلسه هر نقدر سائر ذى ضلع اولان اشكالدن اعم اولسه ده بوجهله دائره دن امتيازنى موجب اوله جق وجه مائيله تصورنى افاده ايلر ۲

وينه حق اولان يالكز حد تامك كرك صدق و جل و كرك مفهوم جهتلرندن معرفه مساوى اولسييله مشروطيتيدر زير احداثام معرفك كنهته موصل اولسييله بحسب المفهوم محدودده مساوى اولوب و جميع اغياردن مميز اولديغى جهتهله بحسب الصدق دخى محدودده مساويدر ايمدى حد ايله محدوددينده بحسب الصدق اصلا فرق اوليوب مصداقلىر بيشنده دخى فرق يوقدر چونكه حدك

۲ بومقامده بعض مدققين بيور مشر دركه كتب قومدن مفهوم اولان بر شينك بياندن غرض بعض ماعدادن تمميز اولديغى صورتده اعم مطلق ايله بيان ايتك و غرض بعض افرادنى تمميز اولديغى صورتده اخص مطلق ايله بيان ايتكده اصلا نزاع اولديغى بعض افاضل تصریح ايلمشدر پس فريقين بيشنده اولان نزاع مجرد تسميه ده اولديغى درجه يقينه رسیده اولمشدر شويكه محققين متقدمين بيانات مذكوره تعريف تسميه ايده گلوب متأخرون و بعض متقدمين ايسه على وجه الحقيقه تعريف تسميه ايتيدرك او احق تعريف تسميه ايتيلرد و بونلره تعريف اطلاقى اعجازه حل ايلمشدر (عبدالجيد)

مصادق مفهوم تفصيلينك و محدودك مصداق مفهوم اجمالينك صادق اولدقلىر شيدر حاصلى مفهومين و مصداقين بيشنده اعتبار تساوى پرى اجمال و ديكرى تفصيل اولق جهتهله اولوب و اكر اجمال و تفصيله اعتبار ايدلسه بيشنده اتحاد تحقيق ايدر بوضورتده تعريف ايله معرف بيشنده اجمال و تفصيلى اعتبار حسبيله تساوى و عدم اعتبار ايله اتحاد تحقيق ايتك اوزره اجزای حدتام كنه ايله تصور اولقنى اقتضاليدر و اما حدتامك غيريسى معرفك كنه و حقيقتنه موصل اولدقلىر جهتهله بحسب المفهوم معرفه مساوى اوليوب فقط جميع اغياردن مميز اوللر بى التزام ايتك جهتلندن عند المتأخرين بحسب الصدق مساواتلى اعتبار ايدلشدر

و حدتام بوجهله صدقا و مفهوما مساوات ايله مشروط اولمشندن طولابى مساواتى نقص ايده جك بر شينك خارجده واقع و متحقق اوليه رق مجرد احتمال عقلى ايله وجودى حدتامى ابطال ايدر چونكه مفهومده مساوات عقلا مجرد مفهومه نظرا تجويزنه مبتنى اولديغى بيان سابقدن معلومدر و بوجهله حدتامك مجرد احتمال عقلى ايله بطلاننى ايضاحده مصنف حاشيه سنده ديمشدر كه مثلا انسانى حدتام ايله تحديد ايتك مراد ايليو بده انه الجسم الناطق ديمش و بونلر بى حدتام عدايلمش اولسق بونلر تعريف باطلدر زير اجسم ناطق غير نامى و يا غير حساس اوزره صادق اولوب بوايسه انسان دكلدر زير مفهوم انسانده جسم و ناطق ايله برابر نامى و حساس دخى معتبردر ايله اولنجه هر بر انسان جسم ناطق اولوب هر بر جسم ناطق انسان دكلدر بوضورتده حدمذكور محدوددن اعم اولوب تحديد بالاغم ايسه باطلدر ديواراد اولنور معانه ناطق غير نامى و يا غير حساس اوله رق بر جسمك خارجده وجودى غير واقع اولوب مجرد احتمال عقلايدر و بوسؤالدن صدد جوابده بويله بر جسمك وجودى مجرد احتمال عقلى و بلكه محال اولوب تعريف ايسه انجق امر محقق ايله مختل اولور دينلمك مفهومده اشتراف مساواتدناشنى مدار اندفاع اوله ميوب بلكه بوجواب ايله سؤال مذكور حدتامك غير يسندن منافع اولور زير احداثامك ماعداسى حدتامك خلافتده اوله رق بونلرده مفهومده مساوات غير معتبردر ۳

قال رحمه الله (و شرط و افقيه ايضا تقديم الجنس على الفصل لكنه عند البعض شرط الاولوية لا الصفة) و بيه حدتامده اجزاسندن جنس قريك فصل قريب اوزره تقديمى شرط ايلديلر بوضورتده حدانسانده الحيوان الناطق دينلوب الناطق الحيوان دينلمز

۳ بعد ذالحقيق مذكوره مصنف حاشيه شرح جلالده تعريف ايده رك بيور مشر دركه بومقامدن مصحح اولديكه تعريف ماهيت مطلقه ايجون اولق انجق حدتامده واجب اولوب غير يده واجب دكلدر بوجهله قوى كوررستكه بعض محله بونلر افراد محقه ايجوندر و بعض محله بونلر افراد مشهوره ايجوندر درلر حاله كه تعريف ماهيت مطلقه ايجون اولق ايله افراد ايجون اولق بيشنده تنافى بيه بدر فاحفظ هذا (عبدالجيد)

لكن بوجبه تقديم جنسك اشتراطى عند البعض شرط او اويت اولوب شرط حتى
دكلدر شويله كه تعقل ناطق تعقل حيوانه متوقف اولمسيه برشيئي من جهة التعقل
موقوف عليه اوزره تقديم ايله موقوف عليه تأخير ايتك نقيصة تعريفى موجب
اوله جعنه اشتراط تقديم بنايدنلر بونى حدك شرط حتى عدايلمشر درو عند العقل اعم
اظهر اولمسيه تقديم اعم اولى واخص اعمى مخصوص اوله رقى قيد اعم اولديغى جهتله تأخير
اخص انساب واحرا اولمسنه نظر ايدنلر تقديمك شرط اولويت اولمسنى اختيار
ايتمشر درو بواشتراط دنشاشى انسان ايچون الناطق الحيوان تعريفى حدنا قص عد
واعتبار ايداشدر انجق تحقيق محققين اوزره هرايكي صورت حدنا مدرز يراحدتام
موصلى كنه اولمقدن عبارت اولوب وجنس ايله فصل هر نه صورته ملتم اولورلر ايسه
اولسونلر ذات ايچون بونلر كغيرى جز اولديغى جهتله كنه ذاتى افاده ايدنلر شيخدن منقول
اولانده بودر قال رحمه الله (ويجب فى الكل الاحتراز عن استعمال المجاز او المشترك من غير
قرينة ظاهرة وعن الاكتفاء بالدلالة الالتزامية على ما يجب اخذه فى الحدود) واقسام
تعريفاتك جمله سنده قرينة ظاهرة اولمقسرين مجاز وياخود مشترك اولان الفاظى
استعمالدن احتراز ايدلمسى استحسانا واجبدر بوضوح تعريف انسانده اسد ناطق
وياخود عين ناطق دينك استحسانا جائز اوله من قرينة ظاهرة دن مراد معنای
مرادى تعيين ايدنه جك قرينه در شوقدر كه اكر لفظ مشتركه معانى محتمله سنك
جمله سنى اراده ايتك جائز او اورسه من غير قرينة استعمالى تحت مساغده اولوب
تكلم تعريفات فنونده اخذ علم و تعريف قضيه ده معقول وملفوظ بيننده مشترك
اولان قولى استعمال بو قبيلدنلر شويله كه قول ايستر معقول وايستر ملفوظ معناسنه
حل اولسون تعريفه قطعا مورث خلل اوليوب جمله سنى اراده ايتك صحيحدر
زيرا قضيه لفظه ومعناده معتبردر

وكذلك حدوده اخذ وايرادى واجب اولان قيوددن دلالت التزاميه ايله
اكتفادن دخی احتراز ايتك واجبدر مثلا تعريف كلمه ده لفظ موضوع دينلوب
موضوعدن معنایه دلالت مراد اوله رقى اشبو دلالت التزاميه ايله اکتفادن
ايچون لمعنى قیدی ترك اولمسه استحسانا غير جائزدر مصنفك بوشروطى حدوده
تخصيص المسمى رسومده دلالت التزاميه ايله اکتفالا باس اولديغنه اشارتدر (۱)
وبوندن وجوب احتراز شو جهتدنلر كه حدوده اخذ وايرادى واجب اولان
شير واجب الالتفات اولوب مداول التزامى ايسه بعضا ملتمت اليه اواز ومشهور
اولديغى اوزره حدودده مأخوذه اولان هر برقيده مختزه اولمسنى اشتراط ايله

(۱) پس بمقامده مقرر اولان مذاهب اربعه دن مختار مصنف مذهب ثانی اولديغى دركاردر كه مذهب اول
دلالت التزاميه مطلق تعريفاتده مشهور اولميدر مذهب ثانی بطلقا حدوده مذهب ثالث مطلقا نامده مذهب
رابع حدتامده مشهوره اولميدر

بوشروط اتخاذ ايدلمسه قيد مأخوذك مستدرک اولمسنى موجب اوله جعنى ادما
ايتك قطعيا باطل اوله رقى ائمه نك تعريفاتده فصول وخواص متساويه بى اراد
ايدلكرى معلومدر شوقدر كه قيد مذکورده فائده بولمزه مستدرک اوله جعنى
بى اشتباهدر

قال رحمه الله (ولا يمكن تعريف البسائط الا برسوم ناقصة ولا تعدد الحد انما لشيء واحد)
وجوهر كى بسائطى تعريف انجق رسوم ناقصه ايله ممكن اوله بيلوب
حدین ورسم تام ايله تعريف اولنه مزيرا بونلر ايله ماهيات بسيطه نك امكان تعريفى
بسائطك تركينه متوقف اولوب بوايسه خلفدر حاصلى مقولات عشره دن جوهر
وكيف وكم وامثالى اجناس عاليه نك اجناس وفصولدن تركيبى جائز اوليوب
والاجناس عاليه اولمامسى لازمكور خفى اولسونكه بر ماهيت ايچون حيوان
ناطق كى جز اولورسه مركب والابسيطدر واشبو ماهيت مركبه وبسيطه دن
بعضيسى ماهيت اخري ايچون جز اولوب بعضيسى اولز مثلا حيوان انسان ايچون
جز اولوب انسان آخر بر ماهيت ايچون جز دكلدر كذلك بسيطدن جوهر جسم
ايچون جز اولوب واجب هيج بر ماهيت ايچون جز دكلدر ايمدى ماهيت
مركبه دن آخر ايچون جز اولنلر غير بسى حدین ايله تعريف ايدرك كنديلريده
حدتام وناقص ايله محدود اولورلر وبو قسم مركب حيوان كى نوع متوسط
امثالى اوله رقى تركبندن شاشى قابل تحديد اولديغى كى ماهيت اخري دخی كنديله
مركب اولمسيه اخري دخی تحديده صالحدر و آخر ايچون جز اولميا نلر غير بسى
تحديد ايدنه ميوب فقط هرايكي حد ايله محدود اولورلر وغير بسى تركيبه صالح
اوليان ماهيت مركبه انسان كى نوع سافل امثالى اولوب تركبندن شاشى تحديدى
قابل وغير بسى تركيب ايدنه مامسيه ديكرينى تحديده غير صالحدر و ماهيات بسيطه قطعا
تحديد اولنه مزيرا بر ماهيتك تحديدى او ماهيت ايچون فصل موجود اولمسنه متوقف
اولوب فصلى اولان ماهيت ايسه بسيطه اوله مزو بسيطدن آخر ايچون جز اولنلر غير بسى
تحديده صالح اولور و كندوسندن ماهيت اخري مركب اولان بسيطدن مراد عند التحليل
مركبك كندى به منتهى اولديغى بسيطدر كه جوهر كى جنس بوقبيلدنلر مثلا جوهر جزء
جسم اوله رقى جسم جوهر ايله تحديد اولنور و آخر ايچون جز اولميا نلر اخري دخی
تحديد ايدنه مزير مثلا واجب هيج برشيئك جزئى اوليوب برشيئى تحديد ايتم حاصلى ماهيات
مركبه حدین ايله تعريف اولنوب ماهيات بسيطه بساطتى سبيله حدین ايله تعريف اولنه مز
ومركب وبسيطدن هرايكيسى آخر ايچون جز او اورسه غير بسى تحديده صالح اولوب
والاهيج برشيئى تحديده صالح اولز رسم تام دخی جنس قريب ايله خاصه دن
مركب اولمسيه انجق ماهيت مركبه بى تعريف ايدنه بيلوب بسيطى بونكه

تعریف ممکن اوله مز و امارسم ناقص بسیط و مرکبی تعریفه صالحدر زیرارسم
ناقص جمله سی حقیقت واحده به مختصه اولان عرضیاتدن مرکب اولسیله مرکباته
مختص دکلد

و شیء واحد ایچون تعدد حد تام جائز اولیوب بر ماهیتک انجق بر حد تامی اولور
والاحدیندن هیچ بریسی و یا خود بریسی جمیع ذاتیات اولماق لازمکدر حالبوکه
حد تام جمیع ذاتیات ایله اولماق لازمکله چکی بیان سابقدن معلوم اولشددر الحاصل
بر ماهیتی ایکی حد تام ایله تعریف ایتک مراد اولنسه حد ثانیته ترکیبی حد
اولدن خارج بولنان ذاتینک وجودنه محتاج اولسیله بو صورتده احد حدینک
جزئی اولماق لازمکلان ذاتی حد آخردن خارج اوله رقی ایکسیده ماهیتک جمیع
اجزاسنی جامع اوله میوب حد تام اوله مز لر و اگر احد حدین جمیع ذاتیاتی جامع
و آخری غیر جامع اولورسه یالکز جامع ذاتیات اولان حد تام اولمش اولور

قالرحه الله (ولا تعریف الجزئی علی وجه جزئی ولوبقیود کثیره لان انضمام
الکلی الی الکلی لا یفید الجزیة وان امکن تعریفه علی وجه کلی ینحصر فیه بحسب
الخارج کتعریف الله تعالی بواجب الوجود) و جزئینک ولو که قیود کثیره انضمامیله
اولورسده وجه جزئی اوزره تعریفی ممکن اولمز حاصلی بزم ایچون ادراکات
جزئیته ده احساسدن بشقه طریق بولنمز زیرا هر بر جزئی آخرینه مباین اولسیله
بر جزئی جزئی آخری تعریف ایده میوب بو حالده کلی ایله تعریف ایدلمسی اقتضا
ایدر کلی ایسه ولو قیود کثیره ایله اولسده جزئی ایچون صورت جزئیته بی مفید
اوله مز چونکه کلینک کلی به انضمامی جزئیته مفید دکلد

مصنف حاشیه سنده دیمشدر که اهل فنک تعریف انجق ماهیت ایچون اولوب بناء
علیه لام جنس ایله محلی اولور و تعریف افراد ایچون اولیوب بو سببدن ناشی
کلیت و جزئیتله مسور اولمز دیدکاری کلام بو مقامدن کسب اتضاح ایلر شو جهته که
کلینک کلی به انضمامی فرد ایچون جزئیته مفید اولدیغنی تقدیرده مفهوم تعریف
فرد معرفه مساوی اولیوب تعریف صحیح ایسه عند المتأخرین معرفه مساوی
اولندر بو جهته عند المتأخرین فردی تعریف صحیح اولمز اشته بو بیان ایله تعریفی
ماهیه حصر ایله فرد ایچون دکلد دیو قوللری متضخ اولور لیکن بر سوال
وارد اولور که عند المتأخرین مدار تعریف صحیح صدقه مساوات اوزرینه اولوب
مفهوما مساوات معتبر اولدیغنی جهته خارجه فردنه منحصر اولان کلینک او
فرد ایچون تعریف اولسی نیچون جائز اوله مز ایدمی حق اولان حد تامده مفهوم
وجوب مساواتد ناشی جزئی حقیقتیک حد تام ایله تعریفی قابل اوله میوب
حد تامک غیر سیله جواز تعریفدر خصوصیه تعریف بالاعنه قائل اولان متقدمین

مذهبی اوزره جوازی غیر خفیدر و بو سببدن ایچون جزئینک بحسب الخارج
یعنی فی نفس الامر کنیده منحصر اولان وجه کلی اوزره تعریفی ممکن اولدیغنی
اینان ایله جناب باری تقدس ذاته نک واجب الوجود مفهومیه تعریفی معرض
تمثیلده ایراد ایشلددر زیرا بو مفهوم شریف ذهنده افراد کثیره اوزره صادق
اوله بیلان کلی اولوب لیکن بحسب الخارج و فی نفس الامر جناب باری تعالی به
منحصردر حاصلی مصنف بو کلامیله جزئینک تعریف بالاعنی تجویز ایدن
متقدمین مذهبی اوزره حد تامک غیری تعریفات ایله وجه کلی اوزره جواز
تعریفندن فضله تعریف بالاعنی مجیز اولیان متأخرین مذهبی اوزره دخی وجه کلی
منحصر اوزره تعریفنک عدم امتناعنه اشارت ایشلددر

هذا آخر حدود الکلمات الزامات بعونه وتوفيقه تعالی فی قسم التصورات

نسئله تیسر شرح المبادئ والمقاصد مع اللطائف الغزيرة والقوائد

الکثیره فی قسیمه التصدیقات نحمد علی توفیق اتمامه قولا

شارحا وحسن انتظامه سهلا واضحا والصلوة علی نبیه

البالغ غایة المنطق الفصیح و علی آله واصحابه

الواصلین فی کشف سرائر العلوم

اقصى مفاوز التلویح

و التوضیح

تم الجلد الاول و بلیه الثاني

- ۲ باب ثالث قضیه در ایله احکامنده در
- ۳ فصل اول قضیه نك ملفوظه و معقوله به انقسامنده در
- ۴ قضیه نك تعریفی
- ۵ قضیه نك حلیه و شرطیه به تسمیه و حلیه نك ضمن تسمیه تعریفیه حلیه ده محکوم علیه موضوع و محکوم به محمول تسمیه قلندیغ نك بیانی
- ۷ قضیه شرطیه ده محکوم علیه مقدم و محکوم به تالی دیندیگی
- ۷ قضیه شرطیه نك متصله و منفصله به تسمیه ضمن تسمیه تعریف و امثالاری
- ۸ مقدم ایله تالینک بر بردن صورت تمیزی
- ۸ قضیه نك حلیه و شرطیه به و شرطیه نك متصله و منفصله به کیفیت انحصار لاری
- ۹ حلیه و متصله و منفصله نك موجب و سالبه به انقسامی
- ۹ هر بر قضیه محکوم علیه و به و نسبت تامه خبریه اجزاء ثلثه سندن مرکب اولوب و نسبت بین بین دینلان نفس ثبوت و اتصال و انفصال قول معتبر ده اجزاء قضیه دن خارج ایدوکی
- ۹ اشبو اجزاء قضیه ده متقدمین و متأخرین بیننده اختلاف تفصیلی
- ۱۱ از عقاید قضیه اجزاء مذکوریه ادراکات اربعه نك تعلقیه متوقف اولوب بونلردن نسبته تعلقی ایدن ادراک اذعان ایدوکی
- ۱۳ اشبو اذعان نسبت مطلق اعتبار اولنورسه تصدیق و حکم و وقوعه تعلقی شرطیه ایجاب و ایقاع و لا وقوعه تعلقی شرطیه سلب و انتزاع تسمیه قلندیغی
- ۱۳ بعضا اصطلاح قومده ایجاب و ایقاع وقوع و سلب و انتزاع لا وقوعه اوزره ده اطلاق اولندقلری نه کیم بونلره حکم دخی اطلاق ایدلدیگی
- ۱۴ وقوع و لا وقوعه دلالت ایدن الفاظه رابطه تسمیه اولندیغی
- ۱۷ رابطه خارجی بی مشتمل اولان قضیه لر ثلاثیه و الاثنائیه ایله مسمی ایدوکی
- ۱۷ قضایاده اولان موضوع لر ذکر و حقیقی به منقسم اولوب و موضوع ذکر کلی اولورسه عنوان موضوع و وصف موضوع و تحتنده اولان افراد ذات موضوع ایله تسمیه قلندیغی
- ۱۸ موضوع ذکر ایله حقیقی بعضا مختلف و بعضا متحد اولدقلری
- ۱۹ ذات موضوع عنوانک عند الشیخ بالفعل و عند الفسارابی بالامکان الذاتی ماصدق علیه اولدیغی
- ۲۱ عنوان موضوعک ذات موضوع اوزره صدق عقد وضع و محمولک صدق عقد حل تسمیه اولندیغی

- ۲۱ محمول ایله قضایای متعارفه ده افراد مراد اولمیب و مخر فائده مراد اولندیغی
- ۲۲ جلیه نك قضایای شخصییه و مخصوصه ایله طبیعیه و مهمله و محصوره و مسوره یه تقسیمی و محصورانده کیتیه دلالت ایدن شیئه سور تسمیه قلندیغی
- ۲۵ محصورانك کلیه و جزئییه یه تقسیمی
- ۲۵ اشرف محصورات اربعه موجبیه کلیه و بعده سالبیه کلیه و بعده موجبیه جزئییه و بعده سالبیه جزئییه اولدیغی و بونلرک سورلری
- ۲۹ محصورانك اقسام اربعه سی ییننده اولان نسبك بیانی
- ۳۱ قضیه مهمله نك قضیه جزئییه قوه سنده اولدیغی
- ۳۱ قضیه شخصییه نك کلیه حکمنده اولدیغی
- ۳۲ طبیعیات علوم حکمییه ده غیر مستعمل ایدوکی
- ۳۲ لام عهد خارجینك مدخولی اولان قضیه شخصییه و مدخول لام جنس من حیث هو طبیعیه و ضمن افرادده تحقیقی حیثیتدن مهمله و مدخول لام استغراق کلیه و مدخول عهد ذهنی جزئییه اولوب اشبو لام استغراق ایله لام عهد ذهنی سور ایدوکی
- ۳۵ کل کله سی بعضا افرادی و بعضا مجموعی اولدیغی
- ۳۷ قضایای جلیه نك خارجیه و حقیقیه و ذهنیه یه تقسیمی
- ۴۶ قضایای جلیه نك اقسام ثلاثه سیله بونلرک نقیضلری ییننده اولان نسبتلر
- ۵۰ قضیه جلیه نك معدوله و محصله یه تقسیمی
- ۵۱ بعضا محصله موجبیه تخصیص اولنهرق سالبه لره سالبیه بسیطه دینلیدیکی و بونلرک ییننده اولان فرق لفظی و معنوی
- ۶۱ ایجاب معدول ایله سلب محصل ییننده شرح مطالعدن مترجم تحقیقات نفیسه
- ۶۶ فصل خامس موجهاتده درکه مطلقا جلیه ده نسبت ایجابیه و یاسالبیه ایچون ضرورت و یاخود لا ضرورت و دوام و یاخود لا دوام و فعل و امکاندن نفس الامرده بر کیفیت اولسی لایه اوله رق بو کیفیتده ماده قضیه دینلیدیکی
- ۶۷ جلیه ده ذکر اولنان کیفیت بیان اولنرسه قضیه مطلقه و الاموجه اولوب و بو کیفیت دلالت ایدن لفظه جهت دینلیدیکی
- ۶۸ قضیه موجهه نك کذبى نسبك واقعه عدم مطابقتیه اولدیغی کبی جهتك ماده یه عدم مطابقتیه ده اولدیغی
- ۶۹ موجهاتدن اول ضرورتیه مطلقه درکه بوده کنیدیسنده حکم مادام ذات الموضوع ضرورت نسبتله اولدیغی
- ۷۱ ثانى مشروطیه عامه اولوب بوده کنیدیسه حکم مادام وصف الموضوع ضرورت نسبتله ایدوکی

- ۷۷ ثالث و قتییه مطلقه درکه بوده کنیدیسه حکم حاکم اوقات موضوعدن تعیین ایلدیکی بروقتده نسبتك ضرورتیه اولدیغی
- ۷۷ رابع منتشره مطلقه درکه بوده کنیدیسه حکم تعیین اولنمیان بروقت موضوعده ضرورت نسبتله ایدوکی
- ۷۸ خامس دائمه مطلقه اولوب بوده کنیدیسه حکم مادام الذات نسبتك دوامیه اولدیغی
- ۷۸ سادس عرفیه عامه درکه بوده کنیدیسه حکم مادام الوصف دوام نسبتله ایدوکی
- ۷۹ سابع مطلقه عامه درکه بوده کنیدیسه حکم نسبتك فعلیتیه یعنی قوه دن فعله خروجیه اولدیغی
- ۸۱ ثامن ممکنه عامه اولوب بوده کنیدیسه حکم نسبتك جانب مخالفندن سلب ضرورت ذاتیه ایله ایدوکی
- ۸۲ اشبو موجهات ثمانیه بسائط مشهوره اولدیغی
- ۸۲ بسائط مذکوره ییننده اولان نسبتلرک بیانی
- ۸۵ موجهات مرکبه دن اول مشروطه خاصه و ثانى عرفیه خاصه اولوب مشروطه عامه و عرفیه عامه ایله لا دوام ذاتیدن مرکب اولدقلى
- ۸۸ مرکباتدن ثالث و قتییه و رابع منتشره و خامس وجودیه لا دائمه اوله رق و قتییه مطلقه و منتشره مطلقه و مطلقه عامه ایله لا دوام ذاتیدن مرکب اولدقلى
- ۹۰ مرکباتدن سادس وجودیه لا ضروریه و سابع ممکنه خاصه اولوب مطلقه عامه و ممکنه عامه ایله جانب موافقده لا ضرورت ذاتیه دن مرکب اولدقلى
- ۹۱ چوق دفعه ممکنه خاصه ده بالامکان الخاص تعبیریه اکتفا اولندیغی و امکان خاص نسبتك هریکی طرفندن سلب ضرورت ذاتیه ایدوکی
- ۹۳ اشبو مرکبات سبعة ایکی حکم بسیطدن عبارت اولوب بو حکملر موضوع حقیقییه و مجولده و کیتیه منحد اوله رق کیتیه منخالف اولدقلى نيك تفصیلاتی
- ۹۵ اشبو موجهات مشهوره دن بشقه تحت احتیاجده بولنان دیگر موجهات اولوب بوده وقت معین و یاخود وقت ماو یاخود بعض اوقات و صفده فعلیت نسبتله حکم اولنان مطلقه و قتییه و مطلقه منتشره و حینییه مطلقه اولدقلى
- ۹۵ کذلک موجهات غیر مشهوره دن بری جانب مخالفندن سلب ضرورت و صفیه ایله حینییه ممکنه و بری دخی وقت معینه و یاخود وقت ماده جانب مخالفندن

سلب ضرورتله ممکنه و قتیله و ممکنه دائمه اوله رق بونلر بسائط سنده غیر مشهوره دن اولدقلى

۹۶ بعضا حینیة مطلقه لادوام ذاتی ايله تقید ایدیلرک حینیة لادائمه دنیلوب بوده مرکبة غیر مشهوره دن اولدیغی

۹۶ مرکبات سائرته دخی اختراعی ممکن ایدیه ده غیر معتبر ایدوکی

۹۷ تنبیه ضرورات و وجوبك اقسامی مبیندر

۹۹ ضرورت بشرط المحمول

۱۰۰ ضروراته مقابل اولان امكانك اقسامی

۱۰۴ فصل ثالث شرطیه نك ايراد اجزاسيله سرد اقسامنده اولوب شویله که اگر قضیه شرطیه ده حکم برعلاقه دن ایچون تالیك مقدمه وجوب اتصالی و یاخود

بواتصالك سلبيله اولورسه لزومیه واکر مقدمدن وجوب انفصالیله و یاخود بوجوبك سلبيله اولورسه عنادیه اولدیغی

۱۰۷ واکر شرطیه ده حکم علاقه مشعور به اولیه رق اتصال و یا انفصالك اتفاق و یاخود بواتفاقك سلبيله اولورسه ایکیسنده ده اتفاقیه دینلدیکی

۱۰۸ اتفاقیه خاصه و اتفاقیه عامه نك بیانی

۱۰۹ منفصله نك منفصله حقیقیه و مانعة الجمع و مانعة الخلو اقسام ثلثه سنده اولوب اکر منفصله ده حکم صدق و کذب دن ایکیسنده انفصال ايله و یاخود بوانفصالك سلبيله اولورسه منفصله حقیقیه ایدوکی

۱۱۰ واکر حکم یالکز صدقه انفصال ايله و یاخود بوانفصالك سلبيله اولورسه مانعة الجمع اولدیغی

۱۱۱ واکر حکم یالکز کذبده انفصال ايله و یاخود سلبيله اولورسه مانعة الخلو ایدوکی

۱۱۲ و بعضا مانعتینك منفصله حقیقیه ده شامل اولان معنای اعمه اطلاق اولدیغی

۱۱۳ اتفاقیه ده منفصلات ثلثه بی اعتبار واقعه اتفاقه نظرا تمك طریقیله ایدوکی اقسام ثلثه منفصلاتك جیعیسی حلیه مردده المحموله و بلکه مطلق تردیده

جریان ایده جکی

۱۱۶ بعضا منفصلات ذات اجزاء ثلثه اولدیغی و متصلات انحق جزئیندن ترکیب ایده جکی

۱۱۶ عدد زائد و مساوی

۱۱۷ شرطیه کلیه

۱۱۹ موجبه کلیه نك متصلات و منفصلاته سورى

۱۱۹ سالبه کلیه نك سورى

۱۱۹ شرطیه جزئیته نك ایجابا و سلبا سورى

۱۲۰ شرطیه شخصییه

۱۲۰ شرطیه مهمله

۱۲۰ شرطیه ده بوجهله حلیه ده اولدیغی کبی محصورات اربعه ايله حکمنده اولان شخصییه و مهمله جاری اولوب شوقدر فرق وارد که شرطیه ده محکوم علیهک ازمان و اوضاعی و حلیه ده افرادی اعتبار ايله ایدوکی

۱۲۱ اقسام شرطیه قنغی محالرده صادق اوله جفنگ بیانی

۱۲۳ شرطیه نك طرفینی اصلارینه نظرا قضیه اولسيله صور ترکیبیه سنک یعنی حلیتیندن و یاخود شرطیتیندن و یاخود احدهماندن ترکیب اولنه جقئرینك تفصیلی

۱۲۴ قضیه شرطیه نك طرفینی طرفین قضیه اولمردن قطع نظرله یا صادق و یا کاذب اوله جقئریندن بونلرک قنقیسنندن شرطیه نك ترکیبی تقدیرده صادق و یا کاذب اوله جفنگ تفصیلی

۱۲۷ شرطیه نك طرفینی یا موجبه و یا سالبه اولوب و شرطیه نك ایجاب و سلبنده طرفینك ایجاب و سلبی معتبر اولوب بلکه بوبابده اعتبار اتصال و یا انفصالك وقوع و لاوقوعنه ایدوکی

۱۲۸ بعضا شرطیه سالبه ده ادات سلبك ادات شرط اوزره تقدیمیه فرق لفظیه اشارت اولدیغی

۱۲۸ هرایی حکمکه فرض اجتماعدن محال لازم کلیه بینلرنده لزوم جزئی موجود اوله جفنگ بیانی

۱۲۹ هرر حکمیکه بربرندن انفکا کرینی فرض ایتکدن محال لازم کلیه بینلرنده لزوم کلی تحقق ایتیه جکی

۱۳۳ فصل سابع تناقضده اولوب بومقامده تناقضدن مراد قضیتینك ایکیسی بردن صادق و یا کاذب اولمردن امتناعی اقتضا ایده جک حلیته ایجابا و سلبا مختلف اولمردی ایدوکی

۱۳۴ تناقضده محکوم علیه و محکوم به ايله قیود ملحوظه ده قضیتینك اتحادی و کیف وجهته اختلافی مشروط ایدوکی

۱۳۵ قضایای محصوره ده ذکر اولنان اتحاد و اختلاف شرطیه برابر محکوم علیهک کلیت و جزئینده دخی اختلاف قضیتین مشروط ایدوکی

۱۳۵ نقیضین بیننده قومك اعتبار ایلدکاری وحدات ثمانیه نك تفصیلی

۱۳۷ نقایض المحصورات بحسب الجهات

۱۳۹ نقایض مرکبات نقیض جزئی بی بیننده مفهوم مردد اولدیغنك بیانی

۱۴۴ خارجیه و حقیقه و ذهنیدن هر بر نوعك نقيضی اصله اونوعده موافق و كيف وكده مخالف اولديغی

۱۴۴ شرطیهك نقيضی اتصال وانفصال جنسیله لزوم وعناد واتفاق نوعده موافق و كيف وكده مخالف ایدوكی

۱۴۴ هر بر شئك نقيضی اوشیئك رفعی اولوب نقيض حقیقی به مساوی اولان شیئه نقيض اطلاق ایتملی بطریق المجاز ایدوكی

۱۴۵ بعضا تناقض مفهومین مفردینك عدولا وتحصیلا اختلافی اوزره اطلاق اولنديغی

۱۴۶ فصل ثامن عكس مستویده اولوب بوده اصلك بقاء كیفی وجیمع مواده صدقیله برابر قضیهك احد جزئیینی جزء آخره تبدیل ایدوكی

۱۴۷ بعضا عكس اصل ایچون لازم واحد جزئیینی جزء آخره تبدیل ایله حاصل اولان اخص قضایا اوزره اطلاق اولنديغی

۱۴۸ عكس منفصلات معتبر اولنديغی

۱۴۸ قنقی قضیه قنقی قضیه به منعكس اوله جفنگ تفصیلی

۱۵۳ عقد وضعده اولان مذهب شیخ اوزره ممکنین ایچون عكس اولنديغی

۱۵۶ قضایانك منعكس اولملرینك اثباتی وجوه ثلثه ایله اولوب اول خلفدرکه بوده اصل قضیه منافی اوله جق شیئی انتاج ایدو جك برقیاس منتظم اولسیچون نقيض عكسك اصله ضم ایدلمسی ایدوكی

۱۵۷ طریق ثانی افتراض اولوب بوده ذات موضوعی شیء معین فرضیه اوزرینه وصف محمول وعنوان موضوعی بشقه بشقه جلدن حاصل اوله جق قضیتیندن قیاس ترتیبیه مطلوبی انتاج ایدلمسی ایدوكی

۱۵۷ طریق ثالث عكس اولوب بوده اصله مناقض اولان شئك حصولی ایچون عكسك نقيضی عكسدن عبارت اولنديغی

۱۵۸ قضایانك رأسا و یا خود اخص عكوسنه عدم انعكاسی بعض مواده تخلف ایتمیله ثابت اوله جغی

۱۵۹ فصل تاسع عكس نقيضده اولوب بوده عند القدا اصلدن محكوم بهك نقيضی محكوم علیه ومحكوم علیهاك نقيضی محكوم به قیلقی ایدوكی

۱۶۱ عند المتأخرین عكس نقيض اصلدن محكوم بهك نقيضی محكوم علیه ومحكوم علیهاك عینی محكوم به قیلقی ایدوكی

۱۶۲ باب رابع صور ادله و حججین عبارت ایدوكی

۱۶۳ دلیلك تعریفی

۱۶۴ دایل ایله اکتساب اولنان قضیه به مطلوب و مدعا نتیجه تسمیه اولنديغی

۱۶۴ دلیلك صحتی صدقده متوقف اولان قضیه به ایستدلیلدن جز اولسون و ایستد خارج اولسون مقدمه دایل دیلوب فقط بعضا مقدمه صغری و کبری کی

اجزاء دایل اولنره تخصیص قلنديغی

۱۶۴ بعضا مقدمات دلیلدن بعضیسی طی وترك اولنديغی

۱۶۶ دلیلك صحتی ماده و صورتك صحتیه مشروطه ایدوكی

۱۶۸ دایل درت قسم اولوب اول بالذات نتیجه بی مستلزم اولان قیاسدر

۱۶۸ دلیلدن قسم ثانی مقدمه اجنبیهك صدقی واسطه سیله نتیجه بی مستلزم ایدوكی

۱۷۰ دلیلدن قسم ثالث مقدمه غریبه واسطه سیله نتیجه بی مستلزم ایدوكی

۱۷۱ دلیلدن قسم رابع کندی به علم نتیجه به ظنی مستلزم اوله رق استلزام کلی ایله مستلزم اولنديغی

۱۷۲ استقراء ناقصك اشبو قسم رابعدن اولنديغی

۱۷۳ عند الفقها قیاس تسمیه اولنان تمثیل دخی قسم رابعدن ایدوكی

۱۷۳ شیئین بیننده علیت جامع یادوران و یاتردید ایله اثبات اولنديغی

۱۷۵ نتیجهك اخص مقدمات دلیله تابعه اولنديغی

۱۷۶ فصول سبعة دن فصل اول قیاسی تعریف واقترانی ایله استثنائی به تقسیمده در نظر صحیح عقبنده مطلوبه حصول علم نوجهله اولديغنده جریان ایدن اختلاف بیانی

۱۷۸ قیاسك استثنائی واقترانی به تقسیمی

۱۸۰ حد اصغر وحد اكبر وصغری و کبری

۱۸۱ حد اوسط

۱۸۱ فی الشكل والضرب

۱۸۲ فصل ثانی قیاس استثنائی

۱۸۳ قیاس استثنائی بجمیع اقسامه بین الانتاج اولوب وبونك شرائطی

۱۸۴ نتایج قیاس استثنائی

۱۸۸ فصل ثالث قیاس اقترانیده ایدوكی

۱۸۹ مطلقا اقترانینك متعارف و غیر متعارفه تقسیمی

۱۹۴ فصل رابع قیاس اقترانینك اشكال اربعه به صورت تقسیمده اولنديغی

۱۹۵ شكل اولك بین الانتاج اولوب اشكال باقیهك خلف وعكس طریقیله اثبات اولنه جغی

۱۹۸ شكل اولك شرط انتاجی کیفا ایجاب صغری وكاكلیت کبری اولنديغی

۱۹۹ شكل اولك ضروب نابعه سی درت ایدوكی

- ۲۰۱ شکل ثانیك شرط انتاجی كیفه اختلاف مقدمین و كلیت كبری ایدوکی
 ۲۰۱ شکل ثانیك یالكز سالبین ایچون ضروب ناتجه سی درت ایدوکی
 ۲۰۳ شکل ثالث شرط انتاجی ایجاب صغری ایله احد مقدمینك کلیتی اولوب
 و ضروب ناتجه سی یالكز جزئین ایچون التي ضرب اولدیغی
 ۲۰۶ شکل رابعك شرط انتاجی یا کلیت صغری ایله برابر مقدمینك ایجابی
 و یا خود احد مقدمینك کلی اولمسیله برابر کیفامقدمینك اختلافی اولدیغی
 ۲۰۶ شکل رابعك ضروب ناتجه سی سکز اولدیغی
 ۲۰۹ فصل خامس مختلطانده اولدیغی
 ۲۱۹ فصل سادس اقترانیات شرطیه ده ایدوکی
 ۲۳۰ فواید نافعہ
 ۲۴۴ قیاس مقسم ایله مرکباتدن سائر امثالی نفس الامرده مفصوله النتائج اولان
 اقیسه دن قیاس مرکب اولدقلری
 ۲۵۶ فصل سابع مطلقا اقیسه بی بسیط و مرکبه تقسیم ایله تفرعاتنده اولدیغی
 ۲۵۸ قیاس خلف
 ۲۶۰ قیاس حقی
 ۲۶۱ باب خامس موادادله اولان شك و تصدیق و اعتقاد و یقین و جهل مرکب
 و تقلید و ظن و وهم و تخیل و تفرعاتنی مبیندر
 ۲۶۲ یقینیانك بدیهیه و نظریه یه تقسیمی
 ۲۶۲ بدیهیانك اولیات و نظائری اولان اقسام سته یه تقسیمی
 ۲۶۳ مشاهدات و بوندن بر قسم اولان حسیات
 ۲۶۳ وجدانیات
 ۲۶۴ قضایا قیاساتھا معها
 ۲۶۴ متواترات
 ۲۶۵ مجربات
 ۲۶۵ حدسیات
 ۲۶۶ نظریات
 ۲۶۷ تقلیدیه
 ۲۶۷ ظنیات
 ۲۶۸ جهلیه مرکبه
 ۲۶۸ قضایانك کنیدین ادله نك ترکی اعتباریله اقسام سبعة یه تقسیمی اولوب اول
 یقینیات ایدوکی
 ۲۶۸ مشهورات

- ۲۶۹ مسلمات
 ۲۶۹ مقبولات
 ۲۷۰ مظنونات
 ۲۷۰ مخیلات
 ۲۷۰ موهومات
 ۲۷۱ صناعات خس
 ۲۷۲ برهان
 ۲۷۳ جدل
 ۲۷۳ خطابت
 ۲۷۴ دلیل شعری
 ۲۷۴ سفسطه مغالطه
 ۲۷۵ سوفسطائی و مشاغی
 ۲۷۶ علومك اقوی واضعفی
 ۲۷۶ دلیل لمی
 ۲۷۷ دلیل انی
 ۲۷۸ دلیل نقلی و عقلی
 ۲۷۹ خانمه نحو و صرف امثالی اسمی علوم بعضا مسائل و بعضا ادراكات
 و بعضا ملكه اوزره اطلاق اولندیغی
 ۲۷۹ موضوع العلم
 ۲۸۲ بعضا مبادینك علومدن جز قلندیغی و مبادیدن بعضیسی تصویریه و بعضیسی
 تصدیقیه اولدیغی
 ۲۸۳ علوم متعارفه و اصول موضوعه و مصادرات

جلد ثانیك سهو و صواب جدولی

صافیقه	سطر	سهو	صواب
۲	۱۲	جك	جك
۳	۱۰	عكسى	عكس
۳	۱۷	وهمزه نك القين	وهمزه القين
۳	۱۹	اولمبدر	اولمبدر
۴	۱	الباق	الباق
۵	۳	وانشادن	وانشآت
۸	۹	اولمق	اولمى
۹	۴	حكم ايديلورسه	حكم ايديلورسه
۹	۱۳	اجزا	اجزاء
۱۰	۳۰	دخى دخى اجزاء	دخى اجزاء
۱۳	۱	استناد نناشى	استناد نناشى
۱۶	۲۱	نسبتى	نسبت
۱۷	۴	بووجهله	شووجهله
۲۰	۱۰	ايسه	ايسه ده
۲۳	۱۴	قصدر	قصدر
۲۸	۳۰	مفیده	مفيد
۲۹	۱۲	وحرفى	وحرفى
۳۰	۲۳	سلبنه منافى او اوب	اوشيك كليسنه ايجابى
۳۳	۱۶	افرادر خالى	منافى اولوب
۳۴	۶	تحقق	افرادن خالى
۳۴	۱۳	حيثيتندر	تحقق
۳۶	۱۰	اخل	حيثيتندر
۳۶	۱۵	بويله لفظ مجموع	داخل
۴۲	۱۰	حليه	بويله او اوب لفظ مجموع
۴۳	۱۲	سالبته	حليه
۴۳	۲۲	موجبته ذهنية	سالبته
۴۳	۲۲	سالبته	موجبته ذهنية
۴۹	۱۷	وقسيننه	سالبته
۵۳	۲	اولمبدر	وقسيننه
۵۴	۲۶	وسالته	اولمبدر

صافیقه	سطر	سهو	صواب
۵۶	۲۵	موجوده	موجود
۵۶	۳۰	موجوده	موجود
۶۱	۱۸	معدولى	معدول
۶۲	۲۱	كنديسى عدم موضوع	كنديسى عدم موضوع
		ايله برابر تحقق	ايله برابر تحقق ايجابه
		ايجابه راضى موجبته	غير راضى وموجبته
		وجوده موضوع ايله	وجوده موضوعك لزوميله
		برابر تحقق ايجابه	قاضيدر
		غير راضى وموجبته	
		وجود موضوعك	
		لزوميله قاضيدر	
۶۴	۵	وسالبه	وسالبه
۶۶	۳۰	تعد	تعدد
۷۰	۱۴	مادم	مادم
۷۵	۶	اولهق	اولهرق
۷۵	۳۱	ضروويدر	ضروريدر
۷۷	۲	اشبووقت وقت معينه	اشبووقت معينه
۷۹	۱۳	بجرعه	بجموعه
۷۹	۲۵	احدازمه ده	احدازمه ده
۸۲	۱۴	بالضروره	بالضروره
۸۵	۲۰	لادام	لادوام
۸۵	۲۸	وجزه ثانى	وجزه ثانيسى
۸۶	۱۴	اشتبا	اشتباه
۸۶	۲۲	موجبته	موجبته
۸۹	۲	لادام	لادوام
۹۰	۲	ومنتشره	ومنتشره
۹۰	۸	عامه	عامه
۹۰	۱۴	وخاصيتندن	وخاصيتندن
۹۰	۲۴	مطلقه	مطلقه
۹۰	۲۶	جانبندن ضروره	جانبندن ضرورت ضرورت
۹۱	۱۵	لادام	لادوام
۹۳	۱۰	ايدر	ايدرلر

صحيحة	سطر	سهو	صواب
۹۳	۲۱	حكم شي	حكم شي
۹۴	۵	ومحو لك	ومحو لك
۹۴	۲۹	برجهتله	جهاتدن برجهتله
۹۴	۳۰	ودوام	ودوامي
۹۵	۲۶	اوولوب	اولوب
۹۷	۱۵	لكن معتبر	لكن غير معتبر
۹۷	۲۰	موضوعك	بعضاً موضوعك
۹۹	۲۱	بوجهله	بوجهله
۹۹	۲۱	ثبوت	ثبوت قيام
۱۰۰	۲۵	منشائي	يعني منشائي
۱۰۲	۱۹	بوانده عدم قيامي تحقّق	بوانده الان عدم
		ايتش ايسه ده	قيامي متحقّق ايسه
۱۰۹	۱۱	تالينك صدق	تحقيقاً صدق تالينك
۱۱۳	۱۷	وقضيه	وقضيه
۱۱۵	۳۰	قرينه	قرينه
۱۱۶	۲۴	جزئي نندن	جزئي نندن
۱۱۶	۲۷	عددن	عددن
۱۱۸	۱۶	حيوانيت	زيددن حيوانيت
۱۱۹	۲۱	النهاد	النهار
۱۲۰	۳۰	افرده	افراده
۱۲۴	۱۵	جوهر	جوهر
۱۳۵	۹	قضيتيندن كاذبه ايكيسيده	قضيتيندن ايكيسي ده
		كاذب اولوب	كاذبه اولوب
۱۳۵	۱۷	تناقص	تناقص
۱۳۵	۲۴	دخي اختلاف	دخي كلاً اختلاف
۱۴۵	۹	واللانسان	واللانسان
۱۴۷	۱۰	اخص قضايا اوزه	قضيه لك اخصي اوزره
۱۴۷	۲۶	قومنده	قومنده
۱۴۸	۲۷	انسان	كل انسان
۱۵۲	۲۵	مطقة	مطقة
۱۵۴	۳۰	اصابع	الاصابع
۱۵۴	۳۱	نقيض	نقيض

صحيحة	سطر	سهو	صواب
۱۵۶	۱۶	مذ كورده د	مذ كورده
۱۵۶	۲۰	زيدا	زيد
۱۵۸	۴	اوالي هو	اوالي ماهو
۱۵۸	۲۵	من اجزا	من اجزاء
۱۵۹	۲۰	اولسه	اولسه
۱۶۰	۴	كافيدر	كافيدر
۱۶۰	۱۲	موجبه	موجبه
۱۶۰	۱۴	موجبه	موجبه
۱۶۱	۲	ليس بعض	ليس بعض ماليس
۱۶۱	۳	كل ماليس ماليس بحجر	كل ماليس بحجر ليس
		ليس بانسان	بانسان
۱۶۲	۲۶	تصديق	تصديق اولان
۱۶۳	۱	مصنعه	مصنّف
۱۶۴	۵	قضيه	قضيه
۱۶۶	۱۹	لدليل	الدليل
۱۶۸	۱	اولسونكه	اولسون
۱۶۹	۲۶	مطلوب	مطلوب ايسه
۱۷۰	۱۶	هر بر ماده	هر بر ماده ده
۱۷۰	۲۵	حد واسطك	حد اوسطك
۱۷۱	۱۳	اولديغندن	اولنديغندن
۱۷۱	۱۷	علمدن	علم
۱۷۴	۸	ترت	ترتب
۱۷۴	۱۹	مذهبرني	مذهبرني
۱۷۵	۸	اولديغنده	اولديغنده
۱۷۵	۱۷	اخصنده دليله تابعدر	اخصنه تابعدر
۱۷۵	۲۹	تابعه	تابعه در
۱۷۶	۲۴	ظاهرة	ظاهر
۱۷۸	۷	قولاري	قولاريه
۱۸۱	۱۲	وتقديرده	و بوتقيرده
۱۸۱	۱۹	ثابت	ثالث
۱۸۲	۹	واكبرني	واكبرني
۱۸۴	۱	ذاح	ذاح

صواب	سهو	سطر	صحیفه
والزما	والزما	۵	۲۲۵
كان بعض	كان بعض بعض	۱۱	۲۲۷
انتاج	انتاجی	۸	۲۲۹
المتصلة	المتصلة	۱۲	۲۲۹
مقدمین	مقدمی	۲۰	۲۲۹
تقديره	تقديره	۱۱	۲۳۰
احتمال	احتمالی	۱	۲۳۱
جزء	جز	۱۶	۲۳۱
واشبو	واشبو	۲۷	۲۳۱
متصله سی	متصله سی	۲۷	۲۳۱
فرد	فردا	۲۶	۲۳۵
اوسط	اوسط	۶	۲۳۶
مشاركك	مشاركك	۲۰	۲۳۶
تأليفندر	تأليفندر	۸	۲۳۷
جزئين مشاركين	مشاركين	۱۲	۲۳۷
كبراسنده	كبراسنك	۱۶	۲۳۷
كبراسى يينده	يبنده	۱۱	۲۳۸
جزء	جز	۱۱	۲۳۸
شرطيه	شرطيه نك	۷	۲۳۹
بين المقدم الصغرى	بين المقدم والصغرى	۱۶	۲۴۱
مثال كلا كان	مثال كلا كان كلا	۲۳	۲۴۱
العالم	كان العالم		
حلية	حليه	۲	۲۴۳
مر كيدر	مر كيدو	۱۴	۲۴۴
الفرد كما	الفرد كما	۲۰	۲۴۶
تأليفات	تأليفات	۱	۲۴۷
اجزاء	اجزاء	۱۵	۲۴۹
ثلثه واردر	ثلثه در	۹	۲۵۱
صغرى موجبة	موجبة	۳۱	۲۵۱
كبراي منفصلة	منفصلة	۲	۲۵۲
حدود واسطه	حدوده	۱۳	۲۵۳

صواب	سهو	سطر	صحیفه
مقدمة	مقدمة	۲۲	۱۸۶
كان ممكناً	كان ممكناً	۱۸	۱۸۷
اولوب	اولوب اولوب	۱۶	۱۸۸
واجباً او ممكناً بالذات	واجباً بالذات	۱۷	۱۸۸
اوليدن صادق اولان	اكر صادق اولان	۱۸	۱۸۸
اكر شيئك	شيئك		
ديو	ديو	۱۴	۱۹۰
مقدمة	مقدمة	۱۶	۱۹۰
منافيدر	منافيه در	۲۹	۱۹۳
اولسه	اولسه	۳۱	۱۹۶
كليه	كليه	۱۷	۱۹۹
وجزئيه	وجزئيه	۱۷	۱۹۹
الضرب الاول	الضرب	۲۶	۱۹۹
كليه	كليه	۲۶	۱۹۹
يالکزی	بالکزی	۱۰	۲۰۰
عكسدن	عكسدن	۳	۲۰۶
بمظلم	بمعظم	۵	۲۱۶
بريسى انعكاس سالبه	بريسى اولسييله	۸	۲۱۸
اولسييله			
ووقتین	ووقتین	۱۳	۲۱۸
منعكسه دن	منعكسه در	۱	۲۱۹
واكر	وا كبر	۱۴	۲۱۹
سابعه عكس	سابعه عكس	۲۷	۲۱۹
برقياس	قياس	۳	۲۲۳
للمزوم	للمزوم	۴	۲۲۳
ثانيه	ثاني يي	۲۴	۲۲۳
معلومة قبل الترتيب	معلومة لترتيب	۳۱	۲۲۳
والزام	والزما	۲۲	۲۲۴
وقت	وقتكه	۲۳	۲۲۴
اولسه	اولديسه	۲۳	۲۲۴
هرنه زمان	هرنه زمانكه	۲۵	۲۲۴
اولسه	اولديسه	۲۵	۲۲۴

صواب	سهو	سطر	صحيفه
تالى	تأى	١٨	٢٥٣
ماذتينك	باقيدنك	٢٩	٢٥٣
لازم اعم	لازاعم	٣٠	٢٥٣
جليه	جلي	١٠	٢٥٥
جليه	جلي	١١	٢٥٥
جليه	جلي	١٢	٢٥٥
و بعضا	و نتيجة و بعضا	١٣	٢٥٥
جليه	جلي	١٤	٢٥٥
جليه	جلي	١٦	٢٥٥
جليه	جلي	١٧	٢٥٥
والاستثنائى	والاستثنائى	٦	٢٥٧
انسان	انسال	١٢	٢٥٧
عدم	عدد	٢٠	٢٥٧
عين	غير	٦	٢٥٨
الثانى	الاول	٢	٢٥٩
اولنور	اولور	١	٢٦٢
دكلردر	دكلار	٧	٢٦٢
امابديهيه	امابديهيه	١٦	٢٦٢
التقليديان	التليديان	١٧	٢٦٨
قسمينه	قسمنه	٩	٢٦٩
اشارتدر	اشاتدر	٢٧	٢٧٢
الاخلاط	الاختلاط	٢٧	٢٧٦
مفيددر	مفيدر	٤	٢٧٧
علينه	علتنه	١٦	٢٧٧
نسبتنى	نسبتى	٣١	٢٧٧
موضوعن	موضوعه	٥	٢٨٠
بواسطه	بواسطه	٢٠	٢٨٠
معلمه	معلمه	١٩	٢٨٣

(الجلد الثانى من ميزان)
(البرهان)

حلیه نك اقسام خارجیه و حقیقه و ذهنیه سنده و رابع عدول و تحصیلده و نامس
بحث غامض موجهاتده و فصل سادس شرطیاتده و سابغ تناقضده و ثامن عكس
مستوی و تاسع عكس نقیضده در چو نكه حلیه لرده حکم بحسب الافراد
و شرطیه لرده بحسب الازمان و الاحول اوله رق بونلرك بر برندن تقریق لازمكه جکی
کی حکم لرك کلیت و جزئیتی و عنوان و یا خود نخنده اولان افراد اوزره اولسی
وکل و بعض کی کینک ذکر اولنوب اولنمامسی امثالی حکمجه موجب تغییرات
اولان اسبابدن ناشی بونلرك دخی تقسیماتی و حکمك افراد محققه و یا مفروضه
خارجیه و یا ذهنیه اوزره اجرامی و حرف سلیك محمولدن جز اوله رق معدول
و یا خود جز اولیه رق محصل اولسی و بعض حکم لرك ضروری و دائمی و موقت
اولق کی احد موجهات ایله مقید و بعضیلری مطلق بونلمسی و قضیه لرك عکسی
و نقیضلری تعیین صحت و فساد لرنده میرانی حکمنده عد ایدلسی حسیله بوجهنلرله
دخی با تفریق سرد ایضاحاتی تحت احتیاجده کورلشدر

قضایا جمع قضیه اولوب قضیه فعلیه بمعنی مفعوله اوله رق نقضی فیها و یا خود فاعله
اوله رق اسناد مجازی اوزره قضیه دیمکدر و قضایا وزنی باعتبار الاصل فاعیل
اولوب اصلی یائین ایله قضاییدر بعده یاه اولی صحائف و رسائل اشلنده اولان
قیاسه بناء همزه به تبدیل اوله رق تخفیف و ثایه بك لعه قلب ایدلسنه توصل ایچون
مفتوح قلند قد نصکره ثایه الفه قلب ایدلشدر و همزه نك الفین بیننده و قوعندن
ایچون یایه قلب اوله رق بوجهله اعمال اربعه د نصکره قضایا و لشددر قضیه حکم
معناسنه قضادن اولوب سبب تسمیه حکمی متضمن اولشیدر شویله که حکم قضیه دن
جز اوله رق قضیه حکمی مشتملدر

قال رحمه الله (فصل القضية كالتعريف والدليل اما مملوطة وهى الجملة الخبرية
الحاكية عن الواقع وقد سبقت) باب ثالثدن اشبو فصل اولده حقیقت قضیه ندن
عبارت اولدیغی و جایه و شرطیه به صورت تقسیمی میندر اصطلاح اهل فنده
قضیه ایکی معناده مستعمل اولدیغندن ابتداء بوجهله استعمالی بیان ایله بعده
معنیینه شامل اوله جق صورته تعریف ایلشدر شویله که قضیه تعریف و دلیل
لفظ لرنده دخی جاری اولدیغی اوزره یا مملوطة در یعنی بعضا قضیه دینلوب
قضیه مملوطة مراد اولنور قضیه مملوطة دن مقصود زید قائم امثالی واقعندن
حکایه ایدن جمله خبریه اولوب بونك بیان و ایضاحاتی بحث الفاظه سبق التسلیه
تکرار و اعاده دن مستغنیدر

قال رحمه الله (واما معقولة هى معناها المؤلف من المحكوم عليه وبه والنسبة التامة
الخبرية التى هى وقوع النسبة والواقعة) و یا خود قضیه معقوله در یعنی بعضا دخی

میزان البرهان

بسم الله الرحمن الرحيم

وحدانیت و صدانیه سنده قاطبة کلیات و جزئیات کائنات حجج و براهین و اضمات
اولان جاب رب مستعانه هزاران جد و تحیات و رحمت عالین اولان فخر
مرسلین و آل و اصحاب کز بنه صلوات متواصلات ایله بسط لوازم تشکرات
اولنور که اشبو شرح لطیف عذب البیان یعنی میزان البرهانك حاوی حدود
و رسوم مباحث تصورات اولان جلد اولی بعونه و تسهیله تعالی حد ختامه رسیده
اوله رق قلم شبدیز بوزمیندن قطع شکل مقال ایدوب مشارع تصدیقاته وضع قدم
شروع و توجه ایله ابراز اشکال معارف پردازی ایچون غبار اندکیر آفاق دلائل
و براهین و استدعای تیسر حسن ختامیه درگاه حضرت مهمل الصعابدن مستعین
اولشدر و منه التوفیق

قال المصنف رحمه الله تعالى (الباب الثالث فى القضايا واحكامها) جناب مؤلف
مباحث قول شارحدن قطع رشتنه بیان ایله مبادی و مقاصد قیاس و حججی صدد
اینانده ابجاث غامضة جنتك تیسر معرفت و انحلالی اجزای اقیسه اولان
قضیه لر ایله احکامنه کسب و قوف و اطلاعه متوقف اولدیغندن اراد مبادی
ایچون اشبو باب ثالثی وضع ایدرك فصول تسعه اوزره ترتیب ایلشدر چونکه فن
منطقدن مقصد اقضا و مطلب اعلا محبت قیاس اولوب قیاس استحصال مطالب
تصدیقیه ده عمده و محبت قیاسه شروعندن مقدم اجزای قیاس اولان طرفینیه
طرفینی بیننده اولان نسبت یعنی کیفیت ارتباطدن و تناقض و عکوس امثالی احکامیه
تعریفات و تقسیماتندن ایضاحات کافیه اعطاسی اهمیت و اضحه نخنددر

فصل اول قضیه نك بیان حقیقه حلیه و شرطیه به صورت انقسامنده و فصل
ثانی حلیه نك شخصیه و طبیعیه و مهمله و محصوره به تقسیمنده و فصل ثالث

قضیه ایله قضیه معقوله مراد اولنور قضیه معقوله مسبوق البیاق قضیه ملفوظه نك
معنای اولوب محكوم علیه و محكوم به ونسبت تامه خبریه دن مؤلفدر چونكه قضیه
حكمی اولمز بر اصدق وكذب محتمل اولان حكمدر و حكم ایچون اوزرینه حكم ایله حكم
برشی ایله كندیله حكم اولنه جق دیگر برشیك وجودی لابددر بوضورتده محكوم علیه
ایله محكوم به قضیه نك ماده سی و بونلردن برینی آخرینه ربط ایدن حكم دخی قضیه نك
صورتی منزله سنده در و مذهب مختارده نسبت تامه خبریه نسبت تقییدیه نك نفس الامرده
واقع اولوب اولدیغنی مفیددر كه اولدن وقوع نسبت وثانیدن لاوقوع نسبتله
تعبیر اولنور مثلاً زید قائمدر قولمز قضیه اولوب قیامی زیده نسبت قیامك زید
ایچون ثبوتی تصور دن یعنی قیامك زیده تعلق و ارتباطنی ملاحظه دن عبارت
اوله رق بونسبت نسبت تقییدیه در كه بلا حكم طرفینك حال تصورنده دخی موجود
و بیان اولنه جخی وجهله بونسبت اجزاء قضیه دن غیر معدوددر و زید ایچون
اشبو نسبت قیامك یعنی ثبوتك وقوعی نسبت تامه خبریه اولوب قضیه دن جزء
اولان بونسبتدر و زید محكوم علیه وقائم محكوم بهدر

قضیه نك ملفوظه و معقوله استعمالی یا بطریق الاشتراك و یا خود معقوله ده حقیقت
و ملفوظه ده مجاز اولوب وجه ثانی موافق اعتبار ار باب عقولدر زیرا فنده معتبر
اولان قضیه معقوله اوله رق ملفوظه بی اعتبارلری معقوله بی دلالت ایچوندر

قال رحمه الله (فالقضیه قول ملفوظ او معقول یصح ان یقال لقائله انه صادق فيه
او كاذب فيه) بولكلام ملفوظه و معقوله دن تعمیم و حقیقه معرفتی تقسیم طریقیه
مطلقاً قضیه بی تعریفدر یعنی قضیه بر قول ملفوظ و یا معقولدر كه قائلی حقیقه ده
بو قولنده صادقدر و یا خود كاذبدر دینك صحیح اولور قول لفظی عقلی و لفظی
معیننده مستعمل اولمسیله قول ملفوظی قضیه ملفوظه ده و قول معقولی معقوله ده
جنس اولق اوزره اراد ایشلدر ایمدی قولدن مراد قضیه ملفوظه ده لفظ مرکب
و قضیه معقوله ده مفهوم عقلی اولان معنای مرکب اولوب اقوال تامه و ناقصه دن
اعمدر و صادق و یا خود كذب ایله قولدن مراد مجرد مفهوم قولك تصور یله لذاته
صادق و كذب احتمالیدر و مجرد تصور مفهوم مدن مراد خصوص ماده و نفس الامر
و دلیلدن قطع نظر بالکثر مفهومی تصور و ملاحظه ایتکدر حاصلی مفاد قضیه كرك
ثبوت و كرك انتفا هر نه وجهله ایسه نفس الامر ك طبقیسی اولق معتبردر مثلاً زید
قائم قضیه سی زید ایچون قیامك وقوع ثبوتی مفید اوله رق بوا یسه واقعه ثابت
اولق اعتبارنی حامل اولمسیله فی نفسها مطابقت لازمك اور حاله كه نفس قضیه دن
واقعك حالی معلوم اوله میه جخی جهته نفس الامر موافق اولمسیده محتمل موافق
اولمسیده محتمل اولور بو حالده اگر قضیه ده اعتبار ایدلیدی و جهله نفس الامرده

زید ایچون ثبوت قیام واقع ایسه قائلی بو قولده صادق دكل ایسه كاذب اوله رق
قائل مذکور حقیقه نفس الامر دن و خصوص ماده دن قطع نظر بو قولده با صادق
و یا كاذبدر دینك صحیح اولور لکن تقییدات و انشادن و كذلك مفردات
و مرکباتدن سائر تصورات بونك خلا فنده اوله رق بونلرده مطابقت و غیر مطابقتدن
برشی معتبر دكلدر كه حتی صادق و كذب احتمالی اولسون ایمدی تعریفده یصح
ان یقال الخ لفظی فصل اولوب بوقید ایله اقوال ناقصه و انشائیة نك جمله سی یعنی
امر و نهی و استفهام و غیر بسی خروج ایدر

قال رحمه الله (فان حكم فيها بوقوع ثبوت شيء اشی اولاً و وقوعه سمیت حلیه
و المحكوم علیه موضوعاً و المحكوم به محمولاً كقولنا زید قائم و زید ایس بقائم)
بولكلام قضیه بی حلیه و شرطیه قسمینده تقسیمدر چونكه قضیه لردن بعضیلری بعض
آخرلرینه شبیه اولمیوب بونلرینه فرق کلی موجود اولمسیله ایکی قسمه تقریب
ایتمكلكه مجبور اولمشلردر و بونقسمیده اکثر ارباب فن طرفینده نظر ایدرك اگر
قضیه دن ادوات ارتباطك حذفی حینده طرفین مفرد اوله رق قاورسه حلیه
والا شرطیه در دیو بیان ایدیلر مثلاً زید هو عالم قولی حلیه اولوب ادوات ربط
اولان هو حذف اولنسه باقی زید ایله عالم اولوب ایکیسیده مفرددر

وان كانت الشمس طالعة فالنهار موجود قولی شرطیه اولوب ادوات ربط اولان ان وفا
اسقاط ایدلده باقی الشمس طالعة ایله النهار موجود اوله رق ایکیسیده مرکبدر فقط بولكلام
الشمس طالعة یلزمه النهار موجود امثالی حلیه اولوب طرفینی مفرده منحل اولمیانلر ایله
منقض اولمسیله مفردی مفرد بال فعل ایله مفرد بالقوه اولمشندن تعمیم ایدرك مفرد بالقوه ایله
محلنده هذا ذاك و یا خود هو هو امثالی الفاظ مفرده ایله تعبیر ممکن اولق معنای
مراد ایشلدر چونكه شرطیه بویه اولمیوب محلنده ابرادی ممکن اوله جق تعبیراتك
اقلی ان تحقق هذه القضية تحقق تلك القضية و یا خود اما ان تحقق هذه القضية
او تحقق تلك القضية اولوب بوا یسه طرفینی الفاظ مفرد اولمسیله معلومدر لکن
هذا ملزوم لذاك و یا خود ذلك معاند لتلك دینلمی ممکن اولمسیله حلیه ده دخولی
لازمك جکندن انحلال قیددن صرف نظرله اگر قضیه ده محكوم علیه ایله محكوم به
مفردین اولور ایسه قضیه حلیه و الا شرطیه در دیو بیان ایدلشدر بو بابده سید شریفك
حاشیه صغرا ده اولان تحقیقاتی شو وجهله در كه اگر بر قضیه نك طرفیندن هیچ
برنده نسبت موجود اولمز ایسه مثلاً الانسان حیوان کی بوقضیه حلیه در و كذلك
نسبت موجود ایسه ده بونسبت تقییدیه اوله رق تامه اولمسیله حیوان الناطق
جسم ضاحك کی بودخی حلیه در و كذلك نسبت موجود و تامه اولمسی صحیح ایسه ده
لکن اجمالاً ملحوظ اولور سه زید قائم ناقصه زید ایس بقائم کی یله حلیه در

و اگر طرفینده نسبت موجوده و تفصیلا ملحوظه اولورسه ان كانت الشمس طالعة
فالنههار موجود کی بصورتده قضیه شرطیه اولور ایدی بو تحقیقندن ظاهر اولور که
اطراف حلیه یا بالفعل و یا خود بالقوه مفرددر زیر ذکر اولدبخی اوزره مطلقا
نسبت تفیدییه و یا خود نسبت خبریه اوزره مشتمل اولوبده نسبت اجمالا ملحوظه
اولورسه دلالتی اجمالییه اولمندن طولابی موضعنده مفرد وضعی نمکندر لکن
اطراف شرطیهات بوبله اولیوب موضعلرنده وضع مفردات ممکن اولمز زیر
مفرداتدن محکوم علیه و به ایله نسبت خبریه نک تفصیل اوزره ملاحظه لری غیر
نمکندر بصورتده تقسیم قضیه ده ایسترا کر طرفینی بالفعل و یا خود بالقوه مفردین
اولورسه حلیه و الا شرطیه در واسترسه اگر قضیه نک طرفینی تفصیلا ملحوظه اولان
نسبت تامه اوزره مشتمل اولمزه حلیه و مشتمل اولورسه شرطیه در دیناسون
مالری متحددر و بعضیلرک اگر قضیه نک طرفینی قضیتینه منحل اولورسه شرطیه در
دیملرندن مراد طرفیندن هر بری بالقوه قضیه و تفصیلا ملحوظه اولورسه دیمکندر
بو معناجه فعله قریبه اوله رق بالقوه قضیه اولوب بو وجهله ده تقسیم صحیحدر
چونکه شرطیه نک طرفیندن هیچ برنده حکم موجود اولیوب بلکه حکمی
شرطیه نک بر قسمی اولان متصله ده فرض ایتمک ظاهر در لکن منفصله ده فرض
حکم انجق منفصله یه لازمکلان متصله نک ملاحظه سی تقدیرده ظاهر اولور مثلا
هذا العدد اما زوج و اما فرد منفصله سی ان کان هذا العدد زوجا لم یکن فردا
وان کان فردا لم یکن زوجا متصله سی قوه سنده در سائر منفصلاند بو مشله قیاس
ایله معلوم اولور و مصنف رحمه الله بو وجهله طرفینک افراد و ترکیبیه بناء تقسیمده
اولان تککیدن آزاده اولمق اوزره تقسیمی قضیتینده اولان حکمک جهتینه بنا
ایدرك بیور مشدرکه

اگر قضیه ده بر شیئک بر شیء ایچون وقوع و یا خود لاوقوع ثبوتیه حکم اولورسه
بو قضیه حلیه تسمیه اولنور و محملنده مبین اولدبخی وجهله معنای حل موجبده
محقق اولدبخی جهتله فی الحقیقه حلیه موجب اولوب لکن چوق کره بطریق
الاتساع اعدام ملکاتیه تسمیه اولمسیله هر تقدیر معنای حل غیر موجود ایسه ده
سالیه یه دخی اطلاق اولمشدر و طرفیندن محکوم علیه موضوع و محکوم به محمول
دینلور حاصلی محکوم علیه و به طرفینی حلیه و شرطیه دن ایکیسنده دخی موجود
و ایکیسنده دخی بو تعبیر ایله مستعمل اولوب فقط موضوع ایله محمول تعبیر لری یالکز
قضایای حلیه یه خاصدر مثلا زید قائم قضیه سنده زید ایچون قیامک وقوع ثبوتیه
وزید لیس بقائم قضیه سنده ثبوت قیامک لاوقوع یعنی انتقاسیه حکم اولنورق بو قضیه لر
حلیه در واحد طرفینی اولان زید محکوم علیه اوله رق موضوع و طرف آخر

اولان

اولان مفهوم قائم محکومه اوله رق محمولدر و بو وجهله حلیه یه خاص اوله رق
محکوم علیه ک موضوع تسمیه ایدلسی طریق اثبات و تقیدن بر یله اوزرینه حکم
ایچون وضع و تعیین قلمسی اعتبار یله اولوب فن معانی و نحوه مسندالیه
و مبتدا اطلاق اولنور فاعله دخی شمولى اوله رق قال زید امثالنده زید موضوع
وقال محمولدر زیرا محصل معناسی زید قائل و یا خود ذوقول فی الزمان الماضی ایله
مأولدر و محکوم به ذات اوزره حل اولمسی اعتبار یله محمول اطلاق اولنورق
مسند و خبر دخی تسمیه اولنور و محط قائده محمول اولمسیله قضیه بو جزئه
نسبت اولنورق حلیه دینلوب موضوعه نسبت ایدلما مشدر

قال رحمه الله (والاسمیت شرطیه و لمحکوم علیه مقدا و المحکوم به تالییا) و اگر
قضیه ده حکم بر شیئک بر شیء ایچون وقوع و یا لاوقوع ثبوتیه اولمزه قضیه شرطیه
تسمیه اولنور بوده ذکر اولنور جغی وجهله ایکی قسم اولوب بر قسمی طرفین بیننده
وقوع و یا لاوقوع اتصال ایله و قسم آخری وقوع و یا لاوقوع انفصال ایله اولور
و اشبو اتصال و انفصال ایله حکم نفس قضیتین بیننده اولوب صدقه و یا خود
تباينده قضیتین بیننده توافق اولمسیله و یا خود موافقتک سلبیه در و اشبو قضیه
شرطیه ده محکوم علیه اولان قضیه اولی به مقدم و محکوم به اولان قضیه ثانییه
تالی تسمیه اولنور تالی تابع معناسنه اولوب محکوم بهک مقدمه لفظا و رتبة
تبعیتی معلومدر

قال رحمه الله (والشرطیه ان حکم فیها بوقوع اتصال مضمون قضیه مضمون
قضیه آخری اولو وقوعه سمیت متصله) قضیه شرطیه دخی ایکی به مقسمدر
شوبله که اگر قضیه شرطیه ده بر قضیه مضمونک قضیه اخرا مضمونه یعنی مضمون
تالییک مضمون مقدمه وقوع اتصال و یا خود لاوقوع اتصالیه حکم اولنورسه
بو قسم قضیه شرطیه به متصله تسمیه اولنور (نحو کما كانت طالعة فالنههار موجود)
اشته بوقضیه نک مفهومی هر نه وقت شمس طلوع ایدرسه نهار موجوددر دیمک
اولوب جزء اولک مضمونی اولان شمسک جمیع زمان طلوعنه مضمون ثانی اولان
وجود نهارک اتصالی واقع اولمسیله حکمی مفید اوله رق شرطیه متصله موجبده در
(اولیس کما كانت طالعة فاللیل موجود) بوقضیه نک مفهومی هر نه وقت شمس
طلوع ایلسه ایل موجود دکندر دیمک اولوب جزء اولک مضمونی اولان شمسک
جمیع زمان طلوعنه مضمون ثانی اولان وجود نهارک لاوقوع اتصال یعنی انتقاسیه
حکمی مفید اوله رق بودخی شرطیه متصله سالبه در و اشبو مثالینده اولان کما
كانت الشمس طالعة هر ایکیسنده محکوم علیه اوله رق مقدم و فالنههار موجود
اولده و فاللیل موجود ثانیده محکوم به اوله رق تالیدر

قال رحمه الله (او بوقوع انفصال احدهما عن الآخر اولو وقوعه سميت منفصلة)
واكر قضية شرطيه ده حكم مضمون قضيتين دن برينك مضمون اخرا دن وقوع
ويا لا وقوع انفصاليه اولور سه منفصله تسميه اولور (نحو اما ان يكون هذا العدد
زوجا واما ان يكون فردا) بوقضيه نك مفهومي شو عدد يا چنت ويا خودتك اولور
يعني زوج ايسه فرد اوله من فرد ايسه زوج اوله من ديمك اولوب جزء اولك
مضموني اولان عدد معينك زوج اولسندن مضمون ثاني اولان فرد اولسندك وقوع
انفصاليه يعني تعاند طرفين ايله حكيمى مفيددر (اوليس اما ان يكون الشمس طالعه
واما ان يكون النهار موجودا) بومثالك مفهومي ياشمس طالعه ويا نهار موجود
اولق يعني برينك وجوديله آخرك موجود اولماسى اوله من ديمك اولوب جزء
اولك مضموني اولان طلوع شمس دن مضمون ثاني اولان وجود نهارك لا وقوع
انفصاليه حكيمى مفيد اوله رق مثالين دن ايكس يده اول موجب و ثاني سالبه
اوله رق شرطيه منفصله در و جزء اوللرى مقدم و ثانيلرى تاليدر

خفي اولسونكه مقدم ايله تالينك يكديكرندن تميزى متصله ده وضعاء وطبعاء و منفصله ده
يالكز وضعاءر شويله كه مقدم ايله تالى ايجون ايكي اعتبار اولوب اول بحسب
ما صدق عليه اوله رق كرك متصله و كرك منفصله ده مقدم ايله تالينك بو اعتبار ايله
يكديكرندن امتيازلى غير خفيدر و امتياز وضعيدن مراد بودر و اعتبار ثاني بحسب
المفهوم اولوب متصله ده مقدمك تاليدن امتيازي بو اعتبار ايله ده متحقق اوله رق
منفصله ده بو اعتبار ايله امتياز موجود دكلدر و امتياز بحسب الطبع ايله مراد بودر
اما متصله ده بو اعتبار ايله امتياز مقدمك تحققي زيرا اتصالده مفهوم مقدم ملزوم
و مفهوم تالى لازمدر حالبوكه بعضا واقع اولور كه برشى آخرا ايجون ملزوم اولوب
عكس اوله من زير بعضا لازم ملزوم دن اعم اوله رق بو تقديرده لازمك ملزوم و ملزومك
لازم اولسى صحيح اوله من

و معلوم اولسونكه قضيه نك حليه و شرطيه به انقسامى حصر عقلى اولوب لكن
شرطيه نك متصله و منفصله به انقسامى حصر عقلى ايله دكلدر زيرا ذكر اولنديغى
وجهله شرطيه نك طرفينى قوه قريبه ده قضيتين اولوب بالفعل قضيتين اولقلغه قرييدر
و قضيتين بيننده نسبت احدهما نك آخر اوزرينه حليه اولسى ممكن اوليوب بلكه
بونده حلاك غيرى بر نسبتك وجودى لابددر و حلاك غيريله اولان نسبتك اتصال
و انفصالده حصرى لازمك ميبوب وجه آخر ايله ده اولسى تحت جوازده در وجهله
شرطيه نك متصله و منفصله به تقسيمى قسمت استقرايه او اوب علومده و متعارف
اولان لغتده اطراف قضاياده وجه آخر ايله نسبتك وجودنه ظفرياب اوله مامشدر
نه كيم سيد شريف حاشيه صغرا ده بيان ايشدر

قال رحمه الله (وكل من الحلية والمتصلة والمنفصلة اما موجبة ان حكم فيها بوقوع
النسبة واما سالبة ان حكم فيها بلا وقوعها) وقضية حليه دن و شرطيه متصله
و منفصله دن هر برى ايكي قسمه منقسم اوله رق اكر بونلردن بر قضيه ده طرفين بيننده
اولان نسبتك وقوعيله حكم اولور سه قضيه موجبدر و اكر لا وقوعيله حكم
حكم ايدلور سه قضيه سالبه در نه كيم امثله سى قريبا مرور ايشدر الحاصل ايجاب
وسالبه طرفينك حالى منظور اوليوب بلكه نظر محمولك موضوعه و تالينك مقدمه
نسبت و ارتباطى بطريق الايجاب ايسه موجب و سلب و رفع طريقيله ايسه سالبه در
قل رحمه الله (فقد ظهر ان اجزاء كل قضية موجبة كانت اوسالبة ثلثة المحكوم عليه
والمحكوم به والنسبة التامة التى هى الوقوع فى الموجبات واللاوقوع فى السلبات
وامانفس اثبوت والاتصال والانفصال المسماة بالنسبة بين بين فخارجة عن الاجزاء
خروج البصر عن العمى عند اهل التحقيق من القدماء) ايمدى ايضاحات مسروده دن
متحقق و ظاهر اولديكه هر بر قضيه نك كرك موجب و كرك سالبه اجزاسى او چدر
يعنى عموم قضيه لرى تركيب ايدن اجزا ثلثه اولوب بوده محكوم عليه و محكوم به
ايله نسبت تامة خبريه در كه بوده موجبات و وقوع و سوابده لا وقوع دن عبارتدر
يعنى ذكرى كذرا ن ايتديكى وجهله نسبت تامة حليه موجبده محمولك ذات
موضوعه وقوع ثبوتى و متصله موجبده تالينك بحسب الصدق مقدمه وقوع
اتصالى و منفصله ده وقوع انفصالى اولوب سالبه لرده اشبو ثبوت و يا اتصال
ويا انفصالك لا وقوعيدر و اما نسبت بين بين ايله تسميه اولان نفس ثبوت و اتصال
و انفصال اجزاء قضيه دن معدوده اوليوب بصر ك عمادن خروجى كى خارجه در
وبو وجهله اجزاء قضيه اشبو اجزاء ثلثه دن عبارت اولوب نسبت بين بين نك
خارج عد ايدلسى قول محققين قدما اوله رق مذهب منصوردر

چونده اجزاء قضيه بى تعيينده مقدمين ايله متأخرين اختلاف ايدرك متقدمين قضيه نك
اجزاء ثلثه مذكور دن تركينه قائل و متأخرين نسبت بين بين نك دخى اعتبار انضماميله
اجزاء اربعه دن مركب اولسى جهته مائل اولمشدر و مصنف بو وجهله بيان مذهب
متقدمين ايله مذهب مذكورى اختصارده ارباب تحقيقه تابع اولر قد نصكره قول
متقدمينى بيانده مشهور اولان كلام حليه صحتدن عاقل ايدوكنى حاشيه سنده ايضاح
ايدرك ديشدر كه متنده مذكور اولان (و اما نفس اثبوت والاتصال والانفصال الخ)
قولى بوياده مشهور اولان كلامك بطلانده اشارتدر زيرا بيان مذهب متقدمينه
مشهور اولان كآن قدما نسبت بين بين كيا انكار ايدرك وقوع و لا وقوعك اشبو نسبتبه
تعلقه قائل اولماشدر در شوبلكه وقوع و لا وقوعى حليه ده محمولك موضوع ايله اتحاد
و عدم اتحاددن و متصله ده اتصال و لا اتصالدن و منفصله ده انفصال و لا انفصالدن

عبارت قیلوب جلیده اتحادك وقوع ولا وقوعی و متصله ده اتصال و منفصله ده انفصالك وقوع ولا وقوعی اولسنه قائل اولماشدر و آنجق بونی متأخرین اثبات ایدرلر وقوع ولا وقوعی اشبو اتحاد و اتصال و انفصالدن برینك وقوع ولا وقوعندن عبارت قلمشدر بوزهاب اوزره زید قائم وزید ایس بقائم قضیه موجب و سالبه لرینك معناسی عند المتقدمین مفهوم قائم من جهة الذات زید ایله متحد و یاخود متحد کادر دیمك اولوب عند المتأخرین قائمك زید ایله اتحادی واقع و یاخود واقع دکلدر مفادنده اولمش اولور

اشته کلام مشهور بوندن عبارت او اوب لکن قول متقدمینی بومعنايه جل ایتدکه اولان فساد غیر خفیدر زیر اقدمادن بعضیلری تصدیق تعریفده تصدیق نسبتك واقع و یاخود غیر واقع اولدیغنی ادرا کدر دیو بیان ایتلری متقدمینك نسبت مذ کوره به قائل اولدق لرینی اثباته کافلدر چونکه آزاده اشتباهدرکه وقوع ولا وقوع ایله اوزرینه حکم اولنان نسبت موجب ایله سالبه باینده مشترک اولان نسبتدن عبارت اولدرق بوايسه اتحاد و اتصال و انفصالك غیری دکلدر تسلیم اید، لکن بوتریف لازمه تعریف اولوبده قدمانك نسبت مذ کوره به قائل اولدق لرینی اثباته مدار اولسون دیرزکه مثلاً اتحادی تصور ایتکسزین عدم اتحاد ایله حکم مستحیلدر زیرا اعدام انجق ملکاتیه بیلنور بوصورته کرک موجب و کرک سالبه باینده بالضروره اتحاد مشترک اولدرق متصور اولوب نسبت مذ کوره بی انکارلری تقدیرده هارب و متمنع اولدق لری شیده وقوعلری لازمکلور بوحالده نسبت بین بینینی نه کیفیتده انکاره مجالری اوله بیلور

بلکنه موافق صواب اولان کلام بودرکه قدما نسبت بین بینينك وجودنی انکار ایتدوب انکار ایلدکلری نسبت مذ کوره نك ذهاب متأخرین کبی اجزاء قضیه دن اولمسیدر شویله که وقوع ولا وقوع ایله حکم نسبت مذ کوره نك تصوره توقف ایده جکی غیر منکر او اوب فقط بوقف نسبت مذ کوره نك اجزاء قضیه دن اولسنی مستلزم اوله من والا (العمی صفة عدمية) قولزده موضوع اولان عمایی تصور بصری تصویره متوقف اولسایله بوقضیه دن بصرک جز اولسنی اقتضالیدر زیر مفهوم عدم البصر اولوب تصور اعدام ایسه ملکاتیه اولدرق بلا معرفت بصر عمی تصور اولنه من حالبوکه بصر قضیه مذ کوره نك اجزاسندن خارج اولسنده فریقین متفقددر بوصورته موضوع اولان عمانك تصور بچون لازم اولان بصر قضیه مذ کوره دن خارج اولدیغنی کبی تصور حکم بچون لازم اولان ثبوت و اتصال و انفصالك دخی دخی اجزاء قضیه دن خارج اولسنی اقتضالیدر بوققای وجه مشروح اوزره فهم و ادراک ایتك لازمکلور که من القی اقدامند

واشبو نسبت تقییدیه نك نسبت بین بینينك تسمیه سی موجب ایله سالبه باینده مشترک اولدیغنه مبنی اولدرق صورت اشتراک لری یا جزئییت وجهله در ته کیم عند المتأخرین بویه در و یاخود خارج موقوف علیه اولسایله در ته کیم عند المتقدمین بوجهله در (۱) قال رحمه الله (ولا تعقد القضية ملزم بتعلق بهذه الأجزاء الثلاثة ادراكات اربعة تصور المحكوم علیه بکنهه او بوجه صادق علیه مخرج للحکم علیه و تصور المحكوم به كذلك و تصور النسبة الثامة الخبرية كذلك) و ذکر اولنان اجزاء ثلثه به ادراکات اربعة تعلق ایتدکجه قضیه منعقد اولز و ادراکات اربعة دن بریسی محکوم علیه تعلق ایدر بوده محکوم علیه کنهیه و یاخود اوزرینه صادق و محکوم علیه اولسنی مخرج اوله جق بوجه ایله تصورندن عبارتدر زیر اذهنك توجه و التفاتی اولقسزین برشی اوزرینه حکم ایتك صحیح اوله من و بونعمیم واسطه سیله واجب الوجود اوزره حاکم و قادر در دیو حکم ایتدکجه و كذلك مسافة بعيدة دن انسان و یا جزار اولدیغنی فرق ایتدیکجه شیح اوزرینه شاغل حیردر دیو حکم زایله نقضه محل قالمز و ادراکات اربعة دن ثانی كذلك کنهیه و یاخود وجه صادق مخرج ایله محکوم بهی تصوردر و ثالث نسبت بین بینينك وقوع ولا وقوعندن عبارت اولان نسبت ثامة خبریه بی کنه و یا وجه مذکور ایله تصوردر زیرا محکوم بهك وجود و یا انتفا جهتندن محکوم علیه ایله اولان حالی نسبت مذ کوره ایله مشاهده اولنور (۲) قال رحمه الله (ثم الاذعان بها جازما او غير جازم ثابتا او غير ثابت مطابقا للواقع او غير مطابق) ذکر اولنان ادراکات ثلثه دن صکره ادراک رابع اشبو نسبت ثامة خبریه بی اذعان و قبولدرکه وقوع ولا وقوعدن برطرفه نفسک سکون و اطمینانندن عبارتدر و بوده جزم و حسم صورته اولوب اولماقدن و حال ثبوت و رسوخده بولوب بولماقدن و واقع مطابق و یاخود مخالف اولقدن اعدر (وهذا الاذعان مشروط بهذه التصورات الثلاثة) واشبو ادراک اذعانی محکوم علیه و به ایله نسبت ثامة خبریه نك تصوراتیه مشروطدر یعنی اذعان ادراک واحد بسیط اولوب کتد بچون جزء یوقدر فقط اشبو تصورات ثلثه ایله مشروطدر الحاصل قضیه ده درت شی موجود او اوب اول محکوم علیه یعنی مثلاً زید و ثانی محکوم به یعنی مثلاً قائم و ثالث نسبت بین بین یعنی قیامك زیده ایجاب ایله سلبی باینده اولان نسبت اولوب بونسبت ذکرى مرور ایتدیکی وجهله عند المحققین اجزاء قضیه دن

(۱) ته کیم نسبت تقییدیه تسمیه سی قید متصور وجهی اوزره مأخوذ اولدیغنه و نسبت حکمیه تسمیه سی و لو بالواسطة مورد حکم اولدیغنه میندر (عبد الحمید خربوق)

(۲) بعضیلر نسبتك کنه و یا وجهله تصوری طرفینك تصورینه تابعدر دیدلر ایسه ده بوکلام حق اولدیغنی ظاهردر زیرا نسبتك طرفینك ارتباطنه آلت اولسنی تصوری طرفینك تصورینه تابع اولسنی اقتضا ایتدکجه نسبت بچون حقیقت مختصه و وجوه و اعتبارات صادق مخصوصه واردر (عبد الحمید)

معدود اولدیغی جهته مصنف بونستی و تعلق ایده جگ ادراکی مذهب منصور
متقدمینه اتباعا انعقاد قضیه ده ذی مدخل اولان اجزا و ادراکاتدن عد و ابراد
ایتما مشدر و رابع بونستک وقوع و یا خود لا وقوعیدر که نسبت تامه خیریه
بودر و اشبو درت شیء معلومات اولوب بونلردن اولیکی اوج شیء یعنی محکوم
علیه و به و نسبت بین بین بی ادراک قول شارحله اکتساب اولنق شانندن اولان
تصوراتدر و شیء اخیری یعنی نسبت تامه خیریه اولان وقوع و لا وقوعی ادراک
عندالحققین ایکی وجهله اولوب اول و جوداً و یا انتفاء محکوم بهک محکوم علیه ایله
اولان حالنی مشاهده ایچون نسبت مذکوره بی تصور و انتفادن عبارت اولوب
بو وجهله نسبت تامه بی تصور ذکر اولنان نسبت بین بین بی تصور دن مغنیدر
و مصنفک بیان ایلدیکی ادراکات اربعه دن ثالث بو تصوردر و نسبت تامه به تعلق
ایدن ادراک ثانی اذعان یعنی وقوع و یا لا وقوعی قبول و قلباً اطمیناندر و نسبت
تامه به تعلق ایدن ادراکیندن اول قول شارحله و ثانی جملله اکتساب اولنور
و بیان اولنه جغی وجهله حکم و تصدیق ایله مسمی اولان اشبو ادراک ثانیدر سید
شریف قدس سره حاشیه صفرا ده بیور مشدرکه حق اولان حکم ادراکدر زیرا
وجدانمزه رجوع ایتسک بیلورز که بنسبت حکمیة حلیه و یا خود اتصالیه و یا
انفصالیه بی ادراک ایتدکدن صکره بزم ایچون حاصل اوله جق شیء انجق بونست
واقعدر یعنی نفس الامرده اولان شیء مطابقهدر و یا خود واقعه و نفس الامرده
اولان شیء مطابقه دکلدردیو ادراکدن عبارتدر

مصنف حاشیه ده اذعانی ادراک اذعانی ایله تفسیر ایدرک حاشیه صفرا دن نقلی
کذران ایلدیکی وجهله حکم ایله مسمی اولان اشبو اذعان ایله مراد ادراک اذعانی
اولوب بعضیلرک توهم و ذهابی کبی حکم نفسدن صادره اولان افعال نفسانیه دن بر فعل
اولدیغنه اشارت ایلشدر و ثم الاذعان قولنده ثم تراخی رتبی ایچون اولوب تراخی زمانی
ایچون دکلدردیو ادراکات ثلثه اشبو ادراک اذعانی ایچون شرط اولوب رتبه مشروط
ایسه رتبه شرطدن متأخردر و اگر تراخی زمانی به حل ایدلسه اولیاتده مطرد اوله مز
چونکه هر نقدر نظریات و بعض بدیهیانه ادراک اذعانیله تصورات ثلثه دن
تأخری زمان ایله اولسه ده اولیاتده زمان ایله اولیوب بلکه ذکر اولندیغی
وجهله رتبه ایله در اولیاتدن مراد هر بر عقل سلیم مجرد ملاحظه طرفینیه کندیه
حکم ایلدیکی شیدر تفصیلاتی خاتمه کتابده ذکر اولنور

معلوم اولسونکه ادراک نسبت اقسام سبعیه منقسم اولوب اول تخیلدر که تردد
و ترجیح و جزمین عاریدر و مع التردد ادراک شک و مع المرجوحیه و هم و مع الراجحیه
ظندر و جزم ایله اولورسه واقعه عدم مطابقی تقدیرده جهل مرکب و واقعه

مطابق اولورسه برهانه عدم استنادناشی ثابت اولدیغی حالده تقلید مصیب
ودایله استناد ایله ثابت اولورسه یقیندر و مصنفک ابراد ایلدیکی وجه تعمیم اذعانک
جزم ایله رجاندن اعمیتی بایندر و جزم یقین و جهل و تقلیده شاملدر و رجحان
عینیه ظندر و شکیات و و همیات و تخیلات قضیه دن غیر معدود در

قال رحمه الله (و هو علی اطلاقه یسمی تصدیقا و حکما و بشرط تعاقبه بالوقوع یسمی ایجابا
و ایقاعا و بشرط تعلقه باللا وقوع یسمی سلبا و انتزاعا) و اشبو اذعان یعنی
نفسک نسبت تامه خبریه بی انفعالی و اضطراری اوله رقی قبولی علی الاطلاق یعنی
وقوع و لا وقوعدن برینه تعلق مغنیر و منظور اولیه رقی بونلردن ققیسنه تعلق
ایدر ایسه ایتسون تصدیق و حکم تسمیه اولنور و وقوعه تعلق شرطیه ایجاب
و ایقاع و لا وقوعه تعلق شرطیه سلب و انتزاع دینلور بوجهتندر که معنای
ایقاع وقوعه جزم ذهنی اختیاری و معنای انتزاع لا وقوعه جزم ذهنی اختیاری
اولق اوزره تفسیر ایدلشدر الحاصل تصدیق و حکم ایقاع و انتزاع قسمیننه
شامل اوله رقی بونلر تصدیق و حکم ایچون وجهتندر حاصلی معنای ایقاع
و انتزاع وقوع و عدم وقوعی ادراکدن عبارت اوله رقی نفس مدرک ایله قائمدر

قال رحمه الله (و قد یطاق الایجاب و الایقاع علی الوقوع و السلب و الانتزاع
علی الاوقوع کما یطلق الحکم علی کل منهما) و ایجاب و ایقاع و سلب
و انتزاع تعبیرلری ادراک اذعانی به یعنی وقوع و لا وقوعه تعلق ایدن اذعان و قبوله
اطلاق اولندیغی کبی اهل فنک بعض استعمالاتده علمک اسمنی معلومه اطلاق قیلندن
اوله رقی بونلردن ایجاب و ایقاع نفس وقوعه و سلب و انتزاع نفس لا وقوعه
دخی اطلاق اولنور نته کیم حکم دخی بوبله اولوب حکم دینلوب ایقاع و انتزاع
معنای قصدا ایلدیکی کبی بعض ادخی نفس وقوع و لا وقوعدن هر بریمی اوزره در
حکم اطلاق استعمالرند جاریدر (۲) حاصلی اصطلاح اهل فنده شو ایکی معناده
دخی مستعمل اولوب فقط معنای اولده استعمالی کثیردر الحاصل حکم ایکی
معناده مستعمل اولوب اول نفس وقوع و لا وقوع اولوب بو معنایجه حکم
قضیه دن جزدر و قضیه ایچون حکمدن لابددر قوللرنده اولان حکمدن مراد
بودر و معنای ثانی وقوع و لا وقوعی یعنی نسبت تامه خبریه بی ادراک و اذعان
اولوب ایقاع و انتزاع معنای اطلاق اولنور بو معنایجه حکم نفس مدرک ایله قائم
اوله رقی قضیه دن جز دکلدردیو بو معناده استعمالی کثیردر و برده حکم ایچون مصطلح

(۱) حکمک اشبو معین اوزره اطلاق زبر اوقوع و لا وقوع ذهنیه حاصل اولدقیری حینیه ایقاع و انتزاع
عینیدر پس خبرک مدلولی ایقاع و انتزاع معنای اولان حکمدن عبارتیدر بوخسه وقوع و لا وقوع معنای
اولان حکمدن عبارتیدر دیومشهور اولان نزاع نزاع نظردر که محقق سیالکوی شایسته مطولده
بیان ایتشدر (عبدالمجید)

اصولین اولان معنای ثالث او اوب بود که خطاب الله تعالی المتعلق بأفعال المكلفین بالاختصاص او التخییر یعنی افعال مکلفین اقتضا و یا خود تخییر ایلله تعلق ایدن خطاب الهی معناسدن عبارتدر که محمولات مسائل فقهیه واقع اولان احکام خمسة اصولیه اولوب وجوب و اباحه و ندب و کراهت و حرمتدن عبارت اوله رق موضوعاتی افعال مکلفیندر

قال رحمه الله (واللفظ الدال على الوقوع والا وقوع ولو بالاتزام يسمى رابطة) وقوع ولا وقوع اوزره دلالت ایدن لفظ ولو که دلالت التزامیه ایلله اولسه دخی رابطه تسمیه اولنور چونکه قضیه اجزاء ثلثه دن مرکبه اوله رق بواجزائک ملحوظ اولسی لابددر لکن احد اجزا اولان نسبت مذکوره یالکزجه مجربه اولقلغه غیر صالح و بلکه مفهومیته غیر مستقل اولسایله بو جزئه دال اولان لفظ انجق ادات اوله بیلور و محکوم بهی محکوم علیه ربط ایدن شیئه دال اولدیغی جهته رابطه دینلور مثلا لغت فارسیه ده است و نیست ادات ربطدر و لغت عربیه ده رابط بعضا کان و لیس و یجب و یمنع امثالی قالب کله ده اوله رق رابطه زمانیه اطلاق اولنور و بعضا زید هو قائم امثالنده اولان هو کی قالب اسمده اولور زیرا هو یتده اتحاد دال اولوب بوا یسه وقوع معناسنه حکمدر و بوقسمه رابطه غیر زمانیه دینلور ته کیم مصنف بیان ایده جکدر

لکن بو کلام مورد بحث و اشکال اولسایله مصنفک ولو بالاتزام قولی بوسؤالدن معرض جوابده مورود اولدیغی حاشیه سنده بیان ایشدر شویله که زید هو القائم امثالنده اولان ضمیر فصل موضوعه عائد و افراد و تشبیه و جمع جهندن موضوعه مطابق و متحددر ته کیم تشبیه ده الزیدان هما القائم و جمعه الزیدون هم القائمون قولاری بو مدعایه شاهددر بوضورتده ضمیر فصلک مدلولی نسبت یعنی وقوع و یا خود لا وقوع اولیوب بلکه موضوعه دال اولسایله اسم اوله رق ادات دکدر هر بر رابطه ایسه ادات اولوب بو صورتده ضمائر مذکوره رابطه اوله من

حاصل دفع بوسؤالک ورودی عند القوم هر بر رابطه ادات اولمفلنک ملتزم اولسی تقدیرده اولوب بوا یسه غیر مسلمدر بلکه مراد قوم نسبتبه دال اولان لفظ ولو که دلالتی تضمن و التزام طریقله اولسه ده رابطه تسمیه ایدرز دیکدر بولفظده ایست ادات اولسون ته کیم ادوات نفی بویله در و ایستر کله اولسون ته کیم قام زید امثالنده رابطه بالتضمن نسبتبه دلالتی جهتیله نفس محمول یعنی قامدر و ایستر اسم اولسون ته کیم زید هو عالم امثالنده ضمیر فصل بونوعنددر کذلک عند النحاة خبر و یا خود حال و یا صفت واقع اولان روابط جل دخی اسم اولدقاری حالده روابطدر و رابطه نک بالمطابقه

معنای مستقل اوزره دال اولسایله بالاتزام معنای غیر مستقل اوزره ده دال اولسی بیننده قطعاً منافات یوقدر

و عند القوم هر بر رابطه ادات اولقی ملتزم ایدو کئی تسلیمز تقدیرده جواب آخره رجوع ایلله دیرز که رابطه اداتدر دیه لم لکن اداتدن بعضیسی کله و اسم اولمقده نه بآس وارددر که لفظ مفردک اسم و کله ایلله اداته تقسیمی اداتدن بر قسمته نظر اتقسیم اعتباری به محمول اولسون و نه محذور وارددر که ضمیر فصل دلالت مطابقیه سی اعتباریله اسم و دلالت التزامیه سی اعتباریله ادات و کله معنای مستقل اوزره دلالت تضمینیه و بلکه مطابقیه سی اعتباریله کلمات و نسبت جزئیه یعنی فاعل معینه نسبتدن عبارت اولان معنای غیر مستقل اوزره دلالت تضمینیه اعتباریله ادات اولمش اولسون

خلاصه جواب اول رابطه بی ادات و غیر بسی اولمقدن تعمیم و خلاصه جواب ثانی رابطه بی اداته تخصیص ایلله تقسیم لفظ مفردی تقسیم اعتباری به حل ایدوب بر لفظک من جهة ادات و من جهة اسم و یا خود کله اولمسنی تجویزدن عبارتدر اشته بوبیان ایلله سؤال مندفع و علامه تفتازانینک تهذیبده ذاهب اولدیغی وجهله قومک ضمیر فصلی نسبتبه دلالت ایچون استعاره ایتمش اولدقاری اعتباره احتیاج مرتفع اولور و بویله دینک لازمکسه کلام عرب عرباده حقیقه رابطه بولتماسنی مستلزم اولور قوم ایسه لغاتک کایسنه شامله اولان ابیات صد دنده در اشته حاشیه ده اولان کلام مصنفک ابضا حاتی بو وجهله در

آنجق علامه تفتازانینک کلامی فارایینک ذکر و تصریح ایلدیکی شیدر زیر ایدمشدر که حکمت فلسفه نک لغت یونانیه دن عربیه به حین نقلنده قوم لغت عربیه ده رابطه زمانیه موجود اولدیغی مشاهده ایتمشدر که بوده افعال ناقصه در لکن لغت فارسیه ده است و یونانیه ده استین مقامه قائم اوله جق رابطه غیر زمانیه بی بوله مدقارندن هووهی و امثالی اصلنده ادوات اولیوب اسما اولان لفظاری رابطه غیر زمانیه ایچون استعاره ایتمشدر اشته کلام فارابی بو وجهله اولوب علامه تفتازانینک تهذیبده اولان بیانی بواصله اشارت اوله جفی بی اشتبا در و بعضا رابطه غیر زمانیه ایچون افعال ناقصه دن اسماء مشتقه دخی ذکر و اراد اولنور مثلا زید کائن قائما و او میرس موجود شاعر امثالرنده اولان کائن و موجود بوقیله در

قال رحمه الله (وهی فی الجملیات امانفس المحمول المرتبط بنفسه کافی قام زید و جزؤه کافی زید قائم ابوه او خارج عنه کافی زید هو الجسم و کادوات النفی فی نحولم یقم زید و ایس زید قائما و کذا کان زید قائما و امثاله و مثل الاخییر یسمى رابطة زمانیه) و قضایای حلیه ده رابطه بر قاج و جهله او اوب یا بنفسه موضوعه مرتبط اولان

نفس محمول رابطه اولور نه کیم قام زید امثالنده قام کله سی محمول اوله رق بنفسه
وبلا واسطه موضوع اولان زیده مرتبط اولمسیله بومثال وامثالنده رابطه نفس
محمولدر مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله قام وامثالنک بنفسه موضوعه ارتباطی
شیخک شفاده اولان تحقیقاتی جهله سندندر وائمه عربیه نک افعال حدث وزمان ابله
علی الاختلاف فاعل معین ویاخود فاعل مایه نسبتک مجموعته موضوعدر دیوینلری
دخی ارتباط مذکور مؤیددر بوتقدیرده اگر هر بر رابطه ادات اولمق طرفی
الترام اولنورسه لفظک اقسام ثلثیه اولان تقسیمی تقسیم اعتباری به جل ایتک
لازمکولور واکر رابطه اداتن اعم اعتبار ایدیلورده ادات رابطه دن بعضدر
دینلورسه تقسیم اعتباری به جلته حاجت قالیوب بومثالو رابطه لراداتک غیرسی
اولمش اولورنه کیم تفصیلاتی مرور ایتشددر بصورتده محمول واقع اولان کله موضوعه
نسبتی اوزره دلالتی اعتباریله رابطه وحدثه دلالتی اعتباریله محمول اوله رق
بوابتباطی افاده ایچون تقدیر ضمیره حاجت یوقدر

ویاخود رابطه محمولک جزئی اولور نه کیم زید قائم ابوه بوقبلدندر زبرا محمول
مجرد قائم اولمسیوب بلکه قائم ابوه مجموعی و رابطه ابوه ضمیری اوله رق مجموع
محمولدن جزدر زیرا بالمطابقه زید اوزره وبالالتزام جهله نک زیده ارتباطنه دال
اولمسیله عندالنجات رابطه اولدیغی کبی اهل فن اصطلاحنده دخی رابطه در
ویاخود رابطه محمولدن خارج اولور مثلاً زید هو الجسم بوقبلدندر زیرا محمول
یا لک الجسم لفظی اوله رق رابطه اولان هو محمولک خارجنده در و رابطه اولان
ادات نئی دخی بویه اولوب لم یقم زید قائماً امثالنده ادوات نئی رابطه
اوله رق محمولدن خارجدر سید شریف لیس هو اداتنده ایس لفظ هو نک دلالت
ایندیکی نسبتی ایجابیه بی رفع ایچون اولوب ایس ابله هو مجموعی نسبت سلبیه نک
وضعنه دال اوله رق بصورتده بونلرک مجموعی نسبت سلبیه ابله محکوم بهی محکوم
علیهه رابط اولدیغی بیان ایتشددر

وکذلک کان زید قائماً امثالی قالب کله ده اولان ادوات دخی محمولدن خارج اولوب
محصل معنایی زید قائم فی الزمان الماضي دیمکدر واشبو کان زید قائماً امثالی زمانه
دلالتلری جهتیه رابطه زمانیه تسمیه اولنور مصنف حاشیه ده دیمشدر که نجات
کان امثالنی معنای مستقله دلالت ایدن افعال ناقصه دن قلیوب منطقین ایسه
رابطه قلیویه قولین بیننده اولان مناسقات غیر خفیدر و معرض جوابده تخالف
اصطلاحینه جل ایتک محل نظر در زیرا یا نجاتک بیانی وجهله معنای مستقله دلالت
ایدوب بو حالده اهل میرانک ادات اولمسیله ذهابی باطل او اور ویاخود معنای
مستقله دلالت ایتوب بوتقدیرده کلام نجات حلیه صحتدن عاقل اولور و بو

اشکالدن مدار خلاص آنجق ماسبقده ذکر اولنان شیدر که بوده کلام اهل فنی
تأویل اوله رق یا عندلرنده هر بر رابطه ادات دکلدرو یا خود اداتی اسم و کله دن تعمیم ابله
لفظ مفردی اسم و کله واداته تقسیمی اعتباری در دینلکدن عبارتدر شرح مطالعه
اولان کلامک خلاصه سی بوجهله در که کلمات وجودیه نسبتیه دلالتیه برابر
نسبتیه زمانیه دخی دلالت ایدر و کلمات وجودیه ابله کلمات حقیقیه بیننده فرق
هر تقدیر محمول یعنی موضوع معینه نسبت ایچون موضوع اولقده مشترک
ایسدرده کله حقیقیه بنفسها محمول معینه دلالت ایدوب کله وجودیه نه محمول و نه
موضوع معینه دلالت ایدر بوجهله موضوعک تصریحی حینده کله حقیقیه
نسبت حکمییه دلالت ایدیکی کبی کله وجودیه دخی موضوع ابله محمولدن
هر ایکسی تصریح اولدیغی حینده نسبتیه دلالت ایدر

قال رحمه الله (وفي الشرطيات ادوات الاتصال والانفصال وسلبها) ومطلقا
شرطياتده رابطه ادوات اتصال وانفصال ابله بونلرک سلبیدر که ادوات اتصال
ان وفا وادوات انفصال ماوا وادوات سلب لیس امثالی اولوب عند النجات ادوات
شرط وجزا وادوات تردید تعبیر اولنور و عند اهل المعقول نسبت اتصالیه وانفصالیه
دلالتلری اعتباریله رابطه دینلور

قال رحمه الله (فاقضية ان اشتملت على الرابطة الخارجية تسمى ثلاثية كما تقدم والا
فثنائية نحو زید جسم وامثاله) ایمدی مطلقاً قضیه المفروضه یعنی کرک حلیه و کرک
شرطیه اکر رابطه خارجیه اوزره مشتمله اولورسه ثلاثیه تسمیه اولنور تکیم
امثله سی کذران ایتشددر الحاصل ایست نفس محمول ویاخود جزئی وایست خارجی
اولسون بونلرک جهله سی ثلاثیه در واکر قضیه رابطه خارجیه اوزره مشتمله
اولورسه ثنائیه تسمیه اولنور مثلاً زید جسم بوقبلدندر بوده قضیه ده محمول اسم
جامد اولدیغی صورتده واقع اولوب زبرا بصورتده قضیه ده نسبتیه دلالت
ایده جک برشی بولمز

قال رحمه الله (واعلم ان الموضوع اما ذكرى هو ما يفهم من لفظ الموضوع كلياً كان او جزئياً
ويسمى عنوان الموضوع ووصفه في الكل والافراد المندرجة تحته يسمى ذات الموضوع)
ومعلوم اولسونکه قضیه حلیه نک اجزاء ثلثه سندن برسی موضوع اولدیغی بیان
سابقدن معلوم اولمسیله اطلاق اهل فنده معنای موضوعک بیلغمی لازمکه چکنندن
بوکا اشارتله بیوررلر که موضوع یا ضم ذال ابله موضوع ذکریدر بوده قضیه ده
محکوم علیه دال اولان افظدن فهم اولنان منادر که کلی ویاخود جزئی اولقندن
اعدرو لفظک کندییه کسر ذال ابله موضوع ذکریدر دینلور چونکه لغتده کسرا ابله
ذکر لسان اوزره جاری اولان شی اولوب ضم ابله ذکر قلبده اولان معانیدر

و اشبو موضوع ذکرى به کلی اولدیغی محله ده عنوان موضوع و وصف اطلاق اولور
و اشبو موضوع ذکرینک یعنی عنوان موضوع اولان مفهومک تحتنده مندرجه
اوله رق شامل اولدیغی افرا ده ذات موضوع تسمیه قلنور مثلاً کل انسان حیوان
قضیه سنده لفظ انسان کسر ایله موضوع ذکریدر بولفظک دلالت ایلدیکی مفهوم
انسان ضم ایله موضوع ذکرى اولوب کلی اولدیغی جهتله عنوان موضوع
و وصف موضوع دخی اطلاق اولنور و مفهوم انسانک تحتنده بولنان زید و عمرو امثالی
افرا ده ذات موضوع دینلور .

قال رحمه الله (و اما حقیق هو ما یقصد بالحکم اصالة) و یاخود موضوع حقیقیدر که
بوده اوزرینه حکم ایله مقصود بالا صاله اولاندر یعنی موضوع حقیقیده معتبر اولان
اصالة مقصود بالحکم اولسیدر که قضیه ده حکمدن بالا صاله مقصود ذات موضوع
ایله مفهوم مدنی قنغیسی ایسه موضوع حقیق اودر چونکه بعض قضیه لده حکم
مفهوم اوزرینه و بعضیلر نه تحت مفهومده اولان ذات موضوع اوزره اولور
بوصورته موضوع ذکرى ایله موضوع حقیق بیننده عموم و خصوص من وجه
اولور اشته بوکا اشارتله مصنف رحمه الله بیورر لکه (فرما یختلفان فی القضية
فیما قصد الحکم علی ذات الموضوع و کان العنوان مرأة لملاحظته) یعنی اشبو
موضوع ذکرى ایله موضوع حقیق اکثر واقع اولور که یکدیگر ایله اختلاف ایدرلر
یعنی قضیه نک موضوع ذکرى بشقه و موضوع حقیقیسی بشقه اولور بوده
بر قضیه ده تحقیق ایدر که حکم ایله مقصود ذات موضوع اولوب عنوان موضوع
ذات موضوعی ملاحظه به مرأت اولور (نحو کل انسان او بعضه حیوان) اشته
بو قضیه لده موضوع ذکرى مفهوم انسان و موضوع حقیق افراد شخصیه اوله رق
مختلفلر در زیرا مقصود افراد انسانک کلیسی و یاخود بعضیسی اوزره مفهوم حیوان
ایله حکمدر که مفهوم انسانی ملاحظه ایدرک تحتنده موجود بولدیغی زید و عمرو
امثالی افراد اوزرینه حیوانیتله حکم ایلز بو صورته موضوع حقیق مقصود
بالحکم اولدیغی جهتله افراد انسان اولوب و مفهوم موضوع اولان حیوان ناطق
افراد مذکورده بی ملاحظه به مرأت اوله رق مقصود بالحکم اولمامسیله موضوع
ذکرى اولوب موضوع حقیق دکادر (و ربما یخدان فیما عدها مما کان الموضوع
جزئاً حقیقاً او کلیاً قصد الحکم علیه) و چوق کره واقع اولور که موضوع ذکرى
ایله موضوع حقیق متحد یعنی شیء واحد اولورلر بوده ذکر اولدیغی وجهله
حکم ذات موضوع اوزره اولوب عنوان موضوع مرأت ملاحظه اولان قضیه لکه
ماعداسنده تحقیق ایدر بوده موضوع جزئی حقیق و یاخود مقصود بالحکم اولان
کلی اولدیغی صورته اولور (نحو زید عالم و الانسان کلی) مثال اولده مفهوم

زید ذات مشخصه زید اولوب و مفهوم عالم ایله محکوم علیه اولان اشبو ذات زیددر
و مثال ثانیده کلی اولمسيله محکوم علیه اولان مفهوم انساندر زیرا هر تقدیر انسان
ایچون زید و عمر و امثالی افراد موجود ایسه ده لکن بو باده عنوان افرادنک
غیربسی اولقلغنی اعتبار ایدوبده افراد اوزرینه حکمی قصد ایتمک جائز اوله من
والا افرادک کلی اولقله محکومیتنی اقتضا ایدر افراد ایسه جزئی اولوب عروض
کلیت بحسب العنواندر حاصلی کلیدر دیو اوزرینه حکم اولنان شیء افراد ایله متحد
اعتبار ایدیلان مفهومدر بو جهتله مفهوم زید لفظ زیدک مدلولی اولسی حسییه
موضوع ذکرى و محکوم علیه اولدیغی جهتله موضوع حقیق اولوب کلی اولمسيله
محکوم علیه اولان مفهوم انسان دخی مدلول لفظ انسان اولدیغی جهتدن موضوع
ذکرى و مقصود بالحکم اولمسيله ده موضوع حقیق اوله رق بو امثال قضیه لده
اتحادلری تحقیق ایدر .

قال رحمه الله (و ذات الموضوع ما صدق علیه العنوان بالفعل ولو فی احد الزمته
عند الشيخ وهو الحق و بالامکان الذاتی عند الفارابی) و قریباً عرض ایضاحات
ایدلیدیکی وجهله ذات موضوع ایله مراد عنوان موضوعک تحتنده اولان افراد
در که عنوانک ماصدق علیهمدر انجق بو وجهله ذات موضوع اوزره صدق عنوان
فعلی و یاخود امکانی اولق صورتنه محتمل اولمسيله شیخ ابن سینا عندنده بالفعل
صدق اولوب و اوازمنه ثلثدن برنده اولور سه ده بالفعل عنوانک وقوع صدقنی
مقتضی و بالکذا امکان صدق ذات موضوع اولقده غیر کافیدر حاصلی عندالشیخ ذات
موضوع بالفعل کندو سیچون عنوان موضوع ثابت اولان شیء اوله رق ایستراحی
و یاخو ذهنی اولسون و ایستدائی و یا لادائی اولسون و ایسترسه ثبوتی و وصف محمولک
حین ثبوتده و یاخود مقدم و یا مؤخر بروقده اولسون بور الی منظور اولوب جله سندن
مطلقدر بناء علیه هر بر نائم مستیقظدر قضیه سی نائم حین نومده مستیقظ اولدیغی حالده
صا دقدر و اصلا عنوان ایله متصف اولیان شیء هر تقدیر اتصافی ممکن اولسه ده
افراد موضوعدن غیر معدود در و ابو نصر فارابی عندنده معتبر اولان امکان
ذاتی ایله عنوانک صادق اولسیدر که بالفعل و بالقوة اولنره متناولدر (فقولنا کل
مرکوب السلطان فرس صادق بالاعتبار الاول دون الثاني لامکان رکوبه علی الحمار)
بو وجهله فارابی ایله ابن سینا بیننده اولان اختلافک ثمره سی بو مثالده ظاهر اولور که
مصطلح شیخ اولدیغی وجهله عنوانک ذات اوزره صدق بالفعل اولسنی اعتبار
ایتدیکنر صورته سلطانلر هر بر مرکوبی فرسدر دینلک صادقدر زیرا سلطانک
هیچ بروقده اسبک غیری بر حیوانه رکوبی واقع اولمامسیله بالفعل مرکوب سلطان
اولغله متصف سائر بر حیوان موجود اولمیدیغندن کلیت اوزره قول مذکور

صادق قدر لکن مذهب فارابی اوزره صدق عنوانده امکان اعتباری جهته قضیه مذکوره کاذبه اولور زیرا فرسک غیری بر حیوانه دخی رکوبی هر قدر واقع اولسه ده ممکندر و شیخ کلامی قول متبع اولوب عرف ولغت رأی شیخه مساعددر شویله که مثلا کل ایض کذا دینلسه قول فارابی اوزره قطعا بیاض ایله متصف اولیوب لکن اتصافی ممکن اولنره دخی متناول اولور حالبوکه مثلا بر تکفوری عربک بیاض اولسی ممکن ایسه ده هیچ بروقنده بیاض ایله متصف اولسی واقع اولماسیله عرف ولغته ایض اطلاق غیر جاریدر و شرح موافقه بیان اولندیغی وجهله بعضی مذهب فارابی به عرف ولغت مساعد اولندیغی کی تحقیقه ده مخالفدر زیرا مثلا نطفه نك انسان اولسی ممکن اولسیله اگر نطفه انسانده داخل اولسه کل انسان حیوان قولز کاذب اولوردی دیشلر ایسه بو کلام اسمک اشتراکی حسیله مغالطه در (۱) زیرا لفظ امکان بالاشتراک ایکی معنایه اطلاق اولنور که بریسی بالفعل مقابلی اولان قوه و دیگری مقابل ضرورت اولان امکان عامدر بوصورته اگر نطفه انسان اولسنک امکانیه بالقوه انسان اولندیغی مراد اوانورسه بو کلام صادق اولوب لکن مذهب فارابی اوزره ایراده صالح اوله من زیرا فارابینک امکان ایله مرادی امکان عام اولسیله نطفه اوزرینه امکان عام ایله انسانک صدق غیر مسلمدر

مصنف حاشیه ده دیشدر که کل مرکوب السلطان فرس مثالنک مذهب شیخ اوزره صادق اولسی بو قضیه قضیه خارجییه اعتبار اولندیغی تقدیرده اولوب و اگر حقیقه به جل اولنور ایسه هر ایکی مذهب و اعتبار اوزره کاذبه در چه ونکه قریبا بیان ایدیه جکی وجهله قضیه خارجییه ده حکم احد از منه ده موجود و محقق اولان ذات موضوع اوزرینه اولوب و شیخ عقد وضعده اعتبار ایلدیکی فعل قضیه خارجییه ده واقعده محقق اولان فعلدر یعنی ذات موضوع عنوان موضوع ایله واقعده بالفعل متصف اولسی لابددر چار ایسه واقعده و هیچ بروقنده مرکوب سلطان اولتی عنوانیه متصف اولیه رق مرکوبه چار داخل دکدر بو جهته مذهب شیخ اوزره کل مرکوب السلطان فرس قضیه خارجییه سی صادق قدر لکن قضیه حقیقه ده معتبر اولان افراد مفروضه اوله رق مراد عنوان موضوع ایچون فرد اولدیغی حالده وجودی فرض و تقدیر ایدیلان افراددر بوصورته عقد

(۱) شویله که امکان ایکی معنایه اطلاق اولنور بریسی بالفعل مقابلی اولان امکان امکان استعدادی و دیگری مجامع بالفعل اولان امکان ذاتی در پس فارابینک امکان ایله مرادی مجامع فعل اولان ذاتی و ایسیله نطفه نك امکان مجامع بالفعل ایله انسان اولسی ممکن اولدیغی ظاهر اولندیغی مثال مذکوره واقع انسانک نطفه به مذهب فارابی اوزره دخی شمول اولدیغی درکاردر (عبد الحمید)

وضعده شیخ اعتبار ایلدیکی فعل قضیه حقیقه ده فعل محقق فی الواقع ایله فعل فرضیدن اعم اوله رق چار ایسه فرد فرضی مرکوبه داخل اولوب بو جهته قضیه مذکوره حقیقه به جل اولندیغی تقدیرده مذهب شیخ اوزره ده صادق اوله من

قال رحمه الله (و صدق العنوان علی ذاته یسمى عقد الوضع و صدق المحمول علیه باحدى الجهات الآتیه یسمى عقد الحمل) واصطلاح اهل فقه عنوان موضوع ذات موضوع اوزره صادق اولسنه عقد وضع تسمیه اولنور و وصف محمولک ضرورت و دوام امثالی بحث موجهاتده ذکر اولنه جق جهتلردن بریله موضوع اوزره صدقنه عقد جل تسمیه قلنور چونکه قضیه حلییه به نظر ایتدیگمزه بر شی ایله ایکی وصفک وجودنی مشاهده ایدرز بو جهته شی مذکور احد و صفین ایله بر ترکیب و وصف آخر ایله دیگر بر ترکیب اوله رق محصل مفهومی ایکی عقد رجوع ایدر و بوندن اول عنوانک ذات موضوع اوزره صدق اولوب عقد وضع بودر و ثانی جهاتدن بریله وصف محمولک ذات موضوع اوزره صدق اولوب عقد جل بودر الحاصل عقدک معنای لغویسی ربط اولوب بوراده مراد ترکیب حاصل اوله رق عقد اول قبل ترکیب معلوم الثبوت اولسیله ترکیب تقیدیدر نه کیم (الاخبار بعد العلم بها اوصاف) قاعده سی معلومدر و عقد ثانی ثبوت و یا خود نقیی اعلام و اخبار ایچون اولسیله ترکیب خبریدر مثلا کل انسان حیوان قولزده حیوان مفهومیله حکم ایلدیگم افراد انسان یعنی زید و عمرو ایچون ایکی وصف بولورز که بریسی ذاتا معلومز اواق لازمکلان انسان و ایکنجیسی خبر و مرکب استدیگم حیوان و صفی اولوب اشو و صفیدن عنوان موضوع اولان انسانک افراد موضوع اولان زید و عمرو اوزره صدق یعنی بونلرک عنوان مذکور ایله اتصافی عقد وضع و بو افراد اوزره محمول اولان حیوانک صدق و بثوتی عقد جلددر کأن حلییه ایکی ترکیبی حامل اولوب اول تقیدی و ثانی خبریدر

قال رحمه الله (ولا يراد بالمحمول الا افراد فی القضا یا المتعارفة بل فی المنحرقات) و قضایای متعارفه ده محمول ایله افراد مراد اولنور یعنی موضوع کی مفهوم محمول ایله متصف اولان افراد موجود ایسه ده قضایای مستعمله و متعارفه ده مقصود بالحمل افراد اولیوب بلکه مفهومدر مثلا الانسان حیوان قضیه سیله مراد مفهوم حیوانیه افراد انسان اوزرینه حکم و افراد انسانک وصف حیوان ایله متصف اولدیغی اخبار اولوب یو خسه افراد حیوان ایله افراد انسان اوزرینه حکم دکدر بلکه بو وجهله محمول ایله افراد مراد ایدلمی قضایای منحرفه ده اولور

نحو الانسان كل ناطق بوقضية منحرفة اولوب مراد جميع افراد ناطق ايله مفهوم انسان اوزرينه حكمدر

مصنفك حاشيه ده بياني وجهله بوكلامدن مراد شومجسته اشارتدر كه علومده مستعمله اولان قضايای متعارفه جانب موضوعدن افراد جانب محمولدن مفهوم مراد اولنان قضايادر وبوقضيه لك غيريسى جاده دن منحرفه وغير متعارفه در وقضايای غير متعارفه بعضا متعارفه لك عكسى اوله رق جانب موضوعدن مفهوم وجانب محمولدن افراد مراد ايدلسيله اولور نه كيم منته ذكر اولنان مثال بوكيلدن در وبعضا جانبندن افراد مراد اولنور وبوده ياطرفين سور كلى ايله مسور اوله رق مثلا كل انسان كل ناطق ديلوب هر بر افراد انسان عينيله هر بر افراد ناطق اولديغنى افاده مراد اولنور وياخود طرفين سور جزئى ايله مسور اوله رق مثلا بعض الحيوان بعض الجسم ديلوب افراد حيواندن بعضيسى افراد جسمدن بعض اولديغنى افاده ايدر وياخود احدهما سور كلى و آخر سور جزئى ايله مسور اوله رق مثلا كل انسان بعض الحيوان ديلور مراد افراد انساندن جمله سى افراد حيواندن بعضيسى اولديغنى افاده اولور وياخود بالعكس بعض الحيوان كل الانسان ديلوب معنای مذكوري افاده ايدر وياخود طرفينه سور موجود اولزه بو اعتبارانه سلب جهتي دخي ضم ايدلسه عدد منحرفات مقدار كثره ترقى ايدر وبعض اهل فن بونلك سرد تفصيلاتنى التزام ايتشلايسه ده بونكه افاده اولنه جق بر فائده اولديغنى جهته متون وبلكه اغلب شرو حده ترك اولمشدرو خفى اولسونكه جانبندن مفهوم مراد اولنان قضيه لر منحرفه ده داخل اوليوب بلكه قضايای طبيعیه در مثلا الانسان نوع قولنده مراد مفهوم نوع ايله مفهوم انسان اوزرينه حكم اوله رق قضيه طبيعیه در قال رجه الله (فصل الحلية مطلقا موجه كانت اوسالبة ان كان موضوعها الذكري جزئيا حقيقيا سميت شخصية ومخصوصة نحو زيد او هذا عالم اوليس بعالم) فصول تسعة دن اشبو فصل ثانی قضيه حليه بي باعتبار الموضوع اقسام اربعة به تقسيم ايچون موضوع اولوب قسم اول شخصيه وثانی طبيعیه وثالث محصورات اربعة ورابع مهمله در شو يلكه مطلقا قضيه حليه ايستر موجه و ايستر سالبه اولسون اكر موضوع ذكر بى جزئى حقيقى او اورسه بونوع قضيه شخصيه ومخصوصه تسميه اولنور زيرا موضوعى شخص مخصوص اولوب اشتراكه غير محتملدر مثلا زيد عالم وهذا عالم موجه لريله زيد ليس بعالم وهذا ليس بعالم سالبه لرنده موضوع متشخص ومعين اوله رق جزئى حقيقى اولمسيه بوقضيه لر قضيه شخصيه اولوب قضيه مخصوصه دخي اطلاق اولنور اكر ايراد ايدياورسه كه موضوعك جزئى حقيقى اولمسيه مراد اول موضوعك شخصى اولمسي ايسه هذا كاتب وانا قائم امثالى بويله اوليوب

على

على قول اسماء اشارات ومضمرات معاني كليه به موضوعه در جوابنده دبرزكه مراد موضوعك كنديدن اشتراكه محتمل اوليه جق صورتده شخص معين فهم اولنه جق حيثيته اولمسي در نه كيم شخص معين محسوسه اشارتله هذا كاتب وانا قائم ديلديكى صورتده دخي بومعنى فهم اولنور سعدالدين تفتازانى شرح شمسيه ده بوجهله بيان ايلمشدر (۱) ايمدى قضيه شخصيه كندوسنده موضوع جزئى حقيقى اولان قضيه حليه در

قال رجه الله (وان كان كليا فان كان الحكم على العنوان من غير ان يقصد سرابته الى ذات الموضوع سميت طبيعية وان امكن سرابته في نفسه) واكر حليه ده موضوع ذكرى كلى اولورسه ذات موضوعه حكمك سرابتي مقصود اولوب وياخود اولمسي صورتينه منقسم اوله رق اكر حكم ذات موضوعه سرابتي قصد اولنمسين عنوان موضوع اوزرينه اولورسه بونوع قضيه به قضيه طبيعیه تسميه اولنور زيرا بوامثال قضيه ده مقصود بالحكم طبيعت يعنى حقيقت اولوب افاده سرابتي مقصود دكلدر وبوحكمك في نفسه افاده سرابتي ممكن اولسه ده مانع اوليوب معتبر اولان عدم قصد نحو الانسان حيوان ناطق او كلى اوليس يجنس مثال اول وثانى ده ايچاها وثالثه سلبا حكم مفهوم انسان اوزرينه اولوب قضايای طبيعیه در وارنده حيوان ناطق ايله حكمك زيد وعمر و امثالى افاده سرابتي ممكن ايسه ده بوسرابت مقصود اوليوب مراد حقيقت انسان حيوان ناطق اولديغنى بيايدر و افراد كلى اوله ميه جغى جهته مثالا ثابته افاده سرابت حكم غير ممكندر ايمدى قضيه طبيعیه كندیده موضوع ذكرى كلى اوله رق حكم افاده سرابتي قصد اولنمسين عنوان موضوع اوزرينه اولان قضيه در

قال رجه الله (وان كان الحكم عليه مع قصد السراية الى ماتحته من الافراد الشخصية او النوعية فان لم يبين فيها كية الافراد كلا وبعضا سميت مهملة نحو الانسان في خسر او ايس في خسر) واكر موضوع كليه عنوان اوزرينه حكم تحتنده اولان افراد شخصيه ويا نوعيه به سرابتي قصديله اولورسه بوده ايكي قسم اولوب اكر كندیده كلا ويا بعضا كيت افراد بيان اولنمزه بوامثال قضيه مهمله تسميه اولنور مثلا ذكر اولنان الانسان في خسر قضيه سنده موضوع اولان انسان كلى اولوب ومفهوم انسان اوزره خسرانده اولمسيه حكمده بر معنا اوليه رق مراد افراد انسان خسرانده در ديك اولديغنى و افرادك كليسى وياخود بعضيى اولديغنه دلالت ايديه جك

(۱) ايراد مذكورك ورودى اسماء اشارات ومضمرات وضع وموضوع له عام اولديغنه ميندر كه مختار تفتازانى ومذهب مشهور بودر اما مولانا سعدالدين واتباعى اولان سائر محققين بونلره وضع عام وموضوع لدخاص اولديغنى اختيار ايلدكلرى جهته انلك مذهب كوره ايراد مذكورك را سوارده اوليه جغى خفى دكلدر (عبد المجيد)

سور کلی و جزئی موجود اولدیغی جهتله بوقضیه مهمله موجب و الا انسان لیس فی خسر دخی مهمله سالبه در امدی قضیه مهمله کند و سنده حکم افراده سرایتی قصد اولنه رق و کلا و بعضا کتبی بیان اولنه رق عنوان اوزرینه اولان قضیه جلیله در (۴) قال رحمه الله (والاسمیت محصورة ومسورة والدال علی الکمیة سورا) واکر کند و سنده موضوع ذکری کلی و عنوان اوزره حکمدن مقصود افراده سرایتی اولمسیله برابر کلا و یا بعضا کتبت افراد بیان اولنورسه بونوع قضیه محصوره و قضیه مسوره تسمیه اولنور محصوره اطلاق کلا و یا بعضا افراد موضوعی استیعاب ایتسندن و مسوره تسمیه سی سور اوزره اشمالتدن ایچوندنرته کیم امثله سی ایراد اولنور امدی قضیه محصوره کند و سنده موضوع ذکری کلی اولوب و عنوان اوزرینه افراده سرایتی قصدیله حکم اولنه رق کلا و یا بعضا کتبت افرادی بیان اولنان قضیه در و کتبت افراد اوزره دلالت ایدن کل و بعضی و امثالی لفظله سور تسمیه اولنور متنده اولان من الافراد الشخصية او النوعية قولیله افرادی بونلردن تعمیم ایتسندن سببی ایضاح ایله مصنف حاشیه ده دیمشدرکه افراد شخصیه کل انسان حیوان قضیه سنه ناظر اولوب مراد زید و عمرو و سائر افراد شخصیه انساندر و افراد نوعیه کل نوع کلی قضیه سنه ناظر اولوب مراد نوع انسان و نوع فرس و سائر افراد نوعیه در زیرا قولیدن ایکسده محصوره کلیه اولوب حالبوکه مثال ثانیه کلی اولمسیله حکم افراد شخصیه اوزرینه اولمیه رق افراد نوعیه اوزرینه در بوجهمته اکر افراد شخصیه و نوعیه دن تعمیم ایدلمسه بوامثال قضیه لک خروجیه تعریف منتهقض اولور لکن کل جنس کلی قولمز امثالیله اشکال واقع اولور زیرا بوقول محصوره کلیه اولدیغی حالده تحت عنوانده اولان افرادنه فرد شخصی و نده فرد نوعی اوله رق بلکه فرد جنسیدرکه حیوان و نبات امثالدر مکرکه بوقامده نوع ایله نوع اضافی مراد اولنورسه نوع اضافی تفصیلاتی مرور ابتدکی وجهله اجناسه شامل اولدیغندن مثال مذکور امثالیله سؤال مندفع اولور سده نوع اضافیه داخل اولیان جوهر کی جنس عالی ایله اشکالدن آزاده اولنه من شو قدرکه نوعدن عنواندن اخص اولان مطلق کلی معناسی مراد ایدیلرک جنس و خاصه و غیر بسندن تعمیم اولنورسه اولخالده اشکاله محل قالز (۶)

(۴) بعد از خنی اوایه که مصنفک وان کان الحکم علیهم مع قصد السراية الخ قولنده مذهب متقدمیک اختاریه اثرت و ایدرکه انلره کوره قضیه محصوره و مهمله ده حکم مفهوم اوزره در افراده سرایت ابتدکی حیثیتله امامت آخرین عندده امر بالکسدر (عبدالمجید)

(۶) بودخی خنی اولمسه نکه مصنفک حاشیه منقولده اولان کلامدن منضم اولدیکه من الافراد الشخصية او النوعية فولی اختیار مذهب جمهوره اشارت اولوب بلکه مذهب محققینه و افغان اولان قصورک اکلده اشارتدر شویله محققون قضیتین مذکور تیده حکم یا لک افراد شخصیه اوزرینه اولمسی اختیار ایشلردر ایسترسه موضوع نوع و یا خرد جنس قریب و یا جنس بعد اولسون و اما جمهور تفصیل ایلیوب اکر موضوع نوع سافل اولورسه حکم افراد شخصیه اوزرینه در و اکر جنس قریب اولورسه حکم افراد شخصیه و نوعیه اوزرینه در و اکر جنس بعد اولورسه حکم افراد شخصیه و نوعیه و جنسیه اوزرینه در دیشلردر (عبدالمجید)

قال رحمه الله (اما کلیة ان حکم فیها علی کل فرد و اما جزئية ان حکم فیها علی بعض الافراد) بواکلام محصوراتی کلیه و جزئییه تقسیم اولوب شویله که اکر محصورده حکم هر بر فرد و موضوع اوزرینه اولورسه بونوع قضیه محصوره کلیه در و اکر حکم بعض افراد اوزرینه اولورسه بونوع قضیه محصوره جزئییه در و کلیه و جزئییه دن هر بر یسی موجب و سالبه قسمینده تقسیم اوله رق بوجهمته اقسام محصورات درت قسم اولمش اولور

قال رحمه الله (فالحصوات اربع اشرفها الموجبة الكلية وسورها نحو کل ولا تصدق الا فیما کان المحمول مساویا للموضوع الذکری او اعم منه مطلقا) امدی محصورات درت قسم اوله رق اول موجب کلیه و ثانی سالبه کلیه و ثالث موجب جزئییه و رابع سالبه جزئییه در زیرا قضیه محصورده اکر افرادک کلیسی اوزره ایجاب ایله حکم اولنورسه بوقضیه موجب کلیه در مثلاً کل انسان حیوان قواز بوقیمدندر و اکر افراد موضوعک کلیسی اوزره سلب ایله حکم اولنورسه سالبه کلیه در مثلاً لاشی من الانسان بحجر بوقیلدندر و اکر بعض اوزره ایجاب ایله حکم اولنورسه موجب جزئییه در مثلاً بعض حیوان انسان بوقیمدندر و اکر بعض افراد اوزره سلب ایله حکم اولنورسه سالبه جزئییه در مثلاً بعض حیوان ایس بانسان بوقیلدندر و اشیو اقسام اربعة محصوراتدن اشرفی ایجاب و کلیت شرفینی حامل اولسندن طولایی موجب کلیه در و موجب کلیه سک سوری کل لفظیله امثالیدرکه مثلاً لام استغراق و اضافه استغراقیه دخی سوردن معدود در حاصلی لغت عرب و السنه سائر ده کل لفظنک مفادنی ادا ایدن هر بر شی موجب کلیه ایچون سوردر مثلاً فارسیده همه لفظی سور کلیدر و آئیده بیان مصنفدن دخی معلوم اوله جغنی و جهله کادن مراد کل انسان لایحویه بیت امثالی کل مجموعی دکدر زیرا بوقضیه دن مراد مجموع انسانی بریتیک حاوی و مشتمل اولیه جغنی افاده اولمسیله بوامثال قضیه مهمله و عندالبعض شخصیه در و کذلک مراد کل انسان نوع امثالی کلی معناسنه اولان کل دخی دکدر زیرا بوقضیه نک مفادی حقیقت انسان نوعدر دیمک اولوب طبیعیه در بلکه مراد کل واحد من الافراد معناسنه کل افرادیدر

واشیو موجب کلیه انجق قضیه نک محمولی موضوعنه مساوی و یا خود موضوعدن مطلقا اعم اولدیغی صورتده صادقه اولور زیرا موجب کلیه ده حکم موضوع ذکریده معتبر اولان هر بر فردک محمول ایچون فرد ضروری و یاد ائی اولسنی مقتضی اولوب بوایسه محمول موضوعه مساوی و یا خود موضوعدن اعم اولمسنه متوققدر (نحو کل انسان ناطق او حیوان) مثال اولده محمول موضوعه مساوی اولوب هر بر افراد انسان ناطق و هر بر افراد ناطق انساندر بوجهمته هر بر انسان ناطقدر دینک

صادق و عکسیده بویله در وکل انسان حیوان مثال ثانیه سنده حیوان مطلقا
انساندن اعم اولمسیله هر بر انسان حیواندر دینک صادق لیکن حیوان ایچون
فرس و امثالی افراد موجود اولمسیله عکسی غیر صادقدر

قال رحمه الله (ثم السالبة الكلية وسورها لاشئ ولا تصدق الا فيما كانا متباينين
كليا) درجه ثانیة ده اشرف محصورات احد اشرفین اولان کلیه بی اشتمالندناشی
سالبة کلیه در و بونک سوری لاشئ ولا واحد لفظا یدر و سالبة کلیه نك صادق
انجق موضوع ایله محمول یکدیگره تباین کلی ایله متباین اولدقلمری موضعه
مخصوصدر (نحو لاشئ من الانسان بفرس) ایمدی بوقضیه لاشئ سوریله
محسوره اولوب سالبة کلیه و انسان ایله فرس مفهومی بینه تباین کلی اولهرق
نه انساندن بر فرد فرس و نه فرسدن بر فرد انسان اولمسیله قضیه صادقده در و مرجعی
سالبتین کلیتین اولوب لاشئ من الانسان بفرس صادق اولدیغی کبی لاشئ
من الفرس بانسان دخی صادقدر

قال رحمه الله (ثم الموجبة الجزئية وسورها نحو بعض وتصدق فيما عدا المتباينين
كليا) و محصوراتدن درجه ثالثه ده بولمان احد اشرفینی اشتمالی جهتهله موجبة
جزئیة در و سوری بعض لفظی امثالیدر و اشبو موجبة جزئیة باینلرنده تباین کلی
اولان شئیئنک ماعداسنده صادق اولور (نحو بعض الحيوان انسان) بومثالده موضوع
محمولدن اعم اولمسیله افراد اعمدن بعضی اعتباریله حیواندن بعضی انساندر دینک
صادق اولدیغی کبی انساندن بعضی حیواندر دینک دخی صادقدر و مثلا
انسان ایله ناطق بینه مساوات اولمسیله هر بر انسان ناطقدر دینک صادق اولدیغی کبی
بعض انسان ناطقدر و یاخود بعض ناطق انساندر دینلمی دخی صادقدر یعنی ضمن
کلیده تحقق جزئی حقیقته مطابقدر لیکن فرس ایله انسان بینه مباينت کلیه
اولمسیله بعض الانسان فرس و یاخود بعض الفرس انسان دینلمی غیر صادقدر
قال رحمه الله (ثم السالبة الجزئية وسورها نحو ليس وبعض وبعض ليس وكل
وتصدق فيما لم يكن المحمول مساويا للموضوع او اعم منه) و محصوراتدن درجه آخره
رابعه ده واقع اولان سالبة جزئیة اولوب سوری اوج لظدر که اول ایس بعض
و ثانی بعض لیس و ثالث ایس کل امثالیدر و اشبو سالبة جزئیة محمول موضعه
مساوی و یاخود مطلقا موضوعدن اعم اولیان مواضعده صادق اولور (نحو
بعض الحيوان ليس بانسان) اشته بوقضیه سالبة جزئیة و محمول اولان انسان
موضوع اولان حیواندن اخص اولمسیله صادقدر لیکن بالعکس بعض الانسان
لیس حیوان دینلمی محمول موضوعدن اعم اوله جغی جهتهله صادق اوله میه جغی کبی
بعض الانسان ایس بناطق قوی دخی طرفین بینه مساوات اولمسیله غیر صادقدر

مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله ایس کل سورنی زیاده ایشی اعتبار قومده رفع
ایجاب کلی سلب جزئیة مندرج اولدیغنه ایشاردر و بواندر اجدن ناشی ذکر
اولنه جغی وجهله ایجاب کلینک نقیض حقیقی سنی رفع ایجاب کلی لیکن سلب جزئی
قلمشدر در ایضاح تمام بو وجهله در که ایس لفظک مدلولی حکم سلبی او اوب حکم سلبی
ایسه یا موضوعدن محمولی سلب و یاخود موضوع ایچون ثبوت محمولی نفی معنی بی بینه
دائر اولهرق اول سلب حکمی و ثانی رفع ایجابدر ایمدی موضوعدن مراد اگر
بعض افراد اولور سه حاصل معنی یا محمولک اشبو بعضدن انتقاسی او اوب اشته
سلب جزئی بودر و یاخود بعض مذکور ایچون محمولک انتفاء ثبوتی اولوب بوده
رفع ایجاب جزئی اولهرق سلب کلی به مساویدر و اگر موضوعدن مراد کل
افراد اولور سه حاصل معنی یا هر بر افراد ایچون محمولک انتفاء ثبوتی اولهرق اشته
رفع ایجاب کلی بودر و اشبور رفع ایجاب کلی سلب جزئی به مساویدر و یاخود هر بر افراد
موضوعدن محمولک انتقاسی اولوب بوده سلب کلیدر

اشته اهل فنک بو اساس اوزرینه سالبة جزئیة اسوار ثلثه سی بینه اولان
فرقی ایضاحده ایراد ایلدکاری کلام شایان بیان اولمسیله ترك و امهالی مناسب مقام
کوریه مامشدر شویله که اسوار مذکورده دن ایس کل سوری بالمطابقه رفع ایجاب
کلی به وبالالتزام سلب جزئی به دلالت ایدر زیرا مثلا کل حیوان انسان قولنک
معنای هر بر افراد حیوانه انسانک ثبوتی اولهرق ایجاب کلیدر و بوقضیه بی
سالبه به تحویل ایدرک لیس کل حیوان بانسان دیدیکمز صورتده مفهوم صریحی
جیم افراد حیوانه ثبوت انسانیتی رفع اولهرق رفع ایجاب کلیدر بوجهتهله
ایس کل سوری نك مدلول مطابقی رفع ایجاب کلی اولدیغی تحقق ایدر و اما
بالالتزام سلب جزئی به دلالت ایشی شو جهنددر که ایجاب کلینک ارتفاعی ایکی
وجهله اولوب شویله که یا محمولک جیم افراد موضوعدن مسلوب اولمسیله اولور
اشته سلب کلی بودر و یاخود بعض افراددن مسلوب و بعضی ایچون ثابت
اولمسیله اولور چونکه بعض افراددن مسلوب اولدیغی کبی ایجاب کلی مرتفع اولور
اشته سلب جزئی بودر ایمدی بویاندن رفع ایجاب کلی سلب کلیدن اعم اولدیغی
معلوم او اور الحاصل سلب جزئی بعض افراددن سلب محمول اولوب بعض آخردنده
مسلوب و یاخود بعض آخر ایچون ثابت اولمسی ملتزم اولدیغی جهتهله سلب جزئی
رفع ایجاب کلینک محمول اولدیغی سلب کلی ایله بعض افراددن مسلوب و بعض
آخر ایچون ثبوت اواق صورتیاندن ایکیسی ایچونده لازم کلور یعنی سلب عن
الكل و سلب عن البعض شقیقندن ایکسنده دخی سلب جزئی تحقق ایدر و بولور
شو طریق ایله ده اثبات اولور که هر نه وقت ایجاب کلی مرتفع اولسه سلب

عن البعض صادق اولور زیرا اگر محمول افراد موضوع هیچ برندن مسلوب اولسه اولخالده افراد کایسه ثابت اولمش اولور مفروضه ایسه بونک خلاصه داشته بو تحقیقات ایله ایس کل سوری مفهومی و ایکی احتمال اوزره سلب جزئی قطعی اولوب سلب کلی ایسه احتمالده قلمسیله مقطوع معینی اخذ و محتمل مشکوکی ترک ایچون ایس کل سلب جزئی ایچون سوریته کسب رجحان ایشدر

ایس بعض سوری دخی هر نقدر مفهوم صریحی رفع ایجاب جزئی اوله رق سلب کلی و سلب عن البعض محتمل ایسه ده ایکی صورتده دخی سلب جزئی لازمه جکندن عینیه بودلیدن ناشی سلب جزئی ایچون سوریته اختیار ایشدر

ایمدی ایس کل سوری بو وجهه بالمطابقه رفع ایجاب کلی به و بالالتزام سلب جزئی به دلالت ایتسه ایله ایس بعض و بعض ایس سوریلرندن افتراق ایدر زیرا بونک دلالتی بالعکس اوله رق بالمطابقه مدلولاری سلب جزئی اولدیغی ظاهر در شو جهته که بعض حیوان ایس بانسان و یا خود ایس بعض حیوان انسانا قولریمزده بعضی تصریح ایله برابر حرف سلبی ادخال ایتدیکمز حینده صریحا فهم اولنه جق معنا بعض افراد حیواندن مفهوم انسانی سلبدر بوا یسه سلب جزئی در و بونک رفع ایجاب کلی اوزره دلالتی بالالتزام در زیر محمول بعض افراد موضوعدن مسلوب اولدیغی حینده جمیع افراد ثابت اوله مز بو صورتده ایجاب کلی مرتفع اولور

لکن شرح مطالعده مبین اولدیغی وجهه ایس بعض سوریلر بالمطابقه بعضدن سلب حکمه دلالتی محل نظر اولوب ایس کل سوریلر مفهوم صریحی رفع ایجاب کلی اولدیغی کی ایس بعض سوریلر دخی مفهوم صریحی رفع ایجاب جزئی اولسه صواب اولان دینلر که ایس کل و ایس بعض سوریلرند اکر سلبلری قضیه به قیاس ایله اعتبار اولورسه ایس کل رفع ایجاب کلی به و ایس بعض رفع ایجاب جزئی به مطابقدر و اکر سلبلری محموله قیاس ایله اعتبار ایدیلور ایسه بو صورتده ایس کل سلب کلی به و ایس بعض سلب جزئی به مطابقدر

و بعض ایس و ایس سوریلرین یئنده دخی فرق شو جهته دن متحققدر که ایس بعض سوری بعضا سلب کلی ایچون ذکر اولوب بوده حرف سلب موجب جزئی به رفع ایچون قلمدیغی حینده اولور مثلا ایس بعض انسان بحجر سلب کلیدر زیرا بعض افرادی تعیین مفهوم جزئیندن خارج اولسه مراد بعض غیر معین اوله رق نکره نیک سیاق نفیده وقوعه شبیه اولور و سیاق نفیده واقع اولان نکره عمومی مفیده اولدیغی کی بو محله دخی عمومی افاده ایدر شویله که افراد دن قنقی بعضده اولورسه اولسون

سلب محمولی فهم ایتک محتمل اولوب بوا یسه سلب کلیدر لکن سید شریف بوکلام کلام ظاهری اولدیغی بیان ایله شو وجهه تحقیق مقال ایشدر که مثلا ایس بعض حیوان انسانا دیوب حرف سلب ایله موضوعدن محمولی سلب ایتک مراد اولورسه سلب جزئی اولور و اکر بوقضیه نفس الامرده متحققه دکدر معناسجه سلب ایتک مراد ایدیلورسه سلب کلی اولور زیرا سلب ایجاب جزئی سلب کلی بی مستلزمدر اشته بو تحقیقه بناء ایس کل سلب کلی و سلب جزئی به محتمل اولوب سلب کلی اولسی حرف سلب ایله محمولی موضوع مذکور هر بر افراددن سلب ایتک قصدیه اولور و سلب جزئی اولسی حرف سلب ایله سلب قضیه قصد ایدلسه ایله اولور و کأن سید علامه نیک مأخذ تحقیقی شرح مطالعدن نقل ایتدیکمز کلامدر

واشبو ایس بعض سوری قطعا ایجاب ایچون ایراد ایدلر زیرا حرف سلبک موضوع اوزره تقدیمیه برابر تصور ایجاب متمنع و حرف سلبک شانی مابعدی رفعدر و بعض ایس سوری بونک عکسی اوله رق لفظ بعضک وضعی ایس اوزره مقدم اولوب حرف سلب ایسه وسطده وقوعی حینده کندن تأخر ایدن شئی شئی متقدمدن رفعی مقتضی اوله رق شئی مقدم ایسه بعض اولسه ایله انجق سلب جزئی ایچون ایراد اولور و هر نقدر بودخی بعض غیر معین ایسه ده سیاق نفیده واقع اولوب و سلب محمولده صریحدر و واشبو بعض ایس بعضا ایجاب عدولی ایچون ذکر اولوب مثلا تقدیم رابطه ایله بعض حیوان هو ایس بانسان دینلور بوا یسه ایجاب اولوب مراد بعض حیوانه لانا سلبی اثبات اوله رق انسانی سلب دکدر

قال رحمه الله (فكل من الكليتين اخص مطلقا بحسب التحقق من الجزئية الموافقة لها في الكيف اعني الايجاب والسلب ومباينة للجزئية المخالفة لها وبين الكليتين مباينة كلية وبين الجزئيتين عموم وخصوص من وجه) بوکلام محصوراتک اقسامار به سی یئنده اولان نسبتلری بیاندر که نسبتلره دائر تفصیلات بحث مخصوصنده مرور ایشدر ایمدی موجب کلیه و سالبه کلیه دن هر بری بحسب التحقيق کیفده یعنی ایجاب و سلبده کندیله موافقه اولان جزئی دن مطلقا اخص و مخالفلری اولان جزئی به مباينه در یعنی موجب کلیه موجب جزئی دن و سالبه کلیه سالبه جزئی دن مطلقا اخص اوله رق یئندره نسبت عموم و خصوص مطلقدر و موجب کلیه سالبه جزئی به و سالبه کلیه موجب جزئی به مابین اوله رق یئندره نسبت تبایندر و کلیتین یئنده نسبت مباينت کلیه اوله رق موجب کلیه سالبه کلیه به و بالعکس کلیا بحسب التحقيق مبايندر و موجب جزئی ایله سالبه جزئی یئنده نسبت عموم و خصوص من وجه اوله رق بر ماده ده

تحقق و دیگر مادی درده افتراق ایدر لر و بونستلر مفهومات محصورانک صادق اولدیغی قضیه لر بیننده بحسب الزمان و الاوضاع ماده و واحده صدق و تحقق مضمونلری اعتباریه اولوب بوقسه محصورانک مفهوماتی بیننده دینک دکلدر زیر مفهومات مذکوره متباینه اوله رق موجب کلبه دن هیچ برشی موجب جزیه دکلدر

ایمدی موجب کلبه اولان قضیه نک موجب جزیه سندن مطلقا اخص اولسی زیرا ایکی شی بیننده هر نه زمان ایجاب کلی صادق اولسه ایجاب جزئی دخی صادق اولور لکن بالعکس ایجاب جزئی نک صدقندن ایجاب کلی دخی صادق اولسی لازم کمکیوب بعضا واقع اولور که موجب جزیه ده مسکوت عنه اولان بعض آخر حکم بدن خارج بولنور مثلا هر بر انسان حیواندر موجب کلبه سی صدقه اولدیغی کبی بعض انسان حیواندر موجب جزیه سی دخی صدقه اولور لکن بعض حیوان انساندر موجب جزیه سی صدقه اولدیغی حالد حکم بدن خارج بولن فرس و امثالنده وجودی جهته هر بر حیوان انساندر موجب کلبه سی غیر صدقه در و سالبه کلبه نک سالبه جزیه سندن مطلقا اخص اولسی زیرا هر نه زمان سالبه کلبه صادق اولسه موجب جزیه دخی صدقه در لکن بالعکس سالبه جزیه نک صدقندن سالبه کلبه نک صدق لازم کمکیوب سالبه جزیه ده مسکوت عنه اولان بعض آخر حکم بدن خارج اولسی جائزدر مثلا انساندن هیچ بری جر دکلدر سالبه کلبه سی صدقه اولسیله انساندن بعضیسی جر دکلدر سالبه جزیه سی دخی صدقه اولوب لکن حیواندن بعضیسی انسان دکلدر سالبه جزیه سنک صدقیه برابر حیواندن هیچ برشی انسان دکلدر سالبه سنک عدم صدق معلوم اوله رق بینلنده عموم و خصوص مطلق اولدیغی تحقق ایدر

و کلیه سالبه نک جزیه موجبیه و کلیه موجب نک جزیه سالبه یه و کایتینک یکدیگرینه ماینلری زیرا بر شینک شی آخر کلبه سندن و کرک بعضی سندن سالبه منافی اولوب عکسی دخی بویه در که بر شینک شی آخر کلبه سندن سلبی اوشینک کلبه سنه و یا خود بعضی سنه ایجاب منافیدر مثلا هر بر حیوان جسمدر موجب کلبه سی صدقه اولسیله سالبه جزیه اوله رق بعض حیوان جسم دکلدر و یا خود سالبه کلبه اوله رق حیواندن هیچ بری جسم دکلدر دینک صدقه اوله من و مثلا حیواندن هیچ برشی جر دکلدر سالبه سی صدقه اولسیله هر بر حیوان و یا خود حیواندن بعضیسی جر در دینک قضیه مذکوره یه ماین و غیر صدقه در که اول موجب کلبه و ثانی موجب جزیه در

و موجب جزیه ایله سالبه جزیه بیننده عموم و خصوص من وجه اولسی موضوع اعمده ایکسیده صدقه اولوب سلب کلبه سلب جزئی صادق و ایجاب جزئی

مفترق و بالعکس ایجاب کلبه ایجاب جزئی صادق و سلب جزئی مفترق اولدیغندن ایچوندر مثلا بعض حیوان انسان دینکده صادق و بعض حیوان ایس بانسان قولیده صادقدر که ایکسیده ده موضوع اولان حیوان انساندن اعمدر و کل انسان حیوان موجب کلبه سی صدقه اولدیغی محلد بعض الانسان حیوان موجب جزیه سی صدقه و بعض الانسان ایس بحیوان سالبه جزیه سی غیر صدقه در کذلک لاشی من حیوان بحجر کلبه سالبه سی صدقه اولسیله بعض حیوان ایس بحجر سالبه جزیه سی صدقه و بعض حیوان جر موجب جزیه سی کذبدر

قال رحمه الله (والمهملة في قوة الجزئية) وقضية مهملة یعنی تفصیلاتی مرور ایتدیکی وجهله موضوعی کلی و مقصود بالحکم افراده سرایتی اولوبده مسور اولیان قضیه لر قضیه جزیه قوه سندن در شوبله که موجب مهمله موجب جزیه قوه سنده و سالبه مهمله سالبه جزیه قوه سنده اولوب هر قدر کلبه اولمنلغه احتمالی وار ایسه ده اهل معقول مهمله نک مدلول مقطوعی اخذ ایله محتمل مشکوکی ترک ایچون مدلول قطعیسی اولان جزیه قوه سنده اولسنی التزام ایتلدر در حاصلی برهانیانده البته جزیه در لکن مسائل علوم کلیات اولدیغی جهته مهملات مسائل علوم قوه کلبه ده اوله رق مثلا الفاعل مرفوع قولری کل فاعل مرفوع قوه سنده در و کذلک جدلیانده کلی یه صالحدر

مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله قضیه مهمله نک قضیه جزیه قوه سنده اولسنک معناسی یکدیگره تلازم لریدر که هر قنقی ماده ده مهمله صدقه اولسه جزیه دخی صدقه اولوب عکسی دخی بویه در ایمدی مثلا الانسان فی خسر قضیه مهمله سی صدقه اولسیله بعض الانسان فی خسر قضیه جزیه سیده صدقه اولوب عکسیده بویه در اما مهمله نک صدق حینه جزیه نک دخی صدق زیرا مهمله ده حکم افراد موضوع اوزرینه اولدیغی جهته بو حکم یا افرادک جمعسی و یا خود بعضیسی اوزرینه اوله رق بوا یکی تقدیر اوزریده بعض افراد اوزرینه حکم جائز و جاری اولور بوا یسه جزیه در و اما بالعکس جزئی نک صدق حینه مهمله نک صدق زیرا هر نه وقت بعض افراد اوزرینه حکم صادق اولسه مطلقا یعنی کایت و بعضیتی معتبر اولیه رق حکم صادق اولور بوا یسه مهمله در

قال رحمه الله (والخصیفة في حكم الكلية) وقضية شخصیفة یعنی بیانی مرور ایتدیکی اوزره موضوع ذکر سی زید کاتب و هذا عالم کبی جزئی حقیقی اولان قضیه لر کلبه حکمده اوله رق شکل اول ایچون کبری واقع اولور مثلا زید و زید کاتب دینلر بوا یسه کاتب قولانی انتاح ایدر ایمدی شکل اولده کایت کبری شرط اولدیغی

حاله زید کاتب قضیه شخصی سی کبری واقع اولم شد در کذاک قضیه شخصی مجملی کلی اولدیغی حینده عکس مستوی ایله موجب جزئییه منعکس اوله رق زید انسان قضیه سی بعضی الانسان زید موجب جزئییه منعکس اولور و کذاک عکس نقیض ایله موجب کلییه منعکس اوله رق مثلا زید انسان شخصی منعکس عکس نقیضنده کل لانسان هولاز ییدینلور بوا یسه موجب کلیه معدوله الطرفیندر قضیه کلیه دخی کرک عکس مستوی سی موجب جزئییه و کرک عکس نقیضی موجب کلیه اولم قدده بو وجهله اوله رق قضیه شخصی بو جهت لردن دخی حکم کلیه ده در و اشبو قضیه شخصی حکم کلی حکمیده دخی مندرجه اوله رق مباحث علم حکمیده مستعمله در و بوسیدن ناشی متقدمین دخی بوقضیه به اعتبار ایدرک تقسیمه ادخال ایشلردر نته کیم حواشدن بعضیلری بیان ایشلردر .

بوابده لایح خاطر اولان بودر که قضیه کلیه ایله جزئییه بیننده فرق معنوی اولده حکم بالمحمولک جمیع افراد موضوعه شمولی و ثانیده بوشمولی عدم اعتبار ایله افراددن بعضی اوزرینه اجرا سیدر بوضوئده شخصیته بعضی افراد اعتبارنه قطعا محمل اولماسیله جزئییه حکمیده اولنقلغه مسامع معنوی اولیوب فقط هر نقدر افراد موضوع متعدد دکسیده حکم ذات موضوعی استیعاب ایدرک عینیه کلی کی حکمدن خارج بر فرد موجود اولماسیله شخصیته کلیه حکمیده اعتباری حق کلام اوله رق شکل اولده کبری وقوعنک منثنائی دخی بوجهت اولدیغی امر ظاهر در .

قال رحمه الله (ولا استعمال للطبیعیات فی العلوم الحکمیة الباقیة عن احوال اعیان الموجودات) اقسام حلیه دن ذکر می مرور ایدن قضایای طبیعیه که موضوع ذکر یلری کلی اولوب حکملری افراد سرایتی مقصود اولیه رق عنوان موضوع اوزرینه اولان قضیه لردن عبارتدر بو قضیه لک کرک کنیدی لری و کرک عکس لری عوارض موجودات خارجیه دن بحث ایدن علوم حکمیه ده مستعمل دکادر و علوم حکمیه بی احوال اعیان موجوداتدن باحثه اولماسیله تقیدی قید احترازی اولیوب بلکه حاشیه ده بیانی وجهله طبیعیاتک علوم حکمیه ده عدم استعمالدن مراد علوم مذکوره مسائلتده عدم وقوع استعمالی اولوب یوقسه و او مبادی مسائلتده دخی غیر مستعمل دیمک اولدیغنه اشارتدر و الا بوجهله علی الاطلاق عدم وقوع استعمالی محل نظر در بناء علیه خادمی مرحوم عرایسده طبیعیه دن بحث اولدیغی بیان و کل جنس موصل بعید و الحد التام موصل الی کنه الشئ شاهد لری سرباید کدنصکره بلکه علوم حکمیه ده بحث اولدیغی ایراد ایشلردر

قال رحمه الله (فائدتان احدهما ان لام التعریف فی نحو قولک الانسان کذا ان حلت علی المهد الخارجی شخصی كانت قضیه شخصیة وان حلت علی الجنس من حيث

هو هو كانت طبیعیة او من حيث تحقیقه فی ضمن الافراد مطلقا كانت مهملة اوفی ضمن کل فرد کاهو الاستغراق كانت کلیة اوفی ضمن البعض الفیر المعین کاهو المهد الذهنی كانت جزئیة فهی علی الاخرین سور) مصنف مسائل فن آخردن اولوب من جهة مقامه تعلقی اولان ایکی مسئله مفیده نک ایرادنی شو ایکی صورته اشارت ایچون عنوان فائده ایله معنون قلمشدر که برسی لام تعریفه و دیگری کل کلمه سنه دایر در معلوم اولدیغی وجهله علوم عربیه ده حرف تعریفک استعمال اولندیغی معاینک بیان اجمالی سی شو و وجهله در که علی قول لام تعریف تعین حقیقه دال اولوب بوقضیه حیثیاتی اعتباریه تنوع ایدر شو بلکه بعضا تعین حقیقت شخص و یا خود نوع معینک ضمننده وجودی حیثیتدن اولوب بوجهله تعین یا حاضر و یا سبوق بالذکر اولمسیله اولور مثلاً چانی رجل فا کرمت الرجل قولي و قسمدن اوله رق لام عهد خارجی تسمیه اولور و بعضا تعین حقیقت من غیر تعین مخاطبک معلومی اولان شخص و یا خود نوع مالک ضمننده وجودی حیثیتدن اولور مثلاً ادخل السوق واشتر اللحم قولری بوقیلدن اوله رق لام عهد ذهنی تعیر اولور و بعضا تعین حقیقت عهد موجود اولدیغی محله کلک ضمننده وجودی حیثیتدن اولور مثلاً ان الانسان لقی خسرا لا الدین آمنوا بوقیلدن اوله رق لام استغراق اطلاق اولور و بعضا تعین حقیقت حقیقت من حيث هی یعنی اعتبار افراد خالی اولدیغی حیثیتدن اولوب بوقسمه لام جنس و لام طبیعت و لام حقیقت دینلور حاصلی مفهوم لام جنسده افراد جنس منظور و معتبر دکادر و بر شیک عدم اعتباری عدمی اقتضا ایتیه چکی جهته ایکی به منقسم اولمش اولور بر قسمی امر حاصل فی العقل اولدیغی حیثیتدن نفس حقیقه اشارت اولانددر که مثلاً الانسان نوع بوقیلدن اولوب مراد مفهوم انسان و اصل لام جنس بودر و بر قسمیده مطلقا افراد ضمننده وجودی حیثیتدن نفس حقیقه اشارت اولانددر که اطلاق افراد ایله مراد بیان کینته تعرض اولماسیدر مثلاً الرجل خیر من المرأة بوقسمدنر بوقسمه مک مطول ترجمه مزده تعریف مسند الیه بحثنده ایضاحات بسوطه سی اولمسیله طالب تفصیلات اولان ذواتک مراجعتی اخطار اولور

ایمدی فائدیتدن برسی بودر که الانسان کذا قولده قضیه نک ایجاب و مساعنه کوره اگر لام عهد خارجی شخصی به حل اولنورده مثلاً انسان ایله زید مراد اولورسه قضیه شخصی اولور و مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله اشبو لام عهد عهد خارجی نوعی به حل اولنورده مثلاً انسان ایله رومی مراد اولورسه بوسورتده ایکی جهته محتمل اوله رق مراد انواعک بلا اعتبار افراد من حيث هو هو جنسی اولورسه قضیه طبیعیه و اگر مراد ضمن افرادده تحقیق حیثیتدن جنسی اولورسه قضیه مهمله

اولور لیکن طبعیہ دہ حکم نفس عنوان اوزرینہ و مہملہ دہ مطلقا افراد و انواع
عنوان اوزرینہ اولوب عہد خارجی ایسہ شخص و یا خود نوع معین اعتبار یلہ
اولسنہ نظرا حاشیہ دہ اولان اشبو کلام مصنف محل نظر دقتدر
واکر لام مذکور من حیث هو و جنسہ جل اولنور یعنی ضمن افراد دہ اولسی
معتبر اولیہ رق نفس حقیقت قصد ایدیلورسہ قضیہ طبعیہ اولور
واکر مطلقا افراد ضمنندہ تحقیق حیثیتدن جنسہ جل اولنورسہ قضیہ مہملہ اولور
مصنفک حاشیہ دہ بیانی و جہلہ جنسک مطلقا افراد ضمنندہ تحقیقندن مراد کلا
و یا بعضا کیت افرادہ تعرض ایدلما سیدر و لامدن بوقسم لام استغراق و عہد ذہنی
کبی اقسام لام جنسندن بر قسم اولوب لیکن اہل عربیہ بوقسمہ تعرض و بشقہ جہ
بر قسم اعتبار ایتہ رک لام جنسندہ ادراج ایتشلردر و بوسیدنناشی لام جنسی
الرجل خیر من المرأة قولیلہ تمثیل ایتشلردر و معلومدر کہ مفہوم رجلہ خیریت مفہوم اولسی
حیثیتدن عارض اولیوب بلکہ مفہوم مذکورہ عروضی ضمن افراد دہ تحقیق
حیثیتندر بوضورتہ لام جنسک ذکر مرور ایدن اصل معاسنہ جلی صحیح
اولہ من و استغراقہ جل ایدوبدہ ہر بر رجل ہر بر مرآہ دن خیرلو اولسی مراد
ایدلسی دخی تجویز اولنہ من و عہد ذہنی بہ جل ایدیلوبدہ رجالدن بعض غیر معین
نسادن بعض غیر معیندن خیرلور دینلکدہ دخی بر فائدہ معتد بہا حاصل اولہ من
بلکہ مراد جنس رجل ضمن افراد دہ تحقیق حیثیتدن کذلک ضمن افرادہ تحقیق
حیثیتدن جنس نسادن خیرلور دیمک اولوب و بومعناہ جلیلہ کلامدن بمعونہ
القرینہ فائدہ جیدہ حصولہ کاور شوبلہ کہ نسادن خیرلی بر فرد یوقدر الا جنس
رجالدہ اندن خیرلو کسنہ موجوددر معناسنی مفید اولوب بوفائدہ ایسہ آنجیق
جنسک بو و جہلہ جنس اوزرینہ تفضیلندن مستفاد اولہ یلوب ذکر اولنہ دینی
و جہلہ نہ استغراقہ ونہ عہد ذہنی بہ جل ایلہ استفادہ اولنہ یلور
واکر لام مذکور ہر بر فرد ضمنندہ تحقیق حیثیتدن جنسہ یعنی جنسندن بر قسم اولان
استغراقہ جل اولنور ایسہ قضیہ کلیہ اولور واکر بعض افراد غیر معین صمنندہ
تحقیق حیثیتدن جنسہ یعنی جنسندن قسم آخر اولان عہد ذہنی بہ جل
اولنورسہ قضیہ جزئیہ اولور ایدنی لام تعریف اشبو استغراق و عہد ذہنی معنای
اخیرلری اوزرہ داخل اولدینی قضیہ ایچون سور اولہ رق اولادہ سور کلی
وثانیہ سور جزیدر اشدہ بویاندن معلوم اولور کہ ماسبقہ سور کلی اولہ رق
مصنفک ایراد ایلدیکی لفظلر تمثیل قبیلندن اولوب حتی سیاق نفیدہ واقع
اولان نکرہ واضافہ استغراقیہ دخی سور کلیدن اولدینی عرایس و امثالندہ
بیان ایتشلردر

کتب عربیہ دہ مسرود اولدینی و جہلہ لام تعریفدہ مذاہب ثلثہ اولوب اول مذهب
چہوردی کہ بودہ لامک عہد خارجی و جنس و استغراق و عہد ذہنی معانی اربعہ سی
بینندہ مشترک موضوع اولسیدر و مذهب ثانی محقق برکونیک مختاریدر کہ لام تعریف
لفظ خاص اولہ رق معنای واحدہ موضوع اولوب بودہ جنسندن عبارتدر لیکن
اشتراک معنوی ایلہ معانی اربعہ مذکورہ بہ تنوع ایدرنہ کیم ایضاح مقام ایچون
ایراد ایتدیکنز تقسیم بومذہبہ موافقدر و مذهب ثالث سعدالدین تفتازانی امثالی
محققینک مختاریدر کہ لفظ مشترک اولوب عہد خارجی ایلہ جنسہ موضوعدر بعدہ
جنس قصد حقیقت اعتبار یلہ جنس و استغراق و عہد ذہنی بہ منقسم اولور کلام مصنف
بومذہبہ مبتنی اولہ رق اشبو مذهب محققینی اختیار ایتشد
قال رحمه الله (وثانیہما ان کلمۃ کل قد تستعمل افراد یارادہ کل فرد من الافراد
الممكنة المحققة في الخارجیات او المقدرة في الحقیقات او من الافراد الذہنیة في الذہنیات
کما اضیفت الی النکرۃ فلیئذ تکتون سوراکما سبق) فائدہ تینک ایکنجیمی بودر کہ
کل کلمہ سی بعضا افرادی اولہ رق استعمال اولوب ہر بر فرد مراد اولنور شوبلہ کہ
قضایای خارجیہ دہ افراد ممکنہ محققہ دن و قضایای حقیقیہ دہ افراد مقدرہ دن
و قضایای ذہنیہ دہ افراد ذہنیہ دن ہر بر فرد مقصود اولور نہ کیم نکرہ بہ مضاف
اولان کل کلمہ سندن مراد بومعنی اولوب بوضورتہ ذکر سی سبق ایلدیکی و جہلہ
سور اولور مثلا کل نارخارۃ قضیۃ خارجیہ سندن مراد خارجدہ محققہ اولان
افراد ممکنہ نار و کل عنقاء طائر قضیۃ حقیقیہ سندن مراد خارجدہ وجودی اولیوب
فقط مفروض و مقدرہ اولان افراد ممکنہ عنقا و کل اربعۃ من الکلیات زوج قضیۃ
ذہنیہ سندن مراد خارجدہ نہ حقیقہ ونہ فرضا وجودی اولیوب فقط ذہندہ موجودہ
اولان افراد اربعۃ کلیاتدر
قال رحمه الله (وقد تستعمل مجموع عبارادہ بمجموع الاجزاء کما اذا اضیفت الی المعرفة
نحو کل الرمان اکلتہ فلیئذ لا تکتون سورابل عنوان الموضوع کافی قولک مجموع
افراد الانسان فان اريد المجموع الشخص کانت شخصیۃ او کل مجموع او بعضہ
کانت کلیۃ او جزئیۃ علی حسب الارادة) و بعضا کل کلمہ سی کل مجموعی اولہ رق
استعمال اولوب بوضورتہ مراد مدخولنک مجموع اجزاسی اولور نہ کیم کلمہ
مذکورہ معرفہ بہ مضاف اولدینی حیندہ بومعنای افادہ ایدر الحاصل لفظ کلک
موضوع لہی اولان معنای عمومک تأثیری مضاف الیہدہ ظاہر اولوب اگر مضاف
الیہ نکرہ اولورسہ اعموم افراد نکرہ دہ ظاہر اولہ رق مضاف الیہک افرادہ
شمول حکم اوزرہ دلالت ایدر و اگر مضاف الیہ معرفہ اولورسہ اعموم معرفہنک
اجزاسندن ظاہر اولہ رق مضاف الیہک اجزاسنہ شمول حکم اوزرہ دلالت ایدر

مثلا كل رمان اكلته دينلسه كل افردى او اوب اكلده احاطه افردان مستحيل
اولسيله بوقضيه كاذبه او اور وكل الرمان اكلته دينلسه مضاف اليه معرف باللام
اولسيله مراد كل مجموعى اوله رق اجزاء رماندن مجموعى اكل ايلديكنى مفيد اولوب
واكلده رمانك احاطه اجزائى ممكن اولديغى جهته بوقضيه صادقه در نه كيم
ربزوى مرحوم حاشيه سنده بيان ايشدر (۸) واسكجى زاده مرحوم ايساغوجى
حاشيه سنده جايدهده موجه كايه نك سوري اولان كل كله سى كل افردى اوله رق
كل واحد واحد مناسبه او اوب بوده نكره به داخل اولان كل كله سيدر بوقسه معرفه به
داخل اولان كل مجموعى دكلدر وبوندن ايچون كل رمان ما كول كاذب وكل الرمان
ما كول صادق دينلشدر ديوا اثبات ايشدر ومطول حاشيه سنده حسن چلبى مرحوم
لفظ كل نكره به اخل اولورسه احاطه افراد ايچوندر ومعرفه به اضافه اولورسه
احاطه اجزا ايچوندر دبو قوللرى كلى اوليوب بلكه اكثريدر زيرا نه كيفيته كلى
اوله بيلوركه كل الطعام كان حلايى اسرائيل نظم جليمنده مراد جزئيات او اوب اجزا
دكلدر دبو اجاله كيت براعه بيور مشلدر ايمدى كل كله سى مجموعى اوله رق استعمال
اولنديغى حينده سور اوليوب بلكه عنوان موضوع اولور نه كيم مداولى اولان
مجموع افراد الانسان لفظى موضوع اولديغى صورته ده بويله لفظ مجموع عنوان
قضيه در بوضورته اكر مراد انساندن مجموع مشخص او اورسه موضوع قضيه
جزئى حقيقى منزله سنده اوله رق قضيه شخصيه اولور واكر مراد اضافه به استغراقه
حل ايله مجموع كايى وياخود عهد ذهنى به اخل ايله مجموعك بعضيسى قصده
اولورسه اوله نظرا كايه وثائقى به كوره جزئيه اوله رق متكلم اراده سنده تابعدر
واكر مراد مفهوم مجموع من حيث هو هو او اورسه قضيه طبيعيه اولور زيرا

(۸) كل رمان ما كول دينلسه كل افردى اولوب اكلت اجزاء رمانه احاطه وعمومى افاده اولديكى
جهته بوقضيه صادقه او اور وكل مجموعى اوله رق اجزاء رمانك مجموعى اكل ايلديكنى مفيد اولوب
رمانك جميع اجزائى اكله غير صالح اولديغى جهته رمانك احاطه اجزائى ممكن اولديغى بوقضيه
كاذبه در لكن معرفه به داخل اولان كل لفظى كل مجموعى او اوب عموم اجزا افاده ايمدى بين العالم قضاياى
مشهوره دينلسهده كل الطعام كان حلايى اسرائيل وكاهن آتيد يوم النقيمة فردا آيت كرملى والناس
كلهم هابى الا العالمون حديث شريفى وامثاليله منتقض اولديغى كيم بعضه ثابت اولان فرض كفايه مثلالو
بمعهده دى من حيث هو - حقيقى ثابت اولديغى جهته اكر كل الرمان ما كول ده كل مجموعى اولسده قضيه مذكوره
كاذبه اوليوب بوقسم تقري الضيف وتحمى الحرم مثلالو صادقه او اور ايدى ديوا استشكل اولمشدر مولانا
شمس الدين فنارى فصول بديعه برتوانداز حقيقه محقق اوله رق طريق حل اشكادن شو جهته در رفع ظلت حيرت
ايشدر كه كل مجموعى وكل افردى معنارىك بينده عموم وخصوص من وجه واردر كه من حيث الانفراد حكم اولان
محمده يالكز كل افردى صادق او اوب لامن حيث الانفراد حكم اولديغى برده يالكز كل مجموعى صادق
ايسر بوضورته من حيث الاجتماع حكم اولسون ايسر ايكي اعتباردن دى حكم اطلاق اولسون
وايكي اعتبار معنى من حيث الانفراد ومن حيث الاجتماع حكم اولنديغى برده ايكي دى صادق اولوب
صادقه اجتماع ايلديلدر وقومك مرادى الله اعلم معرفه به داخل اولان كل لفظى جزء منكر تقدريله
لومعرفه نك اجزائسده عموم افردى ايجاب ايدر ديكدر بس قضيه مذكوره نك معناسى كل جزء من اجزاء
الرمان ما كول ديك اوله جفندن كاذبه اولسنده اشتباه بوقدر هذا (عبد الحميد)

اشبو معانى اربعه بى لام تعريف مفيد اولديغى مثلالو هر تقدر اصل وضعلى عهد
ايچون ايسهده بحسب الاستعمال اضافه وموصول دى معانى مذكوره بى افاده
ايدر كذاك بعض كله سى دى مثلالو بعض الزمنى اسود امثالى كنده يله بعض اجزا
مراد اولورسه كل مجموعى كى سور اوليوب بلكه عنوان موضوعدر
قال رحمه الله (فصل الحمله مطلقا ان حكم فيها بوقوع الثبوت الخارجى اولو وقوعه
للموضوع باعتبار امكانه ووجوده فى الخارج تحقيقا ولو فى احد الزمنه سميت
خارجيه كما فى كل نار حارة) تفصيلات سابقه دن معلوم اولديغى وجهله قضايى
جايدهده حكم وصف محمول ايله موضوع اوزرينه اولوب برشيك بر امر ايچون
ثبوتى ايسه مثبت اهك وجودى اعتباريله اوله رق وجود ايسه محققا وياخود
بطريق الفرض والتقدير ظرف خارجيه وياخود بو وجهله ظرف ذهنيه اوله جفندن
بواعتبار ايله قضايى جايه بى خارجيه وحقيقه وذهنيه حقيقه وقضيه به تقسيم
ايش اولدقلى جهته مصنف فصول سبعة دن اشبو فصل ثالثه اقسام
مذكوره نك تحقيقانى اراد ايشدر

ايمدى مطلقا جايه يعنى كرك موجهه وكرك ساليه اكر كندهده موضوع ايچون
امكانى واحد ازمنهده خارجيه وجود محققه وجودى اعتباريله ثبوت خارجى
محمولك وقوع وياخود لاوقوعيله حكم اولورسه قضيه خارجيه تسميه اولور مثلالو
كل نار حارة لا بارده قضيه لى خارجيه او اوب نارك امر ممكن اولسى وفى وقت
من الاوقات خارجيه وجودى اعتباريله خارجيه حرارتك وقوع ثبوت وبردك
لاوقوع ثبوتيله اوزرينه حكم ايشدر حاصل قضيه خارجيهده حكم موضوعك
محمول ايله خارجيه وقوع ويا لاوقوع اتصافيله اولوب بو ايسه موضوعك امكانى
وازمه دن بر زمانده خارجيه تحقق وجودى اعتبار ايله حاصل اولور زيرا
موضوعك ولو وقت حكمك غيرى بر زمانده خارجيه وجودى متحقق اولديغى
صورته خارجيهده محمول ايله اتصافى مستحيل اوله رق بلا اعتبار وجود حكم
حليه صحتدن عاقل اولور

مصنفك حاشيهده بيانى وجهله متنده اولان الموضوع باعتبار امكانه ووجوده
عباره سى محتمله ظاهرا مناسب اولان للموضوع الممكن الموجود ديك ايدى زيرا
مقصود بالا فاده خارجيهده موضوعك شى ممكن وموجود فى الخارج اولسى اولوب
بو معنائى افادهده ايسه عبارته مذكوره كفايت ايدر لكن بو عبارته بى عدم اختيار
ايله اعتبارى زياده واختيار ايلسى شو سببدن متباعدركه قضيه خارجيه وحقيقه نك
موضوعى فى نفسه ممكن وخارجيه نك موضوعى خارجيه موجود محقق وحقيقه نك
موضوعى خارجيه تقديرا موجود اولسى غير واجيدر چونكه بويله اولمق لازم كلسه

خارجیه و یا خود حقیقه اولی اوزره کندیلرنده حکم ممنوعات اوزرینه اولان قضیه لر
خارجده قاله رق افرادنی جامع اوله مزله شویله که خارجیه و حقیقه ده موضوعی
فی نفسه ممکن اولنره و خارجیه ده وجود فی نفسه وجود محققه و حقیقه ده وجود قدره
حصر اولندیغی صورته ممنوعات ایچون فی انفسها امکانه محل اولدیغی کبی خارجده وجود
محقق دخی اوله میه جغی و بناء علیه فرض وجود خارجیه ده دخی مساغ بولنه میه جغی
جهته له بولر افراد دن اولدیغی حالده تعریف بولره شامل اوله میوب منتقض
اولوردی بناء علیه افظ اعتبارک علاوه سیه بوجیهله کنیده ممنوعات اوزرینه
حکم اولنان قضیه لر دخی تعریفده داخل اوله رق موجبیه لری کاذبه و سالبه لری
صادقه اولور

تحقیق مقام شو و جیهله درکه قضیه خارجیه کندوسنده حکم خارجده موجود
محقق اولان افراد اوزرینه و قضیه حقیقه کندوسنده حکم خارجده وجودی
فرض و تقدیر اولنان افراد اوزرینه اولان قضیه در دیو تعریف اولنسیله
بو تعریفه کوره هیچ بر قضیه کلیه نك صادق اولماسی لازمکه جکی ایراد ایدلشد
شو و جیهله که مثلا هر بر انسان حیواندر موجب کلیه سی صادق اوله مز دیرز زیرا
اگر حیوان اولمیان بر انسانک وجودی فرض ایدلسه ولو ممنوع ایدلسه ده وجودی
تقدیرده انسان اولوب حالبوکه فرض اولندیغی اوزره حیوان دکدر بو صورته
اگر موجود اولسه انسان اوله جق افراددن بعضیسی بر حیثیه ملابس اولورکه
موجود اولی لازمکسه حیوانک غیری اولور بوا یسه هر بر انسان حیواندر موجب
کلیه سیه مناقضدر چونکه کلینک افرادی اوزره صدقده بحسب نفس الامر اولسی
معتبر اولیوب بلکه معتبر اولان مجرد فرض و تقدیر حسبیه صدقده بو حالده
حیوان اولمیان بر انسان فرض ایدلسه انساندر دیو فرض ایدلش اولدیغندن
افراد انساندن اولور کذلک لاشی من الانسان بحجر سالبه کلیه سی دخی صادق
اوله مز زیرا اگر حجر اولان بر انسان موجود اولی لازمکسه هم انسان وهم
حجر اولور بو صورته اگر موجود اولسه افراد انساندن بعضیسی حجر اولور بوا یسه
سالبه کلیه مذ کوره مناقضدر زیرا مفهومی خارجده وجودی تقدیرده انسان
اوله جق شیدن هر بر فرد بر حیثیه ملابسدرکه اگر موجود اولسه هیچ بریسی
جردکدر دیمکدر اشته قضیه حقیقه نك وجه مشرح اوزره تعریفده وارد اولان
بواشکالدن خلاص اولی اوزره بعضیلر تعریفده مأخوذ اولان افرادی افراد
ممکنه به تخصیص ایله قید امکانی علاوه ایشلردر فقط بوقیدک علاوه سی تقدیرده
شریک الباری ممنوع و کل ممنوع معدوم امثالی موضوعاتی ممنوعه اولان قضیه لر خارجده
قلمسیله بوندن تفصیده کلام ارباب تحقیق حال اضطرارده اولوب بعضیلر جوابده

قومت زعی جمیع قضایانک خارجیه و حقیقه ده انحصاری اولیوب بلکه علومده
مستعمله و اکثریت اوزره مأخوذ اولان قضیه بو ایکی اعتبار ایله اولدیغنی
بیان ایله علومده انتفاع ایچون بولری وضع و احکامنی استخراج ایشلردر و بوا یکی
اعتبار ایله اخذی ممکن اوله میان قضیه لرک احکامی هنوز معلوم اوله مامشدر
و تعمیم قواعد طاقت بشریه مقداریدر دیو بیان ایشلردر و بعضیلر بومثالی قضیه لری
قضایای ذهنیه دن عدایدرک کل ممنوع معدوم قضیه سنک معنای هر برشی که ذهنده
اوزرینه خارجده متممدر دیو صادق اوله ذهنده اوشی اوزرینه خارجده معدومدر
دیو حکم صادق اولور دیمکدر دیو اختیار ایدرک بوجیهله قضایای اوج قسمه
تقسیم ایشلردر که بر قسمی حقیقه اوله رق کنیده اولان حکم افراد خارجیه محققه
و مقدره نك جمیع سینه متساول اولور و بر قسمی خارجیه اولوب بونده حکم یالکز
افراد خارجیه محققه اوزرینه در و بر قسمیده ذهنیه اولوب بونده حکم یالکز ذهنده
موجوده اولان افراد متساول اولور و بوزیلده سید علامه بیورمشلردر که اولی
اولان دینلکدر که احوال اشیا اوج قسم اولوب اول کرک محققه و کرک مقدره اولسون
افراد خارجیه و ذهنیه دن جیه سینه متساول اوله رق احوال دن بوقسمه اوازم
ماهیات قسمیه اولنور مثلا اربعه ایچون زوجیت و ثلثه ایچون فردیت و قائمترین
ایچون اولان زوایای ثلاثک مثلثه تساویسی امثالی بوقسمندر و بر قسمی موجود
خارجیه مختصدر که حرکه و سکون و اضائه و احراق امثالی احوال بوقسمندر
و بر قسمی موجود ذهنیه مختص اولوب کلیت و ذاتیت و جنسیت و غیر بریسی
بوقسمندر بوجیهله اوج قسم قضیه اعتباری موافق حالدر که برنجیبی کنیده حکم
کرک ذهنی کرک خارجی و کرک محقق و کرک مقدر اولان افراد موضوعک جمعیسی
اوزرینه اوله مثلا قضایای هندسیه و حسابیه کبی و حقیقه ایله قسمیه به لایق اولان
بوقسمندر و ایکنجیبی کنیده حکم کرک محققه و کرک مقدره مطلقا افراد خارجیه به
مخصوص اوله قضایای طبیعییه کبی و خارجیه ایله قسمیه به مناسب اولانده بوقسمندر
و اوچنجیبی کنیده حکم افراد ذهنیه به مختص اوله منطقه مستعمله اولان
قضایای کبی و ذهنیه اطلاقه حسبیان اولان بوقسمندر

اشته بوسؤال و تکلفاتدن عاری و صورت تقسیم مختار قوم اوزره جاری اولی
مقصدیه مصنف رحمه الله تعریفده مأخوذ امکان و وجود خارجی به قید اعتباری
علاوه ایدرک امکاندن مراد امکان ذاتی و خارجده وجوددن مراد فی نفس الامر
وجودی اولیوب بلکه افرادک امکانی و خارجیه ده خارجده وجود محققنی
و حقیقه ده وجود قدرنی اعتبار ایدرک حکم اولنسی طریقیله تعریف و تقسیم بریسی
اختیار ایشلدر بو صورته کندیلرنده حکم افراد ممنوعه اوزرینه اولان قضیه لر

دخی اعتبار امکانیه برار وجود محقق اعتباریه اولورسه خارجیه ده وجود
مقدری اعتباریه اولورسه حقیقه ده مندرج اولور مثلا اجتماع النفیضین بصیر
مثالنده اجتماع نفیضینک امکانی و خارجیه ده وجود محقق اولوق اعتباریه بصیردر
دیو حکم اولورسه بوقضیه خارجیه اولوب فقط عدم امکان ووجود خارجیه
جهله کاذبه و بوعتبار ایله بصیردکله در دیو سلب ایتدی که صورتده خارجیه
صادقه اولور و بوجهله امکان ووجود مقدر خارجیه اعتباریه حکم اولوبدیغی
تقدیرده قضیه حقیقه اولوب لکن اجتماع نفیضین ایچون امکان ذاتی اولما مسیله
کاذبه و سلب صورتده صادق اولور اشته بو وجهله اعتباری اعتبار ایله
سؤال مندرج واضطراب واقع مرتفع و تعریفی افرادنی جامع اولور

قال رحمه الله (او تقدیر اسمیت حقیقه کافی هذا المثال وکافی فی کل عنقاء
طائر بمعنى کل مالو وجد من الافراد الممكنة کان نارا او عنقاء بالفعل هو علی
تقدیر وجوده فی الخارج یکون حارا او طائرا فی الخارج) واکر قضیه حلیه ده
موضوع ایچون امکانی و خارجیه فرضا و تقدیرا وجودی اعتباریه ثبوت
خارجی محمولک وقوع و یاخود لا وقوعیه حکم اولورسه قضیه حقیقه اسمیه
اولور کأن قضایای ثلثه دن بوقسم قضیه علومده مستعمله اولان قضیه لک حقیقتدر
بوده ایکی قسم اولوب اول افراددن بعضیه موجود و بعضی آخری معدوم
ممکن اوله رق کنیده حکم خارجیه ده اولدیغی کبی یالکز خارجیه موجود افراد
اوزرینه اولوب بلکه فرض و تقدیر وجودیه معدوم اولان افراد ممکنه ده دخی شامل
یعنی افراد موجوده و معدومه بو حکمده داخلدر تکم کل نار حارة مثالی افراد موجودیه
حصری اعتباریه خارجیه اولدیغی کبی حقیقه اعتبار ایدلدیکی تقدیرده بوقسمدن
اوله رق افراددن بر طاقی موجود و قصوری امکان وجودلریله برابر معدوم اولسیله
خارجیه حار اولوق اوزره حکمده شوایکی نوع افراد داخلدر بو وجهله افراد
معدومه نک دخی حکمده دخولی فرض وجود خارجیلری اعتباریه در و قسم ثانی
افراددن هیچ برشی خارجیه موجود اولوب یالکز وجود خارجیلرینک فرض
و تقدیریه افراد ممکنه معدومه اوزرینه حکمدن عبارتدر تکم عنقا اوزرینه خارجیه
طائر دیو حکم ایدلمسی بوقبلدن اوله رق افراد عنقادن هیچ برشی خارجیه موجود
اولدیغی حالده فرض وجودیه صرف افراد ممکنه معدومه اوزرینه حکم ایدلشد
و فرض وجودلرینه مجبور ایدن وجودی فرض اولنقسزین استحالة تصدیقدر ایدمی
مقاد مثالین خارجیه وجودلری حینه بالفعل نار و یاخود عنقا عنوانیه متصف
اوله جتی هرر افراد ممکنه خارجیه فرض وجودلری اوزره حار و یاخود

طائر در دیمک اولور و بالفعل قیدی عقد و ضعه مرور ایدن مذهب شیخه منیدر

قال رحمه الله (وان حکم فیها بوقوع الثبوت الذهنی اولا وقوعه لما اعتبر وجوده
فی الذهن تحقیقا و او فی احدا لازمة او تقدیرا سمیت ذهنیه سواء کان موضوعها
ممکنا یوجد فی الازهان بلا فرض کقولنا زید ممکن و اربعة من الکلیات زوج و تسمى ذهنیه
حقیقه او متمنعا یحتاج وجوده فی الذهن الی الفرض کالحکم علی المحالات تخور و جیه الخمسة
متصورة و اجتماع النفیضین محال و تسمى ذهنیه فرضیه) واکر قضیه حلیه ده
ولواحد از منه ده تحقیقا و یاخود تقدیرا ذهنیه وجودی اعتبار اولنان شی ایچون
ثبوت ذهنی محمولک وقوع و یا لا وقوعیه حکم اولورسه بومثالو قضیه یه ذهنیه
تسمیه ایدلشددر بوده ایکی وجهله اولوب شویله که ایست موضوعی فرض و تقدیر
محتاج اولیه رق اذهانده موجود اوله جتی شی ممکن اولسون بوسورتده ذهنیه
حقیقه تسمیه اولور مثلا زید ممکن قضیه سی بوقسمدن اوله رق مفهوم امکان عوارض
ذهنیه دن اولسیله زید ایچون امکان ایله حکم حکم ذهنیدر و زیدک فرضه احتیاجی
اولیه رق خارجیه و ذهنیه وجودی معلومدر کذلک اربعة من الکلیات زوج قضیه سی
دخی ذهنیه حقیقه اوله رق کلیاتدن اربعة نک بلا فرض ذهنیه وجودی ظاهر در
و بوجود دائمی و موقت اولور

و معلوم اوله که اصطلاح قومده امکان ایکی معناده مستعمل اولوب اول امکان
خاصدر که وجود و عدم طرفیندن سلب و جوب معناسنده در مثلا انسان ممکندر
قولزده مراد اشبو امکان خاصدر زیرا انسانک وجودنده ضرورت اولوب
والا اصلا منعدم اولماسی لازمکور کذلک عدمده دخی ضرورت اولوب والا اصلا
موجود اولماسی لامکور و ثانی امکان عامدر که بوده احد طرفیندن سلب و جوب
اوله رق اکر طرف عدمدن سلب و جوب اولورسه امکان عام مقید بجانب الوجود
اولوب جانب وجودده عموم ایله مقید اولمش اولور مثلا الواجب والانسان
ممکنان قوللرنده اولان امکان بومعنایه اولوب عدمی واجب دکل دیمکدر و عدمی
واجب اولماسی یا وجودی واجب اولسیله اولور ته کیم واجب تعالی واجب
الوجوددر و یاخود وجودی و واجب اولماسیله اولور ته کیم انسان بویله
اولوب نه وجود و نه عدمی واجبدر و اکر طرف وجود دن سلب و جوب ایله
اولورسه امکان عام مقید بجانب عدم اوله رق جانب عدمده عموم ایله مقید اولمش
اولور مثلا الانسان و اجتماع النفیضین ممکنان قوللری بویله در زیرا بونده اولان
معنای امکان وجودی واجب دکلدر دیمک اولوب بوده یا عدمی واجب اولسیله
اولور اجتماع نفیضین بویله در و یاخود عدمیده واجب اولماسیله اولور انسان

بویله در امدی مصنفك حاشیه ده بیانی وجهله اشوتعریف ذهینه ده اولان امکان ایله مرادتمنه مقابله سی قرینه سیله امکان عامدن قسم اول اولان امکان عام مقید بجانب الوجود اوله رق ذکر اولدیغی اوزره جانب وجود عموم ایله مقید اولوب مراد عدمی واجب دکل دیمکدر وعدمك عدم وجودی واجب وغیر واجب اولقدن تعمیمی وجهله در بوصورته ذهینه حقیقه نك تعریفی واجب تعالی یه شامل اوله رق بعضیلرک اعتراضه محل قائل

وایسترسه موضوع ذهینه زوجیه الخمسة متصورة واجتماع النقيضين محال امثالی محالات اوزرینه حکم اولدیغی کبی ذهنده وجودی فرض و تقدیره محتاج اولان شیئ متمتع اولسون بوصورته ذهینه فرضیه تسمیه اولنور

الحاصل حلیه ذهینه ده حکم تحقیقاو یا فرضا ذهنده وجودی اعتباریله افراد موضوع اوزرینه ذهنده ثبوت محمولك وقوع و یا خود لاوقوعیله اولوب یعنی موضوعی ممکن اولوبده بلا فرض ذهنده وجود اولمسیله محال اولوبده ذهنده وجودی فرض و تقدیره محتاج اولسی صورتیندن اعمدر و بوتعمیدن ناشی ایکی قسمه منقسم اوله رق موضوعی ممکن اولوبده ذهنده وجودی فرض و تقدیره محتاج اولیان قسمه ذهینه حقیقه و محال اولوبده ذهنده وجودی فرض و تقدیره محتاج اولان قسم آخره ذهینه فرضیه دینلشد

مصنفك حاشیه ده ایضاح مقام ایچون ایراد ایلدیکی کلامك مفادی بودرکه موضوعك بلا فرض اذهانده وجودندن مراد ذهنده وجودی تقدیرده فرض و تقدیر واسطه سببه اولیه رق ذهنده حاصل اولسیدر و بو وجهله حصولك مبنی علیهی ماهیات ممکنات حقیقه اولوب فرضیه اولماسیدر و اما محالات بونك خلافتده اولوب مثلا خسه نك زوج اولسی فرض و تقدیردن عاری اوله رق کندی حال و طبیعیه خالی بر اقلسه بونك ایچون اذهانده هیچ بر ماهیت اولیه جفی و ذهنده ماهیتی بولنه بیلسی انجق لوکانت الخمسة زوجا یعنی بالفرض خسه زوج اولسه دینلکلکه متوقف اولدیغی قطعاً معلومدر امدی محالاتك ذهنده حصول ایچون وجود خارجیسنی فرض ایتمکلکه محتاج اولورز لکن ممکنات بویله اولیوب وجود خارجیسنی فرضه قطعاً محتاج اولیه رق ماهیاتی اذهانده حاصله اولور و آنجق ماهیات ممکناتك وجود خارجیسنی فرضه محتاج اولان خارجاً اوزرینه حکم ایجابدر و بوسیدن ناشی ماهیات ممکنات حقیقه و ماهیات محالات فرضیه اولمشدر

قال رحمه الله (فقولك اجتماع النقيضين بصير مثلاً ان كان بمعنى ان الاجتماع الموجود المحقق في الخارج بصير في الخارج كان موجبة خارجية كاذبة واذا سلبته بهذا المعنى كان سالبة خارجية صادقة لاستحالة كذب النقيضين معاً) امدی موضوعی محالاتدن

اولق اوزره مثلاً اجتماع نقيضين بصيردر دینلسه اکر بوقولدن مراد خارجه موجود محقق اولان اجتماع نقيضين خارجه بصيردر دینك معناسنه اولورسه بوقضیه موجبه خارجية كاذبه اولور زیرا حکم خارجه موجود محقق اولسی اعتباریله اولدیغی جهتهله موجبه خارجية فقط اجتماع مذکور محال اوله رق خارجه هیچ بر زمانده وجودی محقق اولماسیله کاذبه در

وبوقولی معنای مذکور ایله سلب ایدوبده اجتماع النقيضين ليس بصير یعنی خارجه موجود محقق اولان اجتماع مذکور خارجه بصير دکلدر دینلسه سالبة خارجية صادقه اولور زیرا نقيض اولان موجبه کاذبه اولسیله بودخی کاذبه اولق لازمکسه نقضينك ايکيسيده کاذبه اولسنی موجب اولوب کذب نقيضين ايسه ارتفاع نقيضين اوله رق محالدر

قال رحمه الله (وان كان بمعنى ان الاجتماع الممكن في ذاته على تقدير وجوده في الخارج يكون بصيرا في الخارج كان موجبة حقيقية كاذبة واذا سلبته بذلك المعنى كان سالبة حقيقية صادقة) واکر قول مذکور ایله فی ذاته ممکن اولان اجتماع نقيضين خارجه وجودی تقدیرده بصير اولور معناسی مراد ایدیلور ايسه موجبه حقيقية کاذبه اولور زیرا حکم اجتماع نقيضينك ممکن و خارجه موجود اولسنی فرض و تقدیر اعتباریله اولدیغندن قضیه حقیقه واجتماع مذکور ممکن اولیوب محال اولدیغی جهتهله کاذبه در واکر اشبو معنی ایله سلب ایدوبده اجتماع مذکور ممکن و خارجه موجود اولدیغی تقدیرده بصير اولور دینك مراد ایدلسه سالبة حقيقية صادقه اولور و الا بیان اولدیغی وجهله نقيضينك معاً کذب لازمکوب بوايسه مستحیلدر

قال رحمه الله (وان كان بمعنى ان الاجتماع الموجود في الذهن تحقيقاً او فرضاً بصير في الذهن كان موجبه ذهنية كاذبة واذا سلبته بذلك المعنى كان سالبة ذهنية صادقة) واکر بوقول ایله تحقیقا و یا خود فرضا ذهنده موجود اولان اجتماع ذهنده بصيردر معناسی مراد ایدلسه موجبه ذهنية كاذبه اولور زیرا بصير عوارض وجود خارجیدن اوله رق ذهنده بر شیئه عروضیله حکم واقعه مطابق اولز بوجهتهله ایجاب ذهنی فرضی و حقیقیدن قنغیسنه حل اولنسه حکم مذکور کاذب اولور و مصنفك حاشیه ده بیانی وجهله ایجاب ذهنی حقیقی به حلی تقدیرده بو اعتبار ایله کاذب اولدیغی کبی اجتماعك تحقیقا ذهنده قید وجودی اعتباریله ده کاذبه اولور حاصلی ذهنی فرضی به حلی تقدیرده کذب جهت واحده دن و حقیقی به حلی صورته کذب جهتیندن مسائل دقیقه دن اولسیله مصنف تأمل ایله تنبیه ایلشد

قال رحمه الله (فالوجود المعبر في موجبة كل نوع فيها معبر في سالبة ايضاً)

ولذا وقع التناقض بينهما) اشتهر ببيان معلوم اولئك خارجيه وحققيه
وذهنيه دن هر نوعك موجب سنده معتبر اولان وجود عينيه اونوعك سالبه سنده
دخی معتبر در و باعتبار دناشی موجب ايله سالبه بیننده تناقض واقع اولمشدر
و مصنفك حاشیه ده بیانی وجهله موجب حقیقه نك موضوع سنده معتبر اولان امکان
دخی سالبه سنده معتبر اوله رق موجب ده حکم افراد ممکنه اوزرینه اولدیغی کبی
سالبه ده دخی بویه در

حاشیه ده مصنفك بیانی وجهله بولکلام قومك صدق سلب وجود موضوعه
توقف ایتمز لکن صدق ایجاب بونك خلاف سنده در یعنی قضیه سالبه نك صدق
موضوعك وجودنه متوقف اولیوب بلکه صدق وجود موضوعه توقف ایدن
قضیه موجب در دیو ایراد ایلدکری کلام اوزرینه واقع اولان سؤالدن جوابه
اشارتدر حاصل سؤال اگر موضوعك عدم وجودی سنده سلب صادق اولق
لازمکسه موجب ايله سالبه بیننده تناقض تحقق ایتمز زیرا بوتقدیرده صدق ایجاب
جميع افراد موجوده و صدق سلب موجود اولیان بعض افراد معدومه اوزرینه
اولسی جائزدر و حاصل دفع هر نوعك موجب سنده هر فصل وجود معتبر ایسه
سالبه سنده دخی عینیه او وجود معتبر در بصورتده سلبك فرد معدومه انصرافی
تمتع اولور حاصلی قضیه خارجیه و حقیقه نك موجب لرنده محققا و یا فرضا
موضوعك خارجده اعتبار وجودی لازمکله جکی کبی سالبه سنده دخی بو وجود
معتبر اولوب ذهنيه دخی بویه در بوجهته موجب ايله سالبه بیننده تناقض تحقق
ایدرك احد همانك صدق آخرك کذبی موجب اولور

و باعتبار دن سلبك وجود موضوعه توقفي لازمکله که حتی قومك کلام
مذکور یله بولکلام بیننده منافات اولسون زیرا سلب ايله حاکم اولان کسه سنده نك
موضوع سالبه ده اعتبار ایلدیکی وجود حیر نفیده واقع اولوب نفیک صدق ایسه
حیرنده واقع اولان قیودك تحققنه توقف ایتمز لکن صدق ایجاب بونك خلاف سنده
اولوب حیرنده بولن ان قیودك تحققنه توقف ایدر مثلا ضربت زیدا بالسوط
دینلسه اشتهر موجب نك صدق ضربك قائلدن صدورنه وزید اوزره وقوعه
وسوطك وجودنه توقف ایدر و اما ماضربه بالسوط دینلسه اشتهر سالبه نك صدق
وجود سوطه متوقف اولیوب متکلم ایچون اصلا سوط اولسه بویه یله صادقد

قال رحمه الله (والوجود المعتبر مع موضوع الخاجیه هو الوجود الخارجی المحقق
ولو فی احد الازمنه ومع موضوع الحقیقه هو الوجود الخارجی المقدر الاثم من
المحقق ومن المفروض الغير المحقق اباومع موضوع الذهنیه هو الوجود الذهنی
المحقق ولو فی احد الازمنه او المفروض الغير المحقق فیہ ایدا) وقضیه خارجیه نك

موضوعیه

موضوعیه معتبر اولان وجود و لواحد ازمنه ده اولسون وجود خارجی محققدر
زیرا خارجیه ده حکم تفصیلات سابقه دن معلوم اولدیغی اوزره موجود محقق
اولسی اعتبار یله افراد موضوع اوزرینه در لکن وقت حکمه وجودی معتبر
اولیوب بلکه احد ازمنه ده وجودی کافیدر وقضیه حقیقه نك موضوع سنده معتبر
اولان وجود وجود خارجی مقدر اوله رق وجود محقق ايله ایدا محقق اولیان
وجود ممکن مفروضدن اعدر وقضیه ذهنيه ده موضوع ايله معتبر اولان وجود
ولواحد ازمنه ده اولسون وجود ذهني محقق و یا خود ایدا احد ازمنه ده محقق
اولیان وجود ذهني مفروضدر که اول ذهنيه حقیقه وثانی ذهنيه فرضیه در

قال رحمه الله (والمراد من الفرد المفروض ما فرض وجوده حال كونه فردا للعنوان فيدخل
الحمار في مركوب السلطان في الحقیقه والذهنيه لافي الخارجیه اذا الفعل الذي اعتبره
الشيخ في عقد الوضع فعل محقق في الواقع في الخارجیه واعم منه ومن الفعل الفرضی
في الحقیقه والذهنيه) وذكر اولئان فرد مفروضدن مراد عنوان موضوع ایچون
فرد اولدیغی حالده وجودی فرض اولئان افراددر بوسیدناشی حقیقه و ذهنيه ده
مركوب سلطانده جار داخل اولوب خارجیه ده داخل اولز زیرا مرور
ایندیکی وجهله شیخك عقد وضعده اعتبار ایلدیکی فعل قضیه خارجیه ده واقعه
محقق اولان فعلدر یعنی افراد موضوعك عنوان موضوع ايله واقعه بالفعل
متصف اولسی لابددر جار ایسه واقعه مركوب سلطان اولق عنوانیه قطعاً
متصف اولیه رق مرکوبده جار داخل اولز و حقیقه ايله ذهنيه ده عقد وضعده
معتبر اولان فعل محقق فی الواقع ايله فعل فرضیدن اعدر بصورتده فرد
فرضی مرکوبده جار داخل اولور

مصنف فعل محقق فی الواقع تعبیر ایدرك فی الخارج تعبیر ایتمدیکنك سببی بیانده
حاشیه ده دیمشدر که واقع تعبیری اختیار ایتمی زیرا خارجیه ده عقد جل کبی عقد
وضعك خارجده صدق واجب اولیوب بلکه بعضا صدق ذهني اولور مثلاً بعض
ممکن انساندر و یا خود جسمدر و یا جوهردر و یا خود حار و یا بارددر دینلور امکان
ایسه ذهني اوله رق صدق خارجی به غیر صالح مع هذا بقضیه لر خارجیه اولدیغی
واضحدر حقیقه ده دخی کلام بویه در ته کیم ذهنيه ده دخی عقد وضع عقد
جل کبی ذهني اولسی واجب اولیوب بعضا خارجی اولور کل حار ممکن قضیه
ذهنيه سنده افراد اوزره حارك صدق ذهنيه اولیوب خارجدر بوسیه مبنی نفس
الامر کبی خارجی و ذهني دن اعم اولان واقع اختیار ایدمشدر ٦

٦ پس بوندن منقهم اولور که قضایای مذکور نك یکدیگرندن فرق خصوص سنده معتبر اولان المحقق عقد
جل اولوب عقد وضع دکدر (عبد الحمید)

قال رحمه الله (فالواجبات الكليات من الخارجية والحقيقية والذهنية كل منها اعم من وجهه من الآخر لصدق الكل فيما كان الموضوع موجودا في الخارج والذهن والمحمول ثابتا له في الوجودين) تفصيلات سابقه متفرع اوله رق قضايای حليه نك اقسام ثلثه سيله بونلك نقيضلى بينده اولان نسبلى بيا ندر

ايمدى قضايای خارجيه وحقيقه وذهنيه دن موجبة كليه اولنردن هر بر يسي آخرلندن من وجه اعمد زيرا موضوع خارجده وذهنده موجود اولوب ومحمول موضوع ايچون وجود خارجى وذهنيه سنده ثابت اولان موجبة كليه ده قضايای مذكوره دن هر بر يسي صادق اولور (نحو كل انسان حيوان وكل اربعة زوج) ايمدى بومثالر قضايای ثلثه دن قنيسى اعتبار ايدلسه صادقدر زيرا بونلرده موضوع اولان انسان واربعه خارجده وذهنده موجود اولوب و برشيك ذاتيات ولوازم ذاتياتى اوشى ايچون بحسب الوجودين ثابته اولديغى معلوم اولمسيله انسان ايچون حيوانيتك واربعه ايچون زوجيتك خارجده وذهنده ثبوتلى غير خفيدر

قال رحمه الله (وصدق الخارجية بدونهما فيما انحصر العنوان والحكم في الخارج في بعض افراده الممكنة) وكنديده كرك عنوان موضوع و كرك حكم خارجده بعض افراد ممكنة موضوعه منحصر اولان محله خارجيه صادق اوله رق حقيقه ايله ذهنيه صادق اولوب صدقه افتراق ايدرلر زيرا عنوان موضوع ايله حكمدر هر برينك خارجده بعض افراد ممكنه اوزره انحصارى حقيقه وذهنيه نك صدقلى نه مانعدر (نحو كل مركوب السلطان فرس اذا انحصرا في الفرس) اشته بومثالده كرك عنوان اولان مركوب سلطان وكرك فرس ليتله حكم خارجده افراد ممكنة مركوبدن فرسده منحصر اولديغى تقديرده خارجيه اولوب حقيقه وذهنيه اوله من حاصللى مركوب سلطان فرس مركوب وچار مركوبدن اعم ايسه ده خارجده فرسده منحصر وثبوت حكم خارجى دخی فرسه منحصر وچاره غير متجاوز اولوب بوحالده قضيه خارجيه اعتبار اولنورسه صادق اولور

قال رحمه الله (وصدق الحقيقية بدونهما فيما كان الموضوع مقدرا محضا والمحمول من عوارض الوجود الخارجى) وكنديده موضوع مقدر محض اولوب محمول دخی وجود خارجى به خاص اولان عوارض واحوالدن اولان ماده لده حقيقه صادق اولوب خارجيه وذهنيه افتراق ايدرلر (نحو كل عنقاء بطير) اشته بومثالده موضوع اولان عنقائك خارجده قطعا وجودى اولوب مقدر محض اولمسيله حقيقه صادق وخارجيه مفارق اولوب ومحمول اولان طيران عوارض وجود خارجيدن اولمسيله ذهنيه دخی صادق اوله من

قال رحمه الله (وصدق الذهنية بدونهما فيما كان المحمول من المعقولات الثانية) وكنديده محمول معقولات ثابته دن اولديغى ماده ده ذهنيه صادق اوله رق خارجيه وحقيقه افتراق ايدرلر زيرا معقولات ثابته خارجيه هيچ بر محاذى اوله من (نحو كل انسان ممكن) اشته بومثالده انسان اوزر نه حكم آنجق وجود ذهنى اعتبار يله در (٢)

قال رحمه الله (وكذا بين نقايضها اعنى السوالب الجزئية الخارجية والحقيقية والذهنية لصدق الكل في سلب بعض الانواع عن بعض وسلب العوارض عن غير موضوعاتها نحو بعض الفرس ليس بانسان او ضاحك لا في الخارج ولا في ذهن من الازهان) وقضايای خارجيه وحقيقه وذهنيه دن موجبة كليه نك نقيضلى اولان سالبه جزئية خارجيه وحقيقه وذهنيه بينده دخی اصللى كى نسب ار بعددن عموم وخصوص من وجه واردرلر زيرا نولندن بعضى سلب بعض آخرندن وعوارضى موضوعلر نك غير يسندن سلب صورتده بونلك جله مى صادق يعنى كرك خارجيه وكرك حقيقه وياخود ذهنيه دن قنيسى اعتبار ايدلسه بوجهله سلب جزئى واقعده مطابقدر مثلا انواع حيواندن نوع انسانى نوع فرس دن سلب ايدرك بعض الفرس ايس بانسان وكذلك عارض يعنى صفت انسان اولان ضاحكى موضوعك غيرى اولان فرس دن سلب ايله بعض الفرس ليس بضاحك دينلسه بوقضيله وجودينده افراد محققه ومقدره دن قنيسى اعتبار ايدلسه واقعده مطابق و بوجهله خارجيه وحقيقه وذهنيه دن قنيسى اعتبار اولنسه صادقدر شوبله كه فرس خارجده واذهان دن برذهنده انسان وضاحك اولديغى معلومدر مصنفك حاشيه ده بيانى وجهله اشبو عوارضدن مراد حرارت وبرودت كى خارجيه وكليت وجزئيت كى ذهنيه وزوجيت وفرديت كى خارج ايله ذهن بينده مشترك اولقندن اعمد زيرا بونلك جله سنى اعتبارات ثلثه دن هر بر يله موضوعك غير بدن سلب ايتك جائز اوله جنى غير خفيدر

قال رحمه الله (وصدق الخارجية بدون الحقيقية في سلب عوارض الوجود الخارجى عن الموضوع المعدوم في الخارج) ووجود خارجى به مخصوص اولان عوارضى خارجده موضوع معدومدن يعنى وصف خارجى به مقدر محضدن سلب صورتده خارجيه صادق اوله رق حقيقه صادق اولان (نحو بعض العنقاء ليس بصيرا في الخارج) بومثالده خارجيه اولمسى اعتبار ايدلسه عوارض وجود

(٢) معقولات ثابته درجه اوليك غير يده تعقل اولنوب كنديده خارجيه هيچ رامر محاذى ومتصف اوليان معانيدر امكان وامتناع ووجوب خارجده اصلا وجودى اوليان امور اعتباريه دن اولمسيله خارجيه هيچ رامر بونلك ايله متصف اوليه جنى شرح مواقف وامثال مطولانده مستدل ومفصلدر (عبد الحميد)

خارجیه دن اولان بصیر اولقلغی خارجه وجودی اولیان عنقادن سلبی مفید اولسیه صادقدر لکن حقیقه اعتبار ایدیلوبده عنقائک افراد مقدره سندن سلب ایتک صادق دکدر زیرا عنقائک خارجه وجودی تقدیرده بصیر اوله جفی معلومدر

قال رحمه الله (وبدون الذهنية في سلب عوارض الوجود الذهني عن موضوعاتها) وعوارض وجود ذهني في موضوعاتندن سلبده خارجه صادق اوله رق ذهنيه صادق اولمز (نحو بعض العنقاء ليس بممكن في الخارج) بوقضيه ده عوارض وجود ذهنيه دن اولان امكان موضوعاتندن بوانسان عنقادن سلب اولسیه خارجه حلی تقدیرده صادق وعنقائک خارجه امكان ايله عدم اتصاف في نفس الامر موافقدر لکن ذهنيه اعتبار اولسه امكان وجود ذهني به عارض اولان شیلردن اولسیه سلبی غیر صادقدر

قال رحمه الله (وصدق الحقیقة بدون الخارجية في مثل بعض المركوب ليس بفرس وبدون الذهنية في مثل بعض العنقاء ليس بممكن في الخارج) وبعض مرکوب سلطان فرس دکدر امثالی ماده انحصاری سلبده حقیقه صادق اوله رق خارجه غیر صادقدر زیرا خارجه مرکوب سلطان فرسه منحصر اولسیه بوندن بعض افراد محققه فرس دکدر دینله من لکن افراد مقدره سنده فرسک غیرده داخل اولسیه حقیقه اعتبار ایدیلدیکی صورته صدق سلب غیر خفیدر وبعض عنقا خارجه ممکن دکدر قضیه سی امثالنده صدق حقیقه ايله ذهنيه غیر صادقدر زیرا امكان عوارض ذهنيه دندر .

قال رحمه الله (وصدق الذهنية بدونها في سلب عوارض الوجود الخارجي عن موضوعاتها نحو ليس بعض النار بحارة في الذهن) وعوارض وجود خارجی بی موضوعاتندن سلبده ذهنيه صادق اولوب قسیمینی غیر صادقدر مثلاً بعض نار ذهنده حاره دکدر دینلوب ذهنيه حل ایدلسه نارك ذهنده حرارتله اتصافی اولماسیه صادق اولوب فقط ناردن وجود خارجی سنده سلب حرارت غیر واقع اولسیه خارجه حقیقه حلی تقدیرده غیر صادقدر .

قال رحمه الله (واما الموجبات الجزئيات الخارجية اخص مطلقاً من الحقيقة وهو ظاهر ونقيضها هما بالعكس لما سبق) واما خارجه حقیقه وذهنيه دن موجب جزئیله یبینه اولان نسبه کأنجه موجب خارجه جزئیله موجب جزئیله حقیقه دن مطلقاً اخص اولوب یبیلرنده عموم وخصوص مطلق اوله رق بوده ظاهر در زیرا موضوع حقیقه محقق و مقدر دن اعم و خارجه یالکز محققه خاص اولسیه خارجه دن موجب جزئیله صادق اولدیغی ماده لده حقیقه ده صادق اوله رق عکسی بویه

دکدر

دکدر مثلاً بعض الانسان عالم وبعض مرکوب السلطان فرس قضیه لری خارجه اوله رق صادق اولدیغی کی حقیقه جلنده دخی بویه در لکن بعض العنقاء بطیر قوی حقیقه جلنده صادق و خارجه جلنده کاذبدر واشبو خارجه حقیقه جزئیله لک نقيضلری اصللریک عکسی اوله رق موجب جزئیله خارجه نقيضی جزئیله حقیقه نقيضندن اعمدر و موجب جزئیله نقيضی سالبه کلبه در نه کیم بحث مخصوصنده بیان اولنور ایدمی موجب جزئیله حقیقه نقيضی اولان سالبه کلبه حقیقه موجب جزئیله خارجه نقيضی اولان سالبه کلبه خارجه دن اخصدر نه کیم بحث نسبه معلوم اولمشدر ایدمی هر نه زمان کل مقدردن سلب تحقق ایلسه کل محققدن دخی تحقق ایدوب عکسی بویه دکدر .

قال رحمه الله (وكل من الخارجية والحقیقة اعم من وجه من الذهنية لصدق الكل في نحو بعض الانسان حيوان وصدقها بدون الذهنية في نحو بعض النار حارة وبالعكس في نحو بعض الانسان ممكن) و موجب جزئیله خارجه حقیقه دن هر بری موجب جزئیله ذهنيه دن من جه اعمدر زیرا بعض انسان حیواندر امثالنده جلده سی صادقدر شویله که انسان ایچون خارجه و ذهنده ثبوت حیوانیت معلومدر و بعض نار حاره در امثالنده خارجه حقیقه صادق و حرارت عوارض ذهنيه دن اولدیغی جهتله ذهنيه حلی تقدیرده غیر صادقدر و بعض انسان ممکندر امثالنده امكان عوارض ذهنيه دن اولسیه ذهنيه حلی صورته صادق و قسینته جلنده غیر صادقدر (وكذا بين نقيضيهما اعني الساليتين الكليتين الخارجية والحقیقة وبين نقيضيهما اعني السالبة الكلية الذهنية ويظهر ذلك بالامثلة السابقة في بيان العموم من وجه بين السوالب الجزئية لصدقها سوالب كليات ايضاً غير مثال المركوب) وكذلك موجب جزئیله خارجه حقیقه نقيضلری اولان سالبه کلبه خارجه حقیقه ايله موجب جزئیله ذهنيه نقيضی اولان سالبه کلبه ذهنيه یبینه نسبت عموم من وجهدر یعنی مرور ایدیکی اوزره هر تقدیر سالبه کلبه خارجه ايله سالبه کلبه حقیقه یبینه عموم مطلق وار ايسه ده بونلردن هر بری سالبه کلبه ذهنيه دن من وجه اعم اولوب بو ايسه سوالب جزئیله یبینه اولان نسبتی بیانده مسبق اولان امثله دن ظاهر اولور زیرا امثله مذکورده دن یالکز مثال مرکوبدن ماعداسی سوالب کلبه اوله رق دخی صادق اولور .

شویله که امثله مذکورده سی سلب کلی به تحویل ایدرک لاشی من الفرس بانسان و یا خود بضاحک دینلیدیکی تقدیرده خارجه حقیقه و ذهنيه دن قنغیسی اعتبار ایدلسه جلده سی صادق اوله رق هیچ بر فرس ذهنده و خارجه و وجود محقق و مفروضه انسان و ضاحک اولدیغی معلومدر و لاشی من الانسان و یا خود من العنقاء ممکن

فی الخارج دیناوبده خارجیہ و یا حقیقیہ اعتبار ایدلیدی صورتده امکان عوارض خارجیہ دن اولدیغی حسیله صادق ولکن عوارض ذهنیه دن اولسیله ذهنیه به جل اولسه غیر صادق حاصلی بونلر ذهنیه امکان ایله متصف اوله رق سلبی نفس الامرہ مخالفہ بناء بالعکس ذهنیه اعتبارنده صادق وخارجیه وحقیقیہ به ذهنیه دن اولدیغنه بناء بالعکس ذهنیه اعتبارنده صادق وخارجیه وحقیقیہ به جملنده خارجده نار حرارتله متصف اولسیله غیر صادقدر واما امثله مذکورہ دن مثال مرکوبده سلب کلی ایله لاشی من مرکوب السلطان بفرس دینک هیچ بر اعتبار ایله صادق اوله من زیرا افراد منحصره خارجیہ سی اعتبار ایله کلیسی و افراد مقدره و ذهنیه سی اعتبار ایله بعضیسی فرس ایدوکی معلومدر .

قال رحمه الله (فصل فی العدول والتحصیل) باب ثالث فصول تسعه سندن اشبو فصل رابع مجت نافع عدول وتحصیلده درسبق ایدن تفصیلاتدن معلوم اولمشدرکه ایجاب وسلب وقوع ولاوقوع نسبتدن عبارت اوله رق بر قضیه نک موجبہ اولسی محمولک موضوع ایچون ایقاع نسبتیله وسالبہ اولسی نسبتک رفعیله در یوقسه طرفین یعنی موضوع و محمول اعتباریله دکدر بوجهتله قضیه نک طرفینی و یاخود طرفیندن بریسی عدمی اولسیله برابر نسبت واقعه اولسه بوقضیه موجبہ اولور مثلا کل مالیس بحی فهو لاعالم قضیه سنده طرفینده لیس ولاحرف نفیلری موجود اوله رق ایکسیده عدمی ایکن حکم ایس بحی عنوانک صادق اولدیغی هر برشی اوزرینه لاهالیتک وقوع ثبوتیله اولدیغی جهتله بوقضیه موجبہ در کذلک طرفین و یا بریسی وجودی اولسیله برابر نسبت غیر واقعه اولسه قضیه سالبہ اولور مثلا لاشی من المتحرک بساکن قضیه سنده طرفین یعنی متحرک وساکن وجودی ایکن حکم اوزرینه متحرک عنوانی صادق اولان هر برشیدن رفع ساکن ایله اولدیغی جهتله بوقضیه سالبہ در بناء علیه حرف سلبک طرفین و یاخود احد طرفیندن جزء اولوب اولماسی اعتباریله ده قضایای حلیه نک تقریق وینلرنده اولان فرق لفظی ومعنویلرک تبیین وتحقیق لابد کورنشدر وحاصلی قضیه حلیه بی قضیه معدوله ومحصله به تقسیمدر .

قال رحمه الله (الجملة مطلقا ان كان طرفاها وجودین لفظا ومعنی تسمى محصلة) مطلقا قضیه حلیه یعنی کرک موجبہ و کرک سالبہ و کرک شخصییه و یا محصوره و یا مسمیه اکر طرفینی لفظا ومعنی وجودی اولورسه بومثلا بوقضیه ر قح صاد ایله محصله تسمیه اولنور چونکه طرفین وجودی اولدیغی حینده هر بری محصل وموجود اولور (نحو الانسان حیوان اولیس بفرس) مثال اولده موضوع انسان و محمول

حیوان اولوب ایکسیده وجودی اوله رق بطریق الایجاب انسان اوزره حیوانیته حکم اولمش اولدیغندن بوقضیه موجبہ محصله در ومثال ثانیه موضوع انسان و محمول فرس اولوب ایکسیده وجودی اوله رق انساندن فرسیت سلب و رفع ایدلش اولدیغندن بوقضیه سالبه محصله در الحاصل موجبہ محصله محمول وجودینک موضوع وجودی اوزره وقوع ثبوتیله وسالبه محصله محمول وجودینک موضوع وجودی اوزره لاوقوع ثبوتیله حکم اولنان قضیه لر در قال رحمه الله (والافعولة الموضوع اوالمحمول اوالطرفین) واکر قضیه حلیه نک طرفینی لفظا ومعنی وجودی اولورسه بومثال قضیه لر معدوله تسمیه اولنور زیرا حرف سلب سلب نسبتہ موضوع اولسیله بومعنائک غیر سنده استعمال اولدیغی حینده معنای اصلیسندن معدول اولمش اولور بوده یا بالکرم موضوع قضیه عدمی اولسیله اولوب بوقضیه دره معدولة الموضوع تسمیه اولنور (نحو اللاحی جاد) اشته بومثاله للاحی اوزرینه جاد اولسیله حکم اولنوب موضوعی اولان لاجیدن لاحرف سلبی جز اولسیله عدمی و محمول اولان جاد وجودی اوله رق معدولة الموضوع

ویاخود بالکرم محمول عدمی اولسیله اولوب بومثاله معدولة المحمول تسمیه قلنور (والعقرب لاعالم اواعمی) اشبو مثالینده موضوع اولان عقرب وجودی و اولده محمول اولان لاعالمدن حرف سلب جز اولسیله لفظا وثانیه اعمی عدم بصر معناسنه اولسیله معنا عدمی اولدقلرندن ایکسیده معدولة المحمولدر و یاخود موضوع و محمولدن ایکسیده عدمی اولوب بومثاله معدولة الطرفین اطلاق اولنور مثلا اللاحی لاعالم قولنده حرف سلب طرفیندن جز اوله رق ایکسیده عدمی اولسیله بوقضیه معدولة الطرفیندر وبومثال سهل الانتقال اولسیله مصنف تصریحه حاجت کورماشدر وبومثاله کرک سلبی موجبہ اولوب سالبه لرنده اللاحی لیس بعالم والعقرب لیس بلا حیوان والاعمی لیس بلا حیوان دیرسین اول سالبه معدولة الموضوع وثانی سالبه معدولة المحمول وثالث سالبه معدولة الطرفیندر و خفی اولسونکه معنی عدمی اولنلرک معدوله دن عدی مختلف فیه در

قال رحمه الله (وقد تخص المحصلة بالموجبة منها وتسمى السالبة بسيطة) واصطلاح اهل فنده بوجه محرر طرفینی لفظا ومعنی وجودی اولان حلیه لر کرک موجبہ و کرک سالبه علی الاطلاق محصله دینلیدی کبی بعضا دخی اشبو محصله اسمک موجبہ اولنلر تخصیصیله سالبه اولنلر سالبه بسيطة تعبیر ایدر لر زیر اسالبه معدوله به نسبتله حکم بسیطده او اوب بالکرم بر حرف سلبی مشتملدر قال رحمه الله (والفرق بین الموجبة المعدولة المحمول و بین السالبة البسيطة لفظی

و معنوی) و موجبه معدوله المحمول ايله سالبه بسيطه بيننده اولان فرق لفظی و معنوی اوله رق هر ايکي جهته له ده بينلرنده فرق و امتياز موجود در ا کر سؤال اولنور سه که عدول جانب محموله اولديغي کبی جانب موضوعه دخي اولديغي بيان ايدلمشکن بوراده کلامی يالکر معدوله المحموله حصر ايتسندنه سبب ندر جوابنده ديرزکه وجه تخصيص بودر که فن منطقده عدوله معتبر اولان جانب محموله اولان عدولدر زيرا مناط حکم ذات موضوع ايله وصف محمول ايدوکی تحقیقات سابقه دن معلوم اولمشدر و خفي دکدر که برشی اوزرينه امور وجوديه ايله حکم امور عدميه ايله حکمه مخالفدر بوسيله قضيه نك عدول و تحصيل جهته ده اولان اختلافی مفهوم قضيه يه تأثير ايدر که قطعيا مفهوم قضيه نك اختلافی موجب اولور مثلا زيد کاتب بر قضيه و زيد لا کاتب قضيه اخري اولوب مفهوم لری متخالفدر لکن وصف موضوعه اولان عدول و تحصيل بويه اوليوب ذات موضوعدن عبارتدر و معلومدر که برشی اوزرينه حکم اوشيدن هر فصل عباره ايله تعبير ايدلسه مفهوم قضيه ده موجب اختلاف اولمز زيرا مثلاً بر شيئک ايکي وصفی اولوبده بریسی جاد کبی وجودی و ديکری لاحی کبی عدمی اولسه و اوشيدن بر کره وجودی ايله و ديکر دفعه ده عدمی ايله تعبير اولنور رق ايکي حالده ده اوزرينه برشی ايله حکم ايدلسه حقیقه مفهومده بر برينه مخالف ايکي قضيه حاصله اولمز و تکرار سؤال اولنور سه که بيان فرقه موجبه معدوله المحمول ايله سالبه بسيطه يه حصر کلامه باعث ندر جوابنده ديرزکه عدولک محموله اعتباری جهته له درت قسم حاصل اولوب بوده موضوعک عدول و تحصيلدن صرف نظرله قضيه نك باعتبار المحمول يا معدوله و يا محصله و بونلرده يا موجبه و يا سالبه اولسی اعتباريله در ايدمی اول زيد کاتب کبی موجبه محصله و ثاني زيد ليس بکاتب کبی سالبه محصله و ثالث زيد لا کاتب کبی موجبه معدوله و رابع زيد ليس بلا کاتب کبی سالبه معدوله در و بوقضيه لردن هيچ بر قضيتين بيننده التباس اوليوب يالکر التباس سالبه محصله ايله موجبه معدوله بيننده در اما موجبه محصله ايله سالبه محصله بيننده فرق ظاهر در که اولده حرف سلب مفقود و ثانیده موجوددر و اما موجبه محصله ايله موجبه معدوله بيننده فرق کذلک معدوله ده حرف سلب وجوديه محصله ده عدميدر و اما موجبه محصله ايله سالبه معدوله بيننده فرق سالبه معدوله ده ايکي حرف سلبک وجوديه موجبه محصله ده حرف سلبک عدم وجوديدر و اما سالبه محصله ايله سالبه معدوله بيننده فرق سالبه معدوله ده ايکي و سالبه محصله ده يالکر بر حرف سلبک موجود اولسيدر و موجبه معدوله ايله سالبه معدوله بيننده فرق سالبه ده ايکي و موجبه ده يالکر بر حرف وجوديدر و اما سالبه محصله ايله موجبه معدوله دن ايکي سنده دخي بر حرف سلب اولسيله بينلرنده التباس موجود

اوله رق بناء عليه بونلرک بيننده تعيين فرق و تميزه احتياح کور نمی بين القضايا موجب تخصيص اولمشدر

قال رحمه الله (اما اللفظی فبان الغالب في العدول مثل لا وغير وفي السلب مثل ليس و بتقديم رابطه الايجاب على اداة السلب في المعدولة نحو زيد هو ليس بقائم وتأخيرها في البسيطة نحو زيد ليس هو بقائم وبهذا يفرق بين موجبه الشرطيات و سالبتها) اما موجبه معدوله المحمول ايله سالبه بسيطه بيننده فرق لفظی ايکي وجهله اولوب اول غالب استعمالده قضيه معدوله ده لا وغير و سالبه بسيطه ده ليس امثالنک ايراد ايدلمسيدر مثلاً اکثر معدوله اوله رق زيد غير کاتب و يا خود لا کاتب و سالبه بسيطه اوله رق زيد ليس بکاتب دینلوو و بوق فرق قضاياي ثانیده جاری اوله رق ثانیده غير معتبردر

و فرق لفظیدن ثاني معدوله ده رابطه ايجابيه نك ادات سلب اوزرينه تقديميله زيد هو ليس بقائم دینلور هو رابطه ايجابيه سی ليس اوزرينه تقديم ايدلمسی ربط سلبه اشارت اولسيله معدوله اولديغنه قرينه لفظيه در و سالبه بسيطه ده رابطه ايجابک ادات سلبدن تأخيريله زيد ليس هو بقائم دینلور و بونکله سلب رابطه اشارت اولنور رق قضيه سالبه بسيطه ايدوکنه قرينه لفظيه اولور و بوق فرق ثانیده مطرددر و اشبو رابطه ايجاب ايله حرف سلبک قضيه ده يکديکرندن تقديم و تأخيريله شرطياتک موجب و سالبه سی ينی فرق اولنور رق مثلاً موجب سنده ان کانت الشمس طالعة فالليل هو ليس بموجود و سالبه سنده فالليل ليس هو بموجود دینلور مصنفک حاشيه ده بیانی اوزره بو محله ساثر اهل فن اشبو فرق ثاني بی رابطه نك تقديم و تأخیری اولسيله صورت اطلاقده بيان ايتمش اولدقلى حالده بوراده رابطه يی قيد ايجاب ايله تقييد المسمى زيرا سالبه ده رابطه ادات سلب اوله رق بوجهته سالبه ده ادات سلبدن رابطه سلبی تأخير اوليوب بلکه اداتدن تأخير اولنان رابطه ايجابدر

قال رحمه الله (واما المعنوی فبان المعدولة حاكمة بوقوع ثبوت المحمول العدمی وهو ربط السلب والبسيطة حاكمة بلا وقوع المحمول الوجودی وهو سلب الربط) و اما موجبه معدوله المحمول ايله سالبه بسيطه بيننده فرق معنوی شو وجهله در که معدوله بحسب المفهوم محمول عدمينک موضوع ايجون وقوع ثبوتيه حاکه اولوب و عدمينک وقوع ثبوتيه حکم ربط سلبدر مثلاً زيد هو ليس بقائم قولنده حکم قائم اولما مقلعک زيد ايجون وقوع ثبوتيه اوله رق سلبی ربطدر زيرا رابطه نك شانی ما بعدنی ما قبلنه ربطدر بوجهته قضيه موجب اولور و سالبه بسيطه محمول وجودينک موضوع ايجون لا وقوع ثبوتيه حاکه اولوب بو ايسه سلب ربطدر

مثلا زيد ليس هو بقاء قولنده حكم قيامك زيدن انتفاسيله اوله رق بو ايسه ربطى
سلبدر زيرا حرف سلبك شانى مابعدنده اولان شئي سلب ايتكدنر بو جهته قضيه
سالبه در حاصلى معدوله ده حكم ايجاب ايله وبسيطه ده سلب ايله اولوب اولك مفهوى
ربط سلب وثائينك مفهوى سلب ربط اوله رق من جهة المعنى بينلرنده فرق تحقق ايدر
قال رحمه الله (وايضا السالبة البسيطة من كل نوع من الخارجية والحقيقية
والذهنية اعم مطلقا من موجبة المعدولة المحمول لان صدق موجبة كل نوع يتوقف
على تحقق الوجود المعتبر مع موضوعه في الواقع بخلاف سالبة) و بر فرق معنويه
شو جهتندندر كه قضايای خارجيه وحقيقه دن هر بر نوعك سالبة بسيطه سى او
نوعك موجبة معدولة المحمولندن مطلقا اعمدر زيرا قضايای مذكوره دن هر نوعك
صدق موجبه سى موضوعيله معتبر اولان وجودك واقعه تحققة متوقفدر والا
وجود معتبر مطابق واقع اوليوب قضيه صادقه اولز لكن سالبة بسيطه بونك
خلافنده اولوب صدق وجود معتبر موضوعك تحققة توقف ايتز زيرا موضوعيله
معتبر اولان وجودك واقعه عدم تحققى حينده سلب اولى بالصدقدر

مصنف مرحوم ما سبقده اجالا اراد ايلديكى بر فائده مهمه بى ايضاح ايدرك
حاشيه ده ديمشدر كه وجود موضوعى وجود معتبر قيديله تقييد ايدوبده سائر لرى كى
صورت اطلاقده يتوقف على وجود الموضوع تعبيريله اكتفا ايتماسى بو مقامده
ذهنه تبادر ايدن شئي دفع ايجون تحققة اشارتدر شوبله كه موضوع قضاياده
ايكى وجود اولوب بريسى قضيه ايله حاكم اولان كسنةك موضوع ايجون اعتبار
ايلديكى وجود وثانى موضوعك في نفس الامر تحققى معنا سنده اولان وجود در
واشبو وجودين بيننده عموم من وجه اولوب زيرا حاكمك وجود موضوعى
اعتبار ايلسندن واقعه وجودى لازمكميه جكى مثالا واقعه وجودى اولقندن
دخى حاكمك بو وجودى موضوع ايله اعتبار ايتسى اقتضا ايتيه جكى معلومدر
اشته بو ايكى صورته افتراق ايتش اولورلر وبعضا اولور كه حاكم وجود موضوعى
اعتبار ايدوب نفس الامرده دخى بو وجود متحقق اوله رق وجوديندن ايكيسيده
اجتماع ايدر ايمدى اعتبار حاكم ايله اولان وجود اول موجبه وسالبه بيننده
مشارك اوله رق بينلرنده تحقق تناقض بو وجودى اعتبار ايله در وساله خارجيه نك
سالبة حقيقه وذهنيه دن وبونلرك سالبة خارجيه دن امتياز لرى دخى بو وجود
ايله در وصدق موجبه نك موقوف عليه اولوب صدق سالبه نك توقف ايتديكى
وجود ايله مراد وجود ثانى يعنى وجود نفس الامرى اولوب وجود اعتبارى
دكلدر اشته بو وجهله وجودين بيننده اولان فرقه مبنى قومك صدق سالبه وجود
موضوعه غير متوقفدر ديو تصير بخلافه برابر سالبه ده حكم موضوع وجود

اوزرينه در ديو كلاملى بيننده تدافع اولديغى معلوم اولور حاصلى صدق
سالبه نك توقف ايتديكى وجود موضوعك وجود نفس الامرى وسالبه ده
حكمك مقتضى اولديغى وجود وجود اعتباري در كه نفس الامرده موجود اولوب
اولماقندن اعمدر بو مقام من الق اقدام اعلام اولمسيه بو وجهله بيلنمى لازمه دندر
قال رحمه الله (فيصدق السالبة البسيطة من الخارجية مع موجبتها المعدولة المحمول
فيما وجد الموضوع في الخارج تحققا وانفك عنه المحمول فيه) قضايای خارجيه
وحقيقه وذهنيه دن هر نوعك موجبه معدوله سى موضوعيله معتبر اولان
وجودك نفس الامرده تحققة متوقف وسالبه سى بو وجوده غير متوقف ايدوكى
معلوم اولديسه ايمدى موضوعى تحققا خارجده وجود اولوبده محمول خارجده
موضوعدن منفك اولان ماده لده كرك سالبة بسيطه وكرك موجبه معدولة
المحمول صادقه اولور (نحو كل انسان ليس بفرس ولا فرس) اول سالبة بسيطه
وثانى موجبه معدولة المحمول اوله رق مفاد اول خارجده فرسيك انسان ايجون
لا وقوع ثبوتندن ومفاد ثانى لا فرسيك انسان ايجون وقوع ثبوتندن عبارت اولمسيه
ايكيسيده صادقدنر زيرا مفهوملى خارجده فرسيك انساندن انفكاكى اولوب
بوايسه واقعه مطابقدر (وبدونها فماعداه سواء امكن الموضوع ولم يوجد في الخارج
تحققا) وخارجده موضوع تحققا وجود اولان ماده نك ماعداسنده يعنى موضوعى
خارجده موجود متحقق اولميان ماده لده خارجيه دن سالبة بسيطه صادقه وموجبه
معدولة المحمول غير صادقه اوله رق افتراق ايدرلر وموضوعك خارجده تحققا
عدم وجودى يا موضوع فى نفسه ممكن اولوبده خارجده تحققا موجود اولماسيله
اولور (نحو لاشي من العنقاء يحسم في الخارج) ايشته بومثالده موضوع اولان
عنقا معدومات ممكنه دندر (اولممكن) وباخود موضوعك ممكن اولماسيله اولور
(نحو ايس شريك البارى تعالى بصيرا في الخارج) بومثالده موضوع اولان شريك
معدومات غير ممكنه دندر حاصلى كرك عنقا وكرك شريك اول ممكن وثانى متمنع
اولمسيه برابر ايكيسيده تحققا خارجده موجود اوليوب وصدق سلب موضوعك
وجود تحققة متوقف اولديغى جهته بونلر ايله امثالندن جسم وبصير امثالى مفهوماتى
سلب ايتك صادقدنر لكن بوماده لده موجبه خارجيه معدولة المحمول اعتبار ايتك
صحيح اوله من زيرا معدوله حلى صورته معنى عنقا ايجون لاجسميت وشريك
ايجون لا بصيريتك خارجده وقوع ثبوتى اولوب بر شيك شى آخر ايجون ايجاب
خارجيسى ايسه مثبت لهك فرع وجود خارجيسى اوله رق عنقا وشريكك خارجده
وجودنى مقتضى اولمسيه صادقه اوله من .

قال رحمه الله (ومن الحقيقية مع موجبتها المعدولة فيما امكن الموضوع وانفك عنه

المحمول علی تقدیر وجوده فی الخارج) وقضية حقیقه دن موضوع ممکن او او بده
خارجده وجودی تقدیرده اشبو موضوعدن محمول منفك اولدیغی ماده لرده سالبه
بسیطه وموجبه معدوله دن هرا یکی صاده اولور یعنی بومثالو قضیه كرك سالبه
بسیطه اعتبار ایدلسون و كرك موجبه معدوله المحمول اولسون هرا یکی صورتده
صادقه اولور (نحو العناء والفرس ليس بكاتب ولا كاتب في الخارج) یعنی
افرادى ممکن معدوم اولان عنقائك فرض وجود خارجى ايله سالبه بسیطه حقیقه
اولق اوزره ليس بكاتب في الخارج ویاخود موجبه حقیقه معدوله المحمول اولق
اوزره لا كاتب في الخارج دینسه ايكی سیده صادقه در كذاك افراد ممكنه سندن
بعضی خارجده وجود و بعضی مفقود اولان فرسك افراد معدومه سنك دخی
فرض وجودیله جمیع افراد موجوده ومقدره سنه شامل اولق اوزره سالبه بسیطه
حقیقه اوله رق انفرس ليس بكاتب في الخارج ویاخود موجبه حقیقه معدوله المحمول
اوله رق لا كاتب في الخارج دینسه ايكی سیده صادقه در زیرا حقیقه ده حكم
خارجده فرض وجودیله افراد ممكنه اوزرینه اولدیغی معلومدر (وبدونها فیالممكن
كافی سلب العوارض الخارجیه عن المحالات) وموضوعی ممكن اولیان ماده لرده
حقیقه دن سالبه بسیطه موجبه معدوله سندن افتراق ایدرك بسیطه صادقه ومعدوله
كاذبه در نه كیم محالاتدن عوارض خارجیه نك سلبی صورتده بویله اوله رق مثلاً
لا شئ من الشريك بصير في الخارج بسیطه حقیقه سی صادقه اولوب لكن شريكك
استحالة وجودی جهته موجبه معدوله حقیقه اوله رق الشريك غير بصير دینك
صادقه دكلدر .

قال رحمه الله (ومن الذهنیه الحقیقه مع موجبتها المعدوله فیما وجد الموضوع بذاته
فی الذهن تحقیقاً او تقدیراً وانفك عنه المحمول فیه) وذهنی حقیقه دن ذهنده
تحقیقاً ویا تقدیراً موضوع بذاته موجود اولوب واشبو موضوعدن محمول ذهنده
منفك اولدیغی محله سالبه بسیطه وموجبه معدوله المحمولدن هرا یکی صاده
اولور (نحو الاربعه ليس بفرد ولا فرد في الذهن) بومثالده ذات اربعه احد از منه ده
تحقیقاً ذهنده موجوده اولوب وفردیت كندی دن منفك اولسیله ايكی سیده صادقه در
زیرا اعتبار حاكدن قطع نظرله اربعه نك ذهنده بعض از مانده تحقیق وفرد اولق دن
انفكا كی معلوم اوله رق اوزرینه سلب وایجادن ايكی سیده حكمه صالحدر
مصنفك حاشیه ده بیانی وجهله بذاته ذهنده موجود اوله حق موضوع ايله مراد
كندوسیچون ماهیت حقیقه اولان شیدر بوده ایستر ذهنده محققاً موجود اولسون
نه كیم احد از منه ده ذهنده موجوده اولان اربعه بوقیلدندر وایستر ذهنده مقدر
اوله رق موجود اولسون نه كیم واجب تعالی حضرتلرینك كنهی هر نقدر ایدلا

اذهانه واقع اولرسه ده ذهنده امكان حصولیله بالفرض قائل اولق لازمكسه
بوقیلدن یعنی ذهنده وجودی مقدر اولان ماهیتدن اواش اولور ایدی بذاته
قولنده اولان ذاتدن مراد اذهانه حصولی تقدیرده وجود خارجى فرضه
محتاج اولق سزین ذهنده حاصل اوله حق ماهیت حقیقه در و ذكری سبق ایلدیكى
وجهله ماهیات محالات بونك خلافتده در الحاصل بومحله تقدیردن مراد
موضوعك وجود ذهنی ممكنه متعلق اولان فرضدر و (بل بواسطة الفرض)
قول آتیسنده اولان فرضدن مراد موضوعك وجود خارجى مستحیله متعلق
اولان فرض و تقدیردر وفرضین اشبو تغایر دن ناشی متقابلین اولمشلدر
(وبدونها فیما لم یوجد فی الذهن بذاته بل بواسطة الفرض) وموضوع بذاته ذهنده
موجود اولیوبده فرض و تقدیر ايله موجود اوله بيله حك ماده لرده ذهنی حقیقه دن
سالبه بسیطه صادقه اولوب موجبه معدوله صادقه اوله من و بذاته ذهنده
موجود اولیان شی ماهیات محالاتدر (نحو لا شئ من المحالات بصير في الذهن
او بموجود فی نفسه) اشته بومثالرك معناسی بانفسها ذهنده اولان محالاتدن
بصیریتی ویاخود وجود نفس الامری بی سلب اولوب ونه زمانكه محالاتدن
هیچ بر شی بانفسها وحقیقه ذهنده موجود اولدیسه بوسلب بطریق الاولی
صادقدر وموجبه معدوله اوله رق لا بصير في الذهن ویاخود لاموجود فی نفسها
دینسه معنی بانفسها ذهنده موجوده اولان محالات ایچون عدم بصیر ویاخود
عدم وجود نفس الامرینك وقوع ثبوتی اولوب واقع حال ايسه محالات بانفسها
ذهنده موجوده اولدیغی جهته اشبو محالات ایچون ذهنده بر شی موجود
اولسی ممكن اوله میوب بناء علیه حكم بالشوت مطابق اوله میه رق صادقه اوله من
قال رحمه الله (ومن الذهنیه الفرضیه مع موجبتها المعدوله فیما وجد الموضوع
فی الذهن بواسطة الفرض وانفك عنه المحمول فیه كما فی هذا المثال) وموضوع
واسطه فرض و تقدیر ايله ذهنده موجود اولوب وبو موضوعدن ذهنده
محمول منفك اولدیغی ماده ده ذهنی فرضیه دن سالبه بسیطه وموجبه معدوله نك
ایکی سیده صادقه اولور زیرا بوقضیه ده حكم ايله برابر معتبر اولان وجود
فرضی ذهنده موجود اولسیله سلب وایجادن ايكی سیده صحیح اولور نه كیم مرور
ایدن مثال محالاتده بویله در یعنی لا شئ من المحالات بصير في الذهن ویاخود لا
شئ من المحالات بموجود فی نفسه سالبه بسیطه لربه المحالات لا بصیر فی الذهن
ویاخود لاموجود فی انفسها معدوله لری قضیه ذهنی حقیقه اعتبار اولندقری
تقدیرده سالبه لصادقه ومعدوله كاذبه اولدیغی كی ذهنی فرضیه اعتبار
ایدلذكری صورتده ايكی سیده صادقه در (وبدونها فیما لم یوجد فی الذهن اصلاً)

وذهنده اصلا وجودی بولیمان ماده ذهنیة فرضیه دن سالبه بسیطه صادق او اوب
موجبه معدوله صادق دکلدر (نحو لاشیء من المعدوم المطلق بمعلوم) اشبو
سالبه بسیطه نك صدقیله برابر المعدوم المطلق لامعلوم معدوله سی غیر صادق
مصنف حاشیه ده بیان ایتشد که معدوم مطلق ایله مراد خارجده وذهنلردن بر
ذهنده کند و سیچون اصلا وجود اولیان معدومدر بوجهتدناشی معدوم مطلق
بالضروره معلوم اوله من زیرا علم وجود ذهنی ایله مشروطدر واشبو لاشیء من
المعدوم المطلق بمعلوم قضیه سی مشروطه عامه در زیرا مراد معدوم مطلق مادام
مطلقا معدوم اولدجه بالضروره معلوم دکلدر دیکلدر وهر نقدر بوقضیه ده معدوم
مطلق اشبو معدوم مطلق عنوانیله معلوم ومتصور ایسه ده بوعنوان ایله تصور معلوم
دکلدر دیو حکمه منافی و مناقض اولیوب حکم مذکور صادقدر زیرا قضیه مذکوره
مشروطه وصفیه اولوب و مشروطه وصفیه ظاهرده حلیه و معناده شرطیه در
وبومقامده هر نقدر طرفینی واقعه تمنع اولسه ده کلا کان الشیء معدوما مطلقا
یلزم ان لایکون معلوما یعنی هر نوقتکه برشی معدوم مطلق اوله معلوم اولماسی
لازم کور دینک طریقله شرطیه نك صدقی محل اشتباه اولدیغی غیر خفیدر

حاصل سؤال بوقضیه ده معدوم مطلق معلوم دکلدر دیو حکم نوجهله صحیح
اوله یلور که معلوم اولماسیله اوزرینه حکم تصور موضوعه توقفايدر بوضورته
معدوم مطلق عنوانیله اولسون معلوم اولمش اولور و حاصل جواب معدوم
مطلق اوزرینه معلوم دکلدر دیو حکم ایدیله بیلسنک صحتی معدوم مطلق عنوانیله
متصور اولسی جهندن اولوب و معلوم اولماسیله حکمک صحیح اولسی فی نفسه
وبحسب مفهومه ذهنده ثابت اولدیغی جهندن رورشیئک ذهنده حصولی وجهندن
ذو وجهک حصولی لازم کلز وبوسبیدر که سلب ایله حکم صادق وایجاب ایله
حکم کاذب اولور زیرا ایجاب ایله حکم خارجده ویاذهنده موضوعک وجودنی
اقتضا ایلر اشبو معدوم مطلقده ایسه بالکز سلب حکمه مدار اولقی اوزره عنوان
معدوم مطلق ایله تصور دن بشقه نه خارج و نه ذهنده نه حقیقه و نه فرضا وجود
یوقدر بوقضیه نك یعنی لاشیء من المعدوم المطلق بمعلوم قضیه سنک بوجهله
امتناع موضوعیله برابر صدقنی فهمده اولان غوضتدناشی مشروطه عامه ده
انحصاری التزام ایدلشدن چونکه مشروطه عامه وصفیه معناده شرطیه اولوب
و شرطیه نك طرفی تمنع اولسه ده صدق قضیه ده محل اولدیغی تفصیلات آیه دن
معلوم اولور وبومقال علم کلامه تمایز معدوماتده اولان اختلافک مباحث
متفرعه سنلدر

و مصنفک امکان رساله سنده بو کلامه مناسب اولان تحقیقاتک خلاصه سی بودر که

بحسب نفس الامر اوزرینه مجهول مطلقدر دیو حکم صادق اوله جق هیچ برشیئک
نفس الامر ده وجودی اولدیغی بوجهته بحسب نفس الامر اعتبار ایدلسه امتناع
حکم ایله اوزرینه حکم ایتک صادق اوله میه جفی معلوم ایسه ده فقط برشی
اوزرینه مجهول مطلق عنوانک بالفعل صدق تقدیرده اوزرینه برشی ایله حکم
ایتک تمنعدر دیو حکم ایدلسی صادقدر انکیچون شیئک عقد حلد اعتبار ایلدیکی
فعل ایله مراد نسبته بحسب نفس الامر قوه دن فعله خروجی اولسنی متأخرین
زعم ایشیکن مذهب تحقیقه نسبتک بحسب الفرض قوه دن فعله خروجی معانسه
فعل فرضیدن تعمیم ایدلشدن و سبب تعیمی بیانده اگر متأخرینک زعمی وجهله
بالکز اعیانده فعل اعتباریله فعل فرضیدن تعمیم ایدلسه کل مجهول مطلق دائما تمنع
الحکم علیه امثالی ظاهرده حلیات و معناده شرطیات اولان وصفیاتده حکم صحیح
اوله مزیدی دینلشدن

قال رحمه الله (ولذا قالوا السالبة البسيطة والمعدولة المحمول مثلا زمان فيما وجد
الموضوع) تحقیقات مبسوطه دن معلوم اولدیکه قضایای حلیه دن هر نوعک موجب سی
موضوعیله معتبر اولان وجودک واقعه یعنی قضیه خارجیله ایسه تحقیقا و حقیقه
ایسه تقدیرا خارجده و ذهنیة حقیقه ایسه تحقیقا و فرضیه ایسه تقدیرا ذهنده تحقیقه
متوقف و بونکله مشروطه اولوب سالبه بسیطه ایسه بوجهله تحقق وجود معتبره غیر متوقف
اولسیله وجود معتبر موضوع تحقق اولان محالدرده موجب معدوله و سالبه بسیطه دن
ایکیسیده صادق و وجود موضوع تحقق ایتیان محالدرده بالکز سالبه بسیطه نك
صدقیله موجب معدوله مفترق اولور اشته بوجهله وجود معتبر موضوع واقعه
متحقق اولان محالدرده سالبه بسیطه و موجب معدوله من جهة الصدق یکدیگرندن
افتراق ایتد کلرندن ایچون قوم موضوع موجود اولان محالدرده سالبه بسیطه ایله
معدوله محموله بررینه مثلا زملدر دیو قائل اولشدردر

قال رحمه الله (وكذا السالبة المعدولة المحمول اعم مطلقا من الموجبة المحصلة
ومتلازمة معها فيما وجد الموضوع) و سالبه بسیطه موجب معدوله المحمول دن
اعم اوله رق وجود معتبر موضوع تحقق ایتدیکی محالده متلازم اولدقلى کبی
سالبه معدوله المحمول دخی عموم مطلق ایله موجب محصله دن اعم اوله رق وجود
معتبر موضوع متحقق اولدیغی محالدرده سالبه معدوله موجب محصله ایله متلازمه
یعنی بومحلده ایراد اولنه جق قضیه کرك سالبه معدوله اولسون و کرك موجب
محصله اوله رق ایتیان ایدلسون ایکیسیده صادقدر (نحو لیس الانسان لانا طقا
والانسان ناطق) مثال اول سالبه معدوله وثانی موجب محصله اوله رق ایکیسیده
صادقدر محشی ریزوینک بیانی اوزره هر نوقت زید کاتب صادق اولسه ایس

زید بلا کاتب صادق اولور و بعضا اول صادق اولیه رقی ثانی صادق اولور
بوده زید معدوم حقنده اولور ایمدی اشبو محصله ایله سالبه معدوله المحمول
بینده دخی موضوع موجود اولدیغی ماده ده تلازم وارد

قال رحمه الله (تنبيه قديكم بثبوت حكم السالبة بموضوعها كان يقال اجتماع
النقيضين هو ليس بصيرا بمعنى انه متصف بعدم البصر وسمائها المتأخرون موجبة
سالبة المحمول) خفي اولسونكه بعضا قضية حليه ده حكم سالبه نك موضوع
ايچون ثبوتيله اولور شوييله كه برشي وضع اولنه رقی پوشیدن بروصف سلب
اولندقد نصكره بوسلبك شي موضوع ايچون ثبوتيله حكم ايديلور و ذكری سبق
ايدن معدوله المحموله حكم محمول عدمينك موضوع ايچون ثبوتيله اولوب
بينلرنده فرق موجود در و مصنفك عنوان تنبيه ایله ارادی اشبو مغایرته اشارتدر
حاصلی معدوله ده حكم محمول عدمينك ثبوتيله و بوقضيه ده حكم حكم سلبك
ثبوتيله در مثلا مثال المذكورك معناسی اجتماع نقيضين عدم البصر ایله یعنی بصرك
كنديدن انتفاسيله متصفدر ديمكدر و بوقضيه ده متأخرون موجبة سالبة المحمول
تسميه ايتشلدر (و حكموا بأنها مساوية للسالبة البسيطة واعم من الموجبة المعدولة
المحمول حيث صدق عند عدم الموضوع ايضا دون المعدولة المحمول) و بوقضيه
نك سالبة بسيطه ده مساويه اولوب و موجبة معدولة المحمولدن اعم اولمسيه
حكم ايتشلدر شو جهتدنگه بوقضيه سالبة بسيطه كبی موضوعك عدمی عندنده
دخی صادق اوله رقی معدوله محمول صادق اوله مز (لكنهما في التحقيق موجبة
معدولة المحمول من الذهنية فيقتضي صدقها وجود الموضوع في الذهن حال اعتبار
الحكم ان آنافان وان ساعة فساعة وان دائما فدائم وهكذا بخلاف السالبة الذهنية
وان توقف انعقاد الكل على وجود الموضوع في الذهن حال الحكم) لكن فاضل
دوا نينك تحقيق اوزره بوقضيه قضايای ذهنيه دن موجبة معدولة المحمولدر
بوتقديرده صدق موضوعك ذهنده اعتبار حكمك حال و مقدارنه كوره وجودنی
اقتضايدير شوييله كه اعتبار حكم آن ايسه وجود ذهني موضوع دخی آن وساعت
ايسه ساعت و دائم ايسه دائم و هكذا هر فصل اعتبار ايديلور ايسه حال اعتباره
كوره در و سالبة ذهنيه بونك خلافتده اولوب صدق بوجهله وجود موضوعی
مقتضي دكلدرواقعا كرك موجبه و كرك سالبه بونلرك جهله سنك انعقادی ذهنده وجود
موضوعه توقف ايدر سده بوجوده موجبه نك مقتضي اولديغی اعتبار حكمك حال
و مقدارنه كوره اولوب بلكه حال حكمده موضوعك ذهنده حضور و وجودندن

عبارتدر ۹ مثلا الله تعالى موجود ازلا و ابدا قولمده ذهنده حكم ايچون موقوف
عليه اولان وجود يالكز حال ايقاعده اولوب وثبوت محمول ايچون اولان وجود
ازلی و ابدیدر حاصلی ايجادده وجود موضوع محمولك موضوع ايچون نوجهله ثبوتی
معتبر ايسه طبقيسي اولمسی مقتضي اولوب سالبه ده يالكز وقت ايقاعده ذهنده
وجودی كافيدر و مصنفك حاشيه ده بيانی وجهله (انعقاد الكل) تعبيرنی اختيار
اللمسی تصور موضوع اوزره توقف ايدن انجق نفس انعقاد قضيه اولوب قضيه نك
صدق اولديغنه و كلام اولده یعنی انعقاد قضيه نك توقفده اولوب بلكه صدق
قضيه نك توقفده اولديغنه اشارتدر .

بو كلامك صورت اتصاحی شو وجهله بسط مقاله توقف ايدر كه شرح مطالعه
مبسوط اولديغی وجهله محصلیدن برجاعت ايجاب معدول ایله سلب محصل يدينی
فرقه ايجاب معدول وقت حكمده برامر ايچون ثبوت شانندن اولان شيك عدمی
و سلب محصل وقت حكمده ثبوتی شانندن اوليان شيك عدميدر ديديلر بوضورته
كوسج اولان رجلدن حليه نك عدمی ايجاددر زيرا حليه دار اولمق شان رجليتدر
و طفلدن حليه نك عدمی سلبدر زيرا حليه شان طفل اولديغی معلومدر و بعضيلر
بومعنادن اعمه حل ايدرك ايجاب معدول في الجملة یعنی وقت حكمده و ياخود وقت
حكمدن مقدم و مؤخر برامر ايچون ثبوتی شانندن اولان شيك عدمی و سلب
محصل برامر ايچون ثبوتی اصلا شانندن اوليان شيك عدمی اولمسيه تفسير ايتديلر
بومعنايه كوره طفلدن عدم حليه ايجاب معدولی و مرأدن عدمی سلب اولور زيرا
طفل ايچون وقت حكمدن نصكره یعنی سن رجليته بلوغنده حليه دارلق شانندن
اولوب نسا بوييله دكلدر و بعضيلر بوتفسيردن دها اعم اولمق اوزره ايجاب معدولی
برامر ايچون اوامرک و ياخود نوعك اتصافی شانندن اولان شيك عدمی ايجاب
معدولدر ديو تفسير ايتديلر بوتقديرده مرأدن حليه نك عدمی ايجاب معدول اولور
زيرا حليه ایله اتصاف ولوبعض افرادنه خاص اولسه ده نوع انسانك شانندن
لكن حليه نك حصاردن عدمی شان نوعی اولديغی جهته سلبدر و بعضيلر بوندن
دها اعم اوله رقی اخذ ايدوب ايجاب معدول برامر ايچون اوامرک و ياخود نوعك
وياخود جنس قريبنك متصف اولمسی شانندن اولان شيك عدمی اولمسی اختيار
ايتديلر بوضورته حصاردن عدم حليه ايجاب معدول اولور زيرا حصارك جنس قريبي
حيوان اولوب حليه شانندن اولان انسان بوجنسه داخلدر لكن شجردن حليه نك
عدمی جنس قريبك شانندن اولديغی جهته سلبدر و بعضيلر ايجاب معدولك تفسيرنده

۹ اشوتقر بدن منقهم اولديغی وجهله حال حكمدن مراد حال حكم عقل اولان حال ايقاع و انتزاعدر و حال
اعتبار حكمدن مراد حال ثبوت حله در كه عندلرنده حال اعتبار حكم ایله معمار (عبدالمجيد)

جنس بعیدك شاندن اولان شیئك عدمی دخی ادخال ایدرك تعمیده غایت درجانه
ابلاغ ایشدر بوتقدیده شجر دن عدم لویه ایجاب معدول اولور زیرا لویه شان
جسمدر چونکه جسم شجر وانسان ایچون جنس بعیددر وجوهر دن اشتداد
وضعفك عدمی سلب اولور زیرا بونلر نه جوهرك ونه نوعنك ونه ده جنسی
اولدیغی جهته جنسك شانیدر .

ایشته ایجاب معدول ایله سلب محصلی تفسیرده اقوال مختلفه اوله رق شیخ بونلر
جمله سنی ابطال ایله دیشدرکه بز شکل اولدن بر قیاس ترتیب ایدرك جوهر عرض
دکدر و عرض اولیان هر برشیء موضوع دن غیدر دیدیگمز صورتده بوقیاس
جوهر موضوع دن غیدر قضیه سنی بالضرور انتاج ایدر زیرا اصغرک اوسطده
اندراجی بین و ظاهر در حالبوکه شکل اولك انتاجی ایجاب صغری ایله مشروطدر
بوجهته الجوهر لیس عرض قضیه سی سالبه اولیوب معدوله اولدیغی متحققدر
مع ذلک عرض نه جوهرك ونه جنس قریب وبعیدینك شانیدر بصورتده ذکر اولنان
تعریفك جمله سی طرد او عکسا منتقض اولور .

شیخ بولکلامی اوزره بری اجالی و بری تفصیلی اولق اوزره ایکی نقض ایراد
ایدیشدرکه بونلر دن نقض اجالی صاحب کشفک ایراد ایلدیکی شیء اولوب بونك
تقریری شووجهله درکه جوهر عرض دکدر قضیه سنك موجه اولسنی اثبات ایچون
ایراد اولنان دلیل جمیع مقدماتیله صحیح اوله مزوالا ایجابده وجود موضوع مشروط
اولماسنی اقتضایدر زیرا بز اخلا لیس بموجود وکل مالیس بموجود لیس بمحسوس
دیدیکمز تقدیرده بالضرور اخلا لیس بمحسوس نتیجه سنی افاده ایدر اگر
اخلا لیس بموجود قضیه سی موجه اولسه عدم موضوع ایله برابر ایجابك تحقیقی
لازمکور حالبوکه شیخ کنیدیسی عدم موضوع ایله برابر تحقیق ایجابیه راضی
موجهده وجود موضوع ایله برابر تحقیق ایجابیه غیر راضی وموجهده وجود
موضوعك لزومیه قاضیدر

ونقض تفصیلینك تقریری شووجهله درکه شکل اولده صغرای سالبه نك عدم
انتاجنی تسلیم ایتیم بلکه سالبه نك عدم انتاجی نسبت سلبیه نك کبراده تکرر
ایتدیکی صورتده درکه مثلاً لاشیء من الانسان بحجر وکل حجر جسم قوی بوقیلدن
اولوب اصغرک تحت اوسطده عدم اندراجی محذورند ناشی غیر منجمد لکن ذکر
اولنان مثالدرده اولدیغی کبی نسبت سلبیه نك تکرری حینده منتج اولور وانتاجنه
بدا هت شهادت ایدر

وصاحب مطالع اشبو نقضیندن جوابده دیشدرکه شیخ ایله صاحب کشفک
کلامرنده مثال اوله رق سبق ایدن قیاسینك انتاجی صغری سالبه المحمول اولسیله

برابر موجه اولدیغندن ایچوندر وموجه سالبه المحمول سالبه مشابهنشانی
وجود موضوعی اقتضایتمز الحاصل موجه نك وجود موضوعی اقتضای سالبه
المحمول اولدیغی صورتده در بصورتده نقض اجالی مندفع اولور واما نقض تفصیلینك
دفعی زیرا شکل اولده سالبه صغری اصلاً نتیجه ویرمز و مثالین مذکور ینده اولان
قیاسك انتاجی صغری موجه سالبه المحمول اولوب سالبه محصله اولدیغندن ایچوندر
حاصلی صغری سالبه اولدیغی حینده کبراده نسبت سلبیه تکرر ایتیموب اصغر
اوسطده مندرج اولز ونسبت سلبیه نك تکرر ایلدیکی محله صغری سالبه اولیوب
بلکه موجه سالبه المحمول اولور

سؤال اولنورسه که مفاد تحقیقاتدن الجوهر لیس بعرض ویا خود اخلاً لیس بموجود
قضیه لری نه معدوله ونه ده سالبه محصله اولوب بلکه موجه سالبه المحمول
ایدوکی اکلا شیلور ایسه ده بوقضیه لری نوجهله قسمینك خارجنده اعتبار ایدلک
ممکن اوله یلور که اگر سلب محمولدن جز دینلور ایسه قضیه موجه معدوله
اولور واکر جز دکدر دینلورسه سالبه اولور بصوتده اشبو قسمینك خارجنده
سالبه المحمول تصور اولنه مز جوابنده دیرز که سلب کرک سالبه ده وکرک موجه
سالبه المحمولده محمولدن خارجدر لکن سالبه المحمولده سالبه دن زیاده اوله رق
براعتبار موجود در زیرا سالبه ده ابتدا موضوعی وبعده محمولی وبعده ینلرنده
اولان نسبت ایجابیه بی تصور ایدرک بعدده اشبو نسبتی رفع ایدرز وسالبه
المحموله ینه بو اوج شیئی تصور وبعده نسبت ایجابیه بی رفع ایدر کد نصرکه
عودت ایدرک اشبو سلبی موضوع اوزرینه حل ایلز زیرا موضوع اوزرینه
ایجاب محمول صادق اولیان محله سلب محمول صادق اولور بوجهته موجه
سالبه المحمولده اعتبار سلب تکرر ایدوب سالبه ده تکرر ایتمز حاصلی ذکر اولدیغی
وجهله سالبه ده درت شیء موجود اولوب سالبه المحمولده ایسه برده سلبك
موضوع اوزرینه حلی معتبر اوله رق بشه بالغ اولور وسالبه الموضوعه دخی
اعتبار بوجهته اولوب عنوانك سلبیه موضوع اوزرینه حکم اولنور اشته
بوسبید ناشی کلام قومدن ایشیدر سنکه سالبه المحمولك معناسی (ج) رشیدر که (ب)
اندن مسلو بدر دیمکدر وسالبه الطرفینك معناسی کنیدن (ج) سلب اولنان شی
برشیدر که اوشیدن (ب) مسلو بدر دیمکدر وسالبه نك معناسی (ج) دن (ب) مسلو بدر
دیمکدر وموجه معدوله نك معناسی (ج) اوزرینه لا (ب) صادق اولور دیمکدر دیو
تقریر ایدرلر و بویاندن معلوم اولور که سالبه وجود موضوعی اقتضای ایتدیکی کبی
سالبه المحمول دخی وجود موضوعی اقتضایتمز

ایشته بو تحقیقات بسوطه دن مستبان اوله جفی وجهله متأخرون دفع اشکال

ایچون الجوه رلیس بعرض واخلال لیس بموجود امثالی قضیه لری موجبده اذخال
وسالیه مشابهنه نشانی سائر موجب کبی وجود موضوعی مقتضی اولمدیغنی
اعتبار ایدرک موجب سالبه المحمول تسمیه سلبه قضایای موجبده دن قسم ثالث
عدائشدر حاصلی بنوع قضیه نك موضوعی عدی اولمسلبه برابر صدقنه قائل
اوله رق موجب مدوله دن اعم و سالبه بسیطه یه مساوی اولمسلبه حکم ایشدر
و بوجهله قضایای موجبده دن معدود اولسی حسبیه شکل اول ایچون صغری
واقع اولسی اشتراط ایجابی مغل اولمز ووجود موضوع ایله اشتراط صدق
موجبده نك محصله و مدوله قسمینه تخصیص اولنوب اشبوسالبه المحمول بوشرطدن
مستثنا حکمنده اولمش اولور

لکن متأخرینک بوجهله موجب سالبه المحمول اعتبار ایلدکری قضایاده مادامکه
حکم سلبی اثبات ایله اولوب مطلقا اثباتده ایسه تحقق صدق ایچون مثبت لیه
وجودی مشروط اولمسلبه محقق دوانی متأخرینک بوجهله التفات ایتیه رک بواضال
قضایانک قضایای ذهنیه دن موجب مدوله المحمول اولوب صدق لری وجود
ذهنی موضوعی مقتضی اولدیغنی تحقیق و اختیار و مصنف دخی بوقوله اتباع
وانتصار ایشدر و تحقیق مقام ایله حاشیه ده دیشدرکه بوقضیه لرک ذهنیه اولسی
شوجهتدندرکه محمول قضیه حکم سالبه اولوب بوايسه نسبند

شویه که حکم سالبه برشیک فی نفسه انتقاسی اولیوب بلکه برشیک شیء آخردن
انتقاسی اوله رق بوايسه نسبند و هر نسبت معقول ثانی اولدیغنی تحقیقات سابقه دن
معلوم اولمشدر و محمولاتی معقولات ثانیه دن اولان قضیه لرک ذهنیه اولمسلبه اشبو
سالبه المحمول تعبیر اولنان قضیه لرک دخی ذهنیه دن اولسی لازم کاور و هر قدر
العقب اعمی و یا خود لا کاتب امثالی مدوله لرده دخی ادات نفی موجود ایسه ده
کرک خارجیه اولسون و کرک ذهنیه اولسون بونلر ذکر اولنان قضیه سالبه المحمولک
خلافده اولوب بونلر مدوله محمول حکم سالبه دکلدر چونکه اشبو مدوله لرده
محمول بلا اعتبار نسبت مفهوم وجودی ایله مفهوم ادات سلبیدن مرکب اولان
مفهوم عدمیدر بوضوح مدوله معقولات اولی دن اولوب خارجیه عقب ایچون اثبات
ایدلشدر و بوجهله عقب اعمی امثالی مدوله ده اولان ادات نفی نسبت ایجابیه بی
سلب ایچون اولمدیغندن طولانی مدوله تسمیه ایدلشدر شویه سلب نسبت ایچون
موضوعه اولان ادات نفیک حقیقتدن عدول ایدلش اولمندن نشانی اسم مدوله یه
جسبان اولمشدر

اگر بوکلام اوزره ایراد ایدیلورسه که اشبو مفهوم عدی خارجیه غیر یسی ایچون
نوجهله ثابت اوله بیلورکه خارجیه مفهوم عدمینک نفسی مدوله در حالو که

خارجیه غیر یسی ایچون ثابت اولان شیک خارجیه وجودی واجبدر جوابده
دیرزکه محملنده تقریر اولندیغی و جمله برشیک خارجیه شیء آخر ایچون ثبوتیکه
اوزرینه حل ایله دلالت اولنان ثبوت رابطی معناسنده در بوشبوتک موقوف
علیهی بالکثر مثبت لیه خارجیه وجودی اولوب ثابت اولان شیک خارجیه
وجودینه توقف ایتز

و بوسوالدن جوابده فی الخارج لفظی قید محمول اولوب قید ثبوت دکلدر
بوضوح خارج نفس محمول ایچون ظرف اوله رق وجود محمول ایچون ظرف اولز
و موجود خارجی خارج وجودنه ظرف اولان شیء اولوب نفسی ایچون ظرف
اولان دکلدر و بوسبیدن نشانی زید موجود فی الخارج قولمز وجود زیدک خارجیه
موجود اولسی اقتضا ایتیوب بلکه نفس زیدک خارجیه موجود اولسی
مقتضیدر نه کیم سید شریف مطول حاشیه سنده تحقیق ایشدر دینک مدار دفع
اعتراض اوله من زیرادیرزکه کلام ثبوت خارجی ایله حا که اولان قضیه خارجیه ده
اولمسلبه لامحاله فی الخارج قیدی قید ثبوت اولوب قید محمول اوله من

اگر دینلورسه که اشبو تقریر و بیانک غایتی عدمینک خارجیه جواز ثبوتی اولوب
حالبو که خارجیه و یا حقیقه اولمق اوزره مثلاً زید لا کاتب امثالده عدمینک بعضا
خارجیه بالفعل ثابت اولدیغنه دلیل ندر جوابده دیرزکه دلیل ارتفاع نقیضینی
استلزامی اولوب بوايسه باطلدر شویه که مثلاً فرس وجود خارجیسی اعتباریه
کاتب اولدیغنی جهته وجود خارجیسی اعتباریه لا کاتب اولسی لازم کاور
بوجهته عدمی اولان لا کاتبک خارجیه فرس ایچون ثبوتی تحقیق ایدر والا امر
موجوددن کاتب لا کاتب نقیضینک ارتفاعی مؤدی اولور و همده موضوع
اولان فرس امر موجود اولمسلبه بومحمله خارجیه دن سالبه بسیطه موجب مدوله
المحمولی مستلزم اولور زیرا موضوع امر موجود اولدیغنی حیده سالبه بسیطه
ایله موجب مدوله متلازم اولدق لری تحقیقات سابقه دن معلوم اولمشدر بوضوح
الفرس لیس بکاتب فی الخارج صادق اولمسلبه الفرس لا کاتب فی الخارج دخی
صا قدر

اگر سؤال اولنورسه که بودایل مفهوم امکانک خارجیه ثبوتده جاری اولور زیرا
دیرزکه زید وجود خارجیسی اعتباریه لامکن دکلدر والا ممکن اولیوب بلکه
واجب و یا خود متمتع اولسی اقتضا ایدر بوايسه محالدر ایددی زید وجود
خارجیه اعتباریه ممکندر والا امر موجود یعنی زیددن ممکن و لامکن نقیضینک
ارتفاعی لازم کاور و همده موضوع موجود اولوب و بوجهله موضوع امر
وجودی اولدیغنی مواضعه سالبه مدوله المحمولک موجب محصله بی استلزام

ایلدیکی تحقیقات سابقه دن معلوم اولمسیله بوصورته زیدلیس لامکن فی الخارج
قولی صادق اولدیغی کبی زیدمکن فی الخارج دخی صادق اولور حالبوکه بویه
اولیوب مفهوم امکان معقولات ثانیه دن اولدیغی جهته خارجه ثابت اولدیغی
معلومدر جوابنده دیرز که زیدوجود خارجیسی اعتباریله لامکن اولدیغی تسلیم
ایمیر زیرا وجود خارجیسی اعتباریله لامکن اولمندن لازمکه جک محذورك
غایتی خارجه ممکن اولما مسیدر بوايه خارجه امکان ایله متصف اولماق
معناسنه اولوب یوقسه واقعه ولو ذهنده امکان ایله متصف اولماق معناسنه
دکدر که حتی واجب ویا خودمتنع اولسی لازمکسون ونه کیفیتده وجود خارجی
اعتباریله لامکن اولز که امکان معقول ثانی اولهرق باعتبار الخارج برشی ایچون
ثابت دکدر وبوجهته مفهوم ممکن باعتبار الخارج ثابت اولمسیه بواعبار ایله
بعضا مفهوم لامکن ثابت اولور والا ارتفاع نقیضین لازمکور

ایمدی مفهومات عدمیه ایکی قسم اولوب بر قسمی معقول اول اولهرق بوندن
بعضیسی اعمی کبی وجود خارجی به مختص وبعضیسی لایبصیرولامکن وبونلرک
غیریسی اولوب احد وجودینه مختصه ویا خود وجودین بیننده مشترکه اولان
مفهوماتک نقیضلری کبی وجودین بیننده مشترکدر و دیگر قسمی معقول ثانی اولوب ممکن
ومتنع وغیریلری کبی وجود ذهنی به مختصدر

قال رحمه الله (فصل الحلیة مطلقا لایدلنسبتها الایجابیه او السلبیه من کیفیه الضرورة
او الا ضرورة والدوام او اللادوام والفعل والامکان فی نفس الامر وتلك الکیفیه
تسمى مادة القضية) فصول تسعه دن اشبو فصل خايس مباحث غامضة موجهاتده
اولوب قضایای حلیه بی جهتلری اعتباریله تقسیمدر چونکه بر قضیه ده محمولک موضوعه
نسبتی ایستر وجود وایسترا نفا ایله اولسون بونسبت ایچون مطابق ویا خود غیر مطابق
اولدیغی برخارج بولمق لازمکه جکی معلومدر مثلا زید قائم قضیه سنده قیامک
زیده نسبتیچون مطابق ویا غیر مطابق اولدیغی برخارج اولوب بوده واقعه
قائم ایسه مطابق دکل ایسه غیر مطابقدر ایمدی واقعه اولان اشبو نسبت ایچون
بونسبتک ضروری ویا خود غیر ضروری اولسی کبی برجهتک وجودی لابد در
مثلا قیامک زید ایچون ثبوتی ضرورییدر یوقسه غیر ضرورییدر ویا خود دائمی
ویا غیر دائمییدر وبالفعل ویا بالامکانیدر البته بوجهاتدن برسی معتبر اوله جغی
وبواعبارات مطلقا اوقات اعتباریله ویا خود موضوعک جمیع اوقات ذات وصفاته
ویا خود بونلردن بعض معین ویا غیر معینه نظرایله اولمق صورتلرندن خالی اولمیدجغی
جهتهلر اشته بوسیلر دن ناشی قضایای حلیه کسب تعد وانقسام ایستدر

ایمدی مطلقا حلیه نک نسبت ایجابیه وسلبیه سیچون نفس الامرده بر کیفیت اولسی

لابددرکه بو کیفیت ضرورت ویا خود لا ضرورت ودوام ویا خود لا دوام وفعل
وامکاندر واشبو نسبتدن مراد وقوع ولاوقوع معناسنجه نسبت تامه خبریه اولوب
کیفیت مذکوره ایله متصف ومتکیف اولان بونسبت اولهرق نسبت بین دکلدر
ووقوع ولاوقوع صفت محمول اولیوب بلکه صفت محمول اولان نسبتک صفتلریدر
زیرا صفت محمول اولان موضوع ایچون محمولک ثبوتی اولوب ووقوع ولاوقوع
اشبو ثبوتک وصفلریدر

نفس الامرده اولان اشبو کیفیتده ماده قضیه وعنصر قضیه تسمیه اولنور
بوصورته ماده لفظی قضیه نک طرفینده اطلاق اولدیغی کبی کیفیت مذکوره به
دخی اطلاق اولنورق بینلرنده لفظ مشترک اولور و بیان اولنور جغی وجهله کیفیت
ضرورت ولا ضرورت محمولک موضوعدن امتناع وعدم امتناع انفکاکنه ودوام
ولادوام باعتبار الاوقات محمولک موضوع ایچون ثبوت وانتفا سنه ناظر اولمسیله
بینلرنده فرق ظاهردر وفعلدن مراد قوهیه مقابل اولهرق بالفعل حصول وتحقیقدر
نفس الامردن مراد فرض قارض واعتبار معتبردن قطع نظرله حد ذاته اولان
کیفیت ثابته دیمک اولوب وجود خارجی وذهندن اعدر

قال رحمه الله (فان لم یبین فی الحلیة کیفیه النسبة تسمى مطلقة کالامثلة السابقة) ایمدی
اکر بر قضیه حلیه ده نسبتک نه کیفیتده اولدیغی مبین اولز ایسه بومثالوره
مطلقه دینلور نه کیم شمدی به دکن مثال اولهرق ایراد اولنسان قضایای حلیه
بو قسمدن او اوب هیچ بریسنده ضرورت ودوام امثالی برقید موجود دکدر من الجملة
کل انسان حیوان وکل انسان لیس بفرس حلیه لری هیچ بر کیفیتله مقید اولیوب
حلیه مطلقه در

قال رحمه الله (والافوجهة) واکر کندوسننده کیفیت مبین اولور سه مقید
بولندیغی جهتی اشتمالدن ناشی موجهه تسمیه اولنور وکذلک نوعی اوزره اشتمالندن
ایچون منوعه وذات اجزاء اربعه اولمسیله رباعیه دخی تعبیر اولنور مثلا کل انسان
حیوان بالضرورة موجهه اولوب ضرورتله مقید وجهتی مبیندر

قال رحمه الله (وما به البیان من اللفظ الدال علی الکیفیه او حکم العقل بهامطابقین
للمادة او غیر مطابقین جهة) وکندیله قضیه نک کیفیتی بیان اولنسان شی یعنی قضیه
ملفوظه ایسه کیفیت معتبره اوزره دلالت ایدن بالضرورة وداما امثالی لفظ
ومعقوله ایسه فلان کیفیتله دیو عقلک حکمی ایستر ماده قضیه به یعنی نفس الامرده
اولان کیفیتده موافق اولسون وایستر اولسون جهت تسمیه اولنور بعضا نوع قضیه
دخی تعبیر ایدیلور مثلا کل انسان حیوان بالضرورة قولنده بالضرورة لفظی
وکذلک بوقضیه نک تصور معناسنده عقلک انسان ایچون حیوانینک ضرورتله

حکم ایلمی حیوانک انسان ایچون نفس الامرده نسبتنه دال و بوکیفیتی مبین اولمسیله اشته بولفظ و حکم عقل جهت قضیه در و نفس الامرده دخی انسان ایچون ثبوت حیوان ضروری اولمسیله ماده قضیه به یعنی نفس الامرده اولان کیفیت ضرورته دخی مطابقدر و مثلاً کل انسان حجر بالضروره دنیلسه بوقضیه ده دخی بالضروره و کذلک کل انسان ضاحک بالفعل دائماً قضیه سنده دخی بالفعل دائماً لفظلری جهت قضیه اولوب فقط نفس الامرده انسان حجر و بالفعل دائماً ضاحک اولدیغی جهتله ماده قضیه به غیر موافقدر .

قال رحمه الله (و کذب الوجهة کایکون بعدم مطابقة النسبة للواقع بکون بعدم مطابقة الجهة للمادة) و قضیه وجهه نك كاذبه اولمسی قضیه ده اولان نسبتك واقعه عدم مطابقتیه یعنی مثلاً زید قائم دینلویده واقعه زید قائم اولمسیله اولدیغی کبی جهت قضیه نك ماده قضیه به عدم مطابقتیه ده اولور مثلاً کل انسان حجر بالضروره قضیه سنده انسان ایچون ثبوت حجریت و ضرورت غیر واقع اولمسیله قضیه مذکوره هرایکی جهتدن کاذبه در و مثلاً کل انسان حیوان لا بالضروره قولنده نسبت واقعه مطابق اوله رق هر بر انسان واقعه ده حیوان اولدیغندن قضیه من جهة النسبة صادقه اولسه ده جهت قضیه لا ضرورت اولوب نفس الامرده ایسه انسان بالضروره حیوان اولمسیله ماده به عدم مطابقندن طولایی کاذبه در .

معلوم اوله که قضایای وجهه نك عددی محصور اولیوب فقط کنه بدین و عکس و نقیض امثالی احکامندن بحث اولمسیله اکثریت اوزره عادت قوم جاری اولنلر اون اوچ و مصنفک ایراد ایلدیکی اون بش قضیه در و وجهات بسائط و مرکباته منقسمه اوله رق سکزی بسیطه ویدیسی مرکبه در شویله که اگر ایجاب و سلب ایله مختلف ایکی حکمی مشتمله اولورسه مرکبه و ایجاب و سلبدن یالکز حکم واحد اولورسه بسیطه در حاصلی وجهه بسیطه ایله مراد حقیقتی یعنی معناسی یالکز ایجاب و یاخود سلب اولان قضیه در مثلاً کل انسان حیوان بالضروره قولی وجهه بسیطه و لاشئ من الانسان بحجر بالضروره قولی سالبه بسیطه اولوب اولده بالضروره انسان ایچون حیوانیتی ایجاب و ثانیده انساندن حجریتی سلبدن عبارتدر و قضیه مرکبه حقیقتی ایجاب و سلبدن ملتئم اولاندر مثلاً کل انسان ضاحک لا دائماً قولی مرکبه اولوب معناسی انسان ضاحکدر لکن دائماً ضاحک دکدر دیمک اولمسیله انسان ایچون ضحکی ایجاب و دوامی سلبدن مرکب اولمش اولور و بووجهله مرکبه نك ایجاب و سلبدن ترکیبی حقیقت قضیه ده اعتبار ایللری بعضاً لفظ قضیه ده ایجاب و سلبدن ترکیب موجود اولمسیله برابر حقیقتنه نظراً مرکبه اولدیغندن ایچوندر مثلاً کل انسان کاتب بالامکان الخاص مرکبه سی بو قبیلدن اولوب من جهة

اللفظ ایجاب و سلبدن مرکب دکل ایسه ده امکان خاص نسبتك ایجاب و سلب طرفیندن ضرورت ذاتیه بی سلب اولمسیله معناسی ممکن عام سالبه ایله ممکن عام موجبدن مرکب اوله رق انسان ایچون کتابت و سلب کتابت ضروری اولدیغنی مفیددر لکن لا دوام و لا ضرورتله مقید اولان قضیه لر بویله اولیوب لفظاً و معنا ترکیب موجوددر .

قال رحمه الله (فالوجهة ان حکم فيها بضرورة النسبة التامة الخبرية مادام ذات الموضوع موجودا او معدوما في الخارج تحقیقاً في الخارجية او تقديرافی الحقیقة اوفی الذهن فی الذهنیه تسمى ضرورية مطلقة) بسائط ثمانية وجهاتدن اولی ضروریه مطلقه در معلوم اولسون نکه ضرورتله مراد محمولك موضوعدن استحالة انفکاک یعنی محمولك موضوعدن آبرلقلغی تمنع اولسیدر بو امتناعده ایستر موضوعك ذاتندن نشئت ایلسون و ایستر موضوعدن منفصل برامردن منبعث اولسون بویکی صورتدن اعدر بناء علیه ضرورت بش قسمه منقسمدر و تفصیلات آیه دن بونلرک جمله سی معلوم اوله جقسه ده بر حدیث اجالی اولمق اوزره اقسام مذکور نك اتیانئ مناسب کورلمشدر شویله که اولی ضروریه ازلیه اولوب ازلا و ابدا حاصله در مثلاً الله تعالی عالم بالضروره ازلیه کبی ازل ماضیده دوام وجود و ابدا مستقبله دوام وجوددر ایکنجیسی ضرورت ذاتیه در که ذات موضوع مادام موجود اولدجه حاصله دیمکدر و بوده یا مطلقه اولور کل انسان حیوان بالضروره کبی و یاخود ضرورت ازلیه نك نفیله و یاخود دوام ازلینک سلبیه مقیده اولور ضرورت ازلیه ضرورت ذاتیه مطلقه دن اخصدر زیرا هر نه زمان ازلا و ابدا ضرورت تحقیق ایله ذات موضوع مادام موجود اولدجه ضرورت دخی تحقیق ایلر لکن عکسی بویله دکدر فقط بینلرنده بونسبتك وجودی ایجاب منحصر اولوب سلبده متساو یلردر زیرا موضوعك جمیع اوقات وجودنده محمول موضوعدن مسلوب اولسه حال عدمده امتناع ثبوتدن ناشئ ازلا و ابدا موضوعدن مسلوب اولمش اولور و ضرورت ذاتیه مقیده نك هرایکیسنه مبیانه در اوچنجیسی ضرورت وصفیه در که بو ضرورت موضوعك وصفی اعتبار یله در بوده معانی ثلثیه اطلاق اولنور اول ضرورت مادام الوصف اولوب مراد ذات موضوعك وصف عنوانیه متصف اولدیغی اوقاتك جمعیسنده حاصله اولسیدر مثلاً کل کاتب انسان بالضروره مادام کاتباً بوقسمدن اولوب ذات کاتبك کتابتله متصف اولدیغی جمیع اوقاتده انسان اولمسی ضرور یلر دیمک اولور ثانی بشرط الوصف اولوب یعنی وصف ایچون ضرورته مدخل اولدیغنی افاده ایلر کل کاتب متحرك الاصابع مادام کاتباً بوقسمندر که متحرك الاصابع اولسنك ضرورتده کتابتک مدخلی اولدیغنی افاده ایلر ثالث ضرورت لاجل الوصف اولوب یعنی وصف

منشأ ضرورت اولور مثلا كل متعجب ضاحك بالضروره مادام متعجبا بوقبلدندر
 درنجیسی ضرورت بحسب الوقت اولوب بوده یارقت معین حسبیه اولور
 مثلا هر برقر وقت حیوانات ارضه منقسمه قدر دینلور و یاخود غیر معین اولور
 لکن مراد عدم تعیین معتبر دیمک اولوب بلکه تعیین اعتبار اولمز دیمکدر
 کل انسان متنفس بالضروره فی وقت ما بوقسمندندر و بویکی تقدیر اوزره ضرورت
 یا مطلقه اولوب بوصورته اکر وقت متعین اولور سه وقتیه مطلقه و متعین اولور سه
 منتشره مطلقه دینلور بشنجی ضرورت بشرط المحمول اولوب بوده ثبوت
 و یا سلب شرطیه محمول موضوع ایچون ضرورت ثبوتندن عبارتندر و بومعناجه
 هر بر محمول موضوع ایچون ضروری اولمسیه بر فائده بی مفید دکلدن شرح
 مطالعه اولان کلامک خلاصه سی بوندن عبارتندر

ایمدی اکر بر قضیه موجهه ذات موضوع قضیه خارجییه ده تحقیقا و قضیه حقیقه ده
 تقدیرا خارجییه و قضیه ذهنیه ده ذهنیه مادام موجود و یا معدوم اولدجه نسبت تامه
 خبریه نك ضرورتیه حکم اولنور سه ضروریه مطلقه تسمیه اولنور (نحو کل انسان
 حیوان اولیس بفرس بالضروره مادام موجودا) مثال اول ضروریه مطلقه موجهه
 اولوب انساندن هر بر فرد موجود ایچون جمیع اوقات وجودنده ثبوت حیوانیتک انفکاک
 متمنعدر دیمک اولور و بوقضید ایسترا خارجییه جل ایلله تحقیقا و ایسترا حقیقه یه جل ایلله
 تقدیرا خارجییه و یاخود ذهنیه یه جل ایلله ذهنیه وجودی اعتبار اولنسون صادق
 و واقع مطابقدر زیرا حیوان انسانک ذاتیاتندن اولوب و ذاتیاتندن بر شیتک ذاتدن
 سلبی ممکن اوله میه جنی جهتله حیوانک هر بر فرد انسان ایچون جمیع اوقات
 وجودنده خارجییه و ذهنیه ثبوتی ضرور یدر و مثال ثانی ضروریه مطلقه سالبه
 اولوب معناسی انساندن هیچ بر فردک جمیع اوقات وجودنده فرسیتله موصوف
 اولماسی ضرور یدر دیمک اولوب بودخی خارجییه و حقیقه و ذهنیه دن قنقیسی
 اعتبار ایدیلور سه ایدلسون صادق اولور (و لاشی من المحالات ببصیر فی الخارج
 بالضروره مادام معدوما فی الخارج) بودخی ضروریه مطلقه سالبه اولوب فقط
 بونده ذات موضوع معدوم اولمسیه ضرورت مادام الموضوع معدوما اعتبار
 اولنور زیرا محال نه تحقیقا و نه تقدیرا خارجییه موجود اولماسیه مادام موجودا
 دینتک صحیح اولمز و محال اولان شیدن خارجییه جمیع اوقات عدمنده سلب بصر
 ضرور یدر

مصنفک تعریف ضرور یه ده اشبوا و معدوما قیدنی علاوه و اختراع ایتسندن طولانی
 حاشیه ده سببی بیان ایلله دیمشدر که بوز یاده دن مقصود قید مذکور ی ترک ایدنلر
 حقنده تعریفک لاشی من المحال ببصیر امثالی موضوع معدومدن سلب ضرورتیه اولان

افراد ضروریه یه عدم شمولیه وارد اولان سؤالدن محافظه در زیرا بواشمال
 قضیه لر خارجییه و حقیقه دن قنقیسنه جل اولنسه تعریف مادام موجودا قیدیه
 مقید اولدبخی تقدیرده صادق اولمز زیرا مادام موجودا قیدی کرک قید نسبتدر
 دینلور بده معنی بصرک انتفاء متحقق محالات خارجییه جمیع اوقات وجودنده واجبدر
 دیمک اولسون و کرک ضرورت نسبتک قیدی اولوبده انتفاء واجب بصر محالات
 جمیع اوقات وجودنده متحققدر معناسنه جل ایدلسون بویکی صورته دخی
 وجود موضوعی مقتضیدر زیرا صدق سالبه نك موضوع ایلله معتبر اولان وجودی
 عدم استدعاسی نفی ایلله منفی و یاخود نفی ایلله منفیک قیدی اوله رقی حیرت فیده دخولی
 حینده اولور بوراده ایسه مادام موجودا قیدی بوبله اولوب علی کلا الا حتمالین
 سلب قید مذکورک حیرتنده واقع اولمشدر شویله که اکر قید نسبت دینلور ایسه
 نفیک قیدی و قید ضرورت اعتبار اولنور سه قید نفیک قیدی اوله رقی وقت
 وجود ایلله موقت اولان نفی ایسه بدون الوجود تحقیق ایتیه جکندن وجود موضوعی
 اقتضاسی متحققدر بوحالده اکر مادام موجودا قیدی التزام اولنسه موضوع محالده
 موجهه و سالبه دن ایکسیده کاذبه اوله رقی ینلرنده تناقض قائلز واقعا اکر
 عبد الحکیم سیلکوتینک اختیاری وجهله قید مذکور یعنی وقت وجود نسبت
 بین بین ایچون ظرف اولسی اعتبار ایدلسه بوصورته نفس ثبوت کبی حیرت فیده
 واقع اوله رقی ضرورت سلب تحقیق وجود موضوعی استدعا ایتز ایسه ده لکن
 ظرف مذکورک نسبت بین بین ایچون قید اولسنی حاشیه تهذیبده میرابو الفتح ابطال
 و تحقیق بطلانده سوق مقال ایتسیه مصنف محقق سیلکوتینک کلامندن اعراض
 ایدرک سؤال مذکور دن هرب و توقی مقصدیه مادام موجودا فی الخارج قولنه
 او معدوما فیه قیدنی علاوه و بوقیدک اضافه سیله تعریفک موضوع معدومدن ساب
 ضرورت ماده لرنده صدق ایچون اختراع چاره الیشدر تعریفات آتیه ده اولان
 کلامی دخی بو و تیره ده در و محشی ربزوی بوقیدک لزوم علاوه سنه غیر قائل و سرد
 ایدلیکی تحقیقات کلام سیلکوتینک انصار نه کافلدن

واشبو مادام ذات الموضوع موجودا قیدنی التزام ایتملری ضروریات و قتییه
 و وصفیه بی اخراج ایچوندر و ضرورییه دن بوقسمه ضرورییه ذاتیه اطلاق
 اولنوبده مطلقه تسمیه ایدلسی زیرا بونده اولان ضرورت ذاتک علیتیه مقید
 اولوب بلکه ایستریالکر ذاتدن نشئت ایدلسون و ایسترامر آخر ایلله برابر ذات
 ایچون و یاخود امر آخردن ایچون اولسون بونلرک جمله سندن مطلقه اوله رقی
 وجوب لذاته صادق اولدبغندن ایچوندر

قال رحمه الله (او بضرورتها مادام وصف الموضوع فشرطه عامة اما بمعنى

ان النسبة ضرورية بشرط الوصف ووقته وان لم يكن نفس ذلك الوصف ضروريا
للذات في وقته (مرور ايدن بضرورة النسبة قولنه معطوف قدر يعنى واكر قضية
موجهه ده مادام وصف الموضوع محمولك موضوعه ضرورت نسبتيله حكم
اولنور سه بوقضيه مشروطة عامه تسميه اولنور اشبو مشروطة عامه بسائط
ثمانيه نك ايكنجيسيدر ذكرى مرور ايتديكى اوزره ضرورت وصفيه اوج وجهله
اولوب اول مادام الوصف وثانى بشرط الوصف وثالث لاجل الوصف نسبتك
ضرورتى اولمسيه مشروطة عامه بى بعضا لاجل الوصف اولمق صورتن
اعم اولمق اوزره بشرط الوصف معناسيله وبعضا فى وقت الوصف معناسيله اخذ
ايتش اولدقرندن مصنف اشبو معنيتين بطريق التريديد ايراد ايتشدر شويله كه نسبتك
مادام وصف الموضوع ضرورتيله حكمدن مراد يا هر نقدر نفس وصف
عنوانى ذات موضوع ايجون وقت وصفده ضرورى اولمسه ده ذات موضوعك
وصف مذکور ايله اتصافى ووقت وصفده اولمى شرطيله نسبتك ضروريه
اولمسيده اشته مشروطة عامه ايجون بيان ايتدكرى معنيتين بريسى بودر ايمدى
بومعناجه محمولك موضوعه ضرورت نسبتى ايكى اعتبارايله مشروطة اولوب اول
وصف عنوانى ايله اتصافى وثانى وقت اتصافده اولمسيده وذايك وقت وصفده بو
وصف ايله ضرورت اتصافى معتبر دكلدر مثلا وقت ظهرده كاتب اولان كمسنه نك
بالفعل كتابت ايتمى شرطيله وقت مذكوره متحرك الاصابع اولمى ضرورى
اولوب لكن وقت مذكوره كتابتى ضرورى اولميه رق كتابت ايتامسى جائز در
(نحو كل كاتب متحرك الاصابع اوايس بسا كنها بالضروره مادام كتاباى
بشرط الكتابة فى ذلك الوقت) اشته بومثال برى موجبه وديكرى سالبه اوله رق
معناى مذکور اوزره مشروطة عامه در مفهوم اول هر بر كاتب ايجون وصف
كتابته متصف اولمق شرطيله كتابته متصف اولديغى وقتده حركه اصابعك
بالضروره ثبوتى واقع ومفهوم ثانى سكون اصابعك بالضروره ثبوتى غير واقعدر
يعنى بالفعل كاتب اولان افراد موجوده كاتبدن هر بر فردك كتابت ايتك شرطيله
جميع اوقات كتابته اصبعلى ساكن اولمى اصلا ممكن دكلدر ديك اولوركه
حاصلى افراد كاتب ايجون وقت كتابته اولده حركه اصابعك ايجابا وثانيد
سكون اصابعك سلبا ضرورت نسبتده وصف كتابتك مدخلى اوله رق
بو وصف ايله بالفعل متصف اولمى حكم بالضروره ايجون شرطدر
مصنف حاشيده ضرورت بشرط الوصف ايله حكمدن مراد ذات موضوعك
وصف موضوع ايله اتصافى شرطيله كننيدنه نسبتك ضرورتيله حكم ايتمسيده
وضرورتك وصف ايله مشروطة اولمسنك معناسى موضوعك وصف ايله

اتصافى ايجون محمولك موضوعه ضرورت ثبوتده مدخل اولوب ضرورتك وصف
ايله اتصاف موضوعه توقف ايتمسيده بوده ايتسترسه اقتضاء ضرورتده اتصاف
مستقل اولسون نه كيم كل كاتب متحرك الاصابع بالضروره مادام كتابامثال مذكورى
بوقسمدن اوله رق كاتب ايجون متحرك اصابعك ضرورت نسبتى اقتضاده كاتبك
كتابته اتصافى علت مستقلة در وايتسترسه بو اقتضاده مستقل اوليوب شى آخر
ايله مشاركتى بولسون نه كيم بعض الحار ذائب بالضروره مادام حارا بو قبيلدن
اوله رق بعض حاردين مراد دهن حاردر ودهنك اريمسنى اقتضا ايدن يالكز
حرارتله اتصافى اوليوب بلكه حرارت ودهنيتك مجموعيدر واكر بويله اوليوبده
مقتضى ذوبان يالكز حرارت اولمق لازمكسه حجر حارك دخى وجود وصف
حرارتدناشى ذائب اولمى لازمكوردى
وينه حاشيده ديمشدر كه ووقته قيدنى علاوه ايتمى موضوعك وصف ايله متصف
اولديغى وقتك غيرنده اولان ضرورت عندلرند مشروطة تسميه اولديغنه اشارتدر
نه كيم محمول ايجون عنوان موضوع علت معده اولديغى محله بويله اولوب
مثلا كل حى مائت بالضروره قولنده عنوان موضوع اولان وصف حيات محمول
اولان موت ايجون علت معده اوله رق وصف ايله متصف اولمق شرطى موجود
ايسده موتك افراد حى ايجون ضرورت نسبتى مادام الحيات يعنى وصف حيات
ايله وقت اتصافده اوليوب بلكه بعد كونه حيا يعنى وصف حيات ايله متصف
اولديغى زماندنصكره ايدوكى معلومدر بناء عليه اشبو ضرورتده وقت وصفده
اولمق شرطك فتداندن ايجون مشروطة عامه معتبره دن غير معدود در بوجهته
قومك اهمال ايتش اولديغى اشبو اشتراط وقتك تعريفده لزوم وجودى تحققيق ايدر
قال رحمه الله (او بمعنى انها ضرورية فى وقت الوصف وان لم يكن للوصف
مدخل فى الضرورة) وياخود مشروطة عامه بى تعريفده مادام وصف الموضوع
نسبتك ضرورتيله حكمدن مراد هر نقدر ضرورت نسبتده وصفك مدخلى
اولمسه ده موضوعك وصف ايله وقت اتصافده نسبتك ضروريه اولمى معناسنه
اولوب اشته معناى ثانى بودر حاصلى بومعناجه مشروطة عامه بر قضيه در كه تحققيق
ضرورت نسبتده وصف موضوعك مدخلى اولوب اولمسنندن اعم اوله رق
موضوعك وصف عنوانى ايله وقت اتصافده نسبتك ضرورتيله حكم اولنور
(نحو كل كاتب حيوان بالضروره مادام كتابا) بومثال اشبو معناى ثانى اوزره
مشروطة عامه در شويله كه افراد كاتب ايجون وصف كتابته جميع اوقات اتصافده
حيوانيتك نسبتى ضرورى اولوب لكن بو ضرورتده وصف كتابتك مدخلى
اولديغى وكاتب اولان زيدايتستروصف كتابته متصف اولسون وايتستر اولسون

ذات کاتب ایچون حیوانیت ضروری ایدوکی معلومدر و معنای اولده وصفک مدخلی مأخوذ اولمسیله بومثال معنای مذکور اوزره مشروطه عامه اوله من قال رحمه الله (فبین المعنیین عموم من وجه اذیتفارقان فی هذین المثالین ویصدقان معا فیما کان العنوان الذی له مدخل فی الضرورة ضرور یا لذات فی وقتیه) ایدو مشروطه عامه ایچون ذکر اولنان اشبو معنیین بینده عموم و خصوص من وجه اولوب بر ماده ده تصادق وایکی ماده ده تفارق ایدرلر چونکه معنای اول اوزره مشروطه عامه ده محمولک موضوع ایچون ضرورت نسبتنده وصف موضوعک مدخلی مشروط اولوب فقط وقت و صفده موضوع ایچون ثبوتی ضروری اولوب اولماسندن اعمدر و معنای ثانی اوزره بالعکس محمولک ضرورت نسبتنده وصفک مدخلی اولوب اولماسندن اعم اولوب فقط وقت و صفده ضرورت نسبت شرطدر بوجهته بینلرنده عموم من وجه تحقق ایدر زیر ایدر مثالنده افتراق ایدرک الاول للاول والثانی للثانی ماصدق اولور شویله که کل کاتب متحرک الاصابع مثالی اوزره معنای اول صادق اوله رق حرکت اصابعده وصف کتابت ذی مدخل اولمسیله ذات کاتب ایچون وصف کتابته اتصافی شرطیه نسبت تحرک ضرور ایدر و معنای ثانی غیر صادقدر زیر ذات کاتب ایچون ثبوت تحرک اصابع هیچ بروقتده ضروری اوله من چونکه تحرک شرط تحقق ضرورتی اولان کتابت هیچ بروقتده ذات کاتب ایچون اصلا ضروری دکادر که حتی بونکله مشروطه اولان حرکت اصابع ضروری اولسون زیر کتابت افعال اختیاریه دن اولوب افعال اختیاریه نیک ایه نسبتی ضروریه اوله میه جفی معلومدر و مثال ثانی اولان کل کاتب حیوان بالضروره قضیه سنده ذات کاتب ایچون وقت کتابته حیوانیتک نسبتی ضروری اولمسیله معنای ثانی صادقدر لکن ذات کاتب ایسترو وصف کتابته متصف اولسون و ایسترو اولسون حیوانیتک ثبوتی ضروری اوله رق بوضرورته کتابتک مدخلی اولدیغنه و معنای اولده وصفک ضرورتده مدخلی بولمسی معتبر اولدیغنه بناء مثال مذکور اوزره اشبو معنای اول غیر صادقدر و عنوان موضوعک ضرورت نسبتده مدخلی بولمسیله برابر وقت اتصافده ذات ایچون ضروری اولدیغی ماده ده معنییندن ایکسیده صادق اولور زیرا معنای اولک مقتضی اولدیغی ضرورت نسبتده مدخلیت وصف موجود اوله جفی کبی وقت و صفده ذات ایچون شرط ضرورت نسبت اولان عنوانک تحقق ضرورتیه معنای ثانیک مقتضی اولدیغی اشبو وقت و صفده ذات ایچون ضرورت نسبت دخی موجود اوله رق معنیینی استیعاب ایش اولور (نحو کل انسان حیوان وکل منخسف مظلم مثلا) مثال اولده عنوان موضوع اولان وصف انسانیتک

افراد انسان ایچون ضرورت ثبوت حیوانیتده مدخلی معلوم اوله رق افرادک حیوان اولمسی انسانیتله اتصافی جهندن اولمسیله معنای اول اوزره مشروطه عامه اولدیغی مثلاً انسانیت و بونک ایجاب ایلدیکی حیوانیت انسانک ذاتیاتدن اوله رق افراد انسان ایچون انسان اولدیغی وقتک جیعیسینده حیوانیتک ثبوت و نسبتی ضروری اولمسیله معنای ثانی اوزره ضرور ایدر مثال ثانیه دخی منشأ اظلام انخساف اوله رق ایچون وقت انخسافده عنوان موضوع ذی مدخل بولمسیله معنای اول صادق اولدیغی کبی وقت حیوانیت ارضده قول حکما اوزره انخساف و اظلام ضروری اولمسیله معنای ثانی دخی صادق اوله رق بومثال دخی ایکی معنی اوزره مشروطه عامه اولمش اولور مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله ذاتیات ایله لوازم ذاتیات و لوازم وجود خارجی و ذهنیاتدن جمله سی ایچون ضرورت نسبتده مدخل اولوب و وقت و صفده ضرورت اولان شیلدر بوحالده بولردن قنقیسی مشروطه عامه ده عنوان موضوع اولسه هرا یکی معنا تحقق ایدر و باقی قلان عرض مفارق اولوب بوده ایکی قسم اوله رق بر قسمی وقت و صفده موضوع ایچون ضروری اولاندر ته کیم ذات موضوعک افعال اختیاریه سندن اولمیان عرض مفارقلر بویله در و قسم ثانی وقت و صفده ضروری اولمیاندر ته کیم موضوعک افعال اختیاریه سندن اولدیغی صورتده بویله در ایدو عنوان موضوع قسم اولدن اولوب و کندو سیچون ضرورت نسبتده مدخل اولور سه بوقضیه ده معنییندن ایکسیده صادق اولور ته کیم کل منخسف مظلم مثالنده اظلام منخسف بوقبیلدن اوله رق ذات منخسف یعنی قرا ایچون انخساف عرض مفارق اولوب وقت انخسافده ضروری و اظلامک ضرورت نسبتنده ذی مدخلدر ته کیم بیان اولور و عنوان قسم ثانیدن اولدیغی محله اکر ضرورت نسبتده مدخلی بولور سه معنای اول صادق اولوب لکن وقت و صفده ثبوتی ضروری اولمسیله معنای ثانی صادق اولمز مثلاً کل کاتب متحرک الاصابع بوقسمدنر زیر کتابتک تحرک اصابعده مدخلی اوله رق معنای اول صادقدر لکن معنای ثانی صادق اوله من زیرا وقت کتابته حرکت کتابت و حرکت بونک تابع اولان حرکت ضروری اولیوب کتابت افعال اختیاریه دن و ذات کاتب هر بر زمانده فعل و ترکنده مختار ایدوکی واضحه دندر و اکر وصفک ضرورتده مدخلی اولمز سه معنای اول صادق اولیوب فقط وقت و صفده نسبت ضروری اولمسیله معنای ثانی صادق اولور مثلاً کل کاتب حیوان بالضروره بوقبیلدنر زیرا ذات کاتب ایچون ثبوت حیوانیتک ضرورتده کتابتک مدخلی اولیوب لکن وقت کتابته و جیم اوقانده ضرور ایدر

وكل منخسف مظلم مثالي ايضا حده ديمشدر كه قر ايله شمس بيننده ارضك حيلواتي
اولان وقت معينه قرك منخسف ومظلم اولسنك ضرورتيله قول حكما نك افعال
الهييه موجب اولديغني زعمرينه مبنيدر واما متكلمينك جناب خلاق عالم جميع
افعال صمدانيه سنده مختار ويفعل مايشاء ويختار اولديغني مذهب حق اوزره
انخساف واطلامدن هيچ بر يسنده ضرورت موجود اوليوب وقت حيلولت
ارضده قرده خلق اضائه وحيلواتي ازاله جائزدر تنه كيم عبادك افعال
اختياريه سندن اولان كتابت بويله اولوب زمان كتابتن هر بر آنده كلا ويا جزءا
تركي ممكندر اشته بو تحقيقات ايله بعضيلك ضرورت في وقت الوصف ضرورت
بشرط الوصفدن مطلقا اعدر ديو ذهابلري مندفع اولوب معين بيننده عموم
وخصوص من وجه اولديغني تحقق ايدر

بوابده سيد شريفك حاشيه صغرا ده اولان تحقيقاتي شو وجهله دركه مشروطه
عامه بشرط الوصف اعتبار اولنديغني حينده محمولك ايجابا وياسلبا موضوع
ايچون ضرورت نسبي وصفيله برلكده مأخوذه اولان ذات موضوعه قياس
ايله در بصورتنه ضرورت انجق ذات ووصفك مجموعنه قياس ايله اولمش اولور
ومادام الوصف اعتبار اولنديغني حينده وصف اعتبار ضرورتك ظرفي اولمق
اوزره اولوب يوقسه ضرورت كندى به نسبت اولنان شئنه يعنى ذات موضوعه
جز اوله رق معتبر اولمز واکر بويله اولمق لازمكسه وصف بركره ضرورت
كندى به نسبت اولنان شئ ايچون جز و بركرده ضرورت ايچون ظرف اوله رق
ايكي دفعه اعتبار ايدمش اولسنى موجب اولوب بو حالده معنى وصف ايله برابر
ذات موضوعك مجموعى ايچون محمولك نسبتي جميع اوقات وصفده ضرورت ايدر
ديك اولوب حالبوكه بصورتنه اعتبار ظرفيت بر فائده بي مفيد اولمز بوجهته
مشروطه مادام الوصف اعتبار اولنديغني حينده محمولك ضرورت نسبتي يالكز
ذات موضوعه قياس ايله اولديغني تعين ايدر بو تقديرده اكر كندوسيچون
نسبتك ضرورتند مدخل اولان وصف ذات موضوع ايچون حال ثبوتند
ضروري اولزسه مثلا وصف كتابت كى بصورتنه مشروطه بشرط الوصف صادق
اولوب مادام الوصف صادق اولمز واکر وصف مذکور وقت ثبوتند موضوع
ايچون ضروري اولورسه ايكي معنى ايله ده مشروطه صادق اولور مثلا كل منخسف فهو
مظلم بالضروره مادام منخسفاقواندن ايستبر بشرط كونه منخسفا معناسى مراد اولنسون
وايستر اشبو اشتراطى اعتبار ايتيمه رلك مادام منخسفا معناسى قصد ايدلسون ارضك
وقت حيلولتنده قرايچون انخساف ضروري اولسنه مبنى ايكي معنى ايله ده
صادقدر زيرا قر ايله وصف انخسافك مجموعنه نسبت اظلام ضروري اولوب

كذلك وقت انخسافده ذات قره نسبتي دخي ضروري اوله رق معين تحقق ايدر
زيرا زعم حكما اوزره اشبو وقت وقت معينه قرك بلا انخساف وجودى مستحيلدر
ايمدى ذات قر ذاتيله وصف انخسافدن مجموعنى مستلزم اولوب وبو مجموع اظلامى
مستلزمدر ومستلزمى مستلزم اولمسيله ذات قروقت معين حيلولتنده اظلامى
مستلزم اولمش اولور اشته بو تحقيق ايله ظاهر اولوركه مشروطه نك معينى بيننده
اولان نسبت آنجق عموم من وجه اولوب و بو كلام محقق اوله رق چوق كسندهر
بونده خطا ايدرك معين بيننده نسبت عموم مطلقدر زيرا مادام الوصف بشرط
الوصفدن مطلقا اعدر ديو زعم ايتشدر

قال رحمه الله (او بضرورتها في وقت معين عينه الحاك من بين اوقات الموضوع
فوقية مطلقة) واکر قضيه موجهده حكم ايدن كسندهر اوقات موضوعدن
تعين ايلديكى وقت معينه نسبت تامه نك ضرورتيله حكم اولنورسه بو قضيه
وقتيه مطلقه تسميه اولنور ايمدى وقتيه مطلقه بر قضيه دركه كندیده اوقات
موضوعدن حاكمك تعين ايلديكى وقتده موضوع ايچون ثبوت محمولك ضرورت
وقوع ويا لاوقوعيله حكم اولنور الحاصل وقتيه مطلقه موضوعك اوقات وجودويا
عدمندن وقت معينه موضوعدن نسبتك امتناع انفكاكى اولوب بوده وقت وصف
اولوب اولماسندن اعدر ووقت معيندن مراد ذات موضوعك اوقات وجود
ويا عدمندن قضيه ده حاكم اولان كسندهر نك تعين ايلديكى وقتدر بوده حيلولات ارض كى
بر حادثيه ويا خود كل منخسف مظلم بالضروره وقت الانخساف كى وصف غير
دائم اضافه سى طريقيله اولور

قال رحمه الله (اوفى وقت ما لم يمينه وان كان متعينا في نفسه فمتشرة مطلقة) واکر
اوقات موضوعدن حاكمك تعين ايتديكى بروقتده نسبتك ضرورتيله حكم اولنورسه
هر نقدر نفس الامرده وقت مذکور متعين اولسه ده مانع اولميه رق بو قضيه به منتشره
مطلقه تسميه اولنور ايمدى منتشره مطلقه بر قضيه دركه كندیده اوقات ذات
موضوعدن في نفس الامر متعين اولسه دخي بوجهتي منظور اولميه رق حاكمك
تعين ايتديكى وقت ماده محمولك موضوع ايچون ضرورت نسبتيه حكم اولنور
حاصلى انتشار مطلق ذاتك اوقات وجود ويا عدمندن وقت غير معينه نسبتك
موضوعدن امتناع انفكاكى اولوب وقت غير معيندن مراد حاكمك قضيه ده اوقات
ذات بينندن تعين وتيمير ايتديكى وقتدر وعدم تعينى ياكل حيوان متفلس بالضروره
في وقت ما مالى عندنده عدم تعينندن ويا خود كل قر مظلم بالضروره في وقت ما كى
عندنده متعين ايسه ده قضيه ده تعين ايتماسندن ناشى اولور زيرا اكر منتشره ده
مأخوذ اولان وقتك في نفسه عدم تعينى اعتبار ايدلسه افرادندن هيچ بر فرد اوزره

صادقه اولماستنى اقتضا ايدر چونكه هر بروقت موجود فى نفسه متعيندر و كذلك منتشره مآخوذ اولان وقتك حاكم اولان كسنة عندنده معين اولماستى مشروط اولسه مواد و قتيه يه صادق اوليه رق منتشره ايله و قتيه بيننده تباین كلى اولوردى بو ايسه باطلدر نه كيم رساله امكانده بيان ايتشدرد (نحو كل قر منخسف او ايس بمضى بالضرورة وقت الحيلولة اوفى وقت مامن اوقاته) مثلا كل قر منخسف بالضرورة و ياخود كل قر ليس بمضى بالضرورة وقت الحيلولة قضيه لرنده شمس ايله قر بيننده حيلولت ارض واقع اولديغى وقت معينده اولده خسوفك ايجابا و ثابته اضائه نك سلبا قر ايجون ضرورت نسبتيله حكم اولنوب وقتى تعيين ايدلمش اولديغندن اول موجب و ثابى سالبه اوله رق و قتيه مطلقه در و كل قر منخسف و ياخود ليس بمضى بالضرورة فى وقت مامن اوقات القمر قضيه لرنده خسوف و ياخود اضائه نك قر ايجون ضرورت نسبتيله حكم اولنوب و وقت تعيين اولنيمه رق اوقات قردن بروقتده اولمق اوزره حكم ايدلمش اولديغندن اول موجب و ثابى سالبه اوله رق منتشره مطلقه در مع هذا ثبوت خسوف و انتفاء اضائه وقتى وقت حيلولت ارض ايدوكى معلومدر

قال رحمه الله (او بدوامها مادام الذات فدائمة مطلقة كئثال الضرورية) خفى اولسونكه مطلقا دوام عدم انفكا كدن عبارت اولوب بوده ضرورت كى بر قاج قسمدر كه اول ازلى اولوب بوده موضوعدن ازلا و ابد اعدم انفكا كدر ثابى دوام ذاتيدر كه موضوعك جميع اوقات وجود و يا عدم مننده عدم انفكا كدر ثالث جميع اوقات صفده عدم انفكا كدر و وقت معينده عدم انفكا كدن عبارت اولان دوام وقتى بى اعتبار ايتماش لردر و اما وقت ماده دوام ايجون بر معنى اوليوب وقت اطلاق عامده بوبله در اشته بو كلام حديث اجمالى اولوب ايمدى اكر نسبت تامه نك مادام الذات دواميله حكم اولنورسه بوقضيه دائمة مطلقه تسميه اولنور يعنى دائمة مطلقه بر قضيه جليه در كه كنديسنده ذات موضوعك جميع اوقات وجود و يا عدم مننده مجموعك ذات موضوع ايجون وقوع و يالا وقوع ثبوتيله حكم اولنور و مثالى ضروريده مرور ايدن مثال كى اوله رق موجب سنده كل انسان حيوان مادام موجودا دينلوب افراد انسان موجود اولدقچه ذات انسان ايجون حيوانيتك دوام وقوع ثبوتيله حكم اولنور و سالبه سنده كل انسان ليس بفرس مادام موجودا دينلوب مادام الوجود انسان ايجون فرسيتك لا وقوع ثبوتيله حكم اولنور كذلك لاشئ من المحالات بصير فى الخارج مادام معدوما فى الخارج دينلوب محالات خارجه معدوم اولدقچه خارجه محالات ايجون بصرك لا وقوع ثبوتيله حكم اولنور

قال رحمه الله (او مادام الوصف فعرفية عامة كئثال المشروطة) و ياخود مادام

الوصف نسبتك دواميله حكم اولنورسه عرفية عامه تسميه قلنور ايمدى عرفية عامه بر قضيه در كه كنديسنده موضوعك وصف عنوانى ايله جميع اوقات اتصافنده مجموعك ذات موضوع ايجون وقوع و يالا وقوع ثبوتيله حكم اولنور مثالى مثلا مشروطه نك نظيرى اوله رق موجب سنده كل كاتب متحرك الا صابع مادام كاتب دينلوب كتابتيله متصف اولديغى اوقاتك جيعيسنده ذات كاتب ايجون متحرك صابعك دوام نسبتيله حكم اولور و سالبه سنده لاشئ من الكاتب بساكن الا صابع مادام كاتب دينلوب كتابتيله متصف اولديغى جميع اوقاتنده سكون اصابعك انتفاستيله حكم اولنور

حاشية صغرا ده مبن اولديغى وجهله مشروطه ده ذكرى مرور ايدن معينه قياسا عرفية عامه ده دخی ايكي معنى اعتبار ايدلماسى شوجهندندر كه محمول ذات موضوع ايله وصفك مجموعى ايجون دائم اولديغى حينده زمان وصفده ذات ايجون دائم اولمش اولور زيرا معنى دوام مجموعك استمرار و عدم انفكا كيدر بوايسه مجرعه قياس ايله ده حاصل اولور و زمان وصفده ذاته قياس ايله ده حاصل اولور بوده ايستر مثال متحرك اصابعده اولديغى كى دوام محمولده وصف ايجون مدخل اولسون و ايستر كل كاتب حيوان كى مدخل اولسون بينلرنده فرق بوقدر لكن ضرورت بوبله دكلدر

قال رحمه الله (او بفعليتها بمعنى خروجها الى الفعل ازلا و ابد اوفى احد الاثمنة ولو مرة فطلقة عامة) معلوم اوله كه فعل قويه مقابل اوله رق برشيتك حصول شائندن اولوبده حاصل دكل ايسه بالقوه در و حاصل ايسه بالفعل در مثلا امى اولان شخص بالقوه كاتيدر زيرا هر بر انسان قابل صنعت كاتيدر و تحصيل كتابتدنصكره بالفعل كاتب اولور ايمدى بيورر كه

و ياخود قضيه موجهده نسبتك فعليته حكم اولنورسه مطلقه عامه تسميه اولنور و نسبتك فعليته مراد قوه دن فعله خروجى اولوب ازلا و ابد و ياخود احدا زمه ده ولو بردفعه اولسون تحقندن اعدر حاصلى و جهات بسطة ثمانية نك يدجيسى اولان مطلقه عامه بر قضيه در كه كنديسنده ازلا و ابد و ياخود احدا زمه ده ولو مرة مجموعك موضوعه بالفعل وقوع و يالا وقوع ثبوتيله حكم اولنور (نحو كل حيوان متنفس بالفعل) بوقضيه موجهه مطلقه عامه اولوب هرر حيوانك بالفعل متنفس اولمستيله حكم اولنور سلبا لاشئ من الحيوان بمتنفس بالفعل دينلكده صاقد زيرا هرر حيوان اوقات وجودندن بعضيسنده بالفعل متنفس و بعضيسنده بالفعل غير متنفس اولديغى غير خفيدر

مصنف حاشيه ده ازلا و ابد قيدنى ايضا حده ديشدر كه بوقيد زمانى اوليان حكمك

جهته اشارت در مثلا الله تعالى حي بالفعل والله تعالى عالم بالفعل قولریمز بوقیلدن
اولوب حی و علم صفت قدیمدر ینک بالفعل ازلا و ایدا جناب باری ایچون ثبوتیه
حکم اولوب بونده زمان ایچون علاقه یوقدر و فی احد الازمنة قیدی زمانده حادثه
اولان احکام زمانیه نك جهته اشارت اولوب زید قائم و یاخود قاعد بالفعل
بوقیلدنر ایمدی بوبیان ایله فی احد الازمنة قولى ازلا و ایدا قیدندن مستغنی
اولمسیله سؤاله محل قالمز

الحاصل فعل نسبت ایجابیه و یاخود سلبیه نك نفس الامرده تحقیقندن عبارت
اولوب ایستر زمانیات حادثه ده اولدیغی کبی احدازمنه ده اولسون و ایستر زماندن
متعالی اولسون بویکی صورتدن اعدر ایمدی حقیقت فعل نسبتك عدمدن تحقیق
نفس الامری به خروجی اولوب بویسه زمانیا تده انجق زمان خروجنده
اوله بیلوب نه قبل الخروج ونه ده بعد الخروج فعل اوله بیلور و الاطفال کاتب
اولمسی بالفعل اولوب بالقوه اولماسی لازمکولور و مادن منقلب اولان هوانك
بالفعل ما اولمسی اقتضا ایدر بویسه باطلدر و الافعل ایله قوه بیننده تباین کلی
اولماسنی مؤدی اولوب بویسه عندلرند باطلدر و بیانی قریبامرور ایتدیکی وجهله
زعم متأخرین اوزره شیخك عند جلد اعتبار ایلدیکی بوفعلدر و شیخك قضیه
حقیقیه ده اولان موضوعدن مراد ماضیده و یاخود حال و یا استقبالده اوزرینه
عنوان صادق اولان شیدر دیوقولندن مقصود زمانیا تده زمان فعلیتی تعمیم اولوب
یوقسه مفهوم فعلده احد ازمنه معتبر دیمك دکلدر یعنی مرادی موضوع حقیقینك
فعلیت عنوان ایله اتصافی زمان حکم حاکمه و یاخود وقوع و یا لا وقوع معناسنه
حکمك زماننده اولمسی واجب اولیوب بلکه اتصاف حکم اوزره سابق و یاخود
حکم ایله مسبوق اولمسی جائز اولور دیمکدر مثلاً کل نائم مستیقظ قولنده محکوم به
اولان استیقاظ عنوانده ثابت اولان نوم اوزره سابق و یاخود مسبوق اولمسی جائز
اوله رق معنی احد ازمنه ده نومی فعله خروج ایدن هر برکسنه احد ازمنه ده
استیقاظی فعله خروج ایدن کسنه در دیمك اولوب یوقسه بالفعل حال نومنده
مستیقظدر و یاخود حال استیقاظنده بالفعل نائمدر دیمك دکلدر

و بوقضیه به مطلقه تسمیه سی زیرا اصلده مطلقه جهاتدن برجهتله متیده اولمیاندر
بویسه فعلیات و ممکناته عام اولور لیکن عرفاً و لغة قضیه دن نسبتك فعلیه اولدیغی
مفهوم اولمسیله مطلقه فعلیه به تخصیص اولنهرق ممکنات خروج ایتشددر ایمدی
مطلقه معنای اصلیه یله موجهاتدن اولدیغی ظاهر اوله رق و اما بومعنی ایله
موجهه در ز بر فعلیت نفس نسبتده کیفیت زائده اولوب نفس نسبت بالفعل
و یاخود بالامکان اولمقدن اعدر نه کیم علامه تفتازانی تهذیب حاشیه سنده بیان

ایتشددر و عامه اطلاق وجودیه لا ضروریه ولا دائمه دن اعم اولدیغندن ایچوندر

قال رحمه الله (او بامکانها بمعنی سلب الضرورة الذاتية عن جانبها المخالف لها
ممکنه عامه) و اگر موجهه ده نسبتك امکانیه یعنی نسبتك جانب مخالفندن ضرورت
ذاتیه نك سلبیه حکم اولنورسه قضیه ممکنه عامه تسمیه اولنور حاصلی آخر بسائط
ممکنه عامه اولوب بوده بر قضیه درکه کندیده حکم نسبتك امکانیه یعنی نسبتك
جانب مخالفندن مادام وجود الموضوع سلب ضرورتیه اولور شویله که اگر
قضیه ده حکم ایجاب ایله اولورسه مفهوم امکان ضرورت سلبی سلب اولور
زیرا ایجابك جانب مخالفنی سلبدر و اگر قضیه ده حکم سلب ایله اولورسه مفهوم
امکان ضرورت ایجابی سلب اولور زیرا سلبك جانب مخالفنی ایجابدر (نحو کل
انسان کاتب بالامکان العام) ایشته بوقضیه ممکنه عامه اولوب معناسی هر برانساندن
سلب کتابت یعنی هر بر انسانك کاتب اولماسی ضروری دکلدر دیمك اولور

بیان سید علامه اوزره امکان عام بعضاً ذکر اولدیغی وجهله حکم ایچون اولان
جانب مخالفندن سلب ضرورت ذاتیه ایله تفسیر اولنوب و بعضاً جانب موافقندن
امتناع ذاتینك سلبیه مفسر اولور ایمدی امکان ایجابك معناسی ایجابك عدم
امتناعی و سلبك عدم ضرورتیدر كذلك امکان سلبك معناسی سلبك عدم امتناعیه
ایجابك عدم ضرورتیدر بوجهتله متساوی اولدقلمی غیرخفیدر الحاصل امکان
عام احد طرفیندن ضرورت مطلقه یعنی ذاتیه بی سلبدر واحد طرفیندن مراد
طرف وجود و عدمدن بریسی اولوب بوده قضیه ده اولان حکمك طرف مخالفدر
و بعضاً امکان عام بو معنایه لازمکلان عباره ایله تفسیر اولنوب طرف موافقندن
سلب امتناعدر دینلور ایمدی اگر حکم ایجاب ایله اولورسه امکان معنای اول
اوزره ضرورت سلبی سلب و تفسیر ثانی اوزره امتناع ایجابی سلب اولور و اگر
حکم سلب اولورسه مفاد امکان ضرورت ایجابی سلب و یاخود امتناع سلبی
سلب اولور مثلاً کل نار حارة بالامکان العام قولرک معناسی تفسیر اول اوزره
ناردن سلب حرارت ضروری دکلدر و تفسیر ثانی اوزره نار ایچون ثبوت
حرارت متمتع دکلدر دیمك اولور و لا شئ من النار ببالامکان العام قولرک
معناسی نار ایچون ایجاب برودت ضروری دکلدر و یاخود حاردن سلب برودت
متمتع دکلدر دیمك اولور

وامکان لا ضرورت دیمك اولوب بالاشترك درت معنایه اطلاق اولنور اول امکان
عامی اوله رق بیان اولنان امکان عامدر ثانی امکان خاص و ثالث امکان اخص

ورابع امکان استقبالی اوله رق مصنف ذیل بحثده ایضاح ایدیه جکی جهته بوراده بیانن صرف نظر قلندی

مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله بو مقامده بیلنمی اقتضا ایدرکه ذکر اولنان کل انسان کاتب بالامکان العام امثالی قضایاده اولان بالامکان قیدی اگر قید نسبت اعتبار ایدیلور ایسه قضیه ممکنه در واکر قید محمول اعتبار اولنور قضیه مطلقه اوله رق ضروریه مطلقه ضمننده تحقیقی ممکن اولور زیرا هر نقدر انسان ایچون بالفعل کتابت ضروری دکل ایسه ده انسانک کتابتی ممکن اولوق جمیع اوقات وجودنده ضروریدر

قال رحمه الله (وهذه الثمانية هي البسائط المشهورة) واشبو ابراد اولنان قضایای ثمانیه عند القوم مشهوره اولان بسائطدر وتقریر اجمالیسی اول ضروریه مطلقه اولوب بونده حکم جمیع اوقات ذاته محمولک موضوع ایچون ضرورت نسبتیه کیفیت دلالت بالضروره مادام موجودا لفظیه در وثانی مشروطه عامه اولوب بونده حکم علی اعتبار المعینین جمیع اوقات وصفده ویاخود بشرط الوصف محمولک ضرورت نسبتیه وکیفیه دلالت بالضروره مادام کاتب امثالیه در وثالث وقیه مطلقه اولوب بونده حکم اوقات ذاتن وقت معینده نسبتک ضرورتیه وکیفیه دلالت بالضروره وقت الحیلولة امثالی تعیین وقت قیدیه در ورابع منتشره مطلقه اولوب بونده حکم وقت غیر معینده وکیفیه دلالت بالضروره فی وقت مایله درخامس دائمه مطلقه اولوب بونده حکم جمیع اوقات ذاته نسبتک دوامیه وکیفیت دلالت مادام موجودا لفظیه در سادس عرفیه عامه اولوب بونده حکم مادام الوصف نسبتک دوامیه وکیفیه دلالت مادام متصفا لفظیه در سابع مطلقه عامه اولوب بونده حکم نسبتک فعلیه وکیفیه دلالت بالفعل ویاخود بالاطلاق العام لفظیه در ثامن ممکنه عامه اولوب بونده حکم نسبتک امکانیه وکیفیه دلالت بالامکان العام قیدیه در ایدمی کل انسان حیوان بالضروره مادام موجودا ضروریه مطلقه وکل کاتب متحرک الاصابع بالضروره مادام کاتب معنای اول وکل کاتب حیوان بالضروره مادام کاتب معنای ثانی وکل انسان حیوان بالضروره مادام انسانا معینین اوزره مشروطه عامه وکل قر منخسف وقت الحیلولة وقیه مطلقه وکل قر منخسف فی وقت مامن اوقاته منتشره مطلقه وکل انسان حیوان مادام موجودا دائمه مطلقه وکل کاتب متحرک الاصابع مادام کاتب عرفیه عامه وکل حیوان متنفس بالفعل مطلقه عامه وکل انسان کاتب بالامکان العام ممکنه عامه در

قال رحمه الله (واعم الجهات الامکان العام ثم الاطلاق العام ثم الدوام) وموجهات

بسیطة ثمانیه ده اولان جهاتک اعمی امکان عام وبعده اطلاق عام ودرجه ثالثه ده قصورندن اعمی دوامدر اما امکان عامک اعم جهات سائر اولان اطلاق عامدن اعمیتی زیرا امکان عام جانب مخالفدن سلب ضرورت واطلاق عام فعلیت نسبت اولوب وهرنوقت ایجاب بالفعل صادق اولسه لااقل سلب ضروری اولز وضرورت سلبی سلب امکان ایجابدر بوتقدیرده هرنوقت ایجاب بالفعل صادق اولسه ایجاب بالامکان صادق اولوب عکسی بویه دکلدزیرا ایجاب ممکن اولوبده اصلا واقع اولمامسی جائزدر وكذلك سلب بالفعل صادق اولسه ایجاب ضروری اولز ضرورت ایجابی سلب ایسه امکان سلب اولوب بو صورتده هرنوقت بالفعل سلب صادق اولسه بالامکان سلب صادق اوله رق عکسی بویه دکلدزیرا سلبک ممکن غیرواقع اولسی جائزدر واطلاق عام سائر جهاتدن اعم اولوب واعدن اعم اولمسيله ممکنه عامه نک قصور موجهات بسیطه دن اعمیتی تحقیق ایدر

واطلاق عامک امکان عامدن ماعدا جهاتدن اعم اولسی زیرا اطلاق عامده نسبت بالفعل محکوم اولوب فعلیت نسبت ایسه بحسب الذات وبحسب الوصف ضرورت ودوامی مستلزم اولمامسيله نسبتک فعلیه اولدیغی هر بر محله ضروریه ویدائمه اولسی لازمکمز لکن عکسی بویه اولیوب هر نه وقت بحسب الذات ویاخود بحسب الوصف ضرورت ویدوام صادق اولسه البته فعلیت نسبت تحقیق ایدر

ودوامک امکان عام ایله اطلاق عامدن ماعدا جهاتدن اعم اولسی زیرا مفهوم ضرورت نسبتک موضوعدن امتناع انفکاک و مفهوم دوام جمیع ازمنه و اوقاته شمولی اولوب وهرنوقت نسبتک امتناع انفکاک صادق اولسه جمیع اوقاته تحقیق ضروریدر لکن عکسی بویه اولیوب نسبتک جمیع اوقاته تحقیقندن امتناع انفکاک لازمکمز چونکه برشیک برشیدن قطعا انفکاک واقع اولمامسيله برابر امکان انفکاک جائز وحاصلی عدم وقوع امکانه غیر مانعدر زیرا هر بر ممکنک واقع اولسی واجب دکلدز

قال رحمه الله (واخصها الضرورة لكن الضرورة الوصفية بكل من المعينين اعم من وجه من الدوام الذاتي وان كان اخص مطلقا من الدوام الوصفی) وبسائط مذکوره جهاتک اخصی ضرورتدر زیرا دیگر لرینک اعمیتی ثابت اولمسيله باقی ضرورت اولوب اخصیتی تحقیق ایدر شوقدرکه ضرورت وصفیه کرب بشرط الوصف ضرورت معناسنه جل اولسون وکرکسه وقت وصفده ضرورت معناسنه اولسون هر نقدر دوام وصفیدن مطلقا اخص ایسه ده دوام ذاتیدن من وجه اعمدر شویله که ضرورت ودوام ذاتیدن ایکسیده موجود اولان محله

تصادق ایدرک و دوام ذاتی بدن مجرد اولویده یالکز اوقات و صفده ضرورت اولدیغی محله ضرورت و صفیه موجود اولوب دوام ذاتی تفارق ایدر و ضرورتدن جاری اولان ماده دوامده بالعکس دوام ذاتی موجود اولوب ضرورت تفارق ایدر مثلا کل انسان حیوان قولزده ایکیسیده صادق اولوب کل فلك متحرک قولنده یالکز دائمه صادق اولهرق مشروطه عامه غیر صادق وکل کاتب متحرک الاصابع قولنده بالعکس در و ضرورت و صفیه نك معینینی دوام و صفیدن اخص اولسی زیرا اول ثانینی مستلزم اولهرق هر نوقت ضرورت مادام الوصف تحقق ایلسه دوام تحقق ایدر لکن مادام الوصف وجود نسبتدن ضرورت نسبتک تحقیق لازم مکلز

قال رحمه الله (وکل من الضرورتین الوقتین اعم من وجه من الدوامین) و ضرورت وقتیه و منتشره دن هربری دوام ذاتی و و صفیدن من وجه اعمدر شویله که وقت معین و یا خود وقت ماده ضرورتله برابر جمیع اوقات ذات و یا صفاتده دوام موجود اولدیغی محله ایکیسیده تصادق ایدرک بحسب الوقت ضرورت موجود اولویده بحسب الذات و یا خود بحسب الوصف دوام اولدیغی ماده ده ضرورت وقتیه نك صدقیله دوام تفارق ایدر و ضرورتدن خالی اولان محله دوامک صدقیله ضرورت وقتیه تفارق ایدر

قال رحمه الله (واما النسبة بین الضرورتین والدوامین فالضرورة بشرط الوصف اعم من وجه من سائر الضرورات) واما ضرورتین و دوامینک کندی قسملری بیننده اولان نسبت شو وجهله درکه مشروطه عامه نك معنای اولی اولان ضرورت بشرط الوصف سائر ضرورتدن من وجه اعمدر شویله که اشبو ضرورت بشرط الوصف ايله مشروطه عامه نك معنای ثانینی اولان ضرورت فی جمیع اوقات الوصف بیننده عموم من وجهک صورت تحقیق ایضاحات سابقه دن معلوم اولمشدر و ضرورت ذاتیه دن من وجه اعم اولسی زیرا ضرورت ذاتیه موجود اولویده ضرورتده و صفک مدخلی اولیان محله ضرورت ذاتیه صادق اولهرق ضرورت بشرط الوصف موجود اولمز و و صف حسبیله ضرورت اولویده ضرورت ذاتیه موجود اولیان محله ضرورت بشرط الوصف تحقق و ضرورت ذاتیه تفارق ایدر و انسان کبی وصف ايله ذات متحرک اولویده ضرورت نسبت بشرط الوصف اولدیغی محله ایکیسیده صادق اولور و ضرورت وقتیه دن دخی بویله اولوب ضرورت وقتیه بشرط الوصف اولورسه تصادق و بشرط الوصف اولویده وقتیه اولمز و یا خود وقتیه اولویده شرط وصف بولمزسه تفارق ایدر

قال رحمه الله (ومانی جمیع اوقات الذات من الضرورة والدوام اخص مطلقا

فی بعضها کما ان ما فی وقت مخصوص اخص مطلقا فی مطلق الوقت) و جمیع اوقات ذاته اولان کرک ضرورت و کرک دوام بعض اوقات ذاته اولان ضرورت و دوام ذاتی بدن مطلقا اخصدر زیرا هر نوقت جمیع اوقات ذاته ضرورت صادق اولسه بعض اوقاتده دخی صادق اولوب لکن بعض اوقاتده صدقندن جمیع اوقاتده صدق لازم کلز دوام دخی بویله در نه کیم وقت معینده اولان ضرورت وقت ماده اولان ضرورتدن مطلقا اخصدر زیرا وقت معین وقت ماده داخل اولسیله حاکمک تعیین ایلدیکی وقتده ضروری اولان شی وقت ماده ضروری اولوب عکسی بویله دکدر شویله که وقت ماده ضروری اولوب لکن وقتی معین اولمز

مسبوق اولان تحقیقاندن معلوم اولمشدیکه نسب اربعک بین القضا یا تحقیق قضیه لک صدق و تحقیق حسبیله اولوب یوقسه برشی اوزرینه حلی حسبیله دکدر زیرا بحسب الحمل نسبت مفردات ايله حکم مفرداتده اولنره مخصوصدر غفلت اولنیه

قال رحمه الله (وقد تقيد بالادوام الذاتي المشروطة والعرفية العا مئان قسمیان مشروطة خاصة وعرفية خاصة) موجهات بسیطه دن فراغته بیان مرکبانه شروع اولمشدر و موجهات مرکبه لفظا و یا معنی نفی و اثباتدن مرکب اولوب و بین القوم معتبر و مجتوئ عنها اولان یدی قسم اولدیغی اول بحثده بیان ایدلشدر ایمدی بساططده ذکرى مرور ایدن قضایادن مشروطه عامه که بشرط الوصف و یا خود اوقات و صفده ضرورت نسبتله حاکمه در و عرفیه عامه که مادام الوصف نسبتک دوامیله حاکمه در بعضا اشبو قضیتین لادام ذاتی قیدیه تقید اولنهرق بوقید ايله مقید اولسی سبیله مشروطه خاصه و عرفیه خاصه تسمیه اولنور الحاصل مشروطه خاصه بر قضیه موجهه درکه مشروطه عامه ايله لادوام ذاتیدن مرکب اولور و عرفیه خاصه بر قضیه درکه عرفیه عامه ايله لادوام ذاتیدن مرکب اولور

(نحو کل کاتب متحرک الاصابع بالضرورة اودائما مادام کاتب لادائما بحسب الذات) مثال اول کل کاتب متحرک الاصابع بالضرورة مادام کاتب مشروطه عامه سیله لادائما بحسب الذات قیدندن مرکب اولهرق جزء اولی بشرط الکتابه تحرک اصابعک ضرورت نسبتیه و جزء ثانى ذات کاتبک جمیع اوقات وجودنده نسبتک دائمی اولما سبیله حاکمه در که محصولی مثلا زید کاتب ایچون حرکت اصابعک ضرورتی بالفعل کتابت ایتسی شرطیه مشروطه اولهرق وقت کتابتده اولوب یوقسه زیدک جمیع اوقاتده دائمی دکدر دیمک اولور و مثال ثانى کل کاتب

متحرك دائما مادام كاتباً عرفت عامه سيله لادائماً بحسب الذات قيدندن مركب اوله رق جزء اولی جميع كاتب ایچون کتابتله متصف اولدیغی مدتیجه حرکت اصابعک دوام نسبتیله و جزء ثانی ذات کتابک جميع اوقات وجودنده نسبتک دائمی اولماسیله حاکم در

لادوامی بحسب الذات اولمسيله تقيیدی زیر امشروطه عامه ضرورت و عرفت عامه دوام بحسب الوصف اولوب بوتقدیرده لادوام بحسب الوصف اعتبار اولنسه برشی اوزره هم دوام وهم لادوام وصفی ایله حکمیک اجتماعنی موجب اولوب بوايسه غير صحیحدر شویله که عرفت عامه دوام بحسب الوصف اولدیغی کبی مشروطه عامه دخی ضرورت وصفی ایله حاکم اولوب ضرورت وصفی ایسه دوام وصفی بی مستلزمدر لکن لادوام ذاتی ایله تقيیده بوتقدیر اولوب اصل قضیه نسبتک مادام الوصف ضرورت و دوامیله و لادوام بحسب الذات بعض اوقات ذاته یعنی وصف ایله عدم انصافی حینده لادوامیله حاکم اوله رق اصل قضیه بلا تغییر حایله باقی و حکمین بینی منسافتدن قاری اولور و کائن ضرورت و یادوام وصفی ایله حکم اولنمی جميع اوقات ذاته دوامک موجود اولوب اولدیغنده اشتبا و ترددی داعی اولمسيله و صفک عدم وجودی حینده دوام موجود اولدیغنی تعیین ایچون قیدمذکور ایله قضیه نک تقيیده احتیاج مس ایش اولور و اشبو لادائماً قیدلرینک مقیدلری بولنان اصل قضیه به حال مقارنتلرنده افاده ایلدکری مفهوم لری بسائطدن برر قضیه نک مفهومده مطابق اولمسيله بولنر من جهة الماک برر قضیه عد اولنهرق بسائط مرکبه نک بری اصل قضیه و دیگرى مفهوم لادوام اولان دیگر قضیه اولمق اوزره ایکیشر قضیه بسیطه دن ترکیبی اعتبار ایشلردر و اصل موجب ایسه مفهوم لادوام سالبه و اصل سالبه ایسه مفهوم لادوام موجب اولمق اوزره تقرير ایشلردر

شویله که اشبو موجب مشروطه خاصه نک جزء اولی موجب مشروطه عامه اولدیغی کبی لادوام قیدی دخی من جهة المفهوم سالبه مطلقه عامه اوله رق ظاهری لادائماً قیدیله مقید اوله رق مشروطه عامه و حقیقتی مشروطه عامه ایله مطلقه عامه دن مرکب ایکی قضیه اولوب اول بحسب الوصف نسبتک ضرورتیله و ثانی نسبتک فعلیتیله حاکمدر چونکه کل کتاب متحرك الاصابع بالضروره مادام كاتباً لادائماً مشروطه خاصه سنک جزء اولی اولان مشروطه عامه نک مفهومی ذات کتاب ایچون حرکت اصابعک بحسب الوصف ضرورت ایجابی اولمسيله جزء ثانینک افاده سنه صالح اوله حق معنی ذات کتاب ایچون ایجاب حرکت اصابع دائمی اولدیغی مفهومندن عبارت اولوب و جميع اوقات ذاته ایجاب تحقق ایتمدیکی حینده فی الجملة سلب تحقق ایده چکی معلومدر بوايسه معنای سالبه مطلقه عامه اوله رق بوتقدیرده

لادائماً قیدی بحسب المفهوم لاشی من الکاتب متحرك الاصابع بالفعل مقامنده اوله رق ذات کتابک بالفعل و لو احد ازمنده انشاء تحرك اصابعی افاده ایدر و سالبه مشروطه خاصه یعنی مثلاً لاشی من الکاتب بساکن الاصابع بالضروره مادام كاتباً لادائماً قوی جزء اولی اولان سالبه مشروطه عامه ایله مفهوم لادوام اولان کل کتاب ساکن الاصابع بالفعل موجب مطلقه عامه سندن مرکبدر زیرا جميع اوقات ذاته سلب تحقق ایتمدیکی حینده فی الجملة ایجاب تحقق ایدوب بوايسه موجب مطلقه عامه نک مفهومی اوله رق هر بر ذات کتابک و لو احد ازمنده بالفعل ساکن الاصابع اولسندن عبارتدر

و موجب عرفت خاصه موجب عرفت عامه ایله مفهوم لادوام اولان سالبه مطلقه عامه دن و سالبه عرفت خاصه عرفت عامه ایله موجب مطلقه عامه دن مرکبه اوله رق مثال و ایضاحات سابقه عینیه بونده دخی جاریدر

و خفی اولسونکه مشروطه و عرفت خاصه لده وصف موضوعک کتاب کبی ذات موضوعدن مفارق اوله حق او صافدن اولسی و اجبدر زیرا بوجهله اولیویده عنوان موضوع ذات ایچون دائمی اولدیغی صورته نسبت محمول دخی دوام وصف ایله دائمه اوله رق ذات موضوع ایچون نسبتک دوامنی مقتضی اولوب لادوام بحسب الذات ایله تقيیدی خلف اولور

و مشروطه خاصه ایله دائمین بیننده تباین اولوب زیرا دائمه مطلقه دوام ذاتیله مقید اولمسيله لادوامه مباین اولدیغی مثلاً ضروریه مطلقه دخی ضرورت بحسب الذات ایله مقید و ضرورت بحسب الذات دوام بحسب الذاتدن اخصدر نقیض اعم اولان لادوام ایسه عین اخصه یعنی ضرورت بحسب ذاته مباينت کلیه ایله مبايندر و مشروطه خاصه لادوام ایله مقید اووب و مقید مطلقدن اخص اولمسيله مشروطه عامه دن اخصدر و قضایای سائر مشروطه عامه دن اعم اولدقلى جهتله مشروطه خاصه بولنر دن دخی بالطبع اخصدر و عرفت خاصه مشروطه خاصه دن اعم اوله رق هر وقت ضرورت بحسب الوصف لادائماً صادق اولسه دوام بحسب الوصف لادائماً صادق اولوب لکن منعکس اولمز زیرا ذکرى سبق ایلمدیکی وجهله ضرورت دوامی مقتضی و دوام ضرورتی غیر مقتضیدر و عرفت خاصه دائمین مباین اولوب کیفیتی مشروطه خاصه ده اولان بیاندن مفهومدر و مشروطه عامه دن من وجهه اعم اوله رق ماده مشروطه خاصه ده تصادق ایدوب ماده ضرورت ذاتیه ده بدون الخاصه مشروطه عامه و من غیر ضرورت دوام بحسب الوصف صورتنده بدون العامه مشروطه خاصه صادق اولور و عرفت عامه دن اخص اولوب زیرا عرفت خاصه لادوام ایله مقید و مقید

ایسه مطلقاً اخصد و قصور قضایا عرفیه عامه دن اعم اولم لیه بونلردن دخی
بالطبع اخصد

قال رحمه الله (والوقتین المطلقان والمطلقة العامة فتسمى وقتیه ومنتشرة ووجودیه
لادائمه) وموجهات بسیطه دن وقتیه مطلقه ومنتشرة مطلقه ومطلقة عامه دن
هر بری ذکر اولسان لادوام ذاتی ایله تقید اوله رقی بوجهله بعد الترتیب
مطلقه سز اوله رقی یالکز اوله وقتیه وثانی به منتشره وثالثه وجودیه لادائمه تسمیه
اولنور ایددی بسائطدن وقتیه مطلقه که اوقات ذاتن حاکم تعیین ایلدیکی وقتیه
نسبتک ضرورتیه حاکمه در منتشره مطلقه که بونده حکم وقت غیر معینده نسبتک
ضرورتیه در مطلقه عامه که بونده حکم نسبتک فعلیتیه در بعضا اشبو قضایای
ثله بسیطه لادوام ذاتی ایله قید ایدیلر رک مقید اولسی سبیلله اطلاقدن عاری اولوب
بوجهتله وقتیه مطلقه به یالکز وقتیه ومنتشرة مطلقه به یالکز منتشره ومطلقة
عامه به وجودیه لادائمه دیلور (نحوکل قر منخسف بالضرورة وقت الحیلولة
اوفی وقت ماو بالفعل لادائمه) مثال اول موجه وقتیه اوله رقی کل قر منخسف
بالضرورة وقت الحیلولة وقتیه مطلقه سبیلله لادائمه جزلردن مرکبدر واشبو
لادوام من جهة الماک لاشی من القمر بمنخسف بالاطلاق العام مفهومده اوله رقی
سالبه مطلقه عامه در زیر جزء اول اولان وقتیه مطلقه حاکم تعیین ایلدیکی
وقت حیلولت ارضده انخسافک ذات قر ایچون ضرورت نسبتیه حاکم اولسبیلله
مفاد لادوام جمیع اوقات قرده بالفعل منخسف اولدیغی اولور بوايسه مطلقه عامه
اوله رقی اشبو وقتیه موجه من جهة المفهوم وقتیه مطلقه موجه ایله مطلقه عامه
سالبه دن مرکب اولمش اولور ومثلاً لاشی من القمر بمنخسف بالضرورة وقت
الترتیب (۹) لادائمه دنیلسه وقتیه سالبه اولوب جزء اولی وقتیه مطلقه سالبه
و جزء ثانیه لادوام اوله رقی مفهومی کل قر منخسف بالفعل اولسبیلله من جهة الماک
موجه مطلقه عامه در که انخسافک احد از منه ده ولومره اولسون بالفعل ضرورت
نسبتیه حکمدن عبارتدر حاصلی موضوعدن انتفاء محمول دائمی اولدیغی حینده
فی الجملة ثبوت متحقق اوله رقی بوايسه مطلقه عامه موجه در

وقتیه وجودیه لادائمه ووجودیه لاضروریه دن مطلقاً اخصد ز برامع اللادوام
وقت معین حسیله ضرورت قید لادوام ولا ضرورتیه برابر اطلاق مستلزم اوله رقی

(۹) خفی اولیه که لاشی من القمر بمنخسف بالضرورة وقت الترتیب لادائمه مثالک معنای هر وقت
قرشمیدن اوج برج بعید اولور ایسه انخساف ضروری دکلدر دیکلدر زیرا صورت مذکوره ده قرایله
شمس بینده موجب انخساف اولان حیلولت ارضک وقوعی متصور دکلدر بلکه حیلولت وقت تصیفک
یعنی قرشمیدن آتی برج بعید اولدیغی وقتیه وقوعه کلچیدر معین مذکور بندن ترتیب وتصیف
تعبیر لری بروج اثنی عشر ربعی ثلثه ونصفی سته اولسندن نشأت ایتمدر (عبد الحمید)

منعکس

منعکس اولمز حاصلی هر وقت ضرورت بحسب الوقت لادائمه صادق اولسه
وجودیه لادائمه یعنی لادام ایله مقیده اولان مطلقه عامه ایله وجودیه لاضروریه
یعنی جانب موافقندن لاضرورت ذاتیه ایله مقیده اولان مطلقه عامه صادق اوله رقی
منعکس اولمز ومشروطه وعرفیه خاصه لردن من وجه اخص اوله رقی بونلردن
جمعیعی مع اللادوام ماده ضرورت وصفیه ده وصف ذات ایچون بحسب
وقت ماضوری اولدیغی حینده تصادق ایدوب وصف فی وقت ماضوری
اولدیغی حینده مشروطه وعرفیه خاصه لردن موافق صادق اوله رقی وقتیه تفارق جمیع
اوقات وصفیه ضرورت ودوام صادق اولدیغی محله وقتیه نک صدقیله مشروطه
وعرفیه خاصه لافتراق ایدر مثلاً کل منخسف مظلم لادائمه ماده سنده جمله سی
صادق وکل کانب متحرک الا صایع لادائمه ماده سنده مشروطه وعرفیه خاصتین
صادق ووقتیه غیر صادق وکل قر منخسف وقت الحیلولة لادائمه ماده سنده اولینک
عدم صدقیله وقتیه صادق لکن بونسبت مشروطه نک ضرورت بشرط الوصف
ایله تفسیری تقدیرده اولوب واما ضرورت فی وقت الوصف معناسجه مشروطه
خاصه وقتیه دن مطلقاً اخص اوله رقی جمیع اوقات وصف بعض اوقات ذات
اولسبیلله هر وقت ضرورت فی جمیع اوقات الوصف تحقق ایسه ضرورت
فی بعض اوقات الذات تحقق ایدرک منعکس اولمز دیکلدر الحاصل بومعناجه مشروطه
خاصه ده معتبره اولان ضرورت زمان وصفیه ذات موضوعه قیاس ایله در
وبوزمان وقت معین اوله رقی مشروطه خاصه صادق اولدیغی کبی ضرورت وقتیه دخی
صادقه اولور زیرا ضرورت وقتیه وقت معینده ذاته قیاس ایله در اوله اولجه
هر قنغی ماده ده معنای مذکور ایله مشروطه خاصه صادق اولسه وقتیه نک صدقی
دخی تحقق ایدر وضرورت وصفیه بولیمان مثال مذکوره وقتیه نک صدقیله
مشروطه خاصه صادق اوله من بوجهتله وقتیه معنای مذکور اوزره مشروطه
خاصه دن اعم اولمش اولور لکن مشروطه خاصه بشرط الوصف بدون الوقتیه
مثال کتابت وتحرك اصابعه اولدیغی کبی بدون الوقتیه صدقی ممکندر زیرا بصورتیه
محمول زمان وصفیه ذات موضوعه قیاس ایله ضروری النسبه اولیوب بلکه
وصف ایله برابر مأخوذ اوله رقی ذاته قیاس ایله در معنای وقتیه ایسه وقت معینده
یالکز ذاته قیاس ایله ضرورت اوله رقی بومحله صادق اوله من ته کیم سید شریف
حاشیه صفرا ده بیان ایتمدر مثال ثانی موجه منتشره اولوب جزء اولی اولان
کل قر منخسف بالضرورة فی وقت ماموجه منتشره مطلقه سبیلله مفهوم لادوام اولان
لاشی من القمر بمنخسف بالفعل سالبه مطلقه عامه سندن مرکبدر وسالبه سنده
بالضروره لاشی من القمر بمنخسف فی وقت مام لادائمه دینلوب سالبه منتشره

مطلقة ايله مفهوم لادوام اولان كل قر منخسف بالفعل موجبة مطلقة عامه سندن
مرکبه اولمش اولور ومنتشرة وقتيه دن اعم اولوب وقت معينده ضرورت لادائما
تحقق ايتديكي حينده وقت ماده ضرورت لادائما صادق اوله رق منعکس اولور
زیرا ذکرى سبق ایلدیكى وجهله منتشره ده معتبر اولان تعینک عدم اشتراطی اولوب
عدم تعیین مشروط دکدر ومنتشرة ايله قضایای سائرہ بیننده اولان نسبت بلافرق
وقتیه ده ذکرى مسبوق اولان نسبتدر

ومثال ثالث موجبة وجودية لادائمه اولوب جزء اولی اولان كل قر منخسف
بالفعل مطلقة عامه موجبه سیله لیس كل قر منخسف بالفعل مطلقة عامه سالبه سندن
مرکبه اولوب سالبه سی دخی بونک عکسیدر زیرا جزء اولده حکم بالفعل موضوع
ایچون محمولک وقوع ثبوتیله اولوب مفهوم لادوام دخی بالفعل لاوقوعیله
اولمش اولور ووجودية لادائمه وجودية لا ضرورية دن اخص اوله رق هر نه وقت
مطلقین صادق اولسه مطلقة و ممکنه ک صدق تحقق ایدوب منعکس اولور
ووجودية لادائمه مطلقیندن مرکبه اولدیغی کبی وجودية لا ضرورية مطلقة و ممکنه دن
مرکبدر و خاصیتدن اعم اولوب هر نوقت ضرورت ویاخود دوام بحسب الوصف
لادائما بحسب الذات تحقق ایلسه نسبتک لادائما فعلیتی تحقق ایدرک منعکس اولور
ودائمتیه مبیانتی بیان مسبقدن معلوم اولشد و عامتیندن من وجه اعم اوله رق
مشروطه خاصه ماده سنده تصادق ایدرک بدون الوجودیه عامتین ماده ضرورته
وبدون العامتین یالکز وجودیه لادوام بحسب الوصفده صادق اولور و مطلقة
و ممکنه عامتیندن اخصیتی ظاهره در

قال رحمه الله (وقد تقيد المطلقة العامة والممكنة العامة باللا ضرورة الذاتية في الجانب
الموافق لتسميان وجودية لا ضرورية وممكنة خاصة) وبعضها مطلقة عامه ايله
ممکنه عامه نسبتیه موافق اولان جانبده یعنی موجبه ایسه ایجاب وسالبه ایسه
سلب طرفنده لا ضرورت ذاتیه ايله تقید ایدیلرک مطلقة عامه مقیده وجودیه
لا ضروریه و ممکنه عامه لا ضروریه به ممکنه خاصه تسمیه اولنور مطقة عامه ده
حکم نسبتک فعلیتیه و ممکنه عامه ده حکم نسبتک امکانیه اولوب نسبتیه مخالف اولان
جانبدن ضرورت ذاتیه بی سلب معنایه ایدوکی آنفا ذکر ایدلشد (نحو کل حیوان
متنفس بالفعل او بالامکان العام لا بالضرورة الذاتية) مثال اول موجبة وجودية
لا ضرورية اولوب جزء اولی اولان کل حیوان متنفس بالفعل مطلقة عامه و جزء
ثانیسی جانب موافقدن لا ضرورت ذاتیه درواشبو جزء اولده اولان نسبت ایجاب ايله
اولوب بوصورته جانب موافقدن لا ضرورتک معنای ذات حیوان ایچون ضرورت
ایجاب تنفسی سلبدر و ایجابک ضروری اولماسی مفهوم ممکن عام سالب اوله رق

بوصورته جزء ثانی اولان لا بالضرورة قیدی من جهة المآل ممکنه عامه در وسالبه سنده
لاشی من حیوان متنفس لا بالضرورة اولوب بونده مفهوم لا ضرورت ذات حیواندن
سلب تنفس ضروری اولدیغی مقید اوله رق ضرورت سلبی سلب ایسه ممکنه عامه
موجبه در حاصلی وجودیه لا ضروریه بر قضایه در که جزء اولی مطلقة عامه و جزء ثانیسی
نسبتیه موافق اولان جانبدن لا ضرورت ذاتیه اوله رق من جهة المآل ممکنه عامه در
ومطلقة عامه بی بحسب الوصف لا ضرورتله دخی تقید ممکن ایسده قوم بو ترکیبه
عدم اعتبار ايله احکامی دخی بیان ایتماملشد

ووجودية لا ضرورية خاصیتدن اعمدر زیرا هر نه وقت بحسب الوصف لادائما
ضرورت ویاخود دوام صادق اولسه لا بالضرورة فعلیت نسبت صادق
اولوب لکن منعکس اولور ووجودیه لا ضرورته مقیده اولدیغندن ضروریه به
مبیانه در ودائمه دن من وجه اعم اوله رق ضرورتدن خالی اولان ماده دوامده
تصادق ایدوب ماده ضرورته لا ضروریه سز دائمه وماده لادوامده بدون
الدائمه وجودية لا ضرورية صادق اولور و مشروطه وعرفیه عامتیندن دخی
من وجه اعم اولوب ماده مشروطه خاصه ده تصادق ایدرک ماده ضرورته بدون
الوجودیه عامه ل وماده لادام بحسب الوصفده بدون العامتین وجودیه صادق
اولور و مقید مطلقدن اخص اولدیغی جهته مطلقة عامه دن اخص اولدیغی کبی
مطلقة عامه دن اعم اولان ممکنه عامه دن دخی اخصدر

ومثال ثانی موجبة ممكنة خاصة اولوب جزء اولی اولان کل حیوان متنفس بالامکان
العام موجبة ممكنة عامه و جزء ثانیسی جانب موافقدن لا ضرورت ذاتیه در که من
جهة المآل ممکنه خاصه بری موجبه و دیگرى سالبه اوله رق ایکی ممکنه عامه دن
مرکب اولوب مفهومی طرفیندن یعنی نسبتیه موافق و مخالف اولان هر ایکی طرفدن
سلب ضرورت ذاتیه در

(و کثیر امایکتی فی الممكنة الخاصة بعبارة اخرى بان يقال کل حیوان متنفس بالامکان
الخاص لان الامکان الخاص هو سلب الضرورة الذاتية عن طرفي النسبة معا)
ممکنه خاصه ذکر اولدیغی وجهله ممکنه عامه ايله لا ضرورت ذاتیه دن مرکب
اولسیله موارد استعمالده مثلا کل حیوان متنفس بالامکان العام لا بالضرورة عبارة
سیله اراد ایدلدیکی کبی چوق کره دخی قصد اختصار ایچون دیگر عبارة ايله
اکتفا اولنورق کل حیوان متنفس بالامکان الخاص دینلور و بو عبارة ايله کالاول
معنای مقصود افاده اولنور زیرا امکان خاصک محصول مفادی نسبتک طرفیندن
یعنی جهت ایجاب و سلبدن ضرورت ذاتیه بی سلبدر که جزء اولی اولان امکان
عام جانب مخالفدن ولا بالضرورة الذاتية جزء ثانیسی جانب موافقدن سلب

ضرورت اولسیله بالامکان الخاص عبارة مختصره سی بو معنایی مفید اولور

و ممکنه خاصه نك موجبہ و سالبہ سی بینده فرق معنوی معتدبه اولیوب بلکه فرق لری یالکز جهت لفظدن اوله رق اگر عبارة ایجابیه ایله تعبیر ایدیلور ایسه موجبہ و عبارة سلبیه ایله معبر اولور سه سالبہ در زیر ایسترکل انسان کاتب بالامکان الخاص دینلسون و ایسترلاشی من الانسان بکاتب بالامکان الخاص تعبیر ایدلسون ایکیسینده دخی مقصود انسان ایچون کتابت وعدم کتابت ضروری اولدیغنی بیاندر شوقدر که اولده ایجاب صریح و سلب ضمنی و ثانیده بالعکسدر

و اشبو ممکنه خاصه سائر مرکباتدن مطلقا اعمدر زیرا ممکنه خاصه نك ترکیب آتیق بری سائر موجباتدن اعم اولان ممکنه عامه موجبہ و دیگرکی سواب سائرده دن اعم اولان ممکنه عامه سالبہ اوله رق ایکی جزدنر و مفهوم ممکنه خاصه اولان مجموع جزئین موجبہ و سالبہ دن مرکب اولان هرر مجموعدن اعم اولور حاصلی ایجاب و سلب مرکباتک جملہ سینده موجود اولوب ایجاب و سلبک اقل مرتبه سی ایسه امکان عام ایله ممکنه اولسیدر بو حالده مرکباتدن هر برینک صادق اولدیغنی محالده

ممکنه ده صادق اولور لکن ایجاب و سلبک امکانندن بونلردن برینک بالفعل و یاخود ضروری و یادائی اولسی لازم کلیه جکندن ممکنه نك صادق اولدیغنی محالده بونلرک صدق لازم کلز و بسائطدن ضروریه مطلقه یه مباینت و ممکنه عامه دن اخصیتی ظاهر در و قصور بسائطدن من وجه اعم اوله رق ماده وجودیه لازمیه ده تصادق ایدوب ممکن بالفعل واقع اولدیغنی محالده من غیر بسائط ممکنه خاصه و ماده ضرورته ممکنه خاصه سز بسائط صادق اولورر خلاصه تفصیلات مرکبات مشهوره سبعة دن اول مشروطه خاصه اولوب بوده لادوام ذاتی ایله جمیع اوقات و صفده نسبتک ضرورتی و ثانی عرفیه خاصه اولوب بوده لادوام ذاتی ایله برابر جمیع اوقات و صفده نسبتک دوامی و ثالث و قبه اولوب بوده لادوام ذاتی ایله برابر وقت معینده ذات موضوع ایچون نسبتک ضرورتی و رابع منتشره اولوب بوده لادوام ذاتی ایله برابر وقت ماده نسبتک ضرورتی و خامس وجودیه لادائم اولوب بوده لادوام ذاتی ایله برابر نسبتک بالفعل تحقیق و سادس وجودیه لاضروریه اولوب بوده لاضرورت ذاتیه ایله برابر نسبتک بالفعل تحقیق و سابع ممکنه خاصه اولوب بوده نسبتک ایجاب و سلب جهتینندن ضرورت ذاتیه نك سلبیدر

و ذکر اولدیغنی اوزره اعم قضایای بسیطه و مرکبه ممکنه عامه و اعم مرکبات

ممکنه خاصه اولوب و ضروریه اخص بسائط واحد معنین اوزره مشروطه خاصه اخص مرکباتدر

و ستر اولس و نکه قوم روم اختصار ایچون ضروریه و دائمه ذاتیه لردن دایمتین ایله تعبیر ایدرلر و عامتین اطلاق ایدرک مشروطه عامه ایله عرفیه عامه بی قصد ایدرلر و خاصتین تعبیر لریله مشروطه خاصه و عرفیه خاصه بی مراد ایدر و ممکنه عامه و خاصه یه ممکنین دیرلر و وقتیتین بسیطینه و وقتیتین و وقتیتین بسیطین ایله برابر مرکبتیه و قتیات اطلاق ایدرلر و وجودیات ثلثه ایله مطلقه عامه و وجودیه لاضروریه و وجودیه لادائمیه اشارت ایتک ایسترلر و دایمتین و عامتین و خاصتینک جملہ سنه قصد اشارتله دایمت سته منعکسه السوالب دیرلر و وصفیات اربعه دیوب عامتین و خاصتینی مراد ایدر

قال رحمه الله (وهذه السبع مرکبات من حکمین بسیطین متواقین فی الموضوع الحقیقی و المحمول و الکیمیه من الکایسه و الجزیة متخالفین فی الکیمیه من الایجاب و السلب) و ذکر اولنان قضایای سبعة ایکی حکم بسیطدن مرکبه اوله رق بو حکملر موضوع حقیقیده و محمولده و کیت یعنی کلیت و جزئیتده متوافق و متحد و کیفیتده یعنی ایجاب و سلبده متخالفدر

موضوعی حقیقی ایله تقییدی موضوعدن مراد اصالة مقصود بالحکم اولان موضوع اولوب موضوع ذکرکی اولدیغنه تنبیه ایچوندر زیراموضوع ذکریده اتحاد لری کافی اولماز و الادائمه جزئیته نك قید لادوام ایله صدق لازم کلور مثلا بعض الجسم حیوان لادائما دیلوبده ایجاب دائم بعض جسم ایچون و سلب بالفعل اشبو بعض جسم اولمق عنواننده متوافق اولان بعض آخر ایچون اولمق طریقله بوقضیه نك صادق اولسی لازم کلور حالبوکه عندلرنده کاذبه در شوبله که جزئیتده حکم شی واحد اوزرینه اولسیله اگر بو مرکبه صادق اولسه بعض وقتده حیوانیتله متصف و وقت آخرده حیوانیتله غیر متصف بر جسمک وجودی لازم کلور بو ایسه باطلدر

قال رحمه الله (لان اللادوام اشارة الى مطلقة عامة و الاضرورية الى ممکنه عامة موافقتین للبسیطة المقیده بهما فی الموضوع و المحمول و الکیمیه و متخالفین لهما فی الکیمیه) و مرکباتک بو وجهله حکمین بسیطیندن مرکب اولسی زیر اقاید مرکبات اولان لادوام بسائطدن مطلقه عامه یه و لاضرورت ممکنه عامه یه اشارت اولوب بوقضیه ل لادوام و لاضرورتله مقیده اولان بسیطه یه یعنی مرکبه نك جزء اولسه موضوع و محمول و کیتده موافقه و کیفیتده مخالفه در حاصلی بسیطه اولی ده هر نصل محمول ایله نصل موضوع اوزرینه حکم اولور سه بسیطه ثانیه دخی بونک

طبقیسی اولوب واولی کلیه ایسه ثانیه دخی کلیه وجزئی ایسه جزئی در فقط کیفیتجه مخالفه اوله رق اولی موجب ایسه ثانیه سالبه و سالبه ایسه موجب در

مصنف حاشیه ده دیمشدرکه اشبو مفهوم لادوام ولا ضرورت اولان قضیه لرک موضوع و محمولک جزء اولر ایله اتحادی کتب سائرده غیر مقید ایکن بو وجهله اعتبار اتمسی قضیه نیک مجرد ایجاب و سلب ایله مختلفین اولان حکمین اوزره اشمالی عرف قومده مرکبه اولمده کافی اولدیغنه منیدر والاعندلرند جیم احکام حصیه نیک قضایای مرکبه اولمسی اقتضا ایدر مثلا ما جاءنی الازید قولزده جزئین بینده ایجابا و سلبا اختلاف موجود اولمسیله برابر مرکبه اولوب بو مثلو قضایاده ایجاب و سلب جهندن مختلفین اولان حکمینک موضوعه عدم اتحادلرندن ناشی بسیطه درلر زیرا کندیسیچون مجی اثبات ایدیلان زید اولوب و کندیدن مجی سلب اولنان زیدک غیر یسی اوله رق موضوعه متخالفدر و بوسیلله بوا مثال قضیه لر حکمین اوزره اشمالریله برابر بسیطه اولوب مرکبه دکلردر لکن کل کاتب متحرک الاصابع بالفعل لادائما قولنده لادائما نیک معناسی لاشی من الکاتب بمتحرک الاصابع بالفعل اوله رق موضوع و محمول متحد اولدقلى جهته مرکبه در بومقامده ابضاحات نفیسه شریفیه دندرکه اولا محمولک موضوع ایچون ایجابیه حکم اولندقدنصکره اشبو محمول ایله موضوع بیننده سلب ایله حکم اولنهرق بو حکم ایسه عبارت مستقله ایله اولیوب بلکه بینلرنده اولان نسبت ایجابیه نیک کیفیت اوزره دلالت ایده جک عبارت غیر مستقله ایله اولسه بو صورته مجموعی قضیه واحده مرکبه عد اولنور مثلا کل انسان ضاحک لادائما قولزده لادائما لفظی انسان ایله ضاحک بیننده اولان نسبت ایجابیه نیک دائمه اولدیغنه دلالت ایدرک بو صورته بالفعل سلب واقع اولور والا ایجاب دائمه اولمق لازمکلور ایدمى لادائما لفظی نسبتک کیفیتنه دلالت ایتسی حیثیتدن جهت قضیه اولوب و حکم سلبیه دلالتی حیثیتدن ترکیب قضیه بی موجب اولور و بو حکم عبارت مستقله ایله اولماسنی اشتراطه سبب زیرا حکم سلبیدن عبارت مستقله ایله تعبیر اولنسه اولینده ایکی قضیه مستقله اوله رق مجموعی قضیه واحده مرکبه اولم و موضوع ایله محمول بیننده اولا سلب ایله حکم اولنوبده بده اسلوب مذکور اوزره تکرار ایجاب ایله حکم ایدلسه ینه حال ذکر اولدیغی وجهله در ایدمى هر بر قضیه مرکبه بر جهتهله وجهه اولوب لکن هر بر وجهه مرکبه دکلدر زیرا ضرورت و دوام اعتبار ایتک ترکیب قضیه بی موجب اولم شو جهته نیک ضرورت و دوام سبیلله موضوع ایله محمول بیننده ایجابا و سلبا ایکی حکم مختلف حاصل اولم لکن

لا ضرورت و لادوامی اعتبار بونک خلافتده اولوب ایجاب و سلبده حکم سابقه مخالف بر حکم آخری ایجاب ایدرلر

قال رحمه الله (واعلم ان ههنا موجّهات اخر ربما يحتاج اليها في ابواب التناقض والعكس والاختلاطات) ومعلوم اولسونکه ذکر اولنان احکام موجّهاتک خارجنده اوله رق بو مقامده دیگر موجّهات دخی اولوب ابواب تناقض و عکس و مختلطاده بونلره دخی احتیاج مس ایدر

قال رحمه الله (فان الحملية ان حکم فيها بفعلية النسبة في وقت معين قسمی مطلقه و قتیة اوفی وقت ما مطلقه منتشره اوفی بعض اوقات وصف الموضوع فحیثیه مطلقه) زیرا اکر قضیه حلیه ده محمولک موضوع ایچون وقت معینده فعلیت نسبتیه یعنی وقت فلانیده بالفعل نسبتک تحقیقه حکم اولنورسه بو قضیه مطلقه و قتیة تسمیه اولنور مثلا موجب سنده کل قر منخسف بالفعل وقت الحیلولة و سالبه سنده کل قر لیس بمضی وقت الحیلولة دینلور و یاخود حلیه ده فی وقت مافعلیت نسبتیه حکم اولنورسه مطلقه منتشره اطلاق اولنور مثلا موجب سنده کل قر منخسف بالفعل فی وقت مامن اوقات وجود القمر و سالبه سنده کل قر لیس بمضی بالفعل فی وقت مامن اوقاته دینلور و ذکرى سبق ایدن و قتیة مطلقه ایله منتشره مطلقه ده حکم ضرورت نسبتیه اولدیغندن بینلرنده فرق ظاهر در زیرا بونلرده ضرورت معتبر دکلدر و یاخود حلیه ده حکم وصف موضوعک بعض اوقاتنده فعلیت نسبتیه اولورسه حینیة مطلقه تسمیه اولنور مثلا کل مجنوب یسعل بالفعل فی بعض اوقات کونه مجنوبا دینلور شویله که داء ذات الجنبة مبتلا اولان کسینه نیک بو علتله معلول اولدیغی اوقاتک بعضی سنده او کسور دیکنی افاده ایدر

قال رحمه الله (وان حکم فيها بسلب الضرورة الوصفية عن الجانب المخالف قسمی حینیة ممکنه او بسلب الضرورة فی وقت معین عنه ممکنه و قتیة اوفی وقت مافهمکنه دائمة) و اکر حلیه ده جانب مخالفدن یعنی قضیه موجب ایسه سلب و سالبه ایسه ایجاب جهتهندن ضرورت وصفیه نیک سبیلله حکم اولنورسه حینیة ممکنه تسمیه اولنور مثلا کل مجنوب یسعل بالامکان العام وقت کونه مجنوبا قولی حینیة ممکنه او اولوب بونده حکم داء جنبة مبتلا اولنلرک او کسور مامسی ضروری اولماسیله در و یاخود حلیه ده اوقات وجود موضوعدن وقت معینده جانب مخالفدن سلب ضرورتله حکم اولنورسه ممکنه و قتیة و وقت ماده ضرورتله حکم اولنورسه ممکنه دائمه تسمیه اولنور مثلا کل قر منخسف بالامکان العام وقت الحیلولة و یاخود فی وقت ما دینلور

قال رحمه الله (وهذه الست بسائط غیر مشهورة) و ذکر اولنان اشبو آلتی قضایای

موجهه که اول مطلقه و قتیبه و ثانی مطلقه منتشره و ثالث حینیة مطلقه و رابع حینیة ممکنه و خامس ممکنه و قتیبه و سادس ممکنه دائمه اولوب بونلر بسائط غیر مشهوره در و آنف البیان بسائط ثمانیه علاوه اولند قلی حالده مجموع بسائط موروده اون درده بالغ اولمش اولور

قال رحمه الله (وقد تقيد الحينية المطلقة بالادوام الذاتي فتسمى حينية لادائمة وهذه مركبة غير مشهورة) وبعضها ما ر البیان بسائط غیر مشهوره دن حینیة مطلقه لادوام ذاتی ایله تقید اولنه رق حینیة لادائمة تسمیه اولنور واشبو حینیة لادائمة مركبة غیر مشهوره در مثلا کل مجنوب یسعل بالفعل وقت كونه مجنوبا لادائمة حینیة لادائمة اولوب جزء اولی حینیة مطلقه موجهه و جزء ثانیه مفهوم لادوام اولان مطلقه عامة سالبه در زیرا ایجاب محمول دائمی اولدیغی حینه معنای جمیع اوقات و صفه ایجابك عدم تحقق اولوب و جمیع اوقانده ایجاب تحقق ایتمدی حینه فی الجملة سلب تحقق ایدرك بوايه معنای مطلقه عامة سالبه در و سالبه سنده لاشی من المجنوب یسعل بالفعل وقت كونه مجنوبا لادائمة دینلور بو دخی حینیة مطلقه سالبه ایله مفهوم لادوام اولان مطلقه عامة موجهه در مرکبدر زیرا سلب دائم اولدیغی حینه فی الجملة ایجاب تحقق ایدوب بوايه موجهه مطلقه در

قال رحمه الله (ويمكن مركبات اخر اذ يمكن تقيد ماعدا الضرورية باللا ضرورة الذاتية و ماعدا الدائمتين بالادوام الذاتي كما يمكن تقيد ماعدا المشروطة العامة باللا ضرورة الوصفية و ماعدا العامة بالادوام الوصفي و ماعدا الوقتية او المنتشرة المطلقة باللا ضرورة الوقتية المعينة او غير المعينة وان لم يعتبروا جميعا) ودها سائر مركباتك اعتبار و اخترای ممکن اولوب زیرا ضرورية مطلقه دن ماعداسنی لا ضرورت ذاتیه ایله تقید ایتمك ممكندر لكن ضروريه بی تقید بینلرنده تباین اولسبله ممکن اوله من و دائمة مطلقه ایله ضرورية مطلقه دن ماعداسنی لادوام ذاتی ایله تقید ایتمك ممكن اولور لكن مفهوم دائمتينده دوام معتبر اولسبله مبیاندن ناشی لادوام ایله مقید اوله منلرنه کیم مشروطة عامة نك ماعداسنی لا ضرورت و صفیه ایله قید ایتمك ممكن اولوب لكن مشروطة عامة ضرورت بحسب الوصف اولدیغی حسیبله لا ضرورته مبیان اوله رق بونلكه تقیدی ممکن اوله من و مشروطه و عرفیه عامتیندن ماعداسنی لادوام و صفی ایله تقید ممکندر و اما عامتینك مفهوملرنده معتبر اولان دوام و صفییه مبیاندن ناشی لادوام و صفی ایله تقیدی ممکن اوله من و و قتیة مطلقه و یا خود منتشره مطلقه دن ماعداسنی لا ضرورت و قتیة معینه و یا غیر معینه ایله تقید ممکندر زیرا بونلك ماعداسبله لا ضرورت و قتیة بیننده مبیانت اولیوب

فقط بونلك مفهومنده ضرورت و قتیة مأخوذه اولسبله بینلرنده مبیاندن طولانی تقیدلری ممکن اوله من

مصنفك حاشیه ده بیانی وجهله عامتیندن ماعداسنده لادوام و صفی ایله امکان تقیدندن مراد بعض ماعداسنك امكانیدر تاكه اشبو ماعداده داخل اولان ضروريه و دائمة نك تقیدی ممکن اوله مامسبله ایراد سؤاله محل قلمیه زیرا ضرورت و دوام ذاتیلر دوام و صفیدن اخص اولوب نقیض اعم ایسه عین اخصه مبیاندن سائر اخواتنده دخی اشبو قید بعضیتك اعتبار ایدلسی لازمكور وینه حاشیه ده دیمشدر كه او المنتشرة قولنده او منع خلوه محمول اولسبله بو صورتده منتشره مطلقه دن ماعداده داخل اولان و قتیة مطلقه نك لا ضرورت و قتیة غیر معینه ایله تقیدی ممکن اوله مبیانجی سؤالنه محل قلمز و فقط اعتبار بعضیتله منع جعه ده حلی صحیح اولور

الحاصل قضایای مذکور نك بو وجهله تقید و ترکیبلره مركبات سائر نك حصولی مراد اولنور سه مفهوم مقید ایله قیدیننده منافات اولیان محالدره ممکن الاعتبار اولوب لكن قوم بونلره اعتبار ایما مشلدر سید شریفك حاشیه صغرا ده بیانی وجهله موجهانده ترکیب قضایا ایچون وجوه کثیره اوله رق بونلردن بعضیسی غیر صحیح و بعضیسی صحیح لكن معتبر و بعضیسی هم صحیح و هم معتبردر

قال رحمه الله (تنبيه الضرورة تطلق عندهم على الضرورة الناشئة عن ذات الموضوع وهى الوجوب الذاتي الذى هو ان يكون ذات الموضوع وماهية آية عن انفكاك النسبة بحيث لو فرض الانفكاك انقلب الى ماهية اخرى) خفی اولسونكده اصطلاح قومده ضرورت معانی متعددده مستعمله در شوبله كه عندلرنده ضرورت موضوعك ذاتندن نشئت ایدن ضرورته اطلاق اولنور یعنی ضرورتك منشأی ذات اولوب حاصلی ضرورتی اقتضا ایدن ذات موضوع اولور و بو معناجه ضرورت وجوب ذاتیدر كه موضوعك ذات و ماهیت مطلقه سی انفكاك نسبتدن آیه یعنی نسبتك ذات موضوع ایله اجتماعی ممکن اولدیغی جمیع احوال و تقادیر اوزره نسبتدن عدم انفكاكی موجهه اولسیدر بر حیثنده كه اكر نسبتك ذاتندن انفكاكی فرض و تقدیر ایدلسه او حالده موضوع دیکر بر ماهیه منقلب اولسنى اقتضا و حاصلی نسبتدن انفكاكی تغییر ماهیتی استدعا ایدر (فسلب الفردية واجب لذات الاربعة و الا انقلب الى ماهية واحد من الافراد دون ثبوت الزوجية لهما اذ لو فرض انفكاك الزوجية لم يلزم الانقلاب بل غاية ما لزم ان لا تكون موجودة في شيء من الخارج والذهن ولا امتناع فيه اذ ليس الوجود في احدهما مقتضى ماهيتها) ایمدی مثلا اربعة دن سلب فردیت ذات اربعة ایچون واجب اوله رق الاربعة لیست بفرد بالضروره قولزده اولان ضرورتدن مراد بو معنا اوزره ضرورت ذاتیه در زیرا اكر سلب فردیت واجب اولیوبده ذات اربعة نك بوسلبدن انفكاكی فرض اولسه ماهیت اربعة افراد دن ثلثه

و خسه کبی بر فردک ماهیتنه منقلب او اور بوجهته ذات اربعه ایچون سلب فردیت بومعنی ایله واجب والا افراددن برینک ماهیتنه انقلابی موجبدر لکن ذات اربعه ایچون ثبوت زوجیت بویله اولیوب مثلا الاربعة زوج بالضرورة دینلسه بوضورتدن مراد معنای مذکور اوزره وجوب ذاتی اوله من چونکه ذات اربعه دن زوجیتک انفکاک فی فرض ایدلسه ماهیتی بشقه بر ماهیتنه منقلب اولمسی لازمکلیوب بلکه اشبو فرض انفکاکدن لازمکه جک شینک غایتی اربعه نك خارج و ذهن ظفرلندن برنده موجوده اولما مقلعیدر بولزومده ایسه امتناع بوقدر زبرا خارج و ذهندن بریسنده وجودی اربعه نك مقتضای ماهیتی دکلدن ایددی ذات موضوع انفکاک نسبتدن آیه اولوب فرض انفکاکده انقلاب ماهیتی مؤدی اولمق معناسیجه وجوب ضرورت سلبده تحقق ایدهرک وجود موضوعه متوقف اولان ضرورت ایجادده تحقق ایتیموب یالکزموضوع واجب الوجود اولدیغی موضعهده متحقق اولور مثلا الله تعالی عالم و یاخود حی بالضرورة قولزده اولان ضرورت ایجاب وجوب ذاتیدر

وبونی ایضاحده مصنف حاشیهده دیمشدر که زبرا علم و حیات امثالی صفات ذاتیه جناب بارینک لوازم وجود خارجیسندن اولمسیله اگر صفات مذکوره نك انتفاء ثبوتی فرض اولنسه بوصفانک ملزومی اولان وجودک متقی اولمسی لازمکه رک اولخالده ماهیت واجب تعالی شانک ماهیت ممکنه به انقلابی مؤدی اولور زیرا بوجه من الوجوه کنیدن انتفاء وجود ممکن اولان هر بر ماهیت ممکنه در ایددی ماهیت واجب تعالی شانک صفات مذکوره دن هر برینک انفکاکندن آیه و متمنع اوله رق صفات مذکوره نك واجب تعالی ایچون ثبوتی بالذات واجبدر لکن وجود موضوعه توقف ایتیمان سلبده حکم حکم ایجابک خلافتده اوله رق وجوب ذاتی تحقق ایدر و بوسیدن ناشی مثلا کما کان الشیء انسانا لم یکن فرسا بالضرورة قولنده انساندن سلب فرسیتک ضرورتی وجوب ذاتیدر چونکه انسان کرک خارجده و یا ذهنده موجود اولسون و کرک بونلندن برنده موجود اولسون بالضرورة فرس اوله من والا ماهیت انسانیه نك انقلابی مستلزم اولور و ایجادده موضوع واجب الوجود اولدیغی حینده وجوب ذاتینک عدم تحققدن ناشی انسانک جمیع ذاتیایله لوازم ذاتیه سنک انسان ایچون ضرورت ثبوتی وجوب ذاتی دکلدن الحاصل ایجادده وجوب ذاتی آنجق واجب الوجوده مخصوص اولوب ممکن و متمنعدن هیچ برشی ایچون برشینک ثبوتده وجوب ذاتی معناسیجه ضرورت تحقق ایتز لکن برشینک برشیدن سلبده کرک واجب و کرک ممکن و یا متمنع علی علی الاطلاق وجوب ذاتی تحقق ایدر

قال رحمه الله (وتطلق على الضرورة بشرط المحمول الواقع نحو زيد قائم بالضرورة بشرط كونه قائما بالفعل وليس بقاعد بالضرورة بشرط ان لا يكون قاعدا بالفعل اذا لم يكن بعد تحققه بعلة الموجبة في وقت لا يمكن ان لا يقع في ذلك الوقت وان كان فعلا اختياريا لا يجب ايقاعه على الفاعل في ذلك الوقت فهو بشرط ايقاعه ضروري في ذلك الوقت لا بدونه) وبعضا ضرورت محمول واقع شرطیه ضرورت معناسنه اطلاق اولنور بوده موجبده محمولک وجودی و سالبدهده عدمی شرطیه ضرورت دیمک اولور و وجود ایله عدمدن مراد محمولک حین وجود و یا عدمده اولان وجود و یا عدمیدر زیرا مثلا زیدک یوم فردا قیامنده برکونه ضرورت بوقدر شویله که قیام هنوز واقع اولدیغی جهته وجود قیامده ضرورت اولدیغی کبی وقتی اولان غددخی هنوز تحقق ایتدیکنندن ایچون عدمدهده دخی ضرورت بوقدر الحاصل هنوز واقع اولیان قیامک ایجاب و سلب طرفینسندن هیچ برنده ضرورت موجود اولیوب و اگر ضرورت ایچون محمولک وجود و یا عدمندن بریسی شرط ایدیلوبده مثلا زید ایچون وجود قیام شرطیه قیام ضروریدر دینلسه مراد شرط واقع اوله رق بوقسه و لو فرض وقوعیله اولقدن اعم اولان شرط دکلدن و بوسیدن ایچون محمول واقع ایله تقیید ایشدر مصنفک ایضاح مقام ایچون اراد ایتس اولدیغی کلام بودر

ایمدی ضرورت بشرط المحمول نسبت ایجابیه نك بشرط ثبوت المحمول و نسبت سلبیه نك بشرط سلب المحمول موضوعدن امتناع انفکاکی اولوب مثلاً نسبت ایجادیهده زید قائم بالضرورة بشرط كونه قائما بالفعل و نسبت سلبیهده زید لیس بقاعد بالضرورة بشرط ان لا يكون قاعدا بالفعل دینلور مفهوم اول زید مادامکه قائمدر بوجهله بالفعل قیامک ثبوت و تحقق شرطیه اشبو وقت تحققده زید ایچون ثبوت ضروریدر و مفهوم ثانی مادامکه زید قاعد دکلدن بوجهله قعودک بالفعل ثابت و متحقق اولماسی شرطیه قعودک اشبو عدم تحقق حینده زیددن ارتفاعی ضروریدر دیمک اولور و بونک تحقیقی چونکه ثبوت امر ممکن اولوب ممکن ایسه علت موجبیه سیله بروقتده تحققدن نصکره هر نقدر وقت مذکورده ايقاعی فاعل اوزرینه واجب اولیان فعل اختیاری دخی اولسه اشبو متحقق اولدیغی وقتده واقع اولماق غیر ممکن و کذلک علت موجبیه سیله متحقق اولدیغی وقتده دخی واقع اولمق غیر ممکندر بوجهتهله وقت مذکورده وجودا و یا عدما وقوعی ضروریدر شویله که ضروری اولماق لازمکلسه علتی علت موجبیه اولماق لغنی و یاخود ممکنک علت موجبیه دن مستغنی اولمق لغنی مقتضی اولور بونلرک ایسه هر بری باطلدر بوجهته ممکن ايقاعی شرطیه وقت مذکورده ضروری و بدون الايقاع غیر ضروریدر

قال رحمه الله (فالضرورة بشرط المحمول مساوية للفعل) اي مدى ضرورة بشرط المحمول قوه قسيم اولان فعلة مساويه در يعنى فعل صادق اولديغى محمله ضرورة بشرط المحمول دخى صادق اولوب عكسیده بوبله در وفعل كون الشئ من شأنه ان يكون وهو كائن وقوه كون الشئ من شأنه ان يكون وليس بكائن ابله مفسر اولوب هر نقدر ايكسندده كينوته قابليت موجود ايسده مفهوم فعله تحق كينونت وقوه عدم تحق كينونت مأخوذ اوله رق يكديكرندن افتراق ايله احدهما آخره قسيم ومقابلدر

قال رحمه الله (فلهم ضرورات ست الضرورة الناشئة عن ذات الموضوع والضرورة الذاتية اعنى الضرورة في جميع اوقات الذات والضرورة الوصفية والضرورة الوقتية المعينة والضرورة الوقتية الغير المعينة والضرورة بشرط المحمول) اي مدى اصطلاح قومده ضرورت التي قسم اولوب محله كوره لفظ ضرورتى بومعنا لدره استعمال ايدرلر بونلردن برنجيسى ذات موضوعدن نشئت ايدن ضرورتدر كه قريبا ذكرى مرور ايتديكى وجهله نسبت ايجابيه وياسلبيه نك انفكا كندن ماهيت مطلقة موضوعك آيه ومنتعه اولمسيدر ايكنجيسى ضرورت ذاتيه اولوب ذات موضوعك جميع اوقات وجود وياعدمده نسبتك ضرورت ثبوت وانتفاسيدر جميع اوقات وجودده ضرورت حكم ايجابى وياسلبينك موجود اوزرينه اولديغى صورته اولوب جميع اوقات عدمده ضرورت معدوم اوزره حكم سلبى صورته جاريدر ثالث ضرورت وصفيه اوله رق بوده ذات موضوعك وصف موضوع ايله اتصافى شرطيله اولان ضرورتدر رابع ضرورت وقتية معينة دركه ذات ايجون نسبتك وقت معينة ضرورتدر خامس ضرورت وقتية غير معينة اولوب وقت ماده ضرورت نسبتدر سادس ضرورت بشرط المحمول اولوب محمول واقع شرطيله ضرورتدر عبارتدر (ومطلق الوجوب كمطلق الضرورة شامل لكل والوجوب الذاتى مختص بالاولى والوجوب بالغير بما عداهما) ومطلق وجوب يعنى ذاتى وغير ذاتى اولقله مقيد اوليان وجوب لا بشرط شئ مطلق ضرورت كى ضرورتك جله سنه شامل اولوب ووجوب ذاتى ضرورت اولى به منشأى ذات موضوع اولان ضرورته خاسدر ووجوب بالغير قصور ضرورات خسه به مختصدر

قال رحمه الله (فان سلب عن الطرف المخالف للضرورة بمعنى الوجوب الذاتى فالامكان ذاتى او مطلق الضرورة فالامكان وقوعى ويسمى امكانا بحسب نفس الامر او الضرورة الذاتية فالامكان عامى او الضرورة الوصفية فالامكان حيينى او الضرورة الوقتية المعينة فالامكان وقتى او الضرورة فى وقت ما فالامكان دواى) هر ضرورتك

مقابلنده برامكان محققدر زيرا نسبتك معنای امكانى نفس نسبتك متمنع اوليه حق حيثية ملابستى وياخود خلافتك عدم وجوبيدر ايمدى اكر حكمه مخالف اولان طرفدن وجوب ذاتى معنائه ضرورت سلب اولنورسه اشبو ضرورتك مقابلى امكان ذاتيدر حاصلى امكان ذاتى طرف مخالفى واجب بالذات اولميسندر مثلا ربه دن زوجيتك امكان سلبى امكان ذاتى اولوب ار به ايجون زوجيت بالذات واجب دكلدر واما ار به نك وجودى شرطيله وجوب زوجيت مانع اوليوب بوجوب وجوب بالغير اوله رق وجوب ذاتى يعنى مقتضای ذات دكلدر نه كيم تفصيلات سابقه دن معلوم اولمشدر واکر طرف مخالفدن مطلق ضرورت سلب اولنورسه بوسورتده مقابلى اولان امكان امكان وقوعى اولوب امكان بحسب نفس الامر وامكان استعدادى دخى تسميه اولنور ايمدى امكان وقوعى طرف مخالفك كرك بالذات وكرك بالغير واجب اولماسيدر شوحيتيله كه طرف موافقك وقوعى فرض اولنسه بوندن هيچ بوجهله محال لازم كليه واکر طرف مخالفدن ضرورت ذاتيه سلب اولنورسه بوسورتده امكان امكان عاميدر ضرورت ذاتيه دن مراد جميع اوقات ذاته ضرورت نسبت اولديغى مرور ايتمشدر وبوامكان امكان عوامدر واکر طرف مخالفدن ضرورت وصفيه سلب اولنورسه بوتقديرده امكان امكان حينيدر واکر جانب مخالفدن ضرورت وقتية معينة سلب اولنورسه بوسورتده مقابلى اولان امكان امكان وقتى اولور وياخود طرف مخالفدن وقت ماده ضرورت سلب اولنورسه بوحالده امكان امكان دواى اولور وبوامكان دواى بحسب الازمان كايدر مثلا يمكن ان يكون القمر منيرا دائما مادام ذاته موجودا وياخود يمكن ان لا يكون منخفا فى وقت اصلا من اوقات وجوده قضيه لرنده اولان امكان دوايدر

قال رحمه الله (وكل منها اما امكان عام كسابق) واشبو اقسام سنه امكاندن هر برى يا امكان عام اولور نه كيم ممكنه عامه بخشنده مرور ايلديكى وجهله امكان عام نسبتك طرف مخالفندن سلب ضرورت ذاتيه اولوب ايمدى اكر طرف مخالفندن وجوب ذاتى معنائه اوله رق سلب ضرورت مراد اولنورسه امكان عام ذاتى وبلا قيد مطلق ضرورتى سلب قصد اولنورسه امكان عام وقوعى وضرورت ذاتيه بى سلب اولورسه امكان عام عامى وضرورت وصفيه بى سلب قصد اولنورسه امكان عام حيينى وضرورت وقتية معينة بى سلب مراد ايديلورسه امكان عام وقتى ووقت ماده ضرورتى سلب مراد اولنورسه امكان عام دواى اولور

قال رحمه الله (واما خاص ان سلب الضرورة المأخوذة فى مفهومه عن الطرفين ويسمى الخاص من العامى امكانا خاصيا ومن الوقوعى امكانا استقباليا اذ لا يمكن سلب مطلق الضرورة الشاملة للضرورة بشرط المحمول عن الطرفين الا بالنسبة الى زمان الاستقبال

کفایم زید وعدم قیامه غذا وهو الامکان الصرف الخالی عن جميع الضرورات بخلاف البواقی فان احد طرفیها قد یشتل علی ضرورة ما وقلها الضرورة بشرط المحمول) ویاخود اقسام ستة امکاندن هر بریسی امکان خاص اولور بوده مفهومند مأخوذه اولان ضرورتك طرف مخالف وموافقك هرايكی سندن سلبی صورته تحقق ایدر مثلا كل انسان كاتب بالامكان الخاص قولك معنسی انسان ایچون کتابت وعدم کتابتك سلب ضرورتیدر واسملى علی حالها اولوب فقط قسم نامیدن اولان امکان خاصه امکان خاصی ووقوعیدن اولان امکان خاصه امکان استقبالی اطلاق اولور ایمدی امکان استقبالی زمان مستقبله نسبتك طرفیندن مطلقا سلب ضرورتیدر زیرا امکان وقوعی بلاقید مطلق ضرورتی سلب اولوب ومطلق ضرورت ضرورت بشرط المحمولهده شامله اولمسيله بونك صورت اطلاقه طرفیندن سلب ایدیه بیلسی آنجق مثلا زیدك غذا قیامی و یاعدم قیامی کبی زمان استقباله نسبتله ممکن اوله یلور زیرا زمان ماضی وحالده واقع اولان شیئك سلب ضرورتی ضرورت بشرط المحمولك تحقیقه برابر ممکن اوله میوب بعد الوقوع عدم وقوع احتمالی ساقطدر

واشبو امکان استقبالی جميع ضروراتدن خالی امکان صرفدر مصنف بوکلامی ایضاح ایچون حاشیهده دیمشدرکه زیرا مثلا بوم فرداده قیام زیدك بوکون جانب ایجابنده ضرورت اولدیغی ظاهردر والا بوکون ویاخود ماضیده علتیه واقع اولسی لازمکولر كذلك اليوم جانب سلبنده دخی ضرورت یوقدر زیرا هر نقدر بوآنده عدم قیامی تحقق ایتش ایهده بوم فرداده عدم قیامی اليوم تحقق ایتوب بوم فرداده قیام وعدم قیامك تحقیق آنجق یارینکی کونده اوله جقدر بوجهته زیدك قیام مستقبلی ممکن صرف اولوب طرفیندن هیچ بریسنده یعنی قیام وعدم قیامنده ضرورت یوقدر لکن حال ویاخود ماضیده واقعه اولان امور باقیه امکان بونك خلافتنده در زیرا باقیلرک احد طرفینی بعضا ضرورت ما اوزره مشتمل اولور زیرا اشبو امور واقعه علل موجب لریله بالفعل وقتلنده متحققه اوله رق ضروریه در وبو ضرورتك اقلی ضرورت بشرط المحمولدر یعنی بو مثالو حال ویاخود ماضیده تحقق ایدن اموره سائر ضرورات موجود اولسه بیه ضرورت بشرط المحمولدن خالی اوله مز ایشته بووجهله شیخ رئیس ابن سینا تحقیق ایدرک شارح مطالع نقل وایراد المشر و بو تقریر ایه بعضیلرک امکان وقوعی وقوعی مستلزم اولور دیو کلاملرینک بطلانی ظاهر اولور زیرا امکان وقوعینک وقوعی استلزامی آنجق امور حالیه و ماضویه ده اولوب اطلاق وجهله دکدر خلاصه کلام شیخ امکان استقبالی صرافت امکانینک غایتیدر زیرا فرض اولنان هر بر شیئك وجود و یاعدمندن برطرفی

زمان ماضی وزمان حالده متعین اوله رق ضرورتدن خالی اوله مز و اقلی ضرورت بشرط المحمولدر لکن احد طرفینک ازمنه مستقبله دن بر زمانده تعینی آنجق اوزمانك حضورنه موقوف اوله رق اصلا بر ضرورت اوزره مشتمل اولمز بوجهته زمان مستقبله قیاس ایه اعتبارا و لیس امکان حقیق صرفك اوزماندن ایدر ایمدی امکان استقبالی زمان استقباله طرفیندن سلب ضرورت اوله رق بین الطرفين وسط حقیقه در

ینه مصنف حاشیهده دیمشدرکه و اقلها الضرورة بشرط المحمول قولیه اقلی تعبیر ایتسی چونکه ضرورت بشرط المحمول فعله مساوی اولمسيله سائر ضروراتدن اعم اولور فرد اعمك وجدانی ایه فرد اخصك وجدانندن اسهل ومن جهة المؤنه اقدر زیرا فرد اعم اکثر وفرد اخص اقدر و دینله مزکه بشرط المحمول ضرورت وقت محموله ضرورت اولمسيله وقت ماده ضرورتدن اعم اوله مز زیرا جوابنده دیرزکه ضرورت بشرط المحمول ضرورت فی وقت مادن شو جهتن اعمدرکه ضرورت بشرط المحمول فاعل موجبك فعلنده تحقق ایلدیکی کبی فاعل مختارک فعلنده دخی تحقق ایلر لکن ضرورت فی وقت ما بویه اولیوب فاعل مختارک فعلنده تحقق ایتزو بوسیدنشای کتابت وسائر افعال اختیاریه دن اولان امثالی فی وقتها واجبه الوقوع اولان ضروریه دن دکدر در نه کیم غیر خفیدر

الحاصل امکان خاص حکم قضیهده مأخوذه اولان ضرورتك ایجاب وسلب طرفیندن سلبی اولوب حاصلی محمولك ذات موضوع ایچون نه وقوع ثبوت ونه لاوقوع ثبوتنده ضرورت واردر دیمك معناسنی افاده ایدر ایمدی مفهومند اقسام ستة ضرورتدن مأخوذه اولان وجوب ذاتی معناسنه ضرورت اولور سه امکان خاص ذاتیدر واکر مطلق ضرورت اولور سه امکان استقبالی اولور واکر ضرورت ذاتیه اولور سه امکان خاصی دینلور و ضرورت وصفیه اولور سه امکان خاص حینی و ضرورت وقتی معینه اولور سه امکان خاص وقتی ووقت غیرمعینه ضرورت اولور سه امکان خاص دوامی اولمش اولور

قال رحمه الله (وقد يطلق الامکان علی سلب الضرورة الذاتية والوصفية والوقعية عن الطرفين وان وجدت الضرورة بشرط المحمول فی احدهما وبمعنی امکانا اخص) وبعضا امکان اصطلاح اهل فنده طرف ایجاب وسلبدن ضرورت ذاتیه ووصفیه ووقتیتهك سلبی اوزره اطلاق اولنور وبونده هر نقدر احد طرفینده بشرط المحمول ضرورت بولنسهده مانع اولمز وبومعناجه امکان امکان اخص ایه مسمی اولوب کأن امکان اخص امکان خواصدر وبو امکان امور حالیه و ماضویه

واستقباله نك جله سنده تحقق ابتدكي جهته امكان استقبالين اعم وامكان خاصدن
اخصدر زيرا طرفيندن ضرورات ثلثه بي سلب ضرورت ذاتيه نك سلبني مؤدى
اوله رق غير منعكسدر

قال رحمه الله (فصل الشرطية ان حكم فيها بوجوب اتصال التالى للمقدم وانفصاله
عنه لعلاقة معلومة توجهه كعلية المقدم للتالى فى المتصلة او لنقيضه فى المنفصلة
او معلوياته لاحدهما او معلوياتهما لعل واحد اوبسلب ذلك الوجوب سميت
المتصلة لزومية نحو كلما كانت الشمس طالعة يلزم ان يكون النهار موجودا ولا
يلزم ان يكون الليل موجودا والمنفصلة عنادية نحو لا محالة اما ان يكون هذا العدد
زوجا واما ان يكون فردا وليس اما ان يكون زوجا او منقسما بمتساويين) مباحث
قضايى جليه دن فراغته اشبو فصل ثالثه قضايى شرطيه نك اراد اجزاسيله
سرد اقسامنه شروع ايشدر وسبق تعريفى جهته اعاده سنده تعرضدن ابا ايشدر
ماسبقدن معلوم اولديغى اوزره شرطيه ايكي قضيه دن مركب اولمسيه اكر
كنديسنده اشبو قضيتيندن بر قضيه مضمونك قضيه اخرى مضمونه وقوع
ويالا وقوع اتصاليله حكم اولنورسه شرطيه متصله ومضمون قضيتيندن احدهما نك
آخردن وقوع ويالا وقوع انفصاليله حكم اولنورسه شرطيه منفصله تسميه
قلندر رق اشبو متصله ومنفصله قسمين دخی كنديسنده اتصال وانفصال ايله حكم بر
علاقه دن نشئت ايدوب وايتامسى اعتباريله لزوميه وعناديه واتفاقيتين اقسامنه
منقسم اولور

ايمدى اكر قضيه شرطيه ده وجوب اتصال ويا انفصالى موجب ومقتضى اوله جق برعلاقة
معلومه دن ناشى تالينك مقدمه اتصال ويا خود مقدمدن انفصالنك وجوبيله ويا خود بو
وجوبك سلبيله حكم اولنورسه متصله ده علاقه لزومى اشتمالندن ايجون لزوميه ومنفصله ده
علاقه تعاندى مشتمل اولديغندن عناديه تسميه اولنور مثلا كلما كانت الشمس طالعة آه
مثال مذكورنده وجود نهارك طلوع شمس وجوب اتصاليله حكم اولنديغندن بر قضيه
متصله لزوميه دن موجب ولا يلزم ان يكون الليل موجودا تاليسيله اراد اولنديغى
حينده وجود ليلك طلوع شمس وجوب اتصالنك سلبيله حكم اولنمسيه متصله
لزوميه دن سالبه ولا محالة اما ان يكون هذا العدد آه مثالنده تالى اولان عدد فرد
اولقلغك مقدم اولان زوج اولقلغندن وجوب انفصاليله حكم اولنمسيه منفصله
عناديه دن موجب وايس اما ان يكون زوجا او منقسما بمتساويين مثالنده تالى اولان عددك
متساويننه منقسم اولقلغك زوج اولقلغندن انفصالنك سلب وجوبيله حكم اولنمسيه
منفصله عناديه سالبه در وجوب ايله مراد لزوم اوله رق حقيقتى ويا ادماى
اولقندن اعمدر

وذكر اولنان علاقه موجب مثلا مقدمك متصله ده تالى به ومنفصله ده نقيض تالى به
علتي ويا خود تالى ايله نقيضندن بر سيجون معلوليتى ويا خود مقدم ايله تالى ويا نقيضك
علت واحد ايجون معلوليتى كيددر الحاصل علاقه دن مراد مصاحبت ويا خود
مفارقتى طالب اولان شيددر ايمدى مثلا ان كانت الشمس طالعة فانهما موجود
قضيه متصله سنده علاقه مقدم اولان طلوع شمسك تالى اولان وجود نهاره
عليتيدر وان كان النهار موجودا فالشمس طالعة متصله سنده علاقه مقدم اولان
نهارك تالى اولان طلوع شمسه معلوليتيدر وان كان النهار موجودا
فالعلم مضى متصله سنده علاقه مقدم اولان وجود نهار ايله تالى اولان
علمك مضى اولقلغى علت واحد اولان طلوع شمسك معلوليتى اولميددر واما
ان يكون الشمس طالعة اولان يكون النهار موجودا منفصله سنده علاقه مقدم
اولان طلوع شمسك تالى اولان عدم وجود نهارك نقيضى اولان وجود نهاره عليتيدر
سائر ليدده بونلره قياس اولنور

(۹) علاقك موجب اولمسيه تقييدى موجب ارتباط اوليان علاقك دن احترازدر
شويله كه بعضا علت واحدك معلوليتى بينده ارتباط بولنر بوده حكيمك علت
واحد دن صدورى بشقه بشقه جهتلردن اوله رق تخالف جهت مانع ارتباط
اولمستندن نشئت ايددر

علت واحد ايجون معلولين اولقندن مراد بو علت سبيله بينلرنده مجرد حصول
مناسبت اوليوب بلكه حكيمك انفكاكلى تمنع اوله جق حيثنده يكديكره
ارتباطى مقتضى اولمسييدر زيرا مراد كيف مانع بينلرنده بر مناسبتك حصولى
اولق لازمكليه جميع موجودات علت واحد واجب ايجون معلول اولمسيه
جميع موجودات باسرها متلازمه اولمسينى اقتضا ايددر ايدى وشوراسيده بيلنك
ايجاب ايدركه معلولين بينده مشترك اولان علت واحد عندلرنده علت تامه اوله من

(۹) علاقك موجب اولمسيه تقييدى مصاحبت ويا مفارقتى طالب لكن احدهماى غير موجب
اولان علاقك دن احترازدر علت واحد ايجون معلولين اولقندن مراد كيف مانع اوله جق حيثنده
اوله ديك اوليوب بلكه بونلكه برابر علاقه مذكوره احدهماك آخردن انفكاكلى تمنع اوله جق حيثنده
بينلرنده ارتباطى اقتضا ايلك دخی لازمدر والاجب جميع موجودات واجب تعالى ايجون معلول اولقلغه موجودات
باسرها متلازمه اولق لازمكليه كيم محقق طوسينك شرح اشارته اولان كلامندن بوجهه استفاده
اولنشددر پس بونحقيقه قضيه اتفاقيه ده اصلا علاقه بولنماديفى ظاهر اولقلغه لزوميه واتفاقيه بيلرنده
اولان فرق محل اشتكال دكلدر اما قطب الدين علامه قضيه اتفاقيه دخی مشتمله علاقه اولمستنه ذاهب
اولوب لزوميه ده علاقه مشهور بها واتفاقيه ده بولنان علاقك غير مشهور بهادر ديوبيلرنى فرق
ايشدر پس مصنف مرحوم بونحو علاقه معلومه وآتيده غير مشهور بها ديوتقييد ايله بابومقامك
تحتقيقه مذهب علامه تبهيت واقفا ويا خود بعض جواشنى فنار يده بسط وبيان اولنديغى وجهه
مآل ومحصل كلام علامه ايله تحقيق طوسينك اتحاديه اشارت واما ايشدر (عبد الحميد)

والا معلولینک اتحادنی موجب اولور شو جهتدنگه عندلرنده الواحد لایبصدر عنه
الا الواحد قاعده سی مطرده در

مصنف حاشیه ده دیمشدر که اکثر کتبده مذکور اولدیغی حالده عداد علاقه بیننده
تضایق ایراد ایتماسی ذکر اولنانلر میاننده داخل اولدیغندن ایچوندن زیر
متضایقین علت واحدک معلولینی اولوب بوده مثلا ابوت و بنوته معینه اولان
نطفه دن ولدک انجسادیدر کلام مصنف بوندن عبارت اولوب تضایق امرینک
بر حیثیه ملابس اولسیدر که اجدهمانک تعقلی آخرینه قیاس ایله اولوران کان زیدابنا
لعمرو فعمرو اب له شرطیه سنده علاقه تضایق در زیر ابوت و بنوتدن هر بر یسنک
تعقلی آخرینه قیاس ایله در صاحب قسطاس تضایق علیته مندرج قلهرق مصنف
دخی بوکا اتباع ایلشدر شویله که متضایقین علت واحد ایچون معلولین اولوب
مثلا ابوت و بنوتک علی انسانک نطفه انسان آخردن تولدیدر

ایمدی شرطیه متصله لزومیه کندیسده علاقه معلومه و موجب دناشی تالینک
مقدمه وجوب اتصال و یاخود سلب وجوب اتصال ایله مقصود مقدم صدق
و بوجبه وجوب و یاخود سلب وجوب اتصال ایله مقصود مقدم صدق
تقدیری اوزره تالینک صادق اولسیله حکمدر و بوتعریف لزومیه کاذبه شاملدر
شویله که بر علاقه دناشی بوجبه وجبه حکم اگر واقع مطابق اولورسه حکم
و علاقه دن ایکیسده متحقق اولهرق قضیه صادق و اگر حکم واقع مطابق اولور
ایسه بوده یا واقع حکمک عدم تحققندن و یاخود بین الطرفين علاقه موجود اولیهرق
حکمک ثبوتدن نشئت ایدرک ایکی صورته دخی حکم بالعلاقه کاذب اولمش
اولور

و متصله لزومیه تعریفدن مستبان اوله جغی وجهله موجب و سالبه قسمینه منقسم
اولهرق اگر حکم وجوب اتصال ایله اولورسه قضیه موجب در ته کیم مرور
ایدن کما کانت الشمس طالعه یلزم ان یكون النهار موجودا مثالی متصله لزومیه
موجب در شویله که مقدمک علاقه علیتیه تالی اولان وجود نهارک مقدم اولان
طلوع شمس اتصالیه حکم ایدلشدر و اگر حکم وجوب اتصالیه سلب ایله
اولورسه متصله لزومیه سالبه اولور که مفادی سلب لزوم اولوب لزوم سلب
دکدر مثلا کما کانت الشمس طالعه لا یلزم ان یكون النهار موجودا مثالی لزومیه سالبه
اولوب مقدمک نقیض تالی اولان وجود نهاره علیتی علاقه سیله تالی اولان وجود
لیلک مقدم اولان طلوع شمسدن سلب وجوب اتصالیه حکم ایدلشدر

و شرطیه منفصله عنادیه کندیسنده بر علاقه موجب دناشی تالینک مقدمدن وجوب
انفصال و یاخود سلب وجوب انفصالیه حکم اولنان قضیه در و بوجبه وجوب

و یاخود سلب وجوب انفصالدن مقصود ذات جزئین ایچون تنافی ایله حکمدن یعنی
واقعدن قطع نظرله احد قضیتینک مفهومی مفهوم آخره منافی و یاخود غیر منافی
اولسیله حکم اولتمقدن عبارتدر مثلامرور ایدن لاحاله اما ان یكون هذا العدد زوجا
واما ان یكون فردا مثالی موجب عنادیه اولوب عددک زوج اولسی نقیض تالی اولان
لا فردیتی استلزامدنناشی مقدمک نقیض تالی به علیتی علاقه سیله تالی اولان فردیت
عددک مقدم اولان زوجیتدن انفصالیه حکم ایدلشدر که محصولی عددک زوجیتیه
فردیتی بیننده لذاتهما تنافی ایله حکمدر و لاحاله لیس اما ان یكون العدد زوجا
او منقسما بمتساویین مثالی منفصله عنادیه سالبه اولوب نقیض مقدم اولان زوجیت
عدد عددک متساویینه علت انقسامی اولسی علاقه سیله تالینک مقدمدن سلب
انفصالیه حکم ایدلشدر که بوده عددک زوج اولسیله متساویینه انقسامی بیننده
منافات اولماسیله حکمدن عبارتدر

قال رحمه الله (وان حکم فیها باتفاق الاتصال او الانفصال من غیر علاقه مشعور
بها اوبسلب ذلك الاتفاق سمیتا اتفاقیین) و اگر شرطیه ده بر علاقه مشعور بها
اولیهرق اتصال و یاخود انفصالك اتفاقیه و یاخود باتفاقک سلبیه حکم
اولورسه ایکیسده اتفاقیه تسمیه اولور یعنی ایجابا و یا سلبا اتفاق اتصال ایله
حکم اولنانه متصله اتفاقیه و اتفاق انفصال ایله حکم ایدلنه مقصوده اتفاقیه
دینلور

مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله اتفاق اتصال ایله حکمدن مراد اتصالی ایجاب
ایده جک علاقه دن جاری و مجرد اتفاق و تصادفی اولهرق صدق تالینک صدق
مقدمه متصل اولسیله حکم ایدلشدر و مقدم ایله تالینک صدق لرندن مراد واقعده ولو
احداز منه ده تحقق مضمونلریدر ایمدی مثلا اذا طلعت الشمس غدا یجی عمرودینلسه
بوکلام اتفاقیه خاصه در بویان اوزره معنای انفصال دخی جزئین بیننده موجب
تنافی اوله جق بر علاقه موجود اولدیغی حالده مجرد اتفاق اولهرق صدق تالینک
صدق مقدمدن منفصل و مفارق اولسیدر

علاقه نک مشعور بها اولسندن مراد اتصال و یا انفصال ایله حکم ایدن کسسه نک
علاقه به تعلق شعور وادراکی اولوب فی نفس الامر بین الطرفين علاقه موجود
اولوب اولماسی غیر منظوردر حاصلی علاقه نک مشعور بها اولسی ایکی شی
بیننده اتصال و یا انفصال ایله حاکم اولان کسسه علاقه به ملاحظه ایدرک حکمی
اشبو علاقه اوزرینه بنا ایتسندن و مشعور بها اولماسی ملاحظه و حکمی بوکا بنا
ایتماسندن عبارت اولوب علاقه غیر ملحوظه حاکم معلومی اولوب اولماسندن
اعم ایدوکنی اسکیجی زاده مرحوم بیان ایلشدر سعادالدین تفتازانی دخی اتفاقیه

کنندیسندۀ علاقۀ اعتبار ایدلمیان قضیہ اولوب عدم علاقہ معتبر اولان قضیہ اولدیغنی شرح شمسیدہ تصریح ایتشددر لکن سید شریف حاشیہ صغیر ادها کر حکم بالاتصالده اتصالت للعلاقۀ اولدیغنی اعتبار اولنورسہ متصلہ لزومیہ و لا للعلاقۀ اولدیغنی اعتبار اولنورسہ متصلہ اتفاقیه و اگر بونلردن بریسی اعتبار اولنورسہ متصلہ مطلقه اولدیغنی تصریح ایتشددر و موضع آخرده متصلہ موجبہ بر قضیہ درکہ کنندیسندہ بر قضیہ نیک تحقیق قضیہ اخرانک تحقیق اتصالت ایلہ حکم اولنور و اگر بونده مطلق اشیو اتصالت ایلہ حکم اولنورسہ متصلہ مطلقه تسمیہ اولنور و اگر اتصالت لزومیہ اولمسیلہ تقييد اولنورسہ متصلہ لزومیہ و اتفاقیه اولمسیلہ تقييد ایدیلورسہ متصلہ اتفاقیه دینلور و متصلہ سالبہ کنندیسندہ بواتصالت سلبیلہ حکم اولنان قضیہ اولوب بوده یا مطلق و یا لزومیہ و یا خود اتفاقیه اولور و منفصلہ موجبہ بر قضیہ درکہ کنندیسندہ قضیتین بینده تنافی ایلہ حکم اولنور بوده یا مع تحقیق و انتفاده و یا خود بونلردن برنده اولور ایمدی اگر مطلق تنافی ایلہ اکتفا اولنورسہ منفصلہ مطلقه تسمیہ اولنور و اگر تنافی ذاتی اولمسیلہ تقييد ایدیلور ایسہ منفصلہ عنادیہ و اتفاق ایلہ تقييد ایدیلورسہ منفصلہ اتفاقیه تسمیہ اولنور و منفصلہ سالبہ بر قضیہ درکہ کنندیسندہ بواتصالت سلبیلہ حکم اولنور بوده یا مطلق و یا خود عناد و اتفاقدن بریلہ مقید او اور دیوسر دایضاحات ایتشددر ۹

(نحو کما کان الانسان ناطقا فالفرس صاهل و اما ان يكون الانسان موجودا و اما ان يكون العنقاء موجودا) مثال اول متصلہ اتفاقیه اولوب تالینک مقدم یعنی صاهلیت فرسک ناطقیت انسانۀ اتفاق وقوع اتصالیلہ حکم ایدلمشددر و ناطقیت انسان ایلہ صاهلیت فرس بینده یکدیگری مقتضی و مستحب اوله جق بر علاقہ اولوب عقل بونلردن هر برینک بدون الآخر تحقیقنی یعنی انسان ناطق اولوبده فرس صاهل اولماسنی و بونک عکسنی تجویز ایلر لکن واقعده بونلر صدق اوزره متوافق یعنی انسانک ناطق و فرسک صاهل اولدیغنی صادقدر و مثال ثانی منفصلہ اتفاقیه اولوب وجود انسان ایلہ وجود عنقا بینده تنافی موجب بر علاقۀ اولوب اتفاق و تصادفی اولق اوزره بینلرنده انفصال واقع اولشددر یعنی انسان موجود و عنقا غیر موجوددر

قال رحمه الله (فالتصلة الاتفاقية بهذا المعنى ما يحكم فيه باتفاق النالی للمقدم في الصدق المحقق بالفعل او بسلب ذلك الاتفاق ويسمى اتفاقية خاصة) ایمدی ذکر اولنان معنی ایلہ متصلہ اتفاقیه بر قضیہ درکہ کنندیده تالینک مقدمه بالفعل صدق محققده اتفاق و یا خود سلب اتفاقیه حکم اولنور و بومعنی اوزره اتفاقیه خاصه تسمیہ قلنور

(۹) و مولانا عصام مدقق متصلانک لزومیہ و اتفاقیه اولان تقسیم و حصرینده متصلہ مطلقه ایلہ نقض ایراد ایدلور بوباده و اتع اولان کلام شریفینک منازت و سلبیتده رهن ایتشددر (عبدالجید)

صدقندن مراد تحقیق و محققندن مراد مجرد صدق مفروض اولوب بالفعل تحقیق و اتفاقندن مراد تصادفدر و بالفعل اولمسی فی وقت من الاوقات طرفینک صدقده تصادفدر مثلا مرور ایدن کماکان الانسان ناطقا فالفرس صاهل قولی اتفاقیه خاصه اولوب انسانک بالفعل ناطق اولمسنک صدق و تحقیقنه ینہ بالفعل فرسک صاهل اولمسنک صدق و تحقیق اتفاق و تصادفی اوله رق ایکسیدہ واقع و صادقدر و بوجہله بینلرنده قطعاً علاقۀ مشعور و معتبر اولمیه رق صاهلیت فرسک صدقده ناطقیت انسانۀ اتفاقیه حکم اولنشددر

قال رحمه الله (وقد يطلق على المعنى الاعم وهو ما يحكم فيه باتفاق صدق النالی تحقیقا لصدق المقدم فرضا وان لم يصدق في نفسه او بسلب ذلك الاتفاق وتسمى اتفاقية عامة) و بعضا متصلہ اتفاقیه ذکر اولنان معنادن اعم اولان معنی اوزرهده اطلاق اولنور بوده بر قضیہ درکہ کنندیده تالینک صدق مقدمک هر تقدیر فی نفسه صادق اولمسدهده فرضا و تقدیرا صدقنه اتفاقیه و یا خود بواتفاق سلبیلہ حکم اولنور و بومعناجہ متصلہ به اتفاقۀ عامه تسمیہ اولنور حاصلی ایکی معنی اوزرهده مناط اتفاقیه صدق اوزرینده اولوب فقط خاصهده معتبر اولان صدق محقق اوله رق ذکر مرور ایتشددر و عامهده معتبر اولان تالینک صدق محققیه مقدمک صدق مفروضیدر (نحو کما کان) و یا خود لیس کماکان (الفرس کاتبا فالانسان ناطق) بو مثال اتفاقیه عامه اولوب مقدم اولان کاتبت فرسک کذیلہ برابر فرض صدقیه تالی صدق اولان ناطقیت انسانک اتفاق و یا سلب اتفاقیه حکم اولنشددر ایمدی اتفاقیه کاذبیتندن و مقدم صادق ایلہ تالی کاذبیدن ترکیب ایتیموب یا صادقیتندن مرکب اولوب خاصه و یا خود فرض صدق مقدمه تالی صادقندن مرکب اولوب عامهدر و برشینک فرض صدق فی نفسه صادق و یا خود کاذب اولق جهتینه شامل اولمسیلہ عامه خاصهدن اعمدر و شوراسیدہ بیلنک لازمکوره علامۀ تفتازانینک شرح شمسیدہ بیانی وجهله تقدیر صدق مقدم اوزره تالینک صادق اولمسی واجب اوله رق حتاکه اگر مثلا ان لم یکن الانسان ناطقا فالانسان ناطق امثالی تالی صادق مقدمه منافی اولسه اتفاقیه صادقده اوله من

قال رحمه الله (ثم المنفصلة مطلقا ان كانت حاكمة بالاتصال في الصدق والكذب معا او بسلب ذلك الانفصال سميت منفصلة حقيقية كاسبق) بو کلام منفصله بی اقسام ثلثه به تقسیمدر ماسبقندن معلوم اولدیغنی اوزره منفصله کنندیده بری مقدم و دیگری تالی واقع اولان ایکی قضیہ بینده منافات ایلہ حکم اولنان قضیۀ شرطیه اولوب بوجہله حکم ایسہ یا صدق و کذبیدن ایکسیدہ دخی منافات ایلہ اوله رق بو صورتده ایکسیدہ صادق و ایکسی بردن کاذب اولوب احدهما صادق اولدیغنی کی آخری

كاذب اوله جعنى افاده ايدرو ياخود منافات يالكز طرفيك صدقده اوله رق بو صورتده ايكيسي بردن صادق اوله ميوب يالكز بعضا ايكيسيده كاذب اوله بيله جكنى مفيد او اورو ياخود منافات يالكز كذبده اوله رق بو صورتده ايكيسي بردن كاذب اوله ميوب لكن بعضا ايكيسيده صادق اوله بيله جكنى افاده ايلر ايشته بونلر منفصله موجه اولوب حكم بو منافاتدن برينك سلبيله اولورسه منفصله سالبه اولور امدى اكر مطلقا قضيه منفصله يعنى كرك عناديه وكرك اتفاقيه اكر صدق وكذبك ايكيسنده انفصال يعنى جزئى بيننده صدقا وكذا تنافى ايله وياخود بو انفصال وتنايفيك سلبيله حاكه اولورسه منفصله حقيقه تسميه اولنور مثلا ذكرى سبق ايلديكى وجهله اما ان يكون هذا العدد زوجا او فردا مثالى منفصله عناديه دن موجه حقيقه اولوب عددك زوج ويا فرد اولسى بيننده صدقا وكذا تنافى ايله حاكه ريمنى بر عدد فرد اولورسه زوج اوله من وزوج اولورسه فرد اوله من بو حالده صدقا تنافى متحققدر والته عدد يافرد وياخود زوج اوله رق احدهمادى خالى اوله من بوجهته ده كذا تنافى موجوددر بناء عليه هذا العدد زوج قوليله هذا العدد فرد قولى نه ايكيسي بردن صادق ونه ده ايكيسي بردن كاذب اولورل وسالبه سنده ليس البته اما ان يكون هذا الشئ انسانا او حيوانا دينلوب جزئى بيننده صدقا وكذا منافات اولديغى افاده ايدرو بر شئ هم انسان وهم حيوان ونه انسان ونه حيوان اولور بناء عليه بر شئ اولور كه حقنده هذا الشئ انسان وهذا الشئ حيوان قضيه لرينك ايكيسيده صادق وشئ آخره نسبتله ايكيسيده كاذبه اوله رق بينلرند صدقا وكذا منافات بو قدر

قال رحمه الله (اوفى الصدق فقط او بسلبه سميت مانعة الجمع) وياخود قضيه منفصله اكر جزئى بيننده يالكز صدقده انفصال ايله وياخود بو انفصالك سلبيله حاكه اولورسه مانعة الجمع تسميه قلنور زيرا جزئى بيننده منع جمعى مفيددر حاصل مانعة الجمعده حكم صدقا تنافى وكذا عدم تنافى ايله اولوب جزلى اولان قضيه ل معاصاده اوله من لكن معا كاذبه اوله بيلور (نحو اما ان يكون هذا الشئ حجرا او شجرا) بو مثال مانعة الجمع اولوب بر شئ هم حجرو هم شجر اوله من بوجهته هذا الشئ حجرو هذا الشئ شجر قضيه لرى بيننده صدقا تنافى متحقق اوله رق بر شئ اوزرينه معا ايكيسيده صادق اوله من لكن حجرو يا شجر بردن بريسى اوله رق احدهما صادق وآخري كاذب اوله جعنى مثالا مثلا حيوان اولوبده ايكيسيده كاذب اولمريده جائزدر بوجهته كذا عدم تنافى تحقق ايدرو سالبه سنده ليس اما ان يكون هذا الانسان حيوانا واسود دينلور زيرا الانسان اسود اوزره هذا الانسان حيوان وهذا الانسان اسود دينلك صادق اوله جعندى بينلرند صدقا تنافى سلب ايتك صادقدر لكن ارتفاعلى جائز اوليوب

والا انسانك لا حيوان اولسى لازم كاور كذاك ليس اما ان يكون هذا الشئ لاجرا او لاشجرا قولى دخى سالبه مانعة الجمع اولوب بر شئ هم لاجرو هم لاشجر اوله رق مثلا حيوان اوله بيله جكندن هذا الشئ لاجرو وهذا الشئ لاشجر دينلك صادق اوله جعندى صدقا سلب تنافى واقعدر

قال رحمه الله (اوفى الكذب او بسلبه سميت مانعة الخلو) وياخود قضيه منفصله اكر يالكز كذبده انفصال ايله وياخود سلب انفصال ايله حاكه اولورسه مانعة الخلو تسميه اولنور زيرا واقع احد جزئى دن خالى اوله من حاصل مانعة الخلوده حكم كذبده منافات وصدقده عدم منافات ايله اولوب جزئى دن ايكيسيده كاذب اوله رق البته بر يسى صادق اولور نحو اما ان يكون هذا الشئ لاجرا او لاشجرا بو مثال موجه مانعة الخلو اولوب بر شئ هم حجرو هم شجر اوله ميه جعندى بر شئ ايجون هذا الشئ لاجرو هذا الشئ لاشجر دينلوبده ايكيسي بردن كاذبه اولمى ممكن اوله من والاتقى ضررى اولان هذا الشئ حجرو هذا الشئ شجر قضيه لرينك صدق لازم كلور بو ايسه محال اوله رق كذبده منافاتلى تحقق ايدرو لكن صدقده منافاتلى اولديغى معلوم اولمشر ومثلا ليس اما ان يكون هذا الانسان روميا اوزنجيا دينلور زيرا بر انسان نه رومى ونه زنجى اوله رق ايكيسينكده ارتفاعى جائز اولمسيه بينلرند كذبده منافاتى سلب متحققدر لكن هم رومى وهم زنجى اوله ميه جعندى صدقده سلب منافات ممكن اوله من مصنف حاشيه ده ديمشر مانعة الجمع ايله مانعة الخلو تعريفده مأخوذ اولان فقط لفظلى قيد حكم اوليوب قيد انفصالدر والا بو تعريف مانعنده منفصله حقيقه يه شامل اولان معنای اعم لرينه مساوى اولور زيرا قيد حكم اولديغى تقديرده تعريف مانعة الجمعك مفهوى كذبده انفصال ايله عدم حكمى مفيد اولوب كذبده انفصال ايله عدم حكمدن ايسه كذبده عدم انفصال لازم كلز لكن لفظ مذكور صدقده انفصال ايجون قيد اولديغى صورتده بونك خلافتده اولور شوبله كه فقط صدقده انفصالك معناسى كذبده عدم انفصال اوله رق بو صورتده معنى اكر صدقده انفصال وكذبده عدم انفصال ايله حكم اولنورسه مانعة الجمع وبالعكس كذبده انفصال وصدقده عدم انفصال ايله حكم اولنورسه مانعة الخلو تسميه قلنور ديمك اولور الحاصل اشبو معنای اخص اوزره مانعنده ايكى شئ ايله حكم معتبر اوله رق بوده مانعة الجمعده صدقده انفصال وكذبده عدم انفصال ومانعة الخلوده كذبده انفصال وصدقده عدم انفصال ايله حكم اولنورسيدر

خفى اولسونكه موجه مانعة الجمع صادق اولديغى هر بر ماده ده سالبه مانعة الجمع كاذبه وسالبه مانعة الخلو صادق اولور مثلا ذكرى مرور ايتديكى وجهله اما ان يكون هذا الشئ حجرا او شجرا قولر موجه مانعة الجمع اولوب بر شئ هم شجر

وهم حجر اولسبك استحالة سي جهته صادقه وبوني سلب ايدرك ليس اما ان يكون هذا الشيء حجرا او شجرا ديلوبده سالبه مانعة الجمع حل اولسه برشيك شجر ايله حجر اولسي بينده تنافي يوقدر ديمك اولوب بوايسه كاذبدر لكن منع خلوه جز ايدلسه برشيك هم شجر وهم حجر اولما سنده منافات يوقدر ديمك اولوب صادقه وكذلك موجبه مانعة الخلو صادقه اولديغي هر بر ماده ده سالبه مانعة الخلو كاذبه وسالبه منع جمع صادقه اولور وبو اعتبار سالبين جهندن دخي عينيله جريان ايدر وهر ايكي شيك عينلري بينده منع جمع صادق اولسه نقيضيني بينده منع خلوه صادق اولوب عكسي دخي بويله در فقط ايجاب وسلبده توافقلري شرطدر

قال رحمه الله (وقد يطلق الاخيرتان على المعنى الشامل للمفصلة الحقيقية بحذف قيد فقط عنها) وبعضها مانعة الجمع ومانعة الخلو مفهوم لمرندن فقط قيدلربك حذف واسقاطيله منفصلة حقيقيه شامل اولان معنياه اطلاق اولنور بو معناجه مانعة الجمع بر قضيه اولور كه كنديسنده بين الجزئين مطلقا صدقه تنافي ايله ويا خود بوتنافينك سلبيله حكم اولنور ومانعة الخلو بر قضيه اولور كه كنديسنده مطلقا كذبده تنافي ايله ويا خود بوتنافينك سلبيله حكم اولنور واولده مطلقا صدق و ثابده مطلقا كذبدر مراد اولده كذب و ثابده صدقه تنافي وعدم تنافيدن تعميم اوله رق بو جهته صدق كي كذبده دخي تنافي تحقق ايلديكي ماده لرده مانعة الجمع وكذب كي صدقه دخي تنافي تحقق ايلديكي محله مانعة الخلو منفصلة حقيقيه ايله اجتماع ايتش اولورلر وبوحالده فرق حقيقيه ده صدق وكذب جهتينده تنافي معتبر اولوب مانعيتنده يالكز بر جهت معتبره اوله رق جهت اخرى منظور اولماقدن عبارت اولمش اولور حاصللي فقط لفظيله مقيد اولان معنای سابق معنای اخص وبوقيددن ماري اولان اشبو معنای ثاني معنای اعم اوله رق اقيسه ده معتبر اولان اشبو معنای ثاني اعمدر

خلاصة تحقيق مقام بودر كه قضيه متصله نك لزوميه واتفاقيه قسمينه وقضيه منفصله نك عناديه ايله اتفاقيه صورت انقساملري معلوم اولديغي كي منفصله نك حقيقيه ومانعة الجمع ومانعة الخلو اقسام ثلثه سنه انقسامي صورت اطلاقده اوله رق عناديه واتفاقيه قسمينك ايكيسنده دخي ايجاباوسلبا معتبر اولديغي ايضاحات مبسوطه دن مستبان اولمشدر ايمدي قضيه منفصله عناديه اولديغي صورته موجبه حقيقيه نك معاصدق وكذبلي متمنع اولان جزئيندن تركي واجب اولسيله اشبو حقيقيه عناديه بر قضيه ايله بوقضيه نك نقيض ويا خود مساوي نقيضندن تركي مقتضيدر مثلا امان يكون هذا العدد زوجا اولازوجا وكذلك امان يكون هذا

العدد زوجا او فردا قوللري حقيقيه اولوب اول كون العدد زوجا ايله نقيضي اولان كونه لازوجادن وثاني زوجك مساوي نقيضي اولان كونه فردادن تركب ايشدر و هيج بر عدد اوزرينه بونلردن يعني زوج ولازوج ويا خود زوج وفرددن ايكيسي معا صادق اوله ميه جغي كي احدهمادن دخي هيج بر عدد خالي اوله مزوعناديه دن مانعة جمعك فقط صدقلي متمنع اولان جزئيندن تركي واجب اولسيله بر قضيه ايله بوقضيه نك اخص نقيضندن تركي واجب اولور مثلا امان يكون هذا شجرا او حجرا قولزده حجر ايله شجر يكديكرك نقيضندن يعني حجر لا شجردن وشجر لا حجر دن اخص اوله رق بر شي هم شجر وهم حجر اوله مز لكن نه شجر ونه حجر اوله رق مثلا انسان اولور وعناديه دن مانعة الخلو فقط كذبلي متمنع اولان جزئيندن تركي واجب اولسيله بر قضيه ايله بوقضيه نك اعم نقيضندن تركي واجب اولور مثلا اما ان يكون هذا لا شجرا ولا حجرا قولزده لا حجر ولا شجرا يكديكرك نقيضندن اعم اوله رق البته لا شجر حجر دن ولا حجر شجر دن اعمدر وبر شي هم حجر وهم شجر اوله ميوب لكن لا حجر ولا شجر اوله رق انسان اولور واشبو مانعيتنده ذكر ايتديكيز صورت معنای اخص ايله اخذي تقديرده اولوب معنای اعم ايله اعتباري تقديرده بونلردن هر بر يسي اشبو ايراد اولنان قضيه لر ايله حقيقيه نك مر كبه اولديغي شيلردن يعني بر قضيه ايله بونك نقيض ويا مساوي نقيضندن دخي تركب ايدرلر

وقضيه منفصلة اتفاقيه اولديغي صورته چونكه اتفاقيه ده حكم مجرد اتفاق ايله يعني احد جزئينك مفهومي مفهوم آخره منافي اولقلغي مقتضي دكسه ده مجرد جزئين بيننده واقعه منافات اولقلغك اتفاق وتصادف اتمسيله اولديغندن بونده منفصلات ثلثه بي اعتبار واقعه اتفاقه نظر اولنق طريقيه در مثلا اسود لا كاتب ايجون اما ان يكون هذا اسود او كاتب قولز حقيقيه اتفاقيه اولور زيرا اسود ايله كاتب مفهوملري بيننده منافات اوليوب فقط واقعه سواد ايله انتفاء كتابك اتفاق تحققلي جهته سواد ايله كتابت معاصدق اوليه جقولي كي وجود سواد دنشايي ايكيسي بردن كاذب اوله مز بو ايسه حقيقيه ديمكدر واما ان يكون هذا لا اسود او كاتب ديلديكي تقديرده اتفاقيه مانعة الجمع اولور زيرا هذا ايله اشارت اسود لا كاتب اولسيله جزئينك ايكيسي بر لكده صادق اوله ميوب لكن واقعه لا سواد ايله كتابتدن ايكيسيده منتفي اولسيله ايكيسيده كاذب اولور بوايسه مانعة الجمعدر واما ان يكون هذا اسود ولا كاتب ديلسه اتفاقيه مانعة الخلو اولور زيرا واقعه سواد ايله لا كتابك تحققندنشايي كاذب اوله ميوب معاصدق اولورلر بوايسه مانعة الخلودر

سالبه لرده بونلره قياس ايله معلوم اولوب شويله كه اكر بر منفصله ده بين الجزئين

رفع عناد ايله حکم اولنورسه منفصله سالبه عناديه اوله جغندن اکر بو حکم صدق و کذبدن ايکيسنده رفع عناد ايله اولورسه سالبه عناديه حقيقيه و اکر صدقه رفع عناد ايله اولورسه سالبه عناديه مانعة الجمع و اکر کذبده رفع عناد ايله اولورسه سالبه عناديه مانعة الخلو اولور و منفصله اتفاقيه ده حکم اتفاق منافاتی سلب ايله اوله جغندن حکم انحاء مذکورده دن قنيسيله اولورسه اکا کوره يا سالبه اتفاقية حقيقيه و يا مانعة الجمع و يا خلو اولمش اولور

قال رحمه الله (ويجرى جميع الاقسام الثلاثة في الجملة المرددة المحمول بل في مطلق التردد اذا لترديد كما يكون بين القضا يا كافي المنفصلات يكون بين المفردات المحمولة على شيء كافي العمليات المرددة المحمول وفي التقسيمات وغير المحمولة كما في سائر القيود والكل لا يخلو عن احدها في الاغلب) واشبو اقسام ثلثه دن جبعيسى يعنى حقيقيه ومانعة الجمع ومانعة الخلودن هر بريسى جليله مرده المحمولده وبلکه مطلقا ترديدده دخي جريان ايدر زيرا ترديد منفصلاته اولديغي کبي نصلکه قضايابيننده جريان ايدر سه بر شي اوزرينه حل ايديلان مفردات بيننده دخي اولور ته کيم العدد اما زوج و اما فرد امثالي محمولارنده ترديد بولنان قضاياي جليله ده و تقسيماتده بويله در و بر شي اوزرينه حل اولنيمان مفرداتده دخي اولور ته کيم مفاعيل و حال امثالي قيودده دخي ترديد ايله اراد اولنديغي واردر واشبو جليله و غيريسنده اولان ترديدلرک جله سي اغلبيت اوزره احد اقسام ثلثه دن خالي اوليوب يا حقيقي و يا خود جمع و خلودن برينک منعي اعتبار اولنور

مصنفک حاشيه ده بياني وجهله اغلب اولمسيه قيد ايلسي بعضا ترديد اقسام مذکورده دن خالي اولديغنه اشارتدر ته کيم اهل معانينک مثلا تقديم مسنده اولان اغراضى بيانده اما تقديم المسند فلتخصيصه بالمسند اليه و التبيينه من اول الامر على انه خبر لا نعت و التناول قولارنده نه حقيقيه و نه مانعيتدن برى موجود دکادر زيرا نکتين بيننده منع جمع اوليوب بين النکات تراحم اولديغنى بيان ايتشلردر بوصورته تقديم ذکر اولنان نکته لردن ايکيسندن و يا خود اوچندن ايچون اولمسي جائزدر و کذلک نکتين بيننده منع خلودن اوليوب تقديم ايچون ذکر اولنان اغراضه انحصار قصد ايتدکرى جهته سائر اغراض دخي موجود اولمسي و حاصلى بيان اولنان اغراضدن هيچ بريسى ايچون اوليوب ديگر برغرضدن نشئت ايلسي جائزدر و بو ايکيسندن خالي اولديغنى کبي حقيقيه دن دخي خلوى طبيعيدر

تحقيقات شريفه دندرکه مثلا هذا اما واحد او کثير دنيلوبده هذا واحد و هذا کثير قولرى بيننده منافات اراده اولنورسه بوقضيه ايکي قضيه دن مرکه اوله رق منفصله اولور و بوقضيه ده منع جمع جزئى اولان قضيتين بيننده صدق و تحقق اعتباريله اولوب

ذات واحده اوزر ينه مفهومينک جليله دکادر و اکر هذا اوزر ينه صدق و جليله واحدايله کثير مفهومينى بيننده منافات مراد ايديلور ايسه قضيه جليله اولوب موضوع واحد دن مرکه اوله رق فقط محمولده اولان ترديد دن ناشى جليله شبيهه بالمنفصله اولور و بعضا منافات مثلا سواد ايله بياض کبي مفهومينک محل واحده وجودى اعتباريله اوله رق بوصورته اشبو منافاتدن السواد و البياض متنافيان بحسب الوجود فى محل واحد عبارته سى امثالي سواد ايله بياض محل واحده وجودلى حسييله متنافى اولدقلى بينى افاده ايده جک برعباره ايله تعبير ايديلور ايسه صرف جليله اولور و اکر اشبو منافاتدن اما ان يكون السواد موجودا فى هذا المحل او يكون البياض موجودا فيه امثالي عبارته ايله اراد اولنورسه قضيه منفصله اولور و اکر الموجود فى هذا المحل اما سواد او بياض اسلوبنده اراد ايديلور ايسه جليله شبيهه بالمنفصله اولور حاصل کلام بعضا جليله طلوع الشمس ملزوم لوجود النهار کبي معناده و مآلده متصله ايله مشترکه اوله رق لکن صريح مفهومده متصله به مخالفى لابد اولديغنى مثالو بعضا دخي هر نقدر مفهوم صريحلرنده اختلاف اولسه ده محصول معناده و مآلده منفصله ايله مشترکه اولور

وينه سيد علامه رساله مخصوصه ده بيور مشترکه ترديد انفصالي تقسيمه غير مشتهدر زيرا انفصالده ترديد قضيه نك نفس الامر ده صدق و تحقق حسييله قضيتين بيننده دائر اولوب تقسيمده اولان ترديد ايسه بونک خلافتده اوله رق الحيوان اما انسان و اما فرس امثالي تقسيماتده طرفينى مورد قسمته مندرج اولدقلى اعتباريله مفهومين بيننده در و کذلک ترديد حلى دخي اکر جزئى حقيقى و يا خود کلى مسوره متعلق اولورسه تقسيمه مشته اولمز لکن کلى غير مسوره تعلق حينه تقسيمه مشته اولور مثلا العدد اما زوج او فرد قولز تقسيم و يا خود جليله اولقلغه محتمل اوله رق اکر ترديد حلى اولمسي قصد اولنورسه حقيقه قضيه اولوب کنديسنده مفهوم عددک صادق اولديغنى شي اوزرينه احدا مرين ايله حکم اولمش و فقط سورى اولان لفظ کل اهمال ايدلمش اولور و اکر بوقول ايله تقسيم قصد ايديلور ايسه بونکه عدد دن بر قسم حاصل اوله رق قضيه اوليوب صورت قضيه ده اولور و فاضل دارنده وى به منسوب اولان رساله ده شو و جهله ايضاح ايدلمشدرکه قضيه انفصاليه ايله مرده المحمول و تقسيم بينلرنده فرق شو و جهله درکه انفصاليه صورة و معنأ مرده المحمول ايله تقسيمه مغايره در زيرا منفصله قضيه مرکه اولوب جليله و تقسيم بويله دکادر و قضيه جليله ايله تقسيم صورتده متحده و اعتبارده مختلفه اوله رق اکر موضوع کلا و يا بعضا ادات سورايه و يا خود قرينه داله ايله مشخص اولورسه جليله مرده المحمول و الا تقسيدر و بعضا جليله ايله منفصله يکديکره شبيهه اولوب بوده امين

مقابلین ایله موضوع واحد اوزره حل اولدیغی تقدیرده واقع اولور بوضورتده
اگر مثلا العدد اما زوج واما فرد کی موضوع حرف عنادا وزرینه تقدیم اولور ایسه
قضیه جلیه شبیهه بالمنفصله در واکر اما ان یکون العدد زوجا و فردا کی
موضوع حرف عناددن تأخر ایدر ایسه قضیه منفصله شبیهه بالجملیه اولور

قال رحمه الله (وقد یکون کل من هذه المنفصلات ذات اجزاء ثلثة فصاعدا نحو العدد اما زائد
او ناقص او مساو) و منفصلات ثلثة یعنی حقیقه و مانعة الجمع و مانعة الخلودن هر بررری
ذوات جزئین اوله رق العدد اما زوج او فرد دینلدی کی بعضاً دخی اجزاء ثلثة ودها
زیاده بی حامل اولور مثلا العدد اما زائد و ناقص او مساو قولز اوچ جزدن ترکیب
ایلدی که منفصله اعتبار ایدلدی تقدیرده اما ان یکون العدد زائدا واما ناقصا واما مساویا
دینلور (۹) اصطلاح اهل حسابده اکر بر عددده موجود اولان کسور تسعه نك
موجودی او عدددن زیاده اولور سه عدد زائد و مساوی اولور سه عدد مساوی و ناقص
اولور سه عدد ناقصدر مثلا اون ایکی عددده نصف التي و ثلث درت و ربع اوچ
وسدس ایکی اولوب مجموعی اون بشه بالغ اولمسیله اصل عدددن اوچ زیاده سی اوله رق
اون ایکی عدد زائد درو مثلا ربعه ده نصف ایکی و ربع بر اولوب کسور اتدن بشقه برشی
موجود اولمسیله مجموعی اولان اوچ اصل عدددن بر نقصان اوله رق درت عدد
عدد ناقصدر و مثلا آلتیده نصف اوچ و ثلث ایکی و سدس بر اوله رق مجموعی اولان
التي اصل عددده مساوی اولمسیله التي عدد عدد مساویدر ایشته عددك زائد و ناقص
و مساوی بینده تردیدن مراد بومعنی اولوب یوقسه اعدادك یکدیگره نسبتله زائد
و ناقص و مساوی اولسی معناسنه حلی اصطلاح اهل حسابدن غفلته مبنی ظن غیر
واقعدر ته کیم مصنف حاشیهده بو وجهله تحقیق ایدرک مثال بومعنی اوزره مبنی
ایدو کنی بیان ایتشد (۶)

ینه حاشیهده دیمشدر که متنده کل من هذه المنفصلات عباره سنده کل لفظنی تصریح
ایتمی بعضیلرک منفصله حقیقه نك جزئیندن اکثر اجزادن ترکیب جائز اوله من
والا هر جزئینی بینده صدق و کذبیدن ایکسینده معا انفصال اوله من دیو کلاملرینی
رده اشارتدر و حاصل رد قضیه حقیقه نك هر جزئینی بینده انفصال حقیقی بولنسی

(۹) بومثاله عددن اصطلاح اهل حسابده ما کان له احد الکسور التسعة تعربق ایله معرف اولان منطق
مراد اولوب مطلق و یا خود منطق قسمی اولان اصم مراد دکلدر پس بولر ایله نقصك عدم و رودی
غیر خفیدر (عبدالجید)

(۶) بعضیلر دخی کسور دن مجتمع و موجود اوزره زائد اولان عددده زائد و اتدن ناقص اولانه ناقص واکا
مساوی اولانه مساوی دینلور دیو بیان اصطلاح اهل حساب ایتش ایسده مشهور اولان مصنفک
بیانیدر (عبدالجید)

واجب اولیوب بلکه اجزاء ثلثة و یا اربعه سنك مجموعی بیننده وجودی کافیدر
ته کیم مثال مذکورده بویه اولوب عدد واحد هر نقدر اقسام ثلثة مذکور نك
ایکسیندن خالی اوله رق مثلا زائد و ناقص اولیوبده مساوی اولور سده اقسام
ثلثة نك مجموعدن خالی اوله من

مصنفک رد ایلدی کی بعضدن مراد صاحب مطالع اولوب شارح مطالع مصنفک بیان
ایلدی کی وجهله رد ایشدر و بومقامی تحقیق و ایضا حده علامه تفاز اینك شرح شمسیده
اولان کلامی شو و وجهله در که حق اولان اکر بز ظاهره اعتبار ایدر ایسک حقیقه
دخی مانعین کی بعضا جزئیندن اکثر دن ترکیب ایدر مثلا اللفظ المفرد اما اسم او کلمه اوادات
و كذلك الشكل اما اول او ثان او ثالث و کذا الکلی اما نوع او جنس او فصل او خاصه
او عرض عام امثالی کندیلرنده جمیع اجزائك صدق و کذب اوزره اجتماعی متمنع اولان
تقسیمات بو وجهله در و اکر جانب تحقیقه رجوع ایدر ایسک مطلقا منفصله آنجق جزئیندن
ترکیب ایدر زیرا منفصله نك تحقیق انفصال واحد ایله اولوب نسبت واحد ایسه آنجق
شیئین بیننده اولور بو صورتده اجزا اثینیدن زیاده اولدیغی حینده منفصله تعدد
ایدر ایمدی مثلا اللفظ اما اسم او کلمه اوادات قولز ایکی منفصله حقیقه اوله رق
اللفظ اما اسم او غیره و غیره اما کلمه اوادات معناسنه محمول اولور و مثلا اما ان یکون شجرا
او حجرا او انسانا قولز اوچ منفصله مانعة الجمع و اما ان یکون لاشجرا او لاججرا او لانسانا
قولز اوچ مانعة الخلو اولمش اولور و حاصلی هر بر امرین بیننده اعتبار انفصال ایله
تعدد ظاهر در

قال رحمه الله (بخلاف المتصلات) لکن قضایای متصله منفصلانك خلافده اولوب
انجق جزئیندن ترکیب ایدرک اجزاء ثلثة و ما فوقدن مرکبه اوله من
قال رحمه الله (ثم الحكم في الشرطية مطلقا ان كان على جميع الازمان والاضاع الممكنة
الاجتماع مع المقدم وان كانت متمنعة في نفسها فکلیه) بو کلام قضیه شرطیه بی
جلیهده اولدیغی کی محصوره و مخصوصه و مهمله اقسام ثلثة سنه تقسیمدر

شارح مطالع دیمشدر که بعضیلر شرطیه نك حصر و اهمال و شخصیتی اجزاسیله
اولوب اکر جزاری کلیه ایسه شرطیه دخی کلیه و مهمله ایسه شرطیه دخی مهمله
و شخصیه ایسه شرطیه دخی شخصیه اولسنه قائل اولدیلر لکن عین تحقیق ایله نظر
ایتسه لر حقیقت امری بونك خلافده بولورلر زیرا جلیه نك کلیه اولسی موضوع
و محمول کلیتیندن ایچون اولیوب بلکه حکم کلیتیندن ایچوندر و جلیهده حکم
جملدر و شرطیهده حاکم نظیری اتصال و عناد در ایمدی جلیهده اجزایه نظر
اولمیوب بلکه حکمه نظر ایتمک واجب اولدیغی کی شرطیهده دخی احوالک

حکمه لزوم و عنادیه صورت ارتباطه نظرائک واجب در حاصلی منشأ تقسیم حکمدر

ایمده مطلقا شرطیه یعنی کړک متصله و کړک منفصله ده اگر حکم جمیع ازمان و مقدم ایله اجتماعری ممکنه اولان جمیع اوضاع اوزرینه اولورسه هر تقدیر بو اوضاع واحوال فی نفسها بمنع اولسه دخی بو امثال شرطیه لر کلیه در حاصلی شرطیه نك کلیتی انجق جمیع ازمان ایله مقدمك حصولی ممکن اولان اوضاعك جمله سی اوزره متصله لزومیه ده تالینك مقدمه لزومیه و منفصله عنادیه ده تالینك مقدمه عنادیه حکم ایدلسیه اولور واشبو اوضاع ممکنه دن مراد مقدمه برابر اجتماعی ممکن اولان اموره مقدمك اقتزانی سببیه حاصل اولان وضع و هیئتدر مثلا کلا کان زید انسانا فهو حیوان قولزك معناسی حیوانیت زیدك انسانیت زیده لزومی انسانیت زیدایله اجتماعی ممکن اولان هر بروضع و جمیع زمان اوزره ثابتدر دیمك اولور و بو وضع مثلا زیدك قائم و یاخود قاعد و یاخود کاتب و ضاحك اولسی و شمس طالعه و یاخود غیر طالعه اولسی مثالیدرکه زید انسان اولدقجه بو امورك جمله سنه مقارنتی ممکن اوله رق بونلره مقارن اوله جفی ازمانك و بو مقارنتلردن حاصل اوله جق اوضاعك جمیعسنده زید ایچون حیوانیت ثابت اولوب هیچ بر زمان و وضع ممکنه حیوانیت مفارقت ایتماسیه اشبو حکم بالزوم صادقدر و بالکز عموم اوقات و یاخود فقط عموم اوضاع ایله اکتفا ایتموبده علی جمیع الازمان و الاضاع اولسنی اعتبار التلسنك سببی بعضا نسبتده یعنی لزوم و عدم لزوم و عناد و عدم عنادده خصوص وقتك مدخلی اولیوب خصوص وضعك مدخلی اولسی و بعضا بالعکس خصوص وقتك مدخلی اولوب وضعك مدخلی اولماسیدر و اوضاع مذکورنك فی انفسها امکانی عدم اشتراطه سبب مقدم کاذب اولدیغی صورته قصد شمولیدر مثلا کلا کان الفرس انسانا فهو حیوان قولز متصله کلیه اولوب معناسی فرسك انسان اولقلغیه اجتماعی ممکن اولان مثلا ضاحك و کاتب و ناطق اولسی کبی اوضاعك جمعیسیله برابر حیوانیتك انسانیت فرسه لزومیدر حالبوکه بونلرك جمله سی فی انفسها محالدر و اوضاعك مقدم ایله ممکنه الاجتماع اولسیله تقيیدی زیرا بعض اوضاع بونلور که کندیله لزوم صحیح اوله من مثلا تالینك عدمیه و یاخود تالینك مقدمه عدم لزومیه و كذلك تقيض تالینك مقدمه لزومیه مقدمك فرض ایدلسی دخی جمله اوضاعا عدندر و اولین ایله لزومك عدم صحتی معلوم اولدیغی کبی برشيثك تقيضنی امتناع استلزامند ناشی صورت ثالثه ده دخی تالینك مقدمه لازمکلمه جکی بی اشتباهدر كذلك بعض

• اوضاع •

اوضاع وارددر که کندیله مقدم ایله تالی بینده عناد صحیح اوله من مثلا مقدم ایله برابر تالینك وجودی فرض اولسه و یاخود مقدمك تالی به عدم عنادی فرض ایدلسه و یاخود مقدمك تقيض تالی به عنادی مفروض اولسه اشبو اوضاعك هیچ بر ایله تالی مقدمه معاند اوله من زیرا بونده دخی اولین معلوم اولوب ثالثه دخی برشيثك تقيضنه امتناع معاندیه سی بی اشتباهدر بو صورته اگر امکان اجتماع قیدی معتبر اولسه اوضاع مذکوره جمله اوضاع مقدمدن اولسنه نظرا کلیه شرطیه نك قطعاً صادق اولماسنی اقتضا ایدر دی

قال رحمه الله (اماموجبة و سورها فی المتصلات نحو کلا و مهمامتی و فی المتصلات نحو دائماً و البتة) شرطیه کلیه ده یا موجب اولور و موجب کلیه متصله نك سوری کلا و مهمما و متی لفظری امثالیدر مثلا مرور ایدن کلا کان زید انسانا کان حیوانا قولی موجب کلیه متصله اولوب سوری کلا لفظی اوله رق انسانیت زیده حیوانیتك جمیع اوقاتده و اوضاع ممکنه نك جمله سیله لزومی افاده ایدر و موجب کلیه منفصله نك سوری دائماً و البتة لفظری امثالی اولوب مثلا دائماً اما ان یکون العدد زوجا او فردا قولز منفصله کلیه موجب اوله رق سوری لفظ دائماًدرکه جمیع ازمانده و زوجیت عددله اجتماعی ممکن اولان اوضاعك جمعیسی اوزره فردیت عددك زوجیت عددده منافی اولسیله حکمی مفیددر

قال رحمه الله (و اما سالبه و سورها فیها نحو ایس البتة و دائماً ایس) و یاخود شرطیه کلیه سالبه اولور واشبو شرطیه کلیه سالبه نك متصلات و منفصله سوری ایس البتة و یاخود دائماً ایس لفظریدر مثلا سالبه متصله ده ایس البتة و یاخود دائماً ایس اذا كانت الشمس طالعة فاللیل موجود و سالبه منفصله ده ایس البتة و یاخو دائماً ایس اما ان تكون الشمس طالعة و اما ان يكون النهار موجودا دینلور

قال رحمه الله (او علی بعضها المطلق جزئیة) و اگر شرطیه ده حکم لای علی التعین بعض ازمان و اوضاع اوزره اولورسه شرطیه جزئیة در یعنی متصله و منفصله نك کلیتی جمیع ازمان و اوضاع ایله اولدیغی مثلاً جزئیتی دخی اشبو ازمان و اوضاعك بعض غیر معینی اوزره لزوم و یا عناددن بریله حکم اولمسیه اولور و مطلق یعنی غیر معین اولسیله تقيیدی ذکر اولنه جق شخصیه دن احترازدر

قال رحمه الله (اماموجبة و سورها فیها قدیکون و اما سالبه و سورها فیها نحو قد لا یکون) واشبو شرطیه جزئیة یا موجب اوله رق متصله و منفصله سوری قدیکون امثالی اولور مثلاً قدیکون اذا كان الشئ حیوانا کان انسانا قولی متصله موجب جزئیة اوله رق شيثك حیوان اولقلغه بعض احیان و اوضاع غیر معینه

اوزره لزوم انسانیتله حکم ایدلشدن بوده ناطق اولسی وضعیدر کذلک قدیکون اما ان یکون الشئ نامیا اوجادا قولی منفصله جزئیة در زیراشیئت نامی ویاخود جاد اولسی بیننده عناد بعض اوضاع اوزره اولوب بوده عنصریاتدن اولسی وضعندن عبارتدر زیرانامی وجاد آنجق اجسام عنصریه اوزرینه اطلاق اولنور ویاخود شرطیه جزئیة سالبه اولوب وسوری بومعنایی افاده ایده جک قدلا یکون امثالیدر مثلا متصله ده قدلا یکون اذا کانت الشمس طالعة کان الابل موجودا ومنفصله ده قدلا یکون اما ان یکون الشمس طالعة واما ان یکون النهار موجودا دینلور وبعضا سالبه جزئیة ده حرف سلب ادخالیه سور ایجاب کلی استعمال اولنورق متصله ده لیس کلا ولیس مهمل ولیس متی ومنفصله ده لیس دائما لفظلری سور اولور زیرا مثلا کلا کان کذا قولنک مفهومی ایجاب کلی اولسیله حرف سلب داخل اولوبده لیس کلا کان کذا دینلدیکی حینده لامحاله معناسی رفع ایجاب کلی اولور وایجاب کلی مرتفع اولدیغی کبی سلب جزئی تحقیق ایدر باقیلریده بوسیاقده در

قال رحمه الله (او علی بعضها المعین فخصیة نحو اذا حلت الشمس بنقطة الحمل فی السنة الآتية کان کذا) ویاخود شرطیه جزئیة ده حکم بعض ازمان و اوضاع معین اوزره اولور یعنی خارجا ویاخود ذهنا تعین شخصی ایله معین اولان بعض اوضاع اعتباریله حکم اولنور بوصورته قضیه شخصی اولور مثلا ذکر اولنان اذا حلت الشمس آه قضیه سی شخصی در کذلک ان جئنی الیوم ویاخود را کبا اگر متک مثالی دخی بویه در حاصلی جلیه ده فرد معین اوزرینه حکم اولدیغی صورته جلیه شخصی اولدیغی کبی شرطیایده اوضاع و ازمه جلیایده افراد منزله سنده اولدیغی جهته شرطیه ده ده اگر اتصال ویاخود انفصال ایله حکم وضع و زمان معین اوزره اولور سه شخصی اولور

قال رحمه الله (والافسلة کالمصدره بلفظان واذ اولوبدون تعیین الوضع لانها لا همال هناك) واکر شرطیه ده حکم ازمان و اوضاع نه کلیسی و نه بعضیسی اوزره اولور سه مهمله در مثلا مقدمک وضع وحالی تعیین ایتکسزین متصله ده ان واذ ولو ومنفصله ده یالکز اما لفظلریله مصدره اولان قضیه ل مهمله در زیرا بومقامده الفاظ مذکوره اهمال ایچوندن مثلا ان کان الشئ انسانا فهو حیوان قولی مهمله در

قال رحمه الله (فیحری فیها المحصورات الاربع وما فی حکمها ایضا لکن فیها باعتبار ازمان المحکوم علیه و اوضاعه و فی الجملیات باعتبار افراده) ایدی تفصیلات مسروده دن معلوم اولدیکه موجب کیه و جزئی و سالبه کیه و جزئی محصورات

اربعه سیله بونک حکمیده اولان شخصی و مهمله جلیه ده جاری اولدیغی کبی شرطیه ده ده جریان ایدر لکن جهتلری مخالف اوله رق شرطیه ده جریان ایدن کلیت و جزئیت و غیرسی محکوم علیه ازمان و اوضاعی اعتباریله و جلیایده محکوم علیه افرادی اعتباریله در ایدی ماک شرط تالینک مقدم ایله برابر بوضع و زمانده اجتماعی و ماک حل محمولک موضوع ایله بر فردده اجتماعی اولمش اولور

و بود کر اولنانلرک جلیه سی لزومیات ایله عنادیاته مخصوص اولوب اما اتفاقیات تحصیل مطالبده کثیر النفع اولدیغی جهته بوندن بحثه تعرض ایتامشدر آنجق شومقدار معلوم اولسی لازمکوره که اتفاقیه ده معتبر اولان جمیع اوضاع ممکنه الاجتماع اولیوب معتبر اولان فی نفس الامر اوضاع کلیه در شویله که اتفاق تحقیقه مصاحبندن عبارت اولسیله بونده معتبر اولان اوضاع مجتمعه بافعلدن والا اصلا کلیه صادق اولور شویله که متصله ده نقیض تالینک مقدم ایله یعنی مثلا عدم ناهقیت جبارک ناطقیت انسان ایله اجتماعی ممکن اوله رق بو تقدیرده صدق اوزره توافق تحقیق ایتز و منفصله ده عدم تنافی طرفین ممکن اولوب و بوحالده تنافی تحقیق ایتز و نفس الامرده اولان اوضاع اعتبار اولدیغی حینده اگر حکم تقدیر جمیع اوضاع اوزره اولور سه اتفاقیه کلیه و بعضیسی اوزره اولور سه جزئی و اوضاعدن معین اوزره اولور سه مخصوصه و الامهمله اولور

قال رحمه الله (وانما تصدق الموجبة الكلية من المنصلة فيما کان التالی مساویا للمقدم او اعم منه مطلقا) بو کلام اقسام شرطیه نک فنی محالده صادق اوله جغنی میندر شویله که شرطیه متصله دن موجب کیه آنجق تالی مقدمه مساوی ویاخود مقدمدن مطلقا اعم اولدیغی ماده درده صادق اولور مثلا کلا کانت الشمس طالعة کان النهار موجودا قولر شرطیه متصله دن موجب کیه اولوب هر وقت و فصل وضع اوزره شمس طلوع ایتسه وجودنر تحقیق ایدرک عکسی دخی بویه اوله رق بیلنرنده مساوات اولسیله بو قضیه صادق در کذلک کلا کان هذا الشئ حیوانا کان انسانا متصله کیه سنده مقدم تالیدن اعم اولسیله ینه صادق در

قال رحمه الله (ومن مانعة الجمع فيما اذا کان بینهما تباین کلی ومن مانعة الخلو فيما کان بین نقیضهما تباین کلی) و منفصله مانعة الجمع موجب کیه آنجق مقدم ایله تالی بیننده تباین کلی اولان ماده ده صادق اولور مثلا دائما اما ان یکون زید ضاحکا اوبا کیا قولنده ضاحک وباکی اولق بیننده تباین کلی اولسیله صادق الحاصل زید بروقنده هم ضاحک و هم باکی اوله من لکن نه ضاحک و نه باکی اولور بو ایسه مفهوم مانعة الجمع و مانعة الخلو موجب کیه آنجق مقدم ایله تالینک نقیضلری بیننده تباین کلی اولدیغی ماده ده صادق اولور مثلا دائما اما

ان يكون زيد في البحر واما ان لا يغرق قولي موجبة كلية مانعة الخلو اوله رق زيدك بحردة اوله ماسيله غرق اوله ماسي بينده تبين اولديغي جهته صاقددر حاصله زيد بحردة اوله يوب وغرق اوله ماسي واقع وصادق اوله ماسي لكن هم بحردة اوله ماسي همد غرق اوله ماسي واقع او اور بو ايسه مفهوم مانعة الخلودر قال رحمه الله (والسالبة الجزئية من كل نوع منها تصدق في مادة لم تصدق فيها الموجبة الكلية) ومتصله ايله مانعيتندن هر نوعك سالبة جزئية سي كنديده او نوعدن موجبة كلية صادقه اوله ماسي مانعه صاقددر اوله ماسي متصله دن قد لا يكون اذا كانت الشمس طالعة كان الليل موجودا صادقه اوله ماسي لكن كلية موجبه اوله ماسي اوزره كلما كانت الشمس طالعة كان الليل موجودا دينلسه صادقه اوله ماسي ومثلا قد لا يكون اما ان يكون هذا الشيء لا حجرا ولا شجرا قولي مانعة الجمع اوله ماسي بر شيك لا حجرا اوله ماسي بينده صاقددر منافات اوله يوب بعضا نه حجرونه شجر اوله ماسي صاقددر لكن كلي اوله رق دائما اما ان يكون هذا الشيء لا حجرا ولا شجرا دينلوه مانعة الجمع اعتبار ايدله ماسي صاقددر اوله ماسي ومثلا قد لا يكون اما ان لا يكون زيد في البحر واما ان يغرق دينلوه جزئية مانعة الخلو اعتبار اوله ماسي صاقددر زيرامفه ماسي كنديده منافاتي سلب اوله ماسي بحردة اوله ماسي غرق اوله ماسي بينده كذبا منافات اوله ماسي هم بحردة اوله ماسي غرق اوله ماسي لكن كلية موجبه اوله رق دائما اما ان لا يكون زيد في البحر واما ان يغرق دينلوه صاقددر اوله ماسي زير بحردة اوله ماسي غرق اوله ماسي بينده كذبا منافات بو قدر

قال رحمه الله (وانما تصدق السالبة الكلية من المتصلة فيما كان بينهما تبين كلي ومن مانعة الجمع فيما كان بينهما مساوات ومن مانعة الخلو فيما كان بين تقيضيها مساوات) ومتصله دن سالبة كلية مقدميله تاليسي بينده تبين كلي اوله ماسي مانعه صاقددر او اور مثلا ليس البتة ان كانت الشمس طالعة فالليل موجود قولي سالبة كلية صادقه اوله ماسي طلوع شمس ايله وجود ليل بينده تبين كلي ظاهر در ومانعة الجمع سالبة كلية بينلنده مساوات اوله ماسي مانعه صاقددر مثلا دائما ليس اما ان يكون النهار موجودا او تكون الشمس طالعة سالبة كلية مانعة الجمع اوله رق صادقه اوله ماسي وجود نهار ايله طلوع شمس متوافق ويكديكر دن غير مفارق اوله رق بينلنده مساوات معلوم در بوجهته بينلنده قطعا عناد اوله ماسيله سلب كلي صاقددر ومانعة الخلودن سالبة كلية تقيضي بينده مساوات اوله ماسي مانعه صاقددر اوله ماسي مثلا ليس البتة اما ان يكون زيد في البحر واما ان يغرق قولنده مقدم ايله تالينك تقيضلري اوله ماسي بحردة اوله ماسي غرق اوله ماسي بينده مساوات اوله رق مانعة خلودن سلب كلي صاقددر

شويلاه بحردة اوله ماسيله برابر غرق دن دخي سالم اوله رق طرفينك كذبي بينده عناد موجود اوله ماسيله كنديده سلب عناد واقع موافق در قال رحمه الله (والموجبة الجزئية من كل نوع منها تصدق في المواد التي كذب فيها سالبته الكلية) ومتصله ايله مانعيتندن هر نوعك موجبة جزئية سي كنديده او نوعك سالبة كلية سي كاذبه اوله ماسي مانعه صاقددر اوله ماسي متصله دن طرفين بينده تبين كلي اوله ماسي مانعه صاقددر موجبة جزئية متصله ومانعة الجمع بينلنده مساوات اوله ماسي مانعه صاقددر موجبة جزئية مانعة الجمع ومانعة الخلودن طرفينك تقيضي بينده مساوات اوله ماسي مانعه صاقددر موجبة جزئية مانعة الخلو صاقددر او اور قال رحمه الله (وطرفا الشرطية في الاصل قضيتان اما حليتان كالا مثلة المقدمة) وچونكه قضية شرطيه نك طرفيني نسبت تامة خبريه اوله ماسي صلاحيتي بولنه نسبتي مشتمل اوله ماسي جهته ذاتا واصلا قضييه اوله ماسي لكن شرطيه جز واقع اوله ماسي اوله ماسي ايجون بالفعل قضيه اوله ماسي حكم اصليسن دن ساقط اوله رق بالقوه قضيه اعتبار ايدله ماسي حسييله اشبو طرفينك اصليرينه نظرا حليه وشرطيه اوله ماسي جهته دن قضايي شرطيه نك تفصيل صور تركيبيه سن دن بحث اوله ماسي مناسب مقام عد ايدله ماسي

شويلاه كه شرطيه نك طرفيني اصله يعني شرطيه ايجون مقدم وتالي اوله ماسي يايكي سيده حليه اوله ماسي ته كيم مرور ايدن مثالر بو نوعدنر مثلا كلما كانت الشمس طالعة فالنهار موجود متصله سن دن مقدم الشمس طالعة وتالي النهار موجود اوله رق بينلنده اعتبار اتصال دن قطع نظر اوله ماسي كبي هر بر يسي مستقل بر قضية حليه در كذلك اما ان يكون هذا العدد زوجا او فردا منفصله ماسي هذا العدد زوج وهذا العدد فرد طرفين دن مركب اوله ماسي بينلنده اعتبار انفصال دن قطع نظر اوله ماسي هر بر يسي مستقل بر قضية حليه در وقس على ذلك

قال رحمه الله (او متصليتان) وياخود قضية شرطيه نك طرفيني اصلي اعتبار ايله شرطيتين متصلتين اوله ماسي (نحو كلما ثبت انه كلما كانت الشمس طالعة فالنهار موجود يلزم انه كلما لم يكن النهار موجودا لم تكن الشمس طالعة) ايمدي بوقضييه من حيث المجموع متصله اوله ماسي كبي طرفيني دخي بينلنده اعتبار لزوم واتصال دن قطع نظر بشقه بشقه برر قضية متصله در شويلاه كه مقدم اوله ماسي كلما كانت الشمس طالعة فالنهار موجود قولنه آريجه نظر ايدله ماسي وجود نهارك طلوع شمس اتصال ايله حكمي شامل بو اورز بو ايسه قضية متصله اوله ماسي تالي اوله ماسي كلما لم يكن النهار موجودا لم تكن الشمس طالعة دخي بويلاه در لكن بونلر مقدم وتالي اوله رق اشبو قضيتين بينده بيان اتصال ايله ايكديسن دن مركب بر قضيه تركبي جهته نظر

ایتدیکمز صورتده بالفعل قضیه اولمق اعتبارندن سقوطلرینی مشاهده ایدرز
قال رحمه الله (او منفصلتان) ویاخود شرطیه نك طرفینی قضیه منفصله اوله رق
منفصلتیندن مرکبه اولور (نحو کما ثبت انه دائما اما ان یکون هذا العدد زوجا
اوفر دایلم انه دائما اما ان یکون هذا العدد منقسما بمتساویین او ان لایکون) ایمدی بومثال
قضیه متصله اولوب طرفینی منفصله در شوبله که مضمون مقدمک ثبوت و تحقیقه مضمون
تالینک لزوم ثبوت و تحقیقی افاده دن قطع نظرله بشقه اعتبار ایتدیکمز صورتده مقدم
اولان دائما اما ان یکون هذا العدد زوجا اوفر دایلم قولی مستقلا بر قضیه منفصله وتالی
اولان اما ان یکون هذا العدد منقسما بمتساویین او ان لایکون منقسما بمتساویین دیگر
بر منفصله اولدیغی ظاهر در

قال رحمه الله (او مختلفتان) ویاخود شرطیه نك طرفینی مختلفه اوله رق بری حلیه
ودیکری متصله و یا منفصله و یاخود بری متصله ودیکری منفصله اولور مثلا کما ثبت
ان الشمس علة لوجود النهار فتی کانت الشمس طالعة کان النهار موجودا شرطیه
متصله سی الشمس علة لوجود النهار حلیه سیله متی کانت الشمس طالعة کان النهار
موجودا متصله سندن مرکبه در و مثلا کما ثبت ان العالم حادث فهو اما ان یکون
جوهر اوعرضا متصله سی العالم حادث حلیه سیله اما ان یکون العالم جوهر
اوعرضا منفصله سندن مرکبه در و مثلا متی ثبت انه کما کانت الشمس طالعة فالنهار
موجود فدا اما ان یکون الشمس طالعة و اما ان لایکون النهار موجودا متصله سی
مقدم اولان متصله ایله تالی اولان منفصله دن مرکبه اولدیغی ظاهر در

قال رحمه الله (فهذه ستة اقسام لیکن ادوات الاتصال والانفصال اخرجتهما
عن حد القضية بالفعل) ایمدی اشبو ذکر اولنان شرطیه لر طرفینی یا حلیتین
و یاخود متصلتین و یا منفصلتین و یاخود احد طرفین حلیه و آخری متصله و یاخود
برسی حلیه ودیکری منفصله و یاخود بری متصله و آخری منفصله اولمق اوزره
آلتی قسمدر و بونلرک تقدیم و تأخیری امثالی اعتبارات ایله بر چوق اقسامک حصولی
معلومدر لیکن طرفین اولان قضیتین بیننده ادوات اتصال وانفصال بونلری بالفعل
قضیه اولمق حد و اعتبارندن اخراج واسقاط ایشدر

قال رحمه الله (وهما ايضا اما صادقتان نحو کما کان زید انسانا کان حیوانا
او کاذبتان نحو کما کان زید فرسا کان صاهلا او مختلفتان بان یکون المقدم
کاذبا والتالی صافا نحو کما کان زید فرسا کان حیوانا او بالعکس کعکس الاخیر مستویا)
قضیه شرطیه نك صدق و کذب تالینک مقدمه اولان اتصال و یاخود انفصال ایله
اولنان حکمک نفس الامر مطابقت وعدم مطابقتیله اولوب طرفینک صدق
و کذبیه اولدیغی و ادات شرط طرفینی صدق و کذبلیرینه اعتباردن بشقه بالفعل
قضیه لیکن بیه اخراج ایلدیکی بیان سابقدن معلوم اولمشدر لیکن بوجهتندن

قطع نظرله خارجدن باقلدیغی حینده جزئیینی بیننده مشهور اولان حکمک نفس
الامر بسنه مطابقت وعدم مطابقتنه و نفس الامرده تحقیقینه نظرا صدق و کذب
صالح اولدقلری جهته طرفین صادق و یا کاذب و یا مختلف اولمق اقسام ثلثه سنه
منقسم اولور

ایمدی شرطیه نك طرفینی یا صادق اولور نته کیم ذکر اولنان کما کان زید
انسانا کان حیوانا متصله سنده اعتبار اتصالدن صرف نظر کرک مقدم اولان
زید انسان و کرک تالی واقع اولان زید حیوان حلیه لرندن ایکسیده صادقدر
و یاخود شرطیه نك طرفینی کاذبه اولور مثلا کما کان زید فرسا کان صاهلا متصله
سند کرک مقدم اولان زید فرس و کرک تالی اولان زید صاهل حلیه لرندن ایکسیده
کاذبه در و یاخود طرفین مختلف اوله رق بونلردن بری صادق ودیکری کاذب اولور
شوبله که یا مقدم کاذب وتالی صادق اولمسیله اولور نته کیم کما کان زید فرسا کان
حیوانا بویه اولوب مقدم واقع اولان زید فرس حلیه سی کاذبه وتالی واقع اولان
زید حیوان صاقه در و یاخود بالعکس مقدم صادق وتالی کاذب اولمسیله اولور
مثلا کما کان زید فرسا کان حیوانا مثالنک عکس مستویسی اولان قدیکون اذا کان
زید حیوانا کان فرسا بوقیلدن اوله رق مقدم واقع اولان زید حیوان صادق
وتالی اولان زید فرس کاذبدر

قال رحمه الله (لیکن الموجبة الكلية من المتصلة اللازمة لاتصدق في الرابع بل مختصة
بالثلاثة الاول) لیکن متصله لزومیه دن موجبه کلیه طرفینک محتمل اولدیغی اشبو
وجوه ار بعد دن وجه رابعده یعنی مقدم صادق وتالی کاذب اولدیغی ماده ده
صادق اولیوب بلکه صدق اولکی وجوه ثلثه یه مختصه در اما رابعده صادق
اوله مامسی ز بر صدق تقدیرده صادق کاذبی مستلزم اولمسی لازمکلور بوایه
ممتنعدر و الا صادق کذبی و کاذبک صدق مؤدی اولور اما صادق کذبی مؤدی
اولمسی ز بر لازم کاذب اولوب لازمک کذبی ایسه ملزومک کذبی مستلزم اولور
واما کاذبک صدق مؤدی اولمسی ز بر بونده ملزوم صادق ملزومک صدق ایسه
صدق لازمی مستلزم اولور نته کیم مصنف حاشیه ده بیان ایشدر

ینه مصنف حاشیه ده تحقیق مقام ایله دیمشدر که بوجهله متصله لزومیه دن موجبه
کلیه نك قسم رابعده یعنی مقدم صادق وتالی کاذب اولدیغی ماده ده عدم صدق اهل
فک قائل اولدقلری شیدر لیکن متصله لزومیه دن موجبه جزئییه احتمالات
اربعة نك جریان و موجبه کلیه نك احتمالات ثلثه اوله اختصاصی کلام ظاهریدر
و تحقیق اولان متصله لزومیه دن کرک کلیه و کرک جزئییه مطلقا موجبه صادقین
ایله کاذبیتیه مختصه در نته کیم قریبا کسب اطلاع ایدیه جکدر که مثلا کما کان زید

فرسا كان حيوانا قولنده تالی ضمن فرسیتده حیوان اولسلیله مقید اولوب مطلق حیوانیت دکدر والا اشبو موجب کله قد یكون اذا كان زید حیوانا كان فرسا موجب جزئیة سنه منعکس اوله من زرا زیدک فرس اوله بیلسی ضمن فرسیتده حیوان اولدیغی تقدیرده اولوب بوقسه ضمن انسانیتده حیوان اولدیغی تقدیرده فرس اوله میه جنی ظاهر در وزیدک ضمن فرسیتده اولسلیله برابر حیوانیتی اجتماعی متمنعه اولان اوضاعندر الحاصل بوتقدیرده عکسک مقدمی زیدک مطلقا حیوانیتی اولوب بویسه معیتی ممکن اولان اوضاعدر بوضع اوزره زیدک فرسیتنی مستلزم اوله میوب آنجق اشبو مقدم اولان حیوانیت زیدک ضمن انسانیتده اولیه رق ضمن فرسیتده حیوانیتی حالده مستلزم اولور وضمن فرسیتده اوله برابر حیوانیت زیدک ممکن الاجتماع دکدر بوضورتده اکر تالی مقید اولیه رق اطلاق ایلده یعنی ضمن فرسیتده حیوانیتله تقيید اولیه رق مطلقا حیوانیت محمول اولسه مقدم ايله تالی بیننده لزوم بعض اوضاع متمنعه اوزره اولسنی مفضی اولوب کلیت و جزئیته معتبر اولان اوضاع ممکنه اوزره اولماش اولور واکر تالی ضمن فرسیتده حیوانیتله قید اولورسه مفادی زید ضمن فرسیتده حیوانیتله متصفدر دیمک اوله رق بوضورتده تالی دخی مقدم کی کاذب اولوب طرفین کاذبین اولور

قال رحمه الله (کما ان مطلق الموجبة الاتفاقية الكلية او الجزئية منها مختصة بالصادقين او بتال صادق) نه کیم متصله دن مطلقا موجب اتفاقیه کړک کله وکړک جزئیة مقدم وتالیدن ایکیسیده صادقین ویاخود تالی صادق اولسنه مختصه در وتالینک صادق اولسی مقدمک صادق ویا کاذب اولسی صورتینندن اعمدر ومصنفک حاشیه ده بیانی وجهله اعتبار صدق طرفین اتفاقية خاصه اولدیغی صورتده اولوب ومقدمک صدق وکذبی منظور اولیه رق تالینک اعتبار صدق اتفاقية عامه اولسی حینده در

الحاصل اتفاقية خاصه ده صدق طرفین لابد ومعتبر اولوب اتفاقية عامه لازم ومعتبر اولان تالینک صدق اوله رق مقدمک فی نفس الامر صادق ویاخود کاذب اولسی غیر منظور ویا لکز فرض صدق کافیدر

قال رحمه الله (ومطلق الموجبة كلية كانت او جزئية عنادية كانت او اتفاقية من المنفصلة الحقيقية مختصة بالمتخلفين) ومنفصله حقیقه دن مطلق موجب ایستر کلیه وایستر جزئیة اولسون وکړک عنادیه ویاخود اتفاقية اولسون ذکر اولنان احتمالات اربعه دن یالکز مختلفینه مختصه در که احد طرفینی صادق وآخری کاذب اولور مثلا دائما ویاخود قد یكون اما ان یكون زید حیوانا ویاخود قولارنده مقدم صادق وتالی کاذب وعکسلی بالکسدر

قال رحمه الله (ومن مانعة الجمع مختصة بغير الصادقين ومن مانعة الخلو بغير الكاذبين) ومنفصله مانعة الجمع دن مطلق موجب صادقینک غیریه مختصه در یعنی طرفینی کاذبین ویاخود احدهما کاذب وآخری صادق اوله رق مختلفین اولقی احتمالات ثلثه سنده مانعة الجمع صادق اولوب فقط طرفینی صادقین اوله من ومنفصله مانعة الخلو دن موجب کاذبینک غیریه مختص اوله رق طرفینی صادقین ویاخود مختلفین اولقی احتمالات ثلثه سنده صادق اولوب فقط طرفینی کاذبین اوله من

مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله مانعة الجمع دن موجبک صادقینک غیریه اختصاصی زرا عنادوا یا اتفاقا صدقه اجتماع ایتیمان قضیتین یا ایکیسیده کاذبه ویاخود بری کاذبه وآخری صادق اولور مانعة الخلو ده دخی کلام بوجهله اولوب عنادوا یا اتفاقا کذب اجتماع ایتیمان قضیتین یا ایکیسیده صادق ویاخود احدهما صادق وآخری کاذبه اولور وبو ذکر اولنان حکم موجبات اولوب واما سالبه موجبک کاذبه اولدیغی ماده لده صادق وصادقه اولدیغی محله کاذبه اولور زرا اتصال ویاخود انفصال ايله حکم صحیح اولدیغی حینده عدمیه حکم صحیح اوله من عکسی دخی بویه در تکیم علامه سعدالدین شرح شمسیه ده بیان ایتشدر

قال رحمه الله (وايضا طرفاها كطرفي المحصلة والمعدولة اما وجبتان كما سبق او سالتان) كذلك شرطیه نک طرفینی حلیة محصله ومعدوله نک طرفینی کی یا موجب اولور لرتکیم موجب و سالبه دن موجبة الطرفین اوله رق امثلة متعددده مرور ایتشدر ویاخود طرفینی سالبه اولور (نحو کلام تکن الشمس طالعة لم یکن النهار موجودا) بوقضیه موجبة متصله اولوب طرفینی سالبه در (او مختلفان) ویاخود طرفینی ایجابا وسلبا مختلفه اوله رق احدهما موجب وآخری سالبه اولور (نحو کما كانت الشمس طالعة لم یکن الليل موجودا) بوقضیه دخی موجبة متصله اولوب مقدمی موجب و تالیسی سالبه در ومثال عکس عکس مثالدر

قال رحمه الله (ولا عبرة في ايجاب الشرطية وسلبها بايجاب الاطراف وسلبها ايضا بل بوقوع الاتصال والانفصال ولا وقوعهما فالحكم بلزوم السلب بايجاب وبسلب اللزوم سلب) وقضیه شرطیه نک صدق وکذبده طرفینک صدق وکذبده اعتبار اولدیغی کی شرطیه نک ایجاب وسلبده دخی طرفینک ایجاب وسلبده اعتبار اولوب بلکه اعتبار طرفین بیننده اولان اتصال وانفصال وقوع ویاخود بونلرک لا وقوعده در ایمدی لزوم سلب ايله حکم ایجاب وسلب لزوم ايله حکم سلبدر وشرطیه ده موجب ايله سالبه بیننده اولان فرق معنوی بودر بوسیدن ناشی بعضا وقوعه اولور که

طرفین سالبه و شرطیه موجبہ اولور مثلا کما لم تکن الشمس طالعة لم یکن النهار موجودا قولز بوقیلدن اوله رق انتفاء وجود نهارک انتفاء طلوع شمسہ اتصالیہ حکم اولندیغندن طرفین سالبه و قضیه موجبہ در و بعضا طرفین موجبہ ایکن قضیه سالبه اولور مثلا لیس البتہ اذا کان الانسان حجرا کان ناطقا بوقیلدن اوله رق ناطقیة انسانک حجر اولقلغنه لا وقوع اتصالیہ یعنی طرفین بیننده اتصالک انتفاسیہ حکم اولنسیله طرفین موجبہ و قضیه سالبه در

قال رحمه الله (وقد اشیر الى الفرق اللفظی بتقدیم ادات السلب علی ادات الشرط فی السالبة نحو لیس ان كانت الشمس طالعة فاللیل موجود) و بعضا شرطیه ده سالبه ده ادات سلبک ادات شرط اوزرینه تقدیمیله اشارت اولنمشدر مثلا لیس ان كانت الشمس طالعة فاللیل موجود قولى سالبه اولوب لیس ادات سلبی ان ادات شرطی اوزرینه مقدمدر

مصنف حاشیه ده دیمشدر که بتقدیم ادات السلب فی السالبة قوایله اکتفا یعنی بیان فرقی یالکز سالبه جهتنه حصرا یدرک و تأخیرها فی الموجبة عدیلنی ایراد ایتنامسی زیرا ادات سلبک تقدیمی سلب اوزره دلالتده کلی و مطرد اولوب لیکن تأخیر ادات سلبک ایجاب اوزره دلالتی بعضا تخلف یدرک غیر مطرددر شویله که شرطیه متصله بعضا ادات سلب مؤخر اولدیغی حالده سالبه اولور مثلا ان كانت الشمس طالعة لایلزم ان یکون اللیل موجودا قولنده ادات سلب اولان لا ادات شرطدن مؤخر اولسیله برابر قضیه سالبه در زیرا مفهومی سلب لزوم اولوب لزوم سلب ایله حکم دکلدر بو صورتده مثلا ان جاءنی زید لم یجئ عمرو قولنده اگر یلزم ان لایجئ عمرو معناسی قصد اولنوسه یعنی عمروک کلامسی لازم کوردینلک مراد ایدیلورسه موجبہ اولور و اگر لایلزم ان یجئ عمرو معناسی قصد اولنور یعنی عمروک کلمسی اقتضا ایتز دینلک استنلورسه سالبه اولور حاصلی حصول فرق ایچون ادات سلبک تالیدن جز اولوب اولماسنی اعتبار ایتلک لازم کور

قال رحمه الله (تنبیه کل حکمین لایلزم من فرض اجتماعهما فی الواقع محال فینهما لزوم جزئی علی بعض الاوضاع الممكنة هو وضع وجوده مع الآخر وان لم یجتمعما فی الواقع اصلا) لازم التیقظ مسائل فنندر که هر ایکی حکمکه واقعه اجتماعلرینی فرض ایتکدن محال لازم مکملیه اشبو حکمین هر نقدر واقعه اصلا اجتماع ایتسه لرده بینلرنده بعض اوضاع ممکنه اوزره لزوم جزئی موجوددر و اشبو بعض اوضاعدن مراد احد حکمینک آخریله وضع وجودیدر چونکه سالبه کلیه لزومیه نیک صدق مقدم ایله تالی بیننده بحسب اللزوم تباین کلینک وجودنه متوقف اولسیله مجرد بحسب الواقع تباین موجود اولسندن طولانی لزوما سلب کلی صادق اوله مز بوجهتله خارجده وجودی اولیان برشینک

شیء آخرایله قطعا اجتماعی اولماسندن ناشی هر نقدر ظاهرده بینلرنده مبیانت کورینور ایتسه ده لیکن مادامکه اگر وجودی اولوبده اجتماعلری فرض اولنسه محال لازم مکملیه اشبو وضع وجود اوزره بینلرنده لزوم جزئی تحقق ایدرک سلب کلی صادق اوله مز و مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله حکمین مذکورینک وضع وجود فرضیده لزوملری یا حکمیندن ایکسنی علت واحد اقتضا ایتسیله و یا خود علتلری بشقه ایتسه ده هر برینک علتی بیننده برجهتدن اقتضا موجود اولسیله اولور زیرا حکمیندن هر برینک ذاتی وضع مذکوردن ابا و امتناع ایتز بو صورتده بعضیلرک احد حکمینک آخریله وضع وجودنک غایتی بین الحکمین مقارنتدن عبارت اولوب لزوم دکلدر زیرا عندلرنده مطلق لزوم امتناع انفکاک ایله مفسردر دیو کلاملری وارد اولمز و حاصل سؤال مقدمک بروضع اوزره فرضی مقدمک بووضع ایچون ملزوم اولسنی اقتضا ایتیوب بلکه اووضع ایله مجامع اولسنی اقتضایدر بوتقدیرده وضع مذکورک غایتی مقارنت اولوب لزوم اولمز و حاصل جواب احدهما آخریله وضع وجودندن مراد علتلری متحد و یا خود علتلری بیننده اقتضا موجود اوله رق احدهما آخرینی مستلزم اوله حق صورتده آخریله فرض وجودی اولوب و بووجهله فرض اولنسنک منشائی ایتسه ذات حکمینک بومثللو وضعدن آبی اولماسیدر (کوجود الانسان و وجود العنقاء) مثلا وجود انسان ایله وجود عنقا بویله اولوب واقعه عنقائک وجودی متحقق اولماسیله واقعه اصلا اجتماع ایتزلر ایتسه ده عنقائک موجود اولسی فرض ایدلسه انسان ایله وجودده اجتماعلری مستحیل اولوب و ذاتلری بوندن آبی و تمتنع اولدیغندن وضع وجودده بینلرنده لزوم اولدیغی و بودخی اوضاع ممکنه الاجتماعدن بروضع اولسیله لزوم ایجابا لزوم جزئی ایدوکی درکاردر (فلا یصدق هناك السالبة الكلية وان صدقت من الاتفاقية) بو صورتده بینلرنده وجه مشروح اوزره لزوم جزئی اولان محله لزومیه دن سالبه کلیه صادق اوله مز زیرا سالبه کلیه ک مفادی اوضاع ممکنه دن هیچ بروضع اوزره لزوم و اتصال اولماسیدر ماده مذکورده ایتسه بعض اوضاع ممکنه اوزره لزوم موجوددر نته کیم حاشیه ده بیان ایتشدر لیکن واقعه اصلا اجتماع ایتدکلری جهتله اتفاقیه دن سالبه کلیه صادقدر

قال رحمه الله (وكل حکمین لایلزم من فرض انفکاک احدهما عن الآخر محال فلیس بینهما لزوم کلی وان لم یفکک احدهما عن الآخر ایدا کناطقیه الانسان و ناهقیة الحمار لجواز الانفکاک علی بعض الاوضاع الممكنة هو وضع وجوده بدون الآخر) و هر بر حکمینکه احدهما نیک آخردن انفکاکنی فرض ایتکدن محال لازم مکملیه هر نقدر واقعه احدهما آخردن ایدامنک اولسه ده اشبو حکمین بیننده لزوم کلی

تحقق ایتمز مثلا ناطقیت انسان ایله ناهقیت جاز بویه اولوب واقعه بربرندن افتراق
ایتمه لده فرض افتراق لرندن محال لازمکله جکندن لزوم کلی ایله کلا کان الانسان
ناطقا فالجار ناطق دینک صحیح اوله مز زرا بعض اوصاع ممکنه اوزره تفکاکری
جائز اولوب بوده ادهمانک بدون الآخر وضع وجودیدر حاصلی جاز ناهق
اولیه رق انسانک ناطق اولسی امر مستحین دکلدر مصنف حاشیه ده دیمشدر که
بونک بدون الآخر وضع وجودی ینه نه حکمین بیننده ونه ده علتی بیننده بوجه
اقتضا اولماسنک جواز نه مینیدر زرا حکمیندن هر بربری اشبو عدم اقتضا دن
آبی اولماسیله هر برسیله اشبو بدون الآخر وجودی وضعنک اجتماعی ممکن اولور
بوصورته مرور ایدن سؤال کی بونک اوزرینه ده سؤال وارد اولاز حاصلی
احد حکمینک بدون الآخر موجود اولسی وضعندن ذات طرفین آبی اولیوب
بدون الآخر موجود اولقی وضعیله اجتماعدن اباوامتناع ایتمکلی نه کندیلری
ونه علتی مقتضی اولماسی جائزدر بوتقدردر بونکرده بینلرنده لزوم کلی اوله یوب
سائلک ذهابی کی بوندن لازمکله جک یالکز عدم مقارنتدر یوقسه لزوم کلی به
مانع اوله مز دینله مز زرا بدون الآخر موجود اولقی وضعندن امتناعی
اقتضا ایده جک نه کندیلرنده ونه علتی لنده بوجه بولم دیغی صورته او وضعده
بینلرنده لزوم تحقق ایتمه جکی درکاردر

(فلا تصدق هناك الموجبة الكلية من الزوم وان صدقت من الاتفاقية) بوجهته
احد حکمینک آخرندن فرض انفکاک مستلزم محال اولیان ماده ده موجهه کلیه صادقه
اوله مز زرا بعض اوصاع ممکنه اوزره بینلرنده لزوم موجود اولیه رق لزوم کلی به
مانعدر لکن اتفاقیه دن ایجاب کلی صادق وابد بربرندن منفک اولدقیری جهته واقعه
مطابقدر

قال رحمه الله (وكذا الكلام في العنادية الكلية والجزئية) قضية کلیه وجزیه
عناده ده اولان کلام دخی ذکر اولدیغی وجهله در شویله که مصنفک حاشیه ده
بیانی وجهله هر بر حکمینکه ادهمانک آخرندن صدقه انفصالی ممکن اوله
هر تقدیر بینلرنده عدم انفصال دائم ومستم اولسه ده اشبو حکمین بیننده بعض
اوضاع ممکنه اوزره عناد جزئی موجوددر و اشبو بعض اوضاعدن مراد ادهمانک
بدون الآخر وضع تحقیدر مثلا ناطقیت انسان و صاهلیت فرس بویه در امدی
بوماده ده هر تقدیر مانعة الجمعدن سالبه کلیه اتفاقیه صادقه اولسه ده سالبه کلیه
عناده صادقه اوله مز زرا بحسب الاتفاق ناطقیت انسان ایله صاهلیت فرس بیننده
واقعه وهیج بر اوقات و اوضاعده قطعا انفصال اولدیغی جهته اتفاقیه دن سلب
کلی صادق لکن ادهمانک بدون الآخر وجودی ممکن اولسیله بو وضعده تحقق

انفصال لرندن ناشی عنادیه مانعة الجمعدن سلب کلی غیر صادقدر
وهر بر حکمینکه صدقه ادهمانک آخرندن عدم انفصالی ممکن اوله هر تقدیر بینلرنده
واقعه انفصال دائم اولسه ده صدقه عناد کلی بولمز مثلا وجود انسان ایله
وجود عنقا بویه در شویله که هر تقدیر عنقا موجود اولدیغی جهته دوام
انفصال لرندن ایچون مانعة الجمعدن موجهه کلیه اتفاقیه صادقه اولسه ده موجهه
کلیه عنادیه صادقه اولمز زرا وجود عنقا امر ممکن اوله رق وجود انسانک بونکله
تحقق تحت امکاندر و مانعة الخلوه کنجه حکمین بیننده ادهمانک آخرندن کذبیه
انفصالنده اولان کلام دخی بوسیاقده در و منفصله عنادیه حقیقیه نک حالی اشبو
مانعینک مجموعندن متضح اولور زرا حقیقیه مانعینی مشتل اولدیغی تحقیقات
سابقه دن معلوم اولمشدر

قال رحمه الله (ومقال الکاتبی من ان بین کل شیئین حتی النقیضین لزوما جزئیا
یرهان من الشکل الثالث بأن یقال کلا تحقق النقیضان تحقق احدهما وکلا تحقق
النقیضان تحقق الآخر فدیكون اذا تحقق احدا النقیضین تحقق النقیض الآخر ففسطه)
عمر کاتبی هر بر شیئین و حتی نقیضین بیننده لزوم جزئی اولدیغی بیان وشکل ثالثدن
اقامه برهان ایله هر نوقت نقیضان تحقق ایسه احد نقیضین تحقق ایدر وهر نوقت
نقیضان تحقق ایسه نقیض آخر تحقق ایدر صغری و کبراسی بعضا اولور که احد
نقیضین تحقق ایدر یکی حینده نقیض آخر تحقق ایدر مطلوبی انتاج ایدر دیوقائل اولسی
فسطه ووهیاتندن مرکب اوله رق مقلطه در

مصنف حاشیه ده دیمشدر که بودلیلک نتیجه سی دلیله لازمکور و یا خود کلز یعنی
بومقدمتین یا بونتیجه بی استلزام ایدوب یا خود ایتمامکدن خالی اولمز اگر نتیجه بی
مستلزم اولور سه کاتینک مدعای اولدیغی وجهله نقیضین بیننده ملازمه جزیه
لازمکلوب بوحالده سالبه کلیه لزومیه نک هیچ بر ماده ده اصلا صادقه اوله مامسنی
مستلزم اولور بو ایسه باطلدر و اگر دلیل مذکور نتیجه بی مستلزم اولر سه بوجهله
عدم انتاجی یا شکل ثالثک فساد هیئتندن و یا خود فساد ماده دن یعنی کل جزئی
کلیا مستلزم اولماسندن نشئت ایتمی اقتضا ایدرک بونلردن ایکسی دخی باطلدر
بو صورته اشبو دلیل قدحی لازمکله رک بونی بیانده بیوررلر که (لان الاصغر
والاکبر ان قیدا بقید و حد فسدت المقدمتان وان قیدا بقید مع الآخر و فی ضمن المجموع
صحته و صحته النتيجة لکن اللازم حیث قد یكون اذا تحقق احدا النقیضین مع الآخر
تحقق الآخر معه وهو غیر المطلوب) یعنی کلک مستلزم اولدیغی آنجق ضمیمه
اولان جزدر نه کیم جزئینک مستلزم اولدیغی آنجق ضمیمه بولدیغی کلیدر
بوصورته دلیل مذکور مقدمه نینک تالیسری اولان اصغر ایله اکبر اکر وحده

قیدیه تقید اولنوبده کما تحقق النقيضان تحقق احدهما وحده وكما تحقق النقيضان تحقق الآخر وحده ديمك اولور سه مقدمه لرفاسد اوله رق نتیجه ده فاسد اولور زیرا کل مفرد اجزائی مستلزم اولوزواکرا صغرايله اکبر مع الآخر و یا خود فی ضمن المجموع قیدلرندن بريله تقید اولور سه مقدمه لرفساددن وارسته اوله رق نتیجه دخی صحیح اولور سه ده لیکن مطلوبی منتج اولوز زیرا بوتقدیرده لازم کلان نتیجه قدیکون اذا تحقق احدا النقيضین مع الآخر تحقق الآخر معه اولوب بوايه مطلوبك غیریدر

مصنف حاشیه ده بوکلامی ایضاح ایدرک دیمشدرکه بوتیجه مطلوبك غیری اولمی زیرا مطلوب بین النقيضین احدهما بعض اوضاع ممکنه ده آخری مستلزم اولوق معناسیجه اثبات لزوم جزیدر ته کیم شکل ثالث ايله استدلال اولنمکنک مقتضاسیده بودر و ظاهر درکه نقیضیندن احدهماک آخری استلزامی آنجق نقیض آخر ايله برابر وضع تحقق اوزره اولور بووضع ایسه احد نقیضینک کنیدیه اجتماعی ممکنه اولان اوضاعندن دکدر شویله که نقیضین ایکسی بردن تحقق ایده مز بصورتده اشبو نقیضین ماده سنده موجب جزیه لزومیه صادق اوله مز زیرا فصلکله کلیه ده حکم جیم مع اوضاع ممکنه اوزره اولدیغی کی موجب جزیه لزومیه ده دخی حکم بعض اوضاع ممکنه اوزره در چونکه اسکر کلیه ده حکم جیم اوضاع ممکنه اعتباریله اولسه کرک موجب و کرک سالب حکم کلی لزومی صادق اولوز و ذکر اولدیغی وجهله اگر مع الآخر قید ثانیه یله تقید اولنوبده اذا تحقق النقيضان مع الآخر تحقق احدهما تقدیرنده اولسه بیان مذکورک خلافتنده اولور زیرا بوتقدیرده آخریله برابر تحقق اوضاع مقدم ممکندن اولیوب بلکه مقدم محالک نفسی اولور و بونک جزئی و بلکه کلی اوله رق آخری استلزامنده شک یوقدر اگر دینلور سه که مراد کاتبی دخی بودر یعنی آخریله برابر اوله رق قید اولان نقیضین بعضا آخری مستلزم اولور دیمکدر جوابنده دیرزکه نقیضیندن هر بریسی آخریله برابر فرضی اعتباریله شی اولدیغی کی بوفرض موجود اولیه رق دخی شیدر حالبوکه مع الآخر قیدیه مقید اولدیغی صورتده شکل ثالث ايله ثابت اوله جق شی باعبار الاول یعنی مع الآخر فرض وجودی تقدیرده یینلرنده لزوم جزینک تحقق اولوب ثانی اعتباریله یعنی مع الآخر وجودی فرض اولنیه رق یینلرنده لزوم جزئی متحقق دکدر بصوتده کاتینک ادعای وجهله هر برشین ییننده لزوم جزئی ثابت اولیوب وجه آخردن تقریب تام اولوز

قال رحمه الله (وکذا اذا لم يقيدا بقيد لان المقدمتين حينئذ انما تصدقان اذا انصرف المطلق الى القيد الثاني فهما مقيدان به معنى والا لبطل انعكاس الموجبة الكلية اللزومية الى الموجبة الجزئية اللزومية وسيوضح) وكذلك ذكر اولان قیوددن بريله

اصغر و اکبر تقید اولنسه کلام یه مرور ایدیکی وجهله در شویله که مقید اولیه رق کما تحقق النقيضان تحقق احدهما مطلقا وكما تحقق النقيضان تحقق الآخر مطلقا دینسه کل جزء مطلقی استلزام ایدیکی جهته شرطیه لر کاذبه اوله جفی مثالو نتیجه دخی کاذبه اولور زیرا احدهما وضع موافق اوزره آخری بنی مستلزم اوله مز واقعا آخریله برابر فرض تحقق اوزره مستلزم اولور سه ده لیکن بووضع اجتماع اتمی ممکنه اولان اوضاع ممکنه سندن اولامسیله موجب جزیه لزومیه صادق اولوز بو جهته مقید اولدیغی حینه آنجق مع الآخر و یا خود بومفهومده اولان فی ضمن المجموع قید ثانیه یله ضمنا مقید اولوق جهته مطلقک انصرافنه توقف ایدر بو حالده مقدم ايله تالی هر نقدر صورت اطلاقده ایسه لده معنا قید مذکور ايله مقید اولمش اولورلر واکر بوقید اعتبار ایدسه موجب کلیه لزومیه نک موجب جزیه لزومیه یه انعکاسی باطل اولور ته کیم عکس مستویده اولان فان قلت فلاعکس للموجبة الكلية الى آخره قولندن کسب انضاح ایدر وحاصلی اگر مقدمین مع الآخر قیدیه مقید اولمزایسه مقدم ممکن اشبو وضع بحالده اجتماع ایدرک آخری مستلزم اوله مز که حتی موجب جزیه صادق اولسون واکر مقید اولور سه مقدم محالندن جز اولوب اول حالده آخری بنی استلزام ايله موجب جزیه صادق اولور

قال رحمه الله (فصل في التناقض وهو اختلاف القضيتين بالانحساب والسلب بحيث يقتضي لذاته امتناع صدقهما معا وكذا هما معا) فصول تسعة بآبدن اشبو سابع بحث تناقضده در مرور ایدن ابحات تعریف و اقسام قضایاه دارا اوله رق مصنف بونلردن اشباع قلم تحقیقات ايله لواحق و احکام قضایاه شروع ایدرک بونلردن بحث تناقضله بدأ ایشدر معلوم اولسونکه تناقض قضایاده و مفرداتده شابع اوله رق قضیتین ییننده معتبر اولدیغی کی مفرداتده دخی انسان ايله لانسان و فرس ايله لافرس کی مستعملدر ته کیم مباحث نسب اربعه ده متساویینک نقیضلری حقنده کلام سبق ایشدر و هر بر شینک نقیضی رفیدر دیملری دخی بونی مؤیددر فقط بو مقامده مقصود تناقض قضایادر زیرا کلام احکام قضایاده در و همده قیاس خلف قضایا ییننده اولان تناقضی معرفته متوقف اولوب قیاس خلف ایسه علوم حقیقه ده اثبات مطالبده و بلکه بونلرک احکامی اولان عکوس و انتاج اقیسه یی اثباتده عمده اولسیله بین القضایا اولان تناقضه تخصیص نظر ایشدر و اما مفردات اطراف قضایاده اولان تناقض مقایسه ايله یینلجکی جهته بومقامده بین المفردات اولان تناقضی تعریف تناقضده ادراج حاجت کورما مشدر انکچون مصنف دخی اختلاف القضیتین ايله تعریف ایشدر (۸)

(۸) اشته حق اولان بودر هر نقدر بعضی مفردین ییننده حقیقه تناقض بونلرک بحق مفردین ییننده اولان تناقض قضیتین ادراج اعتباریله در دیش ایسه ده (عبد الحمید)

ایندی اصطلاح اهل فنده تناقض ایکی قضیه نك ایجاب و سلب ایله بر حیشته اختلاف لریدر که بو اختلاف لذاته قضیتینک معامتناع صدق لریله معامتناع کذب لرینی اقتضا ایدر یعنی ایکی قضیه نك بری موجب و دیگری سالبه اولوب و بوندن بریسی صادق و دیگری کاذب اوله رق نه ایکیسی بردن صادق ونه ده کاذب اولسه لر و بو وجهله معامتناع صدق و کذب لری مجرد سلباً و ایجاباً اختلاف لرندن نشئت ایلسه اشبو ایکی قضیه بیننده تناقض تحقق ایدوب احدهما آخره مناقض اولور الحاصل تعریفده اولان لفظ اختلاف جنس بعید در شویله که ذکر اولدیغی وجهله اختلاف قضیتین و مفردین و قضیه ایله مفرد بینلرنده بولنه جفتدن قضیتین ایله تقیید اولنه رق ماعدامی خروج ایشدر و ایجاب و سلب ایله مقید اوله رق عدول و تحصیل امثالیله اولان اختلاف دخی اخراج ایدلشدر و ایجاب و سلب ایله اختلاف علی الاطلاق تناقض اولیوب بلکه بو اختلاف احد قضیتینک صدقیله قضیه اخرا نك کذبنی مقتضی و بعضاً غیر مقتضی اوله جغی و مقتضی اولدیغی صورته دخی بو اقتضا ذات اختلافدن و یا خود خصوص ماده دن نشئت ایتمی احتمال لرندن خالی اولیه جغی جهته معامتناع صدق و کذب لذاته مقتضی اولمق حیثیتیه تقیید ایدرک دیگر صورته اولان اختلاف تناقضدن معدود اولدیغی یلدر مشدر شویله که ایجاب و سلب ایله قضیتینک اختلافی اشبو قضیتینک ایکیسی بردن صادق و یا خود کاذب اوله میوب احدهما صادق ایسه آخرینک کاذب اولسنی اقتضا ایدرک و بو اقتضایه اختلاف مذکورک ذات و شکلی منشأ اولسی لازمدر مثلاً زید قائم وزید ایس بقائم قضیه لری بری موجب و دیگری سالبه اولوب بو وجهله اختلاف لرنده ناشی ایکیسی بردن صادق و یا کاذب اوله میه جغی حسیله بینلرنده تناقض متحققدر

قال رحمه الله (ویشترط التناقض في الكل باتحاد القضيتين في المحكوم عليه الذكري والمحكوم به وقيودهما الملحوظة بأسرها) وقضايای مخصوصه و محصوره نك جمله سنده تحقق تناقض قضیتینک محكوم علیه ذکریده و محكوم بهده و بأسرها قیود ملحوظه لرنده اتحادیه مشروطدر حاصلی جمیع قضایاده تحقق تناقضک شرطی اوج شی اولوب اول مفهوم موضوعه قضیتینک اتحادیدر زیرا اگر مفهوم موضوعه اختلاف ایدسه لر ایکیسی بردن صادق و یا خود کاذب اولمق جا زدر مثلاً زید قائم و عمرو ایس بقائم بوبله اولوب ایکیسیده قائم و یا خود غیر قائم اولمق جا زدر بو جهته اشراط اتحاد لازمکور و بو اتحادک مفهومده اعتباریه ذات موضوعه اعتبار ایدلما می زیرا کلیه ده ذات موضوع جمیع افراد و جزیه ده بعض افراد اوله رق اختلافک وجودیه برابر تناقض موجوددر و شرط ثانی

قضیتینک محموله اتحاد لریدر زیرا محموله مختلف اوله رق مثلاً زید شاعر و زید ایس بعاشق دینلسه تناقض بولمز و شرط ثالث قیودک وحدتی اولوب زیرا مثلاً زید قائم فی الصباح و زید قائم فی العصر دینلسه بینلرنده تناقض تحقق ایتمز قال رحمه الله (واختلافهما في الكيف والجهة) وقضایانک کلیسنده کیف و جهته اختلاف لری دخی مشروطدر یعنی قضیتینک ایجاب و سلبده و دوام و ضرورت و فعل کی جهته اختلاف لری لازمدر زیرا کفده متحد اولوبده مثلاً زید قائم زید قائم دینلسه احدهما آخرک عینی اولور و جهته متحد اولسه لر مثلاً ضرورتینده ایکیسیده کاذب و ممکنینده ماده امکان خاصده ایکیسیده صادق اولورل مثلاً زید کاتب بالضروره وزید ایس بکاتب بالضروره قضیتیندن کاذبه ایکیسیده کاذب اولوب زیدک کتابت و عدم کتابتی ضروری اولدیغی معلومدر و مثلاً زید کاتب بالامکان وزید ایس بکاتب بالامکان قضیتیندن ایکیسیده صادقدر

قال رحمه الله (وفي المحصورات معهما باختلاف في كمية المحكوم عليه لکذب الکلیتین و صدق الجزئیتین معاً فیما کان الموضوع او المقدم اعم) و محصورانده ذکر اولنان اتحاد و اختلاف شرطیه برابر کده یعنی محكوم علیها کلیت و جزئیتینده دخی اختلاف قضیتین ایله مشروطدر زیرا قضایای جمله ده موضوع و قضایای شرطیه ده مقدم اعم اولدیغی ماده لرده کلیتین معاً کاذبه و جزئیتین معاً صادق اولورل بو جهته بینلرنده کما اختلاف اولماسیله تناقض تحقق ایتمز (نحو کل حیوان انسان و لاشئ من حیوان با انسان) اشبو قضیتین محصورتینده شرائط خسه نك وجودیه برابر یالکز کما شرط اختلاف موجود اولیوب ایکیسیده کلیه و موضوع لری اولان حیوان انساندن اعم اولسیله ایکیسیده کاذبه اوله رق تناقض تحقق ایتماشدر (و بعض حیوان انسان و بعضه ایس بانسان) اشبو کلیتین جزئیتینده دخی شرائط خسه موجود اولوب فقط کیتده اختلاف لری اولدیغندن ایکیسیده صادق اوله رق بینلرنده تناقض یوقدر (و نحو کما كانت الارض مضيئة فالشمس طالعة و دائماً اذا كانت مضيئة فالشمس طالعة) شرطیه کلیه لرنده دخی اختلاف مقدم شرطی موجود اولیوب و مقدم اعم اولسیله ایکیسیده کاذبه لر زیرا بعضاً ارض مضيئة اولوب شمس طالعه اولمز و بعضاً اولور بو جهته کلیتیندن ایکیسیده کاذبه اوله رق تناقض تحقق ایتمز (و قد يكون اذا كانت مضيئة كانت طالعة و قد لا يكون اذا كانت مضيئة كانت طالعة) اشبو جزئیتینده دخی کما اختلاف اولیوب و مقدم اعم اولسیله ایکیسیده صادق اوله رق تناقضدن سالمدر

خفی اولسه و نکه قوم بین التقيضين وحدات ثمانية اعتبار ایشدر در که اول وحدت

موضوع و ثانی وحدت محمول و ثالث وحدت زمان و رابع وحدت مکان و خامس وحدت شرط و سادس وحدت اضافه و سابع وحدت جز و کل و ثامن وحدت قوه و فعلدر شویله که احد قضیتینده اشبو و حداندن موجود اولان شویله دیگر قضیه ده دخی رعایت اونمق لازمکلور تا که سلب ایجابک اثبات ایلدیک شیی رفع ایدرک تناقض تحقق ایلله و الاقضیتینک صدق و یاخود کذبیری جائز اوله رق تناقض تحقق ایتمز مثلا زید قائم و عمر و ایس بقائم و کذا زید کاتب و زید لیس بحافظ و کذا زید قائم لیل و زید ایس بنائم نههار او کذا زید چالاس فی الدار و لیس بحالاس فی السوق و کذا الجسم مفرق للبصر بشرط کونه ابیض و ایس بمفرق بشرط کونه أسود و کذا زید غلام عمر و و ایس بغلام بکر و کذا الزنجی اسودای بعضه اولیس بأسودای کله و کذا الخمر مسکرای بالقوه و ایس بمسکرای بالفعل مثالیینه نظر اولسه هر برنده وحدات مذکوره دن برینک عدم اعتباری جهته قضیتیندن ایکسینکده جواز صدق و کذبیریله بینلرنده تناقض اولدیغی معلوم اولور و فارابی یالکز وحدات ثلثه اعتبار ایدرک موضوع و محمول و زمانده اتحادلرینه حصریله شرطده و جز و کله و وحدتی وحدت موضوعه و مکانه و اضافه ده و قوه و فعلده و وحدتی وحدت محموله الحاق ایلله اولینک اختلافیه موضوع و وحدات ثانیه نک اختلافیه محمول مختلف اوله جغی جهته و حدینک تحتیده اندراجلرینی بیان ایشدر و بعضیلر وحدت زمانی دخی وحدت محموله الحاق ایدرک ذکر اولنان زید قائم لیل قضیه سنده محمول لیل قائم و زید ایس بنائم نههار قضیه سنده محمول نههار قائم اولدیغی بیان ایلله یالکز وحدتینی اختیار ایشلردر و بعضیلر جمیع وحداتک وحدت واحدهیه ردی ممکن اولوب بوده نسبت حکمیله نک وحدتیدر دیو غایت تقلیلله ابلاغ ایشلردر و بونی بیانده چونکه سلبک و ورودی ایجابک مورود علیهی اولان نسبت ایجابیه اولوب هر نه زمان ذکر اولنان امورده یعنی موضوع و محمول و سائر محروده اختلاف بوانسه نسبت حکمیله مختلفه اولور مثلا احد متغایرینه برشینک نسبتی اشبو متغایریندن آخرینه نسبتک غیریه اولمسيله اختلاف موضوع اختلاف نسبتی موجب اوله رق وحدت نسبت بولمز کذلک احد متغایرینک برشینیه نسبتی اشبو متغایریندن آخرینک برشینیه نسبتک غیریه اولمسيله اختلاف محمول ایلله نسبتک دخی اختلافی تحقق ایدر و کذا حدشینک آخرینه بر زمانده نسبتی زمان آخرده نسبتک غیریه اولمسيله اختلاف زمان ایلله ده نسبتک اختلافی واضحدر دیو اثبات مدعا ایشلردر و ذکر اولدیغی وجهله مصنف موضوع و محمول ایلله قیودک اتحادی تعبیری اختیار ایدرک وحدات سائریه وحدت قیود تعبیر موجزنده درج ایشدر قال رحمه الله (فالمنافض للموجبة المخصوصة هو السالبة المخصوصة وبالعکس و للموجبة الكلية هو السالبة الجزئية و السالبة الكلية هو الموجبة الجزئية) اول

خفی اولسونکه مصنفک اثناء بحثده اولان کلامندن دخی معلوم اوله جغی وجهله هر برشینک نقیضی اوشینک رفعیدر و بومقدار بر قضیه ایچون اخذ نقیضده کافیدر مثلا هر بر انسان حیواندر قولزک نقیضی بونک رفعیله هر بر انسان حیوان دکدر دینلسیدر سائر قضایاده بویه اولوب لیکن اکثر ماده ده بر قضیه نک نفس رفعی کندیسچون عند العقل مفهوم محصل معین اولان قضایای معتبره دن اولور سده بعض ماده لرده دخی نفس رفع قضیه کندیسچون عند العقل مفهوم محصل معین اولان قضایای معتبره دن اوله مامسیله بومثالورک عند العقل مفهوم محصلی اولان لازم مساوییری اخذ اوله رق اشبولازم مساوییه احد متلازمینک اسمی آخره مجاورت علاقه سیه اطلاق قیلندن اوله رق تجوزا مفهوم نقیض اطلاق اولنور ایددی بوفصلده نقیض ایلله مراد احد امرین اوله رق نقیض ذکر اولنوب محلنه کوره بعضا نفس نقیض و بعضا نقیضک لازم مساویسی قصد اولنور استعمالده دخی بویه اوله رق جای تنبهدر ایددی قضیه موجبه مخصوصه نک نقیضی قضیه سالبه مخصوصه اولوب و بالعکس سالبه مخصوصه نک منافضی موجبه مخصوصه در مثلا زید انسان موجبه مخصوصه اولوب نقیضی زید لیس بانسان سالبه مخصوصه سی اوله رق عکسی دخی بویه در و موجبه کلیه نک نقیضی سالبه جزیه در و تحقیقات سابقه دن معلوم اولدیغی وجهله سالبه جزیه دن مراد لری رفع ایجاب کلیدن اعم اولاندر و ایجاب کلینک نقیض حقیقی سی رفع ایجاب کلی اولدیغی غیر خفیدر نه کیم مصنف حاشیه ده بیان ایشدر مثلا کل انسان حیوان موجبه کلیه سنک نقیضی بعض الانسان لیس بحیوان سالبه جزیه سی اولوب نقیض حقیقی سی اولان رفع ایجاب کلی مفهومی سلب جزیه مندر جدر و سالبه کلیه نک نقیضی موجبه جزیه اولوب مثلا لاشی من الانسان بحیوان سالبه کلیه سنده منافض بعض الانسان حیوان موجبه جزیه سیدر زیرا کلدن انتقای رفع آنجق ثبوتدن برشی ایلله تصور اولنه یلور قال رحمه الله (واما بحسب الجهة فالمنافض للضرورة هو الممكنة العامة المخالف في الكيف و للدائمة هو المطلقة العامة) و اما جهت حسبیه یعنی وجهاتده ضروریه نک مناقضی کیفده یعنی ایجاب و سلبده مخالفی اولان ممکنه عامه در مصنف حاشیه ده دیشدر که کیفده مخالفی اولمسيله قید ایشی بوقید تعریف تناقضده مأخوذ اولسنه نظرا مستغنی عنه کورینور ایسه ده لیکن قید مذکور ذکر و تصریحی دفع توهم ایچوندر شویله که ممکنه عامه اعم وجهات اولمسيله نه کیفیده ضرورییه نقیض و مباین اوله یلور که هر نه محله ضرورت صادق اولسه امکانده صادق اوله رق تناقض موجود اولمز دیو توهم اولنه یلور و حاصل دفع ضرورییه دن اعم اولان

ممکنه عامه كيفه موافقه اولان ممکنه عامه اولوب نقيض ضروريه اولان ممکنه عامه ايسه كيفه ضروريه به مخالفه اولاندر و دائمه به مناقض اولان مطلقه عامه در و مطلقه عامه دخي دائمه دن اعم اولوب لكن مناقض اولان كيفه دائمه به مخالف اولاندر بناء عليه بونده دخي توهمه محل بوقدر

و ممکنه عامه نك ضروريه به مناقض اولسي شو جهتدندر كه بر جانبك ضرورتي اوجانبدن رفع ضرورته مناقضدر بوايسه بعينه امكان خلافيدر بوجهته ضروريه ذاتيه نك مناقضي كيفه كندى به مخالف اولان ممکنه عامه سى اولور زيرا اوقات ذاتن هر بر وقته بر جانبك وجوبي اوقات ذاتن بعضيسنده امكان خلافيه مناقض اولدقلى غير خفيدر الحاصل امكان عام طرف مخالفدن سلب ضرورت اولوب و ضروريه به كيفه مخالف اولان ممکنه نك طرف مخالفى اشبو ضروريه اولسييله بوندن سلب ضرورت اثبات ضرورته منافي اوله رق بينلرنده تناقض تحقق ايدر مثلا كل انسان حيوان بالضروره مادام موجودا قولنك نقيضى بعض الانسان ليس بحيوان بالامكاندر زيرا معناسى انسانك حيوان اولسي ضرورى دكلدر ديمك اولوب بوايسه مادام الذات انسان بالضروره حيواندر قولنزه مناقضدر و دائمه نك نقيضى مطلقه عامه اولسي زيرا دائمه مطلقه نسبتك دواميله و مطلقه عامه فعليته حاكه اولوب و كيفه مخالف بولنه جقلى جهته بر جانبك مفهومي دوام نسبت و جانب آخرك مفهومي بعض اوقانده وقوع سلب نسبت و يا خود بالعكس اوله رق يكديكره منافيدر مثلا كل انسان حيوان مادام انسانا دائمه سنك نقيضى بعض الانسان ليس بحيوان اولوب بينلرنده اولان منافات غير خفيدر

قال رحمه الله (و لشرطه العامة هو الحينية الممكنة و للعرفية العامة هو الحينية المطلقة) مشروطة عامه به مناقض حينية ممكنه در چونكه مشروطة عامه ده حكم مادام الوصف ضرورت نسبتله و حينية ممكنه ده حكم وقت ماده جانب مخالفدن سلب ضرورت وصفيه ايله اوله رق يكديكره مناقضدر مثلا كل منخسف مظلم بالضروره مادام منخسفا مشروطة عامه سنك نقيضى بعض المنخسف ليس بمظلم بالامكان العام وقت كونه منخسفا اولوب اول مادام الانخساف ضرورت اظلام ايله و ثاني بعض اوقات انخسافده سلب ضرورت اظلام ايله حاكه اوله رق بينلرنده اولان تنافي غير خفيدر و عرفيه عامه ايجون مناقض حينية مطلقه در زيرا عرفيه عامه جميع اوقات انصافده دوام نسبتله و حينية مطلقه بعض اوقات وصفده فعليته نسبتله حاكه اولدقلى جهته بعض اوقات وصفده سلب نسبت جميع اوقات وصفده اثبات نسبتله مناقضدر مثلا كل من به ذات الجنب يسعل مادام مجنوبا

قويله بعض من به ذات الجنب لا يسعل بالفعل في وقت ما من اوقات كونه مجنوبا قولى بيننده تناقض متحققدر

ايعدى حينية ممكنه نك مشروطة عامه به نسبتى ممكنه عامه نك ضروريه مطلقه به نسبتله نظير اوله رق نه كيم بحسب الذات ضرورته بحسب الذات سلب ضرورت مناقض اولديغى كبي ضرورت بحسب الوصفه دخي بحسب الوصف سلب ضرورت مناقضدر و حينية مطلقه نك عرفيه عامه به نسبتى مطلقه نك دائمه به نسبتى كبي اوله رق نه كيم دوام بحسب الذات اطلاق بحسب الذاته منافي اولديغى كبي دوام بحسب الوصف دخي بحسب الوصف اطلاقه منافيدر

قال رحمه الله (و للوقية المطلقة هو الممكنة الوقية و للنتشرة المطلقة هو الممكنة الدائمة) و وقية مطلقه نك نقيضى ممكنه و قيه در چونكه وقية مطلقه حا كك تعيين ايلديكى وقت معينه ضرورت نسبتله و ممكنه و قيه جانب مخالفدن وقت معينه سلب ضرورت وصفيه ايله حاكه اولوب و قيه مطلقه نك كيفا مخالفى اولان ممكنه و قيه نك جانب مخالفى ايسه عينيله و قيه مطلقه اولان قضيه اولسييله بر طرف وقت معينه ضرورت نسبتله و طرف آخر سلب ضرورته حاكه اوله رق بينلرنده تنافي متحققدر مثلا كل قر منخسف بالضرورة في وقت الحيلولة قولى وقية مطلقه اوله رق نقيضى بعض القمر ليس بمنخسف بالامكان وقت الحيلولة ممكنه و قيه سيدر و منتشرة مطلقه نك نقيضى ممكنه دائمه در چونكه منتشرة مطلقه في وقت ماضورورت نسبتله و ممكنه دائمه وقت ماده جانب مخالفدن سلب ضرورته حاكه اوله رق بينلرنده منافات متحققدر مثلا كل قر منخسف في وقت ما من اوقاته قولى منتشرة مطلقه اولوب بعض القمر ايس بمنخسف بالامكان العام في وقت من اوقاته ممكنه دائمه سى اوله مناقضدر ايعدى ممكنه و قيه نك وقية مطلقه به و ممكنه دائمه نك منتشرة مطلقه به نسبتلى ممكنه عامه ايله حينية ممكنه نك ضروريه مطلقه ايله مشروطة عامه به نسبتلى كبيدر و بونلرك جله سنك عكسليده بويله اولوب بر طرفدن ايجاب و طرف آخردن سلب اعتباريله متضخ اولور ايشته بو ذكر اولنانلر نقايض بساططدر قال رحمه الله (و اما نقائص المركبات فهو المفهوم المردد بين نقيضى جزئها) و اما قضايای مركبه نك نقيضلى جزئيك نقيضلى بيننده مفهوم مردد در يعنى قضيه مركبه نك جزئيندن هر برينك نقيضلى اخذ اوله رق اشبو نقيضين بيننده اما هذا و اما هذا ايله ترديد اولنقى صورتيه اولور (فقيض كل كاتب متحرك الاصابع بالضرورة مادام كاتبالا دائما) اشبو مشروطة خاصه دن موجبه كليده نك جزء اولى مشروطة عامه موجبه و مفهوم لادوام اولان جزء ثابسي مطلقه عامه اولوب و مشروطة عامه نك نقيضى حينية ممكنه اوله رق بوده بعض

الکاتب ليس يتحرك الاصابع بالامكان الحيني قوليدر ومطلقة عامه نك نقيضي
دائمة مطلقة اولوب بوده بعض الكاتب متحرك الاصابع بالدوام الذاتيدر ايمدى
قضيه مركبه مذكوره نك نقيضي (قولك اما بعض الكاتب ليس يتحرك الاصابع
بالامكان الحيني واما بعض الكاتب متحرك الاصابع بالدوام الذاتى) يعنى نقيضيندن
بوجهله بطريق التريدي ترتيب اولنان قضيه مانعة الخلودر حاصلى ذكر اولنان
مشروطه خاصه نك نقيضي اشبو حينيه ممكنه ايله دائمه مطلقة دن مرتب قضيه
منفصله مانعة الخلودر

ايضاح مقال شو وجهله دركه قضيه مركبه من جهة المفهوم ايجاب وسلب ايله
مختلفه اولان قضيتينك مجموعى اولسيه نقيضي بوجموعك رفعى اولوب مجموعك
رفعى ايسه آنجق لاعلى التعيين احد جزئينك رفعيله اولور زيرا جزئيندن هيج
برى رفع اولنميويد ايكيسيده تحقق ايتسه ل مجموعى تحقق ايدر بوايسه خلاف
مفروضدر وتعيين باطل باطل اولسيه احد جزئينك رفعى لاعلى التعيين جزئينك
نقيضيندن برى اولوب بوحالده لاعلى التعيين احد نقيضين نقيض مركب اولان رفع
مجموع ايجون لازم مساوى اولمش اولور لاعلى التعيين احد نقيضين ايسه اشبو نقيضين
بيننده مفهوم مردد اولوب بين النقيضين ترديد وتقسيم اولنه رق يا بودر ويا خود
بودر دينك صورتيله حاصل اولور

ايمدى نقيض مركبه نك طريق اخذى مركبه نك بسيطريني بر رندن ايزوب
بونرك نقيضرينى اخذ ايله نقيضيندن بر منفصله مانعة الخلو تركيب ايدلسيله
حصوله كاور وبو منفصله قضيه مركبه ايجون نقيض اولمش اولور زيرا هر نوقت
اصل قضيه صادق اولسه منفصله كاذبه اولور شويله كه اصل صادق اولديغى
حينده جزئين صادق اولور وجزئينك صدق حينده كذب نقيضرى تحقق ايدر
بو وجهله تحقق كذب جزئيندناشى منفصله مانعة الخلو كاذبه اولور وهر نوقت
اصل قضيه كاذبه اولسه منفصله صادق اولور زيرا اصلك كذبى حينده منفصله دن
احد جزئين صادق اوله رق منفصله نك صدق تحقق ايلر الحاصل مركبه نك صدق
جزئينك صدقيه وكذبى احد جزئينك ويا خود هرايكى جزئينك كذيله اولوب
بوصورته اكر مركبه نك كذبى احد جزئينك كذيله اولورسه نقيضى اولان
منفصله نك احد جزئينى صادق وآخري كاذب اولور واكر جزئينك كذيله
اولورسه نقيضك جزئينى صادق اولور بوصورته نقيضده حكم بر صورته
اولسى لازمك اور كه احد جزئينك وجزئيندن ايكيسنك صدق محتمل اوله تاكه
مركب ايله نقيضى بيننده تمنع موجود اوله بوجهله حكم ايسه آنجق منفصله نك

منفصله حقيقه يه شامل اولان معنای اعم اوزره مانعة الخلو اولسيه ميسر
اوله ييلور

قال رحمه الله (ويسهل ذلك بعد تحقيق نقايض البسائط على ماسبق) وقضايى
بسيطة لرك تفصيلاتى مرورا تيديكى اوزره نقيضرى تحقيق اولندقدن صكره اشبو
مركباتك نقايضنى تعيين ايتك سهل اولور ته كيم ذكر اولنان مثال اوزرينه بيان
ايديلان ايضاحاتدن معلوم اولور الحاصل مركبه نك برى اصل قضيه وديكرى
مفهوم لادام يا خود لاضرورت اولان جزئينك نقيضلرندن بر منفصله مانعة الخلو
ترتيبيله اشبو مفهوم مردد مركبك نقيضى اولور ايمدى مركباتدن عرفيه
خاصه نك جزء اولى عرفيه عامه موافقه ومفهوم لادوام اولان جزء ثانيسى مطلقة
مخالفه اولسيه بوصورته عرفيه خاصه نك نقيضى اشبو جزئينك نقيضرى اولان
حينيه مطلقة مخالفه ايله دائمه موافقه بيننده مفهوم مردد اولور ومشروطه
خاصه مشروطه عامه ايله مطلقة دن مركبه اولسيه نقيضى اشبو جزئينك نقيضلى
اولان حينيه ممكنه ايله دائمه بيننده مفهوم مردد اولور ووقته وقتيه مطلقة ايله
مطلقة عامه دن مركبه اولسيه نقيضى ممكنه وقتيه ايله دائمه بيننده مفهوم مردد
اولور ومنشره منتشره مطلقة ايله مطلقة عامه دن مركبه اولديغندن نقيضى ممكنه
دائمه ايله دائمه بيننده مفهوم مردد او اور بو طريق اوزره وجوديه لادائمه نك نقيضى
دائمه مخالفه ايله دائمه موافقه ووجوديه لاضروريه نك نقيضى دائمه وضروريه
وممكنه خاصه نك نقيضى ضروريه مخالفه ايله ضروريه موافقه بينلرنده مفهوم
مردد اولور

قال رحمه الله (لكن التريدي في نقايض المركبات الجزئية بالنسبة الى كل فرد فرد
بمعنى ان كل فرد لا يخلو عن حكمى نقيضيهما على ان يكون حلية كلية مرددة
المحمول) وذكر اولنديغى وجهله مركبه نك نقيضى منفصله مانعة الخلو اولق
اوزره نقيضى جزئينى بيننده مفهوم مردد اولسى قضيه كليده ظاهر ايسه ده
مركبه جزئينك نقيضى وجهه مذكور اوزره اولديغندن بيوررلر كه نقايض
مركبات جزئيه ده اولان ترديد حلية كلية مرددة المحمول اولق اوزره هر بر فرد
نسبتله در شو معناه كه موضوعك هر بر فردى نقيضينك حكيمندن خالى اولزديك
اولور (لابلانسيه الى نفس النقيضين الكليتين على ان تكون منفصلة مانعة الخلو كا
فى نقايض المركبات الكلية لان تلك المنفصلة كاذبة مع الجزئية المركبة فيما كان
المحمول ثابتا لبعض الافراد دائما مسلوبا عن البعض الآخر دائما) يوقسه مركبات
كليده نك نقايضنده اولديغى كبي منفصله مانعة الخلو اولق اوزره ترديد نفس
نقيضين كليتينه نسبتله دكلر زيرا اكر بويله اولق لازمكسه محمولك بعض افراد

موضوع ایچون دائماً ثابت و بعضی آخردن دائماً مسلوب اولدیغی ماده لرده جزئیة مرکبه ایله برابر اشبو کلیة منفصله دخی کاذبه در (کافی بعضی الجسم حیوان بالفعل لادائماً و هو کاذب مع کذب قولنا اما لاشئ من الجسم بحیوان دائماً و اما کل جسم حیوان دائماً) اشته بو مثاله مرکبة جزئیة اولان بعضی الجسم حیوان بالفعل لادائماً کاذبه اولمسیله برابر بونک نقیضی مانعة الخلو اولق اوزره اما لاشئ من الجسم بحیوان دائماً و اما کل جسم حیوان دائماً اولمسی اعتبار اولنسه بو دخی کاذبدر شویله که مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله ماسبقدن معلوم اولدیغی اوزره مرکبه ده حکم موضوع واحد اوزرینه اولوب قضیتین موضوعه متحده اولق لازمدر بو تقدیرده اشبو بعضی الجسم حیوان بالفعل لادائماً مرکبة جزئیة سنک مفهومی بعضی جسم بروقتده حیوان اولوب وقت آخرده حیوان دکلدر دیمک اولور شو جهتدنگه بعضی جسمک بالفعل حیوان اولمسیله حکم ایدلد کذکره لادائماً قیدیه جسم مذکورک وقت آخرده حیوان اولمسیله حکمی افاده ایدر چونکه حکمینک موضوعه اشتراط اتحاد لری جهتیه حکم ثانینک قضیه اولیده حیوانیتیه حکم اولنان بعضک غیری دیگر جسم اوزرینه اولمسی اراده ایتک غیر محتملدر بونک کذب ایسه غیر خفیدر الحاصل جسمک بعضیسی انسان و فرس کبی دائماً حیوان و بعضی آخری حجر و شجر کبی دائماً لیس بحیوان اولهرق یوقسه افراد جسمده بعضا حیوانیتیه و بعضا لا حیوانیتیه متصف بر جسم موجود دکلدر که حتماً مرکبة جزئیة مذکوره بویله بر فردک وجودنه نظراً صادق اولمش اولسون بو وجهله مرکبة جزئیة نک صدق انجق قیام و قعود امثالی محمولک عرض مفارق اولمسی حینده تصور اولنه یلور زیر بعضاقام و یا خود قاعد و بعضا لاقام و یا لقاعد اولهرق افرادک وجودی معلومدر واقعا بعضی الجسم حیوان دائماً و بعضی الجسم لیس بحیوان دائماً جزئیة صادقه اولوب و بونلر موضوع ذکریده متحد ایسه لرده صدق لری موضوع حقیقه عدم اتحاد لردن منبعتدر شویله که ثانیه اولان بعضی جسمدن مراد اولده اولان بعضک غیریدر لکن مرکبة جزئیة بویله اولیوب جزئیة موضوع حقیقه متحدر نه کیم لادوام ایله حکمک مقتضاسی بودر حاصلی مرکبه ده اصل قضیه ده حکم قنق بعضی اوزرینه ایسه لادوام و یا ضرورتله اولان حکم دخی او بعضی اوزرینه ایدوکی غیر خفیدر ایشته بو تحقیق ایله ذکر اولنان بعضی الجسم حیوان بالفعل لادائماً جزئیة مرکبه سنک کذب تحقیق ایتشددر بونکله برابر نقیضی اولمسی فرض اولنان اما لاشئ من الجسم بحیوان دائماً و اما کل جسم حیوان دائماً منفصله سی دخی کاذبه اولوب نه هیچ بر جسمک دائماً حیوان اولدیغی ونه ده هر بر جسم دائماً حیوان اولدیغی صادقدر زیرا هر بر جسم یادوام حیوانیت و یادوام لا حیوانیتدن خالی

اولدیغی معلومدر حالبوکه اصل ایله نقیضدن ایکیسیده کاذبه اولمسی باهر البطلاندر ایشته بو سبب نداشتی مرکبات جزئیة نک نقیضی منفصله مانعة الخلو اعتبار ایتک ممکن اوله من (بخلاف تلك الجملیة المرددة المحمول اذ کل جسم لا یخلو عن دوام الحيوانية او دوام اللا حیوانية فهی صادقه مع کذب الاصل) لکن مرکبات جزئیة ایچون نقیض اولمسی معتبر اولان حلیة مرددة المحمول منفصله نک خلافده اولهرق محذور مذکوردن سالددر زیرا هر بر جسم یادوام حیوانیت و یا خود لادوام حیوانیتدن خالی اولدیغی جهتله اصل قضیه نک کذبیه برابر اشبو حلیة مردده صادقه اولور شویله که مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله حلیة مذکوره نک مفهومی ایکی شی بیننده تردیددن عبارتدر که اول حیوانیت دائماً و ثانی حیوانیتک سلب دائماً ایددی بو مفهوم جسمدن هر بر فرد یادائماً حیوانیتیه و یا خود دائماً لا حیوانیتیه متصف اولقدن خالی اولمز معنا سنجه جسمدن هر بر فرد اوزره حکم اولدیغی صورتده ایستر هر بر جسم دائماً حیوان اولسون و ایستر لا حیوان اولسون و کر که جسمدن بعضیسی دائماً حیوان و بعضی آخر دائماً لا حیوان اولسون حکم مذکور علی کل الاحتمال صادق اولهرق بو جهتله اصلک کذبیه برابر اشبو احتمالات ثلثیه شامل اولان معنی اوزره صدق نقیض تحقیق ایلر مطلوب دخی اصل ایله نقیضدن برینک صدقیه آخرینک کذبیدر و لادوام ایله مقید اولان اصل انجق بر ماده ده صادق اولور که مثلاً بعضی الانسان کاتب بالفعل لادائماً قولزده اولدیغی کبی محمول کتابت امثالی عرض مفارق اولور و بو تقدیرده جزئیة دوام اخذ اولندیغندن معنای مذکور ایله نقیض کاذب اولور شو بویله که بو تقدیرده معنای مذکور ایله نقیض هر بر انسان یادائماً بالفعل کتابتیه و یا خود دائماً بالفعل عدم کتابتیه متصف اولقدن خالی اولمز دیمک اولوب بویسه کاذبدر زیرا اگر صادق اولسه یا هر بر انسان کاتب اولمسی و یا خود انساندن هیچ برشی دائماً کاتب اولمسی و یا خود انساندن بعضیسی دائماً کاتب اولوب و بعضی آخر دائماً کاتب اولمسی احتمالات ثلثیه سندن بریسی واقع اولق اقتضا ایدر حالبوکه بوا احتمالانک جمله سی باطلدر حاصل کلام محمول عرض مفارق اولان محالدره اصل قضیه صادق و نقیض کاذب اولهرق اولکینک عکسی اولمش اولور

واشبو تفصیلاتدن مرکبة جزئیة نک اخذ نقیضی ایچون بر طریق آخر استفاد اولور بوده منفصله بی ذات اجزاء ثلثیه قیلهرق مثلاً مثال مذکوره اولدیغی کبی اما لاشئ من الجسم بحیوان او کل جسم حیوان دائماً و بعضی حیوان دائماً و بعضی الآخر لیس بحیوان دائماً دینلسیدر بو صورتده مرکبة جزئیة نک نقیضی حلیة مرددة المحمول

اولدینگی کبی منفصله ذات اجزاء ثلثه دخی اوله ییله جکی معلوم اولور وینه بو تحقیقاتدن مستفاد اولور که بینرنده تردید واقع اولان حکمین ایله مراد اصلدن جزئیته کیفیت نقیضینه مکلف اولان حکمین اولوب مطلقا حکمین دکلدر حاصلی اصلک جزء اولی ایجاب ایسه حکم اول سلب واصلدن جزء ثانیه لادوام کبی سلب ایسه حکم ثانی ایجاب اوله رق عکسی دخی بویه در

قال رحمه الله (ونقیض کل نوع من الخارجیه والحقیقه والذهنیه موافق له فی ذلك النوع ومخالف له فی الکیف والکیم) وقضیه خارجیه وحقیقه وذهنیه دن هر بر نوعک نقیضی او نوده اصله موافق اوله رق موضوعه معتبر اولان وجوده اصل ایله نقیضک اتحادلری واجبدر وکیف وکده یعنی ایجاب و سلب ایله کلیت وجزئیته مخالفدر حاصلی قضیه خارجیه ده حکم خارجیه موضوعک افراد محققه خارجیه سی اوزرینه وحقیقه ده افراد مقدره وذهنیه ده افراد ذهنیه اوزرینه اولسبیه نقیضلرنده دخی اصللرینک عینی اولوب بوجهندن متحد واصل موجب ایسه نقیض سالبه وبالعکس واحدهما کلیه ایسه آخری جزیه اولقده مخالفدر

قال رحمه الله (کما ان نقیض الشرطیه موافق لها فی الجنس من الاتصال والانفصال وفی النوع من الزوم والعناد والاتفاق ومخالف لها فی الکیف والکیم) نه کیم شرطیه نک نقیضی جنسده یعنی اتصال وانفصالده اصله موافق اولوب اگر اصل متصله ایسه نقیض دخی متصله ومنفصله ایسه نقیض دخی منفصله اولور وكذلك شرطیه نک نقیضی نوده یعنی لزوم وعناد واتفاقه دخی شرطیه موافق او اوب اصل شرطیه لزومیه ایسه نقیض دخی لزومیه وعنادیه ایسه نقیض دخی عنادیه واتفاقیه ایسه اتفاقیه اولور وکیف وکده اصل قضیه نقیض مخالف اولوب احدهما موجب ایسه آخر سالبه وکلیه ایسه آخر جزیه اولور

قال رحمه الله (جیع ذلك بناء علی ان نقیض کل شیء فی الحقیقه رفعه وان اطلقوه مجازا علی ما یساوی النقیض الحقیقی ولذا جعلوا الاطلاق العام نقیضا للدوام الذاتی مع ان نقیض الحقیقی رفع الدوام) وصور مشروحه دن جمله سی هر بر شیئک نقیضی فی الحقیقه او شیئک رفعی اولدینغه منیدر مثلا کل انسان حیوان بالضروره قولمک حقیقه نقیضی بویه دکلدر دیمکدن عبارتدر هر نقدر قوم اسم نقیضی نقیض حقیقینک لازم مساویسی اوزره اطلاق ایشلر ایسه ده بواطلاق بطریق النجوزدر وبواطلاق مجازی بی اعتبار ایشلرینک سببی ذکرى مرور ایتدیکی وجهله بعضا قضیه نک نقیض حقیقیسی اولق لازم کلان نفس رفع ایچون عندالعقل قضایای معتبره دن عداولمقلغه صالح بر مفهوم

محصل اولوب بلکه اشبورفک عندالعقل مفهوم محصلی اولان لازم مساویسی بوانمسیله لازم اخذ اوله رق نقیض حقیقی محله اعتباریه اوزرینه مجازا اسم نقیضی اطلاقدن عبارتدر ووجهله نقیض حقیقینک لازم مساویسی اوزره نقیض اطلاق ایتدکلرندن ایچون دوام ذاتینک نقیض حقیقیسی رفع دوام ایکن دوام ذاتی ایچون اطلاق عامی نقیض اعتبار ایشلر زرا اطلاق عام رفع دوام ذاتی ایچون لازم مساویدر وایضاحی وللدائمة هو المطلقه العامة قولنک ترجمه سندن مستبان اولشدر (۶)

قال رحمه الله (وقد یطلق التناقض علی اختلاف المفهومین المفردین عدولا وتحصیلا بحیث لا یصدقان معا علی شیء واحد ولا یرتفعان معان موجود فی ظرف الثبوت وان جاز ارتفاعهما عن المعدوم فیه کالانسان والانسان فیسمى کل منهما نقیضا للآخر کما سبق فی باب الکلیات) وبعضا تناقض ایکی مفهوم مفردک عدول وتحصیل جهندن بر حیثیه اختلافلری اوزره اطلاق اولنوک مفهومین ایکیسی بردن شیء واحد اوزرینه صادق اولوب ذات اختلافدن ناشی شیء واحد ایچون معابوتلری متمنع اولور کذلک هر نقدر ظرف ثبوتده معدوم اولان شیدن ارتفاعلری جائز اولسه ده ظرف مذکورده موجود اولان شیدن ایکیسی بردن مرتفع اولزلر مثلا انسان ایله لانسان مفهومی بویه اولوب عدول وتحصیل جهندن مختلف اوله رق برشی اوزرینه هم انسان وهمده لانسان اولق صادق اوله میه جعی کبی اشیاء موجوده دن هیچ برشی یا انسان یا خود لانسان اولقدن خالی اوله میه جفندن ناشی اشبو مفهومی مفردیندن هر بری آخری ایچون نقیض تسمیه اولنور نه کیم باب کلیاتده ثم الکلیان ان کان بينهما تصادق فی الواقع آه قولنده مرورا یشدر

قال رحمه الله (واما النقیضان بالمعنی الاول فلا یجتمعان ولا یرتفعان لاعن موضوع موجود ولا عن موضوع معدوم) واما معنای اول ایله یعنی اختلاف بالایجاب والسلب معناسیله اولان نقیضین قطعا اجتماع ایشلر زرا اجتماعلری وجود وعدمی موجب اولوب بوايه تمامع ذاتیدن ناشی ممکن اوله من کذلک نه موضوع موجود ونه ده موضوع معدومدن مرتفع اوله منلر شوبله که ذکرى مرورا یتدیکی وجهله احدهما نک صدقیله آخرینک کذبی مقتضای ذات اختلاف اوله رق ارتفاع

(۶) بوندنصرکه حق اولیه که مقدمه مذکوره اعنی نقیض کل شیء رفعه سلبک نقیضی اولان ایجاب عدم شمولی جهته عام اوزرینه خاصله حکم قیلندن اوله جفندن صحیح دکلدر دیوسید شریف محقق حاشیه صفرا ده استشکال واولی اولان عام ایله خاص اوزرینه حکم قیلندن اوله رق رفع کل شیء نقیضه دیمکدر بیوروب ختم مقال ایشلر وصرکه کلان فضله متاخرین اشکال مذکورک حلی استصعاب ومخلصه هر بری بطریق استصواب ایشلر ایرادینه مقامک مساعده سی اولدینغدن بوباید مؤلف بولان رساله مستقله نک مطالعه سی توصیه ایله اکتفا اولندی فلیعذر (عبدالحمید)

نقیضین محالدر و معلوم اولسونکه معنای اول ایله اولان نقیض نقیض سلی
و معنای ثانی ایله اولان نقیض عدولی تسمیه اولنور

قال رحمه الله (فصل فی العکس المستوی) فصول تسعه دن اشبو فصل ثامن عکس
مستوینک تعریفیله بیان احکامنده در عکس اوج معنایه اطلاق اولنوب اول عکس
مستقیم اوله رق بوده اشبو فصلده ذکر اولنان عکس مستویدر ثانی قدما ایچون
اولان عکس نقیض و ثالث مختار متأخرین اولان عکس نقیضدر نته کیم بیان اولنور

قال رحمه الله (وهو تبدیل احد جزئی القضية بالآخر مع بقاء کیف الاصل و صدقه
فی جمیع المواد) عکس مستوی اصلک بقاء کیفی و جمیع مواده صدقیله برابر
قضیه نک احد جزئیاتی جزء آخره تبدیل ایتکدر مثلا کل انسان حیوان قولنک
عکسی بعض الحیوان انسان و لاشی من الانسان بحجر قولنک عکسی لاشی من الحجر
بانسان در اصلک بقاء کیفندن مراد اصل موجبیه ایسه عکسک دخی موجبیه
و سالبه ایسه عکسک دخی سالبه اولمسیدر و عکس ایچون بوشروطی انخادری
مجرد اصطلاح ایله اولیوب بلکه قضایای مستعمله بی تتبع ایدرک اکثر مواده
بعد التبدیل صادق و لازمه اولنلرینی آتجق کیفده موافقه بولمندن نشئت ایشدر
و اصلک بقاء صدقیله مراد اصل ایله عکسک بالفعول صدقی دیمک دکلدر زیرا
مثلا کل حجر انسان قولنک عکسی بعض الانسان حجر اولوب و ثانی اوله لازمکلور
حالبوکه ایکسیده کاذبلدر بلکه مراد اصلک فرض صدقندن عکسک دخی
صدق لازمکسی حیثیتنه ملابس اولمسیدر یعنی اصلک صدقیله برابر عکسی دخی
صادق اولور دیمک اولوب بوضورنده اگر کل حجر انسان صادق اولسه بعض
الانسان حجر دخی البته صادق اوله جغی بی اشتباهدر و بوضدق مجرد معیت مطلقه
اولیوب بلکه صدق علی وجه اللزومدر و عکسی بقاء صدق ایله مشروط قلمری
زیرا عکس لوازم اصلدن لازم خاصدر و ملزومک صدقیله برابر لازمک کذبی مستحیلدر
آنکچون بقاء کذبی شرط ایتامشدردر زیرا ملزومک کذبیه برابر لازمک صدقی جائزدر
و بقاء صدقک جمیع مواده اولمسیله تقییدی بعض مواده تخلفی تقدردره
عکس اوله میه جغندن ایچوندر بوسید ناشی درکه موجبیه کلیه نک هر نقدر بعض
مواده صدقی باقی اولسه ده مواده تخلف ایتسیله موجبیه کلیه ده انعکاسی صحیح
عدا و لایوب بلکه موجبیه کلیه نک عکسی موجبیه جزئییه اولمسیله حکم ایشدردر مثلا
کل انسان حیوان موجبیه کلیه سی کل حیوان انسان موجبیه کلیه سنه تبدیل ایدسه
عکسده بقاء صدق تخلف ایلدیکنندن ایچون کل انسان ناطق قولزی کل ناطق انسان
قولزه تبدیل ایتد بکمزده هر نقدر صدق باقی اولسه ده عکسی اوله میوب بلکه عکسی

بعض الناطق انسان جزئییه سیدر حاصلی سید شریفک شرح مختصر اصولده
تصریحی وجهله قوم عکوس قضایاده مواد جزئییه نظر ایتیوب بحثلری وجه
کلی اوزره در

جزئیندن مراد جزء ذکری اولوب جزء حقیقی دکلدر زیرا اصلده جزء حقیقی ذات
موضوع ایله وصف محمول اولوب حالوکه تبدیل ایله عکسده محکوم به قلنان
وصف موضوع اوله رق وصف محمول دخی عکسده ذات موضوع ایچون
مرآت اولور

قال رحمه الله (وقد يطلق علی اخص القضايا اللازمة للاصل الحاصلة بالتبدیل)
وبعضا عکس اصل ایچون لازمه و وجه مشروح اوزره احد جزئیاتی آخره تبدیل
ایله حاصله اولان اخص قضایا اوزره اطلاق اولنور حاصلی عکس ایچون ایکی
معنای مستعمل اولوب معنای مصدریسی اولان نفس تبدیل اوزرینه اطلاق
اولندیغی کبی تبدیل مذکورندن حاصله اولان قضیه ده دخی مجازا اطلاق اولنور
مثلا موجبیه کلیه نک عکسی موجبیه جزئییه در دینلور و بومعناجه عکسی (انها اخص
قضیه لازمه للقضية بطریق التبدیل موافقة لها فی کیف والصدق) قولر یله
تعریف ایتشدردرکه مفهومی بطریق التبدیل قضیه ده لازمه و کیفده و صدقده موافقه
اولان اخص قضیه در دیمک اولور بوضورنده اثبات عکسده ایکی امر لابد اولوب
بونندن بریسی عکس اوله جق قضیه نک اصل ایچون لازمه اولمسیدر بوده جمیع
مواد اوزرینه منطبق اولان برهان ایله اولور و ایکنجیسی عکس اوله جق قضیه دن
اخص اولانک اصله لازمه اولماسیدرکه بوده بعض صورده تخلف ایتسیله ظاهر
اولور چونکه بر قضیه نک معنای انعکاسی تبدیلدن حاصله اولان اخص قضیه
قضیه مذکوره ده لازمه در دیمک اولدیغندن بونی اثبات ایتک جمیع مواد اوزره
منطبق اولان برهانه محتاج اولور لکن بر قضیه نک دیگر قضیه ده عدم انعکاسک
معنای او قضیه ده لازم کاز دیمک اولوب بونی اثباتده یالکز ماده واحده حسیله
نقض کافی اولور و عکسک اصله لازمه اولمسیله تقییدک سبی اشبو ایضا حاتدن
معلوم اولور الحاصل اشبو تبدیلدن حاصله اولان قضیه معناسنه عکس اصطلاح
قومنده لوازم قضیه دن اولوب هر نقدر بر قضیه اصله موافقه اولسه ده لزوم
بولند قجه اشبو اصل ایچون عکس اوله من و بوجهله اصل ایله عکس بیننده
اعتبار اولنان لزوم ایله مراد تلازم خارجی اولوب احدهما آخردن منفک
اولیه رق هر نوقت اصل تحقق ایلسه آنکله برابر عکس دخی تحقق ایدر دیمکدر
و بوسیددن یعنی لزومدن مراد بومعنی اولدیغندن ایچون عکسده لزوم اتحاد منزله
سنده یعنی عکس اصل ایله متحد اوله رق قطعا منفک اولمز مؤداسنده در

مصنف حاشیه ده عکس بعضا اخص قضایای لازمه به اطلاق اول نور دیو قضایای لازمه نك اخصه وجه تخصیصی بیانده دیشدر که زیرا مثلا لاشیء من الحجر بانسان امثالی سالبه کليه ایچون تبدیل جزئین سببیه حاصله اولان قضایادن لوازم عدیده اولوب بوده نفس قضیه کبی لاشیء من الانسان بحجر سالبه کليه سی و بعض الانسان لیس بحجر سالبه جزئیه سیدر چونکه جردن هیچ برشی انسان اولماسیه حکم انساندن هیچ برشی و کذلک انساندن بعضیسی حجر اولماسیه حکمی مستلزم اولوب واشبو قضیتین قضیه اولینک احد جزئینی آخره تبدیل سببیه حاصله در حالوکه سالبه کليه نك عکسی بونلردن اول یعنی لاشیء من الانسان بحجر سالبه کليه سی اولوب سالبه جزئیه دن اخصدر کذلک هر بر قضایای منعکسه ایچون تبدیل جزئین سببیه حاصله اولان لوازم عدیده وارد که جهت حسیه عکس لردن اعمدر مثلا کل انسان حیوان بالضرورة قولزه حینیه اوله رق بعض حیوان انسان حین هو حیوان ومطلقة عامه و ممکنه عامه اوله رق بعض حیوان انسان بالاطلاق وبالامکان قضیه لری لازم کور حالوکه قول مذکورک عکسی بونلردن حینیه مطلقه اولوب نه مطلقه عامه و نه ممکنه عامه در بونلر حینیه مطلقه دن اعمدر باقیلریده بونلر قیاس ایله معلوم اولور

قال رحمه الله (ولا اعتبار لعكس المنفصلات لعدم امتياز احد جزئيهما عن الآخر بالطبع ولا فائدة في عكس الاتفاقيات فالمعتبر المفيد ليس الا عكس الحمايات والامتصلات اللزومية) وقضایای منفصله ده دخی عکس جاری اوله بیلور سه ده اعتباردن مهجوردر زیرا احد جزئینک جزء آخردن بالطبع امتیازی اولمیوب جزئینی بیننده ترتیب طبیعی غیر موجوددر وقضایای اتفاقیه نك عکسی قائده دن عاریدر ایدمی معتبر ومفید اولان انجق حلیات ایله متصلات لزومیه نك عکس لریدر

قال رحمه الله (فالوجبة كلية كانت او جزئية لا تنعكس الى موجبة كلية لصديق الاصل بدونها فيما كان المحمول او التالي اعم) عكسك وجه اجماليسني بياندر نصكره تفصيلنه شروع ایدرك دیرکه ایدمی قضیه موجبه ایستركلیه و ایستركجزئیه اولسون موجبه کليه به منعكس اولمز زیرا حلیه ده محمول و شرطیه ده تالی اعم اولدیغی ماده ده اصل صادق اوله رق موجبه کليه صادق اولمز وعكس جميع موادده بقاء صدق ایله مشروط اوله رق بعض موادده تخلفی مانع انعكاسدر (نحو انسان حیوان) اشبو قضیه حلیه ده محمول واقع اولان حیوان انساندن اعم اوله رق صادق وعكس کلیسی اولان کل حیوان انسان قولی کاذبدر حالوکه ذکر اولدیغی وجهله عكس صدقه اصله موافق اولمق لازم کله جکندن وقوع تخلفه مبنی کليه به عدم انعكاسی تحقق ایدر (و کما كانت الشمس طالعة فالمسجد مضی) اشبو

قضیه شرطیه ده دخی تالی اعم اوله رق صادق وعكس کلیسی اولان کما كان المسجد مضیاً فالشمس طالعة قولی کاذبدر (ولا یصدق عكسهما الكلي) واشبو مثالینک اصلری صادق اولمسیه برابر عكس کلیری صادق اولمز ته کیم بیان اولندی وبوجهله محمول و یاخود تالی اعم اولدیغی صورتده عكسك کاذب اولمی زیرا عند التبدیل محمول اعم موضوع وموضوع اخص محمول و یاخود تالی اعم مقدم ومقدم اخص تالی اوله رق حلیه ده اخصك افراد اعم اوزره صدقنی و شرطیه ده اخصك تحققی اعمك استلزام تحققنی موجب اولور بوايسه محالدر (بل الى موجبة جزئية فقط) بلکه موجبه کليه وجزئیه فقط جزئیه به منعكس اولور مثلا کل انسان حیوان وبعض الانسان حیوان موجب لری نك عکسی بعض حیوان انسان در زیرا کل انسان حیوان دیدیمز حینیه موضوع ایله محمولك صادق اولدق لری افراددن عنوان موضوع اولان وصف انسان و کذلک وصف محمول اولان حیوان ایله متصف ذات انسان کبی برشی بولورز بو صورتده بعض حیوان انسان اولور واشبو بعض وصفین مذکورین ایله موصوف اولان شیدر بوجهله كرك طرف موضوع و كرك طرف محمولدن جزئیه صادق اولور وموجبه جزئیه نك موجبه جزئیه به انعكاسی دخی بوجتله تحقق ایدر حاصلی موجبه ده موضوع ایله محمولك شیء واحد اوزره تصادق عنوانلری وبو شینك اشبو عنوانین ایله اتصافی واجب اولمسیه طرفیندن جزئیه صادق اوله رق کل انسان و یاخود بعض الانسان حیوان صادق اولدیغی کبی بعض حیوان انسان دخی صادق اولور

قال رحمه الله (فن الدائمین والعامتين تنعكسان الى حينية مطلقة فاذا قلت كل انسان او بعضه حیوان باحدى الجهات الاربع من الضرورة والدوام مادام الذات او مادام الوصف ینعكس الكل الى قولنا بعض الحيوان انسان بالفعل حين هو حیوان) ایدمی دایمیتین و عامتیندن قضیه موجبه لری حینیه مطلقه به منعكسه اولور یعنی موجهاتدن موجبه ضروریه مطلقه و دایمه مطلقه که اول موضوعك جمیع اوقاتنده ضرورت وثانی دوام نسبتله حا که در و کذلک عرفیه و مشروطه عامه لری که اول جمیع اوقات و صفده دوام وثانی جمیع اوقات و صفده ضرورتله حا که در اشبو موجهات اربعه حینیه مطلقه به منعكس اولور زیرا عكسه صالح اوله جق دایمه حینیه و دایمه ذاتیه اولوب بونلر انعكاس ايسه مطرد اولمز زیرا کتابت کبی اوقات عنوان اقل و انسانیت کبی اوقات محمول اکثر اولمی جائز اولوب بو حالده نه مادام الذات ونه ده مادام الوصف ذات ایچون عنوان دایم اوله بیلور بلکه انجق حینیه مطلقه به منعكس اولور

حیثیه مطلقه ذکر می مرور ابتدکی وجهله موجهات غیر مشهوره دن اوله رق وصف
موضوعک بعض اوقاتده فعلیت نسبتله حاکمه در ایدی مثلاً موجب کایه و یا جزیه اولق
اوزره کل انسان و یا خود بعض الانسان حیوان قولز جهات اربعه دن بر یله تقید
اوله رق ایستر ضروریه مطلقه اولوبده بالضروره و یا خود دائمه مطلقه اولوبده
دائماً مادام الذات و ایستر عرفیه عامه اوله رق دائماً و یا خود مشروطه عامه اوله رق
بالضروره مادام الوصف ایله مقید اولسون بونلرک جله سی بعض الحیوان انسان
بالفعل حین هو حیوان حیثیه مطلقه جزیه سینه منعکس اولور چونکه هر وقت
انساندن کلیسی و یا خود بعضیسی حیوان اولدیغی حینده حیوان اولان بر فرد
موجود اولمش اولوب فرد مذکور حیوان اولدیغی حینده انسان اولور بو
صورتده بعض حیوان حیوان اولدیغی حینده بالفعل انسان اولدیغی تحقق
ایدر و بو جهته هر نه وقت کل انسان و یا خود بعض الانسان حیوان بالضروره
ودائماً قولز صادق اولسه بعض الحیوان انسان بالفعل حین کونه حیوانا قولز
دخی صادق اولور

و بونی طریق عکس ایله اثبات ایدرک دیرزکه اگر عین عکس صادق اولسه نقیضی
اولان لاشی من الحیوان بانسان مادام حیوانا صادق اولق لازم کلور
والا ارتفاع نقیضینی مؤدی اولور بونک عکسی ایسه بالبداهه سالبه اولوب اصله
منافی اولان شینک صدق لازم کلور زیرا نقیض مذکورک عکسی لاشی من الانسان
بحیوان مادام انسانا اولوب اصل قضیه ایسه کل انسان و یا خود بعض
الانسان حیوان بالضروره و یا خود دائماً اوله رق بینلرنده منافات ظاهر در

و كذلك طریق خلف ایله ده اثبات ایدر زبرهان خلف مصنف دخی قریباً بیان
ایده چکی وجهله عکسک نقیضی اصله ضم ایتمکدرکه شکل اولدن بر شینک
نفسندن سلبی موجب اولور بو ایسه نقیضک استحاله سندن نشئت ایدرک عکسک
صادق اولدیغی تحقق ایدر ایدی دیرزکه اگر بعض الحیوان انسان بالفعل
حین هو حیوان حیثیه مطلقه سی صادق اولسه بونک نقیضی اولان لاشی
من الحیوان بانسان مادام حیوانا صادق اولق لازم کلور بو تقدیرده اشبو نقیضی
کبری و اصلی صغری ایدرک شکل اولدن کل انسان حیوان بالضروره و یا خود دائماً
ولاشی من الحیوان بانسان بالضروره و یا خود دائماً قیاسی ترتیب ایتدی کمزده
لاشی من الانسان بانسان بالضروره و یا خود دائماً قولی منج اولور بر شینی نفسندن
سلب ایسه محالدر و شکل مذکورک اشبو محالی انتاجی کبری اولان نقیضک عدم
صدقندن نشئت ایتمیه اشبو نقیض کاذبک اصلی اولان عکسک یعنی حیثیه
مطلقه جزیه نک صدق تحقق ایدر وهو المطلوب

قال رحمه الله (ومن الخاضعين الى حيزية لادائمة) وقضايای مركبه دن مشروطه
خاصه ایله عرفیه خاصه که اول لادوام ذاتی ایله برابر جمیع اوقات وصفده ضرورت
و ثانی لادوام ذاتی ایله برابر جمیع اوقات وصفده دوام نسبتله حاکمه در بو ایکی سندن
موجبدر حیثیه لادائمه به منعکس اولور لر حیثیه لادائمه لادوام ذاتی ایله مقیده
اولان حیثیه مطلقه اوله رق مع اللادوام الذاتی بعض اوقات وصفده فعلیت نسبتله
حاکمه در مثلاً بالضروره کل کاتب متحرک الاصابع مادام کاتب لادائماً قولز
مشروطه خاصه و بالضروره قیدی اولیه رق عرفیه خاصه اولوب جزء اولری
اولده مشروطه عامه و ثانیده عرفیه عامه در جزء ثانیری اولان لادائماً
معناده سالبه مطلقه عامه اوله رق لاشی من الکاتب متحرک الاصابع بالفعل
اولوب تفصیلاتی مرور ایتمشدر و بونلرک عکسی اولان حیثیه لادائمه بعض
متحرک الاصابع کاتب حین هو متحرک الاصابع لادائماً اولوب اصلری صادق
اولدیغی کی اشبو عکس دخی صادقدر و بونک اثباتی عکسک جزیه نظر ایله
تحقق ایدر

ایمدی دیرزکه عکسک جزء اولی اولان بعض متحرک الاصابع کاتب حین هو متحرک
الاصابع حیثیه مطلقه سی اصلرک جزء اولری اولان عامینه لازمکلور چونکه هر بر
کاتبک کاتب اولدقجه متحرک الاصابع اولمی متحرک اصابعدن بعضیسنک کاتب
اولمی مستلزم اولور و عکسک جزء ثانیمی اولان لادوامک مفهومی ایسه بعض
متحرک الاصابع لیس بکاتب بالفعل اولوب بوقضیه صادق اولماق لازمکله
نقیضی اولان کل متحرک الاصابع کاتب دائماً صادق اولمی لازم کلور
حالبو که بونقیضک صدق و یا کذبنی تبیین ایچون اصلک جزء اولنه ضم
ایدرک شکل اولدن بر قیاس ترتیبله کل متحرک الاصابع کاتب بالضروره
و یا دائماً و دائماً کل کاتب متحرک الاصابع ما دام کاتب دیرز و اشبو
مقدمتینک نتیجه حاصله سی کل متحرک الاصابع متحرک الاصابع دائماً
اولور و اصلدن مفهوم لادوام اولان جزء ثانیه ضم ایله یته شکل اولدن
کل متحرک الاصابع کاتب دائماً و لاشی من الکاتب متحرک الاصابع بالفعل مقدمتینی
ترتیب ایتدی کمزده نتیجه سی لاشی من متحرک الاصابع متحرک الاصابع بالفعل اولور
بوایکی نتیجه ایسه بر برینه مناقض اوله رق بوضورتده اگر عکسک جزء ثانینک
نقیضی اولان کل متحرک الاصابع کاتب دائماً قضیه سی صادق اولسه اشبو کل
متحرک الاصابع متحرک الاصابع دائماً و لاشی من متحرک الاصابع متحرک الاصابع
بالفعل نتیجیتیندن ایکی سیده صادق اولماق لازمکلور بوایه اجتماع نقیضین اولوب

بوجهته نقیضك تحقق كذبیه اصلك یعنی عكسدن جزء ثانینك صدق ثابت اولور

وخاصتین جزئیاتینك دخی حینیة لادائمهیه انعكاسنی اثباتده اشبو طریق خلف ایله بیان کافی اوله من زبرا شکل اولك كلیت کبراسی شرط اولوب جزئیة غیر منجدر بناء علیه بونی اثباتده طریق افتراضه مراجعت اولنور طریق افتراضدن مراد ذات موضوعی شیء معین فرض ایدوب اوزرینه وصف موضوع ایله وصف محولی بشقه بشقه حل ایدرك نتیجه حاصله مفهوم عكس اولسایله اولور ایمدی مانحن فیهما اولان مشروطه خاصه وعرفیه خاصه دن موجب جزئیة لرك حینیة لادائمهیه انعكاسلرینی اثباتده اولاجزه اولنه نظر ایدرك موضوعنی زید فرض ایدوب عنوان موضوع اولان متحرك الاصابع وبعده وصف محول اولان کاتبی حل ایله زید متحرك الاصابع وزید کاتب حین هو متحرك الاصابع دیدیکم صورتده بعض متحرك الاصابع کاتب حین هو متحرك الاصابع قولنی منتج او اوب بوايسه عكسدن جزء اولك عینی اولسایله صدق تبیین ایدر وجزء ثانیننی اثباتده زید متحرك الاصابع وزید لیس بکاتب بالفعل دینلوب نتیجه سی بعض المتحرك لیس بکاتب بالفعل اولور بودخی مفهوم لادوامك عینی اوله رق اشبو جزء ثانینك دخی صدق تحقق ایدر واشبو زید لیس بکاتب بالفعل کبراسی محتاج اثبات کورلسایله بونی دخی اثباتده دیرزکه اگرچه بو کبری صادق اولسه زیدك دائما کاتب اولسی و دائما کاتب اولسه اصل قضیه ده کاتب اولدقجه متحرك الاصابع اوله جفیلله حکم ایتش اولدیغیمزدن دائما متحرك الاصابع اولسی لازم کور حالبوکه متحرك لادائما در بوحالده کاتب بالفعل اولدیغی تبیین ایدرك صدق کبری دخی اشتباهدن سالم اولور

قال رحمه الله (ومن الوقتین والوجودین المطلقة العامة الى مطلقة عامة) ووقتینکه برسی وقیة مطلقة و دیگرى متشعبة مطلقة اولوب اول وقت معینه وثانی وقت ماده ذات موضوع اوزره ضرورت نسبتله حالبوکه کذلک وجود دینیکه برسی وجودیه لادائمه و دیگرى وجودیه لاضروریه اوله رق اول لادوام ذاتی وثانی لاضرورت ذاتیه ایله مقیده اولان مطقة عامه در و کذلک مطلقة عامه که تحقق نسبت بالفعلدن عبارتدر اشبو موجهات خسه دن موجهلر مطلقة عامهیه منعکسه اولور مثلا جهاتدن بربله مقید اوله رق کل انسان حیوان قولمزلک عکس لری بعض الحیوان انسان بالفعل مطلقة عامه سیدر والا لاشیء من الحیوان بانسان دائما نقیضی صادق اولوب بوايسه اصله ضم اولنوبده کل انسان حیوان و لاشیء من الحیوان بانسان دینلسه لاشیء من الانسان بانسان قولنی منتج اولور بوايسه شیء موجودی نفسندن سلب اوله رق بطلانی ظاهر در

قال رحمه الله (ولا عكس للممكنین على مذهب الشيخ في عقد الوضع) وعقد وضعه اولان مذهب شیخ اوزره ممکنه عامه و خاصه ایچون عكس یوقدر ممکنه عامه جانب مخالفدن سلب ضرورت معناسنه امکان نسبت اولوب اگر جانب موافقه لاضرورت ذاتیه ایله مقید اولورسه ممکنه خاصه در وتفصیلی مرور ایتدیکی وجهله ذات اوزره عنوانك صدقنه عقد وضع تسمیه اولنور وعقد الشيخ ذات موضوع بالفعل ولو احد ازمنه ده عنوانك ماضق علیهی وعند القارابی امکان ذاتی ایله ماضق علیهدر مثلا کل مرکوب السلطان فرس مذهب اول اوزره صادق و مذهب ثانی اوزره فرسك غیریه امکان رکوبندناشی غیر صادقدر قدما موجبین ممکنینك ممکنه عامهیه منعکس اولسنه قائل اوله رق بونی اثباتده دیمشدرکه مثلا کل انسان متنفس بالامکان اگر بعض المتنفس انسان بالامکان ممکنه سنه منعکس اولسه نقیضی اولان لاشیء من المتنفس بانسان بالضروره صادق اولوب و بونك عکسی لاشیء من الانسان بمتنفس بالضروره اوله رق بوايسه خلفدر و یاخود اصله نقیض عكس اولان لاشیء من المتنفس بانسان بالضروره ضم اولسه شکل اولدن نتیجه سی بعض الانسان لیس بانسان اولور بودخی باطلدر و یاخود طریق فرض ایله زید متنفس بالامکان وزید انسان دینلوب شکل ثالثدن نتیجه سی بعض المتنفس انسان بالامکان اولور مطلوبده بودر انجق اشوادله دن اولك تمامیتی سالبه ضروریه نك مثل نفسه انعكاسك ثبوتنه متوقف اولوب حالبوکه ثابت اولان انجق دائمهیه انعكاسیدر وثانی وثالثده تمامیتی شکل اول وثالثده ممکنه صغرانك ثبوت انتاجنه منوط اولوب حالبوکه بونلر عقیقه اولدیغی محلنده میندر و کاتبی بونلرک جمله سنده توقف ایتشدر لکن حق اولان مذهب شیخ اوزره عدم انعكاسلریدر زیرا مفهوم ممکنین ذات موضوع ایچون وصف موضوعك بالفعل و وصف محولك بالامکان ثبوتنی افاده دن و مفهوم عكس اشبوزات موضوع ایچون وصف محولك بالفعل و وصف موضوعك بالامکان بیان ثبوتدن عبارت اولوب و مفهوم اولك مفهوم ثانی بی عدم استلزامی ظاهر در چونکه بعضا برشی ممکن اولسایله برابر اصلا فاعله خروج ایتز حاصلی برشیک ممکن اولسندن بالفعل وجودی لازم کلزته کیم نوعین ایچون بر صفت ممکن اولدیغی حالده احد نوعین ایچون بالفعل ثابت اوله رق بو وصف نوع آخر ایچون ثابت اولوب بالکزامکانده قالور بوضورتده نوع ثانینك صادق اولدیغی افراد اوزرینه وصف مذکور بالامکان صادق اولوب بالفعل و صفك صادق اولدیغی افراد اوزره نوع ثانی صادق اولمز زیرا وصفك بالفعل ماضق علیهی اولان هر برشی نوع اولدر مثلا مرکوب زید وصفی فرس و حاردن هر برشیچون ممکن اولوب لکن بالکز فرس ایچون ثابت اولسایله کل حار مرکوب زید بالامکان دینك صادق اولوب لکن

بعض مرکوب زید بالفعل حمار بالامکان العام دینک صادق اوله مزیرا لاشی
من مرکوب زید بالفعل بحمار بالضروره صادق قدر چونکه کل مرکوب زید بالفعل
فهو فرس صادق اولوب حالبوکه فرسدن هیچ برشی بالضروره حمار اولدیغی
معلومدر لیکن مذهب فارابی اوزره عقد وضعی بالامکان اعتبار ایتدیگمز حینده
ممکنه نفسی کی ممکنه یه منعکسه اولور زیر ایا صورتده مفهوم اصل ماهو (ج) بالامکان
هو (ب) بالامکان اولوب بحالده ماهو (ب) بالامکان لا محاله (ج) بالامکان اولور ایشته
مصنف حاشیه ده یو تحقیقاته مجملا اشارتله دیمشدرکه متنده مذهب الشیخ قوی ممکنه
عامه و بلکه جزء ایجابی اعتبار یله کذلک ممکنه خاصه عقد وضعده اولان مذهب
فارابی اوزره ممکنه عامه یه منعکس اوله جفته اشارتدر و ممکنه عامه نك نفسه
وسالیه ضروریه نك ینه نفسه انعکاسلری متلازم و بو وجهله یکدیگری استلزاملری
طریق عکس ایله متحقق اولوب و مذهب فارابی اوزره صغرای شکل اولده ممکنه نك
انتاجی معلوم اوله رق بوشیلرده کاتینک توقفی ایچون بوجه یوقدر

قال رحمه الله (والسالبة الكلية تنعكس الى نفسها فن الدائمین الى دائمة كلية)
وسالیه کلیه نفسی کی سالیه کلیه یه منعکسه اولور ایدمی دایمین یعنی ضروریه
مطلقه ایله دائمه مطلقه دن سالیه کلیه لک عکسلری دخی دائمه کلیه اوله رق مثلاً
بالضروره و یاخود دائماً لاشی من الانسان بحجر قولمزلک عکسی دائماً لاشی من الحجر
بانسان در و هر نوقت اول صادق اولسه ثانینک صدق لازم کلور و الانقیضی
اولان بعض الحجر انسان بالاطلاق العام صادق اولور واشبو عکسک صدقیله
نقیضک کذبنی اثبات ایچون نقیضی صغری واصلی کبری ایدرک شکل اولدن بعض
الحجر انسان بالاطلاق العام و دائماً لاشی من الانسان بحجر دبرز نتیجه سی بعض
الحجر لیس بحجر دائماً اولوب بوايسه محالدر حالبوکه مقدمین اصولنه موافق
واصل مفروض الصدق اولس یله محالی انتاجی صغرای قیاس اولان نقیض عکسک
کذبندن نشئت ایلدیکی تعین و بو جهتله صدق عکسی تبین ایدر

قال رحمه الله (ومن العامين الى عرفة عامة كلية) ومشروطه وعرفیه عامیندن
سالیه کلیه سالیه عرفیه عامه کلیه یه منعکس اولور مثلاً بالضروره
و یاخود دائماً لاشی من الکاتب بساکن الاصابع مادام کاتب قولمزلک عکسی دائماً
لاشی من ساکن الاصابع بکاتب مادام ساکن اصابع اولوب هر نوقت اول
صادق اولسه ثانیه دخی صادق اولور و الانقیض اولان بعض ساکن الاصابع

کاتب حین هو کاتب صادق اولمق لازمکوب بونی اصله ضم ایدرک بعض ساکن
الاصابع کاتب حین هو کاتب و دائماً لاشی من الکاتب بساکن الاصابع مادام
کاتب قیاسی ترتیبزده بعض ساکن الاصابع لیس بساکن الاصابع حین هو ساکن
الاصابع قولنی منتج اولور بوايسه محال اولوب و منشأ محال نقیض اولس یله کذبی
واو حالده عکسک صدق تحقیق ایدر

قال رحمه الله (ومن الخاصتين الى عرفة عامة كلية مقيدة بالادوام الذاتی فی
البعض) ومشروطه وعرفیه خاصتیندن سالیه کلیه لادوام ذاتی فی البعض ایله
مقیده اولان سالیه عرفیه عامه کلیه یه منعکس اولور مثلاً بالضروره و یاخود دائماً
لاشی من الکاتب بساکن الاصابع مادام کاتب لادائماً قولنک عکسندن دائماً لاشی
من ساکن الاصابع بکاتب مادام ساکن فی البعض دینلور و هر نوقت اول صادق
اولسه ثانیه دخی صادق اولور اما اشبو عکسندن جزء اول اولان عرفیه عامه نك
صدق زیر عرفیه عامه مذکور عاتینه لازم اولوب لازم عام ايسه لازم خاصدر
واما قیدی اولان لادوام فی البعض صادق اولسی زیرا ~~ا~~ صادق اولسه
نقیضی اولان لاشی من ساکن الاصابع بکاتب دائماً اوله رق لاشی من الکاتب
بساکن الاصابع دائماً یه منعکس اولور لادوام اصل ايسه کل کاتب ساکن الاصابع
بالاطلاق اولوب و مفروض الصدق اولس یله خلفدر و اما لادوام فی الكلک عدم
لزومی زیرا لاشی من الکاتب بساکن الاصابع مادام کاتب لادائماً صادق اولس یله
برابر لاشی من الساکن بکاتب مادام ساکن لادائماً فی الكل کاذبدر چونکه لادائماً
فی الكل کل ساکن کاتب بالاطلاق مفهومده اولوب حالبوکه ارض کی بعض ساکن
دائماً کاتب دکادر و بونک سری زیر سالیه ده بولنان قید لادوام موجبیه اولوب
موجبیه ايسه انجق جزئییه منعکسه اولور بوجهتله سالیه کلیه مذکور نك
عکسی دائماً لاشی من ساکن الاصابع بکاتب مادام ساکن الاصابع فی البعض
اولدیغی تحقیق ایدرک مادام ساکن الاصابع فی البعض قیدنک مفهومی بعض ساکن
الاصابع کاتب بالاطلاق اولدیغی معلوم اولور

قال رحمه الله (وهذه هي القضايا الست المنعكسة السوالب ولاعكس للبواق التسع)
اشته سالیه لری منعکسه اولان قضایای سته اشبو ذکر اولنان دایمین و عامین
و خاصتین اولوب قصور قضایای تسعه نك سوالب کلیه سیچون عکس جریان ایتز
واشبو باقی اولنر وقتیتین و وجودیتین و ممکنتین ایله مطلقه عامه و و قیه مطلقه
و منتشره مطلقه و بونلرده عکس اولماسی زیرا قضایای مذکور نك اخصی و قیه
مطلقه اولوب بونده ايسه عکس جاری اوله مز و اخص منعکس اولدیغی کی
اعم دخی منعکس اواز اما وقیه نك عدم انعکاسی زیرا مثلاً لاشی من القمر منعکس

بالضرورة وقت الترتیب لادائما قولم صادق ایکن بعض المنخسف ایس بقهر بالامکان العام غیر صادق قدر امکان عام ایسه اعم جهاتدر و بونک عدم صدق زیرا بالضرورة هر بر منخسف قدر و اما اخص منعکس اولما مسندن اعمک دخی منعکس اوله مامسی شو جهتنددر که اعم منعکس اولدیغی کی اخص دخی منعکس اولور زیرا بو تقدیرده عکس لازم اعم و اعم لازم اخص اوله رق لازم لازم اوله جغی معلومدر

قال رحمه الله (والسالبة الجزئية لا عكس لها الا في الخاصتين تنعكس فيهما الى العرفية الخاصة الموافقة لهما في الكيف والكم) وسالبة جزئية ایچون اصلا عکس اولم یوب یالکز مشروطه خاصه ایله عرفیه خاصه دن کیف وکده کندیله موافقه اولان عرفیه خاصه یه منعکس اولور لر حاصلی اشبو خاصتین سالبه و جزیه اولمده نفسلری کی اولان عرفیه خاصه یه انعکاس ایدر شوبله که مثلا بالضرورة و یاخود دائما بعض الکاتب لیس ساکن الاصابع مادام کاتب لادائما قولم صادق اولدیغی حینده دائما بعض ساکن الاصابع ایس بکاتب مادام ساکن الاصابع لادائما دخی صادق اولور زیرا ذات موضوعی معین یعنی مثلاً زید فرض ایتدی که زده عقد وضع حکمیه زید اوزرینه احیاناً کاتبدر دیو حکم ایش اولدیغیز کی لادوام قیدی حکمیه ده زید اوزره احیاناً ساکن الاصابعدر دیو حکم ایش اولور زیرا قضیه مذکوره ده لادوام بعض الکاتب ساکن الاصابع بالاطلاق مفهومیده در بو صورتده ذات زید کاتبدر بعض اولدیغی کی ساکن الاصابع دخی بعض اولمش اولور و چونکه وقت کتابتده ساکن الاصابع اولمسی ممکن اولما مسیله کتابتله سکون اصابع زیدده ایکی وصف متنافین اولور و بو وجهله هم زید اوزرینه کاتب و ساکن الاصابع دینلک صادق و همده اشبو وصفین متنافین اولمسیله بعض ساکن الاصابع لیس بکاتب قولنک صدق متحقق اولور مطلوبده بودر

قال رحمه الله (وانعکاس القضايا الى عکوسها عکسا مستویا او عکس نقیض ثابت بالخلف وهو ان یضم نقیض العکس الى الاصل لیتنظم قیاس منتج لنافی الاصل) وقضایانک عکس مستوی و یاخود عکس نقیض ایله عکس لرینه منعکس اولمسی وجوه ثلثه ایله ثابت اولوب اول طریق خلف ایله ثبوتدر و خلف اصل قضیه یه منافی اوله جق شیئی منتج بر قیاس منتظم اولمسیچون نقیض عکسک اصله ضم ایدلمسیدر یعنی بر قضیه ایچون عکس اولمسی اعتبار ایدیله جک قضیه نک نقیضی اخذ ایله اصل قضیه ایله برلشدردیلور بری صغری و دیگر کی کبری اواق اوزره مثلاً شکل اولدن بر قیاس نظم ایدیلور تا که بو قیاسک نتیجه سی مفروض الصدق اولان اصله منافی

اولمسیله نقیضک فسادی تحق ایدرک عکسک صدق تین ایدر مثلاً کل انسان حیوان قولنک عکسی بعض حیوان انسان اولوب هر وقت اول صادق اولسه ثانی دخی صادق اولور و الا اشبو عکسک نقیضی اولان لاشی من حیوان بانسان صادق اولمسی لازم کلور حالبوکه بو نقیضی اصله ضم ایدرک شکل اولده ایجاب صغری شرط اولمسیله اصلی صغری و کلیتی جهتیله نقیضی کبری ایتدی که صورتده منتج محال اولور شوبله که کل انسان حیوان و لاشی من حیوان بانسان دینلوب نتیجه سی لاشی من الانسان بانسان اولور بو ایسه محال اولوب انسان اولان شیئی دائما انساندر و شکل اولک بو وجهله منتج محال اولمسی صورت قیاسدن نشئت ایتدی کی معلومدر که ایجاب صغری و کلیت کبری کی شرطلری موجود اوله رق صورت قیاس صحیح در بلکه منشأیت ماده جهتنده اولوب صغری ایسه مفروض الصدق بولنان اصل قضیه اولمسیله موجب اخلاص کبری اولدیغی تعین ایدر بو صورتده کبری واقع اولان نقیض مستلزم محال اوله رق کاذبه اولدیغی تحق ایتمسیله مناقض اولدیغی عکسک صدق ثابت اولور زیرا ارتفاع نقیضین محالدر

واثبات عکسده وجه ثانی طریق افتراضدر بوده ذکر مرور ایتدی کی وجهله ذات موضوعی شیئی معین یعنی مثلاً زید فرض ایدرک بر کره وصف محولی جل ایله عقد جلدن زید حیوان و کذا عنوان موضوعی جل ایله عقد وضعدن زید انسان حاصل اولمسیله اشبو قضیتیندن هیئت شکل ثالث اوزره زید حیوان و زید انسان قیاسک ترتیب ایدلمسیدر که اشبو مقدم متیندن حد اوسط اولان زیدک اسقاطیله بعض حیوان انسان مطلوبی انتاج ایدر

واثباتده وجه ثالث طریق عکس اولوب بوده اصله مناقض اولان شینک حصولی ایچون عکسک نقیضی عکس ایتکدن عبارتدر شوبله که مثلاً کل انسان حیوان قضیه سنک عکسی بعض حیوان انسان اوله رق اشبو عکس صادقدر و الا بو عکسک نقیضی اولان لاشی من حیوان بانسان قولنک صدق لازم کلور بودخی لاشی من الانسان بحیوان قولنه منعکس اولور بو ایسه مفروض الصدق اولان کل انسان حیوان اصله مناقض اوله رق خلفدر دینلور و بو وجهله عکس نقیض باطل اولدیغی کی نقیضک بطلاقی دخی تحق ایدرک اصل ایچون عکس اولان بعض حیوان انسان قولمک صدق ثابت اولور

واشبو وجوه ثلثه دن خلف موجبات و سوابب بسیطه و مرکبه نک جمله سنده جاری و لزوم دور کی محذور دن سالم و عاری اوله رق جیعیسندده خلف ایله بیان انعکاس ممکن اولمسیله مصنف بو مقامده طریق خلفی اختیار ایتشدر و طریق عکس ایله

انعكاس موجباتی بیان انعكاس سوالی معرفته و انعكاس سوالی بیان معرفت انعكاس
موجباته متوقف اولسندن طولانی ابهام دوردن غیر عاری اولدیغی کبی طریق افتراض
دخی مرکباته جاری اولماسیله قاصردر

قال رحمه الله (وعدم انعكاسها رأسا اوالی هواخص من عكوسها ثابت بالتخلف
فی بعض المواد) وقضایانك رأسا عدم انعكاسی ویاخود عكوسی اولان قضایانك
اخصنه منعكسه اولماسی بعض مواده تخلف ایتمسیله ثابت اولور شوبله که قوم بیان
عكوسده هیچ بر ماده ده تخلف ایتمیه جك صورتده کلیتی التزام ایتمش اولدقلرندن
بعض مواده اصله لزومدن تخلف ایدنلری عكوسدن عد و اعتبار ایتماش لر در
ایمدی بوبابده ایکی شیئیه احتیاج کورینور که اول عكس واقع اوله جق قضیه نك
اصله لزومك هیچ بر ماده ده تخلف ایتماسی وثانی عكس اوله جق قضیه نك اصله
لازمکه جك عكوسدن اخص اولسیدر بناء علیه بر قضیه نك بر قضیه یه منعكس
اوله میه جفنی اثبات ایتمك بیان تخلف ایله اولور

قال رحمه الله (فان قلت فلا عكس للوجبة المتصلة ایضا لصدق الاصل بدون
العكس فی قولنا کما تحقق النقيضان تحقق احدهما نعم علی تقدیر کون تحقق احدهما
مع الآخر یصدق عكسه الجزئی لكن ذلك التقدير من الاوضاع الممتنعة الاجتماع
مع ذلك المقدم الممكن) اكر دینلور سه که مادام عدم انعكاس قضایا بعض مواضعده
تخلف ایله ثابتدر بوتقدیرده موجبه متصله ایچونده عكس موجود اولماسی لازمکلور
زیرا کما تحقق النقيضان تحقق احدهما قولمزدده اصل صادق اولوب لكن عكس
اولان قد یكون اذا تحقق احد النقيضین تحقق النقيضان صادق اولمز بوده ظاهر در
واقعا احدهما نك تحقق آخریله برابر اولمق تقدیری اوزره اولوبده لو تحقق
احدهما مع الآخر لتحققا معادینك مراد ایدلسه عكس جزئی و بلکه کلیك
صدقی مسلمدر لكن بوتقدیر اشبو مقدم ممکن ایله ممکنه الاجتماع اولان اوضاعدن
اولیوب بلکه اوضاع ممتنعة الاجتماعدنر مقدم ممکن ایله مراد احدهما نك تحقق
وتقدیردن مراد مع الآخر فرض تحقیقدر (قلت لما كان تالی الاصل مقیدا بقید مع
الآخر اوفی ضمن المجموع کما عرفت كان ذلك التقدير من اجزا المقدم المحال لا
من الاوضاع الممتنعة الاجتماع مع المقدم الممكن فلا اشكال) جوابنده دیرز که مع
الآخر قیدینك تالی اصل اولان مقدم عكسدن وضع خارج اولدیغنی تسلیم ایتمیز
زیرا اکثر متصله لرده تالیلر مقیده اولوب مثلا کما كان زید فرسا كان حیوانا
قضیه سنده تالیسی كان حیوانا فی ضمن الفریسیه تقدیرنده اوله رق فی ضمن الفریسیه
قیدیه مقید ایدوکی مبیندر ایمدی نه زمانکه بو قضیه ده دخی اصلاک تالیسی اولان
تحقق احدهما قوی مع الآخر ویاخود فی ضمن المجموع قیدیه مقید اولوب

❖ واصلدن ❖

واصلدن اشبو تالی بتمامه عكسده مقدم اولدیسه قید مذکورك افاده ایلدیکی تحقق
مع الآخر تقدیری اجزاء مقدم محالندن اولوب بوقسه مقدم ممکن ایله ممتنعة الاجتماع
اولان اوضاع خارجیه دن دکلدر بوسورتده اشكال مندفع اولور

مصنفك حاشیه ده بیانی وجهله كان ذلك التقدير قولنده اولان تقدیر مع الآخر
قیدندن مستفاد اولوب بوده احد نقيضینك تحقق نقيض آخرك تحقیقیه برلکده
اولسیدر بوسورتده عكس قد یكون اذا تحقق احدهما مع تحقق الآخر لتحققا
مفهومنده اولسسیله تقدیر مذکور مقدم محالك جزئی اولور و بو بیان ایله بعضیلرک
تقدیر مذکور مقدم محالك عینی اولوب مقدم محالك اجزاسندن دکلدر دیو
ایرادلرندن آزاده اولور

قال رحمه الله (فائدة لما كان مطلق العكس مستويا كان او عكس نقيض لازما
للاصل فتی انعكس الاعم من بین هذه القضايا انعكس الاخص منها ایضا ومهما لم
ینعكس الاخص لم ینعكس الاعم) اشبو عنوان فائده ایله مصدره اولان مهمه
شوندن عبارتدر که مطلقا عكس ایستر عكس مستوی اولسون وایستر عكس نقيض
نه زمانکه اصل ایچون لازم اولدیسه اصل عكس ایچون ملزوم اوله رق بوجهتله
هر نوقت اشبو قضایا یبندن اعم اولان منعكس اولسه اخص اولان دخی منعكس اولور
زیرا اعم هر تقدیر بعض مواده اخصدن منفك اولسه ده دیگر بعض مواده اخص ایله
تحقق ایتمسیله اكر انعكاس اعم انعكاس اخص لازمکلمسه اعمك انعكاس کلی
مطرد ایله منعكس اولماسنی موجب اولور حالبوکه عكسك جیع مواده کایت
وعدم تخلفی مشروطدر وهر نوقت اخص منعكس اولسه اعم دخی منعكس اولز
زیرا اعمك انعكاسی اخصك انعكاسنی مستلزمدر شو جهتله عكس لازم اعم واعم
لازم اخص اولوب لازم لازم ایسه لازم اولسسیله اشبو مقدمه اجنبیه وساطتیه
عكس لازم اخص اولور الحاصل انعكاس وعدم انعكاسی اثباتده بودخی بر طریق
سهل اوله رق انعكاس اعم ایله قضیه نك انعكاسی وعدم انعكاس اخص ایله عدم
انعكاسی اوزره استدلال اولنور

قال رحمه الله (فصل فی عكس النقيض هو عند القدماء جعل نقيض المحكوم به
محکوما علیه ونقيض المحكوم علیه محکوما به مع بقاء الصدق والکیف) فصول تسعه دن
اشبو فصل ناسع عكس نقيض بحثنده در قدمای اهل فن عندنده عكس نقيض
اصلندن محکوم بهك نقيضنی محکوم علیه و محکوم علیهك نقيضنی محکوم
به قلددر و بقاء صدق وکیف ایله مشروطدر یعنی اصل قضیه صادق
اولدیغی کبی بونك دخی صدقی واصل موجب ایسه عكس نقيض دخی موجب

وسالیه ایسه سالیه اولمی مقتضیدر ایسته بو وجهله بقاء صدق وکیف ایله برابر اصلده محکوم بهک نقیضنی محکوم علیه ومحکوم علیهم نقیضنی محکوم به قلق طریقله حاصل اولان قضیهیه قدما عکس نقیض اطلاق ایشلردر نه کیم عکس مستویده مرور ایدن صراحت بو بیانی دخی کافیدر

قال رحمه الله (وحکم الموجبات من الخلیات والشرطیات ههنا حکم السوالب فی العکس المستوی وبالعکس) وعکس نقیضک حلیات وشرطیاتدن قضایای موجبہ نک حکمی کرک کلیه وکرک جزیه عکس مستویده اولان سالیه لک حکمیدر وعکسی دخی بویه اولوب عکس نقیضده حکم سوالب عکس مستویده اولان حکم موجباتدر

قال رحمه الله (فالوجبة الكلية تنعکس الى نفسها فقولك كل انسان حيوان ینعکس الى قولنا كل لاحیوان هو لانسان) ایدمی موجبہ کلیه عکس نقیض ایله نفسی کبی موجبہ کلیهیه منعکس اولور نه کیم عکس مستویده سالیه کلیه نک نفسی کبی سالیه کلیهیه انعکاسی بیان سابقدن معلوم اولمیدر مثلا کل انسان حیوان قوی عکس نقیض ایله کل لاحیوان لانسان موجبہ معدولة الطرفینده منعکس اولور شـ ووجهله که اصلده موضوع اولان انسانک نقیضی اولان لانسانی محمول واصلده محمول اولان حیوانک نقیضی اولان لاحیوانی موضوع ایدرک اشبو عکس نقیض حاصل اولور واشبو عکس نقیضک بقاء صدقیله انعکاسی اثباتده دیرزکه اگر اشبو عکس صادق اولسه لازم نقیضی اولان بعض مالیس بحیوان انسان صادق اولمی لازمکوب بوايه عکس مستوی ایله بعض الانسان لیس بحیوان قولنه منعکس اولور حالبو که کل انسان حیوان اصلی مفروض الصدق اوله رق خلفدر ویاخود نقیضی اصله ضم ایدرک بعض مالیس بحیوان انسان وکل انسان حیوان مقدمیننی ترتیب ایتدیکنر صورتده بعض مالیس بحیوان حیوان نتیجه فاسده سنی انتاج ایدر

قال رحمه الله (ولا عکس للموجبة الجزیة الا فی الخاصتین تنعکس فیهما الى عرفة عامة جزیة) وعکس مستویده سالیه جزیه دن خاصیتک غیریمی منعکس اولدیغی کبی عکس نقیضده دخی موجبہ جزیه ایچون عکس اولیوب یالکز خاصیتنده جاری اوله رق خاصیتنده موجبہ جزیه عرفة عامة جزیهیه منعکسه اولور مثلا بعض الحیوان لانسان صادق وعکس اولق لازم کلان بعض الانسان لاحیوان کاذبدر

فالرحمة الله (والسالبة كلية كانت او جزیة تنعکس الى سالبة جزیة علی التفصیل المذكور) وعکس مستویده مطلقا موجبہ موجبہ جزیهیه منعکس اولدیغی کبی عکس

نقیضده دخی مطلقا سالیه کرک کلیه وکرک جزیه اولسون سالیه جزیهیه منعکسه اولور مثلا لاشیء من الانسان ویاخود لیس بعض الانسان بحجر قولنک عکس نقیضی لیس بعض بحجر لیس بانسان سالیه جزیه سیدروالا اشبو سالیه جزیه نک نقیضی اولان کل مالیس مالیس بحجر لیس بانسان موجبہ کلیه معدولة الطرفین صادق اوله رق بودخی عکس نقیض ایله کل انسان حجر قولنه منعکس اولور حالبو که اصل اولان لاشیء من الانسان ویاخود لیس بعض الانسان بحجر مفروض الصدق اوله رق خلفدر

حاصلی عکس مستویده موجبہ نک احکامی عکس نقیضده سالیه نک احکامی اولوب عکسی دخی بویه اولمیله هرر وجهه نک صور انعکاس وعدم انعکاسنده سبق ایدن تفصیلاته توفیق اجرات اولمی اقتضایده جکندن سرد ایضا حات زائدهیه حاجب کورنمز

قال رحمه الله (وعند المتأخرین هو جعل نقیض المحکوم به محکوما علیه وعین المحکوم علیه محکوما به بقاء الصدق دون الکيف حتى تكون عکس قولك كل انسان حیوان قولك لاشیء من اللا حیوان بانسان) وعند المتأخرین عکس نقیض اصلدن محکوم بهک نقیضنی محکوم علیه ومحکوم علیهم عیننی محکوم به قلمدر وصدق بقاسی وکیفک عدم بقاسیله مشروطدر حتاکه بوجعل سییله کل انسان حیوان قضیه سنک عکس نقیضی لاشیء من اللا حیوان بانسان اولور حاصلی اصلدن حیوانی اخذ ایدرک نقیضی اولان لاحیوانی جزء اول وانسانی اخذ ایدرک عیننی جزء ثانی قلدیغمز حینده قضیه مذکوره حصوله کله رک رأی متأخرین اوزره عکس نقیض بوقضیه اولور واصل ایله اشبو عکسندن هرایکیمی صادق اولوب واصل موجبہ وعکس سالیه اوله رق کیفده مخالف اولدیغی معلوم اولور

قال رحمه الله (وحکم الموجبات ههنا ایضا حکم السوالب فی العکس المستوی لکن بدون العکس فالوجبات منعکسة الى ما انعکست الیه بالعکس المستوی) وقضایای موجبہ نک حکمی اشبو رأی متأخرین اوزره اولان عکس نقیضده دخی ینه عکس مستویده اولان سالیه لک حکمیدر یعنی بوجهندن مذهب قدما اوزره اولان عکس نقیضدن فرقی یوقدر لکن عکسی بویه اولیوب اشبو رأی متأخرین اوزره اولان عکس نقیضک حکم سوالبی عکس مستویده اولان حکم موجبات دکدر زیرا جهتلی مختلفه در ایدمی علی الاصطلاحین موجبہ کلیه ل سوالبک عکس مستوی ایله منعکسه اولدقلمری قضایایه منعکسه اوله رق دائمین کلیهیه وعامتین عرفة عامةیه وخاصتین عرفة دائمه فی البعضه منعکسه اوله رق غیر یلرنده

انعكاس جريان اتمز و موجبة جزئيه دز يالكز خاصتين عرفية عامه يه منعكسه اولور

قال رحمه الله (واما السوالب فكلية كانت اوجزئية تنعكس الى موجبة جزئية فن الخاصتين الى حينية لادائمة ومن الوقتيتين والوجوديتين الى مطلقة عامة والشرطية الموجبة الكلية تنعكس الى سالبة كلية ولاعكس للواقى من الحملات والشرطيات) واما سالبه لرك كليه وكر ك جزئيه اولسون عكس نقيض ايله موجبة جزئيه يه منعكسه اوله رق خاصتين سالبه لرك عكسى حينية مطلقة لادائمة جزئيه ووقتيتين ووجوديتين مطلقة عامة جزئيه در و بذكر اولنان احكام احكام حليات اولوب شرطية متصلة لزوميه دن موجبة كليه سالبة كليه يه منعكسه در ايمدى كلما كانت الشمس طالعة كان النهار موجودا موجبة كليه شرطية سنك عكس نقيضنده مذهب قدما اوزره كلما لم يكن النهار موجودا لم تكن الشمس طالعة ومذهب متأخرين اوزره ليس البتة اذالم يكن النهار موجودا كانت الشمس طالعة ديرسن

متصلة اتفاقيه ايله منفصلات مذهب متقدمين اوزره عكس نقيض ايله اصلا منعكسه اوليوب مذهب متأخرين اوزره يالكز موجبة متصلة اتفاقيه منعكسه اولور وعلى الاصطلاحين عكس نقيضده عكوس اوزره استدلال دخى عكس مستويده اولديغى كى خلف وعكس وافتراض طرق ثلثة سى ايله اولور

وذكر اولنان قضايادن باقى كرك حليات وكر ك شرطيات ايجون عكس بوقدر وخفى اولسونكه علومده مستعمل اولان عكس نقيض طريق قدما اوزره اولوب مذهب متأخرين اوزره دكلدر حتى متأخرون قدمايه مخالفتر يله برابر علومده استعمال ايتدكلرى ينه انجق عكس نقيض قدما در زيرا علومده بحث احوال موجوداتدن اولوب وعكس قدما كليات صادقده ثابتدر ومتأخرونك سبب مخالفترى كليات فرضيه ده عدم ثبوتندن نشئت ايدوب بوايسه علومده اعتباردن معزولدر

قال رحمه الله (الباب الرابع فى صورة الادلة والحجج) تفصيلات سابقه دن معلوم اولديغى وجهله منطقيونك نظرى تصديقيه موصل اولان شيدده اولوب بوده ياموصلات موقوف عليهنده اولوب بونلرك سرد بيانيله فارغ اولمشدر وياخود نفس موصلده اولوب بوده مقصود بالذات اولان اشبو باب جتدر وموصل تصديق شئيه دليل وحجت دينلور زيرا لغته دليل مرشد معناينه اولوب وموصل تصديق اولان شيدده مطلوبه ارشاد موجوددر واشبو موصله تمسكده خصم اوزر يه غلبه اولسى جهتندن معنای لغوى حجتى دخى حازدر واحتجاج يا كلى ايله جزئى ويا كلى اوزر يه اولوب بوايكى صورته قياس دينلور وياخود جزئى ايله جزئى اوزره اولوب تمثيل تعبير اولور وياخود جزئى ايله كلى اوزر يه اولوب استقراء

دينلور واستحصال مطالب تصديقيه ده عمده قياسدر بناء عليه مصنفه ابتداء اقسام موصله شامل اولان دليلى تعريف واقسامنى بيانه شروع ايدرك بيورركه (الدليل قول مؤلف من قضيتين فصاعدا يكتسب من التصديق به التصديق بقضية اخرى ولو فى الادعاء ظاهرا) اصطلاحده دليل بر قوله اطلاق اولنور ك ايكى ودها زياده قضيه دن مركب اوله رق بوقولى تصديقدن قضيه اخرا نك تصديق اكتساب واستحصال اولنور وبوده ظاهرا ادعاه اولمقدن اعمدر من قضيتين قولى حليات وشرطياته متناول اولوب عكس مستوى وعكس نقيضنى مستلزمه اولان قضيه واحده دن احترازدر ك دليل اطلاق اولنور وقضيتين قيدى قياس بسيطه وفصاعدا قيدى قياس مركبه قصد شموله مبنيدر وولو فى الادعاء قيدى مصنفك حاشيه ده بيانى وجهله ماده وياخود صورة فاسده اولو بده فسادى معلوم اوليان ادله يه تعريفده ادخال ايجوندر كذلك ظاهرا قيدى فسادى مستدللك معلومى ايسه ده خصمك تغليطنى قصد ايلديكى مغالطاتك وبلدكه قياس شعر نك تعريفدن عدم خروجى مقصده مبنيدر شوبله كه مستدللك ظاهرا ادعاسى حصول تصديق مفيد اولديغى كى شاعر دخى مغالطه كى ظاهر حالده ايراد ايلديكى شى ايله تصديق مطلوبك تحصيلنى مدعيدر زيرا مراد شاعر هر نقدر تخييلدن عبارت ايسه ده ظاهر كلامه نظرا موصل مطلوب اوله جق طريقه افراغ ايتمى حصول تصديق ادعاسى اشراب ايدر مثلا محبوبى قدر در ديو ادعا ايدرك دعواسنى اثباتده تخيل ايلديكى فلان حسن وكل حسن قىياس شعريسى ظاهرده بومقدميندن مدعاسى اولان فلان قدر قضيه سنك تحصيل تصديقى معتقد اولديغى افهام ايدر لكن حق اولان قياس شعري حقيقة دليل اوليوب بلدكه مجازا دليل اولسيله تعريفدن خروجنده بأس اوليوب بلدكه خروجى واجيدر (سواء كان له استلزام كلى لتلك القضية بالذات او بواسطة مقدمة اجنبية او غريبة او لم يكن وسواء اكتسب منه اليقين كما فى البراهين او الظن كما فى الامارات او غيرهما كما فى السفسطة) مفاد تعريفدن مستبان اولديغى وجهله دليليك مناطى دليل اوله جق قول مؤلفك تصديق وتحققنه علمى قضيه اخرا نك تحققي علمه ذريعه قلمقدر ايستر قول مذكور ك فى نفسه تحقق بالذات قضيه اخرا نك تحققي استلزام كلى ايله مستلزم اولسون نته كيم بر شئك حال كليسيه اوشئك حالى اوزره استدلال بوقبيلدندر وياخود بالذات مستلزم اوليوب بلدكه مقدمة اجنبية وياخود مقدمة غريبة واسطه سيله مستلزم اولسون اول متعلق كليسنك وثانى حال كليسنى مستلزم اولان نقيضنك حاليه بر شئك حالى اوزره استدلال كبيدر وياخود كليا مستلزم اولسون تنكيم بر شئك حال جزئسيه وياخود حال مثليه اوشئك حالى اوزره استدلال بوجهله در وايستر قول مؤلف مذكور در براهينده اولديغى كى يقين

اكتساب اولسون وياخود اماراتده اولديغي كي ظن وياخود سفسطه ده اولديغي كي يقين وظنك غيري سي اكتساب ايدلسون بونلك چله سي دليلدن معدود اوله رق صره سيله ايراد اولنه جغي جهنله سرد ايضاحاته حاجت يوقدر قال رحمه الله (وتلك القضية المكتسبة تسمى مطلوباً ومدعى) ونتيجة له (وقول مر كبدن مكتسبه اولان قضية اخرايه مطلوب بالدليل اولسي حيثيتدن مطلوب ودليل ايله ادعا اولنديغي حيثيتدن مدعا ودايله تفرع ايدوب دليلدن تحصيل قلنديغي جهتدن دليل ايجون نتيجه تسميه اولنور حاصل مقامنه كوره بواسطه ايله تسميه و ايراد اولنور (وقد تطلق النتيجة على اخص القضايا اللازمة) وبعضا نتيجه دليل ايجون لازم كلان قضايانك اخصي اوزرينه اطلاق اولنور مصنف حاشيه ده بوجهنله نتيجه نك اخص قضاياي لازمه يه اطلاقي بيانده ديمشدر كه تكيم باب مختلطاته بومعنايه اطلاق اولنورق نتيجه صغرايه وياخود كبرايه تابعه در ديرلر وقوم اطلاق عكسده يالكز اخص قضاياي لازمه بي اعتبار ايله اعملر يني عكس عد ايتدكاري حالده اطلاق نتيجه ده دليله لازم كلان قضايانك على الاطلاق اخصني اعتبار ايله بوكا قصر ايتاملري بعضا اخصي مستلزم اولان دليلدن اعم استنتاج اولنديغنه مبني در لكن عكس بويه دكلدر

قال رحمه الله (والقضية التي يتوقف صحتها على صدقها تسمى مقدمة له سواء كانت جزءاً منه كالصغرى والكبرى او خارجة عنه كالمقدمة الاجنبية والغريبة و كالحكم الضمني بايجاب صغرى الشكل الاول وكلية كبراه ونحوهما) وصحت دليل صدق اوزره توقف ايدن قضيه يه مقدمه دليل تسميه اولنور حاصل قنقي قضيه كه كاذبه اولسي صحت دليلك اخلاقي موجب اوله رق صحت دليل انك صدقته توقف ايدنه اشبو قضيه مقدمه دليل اولوب بوده صغرى وكبرى كي دليلدن جزء اولقندن مقدمه اجنبية وغريبة وشكل اولك ايجاب صغرى وكلية كبراسي ايله حكم ضمنى امثالي دليلدن خارج اولقندن اعم اوله رق مقدمه دليل اطلاقنده مساويلدر ايشته بومعني مقدمه ايجون معنای اعمدر (وقد تختص المقدمة بالقضايا الاجزاء) وبعضا مقدمه صغرى وكبرى كي اجزاء دليل اولان قضايه مختصه اولور (وقد تطوى بعضها لظهورها او يشار اليها بلفظ) وبعضا مقدمه لردن بعضي سي ظهور وحضور نداشتي طي وترك اولنورق ذكر ايدلر تكيم امثله سي قريبا ايراد اولنور وياخود اشبو مقدمه مطويه يه برلفظ ايله اشارت اولنور

مصنفك حاشيه ده بياني وجهله مثلاً مقدمه يه اشارت ايدن قيودات ومثلاً وقوع مقدمه دال اولان اذ وتالينك انتفاسته دلالت ايدن لولفظلري بويه در وبوندن ايجون اقيسه استثنائية ده يالكز بر مقدمه شرطيه ايله اكتفا اولنور مثلاً نظم جليلده اوكان

فيها الهة الا الله لفسدتا بيوريلوب رفعدن ادات شرطك انتفا اوزره دلالتيه اكتفا اولمشدر زيرا مقام استدلالده ادات شرط انتفاء ثابدينناشي انتفاء اول ايجوندر حاصل طي وترك اولنان لكنهما لم تفسدا فلا يتعدد الاله مقدمه استثنائية سنك مفادى فسادك انتفاسته جناب باريدن غيري الهه نك انتفاسي اولوب او كله سي بومفهومه اشارتي كافلدر وبومعناجه لولو منطقيه ايله معبر اولوب عربيون لوجئني لاكرمك امثالنده عكسني يعنى انتفاء اولدناشي انتفاء ثاني ايجون اولسني اختيار ايتشدر ولفظ مذكور مقامنه كوره هرايكي معناده مستعمل اولور ونظم جليلده اشبو اوكان فيها الهة الا الله لفسدتا كريمة سي معنای اول اوزره وارد اولديغي كي فلو شاء لهديكم اجعين قول شريفنده معنای ثاني به محمول اولوب خارجه هدايت جميعك انتفاسته علت هدايت جميعه مشيئتك انتفاء تعلق اولديغني افاده ايدر وعلماء عربيه نك اشبو معنای ثاني به اقتصارلري كله مذكوره بي علم بالتناجي تحصيل ايجون قياساتده عدم استعماللرينه بناء در ومنطقيون قياسات مذكوره ده استعمال ايتدكاري جهنله معنای اوله حمل ايتشدر وبونك ايجون مطول ترجمه مزده تفصيلات مزیده مندرجه در

خفي اولسونكه تفصيلات آتیه دن معلوم اوله جغي وجهله مطلوبك موضوعي شكل اول وثانیده صغرانك موضوعي وشكل ثالث ورابعده محمولدر ومطلوبك محمول شكل اول وثالثده كبرانك محمول وشكل ثاني ورابعده موضوعيدر ايمدي بر مقدمه موضوع مطلوبي كنديده دخي موضوع اوله رق مشتمله اولورسه بومقدمه ياشكل اول وياشكل ثاني ايجون صغرى اولور واكر بر مقدمه موضوع مطلوبي محمول اوله رق مشتمله اولورسه بومقدمه ياشكل ثالث وياخود رابع ايجون صغرى اولور وبر مقدمه محمول مطلوبي محمول اوله رق مشتمله اولورسه بومقدمه شكل اول وياخود ثالث ايجون كبرى اولور واكر محمول مطلوبي موضوع اوله رق مشتمله اولورسه شكل ثاني وياخود رابع ايجون كبرى اولور وبعضا مقدمات قياسدن بعضي سي طي وترك اولنورق عبارته ده ذكر و ايراد اولنر اما كبرانك ترك اولنسي مثلاً عالمك حدوثني اثباته العالم محدث لانه مؤلف دينلوب وكل مؤلف محدث كبراسي ذكر اولنسيه رق ظهور نداشتي طي اولنور واما صغرانك تركي مثلاً العالم محدث لان كل مؤلف محدث دينلوب لانه مؤلف صغراسي طي اولنور بوسورتده قياس جليله يالكز بر مقدمه موجود اولوب مقدمه اخرى مطويه اولديغني كورد يكز محله اشبو مذكور اولان مقدمه يه نظر ايدر اكر موضوع مطلوبي كنديده موضوع اوله رق مشتمله اولورسه بومقدمه بي نمكن اولديغني حالده شكل اولدن والاشكل ثابدين صغرى اعتبار ايلر واكر اشبو مقدمه مذكوره موضوع مطلوبي محمول اوله رق مشتمله

اولورسه شكل ثالث وياخود رابع ايچون صغرى ايدرز و بو ايكي صورتده
كبراي قياس مطويه اولمش اوله جفندن اثبات مطلوبه لازمكه جك كبراي تقديره
محتاج اولورز و اكر مقدمه مذكوره محمول مطلوبى محمول اوله رق مشتمله اولورسه
شكل اول وياخود شكل ثالث ايچون كبرى ايدرز و اكر محمول مطلوبى موضوع اوله رق
مشتمله اولورسه شكل ثاني وياخود رابع ايچون كبرى عد ايلرز واشبو ايكي
صورتده صغراي قياس مطويه اولمش اوله جفندن تعيين صغرايه احتياج مس
ايدر و اكر مقدمه مذكوره مطلوب اولان قضيه نك صغرى و كبراسندن هيج
بريسى موجود اولورسه بوصوته قياس قياس مركب اولديغى معلوم اوله رق
قياسينك مقدمات مطويه سنى بولوب تنظيم و تركيب ايتكمكه محتاج اولورز مثلا
عالم ايچون بر مؤثر اولديغى اثباته العالم له مؤثر لان كل متغير حادث دينلسه كل
متغير حادث مقدمه سنده مطلوب اولان العالم له مؤثر قضيه سنك نه موضوعى اولان
عالم ونه محمولى اولان مؤثر لفظلى موجود اولماسيله بوصومه بر قياس مركبه
اشارت واندن جزء اولديغى فهم ايلرز بوده قياسين اوله رق اول لان العالم متغير و كل
متغير حادث ثاني العالم حادث و كل حادث له مؤثر اولوب مطلوب اولان العالم له
مؤثر قضيه سنى انتاج ايلر و بعضا مقدمه استثنائيه و كذلك مقدمه شرطيه دخى طى
اولور مثلا اعمال ايمانده داخل اولديغنه استدلالده لان حقيقه الايمان هو التصديق
القلبي دينلور مراد لو كانت الاعمال داخله فى الايمان لم يكن حقيقه الايمان هو التصديق
لكن حقيقه الايمان هو التصديق ديمك اولوب مقدمه شرطيه طى ايدلشدر
قال رحمه الله (وصحة دليل مشروطة بصحة مادته وصورته اما صحة الصورة فبان
تكون مستجمعة لشرائط تذكرها بعد) و دليلك صحى ماده و صورتك صحيله
مشروطه اولوب بونلر صحيح اولدقجه دليل اوله من اما صورت دليلك صحى بحث
قياسه ذكر و ايراد اولنه جق شرائطى جامعه اولسيله تحقق ايدر

قال رحمه الله (و اما صحة المادة فبان تكون صادقة و مناسبة للمطلوب بحيث ينقل
من العلم بها مع الصورة الصحيحة الى العلم المطلوب) و اما ماده دليلك صحى ماده نك
فى نفسها صادقه و مطلوبه مناسبه اولسيله اولور و مطلوبه مناسبى بر حيثيته
اولق اقتضا ايدركه صورت صحيحه سيله برابر مادهيه علمدن مطلوب
اولان علم نتيجيه انتقال اولور (فلا يصح المادة الغير المرتبطة كزوجية الاربعة
بالنسبة الى حدوث العالم) و بوجهله ماده دليلك مطلوبه اشتراط مناسبندن
ناشى حدوث عالمه نسبتله زوجيت اربعه كى مطلوبه ارتباطى اولميان ماده صحيح
اولر شوبله كه حدوث عالمى اثبات ايچون تيان اولنه جق دليله زوجيت اربعه ماده
اولق لازم كاسه ينسلرنده علم بالحدوثه انتقالى اقتضا ايدركه بر كونه ارتباط

و مناسب اولماسيله ماده صحيحه اوله من (و لا المادة التى لا يمكن ان تعلم بالعلم المناسب
للمطلب كالمقدمة الظنية فى البرهان اذ لا يكتسب اليقين الا من اليقين) و كذلك مطلبه
مناسب اولان علم ايله معلوم اولسى ممكن اولميان ماده دخى صحيحه اولر مثلا برهانه
مقدمه ظنيه بويله او اوب مفيد ظن اولان مقدمه مقام برهانه صحيحه اوله من زيرا
يقين انجق يقيندن اكتساب اوله جغى جهتله ظنيات واسطه سيله اكتساب يقين
ممكن اوله من (و لا المادة التى لا تعلم قبل المطلوب سواء علمت معه كالمادة التى تدور
عليه دورا معيا كما فى الاستدلال باحد المتضايقين على الآخر) و كذلك مطلوبدن
مقدم معلوم اولميان ماده دخى صحيح اولر يعنى ماده قياس اولان مقدمه اثباتى
مطلوب اولان شيدن مقدم معلوم اولسى لابددر زيرا فى نفسه مجهول اولان برشى
اكتساب علمه واسطه اوله من و ماده نك قبل المطلوب معلوم اولماسى ايستر
مطلوبدن مقدم معلوم اوليويده مطلوب ايله برلكده معلوم اولسون تكيم مطلوب
اوزره دور معى ايله دور ايدن ماده بوجهله اولوب مثلا احد متضايقين ايله آخرى
اوزره استدلال ايدلسى يعنى هذا ابن لانه ذواب و كل ذواب ابن دينلسى صحيح
اوله من زيرا ابن ايله اب تضاييف مشهورى ايله تضايقل دركه احد همالك تعقل
آخرينك تعقلنه متوقف اولان امرين متقابليندر مصنفك حاشيه ده بيان و جهله
احد متضايقين ايله آخرى اوزره استدلال اولنه مامسى زيرا بونلر ذهنا و خارجا
متكافئين اوله رق بونلردن بريسى بدون الاخرنه علم تصورى و نه علم تصديقى ايله
معلوم اوليويوب بلكه معا معلوم اولورلر و شريف محقق بواسطه لاك عدم صحتى
بعض كتبندره تصريح ايلشدر (او علمت بعده كواد الادلة المشتملة على المصادرة
بلا دور باطل) و ياخود ماده قياس بعدا المطلوب معلوم اولسون بودخى غير صحيحه
در تكيم دور باطلدن عارى اوله رق مصادره على المطلوب اوزره مشتمله اولان
مادهلر بوجهله در مصنف حاشيه سنده بونى ايضاحده ديمشدر كه زيرا مصادره
هر نقدر مشهور اولان عين نتيجيه و ياخود ملزومنى جزء قياس قلق اولوب
بومعناجه دوره مساوى ايسده بوصومه مراد دليلك مدعا اوزره توقى اولوب
بوتقديرده علم بالدليل مدعايه علمدن متأخر اولور ايمدى مصادره اوزره مشتمله
اولان ادله نك بطلانى قبل المطلوب معلوم اولق شرطنك فقدانندن ايچون اولوب
يوقسه بعضيلرك توهم ايلدكارى كى دور باطلى استلزامندن ايچون دكلدر زيرا
بوتقدير اولان دليلك منشأ ابطالى مجرد دليله علم مطلوبه علم اوزر به توقف ايتسى
اولوب ايستر بوتوقف جانب مطلوبدن دخى منعكس اوله رق علم بالدليل علم بالمطلوبه
توقف ايتديكى كى علم بالمطلوب دخى علم بالدليله توقف ايلسون نه كيم دليل
مطلوب اشبو دليله منحصر اولديغى صورتده بويله اوله رق دور باطل بودر و ياخود

جانب مطلوب بدن منعكس اولمس - ونكه نه كيم مطلوب ايچون دليل آخر صحيح اولديغي حينده جانب مطلوب بدن توقف موجود اولمدهرق بوضورته دور بولنر حالبوكه بوتقديرده دخي دور باطلك عدم وجوديله برابر ماده غير صحيحه در (اولم يعلا اصلا كوادادله التي تدور عليه دورا باطلا) وياخود ماده دليل ايله مطلوب بدن ايكس - يده اصلا معلوم اولمس - ونه قبل المطلوب معلوم اوليوب ماده صحيحه دكلدر نه كيم مطلوب اوزره دور باطل ايله دور ايدن موادادله بووجهله درشوبيله كه مطلوب ايچون اراد اولسان دليله علم مطلوبى علمه متوقف اولوب ومطلوب ايچون دليل مذكور دن بشقه بر دليل اولديغي كى علم بالمطلوب دخي اشبو دليلى علمه متوقف اولهرق طرفيندن تحقق توققه دور باطل موجود وبو حالده ماده ايله مطلوب بدن ايكسندده دخي تحقق علم مفقود اولور (اذالعلم الكاسب علة تجب تقدمها على المعلوم المكتسب) وبوجهله قبل المطلوب معلوم اولميان ماده دايلاك عدم صحى زيرا علم كاسب علت اولهرق معلوم مكتسب اوزره تقدى واجبدر

قال رحمه الله (فالدليل اربعة اقسام قسم مستلزم للنتيجة بالذات وهو القياس وسيمى تفصيله) اقسام دليله شامل اولق اوزره تعريف دليلى بعدالاراد تفصيل اقسامنه شروع ايتشدر ايمدى دليل درت قسم اولوب بوندن برسمى بالذات نتيجة مستلزمدر بوده قياس اولوب قريبا تفصيلي كلسه كركدد (وقسم مستلزم بواسطة صدق المقدمة الاجنبية هي مقدمة خارجة عن الدليل غير لازمة لاحدى القضايا الماخوذة فيه في كل مادة كما في القياس المساوات كقولنا الدرة في الحقة والحقة في البيت فالدرة في البيت بواسطة صدق ان ظرف الظرف ظرف في الظروف الخارجية) وقسم ثانى نتيجة اجنبية نك صدق واسطه سيله مستلزمدر كه بمقدمه دليلدن خارجه اولوب ودليلده مأخوذه اولان قضايادن بريسته هر بر ماده ده غير لازمه در نه كيم قياس مساواتده حال بويله اولوب مطلوبى انتاجى بر مقدمه اجنبية واسطه سيله اولور مثلا ذكر اولنان الدرة في الحقة والحقة في البيت مقدمه لريك فالدرة في البيت مطلوبى انتاجى ظرف الظرف ظرف مقدمه اجنبية سنك ظروف خارجيه ده صادق اولسى واسطه سيله در قياس مساوات ايكى قولدن مركب اولوب قول اولك متعلق محمول قول ثانى ايچون موضوع اولان قياسدر وبونده اتحاد محمولين شرطدر ومقدمه اجنبية واسطه سيله صورت انتاجده بعضيلر بو مقدمه نك مقدماته ضم اولنهرق وسطك قياس صحيح منتج هيئتى اوزره اولمنى اعتبار وبوبابده برطاقم تكلفاتى اختيار ايتشدر ايسه ده محقق رازى بولنرى رد ايدرك توسط مذكوره حاجت اولديغى بيان

ايتشدر شو جهته كه بلا واسطه مقدمينه لزوم نتيجة نك معناسى مجرد تعقل مقدمتينك تعقل نتيجة ده كافى اولمس - يدرو واسطه ايله لزومك معناسى تعقل نتيجة ده يالكز مقدمتينى تعقل كافى اوليوب بلكه تعقل واسطه ايله برابر اولسيدر الحاصل استلزام نتيجة ده تكرر وسط ايچون اختيار تكلفه حاجت اوليوب مقدمه اجنبية صادق اولديغى محله يالكز مقدمه اجنبية نك تعقل كافيدر مثلا مساوب وب مساولج مقدمتينيله برابر كل مساوالمساوى لشي مساو لشي مقدمه غريبه سى ملاحظه اولنديغى كى فامساولج نتيجة سنده جزم حاصل اولور لكن مقدمه اجنبية صادق اولديغى حينده نتيجة حاصل اوله من انصف اب وب نصف لج دينلويده بو كا نصف النصف نصف مقدمه سى منضم اولسه فانصف لج نتيجة سنى مستلزم اوله من زيرا نصفك نصفى نصف اوليوب بلكه ربع اولسيله مقدمه مذكوره كاذبه در

مصنف حاشيه ده مننده اولان في الظروف الخارجية ظرفى صدقه متعلق اولوب ومقدمه مذكوره نك صدق ظروف خارجيه ده اولسيله قيدالمسى ظروف دن بعضيسى ظرف ذهن اولديغى حينده اشبو ظرف الظرف لشي ظرف لذلك لشي مقدمه سى صادق اوليه جفته اشارتدر مثلا اجتماع النقيضين موجود في الذهن والذهن موجود في الخارج قولزده مقدمتين صادق اولوب لكن نتيجة سى اولان اجتماع النقيضين موجود في الخارج كاذبدر ومنشأ كذب صفرا ده ظرف وجودك ذهن اولمس - يدرو (وكما في الادلة المنتجة لنتيجة غير موافقة للمطلوب في الاطراف كقولنا كل انسان جسم لانه حيوان وكل حيوان حساس فانه يستلزم المدعى بواسطة صدق قولنا وكل حساس جسم) وكذلك دليلك مقدمه اجنبية نك صدق واسطه سيله نتيجة سى مستلزم اولسى اطرافده مطلوبه موافقه اولميان نتيجة سى انتاج ايدن ادله ده واقعه در يعنى بو مثلو قضيه لردن حاصل اولان نتيجة لرك طرفينى مطلوبه موافق اوليوب بو جهته مطلوبى استلزام ايتماش اولور سنده بر مقدمه اجنبية ضم اولنديغى كى عين مطلوبى استلزامى تحقق ايدر مثلا كل انسان جسم مطلوبى اثباته لانه حيوان وكل حيوان حساس دينلوه نتيجة فكل انسان حساس اولور مطلوب كل انسان جسم اولوب مطلوبه غير موافقه زيرا مطلوبه محمول جسم و نتيجة ده حساسدر وبو مقدمه لرك مدعاى استلزامى وكل حساس جسم مقدمه خارجيه غير لازمه سنك صدق واسطه سيله واشبو مقدمه اجنبية نك مجرد تعقل ذكر اولنديغى وجهله استنتاج مطلوبه كافى كورينورسه قياس مفرد وكا في عد اولنيويده نتيجة صفري ومقدمه اجنبية كبرى اولق اوزره كل انسان حساس

جسم مقدمتینیه فکل انسان جسم نتیجه سنه توصل اول نور سه قیاس مرکب اولش اولور
وقد تکذب تلك المقدمة المشتبهة على الاكبر كما اذا سبق هذا الدليل لدعوى ان كل انسان
رومی كما تکذب في قياس المساوات في نحو اجتماع النقيضين موجود في الذهن
والذهن موجود في الخارج (وبعضا حدا کبر اوزره مشتبه اولان اشبو مقدمه اجنبیه
کاذبه اولور اکبردن مراد مطلوبه اولان محکوم بهدر ومقدمه مذکورہ نک کذبی مثلا
ذکر اولان دایل کل انسان رومی دعواسنی اثبات ایچون سوق وایراد اوله رق لانه
حیوان وکل حیوان حساس دینسه وبومقدمه لره کل حساس رومی مقدمه اجنبیه سی
ضم اولنسه بومقدمه اکبر اولان رومی اوزره مشتبه در لکن کاذبه اوله رق کل
انسان رومی مدعاسنی غیر مستلزم در نه کیم قیاس مساواته دخی اجتماع النقيضين
موجود في الذهن والذهن موجود في الخارج امثالنده مقدمه خارجیه اولمق لازم کلان
ظرف الظرف ظرف مقدمه سی کاذبه در ومنشأ کذب احد ظروف ذهن اولمی
ایدوئی حاشیه دن نقل ایله مرور ایشدر

قال رحمه الله (وقسم مستلزم بواسطة المقدمة الغربية هي مقدمة خارجة عن الدليل
لازمة في كل مادة لاحدى القضايا المأخوذة فيه غير موافقة لها الاطراف)
وادلده دن قسم ثالث مقدمه غریبه واسطه سیله نتیجه بی مستلزم اوله رق اشبو مقدمه
غریبه دلیلدن خارجه اولوب ودلیلده مأخوذه اولان قضایادن برینه هر بر ماده
لازمه واطرافده اشبو قضایایه غیر موافقه اولان مقدمه در مصنفک حاشیه ده بیانی
وجهم له مقدمه مذکورہ نک دلیلدن خارجه اولمی سیله تقيیدی صغری وکبری کی
اجزادن وهر بر ماده ده لزوم قیدیه مقدمه اجنبیه دن ودلیلده اولان قضایایه اطرافده
لاموافقت قیدیه محکوم علیه ومحکوم بهده اصله موافق اولان عکس مستویدن
احتراز در زیر اشبو عکس مستوی نه مقدمه اجنبیه ونه ده غریبه اولوب بواسطه ایله
نتیجه بی مستلزم اولان دایل بالذات مستلزم اولان قیاسدن معدود در شوق در وارکه
بعضا مجاز اوله رق مقدمه اجنبیه اوزره مقدمه غریبه اطلاق جاریدر و عکس مستوی ایله
استلزامک بالذات استلزامدن معدود اولمسنده ملخص کلام چونکه بالذات استلزام
نتیجه ده حد واسطک وجوب تکرری معتقد اهل فن اولوب اشبو تکرر ایسه
عکس مستوی ایله مبین اولانده حاصل وعکس نقیض و قیاس مساوات ایله اولاندرده
غیر حاصلدر شوجهته که قیاس مساوات وعکس نقیضده حدود دایل تغیر ایدوب
عکس مستویده تغیر ایتیه چکی امر بیدر (وهوالادلة المستلزمة بواسطة عکس
النقيض نحو كل انسان جسم لانه حیوان وکل لاجسم هولاحیوان فانه انما يستلزمه
بواسطة عکس نقیض الکبری لیرتد الی الشكل الاول) ونتیجه بی مقدمه غریبه
لازمه واسطه سیله مستلزم اولان اشبو قسم ثالث عکس نقیض واسطه سیله

نتیجه بی مستلزمه اولان دلیلدر مثلا کل انسان جسم مطلوبی اثبات ایچون لانه حیوان
وکل لاجسم هولاحیوان دینسه بومقدمه لک مطلوب مذکور سی استلزامی آنجق
کبر انک عکس نقیضی واسطه سیله اوله یلور شوبه که عکس نقیضی توسیط ایله
شکل اوله ارتداد ایدرک مطلوبی منتج اولور وکبر انک عکس نقیضی کل حیوان
جسم اولوب صغرای مذکورہ ضم اولندیغی کی کل انسان حیوان وکل حیوان
جسم دیمک اوله رق بوايسه شکل اول اولمی سیله مطلوب اولان کل انسان جسم قولنی
استلزام و انتاج ایدر ومشهور اولان مثال جزء الجوهر بوجب ارتفاعه ارتفاع الجوهر
وکل مالیس یجوهر لایوجب ارتفاعه ارتفاع الجوهر مقدمه لری اولوب زیرا
مقدمه ثانیه نک عکس نقیضی اولان کل مایوجب ارتفاعه ارتفاع الجوهر فهو جوهر
واسطه سیله جزء الجوهر جوهر مطلوبی مستلزم اولوب وبو مثال اوزره قیاس
مذکور شکل ثانیدن اولمی سیله نوجهله قیاسدن خارج اوله یلور دیو سه واه مقدمه
ثانیه موجهه اولمق اوزره ایراد ایدل می سیله شکل ثانیدن اولندیغی جوابی اعطا
اولدیغندن مصنف کبراسی صریحا موجهه معدوله اولان مثال مذکور سی
اختیار ایشدر

قال رحمه الله (وقسم غیر مستلزم کلیا وان استلزم العلم به الظن بالنتیجه بناء على ان حصول
الظن بالشئ من الشئ لا يتوقف على الاستلزام الكلي بينهما كما في الظن بالمطر عند
استقبال السحاب المظلم مع التخلف كثيرا) وادلده دن قسم رابع هر تقدیر کنیدی به علمدن
نتیجه به ظنی مستلزم اولور سه ده استلزام کلی ایله نتیجه بی مستلزم اولمیاندر شوجهته مبنیه
برشیدن برشیتیه حصول ظن اشبو شئین بیننده بلا تخلف استلزام کلینک وجودنه
توقف ایتز مثلا سیاه ومظلم اولان بر سحابک حین توجه واستقبالنده نزول مطره
ظن حاصل اولور حالبو که چوق کره تخلف ایدرک سحابده امطار ایچون
استعداد تام مشاهده و همان نزول ایدر جکنه انتظار اولنور ایکن بر قطره
بیله نازل اولمیه رق هوا منکشف وظنر متصرف ودلیل ظن متخلف اولور
مصنف حاشیه سنده دیشدر که بو کلام تعریف قیاسده استلزامک استلزام کلی
وجزئیدن اعم اولان استلزامه حل ایتیه رک استلزام کلی اوزره حل ایدل سنه
مبیدر والاقید استلزام ایله استقرار وتمثیل تعریف قیاسدن خروج ایتز حالبو که
قوم بونلری قید استلزام ایله اخراج ایدوب و قیاس مساواتی قید استلزام
ایله اخراج ایتیه رک لذاته قیدیه اخراج ایشدر بزدخی بومحله آنلرک کلامی
اوزره اقتضا وجریان ایدرک نتیجه بی مقدمه اجنبیه واسطه سیله مستلزم اولان
دلیلی مستلزم کلی قیاسدن قلدق حالبو که مستلزم کلی اولیوب بلکه خصوص
ماده واسطه سیله مستلزم در بو صورتده قوم ایچون صواب اولان تعریف

مذكورده مأخوذ استلزامی متبادر اولدیغی وجهله استلزام کلی به حل ایدرك بوقید ايله استقراء و تمثیلی و قیاس مساوات مثلثی و لذاته قیدیه مقدمه غریبه واسطه سیله مستلزم اولان دلیلی اخراج ایتلیدر و یاخود استلزامی مطلق استلزامه حل ایدرك بونرك جله سنی لذاته قیدیه اخراج ایتلیدر مکرکه قوم استلزامی استلزام کلی به حل ايله برابر وحده یعنی مستقلا و یاخود مقدمه اخرى انضمامیه مستلزم اولقدن تعمیم ایتش اوله نه کیم میرابوالفتح بوصورته اشارت ایتلیدر لکن بوتأویل اوزرینه هر نقدر مساواتی قید استلزام ايله اخراج ایتلیدر لذاته قیدیه اخراجلرنده مصیب اولورلر ایسه ده قید استلزام ايله استقراء و تمثیلی اخراجلرینه توجیه کلام اولنور شوبله که اشبو صورت تعمیمده اولان استلزام کلینک استقراء و تمثیلده عدمی محل نظر اولدیغی ظاهر در زیر استقراء اتفاق جمیع افراد و تمثیل علیت جامع ضمیمه لریله کلیا مستلزم لردر و بوضمیمه لری اعتبار اولنمیویده وحده عد اولندقلری تقدیرده کلیا مستلزم دکلر ایسه ده قیاس مساواتدخی بوبله در بوصورته استقراء و تمثیلک قید استلزام ايله اخراجی حاصل اوله مز و بو ایراددن قوم ایچون مخلص و مقر اولیوب مکرکه استلزامی وحده و یاخود ضمیمه مقدمه ايله اولقدن تعمیم ايله برابر استلزام کلی مقطوعه حل ایتک طریقیه تخلص ایدلش اوله زیرا استقراء و تمثیلده حکم ضمیمه ايله استلزام کلی به قطع و جزم ممکن اولیوب لکن مساواتده ممکندر بو حالده استقراء و تمثیل قید استلزام ايله تعریفدن خروج ایدرك اخراج مساواتده لذاته قیدنه مراجعت اولنمی اقتضا ایلدیکی تحقق ایدر

قال رحمه الله (ومن هذا القسم الاستقراء الناقص وهو الاستدلال على الحكم الكلي بتبع اكثر جزئياته كقولك كل حيوان غير التمساح يحرك فكه الاسفل عند المضغ لان الانسان كذلك والفرس وغيرهما مما رأناه من الحيوانات كذلك) واستقراء ناقص دخی اشبو قسم رابعدن اولوب کلی و جمیع مواده مطرد اولق صورتیه نتیجه یی مستلزم دکلدر استقراء ناقص حکم کلی اوزره اشبو حکم کلینک اکثر جزئیاتی تتبع ایتک طریقیه استدلالدر شوبله که حیوان کی بر کلینک انسان و فرس و بقر امثالی جزئیاتی تفتیش و تتبع ایدرك محکوم به ايله حکم اولقده متفق بولدیمزده حکم مذکور اوزرینه اشبو تبعیازی دلیل اتخاذ ایلر مثلا کل حیوان غیر التمساح يحرك فكه الاسفل عند المضغ یعنی تمساح دیدکری حیوان بحریدن ماعدا جمیع حیوان کوش کتوردکری وقت آلت چکه لرینی تحریک ایدرلر دیو دعوا ایدرك بونی اثباتده زیرا انسان بوبله در و فرس ايله ده سائر کوردیکمز حیواناتده بوبله اووب عند المضغ فک اسفلرینی

تحریک ایدرلر دیو استدلال ایدرسن لکن جمیع حیوانه و بونرك کیفیت مضغه اطلاع ممکن اولیوب تحلیلی جائز و غائی شاهده قیاس اوله رق ملازمه ظنیله اولسیله نتیجه ایچون آنجق ظنی مفید اولوب افاده یقینه غیر منجاوذرر و اکثر ايله تقییدی استقراء نامدن احترازدر زیرا استقراء تام ذکر اولنده جفی وجهله قیاس مقسدر

قال رحمه الله (ومنه التمثيل المسمى عند الفقهاء قیاسا وهو اثبات حكم في شيء لوجوده في مثله بعلة الجامع بينهما كقولنا العالم كالبیت في التألیف والبیث حادث فالعالم حادث) عند الفقهاء قیاس و عرف عامده قیاس قهقی تسمیه اولنان تمثیل دخی اشبو قسم رابعدنر بوده برشیتک مثلنده بر حکمک وجوددن ایچون بینلرنده اولان جامعک علتیله حکم مذکوری اوشیده اثبات ایتلیدر حاصلی برشی ايله اوشیتک نظیری اولان شیء آخر بیننده بر معنای مشترک موجود اولوب و بومعنا اشبو شیتین بیننی جمع ایتش اوله جفندن بومعناک علتیله شیء آخرده موجود اولان بر دیگر معنایی اوشی ایچون اثبات ایتلیدر و بعبارة اخرى بر جزئی یی بینلرنده مشترک اولان بر معناده جزئی آخره تشبیه ایدوب و بوتشبیهدن ایچون معنای مذکور ايله معلل اوله رق مشبیه ده ثابت اولان حکمی مشبه ایچون اثباتدن عبارتدر مثلا حدوث عالمی اشبو طریق تمثیل ايله اثباتده العالم حادث لان العالم کالبیت في التألیف والبیث حادث فالعالم حادث دینلور اشته بو مثالده شیتین عالم ايله بیث اولوب ایکسینک بیننی جامع یعنی هرایکسینده موجود اولان تألیفک علتیله بینده موجود اولان حکم حدوث عالم ایچون اثبات ایدلشدر ایدمی تمثیل ایچون ارکان اربعه اولوب برسی مشبهدرکه فرع تسمیه اولنور و ثانی مشبه به اولوب ثبوت حکمه اصغرک مبنا علیهی اولسیله اصل تعبیر ایدیلور و ثالث طرفین بیننده جامع اولان معنای مشترک اوله رق علت دینلور و رکن رابع تشبیه کندیده اولان شیدرکه بورکنه دخی عندلرنده حکم اطلاق اولنور مثال مذکورده فرع عالم و اصل بیث و حکم حدوث و علت معنای مشترک اولان تألیفدر و اگر بزبونی طریق تمثیلدن صرف نظرله صورت قیاسه ردایلسک جامعی اوسط قله رق العالم مؤلف و کل مؤلف حادث فالعالم حادث دیرز (واثبتوا علیه الجامع اما بالدوران هو ترتب الشیء علی ماله صلوح العلیة وجودا وعدما و یسمى الشیء الاول دائر او الثاني مدارا کأن یقال علة الحدوث هو التألیف لانه بدور علیه وجودا کما فی البیت وعدما کما فی الواجب تعالی) و جامعک علتینی اثباتده طرق عدیده بیان اولنوب مصنف مشهور اولنلری ایراد ایدرك دیرکه علیت جامعی بعضا طریق دوران ايله اثبات ایلیدر دوران کندوس ایچون وجودا وعدما علیته صلاحیت اولان شیء اوزرینه برشیتک ترتیدر و اشبو شیتیندن شیء مرتبه دائر و ثانی اولان شیء مرتب علیه مدار تسمیه

اولنور مثلا مثال مذکورده جامع تالیف اوله رق بونک علت حدوث اولدیغنی اثباتده دیرزکه علت حدوث آنجق تالیفدر زیر حدوث وجود او عدا تالیف اوزرینه دائر اوله رق مؤلف اولان شیدن حدوث و غیر مؤلفدن عدم حدوث غیر مفارقدر نه کیم بیتده تالیف موجود اولدیغنی کبی حدوث دخی موجود و واجب تعالی تالیف وحدو ثدن منز و متعالیدر خلاصه طریق دوران مدار اولان شیئک ثبوتی حینده حکمک ثابت و انتفاسی عندنده منتفی اولمسیدر و دوران مدارک دائر ایچون علت اولسنه اماره و علامت اوله رق بوایسسه یقین افاده ایتمیوب بلکه مفیدظنیدر زیرا بعض صورده وجود او عدا مراتب علیتی مفید اولیوب و جمیع صورده ترتت آنجق استقراء تام ایله اوله رق بوایسسه متعذر و یاخود متعسر در و همده مدار بعضا دائر ایچون علت اولمز (و اما بالتردید کان یقال علة الحدوث اما التالیف و الاکان و الثانی باطل لصفات الواجب تعالی فتعین الاول) و بعضا علت جامعی طریق تردید ایله اثبات ایلدیلمر مثلا مثال مذکورده جامع اولان تالیفک علت حدوث اولدیغنی اثباتده دینلورکه علة حدوث یا تالیف و یاخود امکاندر امکاندن مراد وجودنی مقتضی اولماقی معناسنه امکان ذاتیدر و ثانی یعنی علت حدوث امکان اولمسی باطلدر زیرا صفات واجب تعالی ایله منتقضدر (۸) بوضورده اول یعنی علت حدوث تالیف اولدیغنی تعین ایدر لکن بودخی مفیدیقین اولیوب علیه علامت اوله رق افاده ظندن تجاوز ایتز زیر اتقسیم حاصر اولیوب علت ذکر اولنان شیرک غیر یسی اولمسی جائزدر و بالفرض وجهینک تام اولمسی و جامعک اصلده علت اولدیغنی ثبوتی تسلیم

(۸) مصنف فاضلک بمقامده اولان کلامده متأخرین محققینک مذهب لری ترجیح وائلره و رودی متوهم اولان سؤالک جوابنه تلویح واردر شویله که هر بر ممکن حادث اولوب واجب تعالی نک صفات علیه سی ایسه قدیمه اولمقله ممکنه اولمه جفته هر قدر بعض متکلمین ذاهب اولدی ایسه ده ممکن ایله واجب بیتده واسطه اولدیغندن مذهب مذکور صفاتک واجب اولمسی موجب و واجب لذاته نک تعددن مستوجب اولمقله منظور فیه اولدیغندن محققون صفات واجبک ممکنه اولمسی اختیار و علة حدوث امکان اولسنک منعیله بطریق الاختیار صدور ایدن هر بر ممکن حادث اولمسی اقرار و صفات اللهک صدور بطریق الايجاب اولمقله امکانندن حدوث لازم کلیه جکنی اشعار ایشلدر در آنجق بومذهبه عرضک تعریفی بولنان مایقوم بالغیرده مالکده سنی ممکندن عبارت اولوب قیامک معناسی دخی تحقیقده اختصاص الناعت بالنعوت اولمقله صفات اللهک عرض اولمسی لازم کلور دیو اعتراض اولنوب اعتراض مذکورک جوابنده بعضیلری صفات اللهک عرضده دخولنی تسلیم ایلوب عرض اطلاقک حائده شیوعندن ناشی خلاف مقصودی یهام ایلکده صفات اللهه اطلاق جائز اولماسی عرضده دخوانه منافی دکلدر دیو جواب محقق سیالکوینک مختاری اولدیغنی حاشیه شرح عقائد نسفیده سوق کلانندن مستفاد اولمشدر اما مصنف مرحوم حاشیه شرح عقائد عضدیده تحقیق کلام و تبیین حقیقت مرام ایدرک بیور مشلدر که اشاعره نک بقاء الاعراض بتجدد الامثال و صفاته تعالی باقیه باعیانها ازلا و ابدا غیر متجدده لاستحالة قیام الحوادث بذاته تعالی قوللرندن متفهم اولدیغنی وجهله جوهر و عرضده منقسم اولان آنجق ممکن حادث اولدیغندن عند الاشاعره عرضک تعریفی حادث بقوم بالغیر و یاخود ممکن بقوم بال ممکن اولدیغنی درکار اولمقله تعریف مشهورده واقع مالکده سنی حادثدن عبارتدر و یاخود غیر ایله مراد ممکن اوله جقندن صفات ذاتیه الهیه عرضده داخل اولیه جفته اصلا اشتباه یوقدر فاحفظ هذا (عبدالحید)

اولسنه فرعه دخی حکم ایچون علت اولسنک لزومی غیر مسلمدر زیر خصوصیت اصلک علیه شرط و یاخود خصوصیت فرعک علیه مانع اولمسی جائز اوله رق بوحالده انتفاء شرط و یاخود وجود مانعدن ناشی فرعه علیه جامع منتفی اولور لکن بودکر اولنان کلاملر علت ایله حکمده فی الجملة مؤثر اولقی معناسنه علیه مراد اولدیغنی تقدیرده اولوب و اگر اصلا بر قید اوزره توقف ایتیه جک حیشیده مؤثر تام مراد اولنورسه بوضورده علیه ثابت اولدیغنی تقدیر اوزره اصل حشو و تمثیل قیاس اوله رق اوسطی جامع اولور نه کیم بیانی مرور ایشلدر و خفی اولسونکه استقراء ایله تمثیل آنجق مفید ظن اولوب مفید یقین اولدیغنده بر کسه نزاع و مخالفت ایتامشدر (فظهران الاستلزام الکلی من مقدمات البرهان دون الامارة) ایدی بو تفصیلاتدن ظاهر اولمشدر که من حیث التحقيق نتایج ایچون استلزام کلی مقدمات برهاندن اولوب کندیله ظنه توصل اولنان مقدمات اماره دن دکلدر زیر اماره نک صحتی استلزام کلی به غیر متوقفدر شویله که ذکر ی مرور ابتدکی وجهله برشیدن بر شیئه حصول ظن شیئین بیننده استلزام کلی به توقف ایتز

قال رحمه الله (واعلم ان نتيجة الدلیل تابعة له لاخس مقدماته بمعنى الاعم کیفا و کما و علما) و معلوم اولسونکه نتیجه دایل معنای اعم ایله مقدمات دلیلک کیف یعنی ایجاب و سلب و کم یعنی کلیت و بعضیت و عدم یعنی یقین و ظن جهندن اخسنده دلیله تابعدر یعنی مشهور اولدیغنی اوزره نتیجه اخس مقدماته تابع اولسندن مراد دایمک معنای اعم اوزره مقدمدرندن بریسی سالبه و یاخود جزئی و یاظنیه اولورسه نتیجه سی دخی بو وجهله اولور دیکلدر ایدی مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله اگر مقدمات ایچنده سالبه بولنورسه نتیجه دخی سالبه اولور و اگر جزئی بولنورسه نتیجه دخی جزئی اولور و اگر مقدمه ظنیه بولنورسه نتیجه دخی ظنیه اولور و چوق کره نتیجه بولنردن ایکسینده و یاخود کلیسنده تابعه اولور حاصلی مقدماته موجود ایکی اخس ایسه نتیجه اشبو ایکیده و مجموعی موجود ایسه مجموعنده تابعه اولور و بودخی اکثری اولوب اخسک موجود اولدیغنی دایلدرده نتیجه ده دخی موجود اولمز مقدمی معنای اعم ایله تقدیدی مقدمات دایل بری اعم و دیکری اخس اوله رق ایکی معناده مستعمل اولدیغنی ماسبقده بیان ایدلمشدی بوراده مراد معنای اعم اوله رق نتیجه اشبو کیف و کم و عله اجزا اولان مقدمه لره تابعه اولدیغنی کبی مقدمات خارجیه به دخی تابعه نه کیم شکل ثالث و رابعدن ضرب اولک نتیجه سی عکس مستوی به تابعه اوله رق موقوف علیه اولان عکس مستوی جزئی اولمسیله نتیجه لری دخی جزئی و اولوب عکس نقیضده دخی بویله در کذلک برهینده استلزام

کلی قطعی اولدیغی حینده نتیجه دخی قطعی اوله من استلزام ایسه مقدمه خارجه اولوب اجزاء دلیلدن دکلدر
قال رحمه الله (فصل القیاس دلیل يستلزم النتيجة لذاته) اقسام ادله بیننده
احتجاج واستدلalde عمده اولان قیاس اولمسیله بو بحث اصلی بی فصول سابعده
سردویانه شروع ایدرک اشبو فصل اولده قیاسی تعریف ایله برابر استثنائی
واقترانی به تقسیمی وثائیده قیاس استثنائیک احکامی ثالثه قیاس اقترانیک اقسامی
ورابعده اشکال اربعه منی وخامسده بحسب الجهات مختلطاتی وسادسده اقترانیات
شرطیه بی وسابعده مطلقا قیاسک بسیط و مرکبه انقسامی ایراد ایشدر

اقسام دلیلی بیانده دلیلدن بر قسمی نتیجه بی بالذات مستلزم اولوب بوده قیاس
اولدیغی ذکر ایشیدی بووجهله ضمن تقسیمده معلوم اولان تعریف قیاسی تصریح
ایدرک بیوررکه قیاس بر دلیلدرکه نتیجه بی لذاته مستلزم اولور شویله که هر نه وقت
مضمون دلیل تحقق ایسه مطلوب اولان مضمون نتیجه ثابت اولور و تعریف
قیاسده مشهور اولان قول مؤلف من اقوال متى سلمت لزم عنها لذاتها قول آخر
یعنی قیاس ایکی وما فوقی اولان قضیه لردن مؤلف بر قولدرکه هر نه زمان بو قضیه لر
تسلیم و تصدیق اولنسه ذات قضایادن ایچون بو قضیه لردن قول آخر لازم کلور
هماره سی اولوب لکن مصنف مقام جنسده قول ایراد ایشیوب دلیل
ایراد ایشیله لفظ دلیل سبق ایدن تعریفندن مستبان اولدیغی وجهله
قیود سائر دن مستغنی اولمسیله یالکز ادله نک اقسام سائر سندن تمیزده کافی
کورینان لذاته استلزام نتیجه ایله اکتفا ایشدر (والمراد من الاستلزام لذاته ان لا يكون
بواسطة مقدمة اجنبية او غريبة وان كان بواسطة اخرى كالعكس المستوی فی الاشكال
الغیر البينة الانتاج) واستلزام ذاتیدن مراد تفصیلاتی قریبا مرور ایلدیکی
وجهله مقدمه اجنبیه و یاخود غریبه واسطه سیله مستلزم اولماسی اولوب سائر
واسطه ایله اولسه ده بأس بو قدر نه کیم ظاهرة الانتاج اولیمان شکلرک انتاجی
عکس مستوی واسطه سیله اولوب بونلر ایسه قیاسده داخلدر مصنف حاشیه ده
بیان ایشدرکه بو مقامده قولک لذاته قوللردن مراد لری استلزام کلینک ثبوتده
واسطه بی نفی ایتک اولیوب زیرا هر بر قیاس ایله نتیجه سی بیننده واسطه نک
انتقاسی معلوم دکلدر شویله که هر بر قیاس ایچون نتیجه بی استلزام کلینک ثابت
اولسی لذاته میدر و یاخود جزئه میدر و یاخود بونلرک غیری برامردن ایچونمیدر
بوراسی معلوم اولوب ده تعیین ایدیه مامشدر بلکه مراد لری اثباتده واسطه بی نفی
اولوب اشبو استلزام کلینک اثباتده مقدمه اجنبیه و یاخود غریبه واسطه اولور

هرنقدر بعضی شکلدرده استلزام مذکورک اثباتده بعضی مقدمات ایچون عکس
مستوی واسطه اولور سده دیکلدر (۷)

معلوم اولسونکه نظر صحیح عقبنده یعنی صورتاً و ماده شرائطی مشتمل اوله رق
مقدمات قیاسک استحضاری متعاقب مطلوبه علمک حصولی نوجهله اولدیغنده
اختلاف آرا اوله رق تفصیلاتی کتب کلامیه ده مبسوط اولوب صورت اجالیبی
بودرکه اهل سنت و جماعت عندنده نظر صحیحی علم بالمطلوب ترادف المسمی عایددر
شومعنا به که بعدالنظر الصحیح علم بالمطلوبک خلقی اوزره عادت الهیه جاری اولوب
ایسترسه خلقی ایتیمه رک عدم حصولی غیر متمنعده وعادت فعلک تکریرندن و دائماً
و یاخود اکثریا وقوعندن عبارتدر و بو کلام مسئله خلقه متفرع اولوب نه زمانکه
عند اهل الحق مطلقا جمیع حوادث جناب باری تعالی نک خلقیه اولدیه حصول
علمک دخیینه بووجهله اولسی دائرة وجوده در و معتزله عندنده حصول علم
تولیددر شومعنا به که عقل ترتیب مقدمات واسطه سیله علمی تولید و ایجاد ایدر
و بو قولک مناسبی عندلرنده بعضی حوادثک جناب باریک غیری به استناددر
بعضیلر نتیجه بی تولید ایدن نظر صحیح اولمق اوزره بیان ایشدر ایسه ده لکن
تقریر اول تولیدی تفسیرلرینه اقرب و انسیدر زیرا تولیدی فاعلک بر فعلی فعل آخر
واسطه سیله ایجاد ایشیله تفسیر ایشدر حاصلی ترتیب مقدمات مباشرته فعل
مستدل اولوب واستلزام نتیجه بو فعل اوزره اثر مرتب اولمسیله فعل بالتولید اولمش
اولور چونکه تولید فاعلدن فعلک حصولی فعل آخرک توسیطیه اولمیدر نه کیم
حرکت مفتاح حرکتید واسطه سیله در و مباشرت فعل آخرک توسیطی اولمق سزین
فعلک حصولیدر نه کیم حرکتید بویله در و اهل سنت عندنده جمیع افعالك
استنادی بلا واسطه جناب باری به اوله رق متولداده عبدک صنعی اولیوب خالق
و موجدی الله تعالی اولمسیله عندلرنده تولید بو قدر

(۷) مصنف مرحومک رساله مستقلده بیان ایلدیکی وجهله واسطه ایکی قسم اولوب رسمی
واسطه فی الثبوت دیکری واسطه فی الایاتدر واسطه فی الثبوت اول برشیدر که عارضک معروضه ثبوت
و عروضده واسطه اوله ایسترسه واسطه مذکوره عارض مذکور ایله متصف اولسون آله نقاش لونک
جدلره طوقنده واسطه اولدیغی کیم ایسترسه متصف اولسون حقوق مذکوره نفس نقاشک واسطه
اولسی کیم اوله واسطه فی العروض دیکلور پس واسطه فی العروض واسطه فی الثبوتدن بر قسم اولوب
راخص مطلق ایله انحص اولور واسطه فی الایات عندلرنده دلیل اطلاق اولنورکه تعریفی سبقت ایلدی
بومقامده تفصیل مراد ایلنلر رساله مذکوره به مراجعت ایلسونلر (عبد الحمید)
حسن چلیپنک مطول حاشیه سنده مصنفک وینصر فی بحایة ابواب قولی بحشیه ده دخی اشبو اقسام
واسطه ده و اثر ایضا حاق موجوددر فلیراجع (للمترجم)

سید علامه تقریر مذاہبہ دینشدرکہ نظر صحیح ایلہ علم بالمطابوہ توصل یا ضروری
اولوب بوده یا طریق اعداد ایلہ اولہرق مذهب حکما بودر و یا خود طریق تولید ایلہ
اولہرق مذهب معتزلہ بودر و یا خود ضروری اولوب بلکہ بطریق العادہ درکہ
مذهب اہل سنت بودر و محقق دوانی شرح عضدیہ دہ شو و جہلہ تحقیق ایشدرکہ
حصول علم عند الاشاعرہ عادی و عند المعتزلہ تولیدی و عند الحکما اعدادی اولوب
امام الحرمین ایلہ ابوبکر باقلانی عندلرندہ لزومی ضروریدر و امام رازینک بعض
کتبندہ اولان کلامی اشبو امام الحرمین ایلہ ابوبکر باقلانینک قوللری متفق اولوب
لکن عندندہ مشہور اولان لزومی عقلی نظری اولسیدر و امام اوزرینہ اعتراض
اولندہرق دینشدرکہ اگر لزوم ایلہ مرادی لزوم عادی اولورسہ مذهب اہل سنتہ
رجوع ایدر و اگر لزوم ذاتی مراد ایدرسہ قول حکمایہ رجوع ایدر لکن
جوابدہ دینشدرکہ شق ثانی بی اختیار ایلہ دفع محذور ممکندر شو و جہلہ کہ
عند الاشاعرہ بین الاشیا استلزام ذاتی غیر منکر اولوب واشبو استلزام ذاتی واجب
تعالانک مضطر اولسنی ایجاب ایتوب وجود استلزام ذاتی ایلہ برابر جناب
بارینک نتیجہ علم اعطا ایدوب و یا خود مسببی اولان نظر صحیحی عدم اعطاسیلہ
علم بالنتیجہ بی اعطایتماسندہ ینہ مختاردر

قال رحمه الله (فالقياس ان اشتمل على مادة النتيجة و صورتها معا او صورة نقيضها
يسمى قياسا استثنائيا) قياس هيئت اجتماعية سمي اعتبارا ببله ايكي به منقسم اولهرق
اكر مادة نتيجة اولان طرفيني ابله معا صورت نتيجة و يا خود صورت نقيض
نتيجة اوزره مشتمل اولورسہ قياس استثنائي تسميه اولنور ايمدی قياس استثنائي
نتیجہ نك عيني و يا خود نقيضی صورت و هيئتيله بالفعل كندیده مذکور اولان
قياسدر و بوجہلہ نتیجہ نك بالفعل مذکور اولسندن مراد اجزاء نتیجہ دہ اولان
ترتيب اوزره قیاسدہ ذکر اولسیدر بوتقدیردہ نتیجہ مقدم وتالیدن مرکبہ اولان
مقدمہ شرطیدن ظاهرده جزاولمش اولور جزایسہ کلہ مغایر اولهرق قیاس ایلہ
نتیجہ بیندہ واجب اولان مغایرت تحقّق ایدر و نتیجہ حکم اوزره مشتملہ اولان
قضیہ مستقلہ اولوب و قیاسدہ مذکور اولان شرطیدن برطرف واقع اولهرق
حکمدن عاری اولسیلہ دہ مغایرت حاصلدر و استثنائي تسمیه سی حرف استثنا
اولان لکن اوزره اشتمالندن ایچونددر و اهل میرانک نظری معانی به اولسیلہ لفظ

(۶) زیرا واجب اولان مغایرت نتیجہ قیاس اقترانینک مقدمه لری اولان صغری و کبری و قیاس
استثنائینک مقدمه لری بولنان شرطیه و مقدمه واضعه و بارافعه دن هیچ برشیک عینی اولامقدن عبارت
اولوب نتیجہ قیاسک مقدمه لردن دخی جز اولامسی ملزم دکدر (عبدالمجید)

مذکوری حقیقه حروف استنادن عدا ایدوب لکن عند الخوین حرف استثنا
اولسی حقیقی اولوب مجازدر
قال رحمه الله (و المشتمل على صورتها مستقيما كقولنا كلما كان العالم متغيرا كان حادثا
لكنه متغير فهو حادث) تعریفدن مستبان اولدیغی و جہلہ قیاس استثنائي ایکی
و جہلہ اولوب بر قسمی صورت نتیجہ اوزره مشتمل و دیگر قسمی نتیجہ نك صورت
نقيضی اوزره مشتمل اولهرق بولنردن صورت نتیجہ اوزره مشتمل اولان قسمه
قياس استثنائي مستقيم تسميه اولنور مثلا العالم حادث مطلوبی اثبتدہ كلما كان العالم
متغيرا كان حادثا لکنہ متغير قولز قیاس استثنائي اولوب فالعالم حادث مطلوبی
انتاج ایدر و جزء قیاس اولان کان حادثا صورت نتیجہ بصورتها قیاسدہ مذکورہ
اولسیلہ قیاس مستقیدر و ان کانت الشمس طالعة فالنهار موجود لکن الشمس طالعة
فالنهار موجود مثالی دخی بویلہ اولوب نتیجہ اولان النهار موجود قیاسدہ
مذکوردر

قال رحمه الله (وعلى صورة نقيضها غير مستقيم كقولنا لولم يكن حادثا لم يكن متغيرا
لكنه متغير فيكون حادثا) و نتیجہ نك صورت نقيضی اوزره مشتمل اولان قیاس
استثنائي به غیر مستقیم تسمیه اولنور مثال مذکور بوقیلدن اولوب فیکون حادثا
نتیجہ سنک صورت نقيضی اولان لم یکن حادثا قیاسدہ مأخوذدر و مثلاً ان کانت
الشمس طالعة فالنهار موجود لکن النهار ليس بموجود فالشمس ليست بطالعة
قولی دخی بویلہ اولوب الشمس ليست بطالعة نتیجہ سنک نقيضی اولان
الشمس طالعة قیاسدن جزدر

قال رحمه الله (والمقدمة التي ربما تصدر بكلمة لكن مقدمة استثنائية مطلقا
وواضعة في المستقيم ورافعة في غير المستقيم والمقدمة الاولى شرطية) واشبو
قياس استثنائية بعضا لکن کلہ سبلہ مصدره اولان مقدمه به مستقیم و غیر مستقیمدن
مطلق اوله رق مقدمه استثنائية وخاصة استثنائي مستقیمه مقدمه واضعه و غیر
مستقیمه مقدمه رافعه و مقدمه اولی به شرطیه تسمیه اولنور مثلاً مرور ایدن ان کانت
الشمس طالعة فالنهار موجود مقدمه سی مقدمه شرطیه و مثالیندہ اولان لکن الشمس
طالعة وكذلك لکن النهار ليس بموجود مقدمه لری مقدمه استثنائية و بولنردن اول
واضعه و ثانی رافعه در حاصلی وضع اثبات و رفع نفی معناسنه اولهرق ايمدی مقدمه
استثنائية یا شرطیه دن احد جزئیك وضعی یعنی اثباتی اوزره داله اولوب بوصورتدہ
مقدمه مذکورہ واضعه اولور و یا خود احد جزئیك رفعی یعنی نفی اوزره دلالت
ایدوب بوصورتدہ مقدمه مذکورہ به رافعه دینلور ايمدی قیاس استثنائي دائما

ایکی مقدمه دن مرکب اوله رق بریسی شرطیه و دیگرى اشبو شرطیه دن احد جزئیاتك وضع یعنی اثبات و یا خود رفعی اولوب بو واسطه ایله جزء آخرك وضع و یا خود رفعی لازمکطور شویله که ذکر اوله جفی و جهله متصلا تده وضع وضعی و رفع رفعی و منفصلا تده وضع رفعی و رفع وضعی منتج اولور

مصنفك حاشیه ده بیانی و جهله مقدمه استثنائیهك لكن كله سیله تصدیق بی ادات تقلیل اولان ربما ایله ابراد الیسی اکثر مباحث کتیده کلمه مذکوره ایله مصدره اولدیغنه اشارتدر وینه حاشیه ده دیمشدر که مقدمه اولی به شرطیه تسمیه اولنمی دائما شرطیه اولدیغنه مبیدر لكن مقدمه استثنائیه بونك خلافتده اوله رق بعضا شرطیه و بعضا حلیه اولور بوجهته اشبو مقدمه استثنائیه شرطیه تسمیه اولنسه عامی بعض افرادنه تخصیص قیلندن اوله جفی خفی دکلدر

قال رحمه الله (وان اشتمل علی مادتها فقط یسمى اقترانیا کقولنا لان العالم متغیر وکل متغیر حادث فالعالم حادث) واکر قیاس نتیجهك یالکز ماده سی یعنی موضوع و محمول اوزره مشتمل اولور سه قیاس اقترانی تسمیه اولنور مثلا حدوث عالمی اثباتده لان العالم متغیر وکل متغیر حادث قولز قیاس اقترانی اولوب فالعالم حادث مطلوب بنی منتج و بونجهك ماده لری اولان عالم و حادث جزلری قیاسده متفرقا مأخوذ اوله رق قیاس استثنائیه اولدیغی کبی نه عین نتیجه و نه ده نقیضینك هیئت اوزره مشتمل دکلدر و قیاس اقترانی تسمیه سنه سبب حدوثك یعنی حد اصغر و اکبر و اوسطك بلا استثنا اقترانیدر و یا خود بوقیاسده مقدمتینك جمعی جمع و اقترانه دال اولان و او عاطفه ایله اولسیدر

قال رحمه الله (والمحکوم علیه فی المطلوب حد اصغر والمحکوم به حد اکبر والمقدمة التي فيها الاصغر صغری والتي فيها الاکبر کبری) مطلوب اولان قضیه ده واقع محکوم علیه حد اصغر و محکوم به حد اکبر تسمیه اولنور شو جهله که محکوم علیه اغلب واقعه ده اخص اولسیه قلیل الافراد اوله رق محکوم به نسبتله اصغردر و محکوم بهک افرادی اکثر اوله رق محکوم علیه نسبتله اکبردر ایددی مثلا حدوث جسمی اثبات مراد اولنسه مطلوب الجسم محدث قضیه سی اوله رق محکوم علیه اولان جسم حد اصغر و محکوم به اولان محدث حد اکبردر و قیاس اقل مرتبه ایکی مقدمه دن مرکب اوله جفندن اشبو مقدمه لردن قنقیسنده حد اصغر بولنور سه بومقدمیه صغری و قنقیسنده اکبر موجود اولور سه کبری تسمیه اولنور مثلا مطلوب مذکورى اثباتده لان الجسم مؤلف وکل مؤلف محدث دینسه مطلوب ده

اصغر اولان جسم مقدمه اولیده مأخوذ اوله رق ذات اصغر اولسیه صغری و مطلوب ده اکبر اولان محدث مقدمه ثانیه ده مأخوذ اوله رق ذات اکبر اولسیه کبرادر

قال رحمه الله (والجزء التکرر المشترك بین الصغری والکبری حد اوسط لتوسطه بین المطلوب فی الشكل الاول المعیار للبواقی اولتوسطه بین العقل والنتیجة ولذا یطرح عند اخذها) و صغری ایله کبری بیننده مشترک اولان جزء متکرره حد اوسط تعبیر اولنور مثلا ذکر اولنسان الجسم مؤلف وکل مؤلف محدث مقدمتینده لفظ مؤلف صغری و کبراده اعاده و تکرار ایدلسیه حد اوسطدر زیرا شش اولده مطلوبك طرفینی بیننده متوسطدر شکل اول ایسه نظم طبیعی اوزره اوله رق اشکال ساره شکل مذکوره راجعه در و یا خود عقل ایله نتیجه بیننده توسطندن ایچوندر و بوسیدنشی نتیجهك اخذی حینده جزء مذکور طرح اوله رق نتیجه ده تکرار اولنر نه کیم شان و سائط بودر و بو تقدیرده قیاس اقترانیدن نتیجه نوجهله اخذ و استنتاج ایدیه جکنك طریقنه اشارت واردر چونکه محصول کلام مطلوبك طرفینندن بریسی بر مقدمه ده و دیگرى مقدمه اخرا ده اولوب برده خارجدن بینرنده مشترک و متکرر بر واسطه ارتباط اوله رق بعده بو واسطه بی طرح ایتمکله نتیجهك حصولی افاده ایدر شرح مطالعه اشبو حد اوسطی بیانده دیمشدر که هر بر قیاس حلی بسیطده بر حده اشتراکری اولان ایکی مقدمهك وجودی لابددر زیرا نه زمانیکه محمول مطلوبك موضوعنه نسبتی مجهول اولدیه بونسبته علمی موجب اوله جق بر امر ثابت بولنمی لازمکطور والانسبته علمده تصور طرفین کافی اوله رق نظری اولماش اولور اشبو بین المقدمتین مشترک اولان امر ثالث ایسه ذکر اولنان حد اوسطدر حاصلی حد اوسطدن غرض احد مقدمتینك مقدمه اخرايه ارتباطی اولوب اگرچه مقدمتین بیننده اشبو حد اوسط تکرر ایتمه بینرنده اولان ارتباط و نسبت معلوم اولمز قال رحمه الله (والهيئة الحاصلة من اقتران الحد الاوسط بالآخرین حالا او وضعایسمی شکلا ومن اقتران الصغری بالکبری کیفا او کما ضربا) و حد اوسطك حد اصغر و اکبره حالا و یا خود وضع اقترانندن یعنی اشبو حدیه و یا خود بونلردن برینه محمول و یا خود موضوع اولق جهتندن حاصله اولان هیئته شکل تسمیه اولنور شویله که شکل جسم ایچون کرو یانده حد واحد یعنی نهایت واحدهك و مضلعات امثالنده حدودك امتداد طولی و عرضی و عمقیدن عبارت اولان مقدار ایله احاطه سندن حاصله اولان هیئدر بوقدیرده هیئت حاصله قیاسه شکل اطلاق معقولی محسوسه تشبیه اوزره مبتنی اولش اولور و صغرانك کبرایه کیف یعنی ایجاب و سلب جهتندن و یا خود کم یعنی کلیت و بعضیت جهتندن اقترانه قرینه

و ضرب تسمیه اول نور حاصلی مقدمتینک یکدیگرینه کلیه و جزئی و یا سالبه و موجبه
اوله رق مقارنتی اشکال قیاسک موجب تنوعی اوله رق آتیده ذکر اوله جغی
وجهله هر بر شکل منبج و غیر منبج اولی اوزره ضروب عدیده منقسمدر

قال رحمه الله (وقد يطلق الصغرى على المقدمة الاولى والكبرى على ما بعدها وان
لم تشملا على الاصغر والاكبر) وبعضا اصطلاحا حارنده صغرى برنجی مقدمه به و كبرى
ما بعدی اولان مقدمه به اطلاق اولنوب بو مقدمه لهر نقدر حد اصغر و اكبرى مشتمله
اولسه لرده بوجهته نظر اولنر الحاصل صغرویت و كبرویت اصل اعتبار تقدیم
و تأخیر ايله اولیوب بلکه نظر مطلوبك حد اصغر و اكبرى اشتماله ایسه ده بعضا
هر نقدر مقدمه اولی حد اصغرى مشتمل اولیه رق اكبرى مشتمل اولسه ده مقدم
اولسنه نظراً صغرى و درجه ثانیه ده بولنانه كبرى تسمیه سی دخی متعارفدر نه کیم
حاشیه ده بیانی وجهله قیاس استقرائینك صغرى و كبراسنده و عكس نقیض واسطه سیله
مستلزم اولان قیاسده بویه در و كذلك ذات اجزا اولان منفصله ايله اجزاء انفصال
عددنجه جلیتدن مرکبات اولان اقیسه نك كبر الرنده دخی بویه در

قال رحمه الله (فصل القیاس الاستثنائی مطلقاً لا یتركب من جلیتین بل من جلیة
و شرطیة او من شرطیتین) بوفصل قیاس استثنائیده اولوب حاشیه ده بیانی وجهله
سائر متونك خلافتده اوله رق قیاس استثنائی بی قیاس اقترانی اوزره تقدیم المسی
قیاس استثنائی جمیع اقسامیله بین الانتاج او اوب قیاس اقترانی بویه اولدیغنه و شكل
اولدن ما عدا سنك خلف و عكس و انتراض طریق بویه اثبات انتاج لرنده محتاج ايله
اولدیغنه مبیدر مطلقاً قیاس استثنائی ایکی قضیه جلیتدن تركب ایتیموب بلکه
بری جلیه و دیگرى شرطیه اوله رق مختلفیتندن و یا خود ایکی شرطیه دن تركب ایدر
حاصلی یا مقدمتیندن بری جلیه و دیگرى شرطیه و یا خود ایکی سیمیده شرطیه اولوب
ایکی سیمیده جلیه اوله من چونكه ماسبقدن منقهم اولدیغی وجهله قیاس استثنائی ده
نتیجه و یا خود نقیض نتیجه مذکوره اولسیله بوجهله قیاسده مذکوره اولان نتیجه
ایکی احتمالدن خالی اولیوب یا مقدمات قیاسدن مقدمه تامه اولور بو ایسه محالدر
زیرا برشیئی نفسیله و یا خود نقیضیله اثباتی مستلزمدر و یا خود مقدمتیندن جز اولور
نتیجه ایسه حکمی متضمن اوله رق قضیه او اوب و جزئی قضیه اولان مقدمه
شرطیه در بوضورتده قیاس استثنائی ایکی مقدمه دن مركب اوله رق بولردن
برسی شرطیه متصله و یا منفصله و مقدمه ثانیه استثنائیده در و اشبو مقدمه استثنائیه
مقدمه شرطیه مذکوره نك احد جزینك عینی و یا خود نقیضیدر و شرطیه جلیتیندن

و شرطیتیندن و یا خود بری جلیه و دیگرى شرطیه اوله رق مختلفیتندن تركب ایده جکی
جهتله مقدمه استثنائیه جلیه و شرطیه اوله بیلور
قال رحمه الله (وهو بجمیع اقسامه بین الانتاج و شرط انتاجه كون المقدمة الشرطیة
موجبة لزومية او عنادية) قیاس استثنائی جمیع اقسامیله بالجملة جزئیاتده انتاجی
بین و ظاهر اوله رق اصلاً محتاج بیان دكلدر و قیاس استثنائینك انتاجنده اوج
شرطك وجودی معتبر اوله رق بولدن برسی قیاس مذکورده استعمال اولنسان
قضیه شرطیه نك موجبه اولسیدر زیرا اكر سالبه اولسه هیچ برشیئی انتاج ایده من
چونكه شرطیه سالبه نك معنای لزوم و یا خود عنادی سلب اولوب و امرین بینده
لزوم و یا خود عناد اولدیغی صورتده احدهما نك وجود و یا خود عدمدن آخرك
وجود و یا خود عدمی لازم كلز شرط ثانی مقدمه مذکوره نك متصله ده عنادیه
اولسیدر زیرا متصله اتفاقیه نك نه وضع مقدمی عین تالی بی و نه رفع تالیسی رفع
مقدمی انتاج ایتز اما وضع مقدمك عین تالی بی انتاج ایتامسی زیرا اتفاقیه ده وجود
تالی به علم وضع مقدمی علم توقف ایتیموب بلکه وضع مقدمه علمدن مقدم حاصلدر
و همده اتفاقیه نك صدقنه علم صدق تالی به علمدن مستفاد اولسیله صدق تالی به علم صدق
اتفاقیه به علمدن استفاده اولننی لازم كلسه دوری مستلزم اولور و اما رفع تالینك رفع
مقدمی منتج اولماسی زیرا اتفاقیه نك نقیض طرفینی بیننده طریق لزوم ايله ونه ده
طریق اتفاق ايله اتصال موجود اولدیغی معاومدر منقصله اتفاقیه دخی بویه اولوب
احد طرفینك نه وضعی و نه رفعی منتج اوله من زیرا احد طرفینك صدق و یا خود
كذبى قبل الاستثنا معلوم اولسیله استثنادن معلوم اولمش اولنر (و كون احدی
مقدمیه کلیة باعتبار الزمان و الاوضاع ان لم یتحدا حکمهما فی الوقت و الاوضاع)
شرط ثالث مقدمتیندن برینك جمیع الزمان و اوضاع اعتباریله کلیه اولسیدر الحاصل
شرطیه و یا خود استثنائیه دن برینك کلیتی شرطدر زیرا بو شرطك انتقامی تقدیرده
وضع لزوم و یا خود عناد وضع استثنائك غیرى اولمسی محتمل اوله رق بوحالده شرطیه نك
احد جزینن اثبات و یا خود نقیدن جزء آخرك ثبوت و یا خود نقی لازم كلز لکن
اشبو احد مقدمتینك اشتراط کلیتی مقدمتینك جکملری وقت و وضعده متحد اولدقلى
حینده اولور (و الا فی نتیج بدون کلیة شیئ منهما كقول المنجم اذا اقترن السعدان فی هذه
السنة مع طلوع نجم كذا يكون سلطان الاسلام غالباً لکنه اقترنا مع طلوعه فيكون غالباً
ان شاء الله تعالى) و اكر حکم مقدمتین وضع و وقتده متحد اولور لر ایسه اولخالده
مقدمتیندن هیچ برسی کلیه اولیه رق قیاس استثنائی منتج اولور الحاصل شرط
ثالث امور ثلثه بیننده متردد اولوب اول شرطیه نك و ثانی مقدمه استثنائیه نك کلیتی
و ثالث اتصال و یا خود انفصالت وقت و وضعی بعینهما استثنائك وقت و وضعی

اولمیدر مثلاً منجمک اگر بوسه مبارکده سعد ذامح وسعد السعود نام نجمین کوکب ذی ذنبک طلوعیله برابر اقتران ایدرلر ایسه سلطان اسلام اعداسی اوزربنه غالب اولور لکن بوسه نجم مذکورک طلوعیله برابر سعدین اقتران ایدرلر ایمدی ان شاء الله تعالی سلطان اسلام غالب اولور قوی قیاس استثنائی اولوب مقدمتیندن هیچ برسی کلیه اولدیغی حالدده حکمینک وقت ووضعه اتحادلرندناشی منجم اولمیشدر ومثلاً ان قدم زید فی وقت الظهر مع عمر واکرمته لکن قدم مع عمر وفی ذلک الوقت فاکرمته مثالی دخی بویله در وبوباده مشهور اولان یالکز مقدمه شرطیه نك اشتراط کلیتی اولوب صورت تردید شمسیه صاحبندن واقع اولمیشدر وفاصل عصام رجه اللهک شرح شمسیه ده بیانی وجهله مارآه المؤمنون حسننا فهو حسن کلام بدیعی بومقامده دخی جاریدر زیرا کلیت استثناء واعتبار اتحاد علومده ومتعارف ناسده مستعمله اولان قضایادن دکلدر

مصنف حاشیه ده دیمشدرکه کلیت شرطیه آنجق باعتبار الزمان والاوزاع اولدیغی معلوم ایکن متنده باعتبار الاوزاع قولنی تصریح واتیانه داعی اولان سبب بودرکه مقدمه استثنائییه بعضاً حلیه اولوب و ماسبقدن معلوم اولدیغی اوزره حلیه ده کلیت باعتبار الافراد اوله رق زمان واوزاع اعتبار یله اولدیغی جهته بوقید ایله تقید ایدلسه قیاس استثنائییه شرط اولان مقدمه شرطیه نك باعتبار الزمان والاوزاع ومقدمه حلیه نك باعتبار الافراد کلیتی اولدیغی توهمنه باعث اولوردی حالوکه بویله اولیوب بلکه استثنائییه شرط اولان کرک شرطیه وکرک حلیه ایکیسینک دخی باعتبار الزمان والاوزاع کلیتیدر وازمان اوزره اوضاعی عطف ایدرک یالکز ازمان ایله اکتفا ایلماسی یالکز باعتبار الزمان کلیت کافیله اولیوب بلکه اوضاع ممکنه الاجتماع اعتبار یله ده کلیت لزومنه اشارتدر بنه حاشیه ده ان لم یتحده حکمهما قولنده دیمشدرکه قوم بو وجهله قائل اولدیلر ایسه ده خفی دکلدرکه شکل اولک کبر اسنده شرط اولان کلیتی شخصیه دن تعمیم ایدکری کی بومقامده دخی باعتبار الزمان والاوزاع اولان کلیتی شخصیه بی مشتمل اولمی ایچون حقیقه ویا حکما کلیه اولاندن تعمیم ایش اولسدر ایدی قید مذکور دن وما یبندن مستغنی اولورلر ایدی

قال رجه الله (فان کان الشرطیه فیہ متصله فاستثناء عین المقدم ینج عین التالی دون العکس واستثناء نقیض التالی ینج نقیض المقدم دون العکس) قیاس استثنائی نك مقدمه سی شرطیه اولوب وشرائطی ندن عبارت ایدوکی معلوم اولدیسده ایمدی اگر قیاس مذکورده اولان مقدمه شرطیه قضیه متصله اولورسه بوضورتده مقدمک هیننی استثناء قیاس مستقیم اوله رق عین تالی بی انتاج ایدر زیرا مقدم ملزوم تالی وتالی

لازم مقدم اولمسيله اگر عین تالی بی منجم اولمسده لازمک ملزومدن انفکاسی لازمکولر لکن عکسی بونک خلافتده اوله رق عین تالی بی استثناء عین مقدمی انتاج ایتمز زیرا لازم اولان تالینک ملزوم اولان مقدمدن اعم اولمی جائز اولوب وجود اعم ایسه وجود اخصی غیر مستلزمدر ونقیض تالینک رفع واستثناسی قیاس غیر مستقیم اوله رق نقیض مقدمی انتاج ایدر

والابدون الالزام ملزومک وجودی لازمکولر ملازمه باطل اولور لکن عکسی بویله اولیوب نقیض مقدمی استثناء نقیض تالی بی منجم اوله من زیرا ملزومک لازمدن اخص اولمی جائز اولمسيله اخص اولان ملزومک انتفاسی اعم اولان لازمک انتفاسی غیر مستلزمدر (وقد تقدم مثالهما المؤلف من شرطیه وحلیه) وبویکی قسمک حلیه وشرطیه دن مؤلف اوله رق مثالی فالقیاس ان اشتمل آه قولنی ایضاحده مرور ایشدرکه مثال اول کما کان العالم متغیرا کان حادثاً مقدمه متصله سیله لکنه متغیر مقدمه حلیه سندن ومثال ثانی اولم یکن العالم حادثاً لم یکن متغیراً متصله سیله لکنه متغیر حلیه سندن مؤلف اوله رق اول عین مقدمک استثناسیله عین تالی اولان فهو حادث وثانی نقیض تالینک استثناسیله نقیض مقدم اولان فیکون حادثاً قوللربی انتاج ایشدر و ماسبقدن معلوم اولمشدیکه قیاس استثنائی نك مقدمه اولمی دائماً شرطیه اولور وبوشرطیه نك ایسه یاجزینندن ایکسیده شرطیه ویاخود احد جزئی بی حلیه اولور بوضورتده مقدمه استثنائییه اگر شرطیه اولان جزئی وبخود نقیضی استثناء ایدرسه مقدمتین شرطیه واکر حلیه اولان جزئی استثناء ایدرسه مقدمه استثنائییه حلیه اولور (والمؤلف من الشرطیتین فکقولنا کما ثبت انه کما لم یکن حادثاً لم یکن متغیراً یثبت انه کما کان متغیراً کان حادثاً لکن ثبت الشرطیه الواقعه مقدما فیثبت الواقعه تالیاً اولکن لم یثبت الواقعه تالیاً فلا یثبت الواقعه مقدما) ومتصله اولمق اوزره شرطیتیندن مؤلف اولان قیاس استثنائی اشبومتده ذکر اولسان مثال کبیدرکه مقدمه اولی کما ثبت انه کما لم یکن حادثاً لم یکن متغیراً یثبت انه کما کان متغیراً کان حادثاً متصله سی اولوب جزئی بی دخی شرطیه متصله در ومقدمه استثنائییه کرک وضع واثبات مقدمه لکن ثبت الشرطیه الواقعه مقدما دینلسون وکرکسه رفع تالی ایله لکن لم یثبت الواقعه تالیاً اعتبار ایدلسون بنه شرطیه متصله اولوب شرطیتیندن مؤلف اوله رق اول فیثبت الواقعه تالیاً وثانی فلا یثبت الواقعه مقدما قوللربی انتاج ایدر

مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله بومثالده استثنائی شرطیه نك جزء اولنی تصریح ایله لکن ثبت انه کما لم یکن حادثاً لم یکن متغیراً دیموبده لکن ثبت الشرطیه الواقعه مقدما لفظیله ایراد ایشنده مثال مذکور دخی من جهة المعنی حلیه وشرطیه دن

مؤلف اولدیغنه اشارت واردر زیرا معناسی کما ثبت هذه الشرطية ثبت تلك الشرطية یعنی هر وقت کما لم یکن حادثا لم یکن متغیرا شرطیه سی ثابت اولسه کما کان متغیرا کان حادثا شرطیه سی ثابت اولور که اشو شرطیه ثانیه شرطیه اولینک عکس نقیضیدر لکن ثبت الاولی فیثبت الثانية ویاخود لکن بطلت الثانية فیبطل الاولی دیمکدر بوصورنده قیاس مذکور من جهة المفهوم شرطیه ایله حلیه دن مؤلف اولمش اولور حاصلی استثناء حلیه اولوب موضوعی هذا القول ویاخود هذه الشرطية تأویلله مقدمه شرطیه ده. مقدم ویاخود تالی اولان قضیه شرطیه وحمولی ثبوت ویاخود بطلاندردیمک مراد ایدر

قال رحمه الله (وان كانت منفصلة حقيقية فاستثناء عين ای الجزئين ینتج نقیض الآخر كانهما لجمع نحو هذا الشئ اما جر او شجر لکنه جر فلیس بشجر اولکنه شجر فلیس بحجر واستثناء نقیض ایهما ینتج عين الآخر كانهما لخلو نحو هذا اما لاجر او لا شجر لکنه جر فیکون لاشجرا اولکنه شجر فیکون لاجرا) واکر قیاس استثنایده مقدمه شرطیه منفصله حقیقه اولورسه مقدم وتالیدن قنغیسنک عینی استثناء اولنورسه مانعة الجمع کی آخرک نقیضی انتاج ایدر زیرا معاندین بینن جمع ممتنع اولمسیله احد معاندینک وجودی آخرک عدمی مستلزم اولور مثلا هذا الشئ اما جر او شجر مقدمه شرطیه منفصله سندن جزء اولی استثناء ایدرک لکنه جر دینلسه جزء ثانینک نقیضی اولان لیس بشجر قولنی منتج اولور وجزء ثانسی استثناء اولنورق لکنه شجر دینلسه جزء اولک نقیضی اولان لیس بحجر قولنی انتاج ایدر وینه منفصله حقیقه اولوبده مقدم وتالیدن قنغیسنک نقیضی استثناء اولنسه مانعة الخلو کی جزء آخرک عینی منتج اولور زیرا کذا معاندیندن برینک عدمی امتناع خلودنشای آخرک وجودنی مستلزم اولور مثلا هذا اما لاجر او لا شجر مقدمه منفصله سندن جزء مقدمک استثناء نقیضیه لکن جر دینلسه جزء تالینک عینی اولان فیکون لاشجرا قولنی انتاج ایدر وجزء تالینک استثناء نقیضیه لکنه شجر دینلسه جزء مقدمک عینی اولان فیکون لاجرا قولنی منتج اولور حاصلی قیاس استثنایده اگر شرطیه موضوعه منفصله موجب عنادیه اولورسه منفصله حقیقه اولدیغی صورتده بونده استنادرت وجهله متصور اولورق بونلرک جله سی متجه درکه بوندن ایکسی جزئینک استثناء عینی وایکسی جزئینک استثناء نقیضی اعتبارله اولورق احد جزئینک عینی استثناء جزء آخرک نقیضی واحدهما نک نقیضی استثناء آخرک عینی انتاج ایدر ومانعة الجمع اولدیغی صورتده بین الجزئين امتناع جمع دناشی احد جزئینک عینی استثناء آخرک نقیضی منتج او اوب انتاجی اشو وجهینده جاری اولورق بونده نقیض احد جزئینی استثناء عین آخری انتاج

ایتک وجهینی جریان ایتز زیرا مانعة الجمعه خلو جزئین جائزدر ومانعة الخلو اولدیغی صورتده بین الجزئين امتناع خلودنشای احد جزئینک نقیضی استثناء آخرک عینی منتج اولورق بونده احد جزئینک عینی استثناء آخرک نقیضی انتاج ایتک وجهینی جریان ایتز زیرا مانعة الخلو ده جمع جزئین جائزدر

بوصورنده قیاس استثنایده قضایای متجه اون اولوب ایکسی متصله ده اولورق اول عین تالی بی انتاج ایچون عین مقدمی استثناء وثنای نقیض مقدمی انتاج ایچون نقیض تالی بی استثناء و سکزی ذکر اولدیغی وجهله منفصله ده در وحتمل اولدقری وجوه دن متصله ده ایکی ومنفصله مانعینده درت وجه عقیم اولورق عقیقات دخی آلتی به ومنتجات وعقیقاتک جله سی اون آلتی به بالغ اولور

قال رحمه الله (فصل الاقترانی ان ترکب من حلیات صرفة یسمى اقترانیا حلیا کما تقدم) اشو فصل ثالثه قیاس اقترانی ایراد ایدلشدرد قیاس اقترانی اگر صرف قضایای حلیه دن ترکب ایدر سه اقترانی حلی تسمیه اولنور ته کیم العالم متغیر وکل متغیر حادث فالعالم حادث قولیه تمثیلی کذران ایتشدرو اشو اقترانی حلی اقسام اقترانی بیننده اصل وقصوری من جهة الانتاج بوقسمه نسبتله قلیل النفعدر زیرا مسائل علوم حلیات اولوب شرطیاندن اولنر دخی تأویل حلیاتده در

قال رحمه الله (والافشرطیا سواء ترکب من متصلین نحو کما کان العالم متغیرا کان کان ممکنا غیر لازم لذات الواجب تعالی وکما کان ممکنا كذلك کان حادثا ینتج انه کما کان متغیرا کان حادثا) واکر قیاس اقترانی صرف حلیاتدن ترکب ایتزسه باقیدن جله سنه اقترانی شرطی تسمیه اولنور بوده متصلین ومنفصلین ویاخود متصله وحلیه ویاخود منفصله وحلیه ویاخود متصله ومنفصله دن مؤلف اولورق اقسام خسه به بالغ اولمسیله اقسام مذکوره بی ایراد ایله پوررلر که ایستر متصلیندن ترکب ایلسون مثلا ذکر اولنان مثالده کما کان العالم متغیرا کان ممکنا غیر لازم لذات الواجب تعالی صغری وکما کان ممکنا كذلك کان حادثا کبری اولورق ایکسیده متصله اولمسیله بوقیاس متصلیندن مؤلف اولوب کما کان العالم متغیرا کان حادثا متصله سی انتاج ایدر مصنف ممکنی ذات واجب تعالی ایچون غیر لازم اولمسیله تقید ایتسنک سببی حاشیه ده بیان ایتشدرد که بوقید صفات الهیه دن احترازدر زیرا صفات الهیه نک وجودی ذوات صفاتک مقتضاسی اولیوب بلکه مقتضای ذات باری اولدیغی جهته قدیمه اولمسیله برابر ممکنات اولور ومصنفک اشو کلامی بعض محققینک قولی اولوب صفات الله مع

قدمها ممکنه اولدیغی بیان ایدلمشدر و فقط اثر مختار آنجق حادث اوله جغندن صفاتک مقدور اتدن اولسی غایت اشکالده بولندیغندن جناب باری تعالی نك حق صفات الهیه سنده موجب بالذات اولسیله قوله مضطر اولمشدر نونه شارحی قرصینک بیانی وجهله جهور سلف و اکثر خلف صفات ذاتیه نك واجبات بالذات اوله رق وجودلری مقتضیات ذواتی اولوب اصلا اثر علت و مسبوق بالعدم اولدقلرینه و جناب باری جیع افعالنده فاعل مختار اولدیغنه و صفاتک قیامده ذاته احتیاجلری وجوب ذاتی به منافی اولیوب بلکه منافی اولان وجودده علتیه احتیاج ایدوکنه قائلردر و بعض اشاعره ممکنات بالذات و واجبات بالغیر اولوب جناب باریدن بالاجباب صادره اولدیغنی ظن ایشملردر و آمدی بالاخیار صادره اولسنی تجویز ایدرک صفات اوزره تقدم اختیار تقدم ذاتی اولسیله حدوث لازم مکملیه چکنه بنا ایشملردر (۳) (اومن منفصلتین نحو الشئ اما ان یکون واجبا بالذات اولایکون والثانی اما ان یکون ممکنا بالذات اومتنع بالذات ینتج ان الشئ اما ان یکون واجبا بالذات اوممكننا بالذات اومتنع بالذات) و یاخود منفصلیتندن مرکب اولسون ینه اقترانی شرطیدر مثلا مثال مذکورده الشئ اما ان یکون واجبا بالذات اولایکون واجبا بالذات مقدمه اولسیله الثانی اما ان یکون واجبا بالذات اوممكننا بالذات اومتنع بالذات مقدمه ثانیه سی منفصله اوله رق منفصلیتندن مؤلف اولوب اولوب الشئ اما ان یکون واجبا بالذات اومتنع بالذات منفصله سنی انتاج ایدر زیرا منفصله اولیدن اکر صادق اولان شئیك واجب بالذات اولسی ایسه اقسام نتیجه دن برسی بو اولوب نتیجه صادقدر و اکر صادق اولان شئیك واجب بالذات اولماسی ایسه واجب بالذات اولماق یا ممکن بالذات و یاخود ممتنع بالذات اولق قسیمینده منحصر اوله رق بودخی نتیجه نك دیگر شق اولسیله ینه نتیجه صادقدر

قال رحمه الله (اومن متصله وحلیه نحو کما کان العالم متغیرا کان ممکنا غیر لازم وکل ممکن غیر لازم فهو حادث ینتج انه کما کان متغیرا کان حادثا اومن منفصله وحلیه نحو الموجود اما واجب بالذات اوما لا یقتضی ذاته شیئا من الوجود والعدم وکل مالا یقتضیه فهو ممکن ینتج ان الوجود اما واجب بالذات اوممكن)

(۳) قارصیدن منقول اولان کلام بر قاج وجهله منظور فیه در اما اولاصفات ذاتیه به واجبات بالذات دیمک قدیم بالذاتک تعددی قائل اولغی مستلزمدر که بطلای ظاهر در نه کیم سابقا تحریر اولندی و اما ثانیاهر بر کلاک معدی اولان وجوب الوجوده منافات احتیاج علتیه منحصر اولیوب بلکه مطلق احتیاج وجوب ذاتی به منافی اولق اوزره اجاع قطعی منعقد اولدیغنی مصنف مرحوم حاشیه شرح عقائد عضدیه ده تفصیل بیورمشدر و اما ثالثا سوق کلامندن مفهوم اولدیغنی اوزره صفات ذاتیه واجبه نك ممکنات بالذات و واجبات بالغیر اولق مذهبی تمییز و تضعیف اناسی سابقا بیان اولدیغنی وجهله سیالکوتی و مصنف و امثال بولنان محققینک تحقیق و بیانلریته مخالفدر (عبد الحمید)

و یاخود متصله ایله حلیه دن مرکب اولسون ینه اقترانی شرطی اقسامندندر مثلا مثال مذکورده مقدمه اولی متصله وکل ممکن غیر لازم فهو حادث مقدمه ثانیه سی حلیه اوله رق مختلفتین اولوب کما کان متغیرا کان حادثا متصله سنی منتج اولور و یاخود منفصله ایله حلیه دن ترکب ایدر مثلا ذکر اولنان الموجود اما واجب آه مقدمه سی منفصله وکل مالا یقتضیه فهو ممکن مقدمه ثانیه سی حلیه اولوب الموجود اما واجب بالذات اوممكن منفصله سنی انتاج ایدر مفهوم قیاس ثانی موجود یا واجب بالذات اولوب و یاخود ذاتی وجود و عدمدن برشیئ مقتضی اولیسان هر برشی ممکندر ایمدی موجود یا واجب بالذات و یاخود ممکندر دیمک اولور

قال رحمه الله (اومن متصله و منفصله نحو کما لم یکن الشئ واجبا بالذات کان ذاته غیر مقتضی للوجود و مالا یقتضی ذاته الوجود اما ممکن اومتنع ینتج انه کما لم یکن الشئ واجبا بالذات فهو اما ممکن اومتنع فالاقرانی الشرطی خمسة اقسام) و یاخود متصله ایله منفصله دن مرکب اولسون نه کیم مثال مذکورده مقدمه اولی متصله و ثانیه منفصله اولوب کما لم یکن الشئ واجبا بالذات فهو اما ممکن اومتنع مطلوبی منتج اولور مفهومی هر بر شیکه واجب بالذات اولیه ذاتی وجودنی مقتضی اولز و ذاتی وجودنی مقتضی اولیسان شی یا ممکن و یا ممتنعدر بو صورتده هر بر شیکه واجب بالذات اولیه اوشی یا ممکن و یا ممتنعدر دیمک اولور ایمدی اقترانی شرطی بش قسمدر

قال رحمه الله (وکل من الاقرانی الحلی و الشرطی ان کان الحد الاوسط فیه محکومابه او علیه فی الصغری سواء کان لنفس الصغری او لاحد طرفیها فهو اقترانی متعارف کالامثلة المذكورة) و قیاس اقترانی حلی و شرطیدن هر بر بسنده اکر حد اوسط صغرا ده محکوم به و یاخود محکوم علیه اولور سه بوده ایسترنفس صغری ایچون محکوم به و یا علیه اولسون و یاخود صغرانک احد طرفینی ایچون اولسون قیاسدن بو قسم قیاس اقترانی متعارفدر نه کیم ذکر سببق ایدن مثالر بو وجهله اولوب جله سی قیاس اقترانی متعارفدر و اوسطک نفس صغری ایچون محکوم به و یاخود محکوم علیه اولسی حلی متعارفده اولدیغنی کبی صغری و کبرانک جزء تامده مشترک اوللریته ناظردر و صغرانک احد طرفینی ایچون اولسی اقترانی شرطی متعارفده اولدیغنی کبی صغرا و کبرانک جزء ناقصده مشترک اوللریته ناظردر نه کیم مصنف حاشیه ده بیان ایشملدر و جزء تامده مشارکت مقدمتیندن هر بر ینک بکماله مقدم و یاخود تالی اولان جزده مشارکتیدر و جزء غیر تامده مشارکتلری مقدم و یاخود تالیدن بر جزده مشارکتلریدر و یاخود برندن جزء تام و دیگرندن جزء غیر تامده اولور

قال رحمه الله (وان لم يكن كذلك بل من متعلقات احدهما فغير متعارف اما الجملي فكقولنا الدرة في الصدف وكل صدف جسم فالدرة في الجسم واما الشرطي فكقولهم كلما كانت الارض ثقيلة مطلقة كانت في مركز العالم ومركز العالم في وسط الافلاك ينتج لذاتها انها كلما كانت ثقيلة مطلقة كانت في وسط الافلاك) واكر حد اوسط صغراده محكوم به و ياخود محكوم عليه اوليو بده بلکه بونلردن برينك متعلقاتندن اولورسه بوقسم اقتراني غير متعارفدر اما اقتراني جملي غير متعارفه مثال الدرة في الصدف وكل صدف جسم فالدرة في الجسم قوليدر ايمدى حد اوسط اولان صدف صغراده محكوم بهك متعلقاتندن اولوب كبراده عين محكوم عليه واقع اولمشدر معلوم اولسونكه بومقامده متعلقندن مراد مطلق ارتباط اولوب تعلق نحوى دكلدر پس مثلا هذا غلام رجل وكل رجل انسان امثالي كنديلرنده حد اوسط صغراده مجرورية بالجار طريقتك غيريله محموله قيد اولهرق كبراده موضوع واقع اولان اقيسه غير متعارفه ونظايرى ايله نقض وارد اولديغى كبي مثال منته محمول صغرانك متعلق جارو مجرورك مجموعندن عبارت اولوب موضوع كبرا ايسه يالكز مجرورندن عبارت اولغله اول ثانينك عيني اوله مز ديوا اعتراض اولنه مز واما شرطي غير متعارفه مثال حكمانك كلما كانت الارض ثقيلة مطلقة كانت في مركز العالم ومركز العالم وسط الافلاك قوللرى اولوب اشبو اقتراني شرطي مقدمة اخرى وساطتى اوليهرق انها كلما كانت ثقيلة مطلقة كانت في وسط الافلاك قولنى انتاج ايدر ايمدى حد اوسط اولان مركز العالم صغراده كانت في مركز العالم محكوم بهنه متعلقدر

قال رحمه الله (ويتألف من الاشكال الاربعة بشروطها كالتعارف) واشبو قياس غير متعارف دخي متعارف كبي شروط وضروبيه اشكال اربعدن تألف ايدر وبونى بيانده مصنف حاشيه ده ديمشدر كه اكر حد اوسط صغراده متعلق محمول وكبراده موضوع اولورسه بوقياس شكل اولدر (٩) مثلا هذا غلام رجل وكل رجل انسان كبي نتيجه سى فهذا غلام انسان اولهرق حد اوسط اولان رجل صغراده مضاف اليه اولهرق متعلق محمول وكبراده موضوعدر وبوشكل ايجاب صغرى وكليت كبرى ايله مشروطدر زيرا ايجاب صغرى شرطي موجود اوليهرق مثلا غلام

(٩) مصنف مرحومك حاشيه سنده قياس غير متعارفك شكل اولي ايجون ذكر ايتديكي تعريف كلاملرنده وقوى غالب اولان افراده نظر ايله در پس مذكور اولان صورته عكس طريقيه به ني كبراده موضوعك متعلق صغراده محمول اولق طريقيه غير متعارف اولان قياسك شكل اوله تعريف مذكورك تناولى اولماغله باطلدر ديونقض وارد اولماز وقس عليه الثلاثة الباقية بودخي معلوم اولسونكه بوجه مذكورعكس طريقيه غير متعارف واقع اولان قياسه اصطلاحلرنده غير متعارف الغير المتعارف تسميه اولنور وبونك شكل اولدن مثالي الدنيا جيفة وطالبها كلاب حديث شريفيدر كه طالب الدنيا كلاب قولنى متجدر زيراحداوسط اولان جيفه لفظى صغراده محمول كبراده موضوع اولان كلابه بطريق الاضمار متعلق واقع اولمشدر (عبدالمجيد)

المرأة ايس بغلام رجل وكل رجل مذكر دينلسه بونده حق اولان نتيجه سالبه اوله رق غلام المرأة ليس بغلام مذكر اولمسيدر زيرا غلام مرأه غلام مذكر اولمديغى معلومدر وكبراني تبديل ايله وكل رجل مذكر مقامنده وكل رجل انسان دينلسه بونده حق اولان نتيجه موجه اولهرق غلام المرأة غلام انسان اولمسيدر زيرا مرأه انسان اولوب سلب غير صادقدر بوجهته صغرى سالبه اولديغى حينده بعض ماده ده سالبه يي وبعضيسنده موجه يي منتج اولوب تخلف ايدر ك بوتقيدردنه ايجاب صغرى ايله لزوم اشتراطى تحقق ايدر وكليت كبرى شرطي موجود اوليهرق مثلا غلام الرومى غلام انسان وبعض الانسان اسود دينلسه حق نتيجه غلام الرومى ليس بغلام الاسود اولور زيرا غلام رومى غلام اسود دكلدر وكبرى اولان بعض الانسان اسود محلنده بعض الانسان ابيض دينلسه حق نتيجه ايجاب اولهرق غلام الرومى غلام الابيض اولور بو ايسه تخلفدر

واكر حد اوسط صغراده متعلق محمول وكبراده محمول اولورسه بوقياس شكل ثابدر مثلا هذا غلام رجل ولاشئ من المرأة رجل قولزده متوسط اولان رجل صغرا ده غلام ايجون مضاف اليه اولهرق متعلق محمول وكبراده محمول اولوب فهذا ليس بغلام امرأه قولنى انتاج ايدر واشبو غير متعارفدن شكل ثاني ايجاب وسلبه مقدمتينك اختلافي وكبرانك كليتي ايله مشروطدر زيرا مثلا مقدمتين موجه اولهرق غلام المرأة غلام حيوان وكل انسان حيوان دينلسه حق نتيجه ايجاب اولهرق غلام المرأة غلام انسان اولمسيدر وتبديل كبرى ايله وكل فرس حيوان دينلسه حق نتيجه غلام المرأة ايس بغلام فرس اولمسيدر بو ايسه تخلفدر ومثلا مقدمتين سالبه اولهرق غلام المرأة ليس بغلام رجل ولاشئ من الرجل بمؤنث دينلسه حق نتيجه ايجاب اولهرق غلام المرأة غلام مؤنث اولمسيدر وتبديل كبرى ايله ولاشئ من الرجل بفرس دينلسه حق نتيجه سلب اولهرق غلام المرأة ليس بغلام فرس دينلسيدر بو ايسه تخلف اولوب كيفا شرط اختلاف تحقق ايدر ومثلا كليتي كبرى شرطي موجود اوليهرق غلام المرأة غلام حيوان وبعض الجسم ليس بحيوان دينلسه حق نتيجه ايجاب اولهرق غلام المرأة غلام جسم اولمسيدر وتبديل كبرى ايله وبعض الجساد ليس بحيوان دينلسه حق نتيجه سلب اولهرق غلام المرأة ليس بغلام جساد اولمسيدر وشرط اختلاف كيف موجود اولسيله سبب تخلف جزئي كبرى اولديغى تحقق ايدر

واكر حد اوسط صغراده متعلق موضوع وكبراده موضوع اولورسه بوقياس شكل ثالثدر مثلا غلام رجل انسان وكل رجل حيوان فغلام بعض الحيوان

انسان کبی و بونده ایجاب صغری ایله مقدمتیندن برینک کلیتی مشروطدر

واکر اوسط صغراده متعلق موضوع و کبراده محمول اولورسه بوقیاس شکل رابعدر مثلاً غلام الانسان حیوان وکل رومی انسان فغلام بعض الرومی حیوان کبی و بونده یا کلیت صغری ایله برابر مقدمتینک ایجابی و یا خود احد مقدمتینک کلیتیه برابر مقدمتینک کیفا اختلافی مشروطدر و بویان جلداتده اولوب شرطیاتده بونلره قیاسا معلوم اولور و شروط مذکوره دن بریسی موجود اولدیغی حینده تخلفی اراهه ایده جک امثله نك استخراجی عهدۀ اذکیایه مفوضدر

قال رحمه الله (واعلم ان غير المتعارف ان اتحد فيه محمولا الصغرى والكبرى فله تيجتان احدهما باثبات كلا المحمولين فيها وهى لازمة لذاته والاخرى باسقاط احدا المحمولين فيها وهى الصادقة فيما صدقت المقدمة الاجنبية لافيا كذبت فذلك القياس بالنسبة الى النتيجة الثانية يسمى قياس المساوات واما بالنسبة الى النتيجة الاولى فندرج في القياس المستلزم لذاته كالذى اختلف فيه المحمولان فقولنا الواحد نصف الاثنين والاثنان نصف الاربعة قياس غير متعارف مستلزم لذاته ان الواحد نصف نصف الاربعة وقياس مساوات بالنسبة الى نتيجة ان الواحد نصف الاربعة لكنه غير منتج له لكذب المقدمة الاجنبية القائلة بان نصف النصف نصف لانه ربع) ومعلوم اولس ونكه قياس غير متعارفده اكر صغرى وكبرائك محمولرى متحد اولورسه بونوع قياس غير متعارف ایچون ایکی وجهله نتیجه اولوب بریسی نتیجه ده محمولینک اثباتیه اولهرق بونوع قیاس مذکور ایچون لذاته لازمکوره یعنی نتیجه مذکورده بی استلزامی لذاته اولوب مقدمۀ اجنبیه واسطه سیله اولمز و نتیجه اخری نتیجه ده احد محمولینک اسقاطیه اولور و بونوع نتیجه لذاته لازمکمیوب بلکه مقدمۀ اجنبیه واسطه سیله لازمکله جکندن مقدمۀ اجنبیه صادقۀ اولدیغی محله صادقۀ اولوب کاذبه اولدیغی ماده ده صادقۀ اولمز ایمدی بونوع قیاس نتیجه ثانیه به نسبتله قیاس مساوات تسمیه اولنور واما نتیجه اولی به نسبتله کنیدیه محمولر مختلف اولانلر کبی لذاته نتیجه بی مستلزم اولان قیاسده داخل و مندرجدر ایمدی مثلاً الواحد نصف الاثنين والاثنان نصف الاربعة قولزده حد اوسط اثنين اولهرق صغراده متعلق محمول و کبراده موضوع اولس سیله قیاس غیر متعارف اولوب مقدمۀ اجنبیه واسطه سنه محتاج اولقسزین ان الواحد نصف نصف الاربعة نتیجه سنی مستلزمدر شوجهتله که صغراده و کبراده محمول مضاف الیه اولان نصف اولهرق نتیجه مذکوره ده اشجو محمولیندن ایکسیده اثبات ایدلشدر و نتیجه ان الواحد

❖ نصف ❖

نصف الاربعة اوامی اعتبار ایدلسه بونوعیه به نسبتله قیاس مذکور قیاس مساوات اولور زیرا بونوعیه محمولیندن یالکز بریسی اثبات اولوب محمول نتیجه نصف الاربعة اولهرق احد محمولین اولان نصف آخر اسقاط ایدلشدر لکن اشجو قیاس مساواتک صدق مقدمۀ اجنبیه نك صدقنه متوقف اولوب و بوماده ده مقدمۀ اجنبیه نك کذبندن ناشی قول مذکورى غیر منتجدر شویله که بوماده ده واسطۀ استلزامدر دینلان مقدمۀ اجنبیه نصف النصف نصف اولوب بوايسه کاذبهدر زیرا نصفک نصق نصف اولیوب بلکه ربعدر (وكذا خروج التمثيل عن حد القياس انما هو بالنسبة الى النتيجة الغير المشتملة على اداة التشبيه لبالنسبة الى النتيجة المشتملة عليها فقولنا النبيذ كالخمر والخمر حرام قياس غير متعارف مستلزم لذاته ان النبيذ كالخمر وتمثيل بالنسبة الى دعوى ان النبيذ حرام) وكذلك ذكرى مرور ايدن تمثيلك حدقياسدن خروجی آتیق ادات تشبیه اوزره مشتمله اولیان نتیجه به نسبتله اولوب بوقسه ادات تشبیه اوزره مشتمله اولان نتیجه به نسبتله دکلدر یعنی نتیجه ثانیه به نسبتله لذاته نتیجه بی مستلزم اولان قیاسده داخل اولهرق قیاس غیر متعارفدر مثلاً النبيذ كالخمر والخمر حرام قولزان النبيذ كالخمر نتیجه سنی لذاته مستلزم اولهرق قیاس غیر متعارفدر وكاف تشبیهی اسقاط ایله ان النبيذ حرام دعوا سنه نسبتله تمیلدر

قال رحمه الله (فائدة للقياس اطلاق آخر على غير المستلزم لذاته كقياس المساوات وعلى المستلزم لذاته لا بطريق النظر والاكتساب كما في القياسات الخفية للبدیهيات كما سیأتی) قیاس ماسبقده بیان اولندیغی وجهله لذاته نتیجه بی مستلزم اولان دلیلۀ اطلاق اولندیغی کبی بونك غیر یسنه دخی اطلاق اولنهرق قیاس مساوات کبی لذاته مستلزم اولیانلره دخی قیاس دینلور وكذلك لذاته نتیجه بی مستلزم ایسنه ده مجهوله تأدی ووصول ایچون امور معلومه بی ترتیب معناسنه نظر واکتساب طریقیه اولیانلره دخی اطلاق اولنور نه کیم ذکر اولنه جفی وجهله بدیهیات ایچون اولان قیاسات خفیه بوبلهدر

مصنف حاشیه ده دیمشدر که دلیل یستلزم نتیجه لذاته معنای سابقیه اولان قیاس نظر واکتساب طریقیه نتیجه بی مستلزم اولان دلیلدر زیرا ماسبقده اشارت اولمشدر که مطلق دایک مفهومده اکتساب معتبر اولوب دلیل ایسنه مفهوم قیاسده مأخوذدر بدیهیاتده اولان قیاسات خفیه بونك خلافده اولوب زیرا بداهت اکتسابه منافیهدر و قیاسات خفیه ایله ادله یسنده فرق قیاسات خفیه دفعۀ مرتبه اولهرق سائحه اولس سیله حصولی دفعی وادله تدریج و انتقالات ایله مرتبه اولهرق حصولی تدریجی اولسیدر

قال (رحمه الله فصل القياس الاقتراحي المتعارف جليا كان او شرطيا ان كان الحد الاوسط فيه محكوما به في الصغرى ومحكوما عليه في الكبرى فهو الشكل الاول او بالعكس فهو الشكل الرابع او محكوما به فيهما فهو الشكل الثاني او محكوما عليه فيهما فهو الشكل الثالث) فصول سبعة دن اشبو فصل رابع حد اوسطك وضعا وجلا طرفيه نسبتي اعتبار به قياس اقتراحيك اشكال اربعة به صورت انقسامي ميبندر چونكه شكل قياسك صغرى وكبرادى هيتت تأليفي اولوب هيتت تأليف ايسه اوسطك اصغر واكبره وضع وياخود حل ايله نسبتندن عبارت اولمسيه بونستندن حاصل اولان احتمالات اربعة برر شكل اعتبار ايدلشدرشويه كه حد اوسطك حدين آخرين عندنده وضعي يا حدين اوزرينه حلي وياخود حدين ايجون وضعي وياخود احد حدين اوزره حليله حد آخر ايجون وضعي حسيه اولوب بوايسه احتمالات اربعة دن غير زائددر

ايمدى قياس اقتراحي متعارف كرك حلي اولسون وكرك شرطى اولسون اكر كنديده حد اوسط صغرايه محكوم به وكبراده محكوم عليه اولورسه بوقياس شكل اولدر ومحكوم به وعليه تعبيرى حليه وشرطيه قسمينك محمول وتالى وموضوع ومقدم ليه قصد شمول ايجوندر مثلا كل جسم مؤلف وكل مؤلف محدث قولزده مؤلف لفظى حد اوسط اولوب صغرايه محمول وكبراده موضوع اولهرق تكرر ايتمسيه بوقياس شكل اولدندر نتيجه سنده فكل جسم محدث دينلور ومثلا ان كانت الشمس طالعة فالنهار موجود وكما كان النهار موجودا فالارض مضيئة قياس شرطيه سنده حد اوسط النهار موجود اولوب صغرايه تالى وكبراده مقدم اولهرق تكرر ايتمسيه بوقياس شكل اولدندر نتيجه سنده فان كانت الشمس طالعة فالارض مضيئة دينلور

واكر كنديده حد اوسط اولك عكسى اولهرق صغرايه محكوم عليه وكبراده محكوم به اولورسه شكل رابعدر مثلا كل انسان حيوان وكل ناطق انسان قياس حلي سنده حد اوسط اولان انسان صغرايه موضوع وكبراده محمول اولمسيه شكل رابعدر نتيجه سنده فبعض الحيوان ناطق دينلور وقياس شرطيه مثلا كلما كان النهار موجودا فالشمس طالعة وكما كانت الارض مضيئة فالنهار موجود قولزده حد اوسط اولان النهار موجود صغرايه محكوم عليه يعنى مقدم وكبراده محكوم به يعنى تالى واقع اولهرق اشبو شكل رابعدر اولوب فقد يكون اذا كانت الشمس طالعة فالارض مضيئة قولنى منتج اولور

واكر حد اوسط صغرى وكبرادى هر برسند محكوم به اولورسه شكل ثانيدر مثلا كل انسان حيوان ولاشئ من الحجر بحيوان حد اوسط اولهرق صغرايه وكبراده محمول اولمسيه شكل ثانيدر اولوب نتيجه سنى فلاشئ من الانسان بحجردر وشرطيه دن

مثلا كلما كانت الشمس طالعة فالنهار موجود وليس البتة اذا كانت الارض مظلمة فالنهار موجود قياسنده النهار موجود حد اوسطى صغرى وكبراده محكوم به يعنى تالى واقع اولهرق اشبو شكل ثانيدر اولوب فليس البتة اذا كانت الشمس طالعة فالارض مظلمة قولنى انتاج ايدر

واكر حد اوسط صغرى وكبرادى ايكيسنده دخی محكوم عليه اولورسه شكل ثالثدر مثلا كل انسان حيوان وكل انسان ناطق فبعض الحيوان ناطق قولزده حد اوسط اولان انسان مقدمتنده موضوع اولمسيه شكل ثالثدر اولوب نتيجه سنى بعض الحيوان ناطق در وشرطيه ده كلما كان النهار موجودا فالشمس طالعة وكما كان النهار موجودا فالارض مضيئة قياسنده النهار موجود حد اوسطى صغرى وكبراده محكوم عليه يعنى مقدم واقع اولمسيه اشبو شكل ثالثدر اولوب فقد يكون اذا كانت الشمس طالعة فالارض مضيئة قولنى منتجدر

سيد علامه نك بيانى وجهله شكل اولك حاصل ايجابا وباسلبا كلى اولهرق اكبر ايله محكوم عليه اولان وسطده اصغرك كليا وبابعضا اندراجى اولمسيه اصغردخى كليا وبابعضا اكبر ايله ايجابا وباسلبا محكوم عليه اولور بوسيد نشائى محصورات اربعى انتاج ايدر وبو وجهله موجبه وسالبة كليه وجزئيه محصورات اربعه سنى انتاج ايتك شكل اولك خواصندن اولهرق ماعداسى ايجاب كلى بى منتج اولهرق وحاصل شكل ثانى اصغر ايله اكبرك اوسطده ايجابا وباسلبا تنافيسى اولهرق بوجهته قطعي متنافيان اولوب اكبر كليا وباجزيا اصغردن مسلوب وبالكز سالبه بى منتج اولور وحاصل شكل ثالث اصغرك ايجابا واكبرك يا ايجابا وبياخود سلبا اوسطه ملاقى اولمريد بوجهته اصغر ايله اكبريا ايجابا وباسلبا فى الجملة متلاقى اولهرق بالكز جزئيه بى انتاج ايدر وشكل رابع موجبه دن بالكز جزئيه بى وسالبه دن كليه وجزئيه بى منتج اولور

قال رحمه الله (والشكل الاول منها لكونه على نظم بديع بين الانتاج والبواقى نظريته ثابتة بالخلف والعكس) واشبو اشكال اربعة دن شكل اول نظم بديع اوزره اولديغندن ايجون انتاجى بين وظاهر اولهرق محتاج اثبات دكلدر نظم بديع اوزره اولمسي حكم طبيعت ومقتضاي عقل اوزره ترتيبندن كناتدر چونكه مراد العالم محدث كى بر مطلوبك موضوعه محمولك نسبتي بر واسطه ايله تين ايتدرمك اولمسيه مقتضاي عقل ابتدا موضوع مذكوره واسطه نك نسبتيه حكم ايدرك العالم مؤلف دينلوب بعده محمول مطلوبى واسطه اوزرينه حل وحكم ايدرك وكل مؤلف محدث دينلكدرك تاكه اشبو ايكى حكمدن موضوع ايله محمول بيننده اولان حكم بالنسبه تحقق ايدرك مطلوب حاصل اوله وبونظم اوزره ذهنك موضوعدن

واسطه به واسطه دن محموله انتقال اتمی طریقیه نتیجه مطلوبه بی وجه سهولته استحصالی شکل اولده جاری وقصور لری بونظم معقولدن تاریدر وشکل اول مطالب اربعه بی یعنی موجبتین وسالبیتینن جلّه سنی منجدر واشکال باقیه نظریه اوله رق خلف وعکس طریقیه ثابته در یعنی بنفسها بین الاتاج اولیوب جلّه سی محتاج بیاندر

قال رحمه الله (اما الخلف فهو ابطال صدق الشكل النظري بدون نتیجه بضم نقیض نتیجه الی احدی مقدمین لیتنظم قیاس معلوم الاتاج لما بنا فی المقدمة الاخری و یلزم اجتماع النقیضین) اما اشکال باقیه نك اثبات اتاجنده استعمال اولنان برهان خلف محتاج نظر اولان شکک نتیجه سندن حال افتراقنده صدقنی ابطالدر که خلاصه سی شکل نظرنک نتیجه سیله برابر معینی و نتیجه سندن عدم مفارقتی واجب اولدیغنی اثبات اتمکدر که بوده نتیجه نك نقیضیه شکل مذکورک معینی جائز اوله بیلسنی ابطالدن عبارتدر شو طریق ابله که نتیجه نك نقیضنی شکک مقدمیندن برینه ضم ابله منتظم اوله جق قیاس مفروض الصدق اولان مقدمه اخرايه منافی اوله رق بر نتیجه بی استلزام اتمش اولور بوحالده اشبو نتیجه صادق اولسه منافی اولدیغنی مقدمه دخی مفروض الصدق اولسبیل اجتماع نقیضین لازم کلور وشکل اولک اشبو نتیجه باطله بی اتاجی ایسه قیاس منتظم ومعلوم الاتاج اوله رق صورت قیاسدن نشئت اتمیوب بلکه سبب نقیض نتیجه اولدیغنی معلوم اوله رق شکل نظرنک صدق اتاجی ثابت اولور مثلا غائب اولان شیئک صفتی مجهول اولدیغنی جهته بیعی صحیح اوله میسه جفنی بیانده نظری عددانده بولنان شکل نایدن کل غائب مجهول الصفة ولاشی مما یصح بعه بمجهول الصفة مقدمه لری لاشی من الغائب ما یصح بعه قولنی اتاج ایدرک بونی طریق خلفه مراجعتله اثبات اتمک استدیکمزدہ نتیجه مذکور نك نقیضی اولان بعض الغائب یصح بعه مقدمه موجب سنی صغری وشکل مذکورک کبراسی اولان لاشی مما یصح بعه بمجهول الصفة مقدمه سنی کبری ایدرز بوايسه شکل اولدن قیاس منتظم اوله رق بعض الغائب لیس بمجهول الصفة قولنی اتاج ایدرک معلومدر حالبوکه بونتیجه شکل نظری مذکورک صغراسی اولوب مفروض الصدق اولان کل غائب مجهول الصفة قولنه منافی ومناقض اولسبیل اکر بونتیجه صادق اولسه جمع نقیضین لازمکلور وشکل اول بین الاتاج اوله رق بفساد صورت قیاسدن اولیوب فساد ماده دن نشئت ایلدیکی وضم اولنان کبری مفروض الصدق اوله رق موجب فساد نقیض نتیجه ایدوکی تعین ایدرک فساد نقیض ایله اصل اولان نتیجه جق اولوب شکل ثانی مذکورک قول مذکور اتاجی ثابت اوور حاصلی اکر نتیجه صادق اولسه

صدق نقیضی لازمکلور و نقیضک صدق تقدیرده صدق نقیضنی مؤدی اولور که برسی عین صغرای مفروض الصدق و دیگر نقیض نتیجه نك کبرایه ضمیمه حاصله اولان نتیجه در زیر بونتیجه سالبه جزیه اولوب موجب کلیه اولان صغرایه منافیدر وخفی اولسونکه شکل نایدن خلف ذکر اولدیغنی وجهله نقیض نتیجه نك صغری و کبری قیاسک کبری قلمسبیل شکل اولدن منتظم اوله جق قیاسک نقیض صغرای اتاجیه وشکل ثالثه نقیض نتیجه کبری و صغرای قیاس صغری قلندر رق کبرایه منافی اوله جق شیئی منتج اوله جق قیاسک منتظم اولسبیل وشکل رابعه نقیض نتیجه احدی مقدمینه ضم اولنه رق مقدمه اخرا نك نقیضنه منعکس اوله جق شیئی اتاجیه اولور

قال رحمه الله (واما العکس فهو اثبات لزوم النتيجة له بضم احدی مقدمیه الی عکس الاخری مستویا و احد العکسین الی الاخری لیتنظم قیاس معلوم الاتاج لتلك النتيجة اولما یعکس الیه) واما اثبات اتاج ایچون اولان طریق عکس نتیجه نك قیاسه لزومنی اثباتدن عبارت اولوب بوده بر قاج وجهله اولور شوبله که یا احدی مقدمین مقدمه اخرا نك عکس مستوی یسنه و یا خود احدی مقدمینک عکس مقدمه اخرا نك عکسینه ضم ایله اولور تا که بوطریق ایله یا شکل مذکورک عین نتیجه سنی و یا خود نتیجه مذکوریه منعکس اوله جق بر نتیجه بی اتاجی معلوم و بدیهی اولان بر قیاس منتظم اوله رق بوطریق ایله شکل نظرنک صحت اتاجی تحقق ایدر (او بعکس الترتیب بأن یجعل الصغری کبری وبالعکس لیتنظم ذلك) و یا خود اثبات لزوم نتیجه ترتیب قیاسی عکس اتمک طریقیه اولور شو وجهله که صغرای قیاس کبری و کبرای قیاس صغری قلندر رق تا که نتیجه مطلوبه بی و یا خود بونتیجه منعکسه اوله جق بر نتیجه بی اتاجی معلوم اولان بر قیاس منتظم اولور

قال رحمه الله (واحد العکسین او کلاهما هو معنی ارتداد الشكل الی شکل آخر) و بر شکک شکل آخره ارتدادنک معناسی اشبو عکسیندن بری و یا خود ایکسیندن عبارتدر یعنی بعضا یالکز مقدمیندن برینک عکسی آخرینک عیننه و یا عکسینه ضم اولسبیل و بعضا یالکز مقدمینک بوجه مذکور عکس ترتیبیه و بعضا ضم وعکس ترتیبیدن ایکسبیل بر شکل شکل آخره رد وتحویل اولنور مثلا شکل ثانینک ضرب اول وضرب ثالثی یالکز عکس کبرایله وضرب ثانیمی عکس صغرا ایله برابر عکس ترتیبیه شکل اوله ارتداد ایلر وشکل ثالثک ضروب اربعه اولیسی یالکز عکس صغرا ایله وضرب خامسی عکس کبری ایله برابر عکس ترتیبیه شکل اوله رد او انور وشکل رابعک ضروب ثلثه اولیسی یالکز عکس ترتیبیه وضرب رابع وخامسی مقدمینک جیعا عکسبیل شکل اوله مرتد اولور وضرب سادسی یالکز

عکس صغری ایله شکل ثانی به وضرب سابعی یالکز عکس کبری ایله شکل ثالثه ارتداد ایدر ته کیم بواجالت تفصیلاته مصنف مرحوم ضروب اشکالی بیان صره سنده اشارت ایده جکدر

قال رحمه الله (ولکل من الاشکال الاربعه شروط) واشبو اشکال اربعه دن هر برلر یچون مقدماتک کیفیات وکیاتی حسبیلله شروط معتبره اوله رق بوشرطلرک ققدانی حالده منتج مطلوب اوله مز

قال رحمه الله (اما الشكل الاول فشرط انتاجه کیفای ایجاب الصغری وکما کلیه الکبری لاختلاف النتایج ایجابا وسلبا عند عدم احدهما) اما شکل اولک کیفای شرط انتاجی صغراسی موجب وکما شرط انتاجی کبراسی کلیه اولمیدر زیرا بوشرطلردن برسی موجود اولدیغی حینده نتیجه لر ایجاب وسلب جهتندن مختلفه اوله رق بعضا نتیجه سی موجب وبعضا سالبه اولوب اشبو اختلاف ایسه منافی انتاجدر زیرا معنای انتاج ذات قیاسک نتیجه یی استلزامی اولمسیله بوجهله برقیاسک بعضا ایجاب ایله وبعضا سلب ایله صدق نتیجه نک ذات قیاسه لزومنه منافی اولوب عقم قیاسه دلیلدر اما صغری موجب اولدیغی تقدیرده اختلاف انتاجک منشائی اصغرک تحت اوسطده عدم اندراجیله حکمک اصغره تعدی وتجاوز ایده مامسیدر مثلا لاشی من الانسان بحجر وکل حجر جسم دینلسه حق اولان کل انسان جسم موجب سنی انتاج ایتسیدر زیرا هر بر انسان جسم ایدوکی معلومدر وکبری کل حجر جاد اعتبار ایدلسه حق اولان لاشی من الانسان بحجر سالبه سنی منتج اولمیدر ووجهله وقوع اختلافه سبب صغری سالبه اولوب اصغرا اولان انسانک اوسط اولان جردن سلبیله تحتنده مندرج اولماسیدر واما کبری کلیه اولدیغی تقدیرده منشأ اختلاف نتایج اکبر ایله اوزرینه حکم اولنان شی کندیلله اصغر اوزره حکم اولنان شیئک غیرسی اولق احتمالیدر مثلا کل انسان حیوان وبعض الحیوان ناطق قولنده حق اولان کل انسان ناطق موجب سنی انتاجدر وکبری بعض الحیوان فرس اعتبار ایدلسه حق اولان لاشی من الانسان بفرس سالبه سنی منتج اولمیدر ومنشأ اختلاف کبری جزیه اولمندن طولابی اکبر اولان ناطق ویاخود فرس ایله اوزرینه حکم اولنان حیواندن بعض صغرا حیوان ایله محکوم علیه اولان بعضک غیرسی اولسنگ محتمل اولمقلغیدر که بعض موافقه ایجاب وبعض مغایره سلب صادق اولور

مصنف حاشیه ده دیمشدر که اما ایجاب صغراک اشراطی اصغرک نفس اوسطده مندرج اولمسیچوند واما کلیت کبرایی شرط الطلری جمیع افراد اوسطک ایجابا ویاخود سلبا حکم اکبرده اندراجندن ایچوندر زیرا اشبو اندراجینک مجموعه ایله اصغرک بالبداهه حکم اکبرده اندراجی ظاهر اولور ته کیم اهل فن بوجهله بیان

ایتمشدر واشترط مذکور ایچون بودلیل دلیل می اولوب متنده ذکر اولنان اختلاف نتایج دلیل انی به اشارتدر و بوجهله اشترط مذکورک محتاج دلیل اولسی شکل اولک بین الانتاج اولسنه منافی دکلدر زیرا مثلالان العالم متغیر وکل متغیر حادث قیاسک نتیجه سی اولان العالم حادث قولی استلزامی بدیهی اولسی بعض شیلرله بداهت اشراطی مستلزم اوله مز بوضورتده شکل مذکورک نتیجه یی استلزامیله حکم بدیهی وامور مذکورده ایله اشترطیله حکم نظری اولسی جائز اولور شونکله برابرکه مقام دلیلده ذکر اولنان شی تنبیه ایچون اولوب دلیل اولماسی دخی جائز و ممکندر

قال رحمه الله (فضروبه الناتیجه للمحصورات الاربع اربعة مرتبة علی وفق ترتیب شرف النتایج) ایدم ذکر اولنان ایجاب صغری وکلیت کبری شرطیله اشراطندن ناشی شکل اولک محصورات اربعه ایچون اولان ضروب نتایج سی درت اولوب بوده ترتیب شرف نتایج موافق اوله رق مرتبه در چونکه معلوم اولدیغی ووجهله قضیه لر شخصییه ومحصوره ومهمله وطبیعییه منحصره اولوب بونلردن شخصییه محصوراتدن کلیه منزله سنده اوله رق شکل اولک کلیت کبراسی مشروطه ایکن شخصییه اولدیغی حینده انتاج ایدر مثلاً هذازیدوزید انسان قولی بالضرره هذا انسان قولی منتج اولور ومهمله قوه جزیه ده وطبیعییه نظر اعتباردن ساقطه اوله رق بوجهله باب قیاسده معتبره اولان آنجق محصوراتدر ومحصورات کلیه موجب و سالبه وجزیه موجب و سالبه اقسام اربعه سنه منقسم اولمسیله بونلرک صغری وکبراده اعتبار وجودلرله اون التي ضربک انعقادی ممکن ایسه ده بوندن سکزی اشراط ایجاب صغری ایله ودردی کلیت کبری ایله ساقطه اوله رق ضروب نتیجه اربعه متباییه منحصره اولمشدر وساقطه اولنر صغرای سالبین ایله کبرای کلیتین وجزیتین وکبرای جزیتین ایله صغرای موجبیندر واقیسه دن مقصود نتایجی اولمسیله ضروب نتیجه یی ترتیبده ترتیب شرف نتایج موافقت جهتی التزام اولمشدر شوبله که اشرف محصورات موجب کلیه وبعده سالبه کلیه ایله موجب جزیه واخلی موجب جزیه اوله رق ترتیب ضروب دخی ذکر اولنه جفی ووجهله بوسایق اوزره در

قال رحمه الله (الضرب مؤلف من موجبتین کلیتین ینتج موجب کلیه وقد تقدم مثاله من الحلی والشرطی) شکل اولک ضرب اولی ایکی موجب کلیه دن مؤلف اوله رق موجب کلیه یی انتاج ایدر یعنی کرک صغری وکرک کبراسی موجب وکلیه اوله رق نتیجه سیده موجب وکلیه اولور و بوجهله ایجاب وکلیت شرفینی اوزره اشتمالندن ایچون ترتیبده ضروب باقیه اوزرینه مقدم واقع اولمشدر ومثالی حلی وشرطی اوله رق مرور ایتشدر مثلاً کل جسم مؤلف وکل مؤلف محدث مقدمدری

موجبه كليه اولوب فكل جسم محدث موجبه كليه سنی منتج اوله رق ضرب اولدن قیاس جلیدروكلما كان العالم متغیرا كان ممكنواكلما كان ممكنا كان حادثا فكلما كان متغیرا كان حادثا قولى دخی بو ضربدن قیاس شرطیدر

قال رحمه الله (الثاني من كلیتین والكبری سالبه ینتج سالبه كلیه نحو كل مخلوق صادر عن الواجب تعالی بالاختیار ولاشیء من الصادر بالاختیار بقدم ینتج انه لاشیء من المخلوق بقدم ونحو كلما كان صادرا بالاختیار كان حادثا وليس البتة اذا كان حادثا كان قديما ینتج انه ليس البتة اذا كان صادرا بالاختیار كان قديما) وضرب ثانی كلیتیندن مرکب اولوب کبراسی سالبه كليه بی نتیجه در وسالبه كليه موجبه جزیه دن اشرف اولمسيله ترتیبه ثانی واقع اولمشدر زیرا شرف ایجاب یالكزی وجودی اولسی جهتندن اولوب لكن شرف کلیت شامل ومضبوط وعلومده نافع اولق کبی وجوه متعدده دندر وحلی وشرطیدن مثالری متنده ذکر اولندیغی وجهله اولوب مثال اسهل كل جسم مؤلف ولاشیء من المؤلف بقدم فلاشیء من الجسم بقدم اوله رق نتیجه لری سالبه اولور

قال رحمه الله (الثالث من موجبتین والصغری جزیه ینتج موجبه جزیه كمال الضرب الاول اذا جعل الصغری موجبه جزیه) وضرب ثالث موجبتیندن مؤلف اوله رق صغراسی جزیه اولوب موجبه جزیه بی انتاج ایدر وموجبه جزیه شرفیندن یالكز ایجاب موجود اوله رق سالبه جزیه دن اشرف اولمسيله مرتبه ثالثه ده واقع اولمشدر ومثالی صغراسی موجبه جزیه قلندیغی تقدیرده ضرب اولك مثالی کیدر شوبله که بعض الجسم مؤلف وكل مؤلف محدث قولمز ضرب ثالثدن اولوب فبعض الجسم محدث موجبه جزیه سنی منتج اولور وشرطیه ده قد يكون اذا كان العالم متغیرا كان ممكنا وكلما كان ممكنا كان حادثا فقد يكون اذا كان متغیرا كان حادثا دینلور

قال رحمه الله (الرابع من المختلفین فی کیف والکم والكبری سالبه كلیه ینتج سالبه جزیه كمال الضرب الثاني اذا جعل الصغری موجبه جزیه) وضرب رابع کیف وكده مختلفین اولان قضیتیندن مؤلف اولوب کبراسی سالبه كليه ونتیجه سی سالبه جزیه در بو صورتده صغراسی موجبه جزیه وکبراسی سالبه كليه اولور ونتیجه سنده ایجاب وكلیت شرفیندن هیچ برسی موجود اولمسيله رتبه رابعه ده بولمشدر ومثالی صغراسی موجبه جزیه قلندیغی تقدیرده ضرب ثانیك مثالی کیدر شوبله که بعض الجسم مؤلف ولاشیء من المؤلف بقدم قولمز ضرب رابعدن اولوب فبعض الجسم ليس بقدم سالبه جزیه سنی انتاج ایدر وشرطیه سنده قد يكون اذا كان

صادر

صادرا بالاختیار كان حادثا وليس البتة اذا كان حادثا كان قديما فقد لا يكون اذا كان صادرا بالاختیار يكون قديما دینلور

قال رحمه الله (واما الشكل الثاني فشرط انتاجه اختلاف مقدمیه فی کیف وكلیه الكبری لاختلاف النتائج عند فقد احدهما ایضا) واما شكل ثانیك شرط انتاجی مقدمتیک كيفده اختلافه کبرانك كلیتیدر زیرا اشبو شرطیندن برینك فقدانی حینده شكل اولده اولدیغی کبی نتایجنده اختلاف واقع اولور حاصلی شكل ثانیك کیفا شرط انتاجی ایجاب وساب ايله اختلاف مقدمتین وكما کلیت کبرادر واکر بو شرطلردن بری منتفی اولسه اختلاف نتایجله عقیم ومنتقض اولور زیرا كل انسان حیوان وكل فرس حیوان دینلسه صادق اوله جق نتیجه لاشیء من الانسان بفرس سالبه سیدر واکر محل کبراده كل ناطق حیوان دینلسه صادق اوله جق نتیجه كل انسان ناطق موجبه سیدر بو اختلاف ایسه قضیتیک كيفده اتحاد لریله شرط اختلاف موجود اولماسندن متولددر ومثلا كل انسان حیوان وبعض الجسم ليس بحیوان دینلسه صادق اوله جق نتیجه الانسان جسم موجبه سیدر واکر محل کبراده بعض الحجر ليس بحیوان دینلسه صادق اوله جق نتیجه بعض الانسان ليس بحجر سالبه سیدر و بو اختلافه بادی کبری جزیه اوله رق کلیت کبری شرطنك موجود اولماسیدر

قال رحمه الله (فضروبه الناتجة للسالبین فقط اربعة مرتبه علی وفق ترتیب شرف النتائج والصغری) ایددی شكل ثانیك یالكز سالبه كليه وجزیه بی انتاج ایدن ضروری درتدر زیرا ایجاب وسلب ايله مقدمتیک اختلافی وکبرانك کلبتی شرطینله اون التي احتمالدن اون ایکیسی ساقط اوله رق یالكز درت ضرب باقی اولمشدر بوده نتیجه لرك وصغرانك ترتیب شرفنه موافق اوله رق مرتبه در وچونکه ایجاب وسلب ايله اختلاف مقدمتینی مشروط اولسند نأشی احدى مقدمتین سالبه ونتیجه مقدمه سالبه یه تابعه اولمسيله شكل ثانی دائما سالبه بی منتج اوله رق نتیجه سی موجبه اوله من

قال رحمه الله (الاول من كلیتین والصغری موجبه نحو كل جسم مؤلف ولاشیء من القديم بمؤلف فلاشیء من الجسم بقدم) ضرب اول ایکی قضیه كليه دن مرکب اولوب صغری موجبه درو صغری موجبه اولدیغی کبی اختلاف مقدمتین شرط اولمسيله کبری سالبه در حاصلی اشبو ضرب اولك صغراسی موجبه كليه وکبراسی سالبه كليه اوله رق سالبه كليه بی انتاج ایدر مثلا هر جسم مؤلفدر صغراسی موجبه وقدم اولان هیچ برشی مؤلف دکلد کبراسی سالبه واشبو مقدمتیندن ایکیسیده كليه اوله رق جسمدن هیچ برشی قدیم دکلد سالبه كليه سنی منتج اولور وایجاب وكلیت صغری وكلیت

نتیجه شرفینی شامل اولسبیله ضروب باقیه دن ترتیبه مقدم واقع اولمشدر
قال رحمه الله (الثاني من كيتين والصغرى سالبة نحو لاشئ من الجسم ببسيط وكل
قديم ببسيط فلا شئ من الجسم بقديم) ضرب ثاني كيتيندن مؤلف اولهرق صغرى
سالبه در و صغراسی سالبه اولسبیله شرط اختلافدناشی کبری موجب وایکیسیده
کلیه اولهرق سالبه کلیه بی انتاج ایدر مثلا جسمدن هیچ برشی ببسيط دکدر
صغراسی سالبه کلیه وهر بر قديم ببسيطدر کبراسی موجب کلیه اولوب ایدر
جسمدن هیچ برشی قديم دکدر سالبه کلیه سنی منتج اولور واشبو ضرب
ثانیك صغراسنده شرف ایجاب موجود اولیوب فقط صغری و نتیجه ده
شرف کلیت موجود اولسبیله مرتبه ثانیه ده واقع اولمشدر

قال رحمه الله (ينتجان سالبة كلية بالخلف وبعكس المقدمة السالبة وحدها في الاول
ومع عكس الترتيب والنتيجة في الثاني) واشبو ضربین سالبه کلیه بی منتج اولوب
بوده طریق خلف ایله اولده یالکز مقدمه سالبهك و ثانیه ترتیب و نتیجهك
عکسریله برابر مقدمه سالبهك عکسریله تحقق ایدر اما طریق خلف نقیض نتیجه
اولان موجب جزئی بی صغری و کبرای قیاسی بنه کبری قیلهرق شکل اولك ضرب
رابعندن ترتیب قیاس ایله قیاس اولك مفروض الصدق اولان صغراسنه مناقض
نتیجه حصولیدر مثلا ضرب اولك نتیجه سی اولان لاشئ من الجسم بقديم قولي
صادق اولسه نقیضی اولان بعض الجسم قديم قولنك صدق لازم کلور والارتفاع
نقیضینی مستلزم اولور ایدر اشبو نقیضی صغری و کبرای قیاسی ضم ایدر
بعض الجسم قديم ولاشئ من القديم بمؤلف دیرز بوايسه شكل اولك ضرب
رابعندن قیاس منتظم اولهرق بعض الجسم ليس بمؤلف قولنی انتاج ایدر بوايسه
قیاس اولك مفروض الصدق اولان كل جسم مؤلف صغراسنه مناقض اولهرق
خلفدر وشكل اولك صورتی بدیهی الانتاج وکبری مفروض الصدق اولسبیله
موجب خلف صغری ایدوکی تعین ایدرک بوجهله استحاله نقیضدناشی عین
نتیجه حق اولدیغی تحقق ایدر ضرب ثانیك طریق مذکور ایله اثبات نتیجه سی
دخی عینیه بویه در

واما ضرب اولده یالکز مقدمه سالبهك عکسریله ثبوت انتاجك طریق کبرای
عکس ایدرک شکل اولهردیله عینیه نتیجهك حصولیدر مثلا قیاس مذکورک لاشئ
من القديم بمؤلف مقدمه سنی عکس ایله كل جسم مؤلف صغراسنه ضم ایدرک
لاشئ من المؤلف بقديم دیدیکمزد بوقیاس شكل اولك ضرب ثانیسندن قیاس
منتظم اولهرق لاشئ من الجسم بقديم قوانی منتج اولوب بوايسه اثباتی
مطلوب اولان نتیجهك عینیدر

و ضرب ثانیه ترتیب و نتیجه و مقدمه سالبهك عکسریله اثبات نتیجه شو وجهله
درکه ابتداء سالبه کلیه اولان صغری عکس اولهرق ثانی ترتیب قیاس و ثالثا نتیجه
عکس ایدیلور مثلا ضرب مذکورک سبق ایدن مثالنده لاشئ من الجسم ببسيط
صغراسی لاشئ من البسيط بحسم قولنه عکس ایدیلورک بعده کبراسی صغرا واشبو
عکس صغرای کبری ایدوب كل قديم ببسيط ولاشئ من البسيط بحسم دینسه شكل
اولك ضرب ثانیسندن قیاس منتظم اولهرق لاشئ من القديم بحسم نتیجه سی
حاصل اولور و ب نتیجه عکس اولدیغی صورتده لاشئ من الجسم بقديم اولوب
بوايسه نتیجه مطلوبه در

قال رحمه الله (الثالث من المختلفين كيفا وكما والصغرى موجبة جزئية كثال الضرب
الاول ايضا الرابع منهما والصغرى سالبة جزئية كثال الضرب الثاني ينتجان
سالبة جزئية بالخلف وبعكس الكبرى في الاول) و ضرب ثالث کیفا وکما مختلفه
اولان قضیتیندن مؤلف اولهرق صغراسی موجب جزئی و کبراسی سالبه کلیه در
ومثالی صغراسی موجب جزئی قلی طریقیه ضرب اولك نظیر مثالی اولهرق
بعض الجسم مؤلف ولاشئ من القديم بمؤلف اولوب ليس بعض الجسم بقديم
سالبه جزئی سنی انتاج ایدر

ضرب رابع بنه مختلفیندن مؤلف اولهرق صغراسی سالبه جزئی و کبراسی موجب
کلیه در و مثالی ضرب ثانیك نظیر مثالی اولوب صغرای جزئی قیلهرق ليس بعض الجسم
ببسيط وكل قديم ببسيط دینلوب ليس بعض الجسم بقديم سالبه جزئی سنی منتج اولور واشبو
ضربین سالبه جزئی بی منتج اولوب بوده طریق خلف ایله و یالکز ضرب ثالث عکس
کبری ایله ده اثبات اولور صورت جریان خلف ضرب اولده مرور ایدن بیانك
عینی اولوب وعکسده بعض الجسم مؤلف ولاشئ من المؤلف بقديم فليس بعض
الجسم بقديم دینلور و ضرب رابعده اشبو طریق عکس غیر جاریدر

قال رحمه الله (واما الشكل الثالث فشرط انتاجه ایجاب الصغرى وكلية احدي
مقدمتيه للاختلاف بدون احدهما ايضا فضروره الناتجة للجزئيتين فقط ستة مرتبة
على وفق ترتيب شرف النتائج والكبرى مع شرف انفسها) واما شكل ثالثك شرط
انتاجی صغراسی موجب و احدی مقدمتینی کلیه اولسیدر زیرا بوشرطلردن برسی
موجود اولسه اتحاد صورت قیاس ایله برابر اشكال سابقه ده اولدیغی کی بعضا موجب
وبعضا سالبه بی انتاج ایله نتیجه ده اختلافی مؤدی اولور بواختلاف ايسه نتیجهك ذات
قیاسه عدم لزومه دالدر ایدر بحسب الواقع شكل ثالثك ضروب ناتجه سی یالکز
جزئی بین ایچون التي ضروب اولوب قصور ضروب محتمله عشره عقیقه در واشبو

ضروب نتیجه نفس ضربك شرفلرله برابر نتایج و كبرائك شرفلری وفق ترتیبی اوزره مرتبه در

قال رحمه الله (الاول من موجبتين كلتيهما نحو كل مؤلف جسم وكل مؤلف حادث ينتج موجبة جزئية لا كلية لجواز كون الاصغرا عم من الاكبر) شكل ثالثين ضرب اول موجبتين كليتندن مؤلفدر مثلا هر بر مؤلف جسمدر وهر بر مؤلف حادثدر دينلسه بو قياس ضرب مذكور دن اولوب ايمدى بعض جسم حادثدر موجبة جزئية سنى انتاج ايدر و بو ضربك مقدميتنى كليه اولمسيله برابر بونده اصغرلكا كبردن اعم اولمسى جائز اولمسنه بناء نتيجة سى كليه اوله من مثلا كل انسان حيوان وكل انسان ناطق دينلسه اصغر اولان حيوان اكبر اولان ناطق اعم اولمسيله نتيجة سنده كليه اوله رق كل حيوان ناطق دينلك صادق اوليوب بلكه مقرون صدق اولان بعض الحيوان ناطق موجبة جزئية سيدر و بو ضربك صغراسنى عكس ايدرك شكل اوله رد ايله بعض الجسم مؤلف وكل مؤلف حادث دينلسه بعض الجسم حادث نتيجة مطلوبة سنى انتاج ايدر و بو ضربك نتيجة سى موجبه اولديغى كى مقدميتنى كليه و موجبه اولمسيله شرف نتيجة و مقدمتين ايله ضروب سائر دن مقدم واقع اولمشدر

قال رحمه الله (الثاني من كلتيهما والكبرى سالبة نحو كل مؤلف جسم ولا شئ من المؤلف بقديم فبعض الجسم ليس بقديم ينتج سالبة جزئية لا كلية لما تقدم) ضرب ثانى كليتندن مؤلف اولوب كبراسى سالبه در و ايجاب صغرى مشروط اولمسيله صغراسى موجبة كليه و كبراسى سالبة كليه اولمش اولور هر بر مؤلف جسمدر و مؤلفدن هيچ بر شى قديم دكلدر قولمز اشبو ضرب ثايندن اولوب ايمدى بعض جسم قديم دكلدر سالبة جزئية سنى منتج اولور و ضرب ثاينده ذكرى سبق ايلديكى وجهله اصغرلكا كبردن جواز اعميتى جهته كليه بى انتاج ايده من مثلا كل انسان جوهر ولا شئ من الانسان بفرس دينلسه نتيجة سنده كلى اوله رق لاشئ من الجوهر بفرس دينلك صادق اوليوب بلكه صادق اولان بعض الجوهر ليس بفرس سالبة جزئية سيدر اشبو ضرب ثانى دخی ضرب اولده ذكر اولنان طريق ايله شكل اوله رد اولنه بيلور

قال رحمه الله (الثالث من موجبتين والصغرى جزئية ينتج موجبة جزئية) ضرب ثالث موجبتندن مؤلف اوله رق صغراسى موجبة جزئية و كبراسى موجبة كليه اولوب موجبة جزئية بى انتاج ايدر مثلا بعض المؤلف جسم وكل مؤلف حادث فبعض الجسم حادث قولمز اشبو ضرب ثالثندر

(الرابع من المختلفين كيفاً وكما والكبرى سالبة كلية ينتج سالبة جزئية) و ضرب رابع كيف وكده مختلفه اولان مقدميتندن مؤلف اوله رق كبرى سالبة كليه

ونتيجه سى سالبة جزئية در و ايجاب صغرى مشروط اولمسيله صغراسى موجبة جزئية و كبراسى موجبة كليه دينلك اولور مثلا بعض المؤلف جسم ولا شئ من المؤلف بقديم فبعض الجسم ليس بقديم دينلور

قال رحمه الله (وانتاج هذه الاربعة ثابت بالخلف وبالعكس الصغرى) واشبو ضروب اربعة نك نتایج مذكور بى انتاجى خلف و عكس صغرى ايله ثابت اولوب بوندن طريق خلف نقيض نتیجه بى كلى حسييله كبرى و صغرا بى صغرى قله رق شكل اولدن منتظم اوله حق قياسدن مفروض الصدق اولان كبرايه مناقض بر نتیجه نك حاصل اولمسيله اولور مثلا ضرب اولك مثالنده كل مؤلف جسم ولا شئ من الجسم بحادث دينلسه نتیجه سى لاشئ من المؤلف بحادث اولور بوايسه مثال مذكورده مفروض الصدق اولان كل مؤلف حادث كبراسنه منافی ظهور ايدر و شكل اولك اشبو نتیجه فاسده بى انتاجى صورت شكلدن و مفروض الصدق اولان كبرادن اولديغى معلوم اوله رق نقيض نتیجه نك بطلانندن نشئت ايمسيله اصل نتیجه حق اولديغى تحقق ايدر و اما عكس صغرى ايله اثباتى ذكرى سبق ايلديكى وجهله اشبو عكس سبيله شكل اوله منتقل اولوب حاصل اوله حق نتیجه عين نتیجه مطلوبة اولمسيله در

قال رحمه الله (الخامس من موجبتين والكبرى جزئية ينتج موجبة جزئية بالخلف وبالعكس الكبرى مع عكس الترتيب والنتيجة) ضرب خامس موجبتندن مؤلف اوله رق كبرى و نتیجه سى موجبة جزئية در و احدى مقدمتينك كلى مشروط اولمسيله صغراسى موجبة كليه و كبراسى موجبة جزئية اولمش اولور مثلا كل مؤلف حادث و بعض المؤلف جسم فبعض الحادث جسم قيامى اشبو ضرب خامسندن اولور و بو نتیجه بى انتاجى خلف طريقيله و ترتيب قياس و نتیجه بى عكس ايله برابر كبرائك عكسيله ثابتدر و طريق خلف بيان سابقندن معلوم اولوب و صورت عكسده مثلا مثال مذكورده بعض المؤلف جسم كبراسنك عكسنى صغرى و صغرا بى كبرى ايدرك شكل اولدن منتظم اوله رق حاصل اوله حق نتیجه بى عكس اينديكمز كى نتیجه مطلوبة نك عيني ظهور ايدر بوده بعض الجسم مؤلف وكل مؤلف حادث فكل جسم حادث قياس و نتیجه سندن عبارت اولوب اشبو نتیجه نك عكسى اولان بعض الحادث جسم عين نتیجه مطلوبة در

قال رحمه الله (السادس من المختلفين كيفاً وكما والكبرى سالبة جزئية بالخلف فقط) ضرب سادس كيفاً وكما مختلفيتندن مؤلف اوله رق كبرى سالبة جزئية اولوب سالبة جزئية بى انتاج ايدر و احدى مقدمتينك كلى مشروط اولمسيله صغراسى موجبة كليه و كبراسى سالبة جزئية اولمش اولور مثلا كل مؤلف جسم و بعض المؤلف ليس بقديم فبعض

الجسم ليس بقديم قياسي اشبو ضرب سادسندر وبو ضربك انتاجي يالكز خلف ايله ثابت اولوب عكس جاري اولمز زير اعكس صغرى جزئي اوله رق شكل اوله كبرى واقع اوليه جغى كبرى دخی سالبه جزئيه اوله رق قبول عسكدن آبی وفرض قبولنده ينه شكل اوله كبرى اولمق صلاحيتندن عاريدر

قال رحمه الله (واما الشكل الرابع فشرط انتاجه ايجاب مقدمته مع كلية الصغرى واختلافهما كيفا مع كلية احديهما للاختلاف) واما شكل رابعك شرط انتاجي ايكي امر دن برى اولوب ياكليت صغرى ايله برابر مقدمتينك ايجابي وياخود احدي مقدمتينك كلى اولمسيه برابر مقدمتينك ايجاب و سلب جهتندن اختلافيدر زيرا احد شرطين موجود اولميويدنه ايكي سيده منتفى اولسه امور ثلثه دن برى لازمكور شويله كه يا مقدمتينك سلبى وياخود جزئيت صغرى ايله برابر مقدمتينك ايجابي وياخود مقدمتينك كيفده اختلاف يله برابر احدا همانك سلبى لازمكور وبو اوج تقدير اوزرده عدم انتاجي موجب اولان اختلاف نتيجه تحقق ايدر زيرا مثلا مقدمتين سالبه اوله رق لاشي من الانسان بفرس ولاشي من الحمار بانسان دينلسه حق اولان لاشي من الفرس بحمار سالبه سيدر وكبرى لاشي من الصهال بانسان اولسه حق اولان كل فرس صهال موجب سيدر ومقدمتين موجبيه وصغرى جزئيه اوله رق بعض الحيوان انسان وكل ناطق حيوان دينلسه حق اولان بعض الانسان ناطق موجبيه سى ومحل كبراده وكل فرس حيوان دينلسه حق اولان بعض الانسان ليس بفرس سالبه سيدر ومقدمتين جزئيه وكيفا مختلفه اولسه موجبيه صغرى اولديغي صورنده مثلا بعض الناطق انسان وبعض الحيوان ليس بناطق وياخود بعض الفرس ليس بناطق قولنده اولده حق اولان ايجاب يعنى بعض الانسان حيوان وثانيه حق اولان سلب يعنى بعض الانسان ليس بفرس در وموجبيه كبرى اولديغي تقديرده مثلا بعض الانسان ليس بفرس وبعض الحيوان انسان وياخود بعض الناطق انسان قولنده اولده حق اولان ايجاب يعنى بعض الفرس حيوان وثانيه حق اولان سلب يعنى بعض الفرس ليس بناطق در

قال رحمه الله (فضروبه الناتجة لما عدا الموجبة الكلية ثمانية) ايمدى شكل رابعك موجبيه كليتهك ما عدا سنى انتاج ايدن ضربلرى سكردر

قال رحمه الله (الاول من موجبتين كليتين نحو كل مؤلف حادث وكل جسم مؤلف فبعض الحادث جسم ينتج موجبة جزئية لا كلية لما تقدم الثانى من موجبتين والكبرى جزئية ينتج موجبة جزئية الثالث من كليتين والصغرى سالبه ينتج سالبه كلية وانتاج هذه الثلاثة ثابت بعكس الترتيب ليرتدالى الشكل الاول المنتج لما يعكس الى النتيجة) اشبو شكل رابعك ضرب اولى موجبيه كليته اولان مقدمتيندن مؤلف اولور مثلا هر بر

مؤلف حادثدر وهر بر جسم مؤلفدر قولز اشبو ضرب اولدن اولوب ايمدى بعض حادث جسمدر موجبه جزئيه سنى منتج اوله رق ذكرى سبق ايدن سيدنناشي كليته بى انتاج ايتز وذكرى سبق ايدن شى حاشيه ده دخی بيان وجهله اصغرك جواز اعتميدن عبارتدر نته كيم ذكر اولنان مثالده بويله دركه بعض حادث عرض اوله رق جسم دكلدر ضرب ثانى موجبيتندن مؤلف اولوب كبراسى جزئيه در وشكل مذكورده كليت صغرى وياخود احدي مقدمتينك كليتي مشروطه اولمسيه صغراسى كليته اولمش اولور مثلا كل مؤلف حادث وبعض الجسم مؤلف اشبو ضرب ثايدن اولوب فبعض الحادث جسم موجبيه سنى انتاج ايدر وضرب ثالث كليتيندن مؤلف اوله رق صغراسى سالبه در وكيفا اختلاف مقدمتينك اشتراطى ايجابيه كبراسى موجبيه اوله رق سالبه كليته بى انتاج ايدر مثلا لاشي من المؤلف بقديم وكل جسم مؤلف فلاشي من القديم بحجم قولز اشبو ضرب ثالثندرو اشبو ضروب ثلثهك انتاجى ترتيب قياسي عكس ايتك طريقيه ثابتدر كه عكس اولنديغي صورنده شكل اوله ارتداد ايدرك نتيجه مطلوبه يه منعكس اوله جق شئي انتاج ايدر عكس ترتيب ايسه كبرابى صغرى وصغرابى كبرى قلمقندن عبارت اولوب مثلا ضرب اولك عكس مثالنده كل جسم مؤلف وكل مؤلف حادث فكل جسم حادث ديرز اشبو نتيجه ايسه مطلوب اولان بعض الحادث جسم قولنه منعكس اوله رق صحى تحقق ايدر

قال رحمه الله (الرابع من كليتين والكبرى سالبه ينتج سالبه جزئية بعكس كل من الصغرى والكبرى ليرتدالى الشكل الاول الخامس من المختلفتين كيفا وكما والكبرى سالبه كلية ينتج سالبه جزئية بعكس كل منهما ايضا) ضرب رابع كليتيندن مؤلف اوله رق كبراسى سالبه وحسب الاشتراط صغراسى موجبيه اولوب سالبه جزئيه بى انتاج ايدر مثلا كل انسان حيوان ولاشي من الفرس بانسان فبعض الحيوان ليس بفرس اشبو ضرب رابعندرو سالبه جزئيه بى انتاجى صغرى وكبرادن هر برينى عكس ايدرك شكل اوله ارتداديله ثابتدر وبونرك عكس ايدلمى مثلا مثال مذكورده بعض الحيوان انسان ولاشي من الانسان بفرس فبعض الحيوان ليس بفرس دينك صورتيه اولور

ضرب خامس كيفا وكما مختلفه اولان مقدمتيندن مؤلف اوله رق كبراسى سالبه كليته وبالطبع صغراسيده موجبيه اولوب سالبه جزئيه بى انتاج ايدر مثلا بعض الانسان حيوان ولاشي من الفرس بانسان فبعض الحيوان ليس بفرس قولى بو ضربدن اولوب بونده دخی اثبات نتيجه صغرى وكبرابى عكس ايدرك شكل اوله ارتداديله در

قال رحمه الله (السادس منهما والصغرى سالبة جزئية ينتج سالبة جزئية بعكس الصغرى ليرتد الى الشكل الثاني السابع منهما والصغرى موجبة كلية ينتج سالبة جزئية بعكس الكبرى ليرتد الى الشكل الثالث الثامن منهما والصغرى سالبة كلية ينتج سالبة جزئية بعكس الترتيب ليرتد الى الشكل الاول المنتج لما يعكس الى النتيجة) ضرب سادس منه مقدمتين مختلفتين مؤلف اوله رق صغرى سالبة جزئية وبالطبع كبراسى موجبة كلية اولوب سالبة جزئية فى منتج او اور مثلا بعض المستيقظ ليس بنائم وكل كاتب مستيقظ فبعض النائم ليس بكاتب ضرب مذ كور دندر وبونده شكل ثانى به ارتداد ايجون عكس صغرى ايله نتيجة ثابتدر وضرب سابع مختلفتين مؤلف اوله رق صغرى سالبة جزئية وبالطبع كبراسى سالبة جزئية اولوب سالبة جزئية فى منتج وبودخى شكل ثالثه ارتداد ايجون عكس كبرى ايله ثابتدر مثلا كل كاتب متحرك الاصابع وبعض ساكن الاصابع ليس بكاتب فبعض متحرك الاصابع ليس بساكن الاصابع بوضربدن اولور وضرب ثامن مختلفتين مؤلف اوله رق صغرى سالبة كلية وبالطبع كبرى موجبة جزئية اولوب سالبة جزئية فى انتاج ايدر وبوده نتيجة مطلوبة به منعكس اوله جق نتيجة فى منتج اولان شكل اوله ارتداد ايجون ترتيب قياسك عكسى يعنى صغرى كبرى وكبرى صغرى قلنسيله ثابتدر مثلا لاشى من المتحرك بساكن وبعض المنقل متحرك فبعض الساكن ليس بمنقل اشبو ضرب ثامنه مثال اراد ايدلشدر

قال رحمه الله (ويمكن بيان الخمسة الاول بالخلف) وشكل رابعك اشبو ضروب ثمانية سندن اولكى بش ضربك خلف طريقيله ده بيان انتاجى ممكن اولور بوده نقيض نتيجة فى ضرب اول وثانيده صغرايه وضروب ثلثه ده كبرايه ضم ايله اولوب اولينده نقيض كبرايه وديكرلرنده نقيض صغرايه منعكسه اولان نتيجة فى منتج اولور مثلا ضرب اولده مرور ايدن مثاله نتيجة اولان بعض الحادث جسم قوازصادق اولسه نقيضى اولان لاشى من الحادث بجسم صادق اولور والارتفاع نقيضين لازمك اور واشبو نقيضك صدق لازمكسه بونى صغراى قياسه كبرى اواق اوزره ضم ايدرك كل مؤلف حادث ولاشى من الحادث بجسم دينلسه شكل اولدن برقياس تام الشروط منتظم اوله رق لاشى من المؤلف بجسم قولنى انتاج ايدر بوايه لاشى من الجسم بمؤلف قولنه منعكس اولوب حالبوكه قياس اولده مفروض الصدق اولان كل جسم مؤلف كبراسنه منافى اولسيله فساد نتيجة فى موجب اولان نقيضك ظهور بطلانيه نتيجة مطلوبة بك صدق تحقق ايدر باقيلريده بومثاله قياسا معلوم اولور

قال رحمه الله (وقد حصر القدماء ضروبه الناتجة فيها ذهولا عن انعكاس السالبة

الجزئية)

الجزئية الى نفسها فى الخاصتين لكن فى الاقيسة الافتراضية الشرطية منحصرة فيها وفاقا) وقدمما شكل رابعك ضروب ناتجة سنى اولكى بش ضربده حصر ايله ضروب اخيره ثلثه نك عقيمه اولديغنه قائل اولشلردر وبونى اثباته اختلاف نتايجى بيان ايله ضرب سادسه مثلا بعض الحيوان ليس بانسان وكل فرس حيوان دينلسه حق اولان سلب يعنى بعض الانسان ليس بفرس وكبراده وكل ناطق حيوان دينلسه حق اولان ايجاب يعنى بعض الانسان ناطق اولسيدر وضرب سابعه مثلا كل انسان ناطق وبعض الفرس ليس بانسان وياخود بعض الحيوان ليس بانسان دينلسه به مختلفه در وضرب ثامنه مثلا لاشى من الانسان بفرس وبعض الناطق وياخود بعض الحيوان انسان دينلسه به نتيجة لسلبا واجبا مختلفه در ديو اراد ايدلشدر وقدمانك منشأ كلاهى سالبة جزئية نفسى كبرى سالبة جزئية به منعكس اوليوب اثبات نتيجة ايسه ضرب سادس وسابعه مقدمة قياس اولان سالبة جزئية نك نفسنه عكسيله شكل ثانى وثالثه ارتداد ايتسسه وضرب رابعه مقدمه لرينك تبديليه شكل اوله ارتداد ايدرك حاصل اوله جق نتيجة سى اولان سالبة جزئية نك نتيجة مطلوبة اولان سالبة جزئية به منعكس اولسونه توقف ايتسيدر حالبوكه سالبة جزئية نك نفسنه عدم انعكاسى قدمانك ذهباى كبرى اطلاق اوزره اوليوب متأخرين اكر سالبة جزئية مشروطة خاصة وياخود عريفه خاصة دن بريسى اولورسه نفسنه منعكس اولديغنه ظفرياب اولدقلى جهته قدمانك كلامنى اشبو خاصيتك انعكاسدن ذهولرينه حل ايدرك ضروب مذ كورده ده بيان ايتدكرى نتايج امثله مذ كورده ده اولان مقدمانك بسيطه اولسندن نشئت ايدوب بوضربك انتاجنده استعمال اولنه جق مقدمه لرك مشروطتيندن بريسى اولمى شرط اتخاذ ايدلسيله اختلافدن وارسته اوله جفى بيان ايله ضروب ثلثه مذ كورده نك انتاجنى طريق مذ كور ايله اثبات ايتشلردر لكن اقيسة افتراضية شرطيه ده شكل رابع بالاتفاق ضروب خمسة اولده منحصره اولوب ضروب ثلثه اخيره نك انتاجى شرطياته غير جاريدر

قال رحمه الله (فصل فى المختلطات) فصول سبعة دن اشبو فصل خامس مختلطاته اولوب بوده موجهاتدن بعضيلرينك بعضيلرينه اختلاط وانضمامدن حاصله اولان قياسلردن عبارتدر وبوجهله مقدمات اقيسه نك جهات ايله تقييدى اعتبار اولنديغى حينده انتاج اشكال ايجون بشقه بشقه شرطلر اتخاذ ايدلشدر (الشكل الاول والثالث شرطهما بحسب الجهة فعلية الصغرى) شكل اول وثالثه جهت حسبيله معتبرا اولان شرط فعليت صغرادر (بأن لا تكون ممكنة بل مطلقة عامة او اخص منها) وصغرانك فعلية اولمى ممكنة عامه وياخاضه اوليوب بلكه مطلقة عامه وياخود مطلقة عامه دن اخص اولسيله اولور زيرا اكر صغرى ممكنه

اولسه حکمک اوسطدن اصغره تعدیسی واجب اولیه رقی مطلوبی انتاج ایده من
زیرا کبری بالفعل اوسط اولان هر برشی اکبرایله محکوم علیه اولدیغنه دلالت
ایدوب اصغر ایسه صغری ممکنه اولدیغی تقدیرده بالفعل اوسط اولان شیدن
اولیوب بلکه بالامکان اوسط اولسه یله قوه ده قاله رقی فعله خروج ایتماش
اولسی جائزدر حاصلی عند الشیخ حکم اوسطک افراد فعلیه سی اوزره اولوب
افراد امکانیه سی اوزره اولدیغی جهتله صغری ممکنه اولقی لازمکله حکم
اوسطدن اصغره تعدی و تجاوز ایتمز مثلا کل جار مرکوب زید بالامکان وکل
مرکوب زید فرس بالفعل دینسه ایکسیده صادقدر زیرا هر نقدر خارجده جار
مرکوب زید اولدیغی اصلا واقع دکلسه ده امر ممکن اولسیله مقدمه اولی صادقده
اولدیغی کبی بالفعل مرکوب زید فرس اولدیغی جهتله مقدمه ثانیه دخی صادقدر
حالبوکه بوایکی مقدمه دن حاصله اولان کل جار فرس بالامکان العام کاذبه اولوب
بوایه صغری ممکنه اولسندن نشئت ایتمشدر زیرا معنای کبری بالفعل مرکوب
زیدک بالفعل فرس اولسیدر جار ایسه اصلا بالفعل مرکوب زید اولماسیله
بالفعل مرکوب اوزره اولان حکم جارّه تعدی ایتمز (واما نتیجتها فان لم یکن
الکبری احدی الوصفیات الاربع هی المشروطتان والعرفیتان بل غیرهما فالنتیجه
فیهما کالکبری فی الجهة من غیر فرق) ومختلطادن اشو شکل اول وثالث نتیجه لرنده
ضابطه بودرکه اگر کبری وصفیات اربعه دن یعنی مشروطه عامه و خاصه دن
برسی اولیوبده موجهات سائر دن برسی اولورسه شکل اول وثالثه نتیجه
جهته ده من غیر فرق کبری کبیدر یعنی کبرای قیاس ضرورت ودوام امثالی هر ققی
جهته مقید ایسه نتیجه ده دخی جهت مذکور معتبردر مثلا کل انسان حیوان
دائما مادام الذات وکل حیوان جسم بالضرورة مادام الذات ضروریه مطلقه
لرندن مؤلف اولان شکل اولک نتیجه سی ضروریه مطلقه اوله رقی کل انسان
جسم بالضرورة مادام الذات اولور شکل ثالثه دخی کل انسان حیوان دائما
وکل انسان جسم بالضرورة فبعض حیوان جسم بالضرورة دینلور و بوجهله
کبری وصفیات اربعه نیک غیری اولدیغی حینده نتیجه نیک جهته کبرایه موافق
اولسی اصغرک جهت معتبره حسبیله تحت اوسطده اندراج بین ایله اندراجندن
ایچوندر زیرا بوتقدیرده یعنی وصفیات اربعه نیک غیری اولدیغی حینده کبرانک
مدلولی کندیسچون بالفعل اوسط ثابت اولان هر برشی نیک کبراده معتبره اولان
جهت حسبیله اکبرایله محکوم علیه اولسیدر اصغرایسه بالفعل اوسط کندیسچون
ثابت اولان شیدن اولسیله جهت معتبره حسبیله اکبرایله محکوم علیه اوور (وان
کان احدهما فیهی فی الشكل الاول کالصغری وفی الشكل الثالث کعکس الصغری

مخدوفا عنهما قید الادوام واللاضرورة والضرورة المخصوصة بالصغری فالباقي
جهة نتیجه ان لم یوجد فی الکبری قید الادوام (واکر کبری وصفیات اربعه دن
برسی اولورسه شکل اولده نتیجه صغری وشکل ثالثه عکس صغری کبی اولوب
شوقدرکه بونلرده لادوام ولاضرورت قیدلری وكذلك کبری ایله مشترکه اولیه رقی
بالکبر صغرایه مخصوصه ضرورت قیدی اولدیغی صورتده بو قیدلر حذف
اولنهرق اولخالده کبرایه نظر اولنوب اگر کبراده قیدلادوام موجود اولورسه بعد
حذف القيود اولده صغری وثالثه عکس صغرادن باقی جهت نتیجه در ایمدی
لادوامک اشتراط حذفدن ناشی صغرای وقیه وکبرای مشروطه عامه دن مؤلف
اولان شکل اول وقیه مطلقه بی انتاج ایدر زیرا وقیه دن ترکیب یعنی لادوام
حذف اولدیغی حینده جزء اولی اولان وقیه مطلقه باقی قالور مثلا بالضرورة کل
قر منخسف وقت الحیلولة لادائما وکل منخسف مظلم مادام منخسفا قولنک نتیجه سی
کل قر مظلم بالضرورة وقت الحیلولة در ولاضرورتک اشتراط حذفنه مبنی صغری
وجودیه لاضروریه وکبری مشروطه عامه اولورسه نتیجه صغرانک جزء اولی
اولان مطلقه عامه در مثلا کل حیوان منفس بالفعل لالضرورة وکل منفس
جسم بالضرورة مادام منفسا فکل حیوان جسم بالفعل دینلور و صغرایه مخصوصه
اولان ضرورتک اشتراط حذفنه مبنی صغری مشروطه خاصه وکبری عرفیه عامه
اولدیغی حینده نتیجه لادوام ولاضرورتک صغرادن حذفله عرفیه عامه اولور زیرا
مشروطه خاصه دن جزء لادوام حذف اولدیغی کبی جزء اولی اولان مشروطه
عامه باقی قالور بوایه ضرورت نسبت مادام الوصف اولوب ضرورت دخی
حذف اولدیغی کبی باقی دوام نسبت مادام الوصف اولور بوایه عرفیه عامه در
مثلا کل کاتب متحرک الاصابع بالضرورة مادام کاتب لادائما بحسب الذات وکل متحرک
الاصابع جسم فکل کاتب جسم مادام کاتب دینلور
حاشیه ده بیانی وجهله سیاق کلامدن ظاهر اولان ضرورتک شکل اولده صغرایه
وشکل ثالثه عکس صغرایه مختصه اولسی ایکن بالکبر صغرایه حصر ایله
الضرورة المخصوصة بالصغری تعبیر المسی عکوس قضایادن هیچ برنده ضرورت
وقید لاضرورت اولیوب بلکه فقط قید لادوام اولدیغنه مبنیدر ته کیم باب عکسده
معلوم اولمشیدی ایمدی عبارة متنده اولان قید لادوام شکل اولده صغرایه وثالثه
عکس صغرایه ناظر اولوب قید لاضرورتله ضرورت بالکبر صغرایه ناظرلردر
وصغرایه مخصوصه اولان ضرورتدن مقصود مطلق ضرورت اولسیله بوحالده
صغرای ضروریه ایله کبرای مشروطه دن تألیف اولنان قیاسده هر نقدر ضرورت ذاتیه
صغرایه مختصه ایسه ده مراد مطلق ضرورت اولدیغندن صغرایه مخصوصه اوله من

كذلك بونك عكسندن تأليف اولسه ينه بويله اولوب هر نقدر ضرورت وصفيه
صغرايه مخصوصه ايسه ده مانع دكلدر حاصلی ايكي صورتده دخی كبراده
ضرورت موجود اولوب هر نقدر بری ذاتيه وديكری وصفيه وياخود وقيسه
اولسه ده بآس اولوب مراد مطلق ضرورتده عدم اشتراكريد

وينه حاشيه ده ديمشدر كه قوم منده اولديغي وجهله ان لم يوجد في الكبرى قيد
اللا دوام ديوب بوراده لا ضرورت قيدني ترك ايتشدر زيرا كلام كبرانك وصفيات
اربعه دن بریسی اولمسنده اولوب بونلرده ايسه لا ضرورت قيدی اولديغي ويا لكر
خاصيتلرنده قيد لا دوام اولديغي معلومدر و خفي دكلدر كه اكر قوم شكل اولده
صغرادن مطلقا قيد لا ضرورتله صغرايه مخصوص اولان قيد ضرورت و قيد
لا دوامك محذوف اولمسنی اعتبار ايدوبده محذوف عن الصغرى قيد لا ضرورة
مطلقا و قيد الضرورة واللا دوام المخصوصين بالصغرى ديمش اولسه لر ایدی اشبو
ان لم يوجد في الكبرى قيد لا دوام قيدندن وما بعدنده اولان والا فيضم اليه لا دوام
الكبرى قولرینی ضم ايتمكدن مستغنی اولور لر ایدی

(والا فيضم اليه لا دوام الكبرى فالجموع جهة تيجتها) و اكر كبراده قيد
لا دوام موجود اولورسه صغری وياخود عكسندن باقي به لا دوام كبرى ضم
اولنه رق مجموعی شكل اول و ثانينك جهت تيجهری اولور ايمدی صغری ضروريه
وكبرى مشروطة خاصه اولديغي صورتده نتیجه ضروريه لا دائمه اولوب مثلا
كل انسان حيوان بالضروره وكل حيوان جسم بالضروره مادام حيوانا لا دائما
فكل انسان جسم بالضرورة لا دائما دينلور شكل ثالثه شكل اوله قياس اولنور

وبوجهله كبرى وصفيات اربعه دن بریسی اولديغي حينده تيجهنك جهته ده
صغرای قياس كبی اولمسی زيرا بوصورته كبرى اوسطك دواميله اكبرك دوامی
اوزره داله در ونه زمانكه اوسط اكبر ايچون مستديم اولديسه اكبرك اصغرايچون
ثبوتی اوسطك اصغر ايچون ثبوتنه كوره اولور ايمدی اكر اوسط اصغر ايچون
دائما ثابت اولورسه اصغر ايچون ثبوت اكبر دخی دائمی اولور و اكر ثبوت
اوسط وقت معينده اولورسه ثبوت اكبر دخی موقت اولور و اكر مشروطيتنده
اولديغي كبی اكبر ايچون اوسط بالضروره مستديم اولورسه اكبرك اصغرايچون
ضرورت ثبوتی اوسطك اصغر ايچون ضرورت ثبوتی حسييله اولور نيه كيم
الضروري للضروري للشي ضروري له ذاتا او وقتا قاعده سی معلومدر

واما قيد وجود يهني لا دوام ولا ضرورتك صغرادن نتیجه به تعدی ايتيوب بلكه
حذف اولمليكنك لزومی زيرا هر نقدر كبرى كنديسيچون وصف اوسط ثابت اولان
هر برشی ايچون وصف اوسطك مدت دوام ثبوتنه دوام اكبر ايله حاكه اولسه ده
لكن اكبرك ثبوتی وقت ثبوت اوسط اوزره مقتصر اولماسی جائزدر بوحالده
هر نقدر اوسط ثابت اولسه ده اكبر ثابت اوله بيلور بوصورته اصغر ايچون
اكبر دائما ثابت اوله رق صغرادن لا دوام وكذلك لا ضرورت نتیجه به تعدی ايتز
مثلا كل انسان ضاحك لا دائما وكل ضاحك حيوان مادام ضاحكا قولمزه لا دوامك
نتيجه به تعديسييله كل انسان حيوان لا دائما دينلره كاذبدر وبعضيلر بونی تعليلده
شكل مذكوره صغری موجب اوسطيله لا دوام ولا ضرورت قيدلری سالبه اولوب
وبوشكلك انتاجنده سالبه نك مدخلي بوقدر ديمشدر ايسه ده شارح مطالع فيه مافيه
ايله ضعفنه تنبيه ايتشدر ووجه ضعفنی سيلكوئی مرحوم تصديقات حاشيه سنده
بيان ايتشدر (۲)

واما صغرايه مخصوصه اولان ضرورتك نتیجه به عدم تعديسييله لزوم حذفی
زيرا عرفيتنده اولديغي وجهله كبرى ضروريه اولديغي حينده اوسطك ثابت
اولديغي شیدن اكبرك انفكاکی جائز و بوحالده اكبرك اصغردن انتفاهی ممكن اوله رق
اصغر ايچون ضروري اولز

واما لا دوام كبرى ايله مقيد اولمسی ينه اندراج بيندن ايچوندر زيرا بتقديره كبرى بالفعل
اوسط اولان هر برشی ايچون اكبر غير دائم ايدو كنه دلالت ايدوب اصغرايه بالفعل
اوسط اولان شیدن اوسطيله بوصورته اكبر اصغرايچون دائمی اولز بوجهته نتیجه
لا دوام كبرى ايله مقيد اولور مثلا مشروطة عامه ايله برابر صغرای ضروريه ضروريه بی
منتج اولور زيرا نتیجه بعينه صغری كيدرو مشروطة خاصه ايله برابر صغرای ضروريه
لا دوام كبرانك صغرايه انضمام مندرناشی ضروريه لا دائمه بی انتاج ايدر لكن
ضروريه ايله مشروطة خاصه دن قياس صادق المقدمات تأليف اولنه من وعرفيه
عامه ايله برابر صغرای ضروريه ضرورت مختصه نك حذفيله يالكر لا دوام باقي
قاله رق دائمه بی منتج اولور وعرفيه خاصه ايله صغرای ضروريه حذف
ضرورت مختصه وضم لا دوام كبرى ايله دائمه لا دائمه بی انتاج ايدر لكن اشبو
ضروريه وعرفيه خاصه دن دخی قياس صادق المقدمات منتظم اولز واحدا متين

(۲) مرحوم مذکورك بيان ايلديكي وجهك حاصلی بودر كه تعليل مذکوردن لا دوام صغرانك كبرا
ايله برابر ضمی منتج اولماق لازمكوب لا دوام كندوسييله برابر اعتبار اولفقه نتیجه صغرايكي اولماق
لازم كز زيرا اوسط كه اكبره مستديم اوله اوسط اصغره هر قنفي جهته ثابت اولور ايسه نتیجه اول جهته
مقيد اولمسی لازم اولور نتیجه نك بوجهله مقيد يكي شكل اولك صغرا سنده لا دوام سالبك انتاجنه
توقف ايتز (عبد الجيد)

ایله ضروریه ضروریه لادائمه بی واحد خاصین ایله دائمه لادائمه بی منتج اولوب
اشبو احد خاصین ایله ده قیاس صادق المقدمات منتظم اولمز و بونلردن قیاس
صادق المقدماتك عدم ترکیب زیرا بونلرک نتیجه لازم لری اولان ضروریه لادائمه
ویا خود دائمه لادائمه محال اولوب محال ایسه لازم صادق اولمز و بعبارة اخرى
قیاس ملزوم نتیجه اولمسیله اگر بونلردن قیاس صادق المقدمات متألف اولسه بدون
اللازم ملزومك صدقنی مستلزم اولوب بوا یسه محالدر

قال رحمه الله (فنتیجه المؤلف من المشروطین مشروطة فی الشكل الاول وحیثیه
مطلقة فی الشكل الثالث) ومقدمتی مشروطة عامه اولان قیاسك شكل اولده
نتیجه سی یته مشروطة عامه اوله رق عین صغرادر مثلاً کل انسان حیوان بالضروره
مادام انسانا وکل حیوان جسم بالضروره مادام حیوانا دینلوب فکل انسان جسم
بالضروره مادام انسانا مشروطة سنی انتاج ایدر زیرا صغرا ده حذف اولنه جق
لادام ولا ضرورت اولدیغی کبی کبراده دخی جهت صغرایه ضم اولنه جق
لادوام موجود اولوب و ضرورت صغری کبری ایله مشترک اوله رق نتیجه
ابقای ضرورت صغری ایله عین صغری اولور و مشروطة عامه حیثیه مطلقه یه
منعکسه اولمسیله قیاس مذکورك شكل ثالثه نتیجه سی عکس صغری اولان حیثیه
مطلقه در مثلاً کل انسان حیوان بالضروره مادام انسانا وکل انسان جسم مادام
انسانا قولنك نتیجه سی بعض حیوان جسم بالفعل حین هـ و حیوان حیثیه
مطلقه سی اولور (ومن الصغری المشروطة والكبری العرفیه عرفیه فی الاول
وحیثیه مطلقة فی الثالث ایضا) و صغرای مشروطة عامه ایله کبرای عرفیه عامه در
مؤلف اولان قیاسك شكل اولده نتیجه سی عرفیه عامه اولوب کل انسان حیوان
بالضروره مادام انسانا وکل حیوان جسم مادام حیوانا قولنك نتیجه سی کل انسان
جسم مادام انسانا در زیرا صغری اولان مشروطة دن ضرورت خاصه حذف
اولمسیله باقی عرفیه عامه اولور و شكل ثالثه نتیجه سی مشروطیتنده اولدیغی کبی
ینه عکس صغری اولان حیثیه مطلقه در (ومن الصغری المطلقة العامة والكبری
المشروطة الخاصة وجودیه لادائمه فیهما) و صغرای مطلقه عامه ایله کبرای
مشروطة خاصه در مؤلف اولان قیاسك شكل اول و ثالثدن هر ایکیسنده ده
نتیجه سی وجودیه لادائمه در مثلاً شكل اولده کل انسان حیوان بالفعل وکل
حیوان جسم مادام حیوانا لادائمه قولنك کل انسان جسم بالفعل لادائمه وجودیه
لادائمه سنی منتج اولور زیرا کبراده اولان لادوام صغرایه منضم اولوب لادوام ایله

مقید اولان مطلقه عامه ایسه وجودیه لادائمه ایدوکی تفصیلات سابقه دن معلوم
اولمشد و شكل ثالثه محال کبراده وکل انسان جسم مادام انسانا دینلوب بعض
الحیوان جسم بالفعل لادائمه بی منتج اولور

قال رحمه الله (واعلم ان الباقي بعد حذف الضرورة المخصوصة من الضرورة الذاتية
دوام ذاتی) مصنف اگر مختلطاندن شكل اول و ثالثه کبری و صفیات اربعه دن برسی
اولور سه صغرادن لادوام ولا ضرورت و ضرورت مخصوصه قید لرینك حذفه باقی
نتیجه قیاس اولدیغی بیاندن صغره بونلرک حذفدن صغره باقی ندن عبارت
اوله جفی معلوم اولمق اوزره بیوررکه حذف اولنه جق ضرورت ضرورت
ذاتیه ایسه باقی دوام ذاتیدر (ومن الضرورة الوصفیه دوام وصفی ومن
الضرورة الوقتیه اطلاق وقتی ومن الضرورة المنتشرة اطلاق منتشر)
و محذوف ضرورت وصفیه ایسه باقی دوام وصفی و ضرورت وقتیه ایسه باقی اطلاق
وقتیه و ضرورت منتشره ایسه باقی اطلاق منتشردر (والباقي بعد حذف اللادوام
واللا ضرورة الذاتیین جهة البسیطة المقیده بهما) و صغری مرکباتدن اولدیغی
صورتده لادوام ذاتی ولا ضرورت ذاتیه لرک حذفدن صغره باقی اشبو لادوام ولا
ضرورتله مقیده اولان جهت بسیطه در یعنی جزء اولده ضرورت مشترک و دوام
وسائر ه دن هر نه که موجود ایسه باقی اشبو جهت موجوده اوله رق نتیجه
قیاسده اعتبار اولنور

قال رحمه الله (الشكل الثاني شرط انتاجه بحسب الجهة امران کل منهما احد
الامرین الاول صدق الدوام الذاتی علی صغراه بأن تكون ضرورية اودائمه
مطلقتین او کون کبراه من القضايا الست المنعکسة السوالب وهی الدائمتان والعامتان
والخاصتان) شكل ثانینك جهت حسبیه شرط انتاجی ایکی شی اولوب اشبو
شیئیندن هر برسی احد امریندر یعنی شرطیندن هر بری بین الامرین مردد اوله رق
احد امریندن خالی اولمز شرط اول صغرای شكل اوزره دوام ذاتینك صدق
اولوب بوده صغرانك ضروریه مطلقه و یا خود دائمه مطلقه اولمسیله اولور و یا خود
کبرانك سالبه لری قابل انعکاس اولان قضایای سته دن اولمسیدر قضایای منعکسه
السوالب ضروریه و دائمه و عرفیه و مشروطة عامه و عرفیه و مشروطة خاصه دن
الحاصل شرط اول یا صغرای قیاس اوزره دوام ذاتی صادق اولان قضایادن اولمسی
و یا خود کبرای قیاس قضایای منعکسه السوالب بدن بولمسی اولوب اشبو امریندن
برسیدر ایمدی اگر صغری ضروریه و یا دائمه مطلقه اولور سه کبرانك قتی قضایادن
اولدیغنه نظر اولنیه ره رق علی الاطلاق منتج اولور و اگر صغری اشبو دائمتینك
غیر برسی اولور سه اولنیه کبرایه نظر اولنه رق قضایای سته مذکوره دن برسی

اولورسه منتج والا غير منتجدر چونكه ضروريه و دائمه نك غيري اولان قضايانك
اخصي مشروطه خاصه و وقتيه اولوب و قضايای منعكسه السوال بدن غير يسينك
اخصي دخي و قتيه اولسيه بونلردن صغري و كبري اتخاذايدرك شكل مذکور دن
بر قياس تأليفيله مثلا كل منخسف مظلم بالضروره وقت التربع لادائمه و لاشي
من القمر بمعظم بالضروره وقت التربع لادائمه دينلسه نتیجه دهامكان عام ايله سلب
ممنوع يعني بعض المنخسف ليس بقمر دينك كاذبدر زيرا هر بر منخسف بالضروره
قر اوله رق بوحالده صادق ايجابدر و كبراده قرشمه تبديل ايديله رك لاشي من الشمس
بمظلم بالضروره وقت التربع لادائمه دينلسه حق اولان سلبدر و بومقدمه رك
اختلاطندن حاصل اولان قياس بوجهله وقوع اختلاف ايله غير منتج اولديغي كي
بونلردن اعم اولان سائر لر ينك عدم انتاجي تحقق ايدر زيرا اخصك عقيم اولسي
اعمك عدم انتاجي مستلزمدر

قال رحمه الله (الثاني ان لا يستعمل الممكنة فيه الامع الضرورة المطلقة او مع الكبرى
احدى المشروطتين العامة والخاصة) انتاج شكل ثانیه شرط ثاني ممكنه عامه نك
آنحقي ضروريه مطلقه و يا خود احد مشروطه عامه و خاصه اولان كبري ايله
استعمال اولمسيدر يعني اكر ممكنه عامه صغري واقع اولورسه كبري ضروريه
مطلقه و مشروطه عامه و يا خاصه دن بری اولسي مشروطدر زيرا صغري ممكنه
اولديغي حينده شرط اولدن معلوم اولديغي وجهله اوزرينه دوام صادق
اولماسندن ناشي منعكسه السوال اوليان قضايای ايله منتج اوله مز بوحالده
باقی منعكسه السوال اولان قضايای سته يعني ضروريه و دائمه و عرفيه عامه
و خاصه و مشروطه عامه و خاصه اولوب و بونلردن ضروريه ايله مشروطتين
منتج اوله رق باقي قضايای ثلثه يعني دائمه ايله عرفيتيندر و ممكنه صغري
اشو قضايای ثلثه دن دائمه كبري ايله نتیجه صحيحه بي انتاج ايده مز زيرا برامر ايجون
بالامكان ثابت اولان شيك امر مذکور دن دائما مسلوب اولسي جائز اولسيه
نتيجه مطرد اوله مز مثلا كل رومي فهو اسود بالامكان و لاشي من الرومي باسود
دائما دينلسه حق اولان ايجابدر زيرا سلب الشي عن نفسه ممنوعدر و محل كبراده
لاشي من التركي باسود دائما دينلسه امتناع ايجاب ايله حق اولان سلبدر و بوجهله
اختلاف نتیجه دن ناشي ممكنه ايله دائمه نك اختلاطي عقيم اولديغي تحقق ايدر
و بوندن ممكنه صغرانك عرفيتين ايله اختلاطنك دخي عقيم اولسي لازمكوردن زيرا
دائمه عرفيه عامه دن اخص اولوب و اخصك عقيم اولسي اعماك دخي عقمي
موجبدر و عرفيه خاصه نك جزء اولي عرفيه عامه اولوب بوجه مشروح ممكنه ايله
عقيم اولديغي مثلثه جزء ثاني سي اولان لادوام دخي اصل قضيه كيفه ممكنه
مخالف اولمسندن ناشي لادوام موافق اولوب اشبو شكل ثانیه ايسه كيفه متفقيندن

بحسب نفس الامر كاذبه و يالكز بحسب الالتزام صادقدر بوضوح نتيجه دخي
بحسب الالتزام صادق اولور زيرا بر كسنه اثنين فرددر ديو قائل اولسه زوج اولسي
دخي التزام اولسي لابددر ديمش ايسه ده مدار دفع اوله مز زيرا اثنينك فرديتي فرض
اولنديغي تقديرده اثنينك ضمن فرديته عدد اولقنغي لازم كله جكي قطعا معلوم اولديغي
جهتله صغري تحقيقا و الزما صادق اولوب صدق يالكز الزامادكلدر نتيجه ايسه
بونك خلافده در زيرا مصنفك حاشيه ده باني وجهله بر شيك فرض وقوعي
اوشيك فرض لوازمي مستلزم اولور ايمدي مثلا خسه واقعه زوجدر يعني
متساوينه منقسمه اولان عدد دندر ديو فرض اولسه خسه نك ضمن زوجيته
عدد اولقنغي لازم كله جكي قطعيا معلومدر شويكه مقيدك بدون المطلق استحاله
ثبوتى بديهدر و بعضيلر اكر زوج اولان خسه عدد اولسه ذكر اولنديغي وجهله
صغرانك صادق اوله جغي معلوم ايسه ده لكن عدد دن هيج برشي واقعه خسه
زوج دكلدر ديمش ايسه ده بوكلام محل نظر در زيرا اشبو تقدير محال اوزره
بعض عدد خسه زوجدر بوجهله اشبو تقدير محال كل ماهو زوج ولو فرضا
عدد قولنك صدقني مستلزم اولوب ايمدي بوقدر اوزره بر قياس منتظم اوله رق
الخسه زوج وكل ماهو زوج ولو فرضا عدد دينلوب شكل اولدن الخسه عدد
قولني انتاج ايدر بوضوح نتيجه لو كانت الخسه زوجا يلزم ان لا يكون عددا في الواقع
قولنه التفات اولنمز (ولا بما قيل ان حلت الكبرى على الزومية كذبت كلية لان
الفردية من اوضاع العددية فلا يلزم الزوجية على هذا الوضع وان حلت على الاتفاقية
اتقي شرط الانتاج من كون الاوسط مقدما في الزومية كما تقدم لان مقدم الكبرى
عددية الاثنين لا مطلق العددية ليكون الفردية من اوضاعها الممكنة الاجتماع معها)
ونه ده بعضيلر اكر قياس مذکورده اولان كلما كان الاثنين عددا كان زوجا كبراسي
لزوميه حل اولورسه ممنوع الصدق زيرا كليه اوله رق كاذبه اولور چونكه
بونك كلي اوله رق صدق عدديك كنديله اجتماعي ممكنه اولان جميع اوضاع
اوزره زوجيتك عدديت ايجون لزومه توقف ايدر حالبو كه بولزوم متحقق
اولوب فرديت عدديك جله اوضاعندن ايكن بوضع اوزره زوجيت
عدديته لازم دكلدر حاصل عدديك فرديته اجتماعي وضعنده زوجيت موجود
اوله ميه جغي جهتله كبري اولان قضيه مذکورده لزوميه حلي تقديرده كليه
اوله مز و اكر اشبو كبري اتفاقيه حل اولسه ذكرى تقدم ايتديكي وجهله
لزوميه اوله جقي مقدمه ده اوسطك مقدم اولسي شرط انتاج ايجاب اولوب بونده
ايسه شرط مذکور متقي اولور الحاصل على كلا التقديرين منشأ فساد نتيجه فساد
كبرادر قوللري دخي سؤال مذکور دفعه صالح اوله مز زيرا كبرانك مقدمي مقيد

اوله رق عددیت اثنین اولوب مطلقا عددیت دکدرکه حتی فردیت عددیتک
کندیله ممکنه الاجتماع اولان اوضاعندن اولسون بوصورنده کماکان الاثنان عدددا
کان زوجا لزومية کلیه سی صادق اولور

قال رحمه الله (النوع الثاني ينعقد فيه الاشكال الاربعة باعتبار الاجزاء الناقصة
للطرفين) متصلتين من مؤلف اولان قسم اولدن نوع ثانی یعنی کنیدیله حد اوسط
متصلتیندن جزء ناقص اولان قیاس اقترانی شرطیده طرفینک اجزاء ناقصه سی
اعتبار یله اشکال اربعه منعقد اولور (فله اصناف اربعة لان انعقاد تلك الاشكال اما
بین مقدمی المقدمتین اویین التالیین اویین مقدم الصغری وتالی الکبری اوبالعکس)
ایمدی نوع ثانی ایچون اقسام اربعه واردر زیرا اشکال مذکوره نک انعقادی
مقدمتینک مقدملری ویاخود تالیلری بیننده ویاخود صغرانک مقدمیله کبرانک تالیسی
ویاخود بالعکس صغرانک تالیسیله کبرانک مقدمی بیننده اولور حاصلی حد اوسط یا مقدمتینک
مقدملرندن ویاخود تالیلرندن ویاخود احدهما نک مقدمیله اخرانک تالیسندن جز اولق
احتمالات اربعه سیله درت صنف حاصل اولوب بونلرک هر برلرندن اشکال اربعه
منعقد اولور (ونتیجه الککل متصله جزئیة مقدمها متصله مؤلفة من الطرف الغير المشارک
للصغری ومن نتیجه التالیف بین المتشارکین وتالیها متصله مؤلفة من الطرف الغير
المشارک للکبری ومن نتیجه التالیف) واشبو اقسام اربعه دن جله سنک نتیجه سی
متصله جزئیة اولوب مقدمی صغرانک طرف غیر مشارک ایله متشارکین بیننی تألیفدن
حاصل اولان نتیجه دن ترکیب ایدن متصله وتالیسی کبرادن طرف غیر مشارک ایله
نتیجه تألیفدن مؤلف اولان متصله در نتیجه تألیف بیان مثاله ایضاح اولور
بشرط ان یكون وضع الطرفين الغير المشارکین فی نتیجه کوضعهما فی القیاس من
کونهما مقدما وتالییا) واقسامک کلیسند نه نتیجه ذکر اولندیغی وجهله متصله جزئیة
اولسی طرفین غیر مشارکینک نتیجه ده وضع وحالی قیاسده اولان وضع وحالری کبی
اولسیله مشروطدر شویله که صغرادن طرف غیر مشارک صغرا ده مقدم ایسه نتیجه ده
دخی مقدم وتالی ایسه تالی وکذلک کبراده مقدم ایسه نتیجه ده دخی مقدم وتالی ایسه تالی
اولور (کقولنا کماکان کل انسان حیوانا کان کل رومی جسم وکماکان کل جسم
متغیرا کان بعض الموجود حادثا) ایمدی شکل اولدن بومثال ایکی متصله دن مرکب
اولسیله اقترانیات شرطیده نک قسم اولندندر وحد اوسط اولان جسم اشبو جزئین
متصلتیندن جزء تام اولیوب بلکه جزء ناقص اولسیله قسم مذکورک نوع ثانیسندندر
شویله که متصله اولی اولان صغرانک جزء تالیسی بولنان کان کل رومی جسم اویله
متصله ثانیه اولان کبرانک جزء مقدمی بولنان کان کل جسم متغیرا قولندن جز

اوله رق اشبو متصلتیندن جزء ناقصدر وبوجهله قیاسک انعقاد وارتابی تالی
صغری ایله مقدم کبری بیننده اولسیله صنف رابعندندر اصناف ثلثة باقیه نک مثالری
دخی بوندن معلوم اوله جغی جهته ابرادنه حاجت کور یله مامشدر (نتیجه انه قد
یکون اذا صدق قولنا کماکان کل انسان حیوانا کان کل رومی متغیرا یصدق قولنا
اذاکان کل رومی متغیرا کان بعض الموجود حادثا) ذکر اولنان قیاسک نتیجه سی
اشبو متصله جزئیة اولوب متصلتیندن ترکیب ایدرک مقدمی اولان کماکان کل انسان
حیوانا کان کل رومی متغیرا متصله سی صغرای قیاسک طرف غیر مشارکی اولان
کماکان کل انسان حیوانا جزئیة صغری وکبرانک مشارک اولدق لری کل رومی جسم
وکل جسم متغیر جزلرینی تألیف ایله بر قیاس ترتیب ایدی کهز تقدیرده حاصل اوله جق
کل رومی متغیر نتیجه سندن مؤلفه در وتالیسی اولان اذاکان کل رومی متغیرا کان
بعض الموجود حادثا متصله سی کبرای قیاسک طرف غیر مشارکی اولان کان بعض
بعض الموجود حادثا جزئیة ذکر اولنان کان کل رومی متغیرا نتیجه سندن مؤلفه در
وطرف غیر مشارک صغرای قیاسده مقدم وکبراده تالی واقع اولدق لری کبی نتیجه ده
دخی بوجهله اوله رق قیاس و نتیجه ده اتحاد وضعلری شرطی موجوددر حاصلی
جزء صغری اولان کماکان کل انسان حیوانا طرف غیر مشارکی قیاسده مقدم
اولدیغی کبی نتیجه ده دخی مقدمدر کذلک جزء کبری اولان کان بعض الموجود حادثا
طرف غیر مشارکی قیاسده تالی اولدیغی کبی نتیجه ده دخی تالیدر و طرف غیر
مشارک کنیدیله حد اوسط موجود اولیان طرف ایدوکی تفصیلات سابقه دن معلومدر
(وهذه النتيجة لا توقف على اشتغال الشكل المنعقد على شرائط الانتاج بحسب
الکمية والكيفية والجهة) واصناف اربعة مذکورنک ذکر اولنان متصله جزئیة بی
انتاجی انعقاد ایدرک شکک اشکال اربعه ده ذکر مرور ایدیکی وجهله کیت
وکیفیت وجهت حسبیه معتبره اولان شرائط اوزره اشمالنه توقف ایتمز لکن شرائط
مذکوریه مشتمل وغیر مشتمل اولنلرک انتاجی بیننده فرق اوله رق اشبو نوعینده یعنی
کندیسنده مقدمتین متشارکتینک تألیف منتج اوزره مشتمل اولنلریله تألیف منتج اوزره
مشتمل اولیانلری بیننده بیان انتاج مختلف اولوب محتاج تفصیل اولسیله بیوررلرکه (لکن
المشتمل مشروط بكون المتصلة المشارکة التالی موجهة) لکن شکل منعقد شرائط انتاج اوزره
مشتمل اولان نوعه متصله مشارکة التالیلک موجهه اولسی مشروطدر یعنی هر نوقت
متشارکین کیت وکیفیت وجهت حسبیه شرائط انتاج اوزره مشتمل اولورسه بو
صورنده قیاس نتیجه مذکوریه صغری وکبرای قیاسدن تالیسی مشارک اولان
مقدمه نک موجهه اولسی شرطیله انتاج ایدر (فالشارکة بین التالیین مشروطة بالاجاب
المقدمتین و بین القدم والتالی بالاجاب احدهما و بین المقدمین غیر مشروطة بالاجاب

شیء (ایمدی تالین بیننده اولان مشارکت صغری و کبری قیاسک ایجابیه و مقدم
ایله تالی بیننده اولان مشارکت اشبو مقدمیندن برینک یعنی مقدمه مشارکت التالینک
موجب اولمسیله مشروط اولوب و مقدمین بیننده اولان مشارکت مقدمیندن هیچ
برینک ایجابیه مشروطه دکدر (و غیر المشتمل من الصنف الاول
مشروط بامرین احدهما کلیه احدی المتصلین) و کنیدیه بین المتشارکین منعقد اولان
شکل شرائط انتاج اوزره مشتمل اولیان قیاس صنف اولدن یعنی کنیدیه انعقاد
اشکال مقدمینک مقدملری بیننده اولان صنفدن اولدیغی تقدیرده ایکی امر ایله
مشروط اولوب شرط اول صغری و کبری واقعیه اولان متصلیندن برینک کلیه
اولمسیدر (وثانیهما بعد رعاية القوى الآتیه ان یکون احد المتشارکین بنفسه
او بکلیته المفروضة مع نتیجه التألیف او کلیه عکسها المفروضتین نتیجا لمقدم تلك
المتصلة الكلية) و شرط ثانى ذکر اولنه فوائد نافعده مبین قوایه رعایت دندن صکره
مشارکیندن برینک بنفسه و یا خود کلیت مفروضه سیله بین المتشارکین حاصله اولان
نتیجه تألیف ایله برابر و یا خود اشبو نتیجه مفروضه تألیفک کلیت مفروضه عکسیله
برابر صغری و کبرادن بریسی اولان متصله کلیه مذکورده نك مقدمی نتیج اولمسیدر
حاصلی شرط ثانى احد متشارکین نتیجه تألیف ایله برابر یکدیگره ضم اولندیغی
حینده کلیتی شرط اول اتخاذ اولنان متصله نك مقدمی انتاج ایتمسیدر لکن بونی
انتاجی احد متشارکینک بنفسه و بعینه نتیج اولمسیدن و یا خود کلی اولیوبده کلیتی
فرض و تقدیر ایتمک طریقیه نتیج اوله بیلیمدن عامدر کذلک متشارکین دخی هر
تقدر تألیف نتیج اوزره دکلر ایسه ده نتیج اولمسنک فرض و تقدیر یله اشبو نتیجه
تألیفک و یا خود بو نتیجه نك عکسی اخذ اولنه رق و هر تقدیر بنفسها عکس کلی
ایله منعکس اولمز ایسه ده کلیتی فرض ایدیلرک اشبو عکس کلینک انضمامیه نتیج
اولمندن اعمدر مثلا کما کان لاشیء من المؤلف بقدم فکل حیوان متغیر و قد یکون اذا کان کل
قدیم بسیط فبعض الموجود حادث قولمک نتیجه سی قد یکون اذا کان لاشیء من المؤلف
ببسیط فکل حیوان متغیر فقد یکون اذا کان لاشیء من المؤلف ببسیط فبعض الموجود
حادث اولوب اشته بوقیاسده متشارکان یعنی لاشیء من المؤلف بقدم ایله کل قدیم
بسیط شرائط انتاجی مشتمل اولیوب شکل اولده شرط اولان ایجاب صغری مفقوددر
و مانحن فیهمزده اولدیغی وجهله اشبو شرط انتاجی مشتمل اولیان قیاس مذکورک
انتاجیچون اتخاذ اولنان شرطیندن شرط اول اولان احد متصلینک کلیتی
موجود اوله رق صغراسی اولان کما کان لاشیء من المؤلف بقدم فکل حیوان متغیر
مقدمه متصله سی کلیه در واحد متشارکین اولان کل قدیم بسیط قولنک بنفسه
و بعینه نتیجه تألیف اولان لاشیء من المؤلف ببسیط قولنه انضمامی لاشیء من المؤلف

بقدم نتیجه سنی محصل اولوب و بو نتیجه متصله کلیه نك یعنی صغرانک مقدمیدر امثله
و ایضا حات سائر هسی مفصلاته مسروده در (ومن الصنف الثانى مشروط بكون
نتیجه التألیف مع احد المتشارکین نتیجه للمشارک الآخر اذا اتفقت المتصلتان فى
الکیف ومع احد طرفی الموجبة منهما نتیجه لتالی السالبة اذا اختلفتا) و متشارکینک
تألیف نتیج اوزره عدم اشتمالی صنف ثانیدن یعنی انعقاد اشکال تالین بیننده اولان
صنفدن اولدیغی تقدیرده متصلینک کیفده اتفاق و اختلافلری اعتبار یله بشقه بشقه
شرطلری موجود اولوب شو یله که اگر مقدمتین متصلتین کیفده متفق اولور لر
ایسه نتیجه تألیفک احد متشارکین ایله برابر مشارک آخری انتاجی الیسی شرطدر
و اگر مقدمتین متصلتین کیفده مختلف اولور لر ایسه نتیجه تألیفک متصلیندن موجب
اولان مقدمه نك احد طرفینیه برابر مقدمه سالبه نك تالیسی نتیجه اولمسی مشروطدر
(ومن الصنفین الاخرین مشروط بأحد هذین الاستنتاجین فى الصنفین الاولین الا ان
الصنف الرابع ینتج تلك المتصلة كلية فيما اذا كانت المتصلتان موجبتین کلیتین و کان
تالی الصغری بنفسه او بکلیته مع نتیجه التألیف او عکسها الکلی نتیجا لمقدم
الکبرى كما فى المثال المذكور اذا فرض مقدم الكبرى كلية جزئية) و متشارکینک
تالیف غیر نتیج اوزره اشتمالی صنفین اخیرینده اولور سه صنفین اولینده ذکر
اولنان استنتاجیندن بر یله مشروطدر یعنی کنیدیه انعقاد اشکال مقدم ایله تالی
و یا خود تالی ایله مقدم بیننده اولان صنفین اخیرینده ایکی امرک بری شرط
اولوب و بو امرین صنف اول و ثانیده اولان شرطیندر که یا صنف اولده
اولدیغی کبی احد متشارکیندن بعینه و یا خود بکلیته نتیجه تألیفه و یا خود
عکس کلیسنه ضمیمه متصله کلیه نك استنتاج مقدمی و یا خود صنف ثانیده اولدیغی
وجهله استنتاج تالیسندن عبارتدر و استنتاج اولنان مقدم ایله تالی دخی صغری
و کبری مقدمیندن برینک مقدم و تالیسی اوله رق درت قسم اولمش اولور و صنف
رابعک حکمی دخی شرائط مذکورده و متصله جزئییه یی انتاجده صنف ثالثک عینی
ایسه ده شوقدر فرق وارد که مقدمه لک موجب کلیه اولوب و تالی صغری بعینه
و یا خود بکلیته نتیجه تألیف ایله و یا خود بو نتیجه نك عکس کلیسی ایله مقدم کبرای
نتیج اولدیغی صورتده شکل اولدن موجب کلیه یی انتاج ایدر نه کیم مرور ایدن
مثالده کبری کلیه جزئییه فرض اولنسه بوقیلدن اولور شو یله که حاشیه ده بیانی وجهله
کما کان کل انسان حیوانا کان کل رومی جسم و کما کان بعض الجسم متغیرا کان
بعض الموجود حادثا مقدمه لک انه کما صدق قولنا کما کان کل انسان حیوانا
کان کل رومی متغیرا صدق قولنا اذا کان کل رومی متغیرا کان بعض الموجود
حادثا قولانی نتیج اولور زیرا تالی صغری اولان کل رومی جسم نتیجه مفروضه

تأليف اولان كل روى متغير ايله شكل ثالثدن مقدم كبرى اولان بعض الجسم متغير
قولنى منتج اولوب سبق ايلديكى وجهله شرط انتاج موجود اولور
قال رحمه الله (فوائده نافعة فيما قبل وبعد) اشبو ذكر اولنه جق قواعد اربعة
ما قبلنده وما بعدنده موجب نفع وسود اولان قواعد مفيدة اوله رق ايراد وضبطى
مهمدر (منها ان جزئية مقدم المتصلة الكلية موجبة كانت وسالبة فى قوة كليتته فنى
صدقته ومقدمها جزئى صدقت ومقدمها كلى) فوائده مذكوره دن بريسى شوقاعده
مطرده دركه متصله كليه نك جزئيت مقدمى ايسر موجب اولسون وايسر سالبه
كليتتى قوه سنده در بوجهتله هر نوقت متصله كليه مقدمى جزئى اوله رق صادقه
اولسه مقدمى كلى اوله رق دخى صادقه اولور امام وجهده زيرا مقدم كلى ملزوم
جزئى وجزئى ملزوم تالى اولوب بو واسطه ايله مقدم كلى تالى ايجون ملزومدر واما
سالبه ده جزئى كليدن اعم اولوب ويرشئى اصلا اعم مستلزم اولديغى تقديره اخى
دخى اصلا مستلزم اوله من (ومنها ان كلية مقدم المتصلة الجزئية الموجبة او السالبة
فى قوة جزئيتها) وفائده دن ثانى متصله جزئية موجبه وياسالبه نك كليت مقدمى
جزئيتى قوه سنده در اما موجب ده زيرا خاص برشئى جزئى اوله رق مستلزم
اولديغى صورته اوشئى عام دخى جزئى اوله رق مستلزم اولور زيرا عام اصلا مستلزم
اولسه خاص دخى مستلزم اولور واما سالبه ده زيرا خاص بر شئى جزئى مستلزم اولسه
عام دخى جزئى مستلزم اولور زيرا عام اوشئى كليا مستلزم اولسه خاص دخى كليا مستلزم
اولور (ومنها ان جزئية تالى السالبة الكلية او الجزئية فى قوة كليتته) وفوائده دن ثالث سالبه
كليه وياجزئيه نك جزئيت تاليسى كليتتى قوه سنده در يعنى هر نه زمان تاليسى جزئى
اولديغى حالده سالبه كليه وياجزئيه صادقه اولسه تاليسى كلى اولديغى حالده دخى
صادقه اولور زيرا بر شئيه اصلا عام لازم كلى مديكى صورته خاص دخى اصلا
لازم كلز (ومنها ان كلية تالى الموجبة الكلية او الجزئية فى قوة جزئيتها) ورابع
موجبه كليه وياجزئيه نك كليت تاليسى جزئيتى قوه سنده در امام موجبه جزئيه نك بيانى
ظاهردر واما موجبه كليه نك بيانى زيرا جزئى كلى به لازم اولوب ولازم لازم لازم
اولديغى معلومدر

قال رحمه الله (النوع الثالث ثمانية اصناف) متصلين من مركبه اولان اقترانياتك
انواع منعقدة سندن نوع ثالث يعنى كندیده حد اوسط احد متصلين من جزء تام
واخرندن جزء ناقص اولان قياس اقترانى سكر صنفدر (لان الشرطية التى هى احد
جزئى احدى المتصلتين امام متصلة او منفصلة مقدم الصغرى او الكبرى او تالى احدىهما)
زير افضيه شرطيه كه متصلين من برينك احد جزئيندر اشبو شرطيه يامتعلة وياخود
منفصلة اوله رق على كلا التقديرين صغرى وياكبر انك مقدمى وياخود بونلردن

برينك تاليسى اولوب ايكى بي درده ضربدن سكر احتمالى حاصل اولور (وينعقد
بين المتشاركين فى كل صنف الاشكال الاربعة بضروبها) واشبو اصناف ثمانية دن
هر بر صنفه جزئين متشاركين بيننده بضروبها اشكال اربعة منعقدة اولور (والنتيجة
فى الكل متصلة احد طرفيها متصلة او منفصلة) واصناف مذكوره قنقى اشكال دن
منعقدة اولور سه اولسون جله سنده نتيجة متصلة او اوب اشبو متصله نك احد
طرفينى متصله ويا منفصلة اولور (كقولنا كلما كان العالم ممكنا فكلما تعدد الاله يلزم
امكان التمانع بينهما وكما امكن التمانع يلزم امكان اجتماع النقيضين ينتج انه كلما كان
العالم ممكنا فكلما تعدد الاله يلزم امكان اجتماع النقيضين) نه كيم بوقولز شكل اولدن
اولديغى كى امكان التمانع حد اوسطى متصله اوليدن جزء ناقص وثانيه دن جزء تام
اوله رق نوع ثالثندر يعنى تالى صغرى اولان فكلما تعدد الاله يلزم امكان التمانع
بينهما جزئى دن جز و كبرادن مقدم اوله رق جزء تامدر الحاصل متصلين من تركيب
ايدن اقترانيات دن منعقدة اولان اقسام دن اشبو قسم اخير اوسطك احد متصلين من
جزء تام ومتصلة اخرادن غير تام اولسيدر وواسطك احد متصلين من جزء تام
اولسى حد اوسطك قضيه اولسيله اولور و بوجهله احد متصلين من جزء تام
اولسندن ناشى قضيه اولسى لازم كلان اشبو حد اوسطك متصله اخرادن جزء
غير تام اولسى جز متصله دن جز اولسيله اولور وجزء جزء متصله نك قضيه اولسى
آنچق متصله نك جزئى شرطيه اولسيله تحقق ايدر بوضو رته متصلين من برينك
اخذ طرفينى شرطيه اولوب اشبو شرطيه ايله مقدمه اخراتك احد طرفينده
متشاركين اولملى لابددر و بوشريطيه يامتعلة ويا منفصلة اولور وعلى كلا التقديرين
يامقدم ويا تالى صغرى وياخود مقدم ويا تالى كبرى اولور اشته بوجهتله سكر قسمه
بالغ اوله رق بوندن هر بر قسمه اشكال اربعة وضروب منعقدة اولور مثلا مثال
مذكوره تطبيق ايله ده كسب اتضاح ايله جكى وجهله كلما كان ج د فكلما كان اب
فوز و كلما كان وز فكه قولزده حد اوسط وز قضيه سى اولوب كبراده مقدم
اوله ق جزء تامدر وصغرادن جز اولان فكلما كان اب فوز تاليسندن جز اولوب
واشبو تالى شرطيه اولسيله جزئى اولان فوز جز اوله رق قضيه در وصغرى
ايله كبرى احدى ابدن جز واخرندن جزء جز اولان اشبو قضيه ده متشاركدر
واشبو قياسك نتيجة سى كلما كان ج د فكلما كان اب فكه متصله سى اولوب طرفينى
متصله در اقسام سائر سيدة بوكا قياسا معلوم اولور (وهذا النوع كالقياس المؤلف
من الحلية والمتصلة فى شرائط الانتاج وعدد الضروب فى كل صنف وسنعر فيها)
واشبو نوع ثالث شرائط انتاجده واصناف ثمانية دن هر بر صنفك عدد وضروبده
حليه ايله متصله دن مؤلف اولان قياسك نظيردر

مثلا کماکان اب بخد وکل ده قیاسی متصله ایله جلیه دن مرکب اوله رق کماکان
اب بخد متصله سنی انتاج ایدر نه کیم ان شاء الله شرائط انتاج و عدد ضروری قریبا
قسم ثالثه بیان اولنه حق ایضا حاکدن معلوم اولور شوقدر فرق موجود درکه
جلیه ایله متصله دن مرکب اولانده مشارک جلیه و بوراده شرطیه و بوراده نتیجه
تألیف متصلین و یاخود متصله ایله منفصله دن مرکب اولان قیاس شرطیه دن
واوراده قیاس جلیدن حاصله در

قال رحمه الله (القسم الثاني ما يتركب من منفصلتين وله ايضا ثلاثة انواع النوع الاول
ما يكون اشتراك المقدمتين في جزء تام من كل منهما) اقترانات شرطیه دن قسم ثانی قضیتین
منفصلتیندن ترکیب ایدن قیاسدر بوقسم ایچون دخی وسطک طرفیندن جزء تام و یا ناقص
و یاخود احدث طرفیندن جزء تام و طرف آخردن جزء ناقص اولمق اعتبار بایله انواع ثلثه اولوب
بوندن نوع اول اشتراك مقدمتين مقدمتين هر برندن جزء تامده اولاندر مثلا اما ان يكون
اب او يكون ج د و دائما اما ان يكون ج د او يكون ر ه قیاسی بوندن اولوب اما
ان يكون اب او يكون ر ه قولنی انتاج ایدر وحد مشترك اولده تالی وثانیده
مقدم اوله رق ایکیسنده ده جزء تامدر (وله ستة اصناف لانه امام مؤلف من حقيقتين
او من حقيقة مع مانعة الجمع او مع مانعة الخلو او مانعتي الجمع او مانعتي الخلو
او مانعة الجمع مع مانعة الخلو) واشبو نوع اول ایچون آلتی صنف اولوب
یا ایکی مقدمه حقیقه دن و یاخود بر مقدمه حقیقه ایله دیگر مقدمه مانعة الجمع
و یاخود مانعة الخلودن مؤلف اولور و یاخود ایکی مانعة الجمع و یا مانعة الخلودن و یاخود
بر مانعة الجمع ایله دیگر مانعة الخلودن مؤلف اولور (ولا يتميز الاشكال
الاربعة في المؤلف من المتجانسين منها بالطبع بل بالوضع فقط) و جزئین متجانسیندن
مؤلف اولانلرنده اشكال اربعة یکدیگرندن طبعاً و مفهوماً تمیز ایتوب بلکه بالکسر
وضع ایله تمیز ایدر بوجهته انعقاد اشکالی بیانه لزوم و احتیاج کورنمز و کذلک
صغری کبرادن و اصغر اکبردن تمیز ایتمز زیرا امور مذکوره دن بعضلرینک بعض
آخرلرندن تمایزی مقدمتینده تمایز حدود حسبیه اولوب اشبو تمایز حدود
ایسه بومحله متقیدر (و یشرط فی انتاج الكل ایجاب احدى المقدمتين و کلیة
احدیها) و بونلرک جله سنک انتاجنده مقدمتیندن برینک ایجابی و کذلک مقدمتیندن
برینک کلیتی مشروطدر (و منافات السالبة للموجبة المستعملتين فيه بأن لا یصدق
نوع تلك السالبة في مادة تلك الموجبة ولذا ینج سالبة كل نوع من انواع المنفصلة مع
موجبه لامع موجبة نوع آخر الا السالبة المانعة الجمع او الخلو مع الموجبة الحقيقية
لا متناع صدقهما فی مادتها) و بونلرک کایسنده استعمال اولنان سالبه نك موجبه
منافاتی دخی شرط انتاجدر شو طریق ایله که اشبو سالبه نك نوعی موجبه مذکوره نك

نتیجه حاصله اوله میه جعی جهته یله نه ممکنه ایله غیر متجدد و بو وجهله جزئیندن
هر برینک ممکنه ایله عدم انتاجیه عرفیه خاصه نك عقیده اولدیغی تحقق ایلر زیرا
بر قضیه مرکبه نك قضیه آخری ایله انتاجندن مقصود قضیه مرکبه نك جزئیندن
برینک قضیه آخری ایله انتاجی و عدم انتاجیه مراد جزئینک قضیه آخری ایله عدم
انتاجیدر و بوجهتندر که قوم بسیطیندن مرکب اولان قیاس قیاس واحد و مرکبه
ایله بسیطه دن مرکب اولان قیاس قیاسین و مرکبتیندن مؤلف اولان قیاس اقیسه
اربعة اوله رق امدی بونلر دن حاصل اولان قیاس واحد اولور سه نتیجه قیاس
بسیطه اولور و الانتاج حاصله ترکیب اولنهرق نتیجه قیاس اولور دیو قائل
اولمشلر در و اگر ممکنه عامه کبری واقع اولور سه صغری آنجق ضروریه
مطلقه اولور زیرا کبری ممکنه اولوب و صغری ضروریه و یادائمه نك غیر اولدیغی
حینده صغری اوزره دوام صادق اولوب کبری دخی قضایای ست منعکسه دن
اولمیه رق شرط اول بشقیه منافی اولور بو حالده صغری ضروریه و یادائمه اولمقلعه
منحصراً اولوب دائمه اولدیغی صورته دخی منتج اوله مرزیرا برشیدن بالامکان
مسلوب اولان شی اوشی ایچون دائماً ثابت اولمق جائز اوله رق بوجهته نتیجه ده
اختلافی موجبدر مثلاً کل رومی ابیض دائماً ولا شی من الرومی ابیض بالامکان
دینلسه حق اولان ایجابدر و کبری لاتی من الهندی ابیض بالامکان قولنه تبدیل
ایدلسه ایجاب ممنوع اوله رق حق اولان سلیدر بو صورته هر نوقت شکل ثانیه
کبری ممکنه اولسه صغرا نك ضروریه مطلقه اولسی شرط انتاج ایدوکی تحقق ایدر
قال رحمه الله (و اما نتیجتیه فدائمه مطلقه ان صدق الدوام الذاتي على احدى مقدمتيه
والافكا لصغرى محذوفاً عنها قيد اللادوام والا لضرورة والضرورة مطلقاً سواء كانت
مخصوصة بالصغرى او مشتركة بينهما وبين الكبرى وسواء كانت وصفية او وقتية
او منتشرة) و اما شکل ثانینک مختلط ایدن ترکیب تقدیرده نتیجه سی اگر احدى مقدمتینی
اوزره دوام ذاتی صادق اولور سه دائمه مطلقه در و دوام ذاتینک صدق صغری و کبرادن
برینک ضروریه و یادائمه اولمسیله تحقق ایدر و اگر احدى مقدمتین اوزره دوام ذاتی
صادق اولمزه سه نتیجه صغرای قیاس کبی اولوب فقط لادوام و لا ضرورت و مطلقاً
ضرورت قیدلری حذف اولنور و اطلاق ضرورتله مراد ایستر صغرایه مخصوصه
و ایستر صغری ایله کبری بدلرنده مشترکه اولمندن و ایستر ضرورت و صفیه و یا وقتیه
و یاخود منتشره اولمندن تعمیمدر و بونلرک ادله و امثله فی اراده مفصلات کایله
اولمسیله احترازاً عن الاملال طی مقال قلندی

مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله اطلاق ضرورتی بیانده ضرورت ذاتیه
تعرض ایتامسی زیرا کلام مقدمتیندن برسی اوزره دوام ذاتی صادق اولدیغی
صورته اولمسیله صغرا ده ضرورت ذاتیه نك وجودی متصور اولدیغنه منیدر

حاصلی ضرورت ذاتیه دوام ذاتی بی مستلزم اولسبیله صغرا ده ضرورت ذاتیه موجود اولمق لازمکله مانحن فیهم زدن خارج اوله رق صغرایه تابع اولمکه حتی ضرورت ذاتیه نك دخی اشتراط حذفه محتاج اولسون

قال رحمه الله (الشکل الرابع شرطه بحسب الجهة امور خمسة احدها فعلية المقدمات) شکل رابعك جهت حسبيله شرطی امور خمسة اولوب بوندن بریسی مقدمه لرینك فعلیه اولسیدر بوصورته مقدماتده ممکنین استعمال اولمز زیرا ممکنه قضایای منعکسه السوال بدن اولیوب و ذکر اوله جق شروط بدن بریسی اولسبیله احدى مقدمتینی ممکنه سالبه اوله مز و ممکنه موجب اولمسی تقدیرده دخی ایجابا و سلبا اختلاف نتیجه بی موجب اولور (وثانیها کون السالبة المستعملة فيه منعکسه) شرط ثانی شکل مذکورده استعمال اولنان سالبه نك منعکسه اولسیدر یعنی استعمال اولنه جق سالبه لرك قابل انعکاس اولان قضایا بدن اولسیدر بوصورته منعکسه السوالب اولیان قضایای خمسة یعنی وجودیتین و وقتین ایله مطلقه عامه دن سالبه استعمال اولمز زیرا بونلردن اخصی اولان سالبه و قتیله موجب اختلاف نتیجه در (وثالثها صدق الدوام الذاتی علی صغری الضرب الثالث او العرفی العام علی کبراه) شرط ثالث ضرب ثالثك صغراسی اوزره صدق دوام ذاتی و یا خود کبراسی اوزره عرفی عامك صدقیدر یعنی صغرانك ضروریه و یا دائمه اولمسی و یا خود کبرانك قضایای ستة منعکسه السوال بدن اولسیدر زیرا اشبو امرین منتفی اولسه صغراسی وصفیات اربعه دن یعنی مشروطیتین و عرفیتدن بریسی اولوب بو اختلافاتك اخصی ایسه صغراسی مشروطه خاصه نك و قتیله ایله اختلاطی اوله رق بودخی عقیدر (و رابعها کون کبری الضرب السادس من القضايا المنعکسه) و شرط رابع ضرب سادسك کبراسی قضایای ست منعکسه السوال بدن اولسیدر زیرا بو ضربك انتاجی شکل ثانی به رد ایچون عکس صغراسنه متوقف اولسبیله بونده ایکی شرطك وجودی لابددرکه اول قبول انعکاس ایچون سالبه خاصه اولمسی وثانی کبرای موجب نك شکل ثانیله بحسب الجهة معتبر اولان شرط اوزره اولسیدر و اشبو شرط معتبر ایسه صغراسی اوزره دوام صادق اولدیغی حینده کبرانك قضایای ست منعکسه دن اولسیدر بوسیدن ناشی ضرب سادسده کبرانك قضایای سته دن اولمسی مشروطدر (و خامسها کون صغری الضرب الثامن من احدى الخاصتین و کبراه بما یصدق علیه العرفی العام) و شرط خامس ضرب ثامنك صغراسی مشروطه و عرفیه خاصیتدن بریسی اولوب کبراسی دخی اوزرینه عرف عام صادق اولان شی اولسیدرکه قضایای

ست منعکسه در بریسیدر زیرا ضرب مذکورك انتاجی آنجق شکل اوله ارتداد ایچون عکس ترتیبیله بعده نتیجه سی عکس ایلمسبیله تین ایدر سالبه جزئیله ایسه آنجق خاصیتدن بریسی اولور سه منعکس اولور بوصورته ضرب ثامنك مقدمتینی بر حثیتده اولمسی لازمکله کورکه تبدیلیله حینده شکل اولدن سالبه خاصه بی منتج اوله شکل اول ایسه آنجق کبراسی احدى خاصتین و صغراسی احدى ست منعکسه دن اولدیغی صورته منتج اولور بوصورته ضرب مذکورك صغراسی خاصیتدن بریسی اولمسی لابددرکه شکل اولك کبراسیدر و کبراسی احدى ست منعکسه دن اولمسی لابددرکه صغرای شکل اولدر

قال رحمه الله (واما النتيجة فهي في الضربين الاولين كعكس الصغرى ان صدق الدوام الذاتی علی صغراهما او كان القياس من الست المنعکسه السوالب والافطلة عامة) ايمدی مختلطان دن مؤلف اولان شکل رابعك شروط مذکور حسیله نتیجه سی ضرب اول وثانیله اکر صغرا لری اوزره دوام ذاتی صادق اولور یعنی ضروریه و دائمه دن بری صغری واقع اولور سه و یا خود قیاس منعکسه السوالب اولان قضایای سته دن تألیف اولنور سه جهت نتیجه عکس صغری کیدر و اکبراشبو امرین موجود اولمز یعنی صغری اوزره دوام ذاتی صادق اولیوب قیاس دخی قضایای سته دن مؤلف اولمز ایسه نتیجه مطلقه عامه در (وفي الضرب الثالث دائمة مطلقه ان صدق الدوام الذاتی علی احدى مقدمتیه والا فكعكس الصغرى) و ضرب ثالثده اکر احدى مقدمتینی اوزره دوام ذاتی صادق اولور سه نتیجه دائمة مطلقه والا عکس صغری کیدر (وفي الضرب الرابع والخامس دائمة ان صدق الدوام الذاتی علی کبراهما والا فكعكس الصغرى محذوف عنه اللادوام) و ضرب رابع و خامسده اکر کبرالر ی اوزره دوام ذاتی صادق اولوب یعنی ضروریه و دائمه دن بریسی کبری واقع اولور سه نتیجه سی دائمة والا قید لادوامك حذفیله عکس صغری کیدر (وفي الضرب السادس كنتيجة الشکل الثاني الحاصل بعد عكس الصغرى) و ضرب سادسده نتیجه عکس صغرا دنصکره حاصل اولان شکل ثانیك نتیجه سی کیدر زیرا ضرب مذکور عکس صغری ایله شکل ثانی به رجوع ایدر (وفي السابع كنتيجة الشکل الثالث الحاصل بعد عكس الكبرى) و ضرب سابعده عکس کبراد نصکره حاصل اولان شکل ثالثك نتیجه سی کیدر (وفي الثامن كعكس نتيجة الشکل الاول الحاصل بعد عكس الترتیب كما عرفت) و ضرب ثامنده نتیجه عکس ترتیب دنصکره حاصل اولان شکل اولك عکس نتیجه سی کیدر ته کیم بیان انتاجده معلوم اولشدر

قال رحمه الله (فصل في الاقترانبات الشرطية وقد عرفت انها خمسة اقسام القسم

الاول ما يتركب من متصلتين وهو ثلاثة انواع لان الحد الاوسط اما ان يكون جزءاً تاماً من كل منهما اي مقدماً بكماله او تالياً بكماله في كل منهما واما ان يكون جزءاً ناقصاً من كل منهما بان يكون محكوماً عليه او به في المقدم او التالى واما ان يكون جزءاً تاماً من احدهما وناقصاً من الاخرى بان يكون احد طرفي احديهما شرطية متصلة او منفصلة (سادس فصول سبعة اقيسة اقترانيات شرطية في مابين اولوب تصديقات شرطية في استحصاله محتاج اليها در حاصل جليات فطريات ونظريات منقسمه اولديغى كى شرطيات دخى بعضاً نظريه او اور مثلاً متى وجد الممكن وجد واجب الوجود بوقبلدندر وبعضاً نظريه او اور مثلاً متى وجد الممكن وجد واجب الوجود بونوعدندر بوجهتدنتاشى اقيسة اقترانية في معرفته حاجت مس اليشدر قياس شرطية من مراد شرطياتدن مركب معناسى اوليوب بلکه صرف جلياتدن مركب اوليان اقيسه دركه كرك شرطيات محضه دن وكرك شرطيات ايله جلياتدن مركب اولاندن اعمدرو بيان سابقدن معلوم اولمشيديكه اقترانيات شرطية بش قسم اولوب قسم اول قضيه شرطية متصليندن مركب اولاندرو بوده جزء مشترك اعتبار يله اوح نوعدرو زيرا حد اوسط ياتصلتنيك هر برندن جزء تام اولور يعنى قضيتين متصليندن هر برندن بكماله مقدم وياخود بكماله تالى اولور وياخود متصليندن هر برسندن جزء ناقص اولور شويله كه مقدم وياخود تاليله محكوم عليه وياخود محكوم به واقع اولور وياخود احد متصليندن جزء تام وديكرندن جزء ناقص اولور شوطريق ايله كه متصليندن برينك احد طرفينى شرطية متصلة وياخود منفصلة اولور

قال رحمه الله (النوع الاول وهو المطبوع منها ينتج من الاشكال الاربعة متصلة على قياس الحملات من غير فرق في شرائط كل شكل وعدد ضروريه الا الثلاثة الاخيرة من ضروب الشكل الرابع) اقترانيات شرطية نك شرطيتين متصليندن تركب ايدن قسم اولندن نوع اولكه كنديدى حد اوسط مقدمتيندن جزء تام اولاندرو انواع ثلثه بيننده مطبوع اوله رق اشكال اربعة نك انعقاد يله متصلة في انتاج ايدر شويله كه اكر حد اوسط صغرا ده تالى وكبر اده مقدم اولور سه شكل اول اولوب مثلاً كلما كانت الشمس طالعة فالنهار موجود وكلما كان النهار موجوداً فالارض مضيئة فالارض كانت الشمس طالعة فالارض مضيئة دينلور حد اوسط النهار موجود قضيه سى اولوب صغرا ده تالى وكبر اده مقدم اوله رق جزء تامدروا كرحداوسط مقدمتيندن تالى اولور سه شكل ثانى اولوب مثلاً كلما كانت الشمس طالعة فالنهار موجود وليس البتة اذا كانت الارض مظلمة فالنهار موجود فليس البتة اذا كانت الشمس طالعة فالارض مظلمة دينلور واكر حد اوسط مقدمتيندن ايكي سنده مقدم واقع اولور سه شكل

ثالثدر مثلاً كلما كان النهار موجوداً فالشمس طالعة وكلما كان النهار موجوداً فالارض مضيئة فقد يكون اذا كانت الشمس طالعة فالارض مضيئة دينلور واكر حد اوسط شكل اولك عكسى اوله رق صغرا ده مقدم وكبر اده تالى اولور سه شكل رابع اولوب مثلاً كلما كان النهار موجوداً فالشمس طالعة وكلما كانت الارض مضيئة فالنهار موجود فقد يكون اذا كانت الشمس طالعة فالارض مضيئة دينلور وبوجهله شرطياتدن اشبو نوع اول اشكال اربعة دن متصلة في انتاج ايدر كهربر شكل شرائط انتاج سنده جلياتدن فرقى اوليوب حتا كه جلياتده اولديغى كى شرطياتده دخى شكل اولده ايجاب صغرى وكليت كبرى وثانيدى كليت كبرى ايله كيفده اختلاف مقدمتين واشكال سائر ده ذكرى مرور ايدن شروط معتبره در وعدد ضرورى دخى كذلك جلياته موافق اولوب يالكز شكل رابعه ضرورى خسه سى اوله رق ضرورى ثلثه اخيره دن غير منجدر زيرا ذكرى مرور اينديكى وجهله ضرورى ثلثه نك انتاجى انعكاس سالبه به متوقف اولوب شرطياتده ايسه سالبه جزئيه نك انعكاسى غير قابلدر

(وفي تبعية نتيجة كل ضرب لآخر مقدميته في الكيف والكم وفي الجهة من اللزوم ان تركب من اللزوميتين او من الاتفاق ان تركب من الاتفاقيتين او من المختلفتين) واشكال اربعة دن هر برضربك نتيجة سى كيف وكده يعنى ايجاب وسلب وكليت وجزئيتده اخس مقدمتينه تابعه اولمقدده دخى جلياتدن فرقى بوقدر وجهته دخى بويله اولوب اكر لزومتيندن تركب ايدر سه جهت نتيجة لزوم واتفاقيندن وياخود لزوميه ايله اتفقيه دن تركب ايدر سه جهت نتيجة اتفقدن ته كيم ضروريه نك ضروريه ايله نتيجة سى ضروريه ودائمه ايله دائمه در (وفي خصوص الاتفاق وعمومه الا في صورتين احديهما ان يكون الاتفاقية العامة كبرى الشكل الثانى وثانيتها ان تكون الاتفاقية العامة صغرى المنهج للسلب من ضروب الشكل الرابع فان النتيجة فيهما سالبة اتفاقية خاصة) خصوص وعموم اتفاده دخى جليه دن غير فارقدن ماسبقده بيان اولنديغى وجهله اتفقيه خاصه دن مراد تالينك مقدمه بالفعل صدق محققه اتفاق وتصادف وياخود سلب اتفقيه حاكمه اولان قضيه اولوب وصدق محقق فرض وتقدير ايله اولماسندن عبارتدر مثلاً هر نوقت انسان ناطق اولديسه فرس دخى صاهلدر قولز اتفاقية خاصه اولوب انسانك بالفعل ناطق اولمسك تحقق صدقنه فرسك تحقق صاهلندن تصادف واتفاقيه حكم اولمشدر وطرفينى صادقه در واتفاقية عامه مقدمك صدق مفروضه تحقق صدق تالينك اتفاق وياخود سلب اتفقيه حاكمه اولوب مقدم فى نفسه صادق اولسه ده

فرض صدق کافدر مثلا کماکان الفرس کاتباً فالانسان ناطق اتفاقاً عامه در
حاصلی اتفاقاً عامه صادقین و یا خود تالی صادق ایلہ مقدم کاذبن ترکیب ایدر
ایمدی شرطیه ده دخی حلیه ده اولدیغی کبی اتفاقاً خاصه نك نتیجه سی خاصه
و عامه نك نتیجه سی عامه اولوب یالکز ایکی صورت بوندن مستثنا اوله رق صورت
اولی اتفاقاً عامه نك شکل ثانینک کبراسی اولسی و صورت ثانیہ اتفاقاً عامه نك
ضروب شکل رابعدن منتج سلب اولانه صغری اولسیدر زیرا بویکی صورتده
نتیجه قیاس سالبه اتفاقاً خاصه در

قال رحمه الله (لکن ان ترکیب من المختلفین فی شرط لانتاجه کلیة الزومية مطلقاً فان
ماله الى القیاس الاستثنائی المشروط بها کما یأتی) لکن متصلیندن مؤلف
اولان اشبو قسم اول اگر مختلفیندن ترکیب ایدرک طرفیندن بری لزومیه
واخری اتفاقیه اولورسه بوقیاسک انتاجی ایچون مطلقاً لزومیه نك
کلیه اولسی مشروطدر زیرا مختلفیندن مرکب اولان قیاس شرطینک مرجع
وماآلی قیاس استثنائی به در چونکه بوقیاسک محصلی برشی ایلہ ملزومک صدقیله
اوشی ایلہ لازمک صدق و یا خود برشی ایلہ لازمک کذبیلہ اوشی ایلہ ملزومک
کذبی اوزره استدلال اولوب بویاسه قیاس استثنائیدر و قیاس استثنائیده
لزومیه نك کلیتی مشروط و معتبر ایدوکی آئیده معلوم اولور (فان کان من الضروب
النتیجة للسلب فی شرط معها ان یكون الموجبة من المقدمات لزومية وان یكون
الوسط تالیاً فی الزومية) ایمدی اگر قیاس اشکال اربعه نك سلبی انتاج ایدن
ضربلندن اولورسه کلیت لزومیه ایلہ برابر دیگر ایکی شرط ایلده مشروطدر
شرط اول مقدمیندن موجب نك لزومیه اولسیدر زیرا موجب اتفاقیه و لزومیه
سالبه اولسه سلب لزومه تعلق ایدرک جواز اتفاق باقی قالمسلیله مطلوب اولان
سلب اتفاقی منتج اوله مز و شرط ثانی لزومیه ده اوسطک تالی اولسیدر زیرا اگر
اوسط مقدم اولق لازمکله مطلوب اولان اصغر ایلہ اکبریننده سلب موافقتی
منتج اوله مز زیرا بوقدیرده اتفاقیه ملزوم اولان اوسطک برشی ایلہ عدم موافقتی
اثبات ایدوب بویاسه اوشی ایلہ لازمک عدم موافقتی مستلزم اوله مز لکن اوسط
تالی اولورسه بونك خلافنده اوله رق لازمک برشی ایلہ عدم موافقتی ملزومک دخی
اوشی ایلہ عدم موافقتی مستلزمدر

مصنف حاشیه ده دیمشدرکه اشبو فان کان من الضروب آه قولی ماقبلنه مترتبدر
زیرا برشی نك ملزوم ایلہ موافقتی لازم ایلہ موافقتی مستلزمدر لکن بالعکس برشی نك
لازم ایلہ موافقتی ملزوم ایلہ موافقتی مستلزم دکادر زیرا لازمک اعم اولسی جائزدر
وبرشی نك لازم ایلہ عدم موافقتی ملزوم ایلہ عدم موافقتی موجب اولوب عکسی بویله

دکادر زیرا برشی نك اخصه غیر موافق و اعم موافق اولسی جائزدر ایمدی لزومیه
ایلہ اتفاقیه دن مؤلف اولان قیاس آتیق اشبو بیان اولنان شروط ایلہ منتج
اوله یلور و مرجع و ماآلی قیاس استثنائی به اولور بوده کماکان شیء من الاصغر
اولا کبر موافقاً للزوم کان موافقاً للزوم الذي هو الاکبر والاصغر لکن المقدم
حق ومتی لم یکن احدهما موافقاً للزوم الذي هو الاوسط لم یکن موافقاً للآخر
لکن المقدم حق دینک طریقیلہ اولورکه اول ملزومک برشی ایلہ موافقتیلہ لازمک
دخی اوشی ایلہ موافقتی اوزرینه استدلال و ثانی لازمک برشی ایلہ کذبیلہ ملزومک
دخی اوشی ایلہ کذبی اثبات اولور و سلبی نتیجه اولان ضروب تفصیلات
مقدمه دن معلوم اولدیغی وجهله شکل اولک ضرب ثانی و رابعی و شکل ثانینک
جمع ضروری و شکل ثالث ضرب ثانینک ضربین اخیرینی و شکل رابعک ضروب
ثلاثه اخیره سیدر (وان کان من الضروب الناتجة للایجاب فی شرط معها امران
احدهما ان یكون الاوسط مقداً فی الزومية و ثانيهما احد الامرین هو اما
ان یكون الاتفاقية خاصة او عامة وقعت صغری الشكل الاول او کبری الشكل
الثالث هذا) و اگر قیاس ذکر اولنان ضروب اشکالک باقیسنده اولدیغی وجهله
منتج ایجاب اولورسه یعنی مطلوب اکبرک اصغره موافقتی اولورسه ذکر اولنان
کلیت لزومیه ایلہ برابر ایکی امر ایلہ مشروطدرکه بونلردن برسی لزومیه ده اوسطک
مقدم اولسیدر زیرا اوسط لزومیه ده تالی اولدیغی صورتده لازم اولوب و لازمک
برشی نك موافقتدن ملزومک دخی اوشی نك موافقتی لازمکله مطلوب ایسه اکبرک
اصغره موافقتی اولوب اشبو مطلوبی انتاج ایده مز لکن اوسط مقدم اولدیغی
تقدیرده ملزوم اولوب ملزومک برشی نك موافقتی ایسه لازمک موافقتی مستلزم
اوله جفندن مطلوب اولان اکبرک اصغره موافقتی منتج اولور و امر ثانی احد
امرین اولوب بوده یا اتفاقیه نك خاصه اولسی و یا خود عامه اوله رق شکل اوله صغری
و یا شکل ثالثه کبری اولسیدر مصنفک حاشیه ده بیان وجهله بصورتده اگر اتفاقیه عامه
شکل اوله کبری و ثالثه صغری واقع اولسه انتاج ایده مز و شکل ثانی بی عدم
تعرضی زیرا شکل ثانی منتج سلب اولوب کلام ایسه منتج ایجاب اولان قیاسده در
و شکل رابعه عدم تعرضی زیرا کبرای اتفاقیه عامه ده اوسطک مقدم واقع اولسی
شرط اولوب نك کم بخندده تقریر اولمشدر بوشرطدن ناشی بومخلده شکل رابعک
احتمالی ساقط اولمشدر زیرا شکل مذکورده اوسط نایددر

قال رحمه الله (قیل المؤلف من الاتفاقية او المختلفین لا یفید الغرض من الترتیب وهو
العلم بالنتیجة اذ نتیجه فیہ معلومة قبل الترتیب فلا یكون قیاساً) اعل فندن بعضیلر

دیمشدر که اتفاقیندن و یا خود مختلفه اولهرق لزومیه ایله اتفاقیه دن مؤلف اولان قیاس ترتیب قیاسدن مقصود اولان علم بانتیجه بی افاده ایتمز زیرا بو قیاسده نتیجه قبل الترتیب معلومه در چونکه اکبرک اصغر ایله صدق و یا خود کذبى قبل الترتیب معلوم اولسه بینلرنده لزوم اولدیغی جهته اوسطله صدق و کذبلى بینلره من و قیاسک نتیجه بی مفید اولسی واجب اولهرق بو صورتده قیاس اوله من (و الجواب عنه بأن المعتبر فی القیاسیه هو الاستلزام الذاتی لا الافادة فاسد لان الترتیب المذكور لیس بنظر والنظر معتبر فی مفهوم مطلق الدلیل فضلا عن القیاس) و بو سؤالدن جوابده قیاسیتده معتبر اولان استلزام ذاتی اولوب سائلک فهم ایلمدیکی کی ترتیبدن غرضی افاده دکلدر دینلک فاسددر زیرا مفید غرض اولیان ترتیب مجهوله تأدی ایچون نظر دکلدر حالبو که نظریالکر قیاسده دکل مطلقا دایک مفهومنده معتبردر (و الحق انه لا افادة فی غیر المؤلف من اللزومیتین الا المؤلف من الاتفاقیتین الخاصتین النایج للسلب فانه مفید فی کل شکل مع ان المؤلف من الاتفاقیتین غیر منعقد فی الشکل الثانی و عقیق فی الرابع کما حقق فی موضعه) و حق اولان لزومیتیدن مؤلف اولان قیاسک غیریده نتیجه بی افاده ایدن آنجق اتفاقیتین خاصتیدن مؤلف اولوب سلبی منتج اولان قیاسدر زیرا هر بر شکلده مفیددر و نایج سلب اولیان خاصیات ایله و عموما عامیات افاده دن عاریده در بونکه برابر اتفاقیتین عامتیدن مؤلف اولهرق شکل ثانیه قیاس منعقد اولیوب و شکل رابعده عقیقتر نه کیم موضعهده تحقیق ایدلمشدر (و اما ما اورده الشیخ من الشک علی المؤلف من اللزومیتین من الشکل الاول بأن قولنا کما کان الاثنان فردا کان عددا و کما کان عددا کان زوجا صادق مع کذب النتيجة فدفع بمثل ما قدمنا من ان الاوسط مقید بقید فی ضمن الفردية فتح کذبت الکبری لا بما اشار الیه فی الشفا من ان الصغری کاذبة بحسب نفس الامر صادقة الزاما لانها صادقة تحقیقا و الزما) و اما شیخک شکل اولدن قضیتین لزومیتیدن مؤلف اولان قیاس اوزرینه مثلا هر نه وقتکه اثنین فرد اولدیسسه عدد اولور و هر نه زمانکه عدد اولدیسسه زوج اولور صغری و کبراسی صادقه اولوب حالبو که بو قیاسک مستلزم اوله جغی هر نه زمانکه اثنان فرد اولدیسسه زوج اولور نتیجه سی کاذبه در دیو ابرادی قبیل فصل تناقضده مرور ایدن جواب مثیله مندفعدر شویله که قیاس مذکورده اوسط فی ضمن الفردية قیدیه مقید اولهرق هر نه وقت اثنین فرد اولورسه ضمن فردده عدد اولور و هر نه زمان ضمن فردده عدد اولورسه زوج اولور دیمک تقدیرنده اولوب بو صورتده کبری کاذبه اولور زیرا ضمن فردده اولان عددک زوج اولمسک کذبى بیندر و اگرچه شیخ ابراد مذکوردن جوابه اشارتله شفاذه قیاس مذکورک صغراسی اولان کما کان الاثنان فردا کان عددا قضیه سی

ماده سنده صادق اولیه و بو وجهله اشتراط منافاتدن ناشی انواع منفصله دن هر بر نوعک سالبه سی او نوعک موجبیه سیله منتج اولوب نوع آخرک موجبیه سیله انتاج ایلز فقط سالبه مانعة الجمع و مانعة الخلو موجبیه حقیقیه ایله ماده موجبیه حقیقیه ده امتناع صدق لرندن ایچون منتج اولور اولور الحاصل سالبه نک موجبیه منافاتی شرط اولوب بوده طرفینک اتحادنی یعنی مقدم و تالیده توافقربنی فرض و تقدیر ایتک طریقله اولور بو جهته سالبه حقیقیه ایله موجبیه حقیقیه سی بینده منافات اولدیغندن بونلردن مؤلف اولان قیاس انتاج ایدر زیرا امرین بیننده بعینهما انفصال حقیقی ایله سلب انفصال حقیقی مستحیل اولهرق منافات متحققدر و سالبه حقیقیه ایله موجبیه مانعة الجمع و کذاک مانعة الخلو بیننده منافات اولدیغندن بونلردن مؤلف اولان منتجدر زیرا امرین بیننده منع جمع و یا خود منع خلو اولوبده بینلرنده سلب انفصال حقیقی دخی صادق اولسی جائز و بناء علیه بینلرنده منافات اولدیغی بارزدر لکن سالبه مانعة الجمع و یا خود مانعة الخلو ایله موجبیه حقیقیه بونک خلافده اولهرق بینلرنده منافات اولسیله بونلردن مؤلف اولان قیاس منتجدر زیرا امرین بیننده منع جمع و یا خود منع خلو اولسیله برابر انفصال حقیقی تصوری مستحیل اولهرق منافات متحققدر کذاک سالبه مانعة الجمع موجبیه مانعة الجمع ایله منتج اولوب موجبیه مانعة الخلو ایله منتج اوله من و سالبه مانعة الخلو موجبیه مانعة الخلو ایله منتج اولوب موجبیه مانعة الجمع ایله انتاج ایده من ایدمى بحسب استقراء الاقسام ظاهر اولور که سالبه موجبیه بی نفی ایتدیکه منتج اولیوب انتاجی آنجق نفی ایلدیکی صورتده حاصل اولور (و اما النایج فالمؤلف من الموجبتین کلیتین ینتج فی الصنف الاول متصلتین موجبیتین کلیتین من الطرفين و منفصلة سالبه کلیه بانواعها الثلاثة) و اما بونوعک نایجی شو تفصیلات اوزره درکه موجبیتین کلیتیدن مؤلف اولان قیاس صنف اولده یعنی منفصلتین حقیقتیدن مؤلف اولدیغی صورتده طرفیندن کلیه اولهرق متصلتین موجبیتین انواع ثلثه سیله منفصله سالبه کلیه بی انتاج ایدر حاصلی مقدمتین متصلتین موجبیتین کلیتین او اورسه طرفیندن کلیتین اولهرق متصلتین موجبیتین و سالبیتین مانعتی الجمع و مانعتی الخلو و حقیقتین انتاج ایدرلر (کقولنا دائما اما ان یکون الواجب تعالی فاعلا مختارا او یکون العالم قدیما و البتة اما ان یکون العالم قدیما او حادثا) ایدمى بو مثالده حد اوسط مقدمه اولیده تالی و مقدمه ثانیه ده مقدم و مقدمتین منفصله اولهرق نوع اولک صنف اولندن اولوب مقدمتین موجبیتین کلیتیندر (ینتج انه کما کان الواجب تعالی فاعلا مختارا کان العالم حادثا) قیاس مذکور اشبو متصله موجبیه کلیه بی انتاج ایدر (و بالعکس الکلی) و قیاس مذکور ذکر اولنان متصله موجبیه کلیه بی منتج اولدیغی

كبي بونك عكس كليسي اولان كلما كان العالم حادثا كان الواجب تعالى فاعلا مختارا متصلا
كلية اخراسني منتج اوله رق طرفين متصلتين كليتين موجبتين انتاج ايلديكي
منفهم اولور (وانه ليس البتة اما ان يكون فاعلا مختارا او يكون العالم حادثا)
وقياس مذکور اشبو منفصلة سالبة كليتي دخي انتاج ايدر وبوتيجه منفصله نك
انواع ثلثة سنه حل ايله قنغيسي اعتبار ابدلسه اوله بيلور شوبله كه واجب تعالى نك
فاعل مختار اولمسيه عالمك حادث اولمسي بيني جمعه سلب معانديه حل ايله
سالبين مانعة الجمع وواجب تعانك فاعل موجب وعالمك قديم اولمسنه قائل اولان
حكما عندنه فاعل مختار اولمسيه عالمك حادث اولمسنك خلونده سلب
معانديه حل ايله سالبين مانعة الخلو وبونرك جمع وخلولنده سلب معانديه
معناسنه حل ايله سالبين حقيقتين اولمقلغه صالحه در (وفي الصنف الثاني
والثالث والسادس متصلة موجبة كلية مقدمها من غير الحقيقية في الثاني ومن
الحقيقة في الثالث ومن مانعة الجمع في السادس) وموجبتين كليتين اوله رق منفصلتين
مؤلف اولان اقتران شرطی صنف ثاني اولان حقيقه مع مانعة الجمع وصنف ثالث
اولان حقيقه مع مانعة الخلو وصنف سادس اولان مانع الخلو والجمعه متصلة
موجبة كليتي منتج اوله رق صنف ثانيه مقدمي غير حقيقه دن وثالثه مقدمي
حقيقه دن وسادسه مانعة الجمع دن جز اولور حاصلی اكر قياس منفصلة حقيقه
ايله مانعة الجمع وياخود مانعة الخلو اوله رق موجبتين كليتين مؤلف اولورسه
لازمكلكه جك تيجه متصلة كليتي اولوب اولده يعني حقيقه نك مانعة الجمع ايله
خلطنده اشبو متصلة نك مقدمي مقدمه حقيقه نك غير دن وتاليسي حقيقه دن
وثانيه يعني حقيقه نك مانعة الخلو ايله خلطنده مقدمي مقدمه حقيقه دن وتاليسي
مانعة الخلو اولان مقدمه دن جز اولور واكر قياس مانعة الخلو ايله مانعة الجمع
اولان موجبتين كليتين مؤلف اولورسه ينه طرفين متصلتين كليتي منتج اولوب
مقدمي مانعة الجمع اولان مقدمه دن وتاليسي مانعة الخلو دن جز اوله رق منعكس
اولور (وفي الصنف الرابع والخامس متصلتين موجبتين جزئيتين كل منهما مؤلفة
من الطرفين في الخامس ومن نقيضي الطرفين في الرابع) وصنف رابع وخامسه
يعني مانع الخلو والمانع الخلو اوله رق موجبتين كليتين مؤلف اولان قياسه
تيجه متصلتين موجبتين جزئيتين اولوب بونلردن هر بری صنف خامسه طرفين
يعني منفصلتين مقدم صغري وتالی كبراسندن وصنف رابعه طرفينك نقيضين
مؤلف اولور وبومتصلة كليتي اوله رق لازمكلكه زيرا طرفين دن وكذلك نقيضين
هر برينك آخرندن من وجه اعم اولمسي جائزدر مثلا مانعة الخلو ده دائما اما ان يكون
هذا الشيء لحيوانا ولاشجرا اوداما اما ان يكون لاشجرا ولاجرا قولز قديكون

اذا كان هذا لحيوانا يكون لاجرا وقديكون اذا كان لاجرا يكون لحيوانا
متصلتين منتج اولور ومانعة الجمعه هذا الشيء اما حيوان او شجر واما شجر
اوجر قولز دخي قديكون اذا كان هذا لحيوانا يكون لاجرا وقديكون اذا كان
لاجرا يكون لحيوانا متصلتين مذکور بيني انتاج ايدر لكن كلي اوله رق كلما كان
لاحيوانا كان لاجرا كاذبدر (والمؤلف من موجبتين احديهما جزئية فهو في النتيجة
كالرابع في الرابع والسادس ان كانت الجزئية في السادس مانعة الجمع وكالخامس
فيما عداهما من الاصناف الاربعة والصنف السادس فيما كانت الجزئية مانعة الخلو)
ومنفصلتين موجبتين مؤلف اولوب اشبو موجبتين بریمی جزئية اولورسه
صنف رابعه وكذلك اكر جزئية مانعة الجمع او اورعه صنف سادسه تيجه سي
كليتين موجبتين مرور ايدن صنف رابعك تيجه سي كيدر يعني ايكي موجبة
متصلة جزئية في انتاج ايدوب اشبو متصلتين هر بری طرفينك نقيضين مؤلف
اولور وقصور اصناف اربعة ايله كنديه منفصلة جزئية مانعة الخلو اولان
صنف سادسه نتاج كليتين مرور ايدن صنف خامس كيدر يعني متصلتين
موجبتين جزئيتين منتج اوله رق اشبو متصلتين هر بری منفصلتين مقدم
صغري وتالی كبراسندن مؤلف اولور (والمؤلف من الموجبة والسالبة
عقيم في السادس ومنتج في الاول احدي متصلتين سالبين جزئيتين لا على
التعین مقدم احديهما طرف الموجبة وتاليها طرف السالبة والاخرى بالعكس
وفي البواق احديهما لا على التعین مقدمها من مانعة الجمع في الثاني ومن
الحقيقة في الثالث ومن السالبة في الرابع ومن الموجبة في الخامس) وموجه ايله
سالبه دن مؤلف اولان صنف سادسه عقيم وصنف اولده لا على التعین
متصلتين سالبين جزئيتين برینی انتاج ايدوب اشبو متصلتين برينك مقدمي
طرف موجبه وتاليسي طرف سالبه ومتصلة اخرى بونك عكسي اوله رق
مقدمي طرف سالبه وتاليسي طرف موجبه اولور مثلا الاثنان اما فردا وزوج
وليس البتة اما زوج اولا فرد دينلسه تيجه سي لا على التعین ايكي متصلة دن بری
اولوب بوندن متصلة اولى ليس ان كان الاثنان فردا فليس بفرد ومتصلة اخرى
ليس ان لم يكن الاثنان فردا فهو فردا اولور قصور اصناف اربعة لا على
التعین متصلتين برینی منتج اوله رق اشبو احد متصلتين مقدمي صنف ثانيه
منفصلة مانعة الجمع وتاليسي حقيقه دن وصنف ثالثه مقدمي حقيقه دن وتاليسي
مانعة الخلو دن ورابعه مقدمي منفصلة سالبه دن وخامسه موجبه دن جز
اولور

قال رحمه الله (النوع الثاني ما يكون اشتراكهما في جزء ناقص من كل منهما وهو

المطبوع ويتألف بين المشاركين الاشكال الاربعة بضروبها وربما يجتمع في قياس واحد منه شكلان فصاعدا اما من نوع او من انواع ويشترط في انتاجه امور اربعة ايجاب المقدمتين وكلية احديهما وصدق منع الخلو بالمعنى الاعم عليهما واشتمال الشكل المنعقد الواحد والمتعدد على شرائط الانتاج (انواع ثلثة دن نوع ثانى بر قياس سدر كه مقدمتين منفصلتينك اشتراكى مقدمتينك هربندن جزء ناقصه اولور يعنى حداسط مقدمتينك ايكسندة دخى جزء ناقص اولور وانواع ثلثة بيننده مطبوع اولان بونوعدر ومتشاركينى بيننده اشكال اربعة مع ضروبها تألف ايدر وبعضا بونوعدن قياس واحدده ايكى شكل ودها زياده اجتماع ايدر بونلرده يابر نوعدن وياخود انواع متعددةدن اولور وبونوعك انتاجنده امور اربعة مشروطة اولوب اول مقدمتينك ايجابى وثانى احد مقدمتينك كليتى وثالث معنى اعم ايله منع خلوك مقدمتين اوزره صدقيدر ومعناى اعم ايله مانعة الخلودن مراد مرور ايتديكى وجهله طرف منفصله نك ايستر ضمن حقيقه ده اولسون وابستراولسون مطلقا منافاتيدر بوصورته حقيقتينه ومانعتى خلوه وبرطرفى مانعة الخلو واخرى حقيقه اولانه شامل اولمش اولور وشروط رابع شكل منعقد واحد ويا متعددك شرائط انتاج اوزره اشتايدر (والنتيجة منفصلة موجبة مانعة الخلو بذلك المعنى ايضا مركبة من نتيجة التأليف والجزء الغير المشارك ان وجد ذلك الجزء والافن نتائج التأليفات) وبونوعك نتيجة سى به معنى اعم ايله منفصله موجبة مانعة الخلو اولوب اكر مقدمتينك طرفينده جزء غير مشارك موجود اولورسه نتيجة نتيجة تأليف ايله اشبو جزء غير مشاركدن والانتاج تأليفاتدن مركبه اولور وجزء غير مشاركك عدم وجودى نوجهله اوله جنخى تفصيلات آتیه دن معلوم اولور (وله اصناف خمسة لامزيد عليها) اشبو اشتراك مقدمتين جزء ناقصه اولان نوع ثانى ايجون بش صنف اولوب بومقدارى غير متجاوزدر (الاول مايشارك جزء واحد من احديهما جزءا واحدا من الاخرى مشاركة منتجة ينتج منفصلة ذات اجزاء ثلثة الطرفين الغير المشاركين ونتيجة التأليف) صنف اول كنديده احدى مقدمتيندن جزء واحد مقدمة اخراذن برجزته مشاركت منتجه ايله مشارك اولان قياس اوله رق نتيجة سى ذات اجزاء ثلثة اولان منفصله در واشبو اجزاء ثلثة طرفين غير مشاركين ايله نتيجة تأليفدن عبارتدر (كقولنا اما ان يكون كل جسم متغيرا او لا متغيرا واما ان يكون كل متغير حادثا او بعض الممكن قديما ينتج انه اما ان يكون كل جسم حادثا او لا متغيرا او بعض الممكن قديما) بوقياسده جزء مشارك متغير لفظى اولوب نتيجة غير مشارك اولان لا متغيرا وحادثا جزئينيله نتيجة تأليف اولان بعض الممكن قديم جزئشدن مركبه اوله رق اجزاء ثلثة يى حاملدر (الثانى مايشارك جزء واحد من احديهما

جزئين من الاخرى ينتج منفصلة ذات اجزاء ثلثة الطرف الغير المشارك ونتيجتى التأليف كقولنا اما ان يكون كل جسم لا متغيرا او متغيرا واما ان يكون كل متغير حادثا او كل متغير قديما ينتج اما ان يكون كل جسم لا متغيرا او حادثا او قديما صنف ثانى بر قياس سدر كه كنديده احدى مقدمتيندن برجزز مقدمة اخراذن ايكى جزايله مشارك اوله رق اوج جزئى شامل بر منفصله يى انتاج ايدر واجزاء مذكوره دن بريسى طرف غير مشارك وديكرلى نتيجتين تأليفين اولور مثلا مثال مذكوره صغراذن متغير كبرادن ايكى جزئه مشارك اولوب اجزاء نتيجده دن لا متغير صغراذن جزء غير مشارك وواحدنا او قديما ايكى نتيجة تأليفدر (الثالث مايشارك جزء من احديهما جزءا من الاخرى والجزء الاخر من الاولى جزءا من الثانية ينتج باعتبار المشاركتين منفصلتين كل منهما ذات اجزاء ثلثة كما انتج الاول) صنف ثالث بر قياس سدر كه احدى مقدمتيندن برجزز مقدمة اخراذن برجزئه ومقدمة اوليدن جزء اخر مقدمة ثابته دن جزء آخره مشارك اوله رق اشبو مشاركتين اعتباريله ايكى نتيجة منفصله يى انتاج ايدر وبو نتيجتين منفصلتيندن هربرى صنف اول انتاج ايلديكى وجهله ذات اجزاء ثلثة اولور مثلا اما ان يكون كل انسان ناطقا واما ان يكون كل حار ناهقا صغراسيله واما ان يكون كل ناطق متجعبا واما ان يكون كل ناهق متحركا كبراسنك صغرانك مقدمندن جزء ثانى ايله كبرانك مقدمندن جزء اول ناطق وصغرانك تاليسندن جزء ثانى ايله كبرانك تاليسندن جزء اول ناهق اوله رق هر ايكى جهتدن مقدمتين متشارك اولوب اشبو متشاركين اعتباريله اما ان يكون كل انسان ناطقا واما ان يكون كل ناطق متجعبا واما ان يكون كل حار متحركا منفصلة ذات اجزاء ثلثة سيله اما ان يكون كل انسان متجعبا واما ان يكون كل حار ناهقا واما ان يكون كل ناهق متحركا منفصلة اخراسنى انتاج ايدر اولده اسقاط ناهق وثابته اسقاط ناطقه در (الرابع مايشارك كل جزء من احديهما كل جزء من الاخرى ينتج منفصلة ذات اجزاء اربعة هى نتائج التأليفات) صنف رابع بر قياس سدر كه كنديده احدى مقدمتيندن هربرجز مقدمة اخراذن هربرجز مشارك اوله رق اجزاء اربعة يى شامل بر منفصله يى انتاج ايدر مثلا اما كل انسان ناطق واما كل ناطق كاتب صغراسيله واما كل كاتب انسان واما كل ناطق ضاحك كبراسى بيننده انسان وسط اول وناطق وسط ثانى ورابع وكاتب ثالث اوله رق وسائط اربعة موجود اولمسيله نتيجة سى اما بعض الناطق كاتب واما كل انسان ضاحك واما كل ناطق انسان واما بعض الكاتب ضاحك منفصله سيدر وجهله سى وسائط اربعة مذكوره ايله حاصله اولان نتائج تأليفات اربعة اولمق اوزره ذات اجزاء اربعة در شوبله كه منفصله اوليدن واقع يا جزء اول ويانانى اوله رق على

كلا التقديرين اشبو جزء واقعه منفصلة ثانية دن واقع باجزء اول وياخود ثاني
اوله جفندن بوصورته نتائج تأيقات اربعة دن برسي صادق اولور ونتيجة اولينك
قياسي شكل رابعدن ونتيجة رابعه شك ثالثن ونتيجة ثانية وثالثه شك
اولدندر (الخامس مايشارك جزء من احديهما كل جزء من الاخرى والجزء الآخر
من الاولى احد جزئي الاخرى فقط وينتج منفصلتين كل منهما ذات اجزاء ثلثة كما
انتجهما الثاني) صنف خامس برقياسدركه كنديدته مقدمتين برندن جزء واحد
مقدمة اخرادن هرر جزء ومقدمة اوليدن جزء آخر مقدمة اخرادن بالكز برجزه
مشارك اوله رق صنف ثاني منتج اولديغي وجهله هر برسي ذات اجزاء ثلثة اوله رق
ايكي منفصله بي انتاج ايدر مثلا اما ان يكون كل كاتب شاعرا واما ان يكون كل
انسان ناطقا صفرا سيله واما ان يكون كل ناطق متجها واما ان يكون كل ناطق كاتبا
بينده مشاركت مذكوره موجوده اوله رق اوليدن جز ناطق ثانية نك مقدم وتاليسندن
ايكسند ده مأخوذ واوليدن جزء كاتب ثانية دن بالكز تاليدته مأخوذدر بوجهته
بمنفصلتين انتاج ايدرك نتيجة اولي اما ان يكون كل كاتب شاعرا واما ان يكون
كل انسان متجها واما ان يكون كل انسان كاتبا اولوب جزء ناطق اسقاطيله در
ونتيجة ثانية اما ان يكون بعض الشاعر ناطقا واما ان يكون كل انسان كاتبا واما
ان يكون كل ناطق متجها وهر برنده اولان اجزاء ثلثه دن برسي جزء مشاركدن
وايكيسي تأليفين ايچون اولان نتيجتيندن مؤلف اولوب اوليده جزء مشاركدن
مركبه اولان اما ان يكون كل كاتب شاعرا وثانيه ده واما ان يكون كل ناطق
متجها جز ايدر

قال رحمه الله (النوع الثالث ما يكون اشتركا في جزء تام من احديهما وناقص
من الاخرى بان يكون احد طرفي احديهما شرطية متصلة او منفصلة) منفصلتيندن
تركب ايدن اقتراني شرطيدن نوع ثالث برقياسدركه كنديدته اشتراك مقدمتين
بر مقدمه دن جزء تامه ومقدمة اخرادن جزء ناقصه اولور بود احدي مقدمتينك
برطرفي شرطية متصلة وياخود منفصلة اولق طريقيله تصور اولور شوييله كه
منفصله اخرايه جزء تامه اشبو طرف شرطيه مشارك اولور (وبشرط انتاجه
باشتمال المتشاركين على تأليف منتج من احد الاشكال الاربعة ويكون المنفصلة
الشرطية الجزء موجبة مانعة الخلو والمعنى الاعم) وبونوعك ايكي انتاجي ايكي شرط ايله
مشروط اولوب اول جزئين متشاركينك احد اشكال اربعة دن منتج اوله جق
تأليف اوزره اشتمالي وثاني جزء اولان منفصله شرطيه نك معنای اعم ايله . موجبة
مانعة الخلو اولسيدر (والنتيجة ايضا منفصلة موجبة مانعة الخلو المؤلف من الجزء
المشارك ومن نتيجة التأليف بين تلك الشرطية والمنفصلة البسيطة) وبونوعك

نتيجة سي دخي منفصله شرطيه كبي منفصله موجبة مانعة الخلو اولوب جزء
مشارك ايله منفصله شرطية مذكوره ومنفصله بسيطة بينده اولان نتيجة تأليفدن
مؤلفدر ايشته بو قياسك حكم اجاليسي بوندن عبارت اوله رق مصنف رحمه الله
سرد تفصيلاتيله بيوررلر كه (فان كانت تلك الشرطية منفصلة فحكمها مع المنفصلة
البسيطة كحكم القياس المركب من المنفصلتين المتشاركين في جزء تام من كل منهما
في الشرائط والنتائج كما سبقت فيؤخذ فيه نتيجة التأليف بحسبهما وتجعل احد
جزئي النتيجة) ايمدى مقدمتين منفصلتينك احد طرفيني اولان اشبو شرطيدك
منفصله اولور سه بو شرطيدك ديكر مقدمه اولان منفصله بسيطة ايله حكمي
منفصلتينك هر برندن جزء تامه متشاركين اولان منفصلتيندن تركب ايدن قياس
مركبك شرائط ونتايجده ذكرى مرور ايدن حكميدر بوجهته اشبونوع قياسه
بحسب المنفصلتين نتيجة تأليف اخذ اوله رق نتيجة نك احد جزئين قلنور
بوصورته نتيجة قياس منفصله مانعة الخلو اوله رق جزء غير مشارك ايله نتيجة
تأليفدن تركب ايتش اولور (كقولنا اما ان يكون العدد زوجا او فردا) صغرى
(واما ان يكون العدد كذا واما ان لا يكون العدد فردا واما ان يكون منقسما) كبرى
اوله رق (ينتج اما انه كلما كان العدد زوجا كان منقسما وبالعكس واما ان لا يكون
العدد كذا) اشبو موجبة مانعة الخلو انتاج ايدر وعكسدن مراد كلما كان العدد
منقسما كان زوجا در (وان كانت متصلة فحكمها كحكم القياس المركب
من المنفصلة والمتصلة وسيجي فيؤخذ نتيجة التأليف بحسبهما) واكر شرطية مذكوره
متصلة اولور سه اشبو متصلة نك منفصله بسيطة ايله حكمي منفصله ايله متصلة دن
مركب اولان قياسك نظير حكمي اولوب ان شاء الله تعالى قريبا ذكر اولنور
بوصورته نتيجة تأليف متصلة ومنفصله حسبيله اخذ اوله رق نتيجة قياسك
احد جزئين قلنور (كقولنا دائما اما كذا كانت الشمس طالعة فالنهار موجود
واما الشمس مظلمة) صغرى (ودائما اما ان يكون النهار موجودا او الليل موجودا)
كبرى او اوب (ينتج اما ان يكون الشمس طالعة او الليل موجودا واما ان يكون الشمس
مظلمة) اسقاط نهار ايله اشبو منفصله موجبة مانعة الخلو انتاج ايدر حاشيده
مبين اولديغي وجهله بو نتيجة موجبة مانعة الخلو اولوب مقدمي منفصله موجبة
مانعة الجمع وتاليسي حليده در نه كيم مقتضاي شروط آتيدده بودر

قال رحمه الله (القسم الثالث ما يتركب من الحملية والمتصلة ولا يمكن المشاركة فيه بين
الحملية والشرطية الا في جزء تام من الحملية وجزء ناقص في الشرطية وينعقد الاشكال
الاربعة بضرورها بين المتشاركين) اقترانيه شرطيه نك اقسام

خمسه سندن قسم ثالث بر قیاس سدر که جلیه ایلہ متصلہ دن ترکیب ایدر
وہو قسمده جلیه ایلہ شرطیہ بیننده مشارکت آنجق جلیه دن جزء تامده و شرطیہ دن
جزء ناقصده ممکن اولور زیرا جلیه نك طرفیندن بر شی قضیه اولسی مستحیل
اولوب بوجهتله دائما اشتراك یا موضوع و یا خود محموله اوله رق بونلر ایسه
مفرددر و ہو قسمده بین المتشارکین حدا وسطک اطراف مقدمات بینہ وضع اولنسی
اعتباریله اشکال اربعہ بضروبہا منعقدہ اولور (وله انواع اربعہ لان المشارک
للحملیۃ اما تالی المتصلۃ والحملیۃ اما کبری وهو المطبوع او صغری واما مقدم المتصلۃ
والحملیۃ اما کبری او صغری) واشبو قسم ثالث انواع اربعہ ہنہ منقسمدر زیرا جلیه
مشارک اولان یا متصلہ نك تالیسی اولوب ہو تقدیرده جلیه یا کبری اوله رق ہو
نوع انواع اربعہ بیننده مطبوعدر و یا خود جلیه صغری اولور و یا خود جلیه
ایچون مشارک اولان متصلہ نك مقدمی اولوب ہو تقدیرده جلیه ہنہ یا کبری و یا خود
صغری اولور ہو اعتبار ایلہ درت قسم حاصل اولور (والنتیجۃ فی الکمل متصلۃ
تابعۃ للمتصلۃ فی الکیف) واشبو انواع اربعہ نك جلیہ سندن نتیجہ متصلہ اولوب
ایجاب و سلبدہ قیاسده اولان متصلہ ہنہ تابعدر (فالنوعان الاولان ینتجان متصلۃ
مقدمہا مقدم المتصلۃ وتالیہا نتیجۃ التالیف بین التالی الصغری والحملیۃ الکبری
فی النوع الاول وبالعکس فی الثانی) ایدر نوع اول وثانی یعنی کنیدہ مشارک
متصلہ تالی و جلیہ کبری و یا خود صغری اولان نوعین متصلہ بی انتاج ایدرک
ہو متصلہ نك مقدمی قیاسده اولان متصلہ نك مقدمی وتالیسی نوع اولده یعنی جزء
مشارک تالی متصلہ اولوب جلیہ کبری اولان نوعده تالی صغری ایلہ جلیہ
کبری بیننده اولان نتیجۃ تالیفدر وثانیہ یعنی جزء مشارک تالی متصلہ اولوب
جلیہ صغری اولان نوعده اولک عکسی اوله رق تالی کبری ایلہ جلیہ صغری
بیننده اولان نتیجۃ تالیفدر (کقولنا کما کان العالم متخیرا کان متغیرا) صغری (وکل
متغیر حادث) کبری اوله رق (ینتجانہ کما کان العالم متخیرا کان حادثا) اشبو متصلہ نتیجہ
اولوب مقدمی مقدم متصلہ وتالیسی العالم متغیر وکل متغیر حادث تالیف نك نتیجہ سی اولان العالم
حادثدر وثانیہ مثال کل جسم متخیر و کما کان العالم متغیرا کان کل متخیر حادثا اولوب
نتیجہ سی کما کان العالم متغیرا کان کل جسم حادثا در حاصلی مثال اولده جلیہ ہنہ مشارک
تالی متصلہ و جلیہ کبری اولسیلہ نوع اولدن و مثال ثانیہ ہنہ جزء مشارک تالی متصلہ
و جلیہ صغری اولسیلہ نوع ثانیدن اولوب نتیجہ لرب نك بر جزئی مقدمہ متصلہ و جزئی
تالیسی اولسده تالی صغری ایلہ جلیہ کبری وثانیہ تالی کبری ایلہ جلیہ صغری
بیننده حاصلہ اولان نتیجۃ تالیفدر (وشرط انتاجہما ان یکون تألف هذه الحملیۃ مع
ذلک التالی منتجاً و بالقدرة لنتیجۃ التالیف ان كانت المتصلۃ موجبة ومع نتیجۃ

التالیف ولو بالقدرة لتالی المتصلۃ السالبة ان كانت سالبة) اشبو نوعینک شرط
انتاجی نوع اولده جلیہ کبری ونوع ثانیہ جلیہ صغرا نك اگر متصلہ موجبہ
اولور سہ احد مقدمین قیاس اولان متصلہ نك تالیسی ایلہ تالیفی ولو بالفعل اولیوبہ
بالقدرة اولسون نتیجۃ تالیفی منتج اولسیدر و اگر متصلہ سالبہ اولور سہ جلیہ
مذکورہ نك نتیجۃ تالیف ایلہ برابر تالیفی ولو بالقدرة اولسون متصلہ سالبہ نك
تالیسی انتاج اولسیدر مصنف حاشیہده اشبو متصلہ سالبہ ایچون ایراد مثال
ایلہ دیمشدر کہ مثلا کل انسان حیوان وقد لا یکون اذا کان کل جسم متخیرا بعض
الحیوان قدیم دینلسہ متصلہ سالبہ اوله رق قد لا یکون اذا کان کل جسم متخیرا
کان کل انسان قدیم قولنی انتاج ایدر زیرا متصلہ سالبہ نك تالیسی اولان
بعض الحیوان قدیم قولی هر تقدیر جلیہ جزئیہ ایسده لکن فوائد سابقہ ہنہ
قوة کلیہده در ایدر اشبو تالی جلیہ صغری ایلہ برابر شکل اولدن کل انسان
حیوان وکل حیوان قدیم دینلوب کل انسان قدیم قولنی انتاج ایلر واشبو
نتیجۃ تالیف جلیہ کلیہ ایچون کبری قلندیغی صورتده شکل ثالثدن کل انسان
حیوان وکل انسان قدیم دینلوب بعض الحیوان قدیم قولنی منتج اولور وایسہ
متصلہ سالبہ نك تالیسیدر باقیسیدہ ہو کا قیاس اولنور (والنوعان الاخران ینتجان
متصلۃ مقدمہا نتیجۃ التالیف بین المقدم والصغری والحملیۃ الکبری فی الثالث
وبالعکس فی الرابع وتالیہا تالی المتصلۃ) وانواع اربعدن نوعین اخیرین متصلہ بی
منتج اوله رق اشبو متصلہ نك مقدمی نوع ثالثہ مقدم صغری و جلیہ کبری بیننده
ورابعہده بالعکس مقدم کبری و جلیہ صغری بیننده اولان نتیجۃ تالیف اولوب
وتالیسی قیاسده اولان متصلہ نك تالیسیدر (کقولنا العالم متغیر و کما کان کل متغیر
حادثا کان الفلک حادثا ینتجان کما کان العالم حادثا کان الفلک حادثا) ایدر ہو مثالده
مقدم متصلہ جزء مشارک و جلیہ صغری اولسہ بلہ نوع رابعدر ونوع ثالثہ
مثال کما کان کما کان العالم متغیرا کان الفلک حادثا وکل متغیر حادث دینلوب
ہنہ کما کان العالم حادثا کان الفلک حادثا قولنی منتج اولور (ولا یشرط فیہما
اشتمال المتشارکین علی تألیف منتج فان اشتملا علی تألیف منتج بالفعل او بالقدرة بناء
علی القوى السابقة ینتجان مطلقا سواء كانت المتصلۃ موجبة او سالبة کلیۃ او جزئیۃ
والا فیشرط امران احدهما کلیۃ المتصلۃ وثانیہما کون الحملیۃ مع نتیجۃ التالیف
او مع کلیۃ عکسہا المقروضتین منتجا لمقدم تلك المتصلۃ الکلیۃ) واشبو نوعین
اخیرینده اوایندہ اولدیغی کبی متشارکینک یعنی جلیہ ایلہ مقدم متصلہ نك تالیف
منتج اوزرہ اشتمالاری مشروط دکدر ایدر اگر بالفعل و یا خود قوای سابقہ ہنہ
بالقدرة تالیف منتج اوزرہ مشتمل اولورلر ایسہ متصلہ ایستر موجبہ و یا سالبہ

وايستر کلیه ویا جزئیة اولسون مطلقاً منتج اولور و تألیف نتیجی بالقوه اشتمالی متصله کلیه و مقدمی جزئیة اولدیغی صورته اولور زیرا کلیه یه مقدم واقع اولان جزئیة قوه کلیه ده اولدیغی قوای خسته ده بیان ایدلشیدی واکر تألیف منتج اوزره مشتمل اولزلر ایسه انتاجده ایکی امر شرط اولوب اول متصله نك کلیه اولسی و ثانی کلیه نك نتیجه مفروضه تألیف ایله ویاخود نتیجه تألیفك کلیت مفروضه عکسیه احد مقدمین قیاس اولان متصله کلیه نك مقدمی انتاج المسیدر (کقولنا کما کان کل انسان حیواناً کان کل رومی حساساً وکل فرس حیوان ینتج کما کان انسان فرساً کان کل رومی حساساً) مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله بونیجه متصله موجب کلیه اولوب مقدمی ایجاب و سلب ایله مقدمینک شرط اختلافی موجود اولیه رقی بومحمله منعقد اولان شکل ثانیك نتیجه سیدر و بوجهله شرط اختلاف موجود اولامسیه برابر شکل مذکورک انعقاد واستنتاجی شو جهندندر که بوموقعه نتیجه محققه واجب اولیوب احد محصورات اربعه دن نتیجه مفروضه کافیه در که اصل اقتضا ایدن جهتی بونیجه مفروضه ایله برابر کلیه دن مقدم متصله نك تحقق شرط استنتاجیدر نه کیم اشبو مثاله تحقق الملشدر زیرا کل انسان فرس قوی وکل فرس حیوان قولزله برابر شکل اولدن کل انسان حیوان نتیجه سنی منتج اولور بو ایسه متصله کلیه نك مقدمی نتیجه تألیف مطلقاً حایه صادقه واسطه سیه متصله مذکورنك مقدمی مستلزم اولوب متصله نك مقدمی دخی تالیسی مستلزم اوله رقی بوجهله نتیجه تألیف تالی متصله بی مستلزم اولور و بومقامه استلزام مذکور عین نتیجه قیاسدر

قال رحمه الله (القسم الرابع ما یرکب من الجملیة والمنفصلة سواء كانت الجملیة کبری اوصغری) اقترانیات شرطیه دن قسم رابع برقیاسدر که قضیه کلیه ایله قضیه منفصله دن ترکیب ایدر ایستر کلیه کبری وایستر صغری اولسون (وهو علی نوعین النوع الاول ما ینتج جملیة واحدة وهو المسمى بالقیاس المقسم المركب من منفصلة وجملیات بعدد اجزاء الانفصال کل جملیة منها مشارکة لجزء آخر من اجزاء تلك المنفصلة بحيث یتألف بین الاجزاء والجملیات اقیسه متغایرة فی الاوسط متحدة فی النتيجة التي هی تلك الجملیة اما من شکل او اشکال مختلفة) واشبو قسم رابع ایکی نوع اوزره اولوب نوع اول کلیه واحده بی منتج اوله رقی قیاس مقسمه مسمی و بر منفصله ایله اجزاء انفصال عددنجه جملیاتدن مرکب اولوب بونلردن هر بر کلیه اجزاء منفصله مذکورده دن جزء آخره بر حیثیتده مشارک اولور که اجزاء ایله جملیات بیننده اوسطده متغایره و نتیجه ده متحدة اوله رقی قیاسلر تألف ایدر واشبو نتیجه ذکر اولنان کلیه در و بوجهله اتحاد نتیجه کبریات جملیاتک محمولاتی (متحدة)

متحدة اولمسیه اولور الحاصل جملیات مذکوره دن هر بر کلیه نك اجزاء منفصله دن مشارک یله ترکیبندن مطلوب بالقیاس اولان کلیه واحده بی منتج اوله جقی اقیسه کلیه حصوله کلور و بوقیاسلر یاشکل واحد ویاخود اشکال مختلفه دن اولور مثلاً اقیسه شکل واحد دن اوله رقی اما ان یکون کل ذاتی جنساً اونوعاً او فصلاً صغری منفصله سیه وکل جنس کلی وکل نوع کلی وکل فصل کلی کبرامی قیاس مقسم اوله رقی کل ذاتی کلی کلیه واحده سنی انتاج ایدر زیرا کلیه اولی منفصله دن جزء اول ایله ترکیب اوله رقی کل ذاتی جنس وکل جنس کلی دینسه شکل اولدن کل ذاتی کلی کلیه سنی منتج اولور کذلک کلیه ثانیه اولان کل نوع کلی منفصله دن جزء ثانی اولان کل ذاتی نوع ایله ترکیب ایدلسه ینه شکل مذکور دن اوله رقی نتیجه سنی کل ذاتی کلی اولور کلیه ثالثه ایله منفصله دن جزء ثالث ترکیبی دخی کل ذاتی کلی نتیجه سنی منتج اوله رقی نتیجه لری متحدة در و مثلاً اقیسه اشکال متعدده دن اوله رقی اما ان یکون کل عدد فرداً اوزوجاً اولاشی من الواحد بعدد منفصله صغراسیه لاشی من الفرد بمبدأ الاعداد ولاشی من مبدأ الاعداد بزواج وکل مبدأ الاعداد واحد کلیه کبرامی دخی قیاس مقسم اولوب لاشی من العدد بمبدأ الاعداد قولنی انتاج ایلر زیرا کلیه اولی منفصله دن جزء اول ایله شکل اولدن مطلوب بالقیاس اولان لاشی من العدد بمبدأ الاعدادی انتاج ایدر شو وجهله کل عدد فرد ولاشی من الفرد بمبدأ الاعداد فلاشی من العدد بمبدأ الاعداد دینلور و منفصله دن جزء ثانی اولان کل عدد زوج کلیه ثانیه اولان لاشی من مبدأ الاعداد بزواج ایله شکل ثانی دن ینه لاشی من العدد بمبدأ الاعداد مطلوبی انتاج ایدر و منفصله دن جزء ثالث اولان لاشی من الواحد بعدد کلیه ثالثه اولان کل مبدأ الاعداد واحد ایله شکل رابع دن ینه مطلوب مذکور ی انتاج ایدر (و شرط انتاجه ان یکون المنفصلة موجبة کلیة مانعة الخلو بالمعنی الاعم واشتمال جمیع تلك الاشکال شرائط الانتاج حتی یشرط فی الشکل الاول ایجاب اجزاء الانفصال الصغریات وکلیة الجملیات الکبریات وبالعکس) قیاس مقسمک شرط انتاجی مقدمه منفصله نك موجب کلیه اولسی و معنای اعم ایله مانعة الخلو اولسی و جملیات ایله اجزاء منفصله بیننده مطلوبی انتاج ایلر ی معبر اولان اشکال دن جمله سنک شرائط انتاج اوزره مشتمل اولسی اولوب حتا که شکل اولده صغری واقع اوله جقی اجزاء انفصالت ایجابی و کبری واقع اوله جقی کلیه لک کلیتی وبالعکس جملیات صغریاتک ایجابی و کبریات اوله جقی اجزاء انفصالت کلیتی مشروطه در (کقولنا اما ان یکون العالم جوهر اوعرضاً) صغراسیه (وکل جوهر حادث وکل عرض حادث) کلیه کبرامی (فالعالم

حادث) نتيجة سني منتج اوله رق منفصلة نك جزء اولي ايله حلية اولي دن تركب ايله جك العالم جوهر وكل جوهر حادث قياسي شكل اولدن اولوب ايجاب صغري وكليت كبرى شرطري موجود و نتيجة سني اولان العالم حادث عين مطلوبدر جزء ثاني اولان العالم عرض ايله حلية ثاني اولان وكل عرض حادث قياسنده دخی بوشرطر موجود اوله رق نتيجة مذكوره بي منتج درو عكسندك كل حيوان جسم وكل حيوان متخير و دائماً اما كل جسم جوهر و اما كل متخير جوهر دينلوب فكل حيوان جوهر نتيجة سني انتاج ايلر و حليتين ايله منفصله نك جزئيني بيننده اوله جق شكلين دخی ذكر اولنان شرطري حامل اوله رق اشبو مطلوب بي انتاج ايدرلر

قال رحمه الله (تنبيه القياس المقسم و امثاله في الحقيقة قياس مركب من اقيسة مفصلة النتائج كما سيأتي بناء على ان المنفصلة مع كل حلية قياس بسيط منتج لمنفصلة مؤلفة من نتيجة التأليف والجزء الغير المشترك كما يأتي) غفلت ايدلسونكه قياس مقسم ايله مركباتدن سائر امثالي نفس الامر ده مفصلة النتائج اولان اقيسه دن قياس مركب دو نه كيم فصل قياس مطلقة ان شاء الله تعالى قريبيان اولنور شو و وجهته مبنی كه منفصله هر بر حلية ايله بر قياس بسيط اوله رق نتيجة تأليف ايله جزء غير مشار كدن مؤلفه اولان منفصله بي انتاج ايدر نه كيم ان شاء الله تعالى بيان آتيدن معلوم اولور

قال رحمه الله (النوع الثاني ما ينتج شرطية واحدة او متعددة وهو القياس الغير المقسم المؤلف من منفصلة وحلية واحدة او حليات متعددة مشاركة لجزء واحد من اجزائها اولاً جزءاً متعددة اما بعدد الاجزاء او اقل منها او اكثر بان يشارك حليتان او اكثر بجزء واحد) قسم رابع دن نوع ثاني بر قياسدر كه شرطية واحدة و ياخود شرطية متعددة بي منتج اولور و نتيجة سني واحد اولان قياس بسيط و متعددة اولان قياس مركبدر و بنوع قياس قياس غير مقسم اولوب كرك صغري و كرك كبرى بر منفصله ايله حلية واحدة و ياخود حليات متعددة دن مؤلف اولور بده اجزاء منفصله دن يا جزء واحد و ياخود اجزاء متعددة به مشاركة او اور و مع ذلك حليات يابعدد الاجزاء اولوب و ياخود اجزاء منفصله دن اقل و ياخود اكثر اولور و اكثر اولسي ايكي و ياخود دها زياده حلية نك منفصله دن جزء واحد مشارك اولسي طريقيله اولور (وله ثلاثة اصناف لان المنفصلة فيه اما مانعة الخلو او مانعة الجمع او حقيقة و ينقد الاشكال الاربعة بضروبها في الشكل) و بنوع ايچون اصناف ثلثة اولوب زيرا احده مقدميني اولان منفصله يا مانعة الخلو و ياخود

مانعة الجمع و ياخود حقيقة اولور و بونلرك جله سنده اشكال اربعة بضروبها منعقدة اولور

(فالنصف الاول يشترط انتاجه بكون المشاركة منتجة مشتملة على شرائط الانتاج فحينئذ ينتج موجبة مانعة الخلو مؤلفة من نتيجة التأليف ومن الجزء الغير المشترك اما واحدة ان كانت المشاركة واحدة بأن يكون الحلية واحدة مشاركة لجزء واحد) ايمدي نوع مذكوردن كنديده منفصله مانعة الخلو اولان صنف اولك انتاجي حلية نك مشاركتي بالفعل منتج اوله رق شرائط انتاج اوزره مشتمله اولسييله مشروطدر و قواي سابقه به مبنی بالقوه منتج اولسي مفيد اوله من زيرا قواي مذكوره انجق قياسده متصله اولديغي محله جاري اولوب بومحله ايسه قياسده متصله اولماسيله بالقوه انتاج متصور اوله به جغي غير خفيدر نه كيم حاشيه ده بيان ايتشدر بوحينه قياس مذكور نتيجة تأليف ايله جزء غير مشار كدن مؤلف اوله رق موجبة مانعة الخلو منتج اولور اشبو نتيجة ده يا واحدة اولور شوبيله كه حلية واحدة اوله رق منفصله دن جزء واحد مشاركه اولسييله بر نتيجة بي انتاج ايدر (كقولنا اما ان يكون هذا العدد منقسم او فردا وكل منقسم زوج ينتج اما ان يكون هذا العدد زوجا او فردا) اشته بونتيجه منفصله موجبة مانعة الخلو اوله رق نتيجة تأليف اولان هذا العدد زوج ايله جزء غير مشارك اولان فرد دن مؤلفه نتيجة واحدة در و جزء اولك نتيجة تأليف اولسي زيرا منفصله دن هذا العدد منقسم جزء مقدم مشاركي كل منقسم زوج حلية سنده ضم اولنديغي كبي نتيجة سني هذا العدد زوج اولور و اشبو تأليف يعني هذا العدد منقسم وكل منقسم زوج قياسي شكل اولدن اوله رق ايجاب صغري وكليت كبرى شرطري موجود اوله رق بالفعل هذا العدد زوج نتيجة سني انتاج ايدر (و حينئذ يكون القياس بسيطا) و بوجهله حلية واحدة اولوبده جزء واحد مشاركه اوله رق نتيجة واحدة بي منتج اولديغي صورته قياس قياس بسيط اولور (و اما متعددة ان كانت المشاركة متعددة بان يشارك حلية واحدة جزئين فصاعدا او حليات متعددة لجزء واحد او متعدد فحينئذ هو باعتبار كل مشاركة قياس بسيط ينتج تلك المنفصلة و باعتبار مجموع المشاركتين فصاعدا قياس مركب ينتج منفصلة موجبة اخرى) و ياخود صنف مذكور انتاج ايلديكي موجبة مانعة الخلو متعددة اولور بده مشاركتك متعددة اولسييله اولور و تعدد مشاركت حلية واحدة نك اجزاء منفصله دن جزئينه و دها زياده به و ياخود حليات متعددة نك منفصله دن جزء واحد و ياخود متعددة مشاركتيله اولور و بوحينه اشبو قياس هر بر مشاركت اعتباريله قياس بسيط اولوب اشبو موجبة منفصله مانعة الخلو منتج اولور

و مشارکتین و یا خود مشارکت مجموع اعتباریه قیاس مرکب اوله رق دیگر منفصله موجب بی انتاج ایدر (اما مؤلفه من نتایج التألیفات ان لم يوجد الجزء الغير المشارک والاؤلفه منها ومن ذلك الجزء) و قیاس مرکب نتیجہ سی اولان منفصله اخی اکثر قیاسده جزء غیر مشارک موجود اولمزه نتایج تألیفاتدن مؤلفه او اور نه کیم مثال آتی بویه در واکر جزء غیر مشارک موجود اولور سه بصورتده منفصله مذکورہ نتایج تألیفات ایلہ جزء غیر مشارکدن مؤلفه اولور و حاشیه ده ایضاح ایلدیکی وجهله جزء غیر مشارک وجودی قیاسک احد مقدمتینی اولان منفصله ذات اجزا اولوبده جلیه و یا خود جلیتین اشبو اجزادن جزئیته مشارک اوله رق جلیه نک مشارک اولدیغی بر جز باقی قالدیغی صورتده تحقق ایدر (سواء كان عدد الجلیات مساویا لعدد الاجزاء وهو ظاهر) و بصورتده ایستتر عدد جلیات عدد اجزایه مساوی اولسون بوده ظاهر در مثلا اما ان يكون هذا العدد منقسما او فردا صغرای منفصله سیله وکل منقسم زوج وکل فرد لا منقسم جلیتینی بیننده مساوات اوله رق باعتبار البساطة اما ان يكون هذا العدد زوجا او فردا وكذلك اما ان يكون هذا منقسما او لا منقسما منفصله لرینی و باعتبار التركيب اما ان يكون هذا العدد زوجا او لا منقسما منفصله سنی انتاج ایدر (او اقل منها) و یا خود عدد جلیات اجزاء منفصله دن اقل اولور (کقولنا اما ان يكون هذا العدد زوجا او فردا) منفصله ذات جزئیتی ایلہ (وکل عدد کم) جلیه واحده سی (ینتج باعتبار البساطة قولنا اما ان يكون بعض الزوج كما او هذا العدد فردا و قولنا اما ان يكون هذا العدد زوجا او بعض الفرد كما) بساطتی اعتباریه اشبو قولینی انتاج ایدر (و باعتبار التركيب قولنا اما ان يكون بعض الزوج كما او بعض الفرد كما) و ترکیب اعتباریه قول مذکور ی انتاج ایلر (او اکثر منها) لکن حیثیذ ینتج باعتبار التركيب من فصلات عديدة مركبة من نتایج التألیفات) و ایستتر سه عدد جلیات اجزاء منفصله دن اکثر اولسون لکن بو تقدیرده باعتبار التركيب نتایج تألیفاتدن مرکبه اوله رق من فصلات عديدة بی انتاج ایدر (کقولنا اما ان يكون هذا العدد منقسما او لا منقسما) اشبو منفصله ذات جزئین ایلہ (وکل منقسم زوج وکل لا منقسم فرد وکل لا منقسم کم) جلیات ثلثه سی (ینتج باعتبار التركيب قولنا هذا العدد اما زوج او فرد و قولنا هذا العدد اما زوج او کم) و قولنا هذا اما زوج او فرد و کم) باعتبار التركيب اشبو من فصلات ثلثه بی انتاج ایدر زیرا حاشیه ده بیانی وجهله منفصله دن جزء اولک جلیه اولی به و جزء ثانیک جلیه ثانیه به مشارکتی اعتباریه قول اولی و جزء اولک جلیه اولی به و جزء ثانیک جلیه ثالثه به مشارکتی اعتباریه قول ثانیه بی و جزء اولک جلیه اولی به و ثانیک ثانیه و ثالثه دن هر برینه مشارکتی اعتباریه قول ثالثی منبج اولور و اقوال ثلثه دن هر

بررری منفصله مانعة الخلو اولوب نتایج تألیفات مؤلفه در و قول ثالثدن کمک فرد اوزره عطفی و او واصله ایلہ اولوب او فاصله ایلہ دکدر زیرا قول ثالثده جزء ثانیک جلیه ثانیه و ثالثه دن هر برینه مشارکتی معتبر در لکن قول ثانیه کمک زوج اوزره عطفی بوتک خلافتده اوله رق او فاصله ایلہ در (و ربما يتحد بعض نتایج التألیفات مع بعض دون آخر فحينئذ يجعل المتحدان جزءا واحدا من النتيجة المنفصلة وغير المتحدان او الجزء الغير المشارک جزأ آخر منها) و بعضا واقع اولور که نتایج تألیفاتدن بعضی سی بعضی سیله متحد اوله رق بعض آخریه متحد اولور بو حیثده متحدین نتیجه منفصله دن بر جزو نتیجه غیر متحده و یا خود جزء غیر مشارک منفصله دن جزء آخر قلنور مثلا اما کل اب اوکل اج اوکل زه منفصله سیله وکل بط وکل ج ط وکل ه د جلیه لرندن مؤلف اولان قیاس بویه اولوب فأما کل اط اوکل زد قولنی انتاج ایدر شویله که جلیه اولی به منفصله دن جزء اول ضم اولوبده کل اب وکل بط قیاسی ترکیب اولمزه نتیجہ سی کل اط اوله جفی کی جلیه ثانیه ایلہ جزء ثانی اولان کل اج وکل ج ط دخی نتیجه مذکور بی انتاج ایتسیله نتیجین متحده اوله رق نتیجه قیاسدن جزء اول اولور و جلیه ثالثه ایلہ جزء ثالث اولان کل زه وکل ه د قیاس مؤلفنک نتیجه سی کل زد اولوب نتیجه دن جزء ثانی اولور حاصلی واقع یا کل اب ویا کل اج ویا کل زه اولوب و تقدیرین اولین اوزره کل اط و تقدیر ثالث اوزره کل زد اوله رق واقع بونلردن خالی اولور

قال رحمه الله (والصنف الثاني غير مشروط بكون المشاركة منبج لکن اذا كانت منبج قیما كانت المشاركة واحدة انتج سالبه جزئیة متصلة مقدمها نتیجه التألیف و تالیها الجزء الغير المشارک) و کنیدیه منفصله مانعة الجمع اولان صنف ثانیه جلیه ایلہ جزء انفصال بیننده اولان مشارکتک نتیجه اولمی غیر مشروط اولوب لکن نتیجه اولدیغی حیثده کنیدیه مشارکت واحده اولدیغی صورتده بو قیاس سالبه جزئیة متصلة بی منبج اولور یعنی هر نقدر مقدمة متصلة کلیه دخی اولسه نتیجه نک نوعده منفصله به تبعیتی اولدیغی کی کیف و کده و جنسده دخی تابعه دکدر و اشبو متصلة اولان نتیجه سالبه جزئیة نک مقدمی نتیجه تألیف و تالیسی جزء غیر مشارک اولور (کقولنا اما ان يكون هذا الجسم حجرا او شجرا) صغرای منفصله مانعة الجمعیله (وکل شجر متخیر) کبرای جلیه سی (ینتج قد لا يكون اذا كان هذا الجسم متخیرا كان حجرا) سالبه جزئیة سنی انتاج ایدر زیرا جزء مشارک یالکز شجر اولوب هذا الجسم شجر وکل شجر متخیر دینلدیکی صورتده شکل اولدن بشرطه هذا الجسم متخیر نتیجه سنی منبج اوله رق اشبو نتیجه تألیف نتیجه قیاسدن مقدم و جزء غیر مشارک اولان حجر تالی اولمش اولور (وفيما كانت متعددة انتج متصلات متعددة كذلك)

ومشاركته متعددة اولديغي صورته به سوالب جزئيه اوله رق متصلات متعدده بي
انتاج ايدر (كما اذا بدلنا الكبرى في هذا المثال بقولنا وكل جسم متخير) نه كيم
اشبو مثاله كبراي وكل جسم متخير قولزه تبديل ايدر اما ان يكون هذا الجسم
جرا او شجرا وكل جسم متخير ديديكمز صورته (ينتج قولنا قد لا يكون اذا كان
بعض الجرم متخيرا كان هذا الجسم شجرا وقولنا قد لا يكون اذا كان بعض الشجر
متخيرا كان هذا الجسم جرا) متصلتين سالبتين جزئيتين انتاج ايدر وبولردن
ايكيسنده دخي مقدم نتيجة تأليف وتالي جزء غير مشار كدر (ولا ينتج باعتبار مجموع
المشاركتين فصاعدا سالبه واحده متصله مؤلفه من نتائج التأليفات حتى لا ينتج المثال
قولنا قد لا يكون اذا كان بعض الجرم متخيرا كان بعض الشجر متخيرا للتحلف في بعض
المواد) ومشاركتين وياخود مشاركاتك مجموعي اعتباريله نتائج تأليفات مؤلفه
اوله رق سالبه واحده متصله بي انتاج ايلز حتما كه اشبو مثالز قد لا يكون اذا كان
بعض الجرم متخيرا كان بعض الشجر متخيرا جزئيه مؤلفه سني منتج اولمز زيرا بو
نتيجه بعض مواده تخلف ايدر نه كيم حاشيه ده بيان ايتديكي وجهله هذا الجسم
اما انسان او فرس وكل انسان حيوان وكل فرس حساس قولزده قد لا يكون
اذا كان هذا الجسم حيوانا كان حساسا ديناسي وبونك عكسي كاذب اولور لكن
قد لا يكون اذا كان هذا الجسم حيوانا كان فرسا قولز ايله قد لا يكون اذا كان حساسا
كان انسانا قولز صادق اولور

(وان لم تكن نتيجة فشرط انتاجه ان يكون نتيجة التأليف المفروضة مع الجمليه
نتيجه للجزء المشارك من المنفصله حينئذ ينتج منفصله موجبه مانعة الجمع مؤلفه من نتيجة
التأليف المفروضة ومن الجزء الغير المشارك) واكر مشاركت منته اولمزسه
بوصورته قياس اقترانينك شرط انتاجي نتيجة مفروضة تأليفك حليه ايله برابر
مقدمه منفصله دن جزء مشاركي منته اولمسيدير وبو شرطك حين وجودنده قياس
نتيجه مفروضة تأليف ايله منفصله نك جزء غير مشار كندن مؤلفه اولان منفصله
موجبه مانعة الجمع انتاج ايدر (اما واحده ان كانت المشاركة واحده) بو نتيجة دخي
ياواحد اولور بوده مشاركتك واحده اولمسييله اولور (كقولنا اما ان يكون هذا
الشيء متخيرا او جوهر او كل جسم متخير) اشبو قياسه مشاركت يالكز مقدم
منفصله اولان متخير اولمسييله (ينتج اما ان يكون هذا الشيء جسما او جوهر او
مجردا) اشبو نتيجة واحده بي انتاج ايدر شوبله كه جزء مشارك منفصله اولان هذا
الشيء متخير مقدمي وكل جسم متخير حليه سنه ضم اولمسيه شكل ثايدن اولور
وهر نقدر كيفا وكما اختلاف مقدمتين شرطي موجود اولمسييله حقيقة منتج اولمزسه ده
انتاجني فرض ايتديكمز تقديرده حاصل اوله حق هذا الشيء جسم نتيجه سني حليه

مذكوره به ضم ايتديكمزده شكل اولدن هذا الشيء متخير قولني منتج اولور بو
ايسه اجزاء منفصله دن جزء مشارك اوله رق بشرط انتاج تحقق ايدر
(او متعدده ان كانت المشاركة متعدده وهو حينئذ باعتبار كل مشاركة قياس
بسيط ينتج تلك المنفصله وباعتبار مجموع المشاركتين فصاعدا قياس مركب
ينتج منفصله موجبه اخرى مانعة الجمع مؤلفه من ذلك او من نتائج التأليفات)
وياخود نتيجة متعدده اولور بوده اكر مشاركت متعدده او اورسه اولور وبوتقديرده
قياس هر بر مشاركت اعتباريله بر قياس بسيط اوله رق منفصله مذكوره بي يعني
منفصله موجبه مانعة الجمع انتاج ايدر ومشاركتين وياخود مشاركاتك مجموعي
اعتباريله قياس مركب اولوب ديكر منفصله موجبه مانعة الجمع منتج اوله رق اشبو
نتيجه منفصله نتائج تأليفات ايله جزء غير مشار كدن وياخود يالكز نتائج تأليفات دن
مؤلفه اولور (سواء كانت الجمليه واحده) ايتترجليه واحده اولسون (كقولنا
اما ان يكون الاله الواحد موجودا او الاله المتعدد موجودا وكل واجب موجود
ينتج باعتبار البساطه قولنا اما ان يكون الاله الواحد واجبا او المتعدد موجودا
وقولنا اما ان يكون الاله الواحد موجودا او المتعدد واجبا) حليه واحده اوله رق
تعدد اجراء مشاركه دن ناشي نتائج متعدده بي انتاجي مثال مذكورده واقعدركه بساطت
اعتباريله اشبو قوليني انتاج ايدر مصنفك حاشيه ده بيان وجهله اشبو قياسه
كبرى اولان وكل واجب موجود حليه سني صغرى اولان منفصله نك
هر بر جزئه هيئت شكل ثاني اوزره مشاركه اولوب شوقدر كه كيفا اختلاف مقدمتين
شرطي غير موجود در لكن بزهر ايكيسني قياس منتج فرض ايدر حليه نك جزء اوله
مشاركتي اعتباريله نتيجه سني ان الاله الواحد واجب اولوب حليه مذكوره به ضم
اولنديغي حينده شكل اولدن ان الاله الواحد موجود قولمزي انتاج ايدر بوايسه
شكل ثاني مذكورده حليه به مشارك اولان جزء اولدر وحليه نك شكل مذكورده
جزء ثاني به مشاركتي اعتباريله نتيجه سني ان المتعدد واجب اولوب حليه مذكوره
ايله شكل اولدن ان المتعدد موجود قولني منتج اولوب وبو دخي شكل ثايدن
حليه به مشارك اولان جزء ثاني اوله رق شرط انتاج تحقق ايدر (وباعتبار التركيب
اما ان يكون الاله الواحد واجبا او المتعدد واجبا) وتركيب اعتباريله اشبو منفصله بي
انتاج ايدر وبو انتاجك برهاني حاشيه ده بيان ايتديكي وجهله قياس مذكورك
باعتبار البساطه اما ان يكون الاله الواحد واجبا او المتعدد موجودا منفصله
مانعة الجمع انتاج ايتديكي معلوم اولمسيدي وحليه مذكوره اشبو منفصله
نتيجه به ضم اولنديغي حينده به منفصله مذكوره بي منتج اولور (او متعدده) وايتترسه

جمله متدده اولسون هر بر مشاركت اعتبار بله قياس بسيط اوله رق نتيجة مذكوره في مجموع مشاركتين اعتبار بله قياس مركب اوله رق نتيجة اخرايى انتاجده جمله نك متعدده اولماسى صورتيه بينلر نده فرق غير موجود در (كقولنا امان يكون الاله قديما او المتعدد موجودا وكل واجب قديم وكل مجرد موجود) ايشته بوقياسده ايكي جمله موجود اولوب حاشيه ده ذكر ايلديكي وجهله باعتبار البساطة امان يكون الاله الواحد واجبا او المتعدد موجودا واما ان يكون الاله الواحد واجبا او المتعدد مجردا منفصلتينى انتاج ايدر زيرا جمله ايله برابر نتيجة تأليفن جزء مشاركت شرط استنتاجى موجود در تركيب اعتبار بله امان يكون الاله الواحد واجبا او المتعدد مجردا قولنى انتاج ايدر

قال رحمه الله (جميع ما ذكر في الصنفين اذا كانت المنفصلة موجبة واما اذا كانت سالبة فحكم مانعة الخلو سالبة حكم مانعة الجمع الموجبة في الاشتراط باستنتاج الجزء المشارك من نتيجة التأليف مع الجملية وحكم مانعة الجمع السالبة حكم مانعة الخلو الموجبة في الاشتراط بكون المشاركة منتجة لكن النتيجة فيهما سالبة من نوع (المنفصلة) صنفينده ذكرى مرور ايدن شيلرك جمله سى منفصله موجبه اولديغي صورته اولوب واما سالبه اولديغي حينده سالبه اولان مانعة الخلو حكمى مع الجملية نتيجة تأليفن استنتاج جزء مشاركه اشتراطده مانعة الجمع موجب نك حكميدر و سالبه اولان مانعة الجمع حكمى مشاركتك منتجه اولمسيه اشتراطده موجب اولان مانعة الخلو حكميدر شـ و قدر فرق موجود در كه سالبتينده نتيجة نوع منفصله دن يعنى مانعة الخلو ويا جعدن ققيسندن ايسه اونوعدن سالبه در قال رحمه الله (فالضابط في نتيجة الصنفين انها منفصلة تابعة للمنفصلة في الحكم والكيف والجنس اعنى المنفصلة والنوع اعنى مانعة الخلو ومانعة الجمع الا اذا كانت المشاركة منتجة فيما كانت المنفصلة موجبة مانعة الجمع كما عرفت) ايمدى نتيجة صنفينده قاعدة كلييه بودر كه اشبو صنفينك نتيجة سى منفصله اولوب جزئيت و كليته و ايجاب و سلبه و جنسده يعنى منفصله اولقده و نوعده يعنى مانعة الخلو و يامانعة الجمع اولقده منفصله قياسه تابعه در فقط كنديدنه منفصله موجبة مانعة الجمع اولان قياسده جمله نك اجزاء منفصله به مشاركتى منتجه اولديغي صورته بوقياسك نتيجة سى منفصله به تابعه اوليوب متصله بي انتاج ايلديكي صنف ثابته معلوم اولمشيدى

قال رحمه الله (والصنف الثالث ان كانت المنفصلة فيه موجبة ينتج ما انتجه الصنفان الاولان بشروطهما فيما كانت المنفصلة فيهما موجبة والافلايئج) واشبو قسم رابعدن صنف ثالث يعنى كنديدنه منفصله حقيقيه اولان قياس اكر كنديدنه منفصله موجبه

اولور سه بوقياس صنفين اوليك كنديلر نده منفصله موجبه اولديغي حينده بشروطهما انتاج ايلديكاري شئيى انتاج ايدر شو جهتله كه موجبه حقيقيه مانعيتك ايكيسندن اخص اولوب لازم اعم ايسه لازم اخصدر و اكر منفصله حقيقيه موجبه اوليوب بله سالبه اولور سه اشبو سالبة حقيقيه دن تأليف ايديلان قياس نتيجة وير من

قال رحمه الله (القسم الخامس ما يتركب من المتصلة والمنفصلة وله ايضا ثلاثة انواع افتراضات شرطيه نك آخر اقسامى اولان قسم خامس متصله ايله منفصله دن تركيب ايدن قياسدر بوقسم ايچون دخى وسطك طرفيندن جزء تام و ياناقص و يا خود احد همامه تام و آخر نده ناقص اولق اعتبار بله انواع ثلثه در

(النوع الاول ما يكون الاوسط جزء تاما من كل منهما ولا يتميز الاشكال الاربعة فيه بالطبع بل بالوضع فقط فله اربعة اضافة لان المتصلة اما صغرى او كبرى وعلى التقديرين فالأوسط اما مقدمها او تاليها و شرط في الكل كلية احدى المقدمتين و ايجاب احديهما) انواع ثلثه دن نوع اول بر قياسدر كه كنديدنه اوسط مقدمتلك هر برندن جزء تام اولور و بنوعده اشكال اربعة دن بعضيسى آخرندن طبعاً و مفهوماً متميز اوليوب بله يالكز وضع و حاليله تميز ايدر ايمدى نوع اول ايچون درت صنف وارد زيرا متصله قياسدن يا صغرى و يا خود كبرى اولوب و بوايكي تقدير اوزره اوسط متصله نك يامقدم و يا خود تاليسى اولور و اصناف اربعة نك جمله سنده مقدمتندن برينك كلييه و كذلك بونلردن برينك موجب اولسى مشروطدر (وبعد ذلك فالمتصلة اما موجبة او سالبة فان كانت موجبة فالمنفصلة ايضا اما موجبة فشرط انتاجه ان يكون الاوسط مقدم المتصلة ان كانت المنفصلة مانعة الخلو او تاليها ان كانت مانعة الجمع او سالبة فالشرط بالعكس والنتيجة فيهما منفصلة موافقة للمنفصلة في الكيف والنوع) وعلى الاطلاق ذكر اولنان شرط موجود او لدقن صكره ايمدى متصله ياموجب و يا خود سالبه اولور اكر موجب اولور سه منفصله دخى ياموجب اولور بو حالده شرط انتاجى اكر منفصله مانعة الخلو اولور سه اوسطك متصله ايچون مقدم اولسى و اكر مانعة الجمع اولور سه متصله ايچون تالى اولسيدر و يا خود منفصله سالبه اولوب بو صورته شرط انتاج منعكس اوله رق مانعة الخلو ده اوسط متصله ايچون تالى و مانعة الجمعده مقدم اولور و بوايكي قسمده دخى نتيجة كيفده و نوعده منفصله قياسه موافقه اولان منفصله اولوب اكر منفصله مانعة الخلو ايسه نتيجة دخى بونوعدن و مانعة الجمع ايسه نتيجة دخى بونوعدن اولور كذلك منفصله موجبه ايسه نتيجة دخى موجب سالبه ايسه سالبه اولور (كقولنا كلما كان العالم حادثا كان موجوده فاعلا مختارا) موجبة متصله سيله (واما ان يكون

موجده فاعلا مختارا او فاعلا موجبا (منفصلة موجبة مانعة الجمعي) ينتج اما ان يكون العالم حادثا او يكون موجده فاعلا موجبا (منفصلة موجبة مانعة الجمعي) انتاج ايدر وبو نتيجة كيفه ونوعه منفصلة قياسه موافقه واسطائلي متصلة درو منفصلة سالبه مثال كلما كان موجود العالم فاعلا مختارا كان العالم حادثا وليس البتة اما ان يكون موجود العالم فاعلا مختارا او فاعلا موجبا او اوب متصلة موجبه اليه سالبه منفصلة مانعة الجمعدن مركب اوله رق شكل ثالثا قد لا يكون اما ان يكون موجود العالم فاعلا موجبا او يكون العالم حادثا سالبه منفصلة مانعة الجمعي منتج اولور ومنفصلة سالبه اولسيله مشروط اولديغي وجهله واسط متصلة دن مقدمدر

وان كانت المتصلة سالبة فالشرط احد الامر ين اما كلية المتصلة او كون الاوسط تاليها ان كانت المنفصلة مانعة الخلو او مقدمها ان كانت مانعة الجمع فان كانت المنفصلة مانعة الخلو الكلية فان كانت المتصلة ايضا كلية ينتج القياس نتيجةين مانعة الخلو ومانعة الجمع موافقتين للمتصلة في الكيف والكم) واكر متصلة سالبه اولورسه شرط انتاجي احد امرين اوله رق ياتصله نك كليتي وياخود اكر منفصلة مانعة الخلو ايسه واسطك متصلة ايكون تالي واكر مانعة الجمع ايسه مقدم اولسيدر ايمدى اكر منفصلة كليه اوله رق مانعة الخلو اولوبده متصلة دخي كليه اولورسه اشبو قياس مركب نتيجةتي منتج اولوب بونلردن بري مانعة الخلو وديكرى مانعة الجمع وايكيسيده كيف ومكده متصلة به موافق اولور (كقولنا ليس البتة اذا كانت الشمس طالعة فالليل موجود) متصلة سالبه كليه سيله (ودائما اما ان يكون الليل موجودا او الارض مضيئة) منفصلة كليه سي (ينتج البتة اما ان يكون الشمس طالعة او الارض مضيئة) شكل اولدن اشبو منفصلة سالبه كليه بي انتاج ايدوب حقيقة بري مانعة الجمع وديكرى مانعة الخلو اولمق اعتباريله منفصليندر (وان كانت المتصلة جزئية انتج مانعة الجمع فقط موافقة للمتصلة كما وكيفا) واكر متصلة جزئية اولورسه كما وكيفا متصلة به موافقه اوله رق يالكز مانعة الجمعي انتاج ايدر مثلا قدلا يكون اذا كانت الشمس طالعة فالنهار موجود ودائما اما ان يكون الليل موجودا او الارض مضيئة قولنك نتيجةسي مانعة الجمع اوله رق قدلا يكون اما ان يكون الشمس طالعة او الارض مضيئة او اور (وان كانت غير مانعة الخلو الكلية فسواء كانت مانعة الجمع او مانعة الخلو الجزئية انتج سالبة جزئية مانعة الخلو) واكر منفصلة مانعة الخلو كليه اوليوبده غير يسي اولورسه بوصورته ايسرمانعة الجمع كليه وياجزيه اولسون وياخود مانعة الخلو جزئية اولسون سالبة جزئية مانعة الخلو انتاج ايدر مثلا منفصلة مانعة الجمع كليه دن قدلا يكون اذا كانت الارض

مظلة فالشمس طالعة ودائما اما ان لا يكون الارض مظلمة او النهار موجودا قياسنده متصلة سالبه جزئية اولسيله قدلا يكون اما ان يكون الشمس طالعة او النهار موجودا سالبة مانعة الخلو في انتاج ايدر وامثله باقيه ده غير خفيدر

قال رحمه الله (تنبيه اشراط انتاج الموجبتين بكون الاوسط مقدمة المتصلة في مانعة الخلو وتاليها في مانعة الجمع اذا التزم موافقة النتيجة للقياس في الحدود وان لم يلتزم فالملوف منهما ينتج بدون ذلك الشرط موجبة متصلة جزئية مؤلفة من نقيض الاصغر وعين الاكبر فيما تركب من مانعة الخلو ومن عين الاصغر ونقيض الاكبر فيما تركب من مانعة الجمع واما اذا كانت المنفصلة حقيقية فان كانت موجبة انتج نتيجةتي الباقيتين وان كانت سالبة فلا ينتج شيئا) خفي اولسونكه متصلة اليه منفصلة موجبتين اولدقلى صورته مانعة الخلو ده واسطك مقدم متصلة ومانعة الجمع ده تالي متصلة اولسيله اشراط انتاجلى حدود نتيجة نك حدود قياسه موافقتي التزام اولديغي حينده اولور واكر حدوده موافقتلى التزام اولمزايسه بوصورته اشبو موجبيندن مؤلف اولان قياس شرط مذكور موجود اولقسرين موجبة متصلة بي منتج اولوب وبو نتيجة تركيب قياس منفصلة مانعة الخلو دن اولديغي محله نقيض اصغرايله عين اكبردن تركيب قياس مانعة الجمع دن اولديغي محله عين اصغرايله نقيض اكبردن مؤلفه اولور ومانعة الخلو ده اصغر مقدم متصلة واكبر طرف مانعة الخلو ومانعة الجمع ده اصغر تالي متصلة واكبر طرف مانعة الجمع مصنف حاشيه ده ديمشدركه شرط مذكور موجود اولديغي حالده انتاجدن مراد مانعتيندن هر برنده اوسط ايسر مقدم متصلة وايسر تالي متصلة اولسون منتج اولسيدر بوصورته مرور ايدن كلما كان العالم حادثا كان موجده فاعلا مختارا واما ان يكون موجده فاعلا مختارا او فاعلا موجبا مثالي اكر منفصلة مانعة الجمع حل اولنورسه قد يكون اذا كان العالم حادثا لم يكن موجده فاعلا موجبا قولزى واكر مانعة الخلو حل اولنورسه قد يكون اذا لم يكن العام حادثا كان موجده فاعلا موجبا قولزى انتاج ايدر اوسط مقدم متصلة اولديغي محله دخي كلام بووجهله در واما منفصلة حقيقيه اولديغي محله اكر موجبه اولورسه مانعتينك نتيجةلى كبي انتاج ايدر زيرا حقيقيه اخص اولوب واعم لازم كلان شى اخصه لازم كلور واكر حقيقيه سالبه اولورسه هيچ برشى منتج اوله من يعنى باقينك نتيجةسي انتاجى لازم كلزيرا حقيقيه سالبه اعم اولوب واخصه لازم كلان هر برشى لازم اولز

قال رحمه الله (النوع الثانى ما يكون الاوسط جزءا ناقصا من كل منهما وله ستة عشر

صنفان المنفصلة فيه اما مانعة الخلو او مانعة الجمع وكل منهما اماموجبة او سالبة والمتصلة اما صغرى او كبرى والجزء المشارك من المتصلة اما مقدمها او تاليها وينعقد الاشكال الاربعة بضروبها في كل منها (انواع مذكورة دن نوع ثانی بر قیاس سدرکه حد اوسط مقدمتینک هر برندن جزء ناقص اولور و بونوع ایچون اون آلتی صنف اولوب زیرا کندیده منفصله یا مانعة الخلو و یا خود مانعة الجمع اوله رق بونلردن هر بری دخی یا موجه و یا سالبه اولور و علی التقادیر الاربعة متصله دخی یا صغری و یا خود کبری اوله رق سکره بالغ اولور و متصله دن جزء مشارک متصله نک یا مقدم و یا خود تالیسی اوله رق سکره ضرب ایله اون التی به رسیده اولور و اشبو اون آلتی صنفدن هر برنده اشکال اربعة بضروبها منعقدة اولور (والکل ینتج نتیجتین احدهما متصله مرکبة من الطرف الغير المشارک من المتصلة ومن منفصلة مؤلفة من نتیجة التألیف بین المتشارکین ومن الطرف الغير المشارک من المنفصلة والاخرى منفصلة مرکبة من الطرف الغير المشارک من المنفصلة ومن متصلة مؤلفة من نتیجة التألیف ومن الطرف الغير المشارک من المتصلة) و بوضف نلرک جمله سی ایکی نتیجه یی منتج اوله رق بونلردن برسی متصله اولوب احد مقدمتین قیاس اولان متصله نک طرف غیر مشارکیله بر منفصله دن مرکبه اولور و بو منفصله متشارکین بیننده اولان نتیجه تألیف ایله منفصله نک طرف غیر مشارکندن مؤلفه اولور و نتیجه اخرى منفصله اولوب منفصله قیاسک طرف غیر مشارکیله بر متصله دن مرکبه اولور و بو متصله دخی نتیجه تألیف ایله متصله قیاسک طرف غیر مشارکندن تألف ایدر (کقولک کما کان العالم متغیرا کان حادثا و دائما اما ان یکون کل حادث ممکنا او یکون غیر الواجب واجبا) بو مثالده منفصله مانعة الخلو و مقدمتیندن ایکسیسیده موجه و صغری متصله و جزء مشارک تالی متصله در (ینتج قولنا کما کان العالم متغیرا فدائما اما ان یکون العالم ممکنا او غیر الواجب واجبا) اشبو نتیجه اولی متصله اولوب مقدمه سی اولان العالم متغیرا متصله قیاسدن طرف غیر مشارک و تالیسی نتیجه تألیف ایله منفصله قیاسک طرف غیر مشارکندن مؤلفه در زیرا طرفین متشارکین تألیف اوله رق العالم حادث و کل حادث ممکن دینلسه نتیجه سی العالم ممکن او اب تالیدن جزء اول اولان اما ان یکون العالم ممکنا قولی بوندن عبارتدر و منفصله قیاسدن طرف غیر مشارک او یکون غیر الواجب واجبا اولسیله بو دخی تالی نتیجه نک جزء ثانیسیدر (و اما ان یکون غیر الواجب واجبا و اما کما کان العالم متغیرا کان ممکنا) و بو دخی قیاس مذکور ایچون نتیجه اخرى اولوب منفصله اوله رق منفصله قیاسک طرف غیر مشارکی مقدم و متصله نک طرف غیر مشارکی ایله نتیجه تألیفدن مؤلفه اولان متصله تالیدر (و حکمه باعتبار نتیجه الاولى حکم القیاس المركب من الجملة والمتصلة

فی الشرائط والنتائج بناء علی ان المنفصلة فيه بمنزلة الجملة و باعتبار نتیجه الثانية حکم القیاس المركب من الجملة والمنفصلة بناء علی ان المتصلة بمنزلة الجملة و بونوعک نتیجه اولیسی اعتبار ایله شرائط و نتائجده حکمی جلیه ایله متصله دن مرکب اولان قیاسک حکمی کبیر زیرا بونده اولان منفصله جلیه منزله سنده در و نتیجه ثانیه اعتبار ایله جلیه ایله منفصله دن مرکب اولان قیاسک حکمی کبیر زیرا بونده اولان متصله جلیه منزله سنده در الحاصل شرح مطالعده بیان اولندیغی وجهله نه زمانکه بونوع قیاس طرفین غیر متشارکین ایله طرفین متشارکین اوزره مشتمل اولوب بونلردن بری متصله دن و اخرى منفصله دن اولدیسسه بعضا متصله دن طرف مشارکک اخذ ایله منفصله یی ضم اوله رق بونلردن بر نتیجه استنتاج اولور بوقیاس ایسه جلی ایله منفصله دن مرکبدر و بو نتیجه یی استحصا لدن صکره اشبو نتیجه تألیف اخذ و متصله دن طرف غیر مشارکک ضم اولور و بوقیاس جلی ایله متصله دن مرکب اولان قیاس حکمده در زیرا بو تقدیرده منفصله جلی منزله سنده در و نتیجه و بعضا منفصله دن طرف مشارکک اخذ ایله متصله یی ضم اوله رق بونلردن نتیجه حاصل اولور بوایسسه جلی ایله متصله دن مؤلف بر قیاسدر بعده بونلرنده اولان نتیجه تألیفک اخذ ایله منفصله دن طرف غیر مشارکک ضم اولور بوایسسه جلی ایله منفصله دن مرکب اولان قیاس حکمده در زیرا بو مقامده متصله جلی مقامده قائمه اولور قال رحمه الله (النوع الثالث ما یكون الاوسط جزءا تاما من احدهما و ناقصا من الاخرى فان کان جزءا تاما من المتصلة کان حکمه حکم القیاس المؤلف من الجملة و المنفصلة و یکون المتصلة مکان الجملة فالنتیجه فيه منفصلة مؤلفة من الطرف الغير المشارک من المنفصلة و من نتیجة التألیف بین الشرطیتین المتشارکتین) نوع ثالث بر قیاس اقترانیدر که کندیده حد اوسط مقدمتیندن جزء تام و مقدمه اخرادن جزء ناقص اولور ایمدی اگر حد اوسط شرطیه دن جزء تام اولورسه بونلر حکمی جلیه ایله منفصله دن مؤلف اولان قیاسک حکمی کبی اولوب و متصله مکان جلیه ده اولور و بوقیاسده نتیجه منفصله اوله رق قیاسده اولان منفصله نک طرف غیر مشارکیله شرطیتین متشارکتین بیننده اولان نتیجه تألیفدن مؤلفه اولور مثلا کما کان اب فجد و دائما اما کما کان ج دفوز و اما ج ط دینلسه نتیجه سی اما کما کان اب فوز و اما ج ط اولور (و ان کان جزءا تاما من المنفصلة کان حکمه حکم القیاس المؤلف من الجملة و المتصلة و المنفصلة مکان الجملة فالنتیجه فيه متصلة مؤلفة من الطرف الغير المشارک من المتصلة و من نتیجة التألیف بین المتشارکتین) و اگر اوسط منفصله دن جزء تام اولورسه بوقیاسک حکمی جلیه ایله متصله دن مؤلف اولان قیاسک

حکمی کبیر و بونده منفصله مکان جلیه در بوجهته نتیجه سی متصله اوله رق متصله قیاسک طرف غیر مشارکله متشارکین بینده اولان نتیجه تألیفدن مؤافه اولور مثلا کما کان اب فاما هج واما هز واما واما جط دینلسه اول مانعة الجمع و ثانی مانعة الخلو اولوب نتیجه سی کما کان اب فکلما کان جد جط اولور و بوقسمک تفصیلی و بیان انتاجی قیاسین مذکورینه رجوع ایله تطبیق و تأمل اولدیغی تقدیرده معلوم اولور

خفی اولسونکه اقترا نیات شرطیه دن متصله ایله منفصله دن مؤلف اولان اشبو قسمدن مطبوع اولان قیاس کندیده مقدمتین بینده شرکت جزء تام و یا خود ناقصده اوله رق متصله صغری و منفصله موجبه کبری اولاندر و بونلردن مشارکت جزء تامده اولسونه مثال کما کانت الشمس طالعة فالنهار موجود واما او قدیکون اما ان یکون النهار موجودا و الارض مظلمة اولوب فاما او قدیکون اما ان یکون الشمس طالعة واما ان یکون الارض مظلمة قولنی انتاج ایدر و مشارکت جزء ناقصده اولدیغنه مثال کما کان هذا انسانا فهو حیوان وکل حیوان فهو اما ابیض او اسود اولوب کما کان هذا انسانا فهو اما ابیض او اسود قولنی انتاج ایدر

وینه خفی اولسونکه ذکر اولدیغی وجهله اقترا نیات شرطیه دن قضیه شرطیه استنتاج اولدیغی مثللو استنتاج جایزه دخی ممکن اوله رق وجوه و شرائطی مفصلانده میندر کذلک بوجهله قیاس شرطیدن استنتاج جایزه ممکن اولدیغی کبی قیاس جلیدن استنتاج شرطیه دخی ممکن ایدوکی بیان ایدلشد

قال رحمه الله (فصل القیاس مطلقا ان تألف من مقدمتین فقط یسمى قیاسا بسیطا کاکثر الامثلة المتقدمة فی الاقترا نی والاستثنائی) اخیر فصول سبعة اولان اشبو فصل سابعده مطلقا اقیسه بی بسیط و مرکبه تقسیم ایله تفرعاتی بیان اولور شوبله که مطلقا قیاس یعنی کرک اقترا نی و کرک استثنائی اکر یالکز ایکی مقدمه دن مؤاف اولور سه قیاس بسیط تسمیه اولور نته کیم اقترا نی و استثنائیده مرور ایدن امثله دن اکثریسی بوقیلدنر مثلا اقترا نی جلیده کل جسم مؤلف وکل مؤلف محدث قولی فقط مقدمتیندن مؤلف اولوب فکل جسم محدث قولنی انتاج ایدرک قیاس بسیطدر کذلک شرطیتین متصلتیندن مؤلف اولان اقترا نی شرطیده کما کانت الشمس طالعة فالنهار موجود و کما کان النهار موجودا فالارض مضیئة قولی یالکز مقدمتیندن مرکب اوله رق کما کانت الشمس طالعة فالارض مضیئة قولنی انتاج ایله قیاس بسیطدر و کذلک منفصلتیندن مؤلف اولان اقترا نی شرطیده کل عدد فهو اما زوج واما فرد وکل زوج اما زوج الزوج الزوج الفرد قولی یالکز مقدمتیندن مؤلف اولوب کل عدد فهو اما فرد الزوج الزوج الزوج الفرد قولنی انتاج ایدرک قیاس بسیطدر

و قیاس

و قیاس استثنائیدن کندیده شرطیه موضوعه متصله اوله رق ان کان هذا انسانا فهو حیوان لکنه انسان دینلسه یالکز مقدمتیندن مرکب اولوب مقدمه اولی شرطیه و ثانیه استثناء عین مقدم معناسنه واضعه اوله رق بوضورتده عین تالی اولان فهو حیوان قولنی انتاج ایدر بودخی بسیطدر

وان تألف من اکثر منها قیاسا مرکبا وهو اما مرکب من اقترا نیین فصاعدا او من استثنائین فصاعدا او من الاقترا نی والاستثنائی و اکر قیاس مقدمتیندن اکثر مقدمتیندن متألف اولور سه قیاس مرکب تسمیه قلنور قیاس مرکبه یا ایکی ودها زیاده قیاس اقترا نیلردن و یا خود ایکی ودها زیاده استثنائیلردن و یا خود اقترا نی ایله استثنائیلردن مرکب اولور مصنف ایکی ودها زیاده استثنائیدن ترکیب ایدن قولی قیاسده ادخالنی مقام تعلیل و ایضا حاشیه ده دیمشدر که زیاده تعریف قیاس هر قیاس بسیط اوزره صادق اولدیغی کبی قیاسین و اقیسه دن مجموع اوزره دصادق اولور نته کیم زید و عمرو دن هر برر لری اوزرینه انسان دینلک صادق اولدیغی کبی هر ایکیسنه مجموعی اعتبار ایله ده صادق اولور چونکه وحدت و کثرت عوارض ماهیاتدن اولوب لازمین دکلدر بوقدیرده دیرز که مادامکه استثنائینک مجموعی فرد محقق و تعریف قیاس اقترا نی و استثنائی ایله اقترا نی ک مجموعی اوزره صادق اولدیغی مثللو مجموع استثنائین اوزره ده صادق بوضورتده مجموع استثنائینک اقسام قیاس مرکب دن اولمی لایدر و الا تعریف قیاس دخول اغیار ایله منعنا باطل اولمی لازمکلور بوجهته قوم استثنائیندن مرکبی مرکبات بینده بیان ایتیموب اهمال ایتیم اولدقلرندناشی اقسام قیاس مرکب دن اوله مر دینلمی وارد اوله مر حاصلی تعریف قومده دخولی افراددن عدد اولنسنده کافی اوله رق عدد صراحتلری مانع دکل و الا تعریف لری مخلصدر (وعلی کل تقدیر هو اماموصول النایج ان اوصل الی کل قیاس بسیط نتیجه فضمت الی مقدمه اخرى لیحصل بسیط آخر و هکذا الی حصول المطلوب) ایدی قیاس مرکب ایستراقترا نییندن و ایستراقترا نییندن و یا خود اقترا نی ایله استثنائیدن ترکیب ایلسون اشبو تقادیر ثلثه اوزره ایکی قسم اوله رق یا موصول النایجدر که هر بر قیاس بسیطه نتیجه سی ایصال اولنوب بعده بو نتیجه نک دیگر قیاس بسیط حاصل اولق اوزره مقدمه اخرا به و بوجهله حصول مطلوبه دکین دیگر مقدمه به هکذا ضم اولنسیله اولور (کقولنا هذا الشیخ جسم لانه انسان وکل انسان حیوان فهذا حیوان ثم هذا حیوان وکل حیوان جسم فهذا جسم و هو المطاوب) ایشته بو مثال ایکی قیاس اقترا نی جلیدن مرکب اولوب موصول النایجدر چونکه مطلوب اشارت اولنان شیخ جسم اولدیغنی اثبات ایتک اوزره هذا الشیخ جسم قولنی استنتاجدر قیاس اول ایسه بو مطلوبی

منتج اوليوب بلهكه هذا حيوان نتيجة سني انتاج ايتسبله مطلوبه وصول ايجون
بوتيجه صغرى ايدبلوب وكل حيوان جسم كبراسنه ضم اولمشدر كه بوندن
ديكر برقياس بسيط حاصل اوله رق مطلوب اولان فهذا جسم قضيه سني انتاج
ايتسدر واكر بز وكل حيوان جسم محله وكل حيوان حساس ديمش اولسق
نتيجه فهذا حساس اوله رق مطلوب حاصل اوليه جفندن تكرار بوتيجه بي وكل
حساس جسم كبراسنه ضم ايله نتيجه حاصله غير مطلوب اوله رق اوج قياسدن
مركب اولور (واما مفصول النتايج ان فصل عن بعض البسائط نتيجته) وياخود
قياس مركب مفصول النتايجدر كه بوده بعض قياس بسيطلر دن نتيجه سي فصل
اولمشيله اولور (كقولنا لان هذا الشج انسان وكل انسان حيوان وكل
حيوان جسم فهذا الشج جسم) ايشته بوصورته قياس بسيط اولك نتيجه سي
اولان فهذا الشج حيوان قياسه وصل وتصريح اولنيه رق قياس ثاني
بسيطه انتقال ايدلشدر (وكالقياس المقسم وامثاله كما اشرنا) وذكرى مرور ايدن
قياس مقسم ايله مركباتدن سائر امثالي دخي بويله اولوب مفصول النتايجدر ته كيم
تنبيه سابقده بوكا اشارتله قياس مقسمله امثالي في الحقيقه اقيسه مفصوله النتايجدر
اولديغني بيان ايتسدر مصنف حاشيه ده ديمشدر كه اشبو ذكر اولنان هذا الشج
جسم لانه انسان آه مثالي ايتراينندن مؤلف اولان قياس موصول ومفصوله
مثال اولوب واما استثنائيندن مؤلفه مثال موصولده هذا جسم لانه كمالا كان
انسانا كان حيوانا لكنه انسان فهو حيوان دينلوب نتيجه اولان فهو حيوان وصل
وتصريح اولندقدنصكره قياس ثانيه انتقال ايدرك كمالا كان حيوانا كان جسمه لكنه
حيوان فهو جسم قولز كيدر ايمدى اشبو قياس مركب ايكي قياس استثنائين
مركب اوله رق موصول النتايجدر وقياس اولك نتيجه سي اولان فهو حيوان حذف
اولنديغني تقديرده مفصوله مثال اولمش اولور واقتراي ايله استثنائيندن مؤلف اولنر
ايله قياس خلف ايجون ذكر اولنه جق مثال بونلردن ظاهر اولور وايكيسينده
اقتراي شرطينك نتيجه سندن فصلندن ايجون حق اولان ايكيسيده قياس مفصولدر
وبونلرك جله سي ظاهر اولمشيله منده ترك ايتسدر ايمدى اقتراي ايله استثنائيندن
مركبه هذا متنفس لانه اذا كان متحركا بالارادة فهو حيوان لكنه متحرك بالارادة
وكل حيوان متنفس قولز مطلوب بوتيج اوله رق مفصول النـ ايجدر موصولي دخي
غير خفيدر

قال رحمه الله (والمؤلف من الاقتراي والاستثنائي الغير المستقيم يسمى عندهم قياسا
خلفا) وقياس اقتراي ايله قياس استثنائي غير مستقيمن مؤلف اولان قياس مركبه
عند القوم قياس خلف تسميه اولنور وبوقياسه خلف يعني باطل تسميه سي في نفسه

باطل

باطل معناسنه اوليوب بلهكه مطلوب حق اولديغني تقديرده باطل انتاج ايدرديمكدر كه
حاصل ابطال نقيضيله مطلوبى اثباتدر (٣) (كقولهم لا يمكن صدق الشكل الاول
او الثالث بدون صدق نتيجته والاصدق نقيض النتيجه مع كل من المقدمتين منتظما مع
احدهما على هيئة شكل معلوم الانتاج لما بنا في المقدمة الاخرى وكما صدق النقيض كذلك
يلزم صدق المقدمة الاخرى وكذبها معا هذا خلف اي باطل) مثلاقومك شو كلامي كيهكه
شكل ثاني وياخود ثالث نتيجه لري صادق اوليه رق صدق لري ممكن اوله من اكر بدون
صدق النتيجه صدق ممكن اولسه مقدمتيندن هر برلرينك صدقيه برابر نقيض نتيجه دخي
مقدمة اخرايه منافي اولان شئي انتاجي معلوم اولان شكل هيئتي اوزره احد
مقدمتين ايله منتظم اوله رق صادق اولور وهرنه زمانكه نقيض بو وجهله صادق
اولسه مقدمة اخرايك هم صادق وهم كذبي لازم كلور بو ايسه خلف يعني
باطلدر ايمدى قومك بوكلامي قياس خلف اولوب مدما لا يمكن صدق الشكل
الثاني او الثالث بدون صدق نتيجته اولوب دليل بر قياس اقتراي ايله
بر قياس استثنائيندن وقياس اقتراي ايكي متصله دن وقياس استثنائي بر متصله
ايله بر جليه دن مركبدر ايمدى قياس اقتراينك جزء اولي اولان متصله اولي والا
لفظندن منقهم اولديغني وجهله لو امكن صدق الشكل الثاني او الثالث بدون
صدق نتيجته لصدق نقيض النتيجه مع كذا شرطيه سي اولوب ومتصله ثانيه وكما
صدق النقيض كذلك يلزم صدق المقدمة الاخرى وكذبها معا شرطيه سيدر واشبو
متصلتينك نتيجه سي فلو امكن صدق الشكل الثاني او الثالث بدون صدق نتيجته
يلزم صدق المقدمة الاخرى وكذبها معا اولوب قياس استثنائينك جزء اولي اولان
متصله اشبو نتيجه اقتراي وجزء ثانيه هذا خلف مفهومده اولان لكن لا يمكن
صدق المقدمة الاخرى وكذبها معا فكذلك المقدم مفادي اوله رق استثناء نقيض
تالي نقيض مقدمي منتجدر نقيض مقدم ايسه لا يمكن صدق الشكل الثاني او الثالث بدون
صدق نتيجته اولوب عين مطلوبدر وخلاصه سي اكر مطلوب تحقق ايتسه نقيض تحقق
ايدر واكر نقيض مطلوب تحقق ايلسه امر محال تحقق ايدر لكن محال تحقق اوليوب
بو صورتده نقيض مطلوب دخي متحقق دكلدر وامتناع نقيضين مستحيل اولمشيله
مطلوب متحققدر ديمكدر عبارت اولور

مصنفك حاشيه ده بياني وجهله بومثال علامه رازينك شرح مطالعه تحقيق
ايلديكي شيهه مطابقدر شوبله كه قياس خلفك تحليلنده اختلاف عظيم اولوب رأي
شيخ شونك اوزرنده مستقر اولمشدر كه قياس خلف ايكي قياسدن مركب اولوب

(٣) پس بومقامده خلف خاك فحيله باطل معناسنه اولان خلفدن مأخوذاولوب خاك ضيله وعده
وفايتحك معناسنه اولان خلفدن منقول دكلدر (عبدالحميد)

بوندن بریسی اقتزانی و دیگری استثنائی در واشو قیاس اقتزانی ایکی متصله دن مرکب اوله رق متصله اولی اولم یصدق المطلوب لصدق نقیضه و متصله ثانیه کما صدق نقیضه یلزم المحال ایله قائله یعنی بوما لری مفیده در و جزء ثانی اولان استثنائی دخی بر متصله ایله بر حلیه دن مرکب اولوب اشبو متصله قیاس اقتزانی مذکورک نتیجه سیدر و حلیه بطلان لازم ایله قائله یعنی بطلان تالی ایله بطلان مقدمی مفیده در مقدم ایسه نقیض مطلوب اولوب بونک تحقق بطلانیله مطلوبک صدق تحقق ایدر ایسته بو تحقیق ایله شمسیده ذکر اولسان شیکه بوده قیاس خلنی قیاسیندن مرکب اوله رق بری متصله ایله حلیه دن مؤلف اولان اقتزانی و دیگری استثنائی اولسندن عبارتدر بو کلام نظرا اعتباردن ساقطدر بلکه جزء قیاس اولمق اوزره ذکر اییدیکی قیاس کما صدق المطلوب یلزم المحال مفادنده اولان متصله ثانیه نک دلیلدر و شمسیده اولان کلام شوندن عبارتدر که قیاس خلنی ایکی قیاسدن مرکب اولوب بریسی متصله ایله حلیه دن مرکب اقتزانی و آخری استثنائیدر و بز مطلوبی لیس کل ج ب فرض ایلسک ایمدی دیرز که اگر لیس کل ج ب صادق اولسه نقیضی اولان کل ج ب صادق اوله رق کل ج ب و کل ب ا دیدیکمز صورته اگر لیس کل ج ب صادق اولسه کل ج ا صادق اولور نتیجه سنی منتج اولور لکن تالی باطل اولوب مقدم دخی تالینک مثلی یعنی باطل اوله رق دعوا مز اولان لیس کل ج ب ثابت اولور بوا یسه عین مطلوبدر

قال رحمه الله (وان تألف من الاقتزانی والاستثنائی المستقیم فینبغی ان یسمى قیاسا حقیقا وان لم یسموه باسم) و اگر قیاس قیاس اقتزانی ایله قیاس استثنائی مستقیمدن تألف ایدر سه هر نقدر قوم بونوعی بر اسم ایله تسمیه ایتماشلر ایسه ده لایق و مناسب اولان قیاس حتی ایله تسمیه اولنمیدر (کقو لنا کما کان الشکل الثانی صادقا صدق معه عکس کل من مقدمه منته منتظما بعض المقدمات مع بعض العکوس علی هیئة شکل معلوم الانتاج نتیجه) مثلا اشبو قولز بر اقتزانی ایله بر استثنائیدن مرکب اوله رق بو متصله اقتزانی دن جزء اول اولوب مفهومی هر نه زمان شکل ثانی صادق اولسه انکله برابر مقدمیندن هر برینک عکسی بعض مقدماتک بعض عکوس ایله نتیجه سنی انتاجی معلوم اولان شکل هیئتی اوزره منتظم اولدیغی حالده صادق اولور مفادندن عبارتدر (وکما صدق العکس كذلك یلزم صدق نتیجه) بودخی جزء ثانی اقتزانی اوله رق متصله ثانیه در یعنی هر نه زمان بوجهاله عکس صادق اولسه شکل مذکورک صدق نتیجه سی لازم کلور (لکن صدق الشکل الثانی حق) قیاسدن جزء ثانی اولان استثنائیدر که عین مقدمی استثنای اولوب لکن صدق شکل ثانی حقدر دیک اولور (فیصدق نتیجه قطعا) ایمدی عین مقدم اولان صدق شکل ثانی حق

اولدیه تالی دخی مثلی اولوب نتیجه شکل ثانی قطعی صادق اولور و ماسبقدن معلوم اولمشیدیکه قیاس استثنائیده صورت نتیجه اوزره مشتمل اولانه مستقیم و صورت نقیضی اوزره مشتمل اولانه غیر مستقیم تسمیه اولنور قال رحمه الله (الباب الخامس فی مواد الأدلة) مصنف بحسب الصورة بیان اقیسه دن فراغتله اشبو باب خامسی مواد دلده وضع الملشددر چونکه بعضا خطا مواد دلده واقع اولوب خطادن محافظه ایسه وظائف فندن و باب قضایا صورت اجزای دلده دن باحث اولوب مواددن بحث ایتمدیکی معلوم و متیقن اولمسیله بونک دخی اصل فندن عدی لازم کلور

قال رحمه الله (اعلم اولان طرفی النسبة الخبریة من الوقوع اوالا وقوع ان تساویا عند العقل من غیر رجحان اصلا فالعلم المتعلق بكل منهما یسمى شکا) و مقصوده قبل الشروع معلوم اولسونکه نسبت خبریه نک وقوع و لا وقوع دن طرفینی اکر عند العقل مساوی اولوبده احدهما نک آخر اوزرینه اصلا رجحانی اولمزه بو صورته وقوع و لا وقوع نسبتدن هر برینه تعلق ایدن علمه شک تسمیه اولنور (وان ترجح احدهما بنوع من الاذعان والقبول یسمى العلم به تصدیقا واعتقادا) و اکر وقوع و لا وقوع دن بریسی بر نوع اذعان و قبول ایله دیکرینه مرجح اولور یعنی احد طرفینک عند العقل قبولی جزئی و کلی راجح کور بنور سه طرف راجحه تعلق ایدن علمه تصدیق و اعتقاد تسمیه اولنور (فذلك الاعتقاد ان کان جازما بحیث انقطع احتمال الطرف الآخر بالکلیة وثابتا بحیث لا یزول بشکیک المشکک و مطابقا للواقع یسمى یقینا) ایمدی اشبو تصدیق و اعتقاد اکر احتمال طرف آخر بالکلیة منقطع و زائل اوله جق صورته جازم و مشککک القاء شک ایتمسیله زائل و متحول اولیه جق حیثیده ثابت و واقع و نفس الامر مطابقی اولور سه یقین تسمیه اولنور (او غیر مطابق فیسمی جهلا مرکبا) و اکر اعتقاد جازم و ثابت اولوبده لکن واقع مطابق اولمزه جهل مرکب تسمیه اولنور زیرا بر شیی خلاف واقع اولدیغی حالده اعتقاد ایتمک محضاجهل و بوکا علاوه اوله رق واقع مطابقدر دیو اعتقاد ایتمک جهل آخر اولمسیله جهلیندن مرکب اولمش اولور (او غیر ثابت فیسمی تقلیدا) و یا خود اعتقاد جازم ایسه ده قابل تشکیک اوله رق ثابت اولمزه ایسه تقلید تسمیه اولنور (او غیر جازم فیسمی ظنا) و اکر احد طرفینه اعتقاد عند العقل احتمال طرف آخر باقی اوله رق جازم اولمزه ظن تسمیه اولنور (والعلم المتعلق بنقیض المظنون یسمى وهما و بنقیض المجزوم الذی هو ماعدا المظنون تخیلا) و مظنونک نقیضه یعنی مظنون اولان طرف وقوع ایسه لا وقوع نسبتبه

ومظنون لا وقوع ايسه طرف وقوعه متعاق اولان علمه وهم تسميه اولور ومظنونك
غيريسى اولان مجزومك نقيضه تخيل ديلور

قال رحمه الله (فقد ظهران الشك والوهم والتخيل تصورات لاتصديقات فالقضية
امايقينية او تقليدية او مظنونة او مجهولة جهلا مر كبا) ايمدى اشبو بيانن ظاهر
ومتبين اولديكه ذكر اولتان اقسام سبعة نسبت تامه خبريه نك اقسام ادراكي
اولوب فقط بونلردن شك ووهم وتخييل تصورات اوله رق تصديقات دكلر
واربعة باقيه تصديقات اولوب بوجهندناشي قضيه درده منقسم اوله رق بايقينه
وياخود تقليديه وياخود مظنونه وياخود جهل مركبه مجهوله اولور

مصنف حاشيه ده ديمشدركه فالقضية لفظنده فانقر بع ايجوندر زيرا بالفعل
قضيه كندى به تعلق تصديق ايله مشروطه اولوب وتصديقك اقسام اربعة
مذكوره ده انحصارى معلوم اولسيه قضيه نك دخى اربعة مذكوره ده انحصارى
لازم كالور واقعا بعضا قضيه متعلق تصديق اوليان اطراف شرطيات امثاله دخى
اطلاق اولنسى جارى ايسه ده اطلاق مجازيدر چونكه بونلر بالقوه قضيه اولوب
بالفعل قضيه دكل ومراد قضيه بالفعلدر (واليقينيات امايديه او نظرية تكتسب
منها) واشبو اقسام اربعة دن يقينيات يايديه وياخود يايديه دن مكتسبه اوله رق
نظريه اولوب ايكي قسمه منقسمدر

(اما البديهيات فست الاولى الاوليات التى يحكم بها كل عقل سليم قطعا اى جازما
ثابتا بمجرد تصورات اطرافها مع النسبة كالحكم بامتناع اجتماع النقيضين او
ارتفاعهما بان الواحد نصف الاثنين والكل اعظم من الجزء) اما بديهيات بحسب
الاستقراء اقسام سته اولوب بونلردن قسم اول او ايماندركه كنديله هر بر عقل
سليم وذهن مستقيم مجرد قضيه نك اطرافنى بينلرنده اولان نسبتله برابر تصور
وملاحظه ايتسيه حكم قطعى يعنى حكم جازم ثابتله حكم ايدر واشبو تصورات مشاهده
وقياسات خفيه دن مجرده در مثلا نقيضينك اجتماع وياخود ارتفاعلى تمنع اولسيه
حكم بويله اولوب يقينيات يايديه نك قسم اولياتنددر كذلك الواحد نصف الاثنين
والكل اعظم من الجزء قضيه لرى دخى اولياتدن اولوب مجرد تصور اطرافيله مشاهده
وقياسات خفيه دن مجرده اوله رق عقل سليم حكم ايدر كذلك الجسم الواحد
فى آن واحد لا يكون فى مكانين دخى بويله در ايمدى بو وامثالى قضيه لرك اطراف
واطرافك ارتباطى جليه اولديغى حينده حكم مطلقا واضح اولور واكر اطراف

وارتباطى جليه اولنسه بوصورنده عندنده اطراف وارتباطى جليه اولان كسبه
ايجون حكم واضح وغيريسى ايجون غير واضح اولور وبعضا عقل بعد
تصور اطراف حكم اوليده توقف ايدر بوده يا صديان ايجون اولديغى كى نقصان
غير زه دن وياخود بله دن نشئت ايدر وياخود بعض عوام وجهال ايجون
اولديغى كى اولياته مضاده اولان عقابله تدنس فطرتدن منبعث اولور

(الثانية المشاهدات وهى التى يحكم بها العقل قطعا بواسطة مشاهدته الحكم
اما بالقوى الظاهرة كالحكم بأن هذه النار او كل نار حارة وان الشمس مضيئة
وتسمى حسيات) وبديهية ثانية مشاهداتدر ومشاهدات او قضيه لردركه كنديله
عقل حكمى مشاهده ايتسى واسطه سيله قطعا حكم ايدر وعقلك حكمى مشاهده سى
ياقواى ظاهره ايله اولور نه كيم جزئى اوله رق هذه النار وياخود كللى اوله رق
كل نار حارة والشمس مضيئة قضيه لريله حكم بويله اولوب مشاهداتدركه قواى خسه
ظاهره دن مثال اولده قوه لامسه وثانيد قوه باصره واسطه سيله حرارت وضو حكم لرى
مشاهده واسطه سيله عقل قطعا حكم ايدر وبوجهله قواى ظاهره ايله مشاهده
اولنانلره حسيات تسميه اولنور مصنف حاشيه ده ديمشدركه بومقامده بر اشكال قوى
واردر شويله كه حرارت مشهوده ملوسه اولان شونارك حرارتى اولوب هر بر نارك
حرارتى دكلدر بلكه هر بر نارك حرارتيله حكم بعض افرادنده بو حكمى مشاهده
واسطه سيله اولوب بوصورنده حكم استقراى اولش اولور استقراء ايسه ناقص اولوب
يقين افاده ايتز بوقدردنه اشبو كل نار حارة قضيه كليسى نه كيفيته يقينه اوله ييلور
وبو اشكالدن جواب بودركه علم حكمنده تقرر ايتشدركه نفس بر نوعك افرادنده بر
حكمى مشاهده ايتديكى صورنده حكم مذكورك اونوعك افرادندن هر بر فردده
وجودنه جانب مبدأ فياضدن نفس اوزره علم قطعى فيضان ايدر نه كيم هر بر نارك
حرارتنده حال بويله در لكن نفسك افراد جنسده مشاهده ايتديكى حكم بونك
خلافنده اوله رق بومشاهده ايله او حكمك جيع افراد جنسده وجودنه جانب
مبدأدن نفس اوزره علم قطعى فيضان ايتز زيرا او محملده افراد اخراده
جنسه منضم اوله جق فصل بولنوبده حكم مشاهدك خلافتى مقتضى
اولسى جائزدر وبوجهندن ايجون تمساحدن ماعدا جيع حيوانك فك اسفلنى
تحريرك ايتسيه علم قطعى حاصل اوله مامشدر (اوبالقوى الباطنة كالحكم بأن لنا جوعا
او عطشا او غضبا وتسمى وجدانيات وهى لاتكون بيقينة ان لايجدها فى وجدانه)
وياخود حكم عقل حكمى قواى باطنه ايله مشاهده ايتسيه اولور مثلا بزم ايجون
آجلق وصوسزلق وياخود غضبك وجوديله هر بار حاصل اولان حكم قواى

باطنه واسطه سيله مشاهداتند و بوقسم مشاهداته وجدانيات تسميه اولنور
و وجدانده بوليان نكسه ايجون يقينياتدن اولنر

(الثالثة قضايا قياساتها معها وتسمى فطريات وهى التى يحكم بها العقل قطعا
بواسطة القياس الخفى اللازم لتصورات اطرافها كالحكم بزوجة الاربعة لانقسامها
بمتساويين) او جنجيسى قضايا قياساتها معها اولوب فطريات دخی تسميه اولنور و بوده
برطاقم قضايا دركه عقل تصور اطرافى ايجون لازم كلان قياس خفى واسطه سيله قطعيا
كنديله حكم ايدر مثلا اربعة نك متساويينه انقسامندن ايجون اربعة نك زوجيتله
حكم بوقيلندن مثلا الاربعة زوج لانها منقسمة بمتساويين وكل منقسم بمتساويين زوج
قولزده اشبو لانها منقسمة آه وسطى بر قياس خفى اولوب هر نه وقت اربعة نك
تصور ايتسك ذهنده متصور اولور و عقل حين تصور طرفينده يعنى مثلا اربعة ايله
زوجيتى تصورى حينده اشبو قياس خفى بي حاضر بوله جفندن بديهياتدن عد
اولنشد حاصل عند الحكم برهاني خيالندن غائب اولماسيله برهانه غير محتاج
اولان يدبهييات عدادنده بولنشد

(الرابعة المتواترات وهى التى يحكم بها العقل بواسطة قياس خفى حاصل دفعة
عند امتلاء السامعة بتوارد اخبار المشاهدين للحكم بحيث يمتنع عنده تواطؤهم
على الكذب حكم من لم يشاهد البغداد بوجودها المتواتر) و بديهياتدن در دنجيسى
متواترات اولوب بوده بر قضيه دركه عقل بر قياس خفى واسطه سيله انكله حكم ايدر
و بوقياس خفى حكمى مشاهد اولنرك عند العقل كذب اوزره تواطؤ واجتماع على
ممتنع اوله جق حيثتده توارد وتواصل اخبارور و اياتيله قوة سامعه نك امتلاسى
عندنده دفعة حاصل اولور و بوجهله قياس خفينك دفعة حصوليله تقييدى
تدرج ايله حاصل اولان قياس واسطه سيله عقلك حكمنندن احترازدر مثلا بغدادى
مشاهده ايمان كسندك بلده مذكوره نك وجود متواتر ايله حكم ايتسى بوقيلندن
وقياس خفى هذا خبر جمع يستحيل العقل تواطؤهم على الكذب يعنى بو خبر
برجعتك خبر يدركه عقل آنلك كذب اوزره اجتماع واتفاقلرنى محال عدايلر وكل
خبر كذلك فهو صادق ومضمونه ثابت و هر بر خبر كه شانى بويله اوله بو خبر صادق
ومضمونى ثابتدر مفادندن عبارتندر وحصول تواترده ضابطه سامع ايجون حصول
يقين ايله زوال احتمال اولوب بوقسه مخبرلرنك تحت ضبطده داخل اوليله جق
حده باوغي مشروط دكلدر (و حيث اشترط بمشاهدتهم الحكم لم يصح تواتر
العقليات الغير المحسوسة باحدى الحواس) و چونكه متواترات مخبرلرنك حكمى
مشاهده سيله مشروط قلنسيميله احد حواس ايله محسوسة اوليان عقلياتك تواترى
صحیح اولماسلدر مثلا عقول عشره هر نقدر اخبار حكما ايله متواتر ايسده ده احد

حواس ايله مشهودلرى اولديغندن متواتر صحیح عد اولنر حاصلى تواترده حسه
استناد شرط اولوب مشاهدهيه مستند اوليان تواتر غير معتبردر

الخامسة المجربات وهى التى يحكم بها العقل قطعا بواسطة قياس خفى حاصل دفعة
عند تكرر مشاهدة ترتب الحكم على التجربة كالحكم بأن شرب السمونيا يسهل
الصفراء) بدبهيياتدن بشنجى مجرباتدر بوده بر قضيه دركه انكله عقل بر قياس خفى
واسطه سيله حكم ايدر و اشبو قياس خفى حكمك تجربه اوزرينه ترتبى تكرر
مشاهده عندنده دفعة حاصل اولور و بوقياس خفى بعض محققينك بيانى
اوزره ان الوقوع المتكرر على نهج واحد لا بدله من سبب وان لم يعرف ماهية
ذلك السبب يعنى سياق واحد اوزره بر شئت تكرر وقوعه البته بر سبب وارد
هر نقدر اوسيبك ماهيتى بنلمسده ا نكچون بر سيبندن لا بددر وكلا علم وجود
السبب علم وجود المسبب قطعا يعنى هر نه زمان وجود سبب معلوم اولسه وجود
مسبب قطعيا معلوم اولور زيرا اثرك مؤثر دن امتناع انفكاكى معلومدر و بوقياسى
بيانده وجه آخر مصنفك آتیده اراد اولنه جق حاشيه ده كى كلانندن معلوم اولور
و بوده بعضا مختص اولور نه كيم سقمونيا دينلان نبانك مسهل اولمسيله وسائر كيفيت
طبيات ايله حكم بوقسم مجرباتندر و بعضا عام اولور نه كيم خرك مسكر اولديغه
علم عامه بوقيلندن (وهى لا تكون يقينية عند غير المجرب الا بطريق التواتر) و مجربات
تجربه ايمان كسندك عندنده يقينيه اوليوب انجق بطريق التواتر يقينيه اولور مثلا
شرب سقمونيا مسهل اولديغى مجربى اوليان كسندك كوره بوقضيه يقينيه اوليوب
واكر عندنده تواتر روايات ايله معلوم ايسه عندنده بو طريق ايله يقينيه اولمش اولور
(السادسة الحدسيات وهى التى يحكم بها العقل قطعا بواسطة القياس الخفى
الحاصل دفعة بالحدس الذى هو ملكة الانتقال الدفعى من المبادئ الى المطالب)
بدبهيياتدن التججيسى حدسياتدر بوده بر قضيه دركه عقل كنديله قياس خفى واسطه سيله
حكم ايدر و بوقياس خفى دفعة حدس ايله حاصل اولور و بوحديث دفعى يعنى
غير تدريجى اوله رق مباديدن مطالبه ذهنك ملكة انتقاليدر يعنى سرعت انتقال
بر حيثتده اولور كه مبادى ايله برابر ذهنده مطالب دفعة تمثل ايدر مصنف حاشيه ده
ديمشدر كه واسطه حكم اولان قياس خفى حدسيات ايله قضايا قياساتها معهاد
دلائل احكام كى انحاء مختلفه اوزره اوله رق غير مطرددر زيرا هر بر حكم ايجون
آخرك دليلنه مغاير بر دليل واردلكن مجربات و متواتر انده اولان قياس خفى بويله
اوليوب زيرا بونلرده جميع موادده نحو واحد اوزره در شويله كه مجربانده قياس
خفى لو كان اتفاقيا لما دام ترتب الحكم على التجربة لكنه دام يعنى اكر اتفاقى
اولمش اولسه ايدى تجربه اوزرينه ترتب حكم دائمى اولمز ايدى لكن دائمى اولدى

اولیه ایسه اتفاق دکلدر دینلکدن عبارت اولوب عموم افراد مجربانده واسطه بو قیاسدر ومتواترانه قیاس خفی لوکان کاذبا لما اتفقوا علی اخباره لکنهم اتفقوا اولوب یعنی اگر حکم کاذب اولسه اخباری اوزره اتفاق ایتمزل ایدی لکن اتفاق ایتدیلر اولیه ایسه کاذب دکلدر دیمک اولور و بو جهتیه اشارت ایچون متنده اشبو مجربات ومتواتراتی بیانده بواسطه قیاس خفی لفظ منکر یله ایراد اولمشدر زیرا تکثیر وحدت نوعیه دالدر وحدسیات وقضایا قیاساتها معهاده معرف باللام اوله رق بواسطه القیاس الخفی تعبیر ایدلشد زرا لامک نکرات اوزره دخولی انجق نکراتک معنای وحدتدن تجریدند نصکرده رته کیم محلهنده بیان اولمشدر وینه حاشیه ده دیمشدر که ملکه نك انتقاله اضافه سی سبک مسیه اضافه سی قیلندن اولوب عکسی دکلدر ومعلوم اولسونکه اشبو حالت استعدادیه اوزرینه ملکه اطلاق بدیهیاتک بو قسمی ملکه کبی ممارسه مبادی ایله حاصل اولدیغی اعتبار یله اطلاق مجازیدر (وتلك الملكة للنفس اما بحسب الفطرة الاصلية كما في صاحب القوة القدسية بالنسبة الى جميع المطالب واما بممارسة مبادی الحكم كما في غيره بالنسبة الى بعضها كالحكم بأن نور القمر مستفاد من الشمس بواسطه القیاس الخفی الحاصل دفعة عند تكرر مشاهدة اختلافات تشكلاته النورية عند قربه من الشمس وبعده) ونفس ایچون اشبو ملکه یافطرت اصلیه حسیه اولور رته کیم جمیع مطالبه نسبتله قوة قدسیه صاحبی اولان ذواته بویه در ویاخود مبادی حکمه نفسک ممارسه سی سبیلله اولور رته کیم بعض مطالبه نسبتله غیر یلرنده بویه در مثلا نور قر نور شمسن مستفاد اولمسیله بر قیاس خفی واسطه سیله حکم بو قیلنددر و بو قیاس خفی شمسن قرب وبعدی حینه تشکلات نورانیه سننده اولان اختلافاتک تكرر مشاهده سی عندنده دفعة حاصلدر و قیاس خفی لاختلاف تشکلاته النورية عند قربه من الشمس وبعده دینلکدن عبارتدر (وهی ایضالا تكون یقینیه لغیر المتحدس الا بواسطه الاستدلال بذلك القیاس الخفی او غیره و حینئذ تكون نظریه بالنسبة الیه وان كانت بدیهیه بالنسبة الى المتحدس) وحدسیات دخی مجربات کبی متحدسک غیر ایچون یقینیه اولیوب آنجق اشبو قیاس خفی ویاخود دیگر قیاس واسطه سیله یقینیه اولور و بو تقدیرده هر نقدر متحدسه نسبتله بدیهیه ایسه ده اشبو مستدل اولان شخص غیر متحدسه نسبتله نظریه اولور

قال رحمه الله (واما النظريات فهي القضايا التي يحكم بها العقل قطعا بواسطه البراهين وترتيب مقدماتها تدريجا) اقسام اربعة قضایان یقینیات ذکر اولندیغی وجهله یا بدیهیات ویاخود نظریات اولور واشبو نظریات بدیهیاتدن کسب اولور (ایدی)

ایمدی نظریات اوقضیه لر در که آنکه عقل براهین واسطه سیله وتدریجا رتیب مقدماتیه قطعیا حکم ایدر

قال رحمه الله (واما التقليدية فهي التي يحكم بها العقل جزما بمجرد تقليد الغير والسماع منه الغير البالغ حد التواتر حکم من فی شاهی الجبل جزما بوجود الواجب تعالی بلا استدلال بالمصنوعات بل بمجرد السماع من شخص او شخصین) اقسام اربعة قضیه دن قسم ثانی اولان قضیه تقلیدیه بر قضیه در که آنکه عقل مجرد آخر کسنه یی تقلید ایله و غیر دن حد تواتره بالغ اولمیه رق استماع ایله جزما حکم ایدر مثلا رأس جبلده تعیش ایدن کسنه نك مصنوعات الهیه ایله استدلال ایتدیرک بلکه مجرد بر وایکی شخصدن ایستمسیه واجب تعالی حضرتلر نك وجودیه حکم الهیه سی بویه در واما مصنوعات ایله استدلال ایدرک حکم بالوجودی اشبو استدلاله بنا ایدر سه بومسئله ده مجتهد اوله رق مقلد اولر (وهذه القضية بدیهیه عند المقلد زعمالانظریه يستدل عليها بخبر الغير للثبانی بین التقليد والاستدلال عليه ولان الاستدلال بخبر الواحد لا یفید الجزم اصلا) ومجرد تقلید وسماعه مبتنی اولان اشبو قضیه مقلد اولان کسنه نك زعم واعتقادنده بدیهیه اولوب بوقسه خبر غیر ایله استدلال ایدرک نظریه دکلدر زرا تقلید ایله تقلید اوزرینه استدلال یئنده تنافی اوله رق استدلال تقلید منافیدر شوقدر که تقلید منافی اولان استدلال ایله مراد تقلید آخرک غیر بر دلیل ایله استدلالدر والا بر تقلید اوزرینه تقلید آخر ایله اولسان استدلال منافی تقلید دکلدر زرا بعضا حکم تقلیدی دیگر حکم تقلیدینک دلیلندن مقدمه اولوب اشبو دلیل ایله تقلید آخر ثابت واستدلال بالتقلید طریقله حاصل اولور رته کیم آخر فصل صناعتده اولان تنبیهاک حاشیه سننده ذکر ایده جکی التقليد یفید التقليد قولی بوکا اشارتدر که حاصلی مقدمه سی حکم تقلیدی اولان دلیلک افاده ایده جکی حکم ینه تقلیدی اولور دیمشدر خلاصه استدلال بالتقلید تقلید منافی اولیرب تقلید منافی اولان استدلال تقلیدک غیر سیله اولاندر مانحن فیهمز ایسه خبر غیر ایله استدلال اولوب بوایه منافی تقلیددر وهمده خبر آحاد ایله استدلال اصلا مفید جزم اوله من تقلید ایسه زعم مقلد اوزره بدیهیه اوله رق مفید جزمدر

قال رحمه الله (واما الظنيات فهي القضايا المأخوذة من القرائن والامارات يحكم بها العقل حکما راجعاً تجوز نقيضها كالحكم بكون الطواف بالبل سارقا وجميعها نظريات) وقضیه دن قسم ثالث اولان ظنیات اوقضیه لر در که قرائن واما راتدن مأخوذه اولوب آنکه عقل تجویز نقيضلر یله برابر حکم راجع ایله حکم ایدر مثلا

کیمه وقتی کروب طولاشتمده اولان شخصک سارق اولمسیله حکم اولنور و بو حکمک منشائی لیل طوافی قرینه و اماره سرقت اولمسیدر وظنیاتک جیعیسی نظریات اوله رق اماره و قرینه ایله استدلاله محتاجدر

قال رحمه الله (واما الجهلیة المركبة فهي القضية الکاذبة التي يحکم بها العقل المشوب بالوهم قطعاً اما بزعم البداة او بواسطة الدلیل الفاسد مادة او صورة بزعم البرهان حکم الحکماء بقدم العالم) وقضیه دن قسم رابع اولان جهلیة مرکبه بر قضیه کاذبه در که عقل وهم ایله مشوب اولدیغی حالده انکله حکم ایلر و وهم ایله مشوب اولمسیله تقيیدی زیر حکما و همک تسلطی اولقسزین عقل واقعه مطابق اولیان شی ایله حکم ایتمه جکنی بیان ایتمشدر و بوجله عقل مشوبک اشبو قضیه کاذبه ایله حکم ایلمسی یادیهی اولمسنی زعم ایتمسیله و یاخود ماده و یا صورتی جهشدن فاسد اولان دلیلی برهان زعم ایدرک اشبو دلیل واسطه سیله اولور مثلاً حکمائک قدیم عالم ایله حکمیری بوقیلدن اولوب عالم اثر قدیم اولمسیله استدلال ایتمشدرد حالبوکه بوزعمک فسادی علم کلامده میندر (فبعضها بدیهية زعماً و بعضها نظرية) ایدمی جهلیة مرکبه دن بعضیسی جاهلک زعم و اعتقادی جهشدن بدیهیه و بعضیسی نظریه اوله رق دلیل فاسد واسطه سیله در

قال رحمه الله (فالجهلیات لاتكون الا کاذبة كما ان الیقینیات لاتكون الا صادقة واما التلیدیات والظنیات فبعضها صادقة والبعض کاذبة) ایشته بوايضاحادن معلوم اولور که جهلیات واقعه غیر مطابق اولمسیله قطعاً صادقه اولیوب کاذبه در نه کیم یقینیات انجق صادقه در و اما تقلیدیات ایله ظنیات بونلردن بعضیسی صادقه و بعضیسی کاذبه در

قال رحمه الله (ثم القضايا باعتبار ترکب الادلة منها سبعة اقسام منها الیقینیات بدیهية كانت او نظرية کما سبق) و بو بیاندنصرکه معلوم اولسونکه مطلقاً قضایا کنیدین ترکب ادله اعتبار ایله اقسام سبعة اوله رق قسم اول یقینیات اولوب سبق ایلدیکی وجله بدیهیه و یا نظریه اولقسدن اعدر یعنی یقینیاتک بوایکی قسمندن اولان قضیه لردن ادله ترکب ایدر

(ومنها المشهورات عند جمیع الناس کالحکم بان الظلم قبیح او عند طائفة کالحکم بطلان مطلق التسلسل و لو غیر مرتبة الاجزاء او غیر مجمعة فی الوجود عند المتکلمین و اما الحکماء فقد شرطوا فی بطلانه الترتیب والاجتماع) قضایای سبعة دن قسم ثانی مشهورات اولوب بوده یا جمیع ناس عندنده مشهور اولور شویله که تطابق آراء عمومی دن ایچون جیعیسی اعتراف ایدر بوده یا مصالح عامه دن و یاخود رقت و حیثدن و یاخود تأدیبات شرعیه و یا انفعالات خلقیه و یا عادیه دن

نشئت ایدر مثلاً ظلمک قبیح و عدلک حسن اولمسیله حکم مصالح عامه بی اشتمالندن عموم ناس عندنده احکام مشهوره دندر و مثلاً مواسات الفقراء محجوده و اکرام الضعفاء واجب قولری رقت طبایعدن و کشف العورة مذموم و محافظه اهل البيت لازمة قضیه لری حیثدن ایچون مشهورات عامه دندر و یاخود ناسدن بر طائفه عندنده مشهور اولور مثلاً متکلمین عندنده مطلقاً تسلسلک و لواجزاسی مرتبه و وجودده مجمعه اولمسیله بطلانیله حکم اولمسی بوقیلدنرکه حکما تسلسلک اطلاق اوزره بطلانیله حکم ایتمیوب بلکه بطلانده ترتیب اجزاء ایله اجتماع فی الوجودی شرط قلمشدر خفی اولسونکه تسلسل اعتباری و حقیقی قسمنه منقسم اوله رق قسم اعتباری انقطاع اعتبار ایله منقطع اوله جفندن بالاتفاق جائزدر و حقیقی امور موجوده غیر منتهیه نک تسلسلندن عبارت اولوب بوده یا ترتیبی و یاخود غیر ترتیبی اولق صورتنه منقسمدر ایدمی تسلسل حقیقی بجمیع اقسامه عند المتکلمین باطلدر زیرا مطلق امور غیر منتهیه موجوده ایست مرتبه اولسون و ایست اولسون و كذلك ایست وجودده مجمعه اولسون و ایست اولسون برهان تطبیق و تضایف و برهان عرشی ایله باطلدر و استحالة تسلسل حقیقی متکلمین و حکما اتفاقیه امور غیر منتهیه نک وجودیه مشروط اولدیغی کبی عند الحکماء بوندن بشقه ایکی شرط ایله دخی مشروطدر که اول امور مذکورهنک وجودده مجمعه اولمسیدرکه معدات مثلاً متعاقبه الوجود اولوب مجمعه اولدیغی تقدیرده عندلنده تسلسل جائزدر و ثانی امور مجمعه مذکورهنک مرتبه اولمسیدرکه نفوس ناطقه بیننده اولدیغی کبی مرتبه اولدیغی صورته عندلنده محال اولر نه کیم مشهور اولان بودر و براهین مذکورهنک جریانای اشبو امورثلثه اوزره متوقف اولدیغنه قائلدر

(ومنها المسلمات بین المستدل و خصمه اویین اهل علم کتسلیم الفقهاء مسائل علم الاصول) اقسام سبعة قضایادن ثالث مسلمات اولوب بوده صدد استدلالده اولان کسینه ایله خصمی بیننده مسله اوله رق دفع خصم ایچون کلامنی بنا ایلدیکی قضیه در و یاخود اهل علم بیننده مسله اولور مثلاً فقها رحیم الله تعالی نک مسائل علم اصولی تسلیمی بوقیلدن اولوب مسائل مذکوره بین اهل العلم مسلماتندر

(ومنها المقبولات المأخوذة عن یحسن فیه الاعتقاد کالمأخوذة عن الانبیاء علیهم الصلوة والسلام والعلماء) اقسام مذکورهنک رابع مقبولات اولوب بوده حقیقه حسن اعتقاد حاصل اولان ذوات محاسن صفاتدن مأخوذه اولان قضایادر و حقیقه

حصول حسن اعتقادده یا معجزات و کرامات کبی امر سمع اویدن و یا خود زخارف
ذیان زهد و اتقاسندن و یا خود انواع علومدن بر علم ایلله متصف اولمسندن
و بوا مثال صفات محموده ایلله تحلیسندن ایچون اولور مثلا حضرات انبیا علیهم
الصلوات و التسلیاتدن مأخوذه اولان اقوال اشبو قسم مقبولاندنر زیرا اصحاب
معجزات باهرات اولان انبیای عظام حضراتک شائبه کذبدن عاری بولندقلری
مصدق اولمسيله اقوال شریفه لری حکم عقلی ایلله مصدقه در کذلک اصحاب زهد
و کرامت اولان اهل عملک کذبدن بر اثر ایلله عقل حاکم اوله رق ینسه قولاری
مقبولاندنر

(و منها المظنونات کما تقدم) قسم خامس مظنونات اولوب نته کیم ذکر سیبق
ایلشدر که قرائن و اماراتدن مأخوذه اولوب عقلک مرجوح اوله رق تجویز
تقیضیه برابر حکم راجحه حکم ایلدیکی قضایادر طواف بالذات سارق اولمسيله
حکم اولنمی بوقیلندنر

(و منها الخیلات وهی التي يتخیل بها لیتأثر نفس السامع قبضا او بسطامع الجزم
بکذبها کالحکم بأن الخمر یا قوته سیالة و العسل مرة مهوعة) اقسام سبعة دن سادس
تخیلاتدر بوده او قضیه لر در که کذبنه جزم ایلله برابر نفس سامع قبض و یا خود
بسط جهندن متأثر اوله رق قبضا تأثرند متفر و بسطا تأثرند راغب و متمایل
اولمیچون کنذیله تخیل اولنور ابدی تخیلاتده حکم ایدن قوه تخیله اولمش اولور
مثلا صفوت کامله و حیره خالصه سی جهته خیرک یا قوته سیاله اولمی تخیل
اولنهرق الخمر یا قوته سیالة دینلمی بوقیلندنر که نفس سامع بونکله منبسط و شرب
و تناوله راغب و متشوق اولور کذلک عسل آجی و شدید المراره در قولی دخی
بویه اولوب عسلدن انقباض و تفرطی موجبدر مع هذا که ایکسده جزما
کاذبلدر

(و منها الموهومات وهی القضايا التي يحکم بها الوهم قطعاً فی غیر المحسوسات قیاساً
على المحسوسات حکم البعض بأن کل موجود فله مکان و جهة قیاساً علی ما شاهدوه
من الاجسام) اقسام سبعة قضایادن سابع موهو ماتدر که کنذیله وهم محسوساته
قیاس ایدرک غیر محسوسات اوزره قطعاً حکم ایدر مثلاً بعض کسسه اجسامدن
مشهوداتی ذی مکان و ذی جهت کوردیکی حسیه بونلره قیاس ایدرک هر بر
موجود ایچون البته مکان و جهت و ادر دیو حکم ایلدی بوقیلندنر حالبو که
عقول و نفوس دخی موجوداتدن اولدقلری حالده حقلرنده مکان و جهت غیر
جاریدر (و المراد من القیاس علی المحسوس اعم بما بالذات او بالواسطه فالموهومات
هی الجهلیات) و محسوس اوزره قیاسدن مراد بالذات و یا خود بالواسطه اولقدن

اعدر و مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله بالذات اولان قیاس نفس حکمه قیاس
کبی اولوب بالواسطه اولان دخی دلیل غیر محسوس اوزره قیاسده اولدیغی
وجهله در بوصورنده حکما قائل اولدیغی کبی قدم طالمه حکم ایتک موهوم اولور
زیرا عقلک حکم غیر مطابق ایلله حکم ایلدی انجق قیاس مذکور به بناء و همه
متابعیه اوله بیلور و بوجهله قیاس مذکورک بالذات و بالواسطه اولقدن
تعمیمی مقدمات ادله نک اقسام سبعة حصری محسوسه قیاس اولنمیه رق قدم
طالمه حکم امثالیه مختل اولماسیچوندر ابدی موهومات مجهولی معلومه قیاسدن
عبارت بر حکم و همی اوله رق جهلیاتدر

قال رحمه الله (وهذه الاقسام السبعة متصادقة اذ قد يكون الحكم الواحد المتیقن
او المقلداو المظنون او المجهول مشهوراً او مسلماً او مقبولاً وقد يكون الموهوم بل
المتیقن عند طائفة تخيلاً عند اخرى الا ان المقدمة قد تؤخذ فی الدلیل من حيث كونها
یقینیه او من حيث كونها مشهورة او مسلمة او مقبولة الى غیر ذلك) اشبو اقسام
سبعة قضایا یکدیگر یله متصادقه در زیرا بعضاً متیقن و یا خود مقلد و یا مظنون اولان
بر حکم مشهور و یا مسلم و یا مقبول اولور و کذلک بعضاً بر طائفه عندنده موهوم
وبلکه متیقن اولان حکم طائفه اخرى عندنده تخیل اولور شوقدر وارکه بعضاً
دلیلده مقدمه یقینیه اولدیغی حیثیتدن و یا خود مشهوره و یا مسلمه و یا مقبوله و یا
بونلرک غیر سی اولدیغی حیثیتدن اخذ اولنور بوصورنده مصنفک حاشیه ده بیانی
وجهله تعریفات صناعات خسه قیود حیثیتک وجودی لابدر زیرا بر دلیلده
اولان مقدمات یقینیه اولدیغی حیثیتدن اعتبار اولنور سه برهان اولور و یا خود
مشهورات و یا مسلمات اولدیغی حیثیتدن اعتبار ایدیلور سه جدل اولور و یا خود
مقبولات اولدیغی حیثیتدن اعتبار اولنور سه خطابت اولور سائر لریده بوجهله
در بوصورنده ایراد اولنه مزکه علم کلامک اکثر ادله مسائلی مقبولاندن اولوب
حالبو که مسائلی مطالب یقینیه دن اولمسيله ادله مذکور ایلله نه کیفیته ثابته اولور
و حاصل دفع بوا دله هر نقدر نبی صادق صلی الله علیه و سلمدن منقوله اولان
مقبولاندن ايسه ده مقدماتی متواترات یقینیات اولدیغی حیثیتدن معتبردر

قال رحمه الله (فصل فی الصناعات الخمس) بوفصل صناعات خسه ده اولوب بوده
برهان وجدل و خطابت و شعر و مغالطه دن عبارتدر صناعت هر نقدر صناعة
الکلام دیندیکی کبی مطلق ملکه ادراک معناسنده دخی استعمال اولنور سه ده
عند القوم شایع و ذایع اولدیغی وجهله بر ملکه به الحلاق اولنور که کنذیلده

موضوعات مانك اغراضدن برغرض جهته استعمالی اوزره مقتدر اولنور و بحسب الامكان عن بصيرة صدوری لازم کاور و بو ملکه انجق طب و منطق کی کیفیت عمله متعلقه اولان علومده اولور و ماسبقدن معلوم و مشاهد اولدیغی وجهله احوال قضایا ایکی قسم اوزره اولوب اول قضایادن لازمه اولان نتیجه یه قیاس ایله قضایایه عارضه اولان احوالدرکه بوده قضایانك یقین و یاخود ظن و بونلرک غیر یسنى مفیده اولسی امثالیدر و ثانی حلیه و شرطیه یه انقسامی و تناقض و انعکاسی کی احوال معلومه دن عبارتدرکه بونلر قسم اولده اولان اعتبارک غیریدر ایمدی قسم ثانیدن اولان احوالیدن بحث باب قضایاده مرور ایدوب باب مذکورده قضایانك مدار حجج او اوب اولدیغندن بحث اولنماشدر و قسم اولدن اولان احوالیدن بحث ایدن اشبو باب صناعاتدرکه بو بابده مواد اقیسه اولان قضایادن بعضیلری یقینه موصل و بعضیلری یقیندن خالی اولان جزمه و یاخود ظنه و یاخود خطایه موصل اولدیغی و بوصفیلر نوجهله حاصل اولوب بعضیسی بعضی آخرندن نه کیفیتله تمیز اولنه جغی میدندر و صناعاتك اصناف خسه ده وجه ضبطی بودرکه اگر قیاس مقدمات یقینه ضروریه دن و یاخود بونلردن مکتسبه اولان مقدماتدن ترکیب ایدرسه قیاسدن بوصف برهاند و اگر ناسک جیعیسی و یاخود بعضیسی عندنده مشهورات و مسلماتدن اولان مقدماتدن ترکیب ایدرسه بوقیاس جدلدر و اگر مقبولات و یاخود مضموناندن ترکیب ایدرسه خطابتدر و اگر مخیلاتدن ترکیب ایدرسه شعردر و اگر یقینیات و یا مشهوراته شبیهه اولان مقدماتدن و یاخود و همیاندن ترکیب ایدرسه مغالطه در و بونلردن برهان یقینیاندن مرکب و یقینی منبج اولسیله عمده در و ایشته مصنف رحمه الله بو حدیث اجالیانك سرد ایضا حایله بیوررلرکه (الدلیل قیاسا کان او غیره ان کان جییع مقدماته بالمعنی الاعم یقینه من حیث انها یقینه یسمى برهانا) اگر مابه النظر اولان دلیل کړک قیاس و کړک قیاسک غیر یسی اولسون ما جعل جزأ من الدلیل و یاخود القضية التي يتوقف صحة الدلیل علی صدقها معنای اعمیله مقدماتك جیعیسی یقینه اولورسه اشبو مقدمات یقینه اولدیغی حیثیتدن برهان تسمیه اولنور مقدماتك معنای اعمه حلی قیاسده ذکر و تصریح اولنمیان مقدماتك دخی یقینه اولسی لازمکه چکنه اشاند قید حیثیتك سبب اختیاری حاشیه دن نقلا مرور ایتشدر مصنف حاشیه ده دیمشدرکه تقسیمدن مستفاد اولان اشبو تعریف برهان قضایای یقینیاندن مؤلف اولان الانسان یحرك فکة الاسفل والفرس و غیرهما غیر التماسح كذلك بالمشاهدة فکل حیوان غیر التماسح یحرك فکة الاسفل امثالی استقراء ناقص اوزره صادقدر زیرا مقدماتدن هیچ بریسی ظنی دکلدر و اگر

استلزام کلی ایله نتیجه یی استلزامی ظنیدر بو صورتده مقدماتك جیعیسی یقینه اولسی قیدیه تعریفدن خروج ایدر دینلورسه استلزام کلی مقدمات قیاسدن اولماسیله مدار دفع اوله من بو صورتده استقراء ناقصک برهان اولسی لازمکاور جوابنده دیرزکه استلزام کلی هر نقدر مقدمات قیاسدن دکل ایسه ده لکن بعض اوضاع اوزره لزوم جزئی ایله مابه اللزوم اولان وضعک قیاسدن منفهم اولان وضع ایدوکی قیاسک قطعیا مقدمات صحتمنددر حالبوکه لزوم کندی اوزرینه اولان وضع وضع مذکور ایدوکی مضمون اوله رق متیقن دکلدر برهاند ایسه معنای اعم ایله مقدماتك جیعیسی یقینه اولسی مشروطدر و بوسیدن ایچون استقراء ناقص و امثالی تعریف برهاندن خروج ایدرک خطابتده داخل اولمشدر (کقولنا العالم متغیر و کل متغیر حادث فالعالم حادث) حدوث عالمی اثباتده بوقولر برهان اولوب مقدماتی یقینه در (والغرض منه تحصیل یقین الذی هو اکل المعارف) و برهاندن غرض تحصیل یقین اولوب و اکل معارف تحصیل یقیندر و یقین واقعه مطابق اولان اعتقاد جازم ثابت ایدوکی بیان سابقدن معلوم اولمشدر

(والافان کان بعض مقدماته من المشهورات او المسلمات من حیث انها كذلك یسمى جدلا) و اگر جییع مقدماتی یقینه اولورسه بو تقدیرده اگر بعض مقدماتی مشهورات و یاخود مسلماتدن اولورسه بوجهله مشهوراتدن و یا مسلماتدن اولسی حیثیتدن جدل تسمیه اولنور (کقولک هذا الفعل قبیح لانه ظلم و کل ظلم قبیح) بو مثال بر فعلك قبیحی اثبات ایچون ادله خسه دن جدل اولوب مقدمه سی مشهورات عامه دندر (والغرض منه الزام الخصم واقناع العاجز عن ادراك البرهان وما للاقناع یسمى دلیلا اقناعیا) و جدلدن غرض مقام اعتراضده خصمی الزام و مقام دفعده الحامدر زیرا مجادل مجیب و سائل اولسی محتملدر و کذلک جدلدن غرض ادراك برهاندن عاجز اولان کسینه یی اقناعدر و اقناع ایچون ایراد اولنان جدله دلیل اقناعی تسمیه اولنور حاصلی جدلی اولان کسینه بعضا رأینی حافظ اوله رق غایت سعی خصمه ملزم اولماسی اولور و بعضا هدم وضع ایچون سائل معترض اوله رق غایت سعی الزام خصم اولور

(او من المقبولات او المضمونات من حیث انها كذلك فیسمى خطابة) و اگر دلیلک بعض مقدماتی مقبولاندن و یاخود مضموناندن اولورسه بو مقدمه ل مقبولات و یا مضموناندن اولسی حیثیتدن خطابتله تسمیه اولنور (کقولک هذا الرجل الطواف ینبغی ان یحترز عنه لانه سارق و کل سارق ینبغی ان یحترز عنه) یعنی طواف باللیل اولان شو کسینه دن احتراز ایتک لایقدر زیرا بو آدم سارقدر و هر بر سارقدن

احتراز ایتک لایقدر قولی اشبو قسم خطابتند زبرا صغری هذا بطوف باللیل
وکل من بطوف باللیل فهو سارق قیاسک نتیجه سی اولوب مظنوناندر (والغرض
منه ترغیب الناس فیما ینفعهم وتنفیرهم عما یضرهم کما یفعله الخطباء والوعاظ)
واشبو نوع خطابتدن غرض ناسی حقارتده موجب نفع وسود اولان شیلره ترغیب
واشیاء مضرهدن تنفیر ایتکدر نه کیم خطباء ووعاظ خلقی ترغیب و ترهیب ایچون
ایراد ایدرلر لکن مراد غرض اصلی دیمک اولوب والامدعی اوزره رد دعوی
ایچونده استعمال اولدیغی محملنده میندر

مصنف حاشیه ده دیمشدر که اگر سؤال اولنور سه که بعضا واقع اولور که برکسینه
اماره ایله کندی کندی به بر حکم ظنی اوزره استدلال ایدرک آخرینه اظهار ایتز
بوصورتده ترغیب و تنفیر غرضندن هیچ برسی ترتب ایتز جوابنده دیرز که غرض
مذکور اکثری اوله رق کلی دکلدر شونکله برابر که ناس مستدلدن اعم اولوب
وعاقلدن صادر اولان هیچ بر فکر و بلکه هیچ بر فعل اولز که البته جلب نفع و یا
ضرری دفع ایچون اولور حاصلی بو حکم ظنی به ترغیب و یا خود بوندن ترهیب
جمله ناسدن بولنان مستدلک کندی نفسنه عائد اوله رق غرض تحقق ایدر و اما بو مثللو
استدلالی خطابتدن اخراج ایتک طریقله جواب ویرلسی بجا اوله مز زرا صناعاتک
اقسام خسه ده انحصار بجه موجب اختلال اولسبیله برابر تعریف خطابت دخی
رضا کوسترمز (وکل من الدلیل النقلی والامارة قسم منها) ودلیل نقلی ایله
اماره دن هر برسی خطابتدن بر قسمدر

(او من الخیلات من حیث انها مخیلات فیسمی شعریا) واکر بعض مقدماتی مخیلاتدن
اولور سه مخیلات اولدیغی حیثیتدن اشبو دلیل شعری تسمیه اولنور نه کیم
صاحبنه ده شاعر دینلور کقول الشاعر ۹ لولم یکن نية الجوزاء خدمته * لما رأیت
عليها عقد منتطق) شاعرک بوقولنده نجم جوز انک خدمت مدوحه نیتی اولدیغی
جوزاده خادمک کر بندی کبی عقد منتطق تخیلی ایله استدلالی دلیل شعریدر
واشبو دلیل شعریدن غرض نفسک قبض واستنفار و بسط و مساری امثالیه
تأثر وانفعالی اوله رق فعل و یاترک و یاسخط و لذاتدن برینه مؤدی اولور و بو
سبب دن ناشی بعض حروب و مزاحده و محل استعطاف و استماحه ده اشعار بلیغه
وبدیعه نک فواید و تأثیراتی غیر منکر در و وزن ایله اولسی انفعال نفس ایچون
موجب ازدیاد اولوب خصوصاً احسن صوت ایله انشادی باعث ترقی ازدیاد در
و شعرده قدما وزنه اعتبار ایتوب تحبیله قصر ایتشدر و محدثین وزن و تخیل ایدن
ایکی سنی اختیار ایدوب جمهور یالکز وزنه انحصار ایتشدر

(او من الموهومات من حیث انها موهومات فیسمی سفسطه) واکر مقدمات
دلیل موهوماتدن اولور سه موهوماتدن اولدیغی حیثیتدن سفسطه تسمیه اولنور

معنسی حکمت موهه اولوق اوزره میندر (کقول الفرق الضالة الواجب
تعالی له مکان و فی جهة لانه موجود وکل موجود له مکان و جهة) مثلاً فرق ضالته نک
جناب باری تعالی ذاته ایچون حاشا مکان و جهة اثبات ایتک اوزره هر بر
موجود ایچون مکان و جهة اولوب و جناب واجب الوجود دخی موجود در
دیو اقامه ایلد کبری دلیل بوقیلدنر که کبراسی اولان کل موجود له مکان
و جهة قضیه سی موهومدر مصنفک حاشیه ده بیانی و جهله قید حیثیت شعری
اخراج ایچوندر زبرا ماسبقده معلوم اولدیغی و جهله بر طائفه عندنه موهومه
اولان مقدمه طائفه آخری عندنه مخبیه در لکن بوندن مرکب اولان دلیل
مقدمه سی موهومه اولدیغی حیثیتدن سفسطه و مخبیه اولدیغی حیثیتدن شعریدر
ایمندی مفهومات صناعاتده معتبره اولان قیود حیثیات تقید ایچون اوله رق
تعلیل ایچون دکلدر ایشته بوی تحقیق ایله شو و جهله ایراد سؤاله محل قائلز که
بفضلاً مستدلک سفسطه ده مقدمه موهومه بی اخذ ایتمی موهومه کاذبه
اولدیغندن ایچون اولوب بلکه یقینیه اولسنی زعمندن ایچون اولور بوصورتده
قید حیثیت ایچون بر معنی یوقدر و حاصل جواب قید حیثیت تعلیلیه دکلدر که
حتی بوسؤاله محل اولسون بلکه صناعات خسه اعتبار اولنان قیود حیثیات
یکدیگر لرندن تمیز و احتراز ایچون قیود تقیدیه اولوب من الجملة اشبو تعریف
سفسطه ده شعردن احتراز ایچوندر (فالدلیل القاسد مادة اوصورة علی اطلاقه
سفسطه) ایمدی کرک ماده و کرک صورت جهندن فاسد اولان دلیل علی اطلاقه
سفسطه در (واعظم منافع معرفتها التوقی عنها) واشبو سفسطه اولان دلیل معرفته
ترتب ایدن قائده نک اعظمی دلیل مذکور دن توقی و احتراز ایتکدر (وبشرط علم
المستدل بفساده یسمى مغالطة) و سفسطه به مستدلک فساد دلیل علم و اطلاعی
شرطیله مغالطه تسمیه اولنور (والغرض منها تغلیط الخصم و اسکا نه و من یستعملها
فی مقابلة الحکیم سوفسطائی و فی مقابلة الجدل مشاغبی) و مغالطه دن غرض خصمک
تغلیط و اسکا تیدر و چونکه برهان ایله استدلال ایدن کسینه حکیم اطلاق ایتد کبری
جهتله اشبو حکیمک مقابله سنده مغالطه بی استعمال ایدن کسینه سوفسطائی
و جدلی به مقابل استعمال ایدن شخصه مشاغبی اطلاق اولنور بوصورتده مغالطه
مشاغبه اولور سوفسطا حکمت معناسنه سوف ایله غلط و تبلیس معناسنه اسطادن
مرکب اولوب سوفسطائی مذکور بو کانسبت اولنور و طائفه سوفسطایه منکرین
حقایق اولان شردمه در که حقایقک جله سی اوهام و خیالات باطله اولدیغنه
قائلدر در که منکرین حکمتدر (واما الغرض من السفسطة فی غیر صورة المغالطة
فزع عم تحصیل العلم) و صورت مغالطه نک غیر بده سفسطه دن غرض و مقصود

بو واسطه ايله تحصيل علم زعم واعتقاد ديدر بعض شيو خدن مرويدر كه مغالطه ايله كندوسنى عوام ناس نظرنده زى حكيم ومقتدا بهده ارائه ايدن كنه سوفسطائى اولوب جدل و مناظره و بوطريق ايله اهل تحقيق تشويش و خداعه نصب نفس ايدن شخص مشاغبيدر

قال رحمه الله (تنبيه اقوى العلوم الجازم الثابت ثم الغير الثابت واضعفها الغير الجازم) خفي اولسونكه اقوى وامتن علوم علم جازم ثابتدر كه صاحبي علمنده جازم ومتيقن وبوعلم تشكيك ايله زائل اوليه جق حيثيتمه مقرر وممكن اولسيدر ودرجه ثابته اقواسى جازم غير ثابتدر وعلومك اضعفى غير جازم اولاندر (وكل منها يفيد مثله ومادونه فى القوة ولا يفيد مافوقه) وبو علومدن هر برسى كندى مثلى وقوتده مادونى مفيد اولهرق مافوقى افاده ايتز شويله كه حاشيه ده ايضاح ايتمز اولديغى وجهله يقين يقينى وكذلك يقين تقليد وظنى افاده ايدر تكيم بعض مقدماتى يقينيه وديكرى تقليديه اولديغى صورتده تقليدى وظنيه اورسه ظنى افاده وانتاج ايدر وتقليد تقليدى وكذلك تقليدظنى مفيد اولوب واماظن آنجق ظنى افاده ايدر

قال رحمه الله (فصل الدليل ان كان الجزء المتوسط بين العقل والنتيجة منه علة لها فى الذهن والخارج فلمى كالا استدلال بتعفن الاخلاط على الحمى وبوجود النار على الدخان ليل) بوفصل دليلك لمى واني قسمينه تقسيمه در چونكه مطلقا دليل بر جزئى مشتمل اولسى لابددر كه بوجزئك ملاحظه سى عقلك علم بالنتيجه واسطه وصولى اوله بوايه جزء متوسط اولوب بوجز ذهنده اكبرك واسطه نسبتىچون علت اولهرق ذهنده حصول نتيجه بى مستلزم اولور وبوجهله جزء متوسط ذهنده نسبت مذكوره ايچون علت اولديغى كى بعضا نسبت مذكوره نك خارجده وجودى ايچون دخى علت اولوب بو حالده ذهنا وخارجا علت اولمش اولور وبعضا خارجده وجودنه علت اولوب علميتى يالكز وجود ذهنى به منحصر اولور ايسته بوايكى جهته نظرا دليل ايكي قسمه منقسم اولور ايمدى اكر دليلمدن عقل ايله نتيجه بيننده متوسط اولان جز ذهنده وخارجده نتيجه ايچون علت اولورسه بودليل دليل لميدر مثلا ذكر اولسان مثال اولده يعنى زيد محموم لانه متعفن الاختلاط وكل متعفن الاختلاط محموم فزيد محموم قياسنده جزء متوسط تعفن اختلاط اولوب بوايه زيد ايچون حثانك ثبوتنه ذهنا علت اولديغى كى خارجده دخى زيد ايچون ثبوت حثايه علتدر كذلك مثال ثابته يعنى كلما وجد النار فى الليل وجد الدخان فيه لكن المقدم حق وكذا التالى قياس استثنايى بنده متوسط اولان وجود نار ذهنده وجود دخانه علت اولديغى كى خارجده دخى علت دخاندر

ايسته بوجهته اشبو داييلين دليل لميدر ولمى كسرلام وتشديد ميم ايله اولوب لمت يعنى علميتى افاده سى موجب تسميه در زيرالم ايله سؤاله بوقسم دليل ايله جواب ويريلور حاصلى دليل لمى تحقق حكيمى مفيد اولمسيله برابر علميتى دخى مفيدر مصنف حاشيه ده بيانى وجهله سائر ارباب فنك ان كان الاوسط علة تعبير ايتدكارى محمله ان كان الجزء المتوسط تعبيرنه عدول التمسى زيرا منته اشارت ايلديكى وجهله مثلا حيا اوزرينه استدلال كرك قياس اقترانى ايله تقرير اولسون وكرك استثنائى ايله تقرير ايدلسون لميدر عبارة اوسط ايسه انجق اقترانى ايله تعبير اوزرينه منطبقدر وبوندن جوابده مرادقوم اقترانى اولهرق تقرير اولنديغى تقدير اوزره اوسط ديمك اولوب بوصورته جله سنه شامل اولور دينله مز زيرا ديرزكه بعضا دليلك اقترانى اولهرق تقريرى ممكن اوله مز تنه كيم وجود نار ايله دخان ووجود دخان ايله نار اوزره استدلال بويله اولوب قياس اقترانى ايله تقرير اولنه مز وبوكا اشارت ايچون ايكي مثال ايراد اولمشدر

(اوفى الذهن فقط بأن يكون علمه علة لعلمها فقط فاني) وياخود جزء متوسط نتيجه ايچون يالكز ذهنده علت اولوب بوده جزء متوسطه علم فقط علم بالنتيجه به علت اولمسيله اولور بوصورته دليل انى تسميه اولنور وبوده حكمك لمت يعنى علتنه نظر اولنميدرق يالكز انيت يعنى ثبوتى اوزره اقتصارندن ايچوندر كه ان الامر كذا قوللرندن اولهرق اوللميه نسبت اولديغى كى بوانيه منسوبدر حاصلى قسم اول حكمك تحقق وعلت ثبوتى مفيد اولديغى كى اشبو قسم ثانى دخى يالكز تحقق حكيمى افاده ايدرك قنقى علت ايچون تحقق ايلديكى افاده ايتز مصنفك حاشيه ده بيانى وجهله علميت ذهنيه بى علمين بيننده يعنى بأن يكون علمه علة لعلمها فقط قولندن مستبان اولديغى اوزره علم متوسط ايله علم نتيجه بيننده علميته تفسير ايتسمى لزوم فساددن احتراز ايچوندر زيرا مثلا هذه الماهية المنعقدة كلية لانها حاصلة فى الذهن بالتعريف وكل ما حصل بالتعريف كلى يعنى تعقل اولنان شو ماهيت كليه در زير تعريف ايله ذهنده حاصل ايله تعريف ايله حاصل اولان هر برشى كليدر قولز دليل لمى اولوب حالبو كه كليت ايچون علميت حصول ذهنيه در زير كليته نك وجودى انجق ذهنده در ايمدى خارج ايله مراد وجودينه شامل اولان واقع اولوب بوقسه وجود خارجيه مختصه اولان اعيان معناسنه دكلدر و علمين ايله مراد تصديق اولوب تصورده شامل اولان مطلق علم دكلدر حاصلى اكر جزء متوسط محمولك موضوع ايچون ثبوت وياخود موضوعدن سلبك يالكز حصول تصديقه واسطه اولورسه دليل انى واشبو تصديق ايله برابر نفس الامرده محمولك موضوعه ايجابا وباسلبا سبب نسبتى افاده ايدرسه دليل لميدر (سواء كان معلولا مساويا فى الخارج

کالا استدلال بالجمی علی التعفن و بوجود الدخان علی النار نهارا او کانا معلولی علة واحدة کلا استدلال بالجمی علی الصداغ او بالدخان علی الحرارة) واشبو دلیل انی ایکی به منقسم اوله رق بر قسمندہ جزء متوسط خارجده نتیجه ایچون معلول مساوی اولور مصنفک حاشیه ده بیانی وجهله مساوی ایله تقيیدی زیرا معلول اعم ایله علت اخص اوزرینه استدلال صحیح اوله من مثلا مطلق حرارتله وجود نار اوزرینه استدلال اوله من لکن علت موجبہ بولک خلا فنده اوله رق یا معلولدن مطلقا اخص و یا خود معلوله مساویہ اولوب و علی کلا التقديرین علت موجبہ ایله استدلال صحیح اولور بناء علیه دلیل لمیده اولان ان کان الجزء المتوسط منه علة قولنده مساویہ اولمسیله علتک تقيیدینه محتاج اولنما مشدر حاصلی اعمیت معلولده جاری اولوب علت موجبہ ده غیر جاریدر و دلیل انیدن مثلا حی ایله تعفن ونهارا وجود دخان ایله نار اوزرینه استدلال بوقسمدن اولوب اولده حی تعفن اخلاط ایچون وثانیده دخان نار ایچون معلول مساویدر واشبو دلیل انیدن قسم ثانی جزء متوسط ایله نتیجه نک علت واحدہ ایچون معلولین اولمیدر مثلا حی ایله حرارت اوزره استدلال بوقسمدن اوله رق حی و صداغدن ایکسیدہ تعفن اخلاطک و دخان ایله حرارت نازک معلولریدر (سواء قرر الجميع اقترانيا واستثنائيا او غيرهما) دلیل ایسترجله سی اقترانی و ایستتر استثنائی و یا خود بونلرک غیری اوله رق تقریر اولنسون الحاصل فقیسبیلہ تقریری صحیح او او بدہ تقریر اولنورسه اولنسون اشو لمی وانی قسمیندن خارج دکلدر و خفی اولسونکله اقیسہ استثناییه ده جزء متوسط استثنا اولوب اقیسہ اقترانیہ نک وسطی حکمندہ در مثلا ان کان القمر منخسفا فالارض متوسطة بينه وبين الشمس لکن القمر منخسف فالارض متوسطة بينهما دینلسہ بوقیاس برهان انی اولور زیرا خسوف معلول توسط ارضدر و مثلا ان کان المتوسط المذكور حاصلًا فالقمر منخسف لکنه حاصل فالقمر منخسف دینلسہ بوقیاس برهان لمی اولور زیرا توسط علت خسوفدر ایسته بونکله دلیل قسمینده منحصر اولوب قیاس استثنائی خروج ایتمز مراد مصنفده بونی بیاندن عبارتدر

قال رحمه الله (و ايضا الدلیل ان توقف علی حکایة کلام الغير فنقلی والافعقلی) دلیل ایچون تقسیم آخر اولوب شویله که اگر دلیل غیرک کلامی حکایه به توقف ایدرسہ نقلیدر حاشیه ده بیان ایتدکاری وجهله بو حکایه ده ایستر دلیلدن جز اولسون تکیم لان الله تعالی قال کذا قولزده نظم جلیلدن حکایه دلیلدن جزدر و ایسترسہ دلیلدن خارج اوله رق دلیل حکایه به متوقف اولسون ته کیم بعض مقدمات دلیلہ حکایه نک دلیل اولمی بوقیلنددر ایمدی دلیل نقلی حکایه کلام

غیر اوزره توقف ایدن دلیلدر مثلا مأموریه اولان صلات و امشالی ترک ایدن حاصیدر زیرا جناب باری افصیت امری بیور مشدر که مفاد شریفی امر الهی به عصیان اوزره مؤاخذه در واشبو صغرای دلیلدن حکایه جزدر و هر بر عاصی مستحق نارددر زیرا جناب باری و من بعض الله و رسوله فان له نار جهنم بیور مشدر واشبو کبرای دلیلہ نظم جلیل دلیلدر و بوقیاس نقلی هر بر کسسه که تارک مأمور به اوله حاصیدر قولنی منتج اولور و اگر دلیل کلام غیری حکایه و سمع اوزره توقف ایتمزسه دلیل عقلیدر و نقلیه نک نقله نسبتی زیرا هر نقدر مدرک بنه عقل ایسه ده نقله استناددن ایچونددر و مقدماتک جیعیسی و یا خود مقدماتدن بریسی کلام غیره استناددن اعم اولوب مقدماتدن بریسی نقلیه و دیگرى عقلیه اولسه بودلیل بنه نقلیدر زیرا نقل اوزره متوقف ایله غیر متوقفدن مرکب اولان متوقفدر و عقلیه نک عقله نسبتی اثبات نتیجه ده نقله عدم توقفنددر

(خاتمه اسمی العلوم کالمنطق و الکلام والنحو و غیرها قد تطلق علی المسائل وقد تطلق علی الادراکات بها عن دلیلها وقد تطلق علی الملكة الحاصلة من تکرر تلك الادراکات) خاتمه کتاب بعض فوائد مهمه بی شاملدر من الجملة منطق و کلام ونحو امثالی اسمی علوم بعضا نفس مسائل وقواعد اوزرینه و بعضا دخی مسائلک دلیلندن ادراکاته و بعضا دخی اشبو ادراکاتک تکرر و ممارسه سندن حاصله اولان ملکیه اطلاق اولنور (حقيقة العلم بالمعنيين الاخيرين هي الادراکات والملكة وبالمعنى الاول مجموع المسائل الكثيرة التي تضبطها جهة واحدة ذاتية هي الموضوع كالمعلومات للمنطق وعرضية هي الغاية كالعصمة) ایمدی حقيقة علم معنیهن اخیرین ایله ادراکات و ملکیه و معنای اول ایله مجموع مسائل کثیره درکه اشبو مسائلی جهت وحدت ذاتیه و عرضیه مضبوطة و معتبره قیلر یعنی ذاتلرنده متکثره و متفرقه اولان مسائل مذکورہ نک وحدت اعتباریه ایله وحدت و انفرادنه اشبو جهت وحدت سبب اوله رق اشبو وحدت اعتباریه واسطه سبیلہ مسائل عیدیه نک شیء واحد و مفرد عد اولنمی واسم واحدله تسمیه اولنوب تدوین و تألیف ایدلمی مستحسن اولور جهت وحدت ذاتیه علمک موضوعی اولوب مرجع موضوعات مسائلیدر مثلا عند المتأخرین معلومات تصوریه و تصدیقیه موضوع علم منطق اوله رق مسائل میرانک جهت وحدت ذاتیه سی اولوب بتون موضوعات مسائلی اشبو معلومات تصوریه و تصدیقیه به رجوع ایدر جهت وحدت عرضیه غایت علمدر مثلا ذهنک فکرده خطادن عصمت و سلامتی غایت علم منطقدر

(و موضوع کل علم ما یبحث فيه عن عوارضه الذاتية اللاحقة له لذاته اولساویه)

وهربر علمك موضوعي او علمده عوارض واحوال ذاتيه سندن بحث اولنان
شيدركه اشبو عوارض ذاتيه لذاته وياخود مساويه موضوع مذكوره لاحقه در
بحث لغتده تفحص و تفتيش معناسنه اولوب عرفده مناظره و مباحثه وكذلك
استدلال ايله اثبات نسبت ايجابيه و سلبيه معينيله برشي اوزرينه حل
واثبات معناسنه اطلاق اولنور و بحث موضوعه مراد اشبو معنای ثالثدر
وعوارض ذاتيه نك لذاته موضوعه لحوقندن مراد بلا واسطه موضوعه مستنده
اولمسيدر مثلا ذات انسانه لاحق اولان تعجب امثالي عرض اولي بوقيلدندر
و واسطه ايكي وجهله اولوب برسي عروضده واسطه دركه عروض واحدله
اولا وبالذات ذاته عارض اوله رق غير بسنه انجق بو واسطه ايله عارض اولمقندن
عبارتدر مثلا مشي حيوان ايله انسانه عروض واحدله عارض اولوب لكن حيوانه
عروضي لذاته و انسانه عروضي بو واسطه ايله در ثاني بومعني اوزره واسطه دن
اعم اوله رق واسطه في الثبوتدر كه ذاته عروض اولا وبالذات اولوب اولماسي
غير معتبردر مثلا جسمه سطحك عروضي لذاته اولمسيله برابر جسم ايچون ثبوت
جسمك انقطاع و انتهای واسطه سيله در بوندن معلوم اولوركه لذاته لاحقه
اولسندن مراد ذاتك علت عروض اولسي دكدر نته كيم جسمه سطحك عروضي
لذاته اولمسيله برابر علت عروض انتها اوله رق ذات معروض دكدر وعوارض
ذاتيه نك مساويه موضوعه لحوقندن مراد صدق و ياخود وجودده امر خارج
مساوينك عروض عارضده واسطه اولمسيدر كه خلاصه سي موضوعه مساوي
اولان امره عوارض ذاتيه نك عروضي اولا وبالذات اوله رق موضوعه عروضي
بو واسطه ايله اولمقندن عبارتدر و معلوم اولسونكه اهل فن علومده مبحث عنها
اولان اعراض ذاتيه ده اختلاف ايدرك متأخرون بر شيئه جزء اعمي واسطه سيله
لاحقه اولان عوارضك عوارض ذاتيه دن اولسندن ذاهب اولدقلى جهته له
عرض ذاتي بي بر شيئه لذاته و ياخود امر خارج مساوي سي ايچون لاحق اولان
خارج محمول اولق اوزره تعريف ايتديلر مثلا انسان حيوان اولسي واسطه سيله
لاحق اولان حركه بالاراده نك لحوقلى جزئه و تعجب واسطه سيله ضحكك عروضي
لمساويه اولمش اولور (بأن يجعل هو او عرضه الذاتى او نوع احدهما موضوعا
المسئلة و يحمل عليه عرضه الذاتى او نوعه) و علومده موضوعك عوارض
ذاتيه سندن بحث اولنسي نفس موضوع و ياخود عرض ذاتي موضوع و ياخود
موضوع ايله عرض ذاتيسندن برينك نوعي مسئله علم ايچون موضوع قلنه رق
اشبو موضوع اوزرينه عرض ذاتيسنك و ياخود نوع عرض ذاتيسنك حل
اولنسي طريقه اولور حاصلى موضوعات مسائل يا موضوع علم و ياخود عرض

ذاتيسي و ياخود ذات و عرض ذاتي موضوعدن برينك نوعي اولق اقسام
اربعة سني مشتمل اوله رق محمولات مسائل دخي يا موضوع علمك عرض ذاتيسي
وياخود عرض ذاتيسنك نوعي اولمسيله بوايكي بي اقسام اربعة يه ضرب ايله
سكزه بالغ اولور (وهو في بعض العلوم امر واحد كالكمة في الصرف وفي
البعض امور متعددة متناسبة في امر يعتد به عند اهل ذلك الفن كالمعلومات
التصورية والتصديقية المتشاركة في الايصال في المنطق) و موضوع علم بعض
علومده امر واحد اولور مثلا علم صرفك موضوعي كله اوله رق من حيث
الاعلال والادغام كله دن بحث اولنور و مثلا عند القدماء موضوع منطق معقولات
ثانيه اولوب من حيث الانطباق اعراض ذاتيه سندن بحث اولنور و ديكر بعض
علومده اوفتك اهلي عندنده شانه اعتداد و اهتمام اولنان بر امرده متناسبه اولان
امور متعدده اولور مثلا عند المتأخرين موضوع علم منطق معلومات تصوريه
و تصديقيه اوله رق مجهولاته ايصالده متشاركه و متناسبه دركه فن منطقده مجهولات
تصوريه و تصديقيه ايصال امر معتد به در

قال جه الله (فمسائل كل فن حليات موجبات ضروريات كلييات يرهن عليها
في ذلك الفن ان كانت نظرية) ايمدى هر بر فنك مسائلي حليات و موجبات
و ضروريات و كلييات اولوب اكر نظريه اولور ايسه مسائل اولديغي فنده
اوزرينه اقامه برهان اولنور مصنفك حاشيه ده بياني وجهله مسائل كل فن اه
تعبيريله بوكلامي قابيله تصدير اللمسي بوكلام موضوع علمك مرور ايدن تعريف ايله
تعريفنه متفرع اولديغنه اشارتدر اما مسائل فن حليات موجبات اولسي سبق ايدن
تفسير دن دخي مستبان اولديغي وجهله هر بر فنده بحث حل بالايجاب معناسنه در
ننه كيم عوارضك ثابته معناسنه لاحقه ايله تقيدى اشبو ايجابا حله دلالت ايدر
واما مسائل فنك ضروريه مطلقه اولملى زيرا محمولات مسائل اولان عوارض
ذاتيه نه زمانكه ذات موضوع و ياخود ذاته مستند اولان مساوي موضوع
اجليچون لاحقه اولديسه ذات موضوع عوارض مذكوره ايچون بالذات و ياخود
بالواسطه علت اوله رق بوحالده عوارضك موضوعه و ياخود عرض ذاتيسنه
وياخود بونلردن برينك نوعنه ثبوتى مادام ذات الموضوع البته ضروري و واجب
اولور و اما مسائل مذكوره نك كلييات اولسي زيرا اهل فنونك اشبو مسائلدن بحث
ايدرك بونلري تدوينلري انجق قوانين اوله رق كنديلرندن موضوعلرينك احكام
جزئياتي استنباط اولنق غرضنه مبني در شوطريق ايله كه مسائل مذكوره بي صغراي
سهلة الحصوله ضم ايدوب تا كه شكل اولدن بر قياس منتظم اوله رق بوندن ذكر اولنان
احكام جزئيه استنتاج اولنور مثلا هذا الدليل قياس من الشكل الاول او الثاني

وكل قياس كذلك منتج فهذا الدليل منتج كى بتقديره مسائل مذكوره نك
بواستنتاجه شكل اولك كبراسى واقع اولسى لابددر شكل مذكور كبراسى
ايسه انجق كليدر وينه حاشيه ده ديمشدر كه ان كانت نظرية قوليله تقييدى
مسائل فنك نظريات اولسى واجب اوليوب بلكه بعضا بديهيه اولديغنه
اشارتدر نته كيم بو علمه شكل اولك وقياس استثنائيك انتاجلى قطعيا
مسائل فندندر بونلك انتاجى ايسه محتاج نظر اوليوب بديهيه در و موضوع
علمك تعريفنده مسائلك نظريات وياخود بديهيات اولقلغنى ايجاب ايدجك بر كلام
يوقدر زيرا لحوق عوارض نظرى وبديهيدن اعدر وتعريفده اولان لذاته قيدى
عروضده واسطه بى نفي ايجون اولوب اثباته نفي واسطه ايجون دكلدر كه حتى
بعض مسائلك بديهيه اولسنى مقتضى اولسون (فيؤل بها ماوقع فى كتب الفنون
من الشرطيات والسوالب والموجبات المهملات والجزئيات والموجبات الكليات
الغير الضروريات) هر برفنك مسائلى حليه وموجبه وضروريه وكليه اولديغى
بيان سابقدن معلوم اولديسه بو صورتده كتب فنونده شرطيه وسالبه وموجبه
مهمله وجزئيه وموجبه كليه غير ضروريه اوله رق واقعه اولان مسائلك بونلره
رجوعى لابددر

قال رحمه الله (وقد يجعل المبادئ جزءاً من العلم تسامحا) وبعضا مباحث علمك
مبنى عليه اولان مبادئ شدت احتياجه دناشى تسامحا علمدن جز عد اولنور
يعنى مبادئ علومك مقدمات شروعى اوله رق علمدن خارج واجزاي علومده غير
داخل ايسه ده بعض محققين مباديك علومده كمال مدخليته تنبيهها وتسامحا علمدن
جز قلمشدر (وهى اما تصورية هى تعريفات الموضوعات واجزائها وجزئياتها
وتعريفات المحمولات التى هى العوارض الذاتية حدودا كانت اورسوما) ومبادئ
ايكى صنف اولوب زيرا مبادئ تصوريه در كه بوده موضوعاتك واجزاسنك
وجزئياتك وعوارض ذاتيه اولان محمولاتك تعريفلدر وبوتعريفات حدود
وياخود رسوم اولقدن اعدر وموضوعات ايله مراد موضوعات علوم ومسائلدر
واجزاء موضوعاتك تعريفى مثلا حكمت طبيعیه ده تعريف هيولى كبدر زيرا حكمت
طبيعیه نك موضوعى جسم طبيعى اولوب جسم طبيعى ايسه هيولى ايله صورتدن
مؤلفدر واما موضوعاتك تعريفى جزئيات موضوعى علمك نوعى اولان موضوع
مسئله نك تعريفى كبدر نته كيم حاشيه ده مبيددر (واما تصديقيه هى الحكم
بموضوعية موضوع العلم ودلائل المسائل والقضايا التى تألف هى منها) وياخود
مبادئ تصديقيه در كه موضوع علمك موضوعيته حكم ودلائل مسائل ومسائلك
كنديدن مؤلفه اولديعى قضايادر

قال رحمه الله (وتلك القضايا مبادئ بذاتها وتسمى علومها متعارفة) واشبو دلائل
كنديدن مؤلفه اولان قضيه لر يا كندى ذاتلر نده بديهيه اولور واشبو قضايای
بديهياته علوم متعارفه تسميه اولنور وبديهيه اولسى هر نقدر محتاج تنبيه اولسه ده
دليله محتاج اولماسيدر (اونظرية يدعن بها المتعلم وبقبلها بحسن ظن المستدل
وتسمى اصولا موضوعا وبالشك والانكار ان تبين فى محلها وتسمى مصادرات)
وياخود قضايای مذكوره نظريه اولوب متعلم اولان كسنه ايكى طريقك بريله
اذعان وقبول ايدر شوبله كه قبولى يا شخص مستدله صدقده حسن ظن طريقيله
اولوب بو صورتده قضايای مذكوره يه اصول موضوعه تسميه اولنور وياخود
محملنده تبين ايدنجيه قدر شك وانكار طريقيله اولوب بو صورتده مصادرات تسميه
اولنور مصنف رحمه الله حاشيه ده شو وجهله ايراد مقال بيور مشلدر كه قوم بو
وجهله قائل اولوب وبتم ايجون بمقامده ايكى بحث قوى واردر بحث اول بودر كه
بومقامده ذكر اولنان اصول موضوعه ايله مصادراته علاوه بر قسم ثالث اوله رق
بوده قضايانك دليل ايله ثابته اولان نظريه اولمسيدر حالبو ككه بونك ايجون
بر اسم تسميه ايتامشدر بدر بحث ثانى متعلمك بو قضيه لر حسن ظن ايله اذعان
وقبولى قضايای مذكوره نك ظنيه اولسنى اقتضا ايدر تسليم ايدلكه بومقامده
ظن مطلق اعتقاد معناسنه اولسون بوتقديرده غايت امر اشبو قضايانك عند المتعلم
تقليديه اولمسيدر زيرا نظريه نك يقينيه اولسى برهانه متوققدر ومقدمه تقليديه
مقدمه برهان اوله مرز حالبو كه حكمان اقليدس مقدمه براهين اولمسچون اصول
موضوعه بى وضع ايلشدر مكر جوابده دينله كه بوقضيه لك معلمه نسبتله تقليديه
اولسى مستدله نسبتله يقينيه اولسنى قدح ايدمه مرز غايت امر بوقضايادن مركبه
اولان ادله دن متعلم ايجون حاصل اولان تقليد اولوب يقين اولماسيدر وبونده
بأس بوقدر ومتعلمك يقين ادعاسى زعمى اولوب واقعه ده يقين دكلدر (ولايجب
ان تكون تلك القضايا من مسائل ذلك الفن بل يجوز ان يكون من مسائل علم آخر
وان لا يكون من مسائل علم مدون اصلا) وقضايای مذكوره مباديسى اولدقلى
فنك مسائلندن اولسى واجب اوليوب مسائل علم آخردن اولسى وبلكه اصلا
بر علم مدونك مسائلندن اولماسى جائزدر

قال رحمه الله تعالى رجة واسعة (وبما ذكرنا ظهر ان قول الشيخ الرئيس ابن سينا
مهملات العلوم كليات ومطلقاتها ضروريات غير مختص بالعلوم الحكيمية كما وهم)
ذكرى مرور ايدن مسائل كل فن قوليله واقع اولان بياندن ظاهر ونمايان اولمشدر كه
شيخ ابن سينانك شفا ده مهملات علوم كلياتدر ومطلقاتى ضرور ياندر ديمسى
وهم اولديغى كى علوم حكيميه غير مختصدر

قال رحمه الله تعالى في خاتمة المرام (وليكن هذا آخر الكلام بحمد العزيز العلام)

مصليا على نبيه وآله الكرام

اشبو ترجمه عذب البيان برهان باعون وعنايت ايزد مستعان اشبو بيك ايكوز

طقسان درت سنه هجريه سي شهر ذي القعدة سي اوائلنده معموره العزيزده

متصرف لغز اوانده مع الصحیح پذيرفته حسن اختتام و ذخير معاد اوله جق

خير دماي اخوانه ذريعه اولق اميديله

مودوع صحائف ايام

اولشدر

۲۲

۲

تاريخ مترجم

حمد لله که جناب قیوم . قدر آثار می قلدی معلوم

ایده حق مظهر میل ابرار . اوله عنوانی کتاب مرقوم

نظم الفاظی سلیس و روشن . جمله مفهومی ر حیق مختوم

مستفید ایلله اخوانی خدا . اوله رغبتکه انظار عموم

ایتمیه اجر و مشو باتندن . یوم لاینفع ده حق محروم

دوشدی بر بو اثر منشورم . نوله تاریخیده اولسه منظوم

یادکار اوله کهر سنجانه

بولدی میزانی برهان علوم

۱۲۹۰

محشی فاضل عبدالحمید افندی حضرتلر بیک تاریخ بی نظیر لریدر

جواهر پاش تحسین اولدی حمدی سولدی تاریخ

مترجم اولدی شرح نافع برهان همتله

۱۲۹۰

آرغی متصرفی سعادتلو رومی افندی حضرتلر بیک زاده طبع بلیغانه لری

حضرت نافع افندی علم منطقدن دخی . ایدی طلابه و یردی بر منافع ترجمه

شرح میزان ایلله واضح اولدی برهان علوم . نجم برهان علومی قیلدی لامع ترجمه

بر طاقم صغرا و کبرادن قیاس ایسترمی یا . مبحث فضلن سراپا اولدی جامع ترجمه

اشبو صورتده کرکمز کلفت بحث و جدل . ابتدیکم دعوايه در برهان قاطع ترجمه

رومیا تاریخدر مانند جوهر بی بدل . اولدی ایشته طالب برهانه نافع ترجمه

۱۲۹۰

خامه نافع افندی سلیس اولش ایدی . مأخذ علم معاینیدن مطول ترجمه

همت ممدوحه فضلیله اولدی بشقهجه . ایشته برهان کلنبوده اکل ترجمه

کلدی بر تاریخ تام خاتمه (رومی) دیدم . اولدی میزان فن منطقدن مدلل ترجمه

۱۲۹۰

معموره العزیز محاسبه جیسی عزتلو اسماعیل ذهنی افندی بیک تاریخ نفیس لریدر

هزمنده زمانه حضرت نافع افندی کیم . اودر استاد بی مثل و نظیر مکتب هر فان

حقایق ایلله مالا مال برکتر دقایقدر . دلی شمس المعارف سینه سی مرآت نور افشان

مقرر حکمت اربابی که قانون کالاتن • شفای صدرطلاب ایلمشدر حضرت یزدان
 خیالات و تصور دن مثار فضلی بالادر • کورنلر کاملاً آثاری تصدیق ایدر هر آن
 مطول اتمیوب بحث شناسن مختصر کچدم • کال فضلنه نفع معولدر جلی برهان
 ایا علامه عالی نسب فهامه تحریر • کتورمز بردها شباه ایلله امثالی دوران
 متین اولسون بنای مطلب و بنیاد مقصودک • ایده لطف خدامعموره اقبالکی آبادان
 سمند خامه (ذهنی) دخی اظهار جراتله • اولوب وادی تفریضه ایکی تاریخ ایلله پویان
 رسیده اولدی بالطف خدامیزانک انجامه • درر کنج و هنر سنج اولدی برهانه زهی میزان

۱۲۹۵

معموره العزیز تحریرات مدیری رفعتلو آصف افندینک زاده طبع بلیغانه لری
 کهر سنج معارف حضرت نافع افندی کیم • کف میزان افضالی دراری ریز اولور هر آن
 دکل خالی بیان و منطقی افراد حکمتدن • فلاطون کورسه آثارین قالوردی واله و حیران
 هنر سنجانه آصف غبطه فرما اولدی تاریخم • دقیقه دان علم حکمته برهان اوله میزان

۱۲۹۵